

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

ИЗВОРИ
ЗА
БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ

FONTES
HISTORIAE BULGARICAE

VI

СОФИЯ

ACADEMIA LITTERARUM BULGARICA
INSTITUTUM HISTORICUM

FONTES GRAECI
HISTORIAE BULGARICAE

III

EDIDERUNT

*IVAN DUJČEV, GENOVEVA CANKOVA-PETKOVA,
VASILKA TĀPKOVA-ZAIMOVA, LJUBOMIR JONČEV,
PETĀR TIVČEV*

SERDICAЕ
IN AEDIBUS ACADEMIAE LITTERARUM BULGARICAE

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

ГРЪЦКИ ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ

III

СЪСТАВИЛИ И РЕДАКТИРАЛИ

ИВАН ДУЙЧЕВ, ГЕНОВЕВА ЦАНКОВА-ПЕТКОВА,
ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ЛЮБОМИР ЙОНЧЕВ,
ПЕТЪР ТИВЧЕВ

СОФИЯ

ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

УВОД

По своя характер включените в том III „Гръцки извори за българската история“ се разпределят на няколко основни групи. Сравнително най-многочислени са паметниците с агиографски характер. Тук трябва да отнесем извадките от Йоан Москос (починал в 619 г.), житието на Давид, анонимното житие на Симеон Дивногорец (съставено, както изглежда, през първата половина на VII в.), „Чудесата на св. Димитър Солунски“, житието на Давид Солунски (съставено между 707 и 717 г.), най-сетне житието на Стефан Млади (съставено след 767 г.). По-голямата част от тези агиографски текстове съдържат откъслечни сведения във връзка с българската история. Всред агиографските паметници обаче се намират „Чудесата на св. Димитър Солунски“, които са едно от редките произведения на провинциалната византийска книжнина и съдържат едни от най-ценните сведения, с които разполагаме днес относно социално-икономическите отношения сред славяните през VII—VIII в., както и множество вести за славянските походи в балканските земи, обсадите на втория град във Византийската империя Солун и т. н. Въпреки своя подчертан агиографски характер „Чудесата на св. Димитър Солунски“ трябва да бъдат оценени като едни от най-важните извори за историята на южните славяни през епохата на тяхното настаняване в балканските земи.

Втора голяма група съставят съчиненията с историографски, повествователен характер. Това са няколко съчинения в проза и в стихове. Тук спадат съчинението на Йоан Антиохийски (писал след времето на имп. Фока, 602—610), стихотворните творби на Ираклиевия съвременник Георги Пизидийски, съставената приблизително по същото време анонимна „Пасхална хроника“, преработката на „Църковната история“ на Теодор Четец (Анагност), направена от неизвестен автор в началото на VIII в. откъсите от анонимна църковна история от периода от VI—VIII в., анонимната хроника от 741—829 г., най-сетне съчиненията на двама от най-видните представители на византийската историопис — „Хронографията“ на Теофан Исповедник (съставена към 810—815 г.) и „Кратката история“ на патриарх Никифор (писана между 815 и 829 г.). В тази група влизат, както се вижда, някои от най-важните историографски произведения на византийската литература изобщо. Докато от Йоан Антиохийски, за жалост, са запазени само откъси, за първата половина на VII век притежаваме писанията на съвременници — Георги Пизидийски и анонимния автор на Пасхалната хроника. Съчиненията на поета Георги Пизидийски като исторически извори притежават всички недостатъци на поетичните творби, с техния изкуствен език, с поетическите преувеличения и неточности, към които трябва да прибавим общото пристрастие и, съответно, омраза към нападателите славяни. Голямата цена на съчиненията на Георги Пизидийски обаче се състои в това, че те са

належали изпод перото на близък съвременник и дават непосредствения отглас от събитията. При това неговите сведения много често са единствени по своето съдържание. Сравнително по-малко значение имат откъсите от Теодор Анагност, от неизвестния автор и от анонимната хроника. Затова пък съчиненията на Теофан и Никифор могат да бъдат определени като исторически извори от първостепенно значение както частно за българската история, така и изобщо за византийската история. Теофан излага събитията от 284 г. до 813 г., докато „Кратката история“ на патриарх Никифор обхваща събитията от 602 до 769 г. и с това се явява продължение към изложението на Теофилакт Симоката. За историята на VII и VIII в. двамата византийски автори са черпили от т. нар. „Голям хронограф“, съставен към края на VIII в. и запазен само в откъси. Теофан и Никифор са предали много често почти едни и същи откъси от това ценно съчинение, първият чрез по-голяма преработка и по-свободни отклонения, а вторият по-точно и по-близко до първообраза. Ако ние днес можем да възстановим много подробности от българската история от 681 г. до началото на IX век, това се дължи само на сведенията, които черпим от споменатите византийски историографи. За събитията след 769 г., гдето Никифор прекратява своето изложение, Теофан остава често наш единствен извор, чиито вести сме понякога принудени да приемем почти на доверие, тъй като не притежаваме други странични извори, за да контролираме или допълним някоя от неговите указания. През втората половина на IX век (между 873—875 г.) римският книжовник Анастасий Библиотекар направил, на латински език, една компилация въз основа на съчиненията на Георги Синкел (починал в 810—811 г.), Никифор и Теофан. Въпреки че западният писател не е превеждал буквално и напълно своите извори, неговото съчинение на много места ни служи като контролен текст към основните извори — именно Никифор и Теофан. Поднасяйки в български превод всички откъси от съчиненията на поменатите византийски писатели-историографи, съставителите на том III от „Гръцки извори за българската история“ предлагат на българския учен такива исторически извори, без които е немислимо и невъзможно да се проучва българската история през епохата до началото на IX век.

Два от историческите извори, които са използвани тук, спадат към византийската панигирична литература. Става въпрос за анонимното, приписвано обаче с известно основание на Теодор Синкел „Слово за аваро-славянската обсада“ на Цариград през юли-август 626 г. Към същото събитие се отнася в основния си дял и т. нар. Химн Акатист („Неседален химн“), чието датиране е спорно, но който най-вероятно трябва да се припише на анонимен автор от първата половина на IX век. Обсадата на Цариград от славяни и авари през 626 г. е описана в тези две творби напълно едностранчиво и пристрастно и в това отношение разглежданите наши два исторически извора са отразили най-характерните особености на познатата византийска панигирична литература. Теодор Синкел обаче е съвременник и непосредств. участник в събитията. Колкото и реторичен да е неговият език, до каквито и писателски похвати да прибегва той в изложението на събитията, като си служи със заемки от Писанието, с иносказания и недомлъвки, понятни само на съвременници, неговото слово се явява извънредно богат по съдържание исторически извор. В него има такива подробности, които не намирам в никой от другите повестувателни или агиографски извори, с които днес разполагаме.

Няколко от включените тук текстове са взети от официални исторически извори, свързани по произход главно с живота на византийската църква. Такова е

сведението на апамейски презвитер Константин, вмъкнато в деянията (сиреч протокола) на 16-ото заседание на Шестия вселенски събор от 9 август 681 г., благодарение на което сведение можем с голяма положителност да установим хронологията на важни събития от българската история. Официален исторически извор представя добавката, която по времето на имп. Анастасий II (713—715) дяконът и хартофилакс на цариградската църква Агатон направил към деянията на Шестия вселенски събор, като разказал за българското нападение във византийска територия през 712—713 г. Официален характер имат също епископските списъци от VII и VIII в., извадките от съборните деяния и най-сетне „Земеделският закон“. По своето съдържание официалните исторически извори са твърде сухи и кратки, но затова пак можем с доверие да се отнесем към техните сведения.

Най-сетне, отделно трябва да упоменем един папирус от началото на VII в., в който се споменава името на българите. Това е единствен по своя род исторически извор, към чиято сведения за съжаление са изказани известни съмнения.

Както се вижда, по своя произход и съдържание приведените тук исторически извори са твърде различни. Различна е, съобразно с това, и тяхната стойност като градиво за проучване на историята на българските земи и на българския народ през даления период. Както изобщо всички исторически извори от византийски произход, така и събраните в настоящия том, страдат от редица недостатъци, на първо място национална и класова оцветеност, тъй като произлизат от перото на чужденци, враждебни на българите, и на второ място от писатели, които принадлежат най-често към духовното съсловие или към придворните кръгове, поради което проявяват определени социални тежнения. Това налага, разбира се, да бъдат подлагани на най-внимателна и задълбочена критическа проверка, преди да бъдат използвани като материал за проучване на нашето минало.

Основните сведения, които се съдържат в настоящия том, се отнасят хронологически до периода от втората половина на VI до началото на IX в. Самият техен хронологически обхват определя в общи черти проблематиката, която изследвачът въз основа на тях ще има да разрабава. Времето от втората половина на VI в. до началото на IX в. съставя нов етап в нашето социално-икономическо и политическо развитие, със свои основни проблеми: зачестените славянски нашествия в тукашните земи, настъпването на славянските и първобългарските племена в територията на Балканския полуостров, техните социално-икономически отношения, възникването на първите славянски племенни обединения, възникването на славяно-българската държава и първото столетие и половина от нейното съществуване.

Сведения за борбите на славянските племена за овладяване на балканските земи са дадени в доста голям брой от споменатите исторически извори. В съчинението на Йоан Москос намираме едно интересно сведение за нападение на „варвари“ срещу Солун през първата половина на VI в. Отшелникът Паладий разказал, че поради нападенията на „варварите“ стените на град Солун се пазели нощно време от войници. Отшелникът признава освен това, че „варварите“ пристигнали и опустошили цялата област на град Солун. Нападателят, според него, минали покрай килията на известен монах и когато един от тях опитал да го удари, ръката му останала неподвижна. Първата част от известието на Йоан Москос страда от известна неяснота поради употребата на общото обозначение „варвари“, а разказът за „чудото“ с ръката на нападения повтаря една широко разпростра-

нена агнографска схема, която води началото от библейски разказ¹. Въпреки това, сведението на споменатия ранно-византийски писател трябва да бъде приведено тук, защото под тия „варвари“ ще разбираме не други, а именно славяните. Първите нападения на славяните над големия византийски център Солун започнали още през първата половина на VI в. Сам Прокопий Кесарийски разказва, че към 550 г. една огромна славянска войска се била запътила към този град с намерение да го превземе заедно с околните градчета. Ако под споменатите от Йоан Москос „варвари“ подразбираме славяните, което е най-вероятното тълкуване на това сведение, в такъв случай именно на казанки писател следва да благодарим за това, че ни осведомява за едно от най-ранните славянски нападения над Солун. Така един агнографски извор поглежда много сполучливо сведенията на най-важните повестувателни исторически извори, на първо място на Прокопий Кесарийски, който, колкото и да е обстоен, не ни е казал всичко за събитията. Във връзка с проблема за славянските нашествия трябва да споменем сведенията на Йоан Антиохийски. В запазените от неговото съчинение фрагменти, за съжаление, се съдържат повече сведения относно историята на днешните български земи от първата половина на III в. насам, обаче могат да се извлекат и някои податки за VI в. и нашествията на славяните. На този писател, между другото, дължим едно от най-пълните описания на бунта на пълководеца Виталиан през 514 г. В този бунт, който разтърсил владичество на империята в провинция Тракия, взели участие, както се знае от други исторически извори, също и наемници славяни и първобългари из отблъднуванските области. Цялото развитие на големия и застрашителен за империята бунт на Виталиан става именно в днешните български земи и поради това вестите на Йоан Антиохийски, ако и изрично да не споменуват славяните, заслужават особено внимание. Не е споменал за славяните Йоан Антиохийски и в друг свой откъс, именно когато говори за „предателството“, което извършил имп. Маврикий (582—602), като предал войниците от Тракия на „варварите“. В същност целият този откъс се отнася до войната на византийското правителство през последните години от управлението на Маврикий против аварите и славяните. Сведението произхожда от исторически извор², който е бил явно враждебен на византийския император и несъмнено тенденциозен. Въпреки всичко обаче то заслужава внимание, защото ни разкрива какво се е говорило за поведението на Маврикий по отношение на „варварите“ — славяни и авари през пролетта 600 г. Това сведение е интересно между другото и затова, че ни разкрива онази обстановка на бунтовно настроение в сред населението и войската от провинция Тракия, което довежда до бунта през втората половина на ноември 602 г. и до свалянето и убийството на Маврикий. В този бунт, както се знае, войската, изпратена на дунавската граница да се бори против славяните, играе ръководна роля, а самият приемник на свадения император е дребен военачалник от тази крайдунавска византийска войска.

Първата половина на VII в. е най-съдбоносната епоха в борбата на славяните за заселване в балканските земи. Върхната точка в усилията на славяните и асарите в нашествията им в територията на Балканския полуостров е обсадата, която била предприета през лятото на 626 г. от славяни, авари и перси срещу византий-

¹ Към това виж. посоченията у Ив. Дуйчев. Легендарен мотив у Григорий Цамблака: *Slavia*, XXI, 1953, стр. 345—349.

² Cp. Fr. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches*, I, München-Berlin 1924, nr. 130.

ската столица. През тази година империята е в най-тежко положение, що се отнася до защитата на балканските си владения и отбраната на столицата, тъй като имп. Ираклий с най-голямата част от войските е далеч на изток в поход против персийската монархия. Тукашните земи са напълно изоставени на волята на нападателите из отбъднунавските области: в този момент славяните и аварите са толкова силни, щото не само безпрепятствено кръстосват Балканския полуостров, но и подлагат на страшна обсада самата столица. Цариград обаче е здраво защитен откъм суша и море и силите и техническите средства на нападателите не са били достатъчни да сломят съпротивата на неговите защитници. След тежка борба нападателите биват принудени да се откажат от обсадата и след огромни жертви да се оттеглят назад. Събитията през лятото на 626 г. имат решително значение за славянското проникване в тукашните земи. Поражението на обсадителите слага край на съюзните действия между славяни и авари. Въпреки че славяните в тази обсада полагат много усилия и дават най-многочислените жертви, аварският хаган сякаш хвърля вината за неуспеха именно на тях. От друга страна, претърпяното през август 626 г. поражение съставя похватна точка в развоя на аварската мощ: от този момент нататък аварските сили в Балканския полуостров са в неотречим упадък. Славяните са били първите, които почувствували това: крушението на аварската мощ им дава възможност да се освободят от онова върховенство на аварския хаганат, под което те живеят вече в продължение на няколко десетилетия, от втората половина на VI в. насам. В нашите исторически извори по-нататък почти не се говори за значителни действия на аварите в земите на полуострова. Но ако аварите повече не господствуват в тукашните области, поражението при Цариград през август 626 г. изменя съвършено малко положението на славяните. Увлечен, подобно на своя предшественик Юстиниан I, в миражите да гони господство на Истока, имп. Ираклий и неговото правителство не използвали нито най-малко поражението, нанесено на обсадителите. Византийците се задоволили с това, че столицата била спасена от страшната заплаха, и не положили усилия по-нататък да преградят пътя на славяните към териториите на полуострова. Друг е въпросът доколко това е било осъществимо. Неотречимо е обаче, че и след като претърпели поражение пред стените на Цариград, славяните продължили своите нашествия. Необходимо е да се каже направо, че същинското поселване на огромни славянски маси на Балканския полуостров се извършва през тази епоха — като се начне от края на Маврикийевото управление докъм средата на VII в. Византийските исторически извори не споменават почти нищо за това проникване, защото вниманието им било насочено към други събития и, второ, защото, както изглежда, не са били предпрети никакви по-значителни действия за борба против настаняването на славяните.

В настоящия том са включени най-накните исторически извори за събитията през 626 г. Словото за аваро-славянската обсада на Цариград през 626 г. предава редки подробности за това събитие в тогавашния международен политически живот. Името на аварския хаган тук се споменава на първо място, но това е напълно в духа на общия тон на византийската историография — да изтъкват владетеля и вожда вместо народа. Главната сила в аваро-славянската обсада, преди всичко в действията по море, са били славяните. Авторът на Словото с подробности е описал похода на нападателите до византийската столица, в самата обсада е изложена просто ден по ден, като в дневник на военни действия. Дадени са и вести за водените преговори между обсадителите и обсадените. Особено подробно са изложени действията през десетия ден на обсадата — именно 7 август 626 г. в, заедно с това

поражението на нападателите. В този паметник има, разбира се, и реторика, и схематизъм, но въпреки това той е един от нашите най-съдържателни исторически извори. Внимателният анализ на текста ни разкрива голям брой неповторими по своето съдържание вести за славяните. Така, авторът на Словото дава общи сведения за броя на нападателите авари и славяни, говори за тяхното въоръжение, като споменава воините, облечени в ризници и шлемове, дава подробности за бойното снаряжение: разните стенобойни машини, дървени кули, метателни уреди и т. н., за които на коли бил доваран отдалече необходимият дървен материал. Авторът разказва за видовете войска, участвували в нападението, за тактиката и стратегията на нападателите и т. н. Измежду другите сведения заслужава особено внимание онова, което авторът на Словото съобщава за славянските еднодръвки и за развоя на славянското мореплаване. Според него именно на славянската флота от еднодръвки било възложено да прекара от малозавийския бряг в Тракия съюзната персийска войска. Тук авторът добавя, че „славяните били придобили голяма опитност да се спускат по море, откак самите те нападнали ромейските владения“. Това е несъмнено едно от най-изричните признания за развоя на славянската военна техника, която отразява свършено нов етап в цялото обществено-икономическо развитие на славянските племена. Заслужава внимание, най-сетне, и известието във връзка с погребението на мъртвите чрез изгаряне, което ни осведомява за една страна от езическата религия на славяните. Както почти всички поместени тук исторически извори, това Слово за първи път се превежда и изобщо се използва в нашата научна книжнина, и е действително ценен ориентир в изворазнанието ни за славяните от VII в.

Сведенията на Словото за аваро-славянската обсада се допълват от вестите, които ни дава Георги Пизидийски в своето съчинение за аварската война. Всред поетическите изрази на писателя е доста трудно да се извлекат положителните исторически податки. Както се изтъкна по-горе, достойнството на автора се крие на първо място в това, че е съвременник — че се е заловил, по собствените му признания, да „описе съвременни събития“, ако му бъде възможно да облече „в мерена реч неизмеримостта на толкова големите събития“. Тъкмо тук обаче се таи и един от големите недостатъци на този исторически извор: в него има голям брой загатвания, които са били напълно ясни за съвременниците, а за нас представляват истински загатки. В изложението на Георги Пизидийски обаче има някои единствени по рода си сведения за състава на войската на нападателите. По неговите думи, „славянин се беше споразумил с хун, скит с българин и пак мидиец със скит, които имаха различни езици и земи, бяха разделени и дълго време се намираха в близки отношения“. Тук е дадено едно рядко посочване за участието и на първобългари като съюзници в обсадата. Сведенията за военните съоръжения у Георги Пизидийски допълват казаното от Теодор Синкел в словото за аваро-славянската обсада. Може би, въпреки общия панигиричен тон, едно обвинение към имп. Ираклий се крие в думите, че той, „притиснат с нападение от две страни, изоставил близкото и се заловил за далечното затруднение“, сиреч пренебрегнал заплахата от страна на авари и славяни и се отправил да воюва против персите. Ценно е освен това известието, че в действията с еднодръвките участвували не само славяни, но и първобългари. Според думите на византийския поет аварският хаган „натоварил на ладии — той беше надълбал и приготвил корубести лодки — множество славяни, смесени с българи“. За хода на самата битка са казани, за съжаление, само твърде общи неща. В другото произведение на Георги Пизидий-

ски — „Хераклиадата“ — са добавени някои общи посочвания за участието на славяните в обсадата на Цариград през 626 г., като отново е изтъкнато множеството на славянските еднодръжки: славяните „смесили морските вълни със земята“, сиреч превърнали морето в суша.

Част от сведенията на Паскалната хроника се отнасят към събитията до края на VI в., обаче измежду всички съдържащи се в тази хроника вести едни от най-ценните са пак вестите върху обсадата на Цариград през 626 г. Авторът на хрониката се е спrial доста нашироко на събитията и така ни е дал някои нови, неизвестни от другаде вести, или пък потвърждава онова, което вече знаем от другите исторически извори. Участието на славяните отново изрично е изтъкнато, като са дадени подробности за техните действия. Интересно е, между другото, посочването, че след поражението по море славяните първи се оттеглили от обсадата и по този начин принудили и аварския хаган да отстъпи. Това показва, от друга страна, че славяните са действували самостоятелно поне до известна степен, от аварския повелител или, най-малкото, че поражението при Цариград разслабило чувствително зависимостта им от хагана.

Сравнително малобройни са сведенията за първобългарите от времето докъм средата на VII в. Във фрагментите на Йоан Антиохийски се разказва напрамер за повикването на първобългари като съюзници във войната на имп. Зенон (474—491) против готите. Спомените в откъса за бунта на Виталиан „хуни“ трябва да бъдат смятани с голяма вероятност също за някои тюркски, сродни на първобългарите племена. Както в много други случаи, така и тук обозначението „хуни“ има твърде общо значение. Последният откъс от Йоан Антиохийски, даден тук, се отнася до нападението на Заверган, вожда на кутригурите, в земите на империята през 558 г.

Често споменаванията в нашите извори от това време за „варзари“ или „скити“ не са напълно ясни и ние не сме в състояние да решим дали при такива случаи византийските автори не означават първобългарите. Всред дадените тук откъси от неколцина византийски писатели се намират точно такива посочвания, които само внимателният анализ на изследвача ще може да уточни. В едно от съчиненията на математик и астроном Стефан Александрийски, писано към 775 г., е дадено пророчество за трайността на някои държави, като изрично са споменати българите. Едно от най-ценните сведения във връзка с първобългарите се съдържа в краткото съобщение на сирайския свещеник Константин Апамейски, включено в протокола на 16-то заседание на Шестия вселенски събор от 9 август 681 г. Въз основа на това сведение с голяма положителност може да се установи, че Аспарух със своето племе се явил на Дунава през 680 г., а мирът между българите и ромите бил сключен през втората половина на 681 г. — преди последното заседание на събора на 16 септември с. г. Благодарение на това сведение прочее може да се установи датата на възникването на славянобългарската държава и, съответно, официалното ѝ признание от Византийската империя.

Първите две книги „Чудеса на св. Димитър Солунски“ — съставени първата от солунския архиепископ Йоан към второто десетилетие на VII в., и втората от неизвестен духовник, пак солунчанин, вероятно към 60-те години на VII в. — ни дават пребогати сведения относно нападенията на славяните над град Солун, рисуват ни техните обществено-икономически отношения, техния бит и култура. Това е несъмнено един от най-важните исторически извори за периода от края на VI до края на третата четвърт на VII в. Там се съдържат, на първо място, вести

за положението на балканските земи до времето на славянското проникване: административното деление, културата, народностните отношения и т. н. Едно известие за чумна епидемия допълва картината на опустошенията в тукашните области. Численото намаление на местното старо население е един от факторите, които подготвят заселването на славяните тук. С много подробности авторът на книгата първа от „Чудесата“ е описал пораженията, нанесени от чумната епидемия, поради които не само се намалява числеността на тукашното население, но и се притъпява неговата съпротивителна сила пред нашествениците. В друг откъс се говори за глада, който настъпил в град Солун поради обсадата на „варварите“-славяни. Благодарение на това ние разкриваме една интересна страница из стопанската история. Подвоят на храни към застрашения от нападение град спира и над него надвисва „опасност, равнисна на война“. Славянските нападения, както може да се види и от други откъси на „Чудесата“, нанасят удар върху целия стопански живот на южните балкански области, които все още се намират под властта на Византия. Откъснат поради обсада от другите области, които го снабдяват с храни, Солун, като голям консумативен център на империята, не веднаж преживява първоначален глад. Преди да именит етническият състав на населението в тукашните земи, славяните с нападенията си разстройват напълно стопанския живот. Те спират както търговския обмен с житни храни, така и самата земеделска работа. Тракия и Македония, като житници на империята, биват напълно разстроени и в големите градски средища настъпва истински глад. От страниците на „Чудесата“ ние научаваме много важни подробности относно оживената търговия, която до това време съществувала и чрез която Солун се снабдявал с храни. Славяните причинили пълна несигурност в тази област, търговският обмен замрял. Настъпилният глад дал тежко отражение и върху боеспособността на населението, както и върху общото политическо положение. Авторът на „Чудесата“ ни говори за избухнали по онова време бунтове сред населението: „Тълпите не се задоволяваха само да се опиват по площадите от кръта на сънародниците си, но вече започнаха да се втурват по къщите един на други и да избиват безжалостно намиращите се там“, пише авторът. Какви възможности причинили нападенията и каква обща несигурност настанала поради заплахите на нападателите, може да се съди от думите на архиеп. Йоан, който говори за „демонски убийства и гръбежи“. Благодарение на сведенията, които намираме в „Чудесата“, ние можем да си представим в подробности голямата криза, която империята преживяла в края на управлението на имп. Маврикий и през времето на Фока, сиреч първото десетилетие от VII в. За отделните обсади на град Солун са дадени обстойни и подробни сведения, в които се съдържа, разбира се, и значителен чудотворен елемент. Трябва да се изтъкне, че за тези събития „Чудесата“ са не само най-главният наш исторически извор, но често пъти и единствен по рода си. Цариградската историопис сравнително малко се занимава с тези славянски нападения и ако ние днес знаем нещо повече за събитията, това се дължи само на „Чудесата“. Между другите сведения би трябвало да се припомни съобщението за намаление, по една или друга причина, на населението на град Солун. За по-късното време тази демографска промяна позволява на вече настанените в областта на града славяни постепенно да проникнат мирно и незабелязано и да се настанят, в доста голям брой, в него. Изрично е отбелязано, че нападателите авари и славяни са били осведомени добре за намалението на градското население и са разчитали на това при своите действия. На едно място от „Чудесата“ направо е казано, че

аварският хаган уверявал своите воини, че „в града има много малко войници, поради това че там неотдавна имало и чума“, и затова нападателите щели да разрушат града „още същия ден“. Не може да се каже с положителност доколко тези твърдения са точни, обаче е несъмнено, че спасението на града се дължи до голяма степен на якостта на градските стени. Говорейки за нападателите, авторът на „Чудесата“ е дал много редки подробности. Преди всичко, даже като отстраним известни реторически преувеличения относно числеността на нападателите, явно е, че те са били твърде многобройни. Текстът на „Чудесата“ ни говори веднаж за 5000 нападатели, други път за 100000, или пък си служи с хиперболични сравнения, като казва, че те били подобни на „нова Ксерксова войска“ и т. н. Неотречимо е едно: участващите в тези нападения славяни не са вече отделни малочислени дружини, а големи племени обединения, които водят широки колективни действия и то под единно ръководство. Славяните, следователно, се намират на нов етап на своето обществено-икономическо и политическо развитие. Тяхната военна техника, съобразно с това, е различна от по-раншната и много по-развита. В много подробности нападателите на Солун през VII в. се отличават от онези славяни, които ни описва „Стратегиконът“ на Псевдо-Маврикий, сражаващи се с доста примитивно въоръжение и уповаващи се главно на своята численост и на хитростта си. Славяните от епохата на „Чудесата“ вече умеят да нападат крепости и се осмеляват да водят многократно борба срещу една от най-големите крепости на империята — града Солун. В текста на „Чудесата“ откриваме редица черти на новото славянско въоръжение и на новата славянска техника, благодарение на които славяните водят истинска обсадна война. За разрушение на крепостните стени на града нападателите си служат сега с най-разнообразни и сложни съоръжения, на чиято направа и използване те са почерпили опит именно от своите противници — ромеите. Авторът на „Чудесата“ ни разказва за употребяваните от нападателите железни овни, бойни кули, покрити с прасно одрани животински кожи, каменометни машини и костенурки, за лостове и секири за подриване на крепостните стени и врати, най-сетне за кораби и за шатри в стана на нападателите и т. н. Очевидно в течение на около един век или по-малко славяните са преживели значително развитие в своите обществено-икономически отношения и в своята техника. По своята стратегия и тактика те вече не отстъпват на самите ромеи. Авторът на нашия исторически извор направо признава, че някои от техните бойни съоръжения били неуязвими на защитниците: „нищо не можеше да повреди костенурките, които бяха покрити с кожи на скоро заклани волове и камили“, пише той и печално добавя, че защитниците по стените били „въоръжени само с копия или лъкове“ за отбрана. Описанията, които той ни дава за обсадните съоръжения на славяните, заслужават специално и внимателно проучване: усилията на изследвача тук ще бъдат богато възнаградени, защото разполагаме с рядък по съдържание и обилне на сведенията исторически извор. В текста на „Чудесата“ са ни дадени освен това имената на някои от проникналите в южните части на полуострова славянски племена: драгувити, сагудати, велегеаити, ваюнити, берзити и др. Това вече не са военни дружини, а цели племена — „те водели със себе си и челядта си заедно с покъщията“ — които търсят места за поселение. Авторът направо заявява, че се стремели да завземат град Солун, за да се заселят в него. В текста на „Чудесата“ се съдържат ценни посочвания и за отношенията между славяни и авари. Авторът например разказва, че славяните поискали от аварския хаган военна помощ, като му обещали пари и плячка след завладяването на града. Въз основа на по-

добни сведения ние можем да очертаяме в съвършено нова светлина аваро-славянските отношения през VII в. В последния превод, който се засяга от текста на „Чудесата“, славянските племена са вече уседнали в областта на Солун. Ние узнаваме за връзките, установени между отделни племена и града, развития търговски обмен, имената на някои от славянските първенци (напр. за княза на рихините Первунд) и т. н. Важни сведения ни дава текстът на „Чудесата“ за действията на първобългарските военачалници Кубер и Мавър и за кръоите им за завладяване на град Солун. Също и тук авторът на „Чудесата“ ни предлага единствени по съдържание сведения. Ако не притежавахме този исторически извор, ние нямаше да знаем нищо за въпросите събития и личности. Накратко, трябва да се каже, че „Чудесата на св. Димитър Солунски“ са един от основните наши исторически извори на епохата на VII в. Обширен паметник, съставен от съвременници или пък близки до събитията лица, този текст трябва да бъде смятан като богат, съдържателен и достоверен исторически извор. Научната критика има за задача да очисти изложението от реториката и неизбежния чудотворен елемент, за да ни поднесе извор от първостепенно значение.

Откъсите от „Църковната история“ на Теодор Анагност съдържат сведения за по-старата епоха, до времето на имп. Анастасий. В откъсите на неизвестния византийски писател намираме, покрай другото, едно известие за настаняване на аварите в Скития (дн. Добруджа) и Мизия. От житието на Давид Солунски научаваме за административните промени, които били извършени в земите на полуострова вследствие на нахлуването на „безбожните варавр“ — славяни и авари. Империята била принудена да премести управлението на провинцията от Сирмиум в Солун. Дадените тук откъси от епископски списъци, именно т. нар. Елифаниев списък и списъкът от времето на Исаурийците, съставен към 733—788 г., заедно с извадките от сборните деяния представят важни извори преди всичко за църковната уредба на днешните български земи. В тези извори са дадени имената на епископски и архиепископски седалища, които са съществували в навечерието на големите етнически промени, извършени вследствие на настаняването на славяните и възникването на първобългарската държава. С упорит консерватизъм съставителите на тези списъци повтарят редица старинни селищни имена, преди тези имена да изчезнат завинаги от нашите исторически извори. Всички тези материали имат огромно значение за проучването на историческата география на балканските земи през ранното средновековие. Някои от споменатите селища са неотъждествени и само бъдещи изследвания могат да разрешат споровете. Епископските списъци и сборните деяния са извори от официален произход и техните данни могат да бъдат приети с доверие, като, разбира се, се изключат възможните неточности в предаването на отделни селищни имена.

В настоящия том е даден пълен превод на т. нар. Земеделски закон, който досега многократно е бил проучван в чуждата и нашата научна книжнина, без да бъде напълно разяснен и да бъдат разрешени всички спорни въпроси, свързани с него. Въпреки всички досегашни изследвания може без пресиляване да се признае, че Земеделският закон представя исторически паметник, който тепърва ще бъде проучван и тълкуван както по отношение на общите проблеми, които буди, така и във връзка със своето съдържание. Той е един от най-важните исторически извори за разкриване на поземлените отношения и културата на балканските земи през ранното средновековие. Неговите данни ни дават много подробности за социалната и икономическата история на империята и на славяните в Балканските

земи. Значението на този паметник се увеличава на нас от обстоятелството, че той е бил преведен на славянски още през средновековието и някои негова постановления са намерили широко разпространение в писаното славянско право.

Знае се, че през VIII в. българската държава преживяла тежка криза поради голямата заплаха откъм Византия: в продължение на дълго време към българската земя били насочени походите на византийския император Константин V Копроним (741—775), който сякаш напълно сериозно бил решил да сложи край на съществуването на младата българска държава. С оглед на това едно кратко известие на житието на Стефан Млади (убит през 767 г.) представя за нас интерес, въпреки че неговата хронология е неуточнена. В житието се говори за един поход на императора срещу „скитите“, сиреч българите. В анонимната хроника от VIII—IX в. са дадени две ценни сведения: едно посочване за похода на Тервел към Цариград през пролетта на 705 г. и за получаваните от българите данъци и, второ, едно не напълно ясно сведение за някаква статуя на българин в Цариград. Второто сведение е единствено по рода си, а първото допълва онова, което знаем от други исторически извори.

Материалите, събрани в настоящия том, завършват с богатите извадки от съчиненията на двамата бележити византийски историографи — Теофан Исповедник и Никифор. Докато всички други извори, включени в том трети „Гръцки извори“, дават повече или по-малко откъслечни вести или пък сведения за отделни събития, в съчиненията на Теофан и Никифор намираме изложение на събития от българската история през един твърде дълъг период. Особено това е вярно за Теофан, който остава наш основен извор за цялата епоха до първата четвърт на IX в. Именно той ни дава канавата, в която можем да вградим всички други наши сведения. Черпейки за по-стария период от достоверни извори, в своето време Теофан е първостепенен исторически извор. Независимо от неприкритата тенденциозност, например по отношение на императорите иконоборци, неговите сведения заслужават пълно доверие, що се отнася до установяване на фактите. За един твърде продължителен период — именно до 769 г. — Теофановото и Никифоровото изложение вървят заедно. За ранната история на славяно-българската държава не притежаваме почти никакъв домашен исторически извор, като изключим Именника и някои надписи. Затова главни и често единствени извори понякога остават Теофан и Никифор, чиито сведения трябва да съпоставяме и взаимно да контролираме. За първата до идването на славяните голяма част от сведенията, дадени от Теофан, са заети от познатите по-стари извори и поради това нямат особена цена за нас. В изложението на Теофан обаче се намират и за този период някои известия, които са единствени, тъй като споменатият автор е използвал, както се вижда, загубени днес първоизвори. Дадените заемки от съчинението на Теофилакт Симоката в много случаи са паравфраза на мнението за разбирване и тълкуване текст на Теофилакт. Когато се изследва времето на славяно-аварските нападения през втората половина на VI в., за които говори Теофилакт Симоката, текстовете на двамата автори трябва да бъдат използвани паралелно. Напълно оригинални сведения обаче са дадени у Теофан и Никифор за времето след първата четвърт на VII в. Тук трябва да споменем особено разказа за Кубратовия племенен съюз, за разпадането му, за предшествениците на отделните Кубратови синове и частно за движението на Аспаруха от южноруските земи към днешна Североизточна България. Събитията през 680—681 г., сиреч българо-византийската война и възникването на славяно-българската държава, са ни познати сравнително добре само благодарение на тези наши исто-

рически извори. Изобщо, може да се каже, че за целия VIII в. главните и понякога единствени извори са съчиненията на Никифор и, след 769 г., на Теофан. Някои по-късни византийски писатели, които говорят за този период, само перифразират писаното от Никифор и Теофан или пък правят малки допълнения въз основа на запазени първоизвори. Последните десетилетия от VIII в. и времето до 813 г. са свързани у Теофан с доста големи подробности. Ако и да говори с особена враждебност за българите и техните действия през своята съвременна епоха, Теофан ни дава рядко подробно описание за времето на Крум. Сведенията на двамата византийски автори вече са използвани в научната книжница, но въпреки това остават доста неразрешени въпроси, които може би само цялостното проучване на двата извора ще може да изясни окончателно.

Всички поместе и в настоящия том византийски извори за българската история се явяват за пърия път и пълен български превод. Отделните техни сведения, в най-голямата си част, са проучвани от наши и чужди учени. Неведнаж обаче изследвачите са се задоволявали да извличат твърде изолирано едно или друго сведение и да го тълкуват почти без връзка с изложението на целия наш исторически извор. Излишно е да се повтаря и тук, че този метод на работа е напълно погрешен — всяко сведение от даден автор трябва да бъде проучвано само в най-широка връзка с останалото изложение на този автор. Давайки по-големи откъси от отделните наши исторически извори, този сборник с градиво за българската история може да изиграе полезна роля и за избягване на подобен недостатък в научноизследователската работа.

* * *

Дадените в този том преводи и обработката на отделните извори са направени от щатни и нещатни научни сътрудници на Института за българска история. Сътрудниците са участвували също и в редактирането на отделните преводи. Ценна помощ при проверката на преводите бе оказана от акад. Ив. Снегаров, който взе участие в преглеждането на голям брой преводи. В окончателното обработване и оформяне на тома взеха участие: Ив. Дуйчев, Г. Цанкова-Петкова, В. Тълкова-Зимова, Л. Йончев и П. Тивчев. Проф. Б. Геров участва в редактирането на латинските заглавия. Томът бе рецензиран от чл.-кор. проф. В. Бешевлиев и проф. Д. Ангелов, които направиха полезни критически бележки и препоръки, за които съставителите им дължат искрена благодарност.

I. ДЕЯНИЯ НА ДАЗИЙ

Дазий живял в края на III в. в Доростол (Силистра). Той принадлежал към войнишкото съсловие и бил убит като християнин в 303 г. по време на Диокле-тиановото гонение на християните. Разказът, който даваме тук, е от неизвестен автор. Времето на написването му е също неустановено, но то не може да се отнесе след 681 г., когато Доростол влязъл в пределите на новоосноващата българска държава. Издателят на разказа Fr. Cumont предполага, че той е съставен много преди тази дата въз основа на някои първообраз на латински език, тъй като в текста има много латинизми. От друга страна, съкратена редакция на нашия разказ изглежда да е легнала в основата на кратките жития на Дазий, които са ни известни от Менология на Василий II и от Синаксара на Цариградската църква.

Деянията на Дазий са извънредно ценен паметник за нашата история. Освен сведенията за разпространението на християнството в Мизия, те ни дават интересни данни и за чествуването на празника Saturnalia в Доростол. Особено важни са етнографските подробности, които се свързват с този празник и които напомнят за съществуващите и до днес обичаи с кукерите.

РЪКОПИСИ: P=cod. Paris. gr. 1539 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: Fr. Cumont, Les Actes de S. Dasius, *Analecta Bollandiana* XVI (1897) pp. 5—16.

КНИЖНИНА: Wissowa: Roscher Lexicon, s. v. Saturnus. — S. Reinach, Cultes, mythes et religions, I. Paris 1905, pp. 332—341 (Le roi supplicié). — H. Delehaye, Saints de Thrace et de Mésie, *Analecta Bollandiana* XXXI (1912), p. 263 sq. — J. Zeiller, Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire Romain, Paris 1918, pp. 110—116. — M. Nilson, Studien zur Vorgeschichte der Weihnachtsfesten, *Archiv für Religionswissenschaft*, Bd. XIX (1916—1919), pp. 85—91. — W. Weber, Das Kronfest in Durostorum, *Archiv für Religionswissenschaft*, XIX (1916—1919), pp. 316—341. — Fr. Dölger, Der Heilige Fisch in den antiken Religionen und im Christentum, Bd. II, Münster 1922. — Я. Тодоров, Durostorum, принос към античната история на Силистра, Сборник Силистра и Добруджа, София 1927, стр. 3—58. — J. G. Frazer, Der goldene Zweig, Leipzig 1928, p. 847 sq. — M. Nilson, Geschichte der griechischen Religion, I (1953), p. 18.

29109

ACTA DASII

ДЕЯНИЯ НА ДАЗИЙ

MARTYRIUM SANCTI DASII

МЪЧЕНИЧЕСТВОТО НА СВ. ДАЗИЙ

1. Τῶν ἀθεμίτων ἱεροσούλων βασιλευόντων Μαξιμιανοῦ καὶ Διοκλητιανοῦ, ἦν ἐν τοῖς καιροῖς ἐκεῖνοις συνήθεια τοιαύτη ἐν τοῖς τάγμασι τῶν στρατιωτῶν, ὥστε καθ' ἑκάστον ἐνιαυτὸν τοῦ Κρόνου τὴν ἐπίσημον ἑορτὴν ἐκτελέσει. Καὶ τοῦτο ὡσαυτὸν οὐκ εἶον καὶ ἐξαίρετον αὐτοῦ τοῦ Κρόνου δῶρον ἡγοῦντο ἐπὶ τὴν ἡμέραν αὐτοῦ ἐπιτελεῖσαι σεμνοτέρων παρὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας. Ἐπεὶ οὖν ἕκαστος ὥσπερ εὐκταῖον ἱεροσύλιαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ ἐποίει, ὥτις γὰρ ὁ τόπος ἐλάγχανε, κομιζόμενος βασιλικὸν ἔνδυμα, προῖων κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Κρόνου ὁμοιότητα εἶ' οὖν ἰδεῖν δημοσίως ἐπὶ πάντος τοῦ δήμου μετὰ ἀναυδοῦς καὶ ἀνεπισχίντου ἀξίας, ἐπεμβαίνων μετὰ πλήθους στρατιωτῶν, ἔχων ἄδειαν συγκεχωρημένην ἐπὶ ἡμέρας τριάκοντα ἑπραττεν ἀθεμίτους καὶ αἰσχρὰς ἐπιθυμίας, καὶ ἐνετρόφα διαβολικαῖς ἡδοναῖς. Πληροῦμένοισι δὲ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν πέρας ἐδέχετο ἡ ἑορτὴ τοῦ Κρόνου, καὶ ὡσαυτὸν ἡ εὐκταία αὐτῇ αὐτῶν ἑορτῇ. . . Τότε αὐτὸς ὁ τὸ βασιλικὸν ἐπιφερόμενος σχῆμα ἐπιτελέσας τὰ κατὰ συνήθειαν ἄσεμνα καὶ ἄθεσμα παίγνια, παραχρῆμα τοῖς ἀνωνύμοις καὶ μυσθοῖς εἰδώλοις προσεκόμενος ἐαυτὸν σπονδὴν, ἀναυρούμενος ἐπὶ μαχαίρας.

2. Ὡς δὲ ἔφθασεν ἡ φωνὴ καὶ ἐπὶ τὸν μακάριον Δάσιον, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸ δυσσεβεῖς τοῦτο κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἑορτῆς πράξει, οὗτος ὡς ῥόδον ἐξ ἀκανθῶν, καθὼς λέλεκται, ἀνεβλάστησεν. Παρακλεύετο οὖν ἅμα δὲ καὶ ἡγυκάζετο ἵνα τὴν ἐπίσημον ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Κρόνου ἐπιτελέσει ἐτοιμασθῇ.

3. Αὐτὴ ἡ μυστὰρὰ παράδοσις καὶ μέχρις ἡμῶν τῶν ἐσχάτων περιελθοῦσα ἀθλιωτέρας παραφυλάττεται· οὔτε λήγοντος γὰρ τοῦ κόσμου τὸ ἔθος τὸ κακὸν τέλος λαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον χειροτέρας ἀναγεοῦται· ἐν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ τῶν καλανθῶν Ἰανουαρίων μάταιοι ἄνθρωποι

1. Когато царували беззаконните светотатци Максимиан¹ и Диоклетиан², по това време имало обичай сред войниците отреди всяка година да се чествува славният празник на Кронос³. И това се смятало като местен и избран дар на самия Кронос неговият ден да се чествува по-тържествено от другите дни. Прочее, когато в деня му всеки извършвал един вид оброчно светотатство, този, на когото се паднал жребият, бивал премения в царска одежда, явявал се сред народа като образ и подобие на самия Кронос и [получавал] дръзка и безсрамна власт над целия иарод. Той вървял с множество войници, като имал свобода да задоволява в течение на 30 дни беззаконните си и срамни желания и да се наслаждава на дяволски удоволствия. Когато се изпълнели тридесетте дена, празникът на Кронос завършвал и като че ли самия им оброчен празник. . . Тогава този, който носел царската одежда, като извършел според обичая безсрамните и беззаконни игри, веднага се принасял в жертва на безименните и скверни идоли, като бивал посичан с меч.

2. Когато жребият се паднал и на блажения Дазий, така че и самият той трябвало да извърши това безбожио деяние според реда на празника, той, както е казано, се разцъфял като роза сред тръни⁴. Прочее, той бил подканен, а и принуждаван да се пригответи да отпразнува славния ден на Кроносовия празник.

3. Тази скверна традиция е достигнала и до наши дни и се съблюдава по твърде жалък начин. Защото, дори светът да свърши, лошият обичай не престава, та дори се възобновява и в още по-грозен вид. В деня на януарските календи⁵

¹ Максимиан Херкулий, римски император (286—305), съимператор на Диоклетиан. ² Диоклетиан, римски император (284—305). ³ Според античната митология Кρόνος или Saturnus бил син на Οὐρανός и на Γῆ и баща на Юпитер (Ζεὺς, Iuppiter), който му отнел властта на небето. Тогава Сатурн се прехвърлил в Лациум (Италия), където зацарил златната ера на щастие, изобилие и равенство сред хората. Поради това в Римската империя всяка година на 16, 17 и 18 декември се чествувал празникът на Сатурн, наречен Saturnalia. Тези тържества били придружени с голяма разпуснатост на нравите. В Доростол, където също бил пренесен този празник, се чествувал не точно римският Сатурн, защото култът му бил примесен с елементи от култа на едно пуническо-финикийско божество, което изисквало принасяне на човешки жертви. ⁴ Свободно предаден библейски израз: ὡς κρόνον ἐν μίστῳ ἀκάνθων. Вж. Песня, II, 2. ⁵ Януарските календи отговарят на 1 януари.

τῷ ἔθει τῶν Ἑλλήνων ἐξακολουθοῦντες χριστιανοὶ ἀνομαζόμενοι μετὰ παμμεγέθους πομπῆς προέρχονται, ἐναλλάττοντες τὴν ἑαυτῶν φύσιν, καὶ τὸν τρόπον καὶ τὴν μορφήν τοῦ διαβόλου ἐνδύονται αἰγείοις δέρμασι περιβεβλημένοι, τὸ πρόσωπον ἐνὶ ἑλλογμένοι ἀποβάλλουσιν ἐν ᾧ ἀνεγεννηθήσαν ἀγαθῷ καὶ διακατέχουσιν ἐν ᾧ ἐγεννηθήσαν κακῷ ἀποτάσσονται ὁμολογήσαντες ἐν τῷ βαπτίσματι τῷ διαβόλῳ καὶ ταῖς πομπαῖς αὐτοῦ, πάλιν στρατεύονται αὐτῷ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς καὶ αἰσχροῖς.

4. Ταύτην ὁ μακάριος Δάσιος μεταίαν παράδοσιν εἶναι ἐπιγινούς κατεπάτησεν τὸν κόσμον σὺν ταῖς ἀπάταις αὐτοῦ (καὶ) κατέπειπεν τὸν διάβολον σὺν ταῖς πομπαῖς αὐτοῦ, καὶ ἐπέζευξεν ἑαυτὸν τῷ σταυρωθέντι Χριστῷ, καὶ κατὰ τῆς τοῦ διαβόλου αἰμίας νικητῆς προῆλθεν. σοφὸς γὰρ ὑπάρχων, ζήλω ἀγίῳ ἐξαφθείς ταῦτα ἐν τῇ αὐτοῦ διανοίᾳ διελογίζετο. Ἐὰν ἐν ταύταις ταῖς τριάντοισι ἡμέραις τῆς μεταίαν ταύτης καὶ ἀπερσινοῦς συνηθείας φροντίσω πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων τιμὴν, ἥνπερ ἡ τῶν χριστιανῶν πίστις βδελύσσεται καὶ κωλύει, ἐμμαντὸν εἰς ἀπώλειαν αἰώνιον παραδίδωμι οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τῆς προσκαίρου ταύτης ζωῆς ὀλεθρίας στερίσκομαι τίς γὰρ ἡ ὠφελεία ὑπάρξει μετὰ τριάντοισι ἡμέραις, τῶν μυσσῶν καὶ βδελυκτῶν παιγνίων τοῦ Κρόνου ἐπιτελεσθέντων, τῷ ξίφει με παραδοθῆναι; Ἐπαγγελία θάρρους ἐπὲρ τῆς τιμῆς τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων ἐμμαντὸν μαχαίρα παραδίδωμι καὶ μετὰ τὴν τοῦ βίου ἀπαλλαγὴν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραπεμφθήσομαι βέλτιόν μοι ἔστιν ἐπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀλίγας ὑπομεῖναι βασάνους καὶ τιμωρίας, καὶ μετὰ θάνατον ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω μετὰ πάντων τῶν ἀγίων.

5. Δέδοκται οὖν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὥστε παρὰ πάντων προσαχθῆναι τὸν μακάριον Δάσιον τὴν τοῦ Κρόνου ἐπίσημον ἐορτὴν ἐπιτελέσσαντα. Ἀπεκρίθη δὲ ὁ μακάριος Δάσιος τοῖς καταναγκάζουσιν αὐτὸν στρατιώταις. Ἐπειδὴ ἐπὶ τὸ τοιοῦτον μυσσῶν ἀναγκάζεται με, κρεῖττον μοι ἔστιν οὐκ εἶναι προσκείσθαι τῷ δεσπότη Χριστῷ θυσία γένεσθαι ἢ τῷ Κρόνῳ ἑμῶν τῷ εἰδῶλῳ ἐπιθῆναι ἐμμαντὸν. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ τῆς παρρησίας ἱππῆρες εὐθὺς αὐτὸν ἐν σκοτεινῇ φυλακῇ κατέκλεισαν, καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ ἐξαγαγόντες

суетни хора, които следват обичая на езичниците, а се наричат християни, излизат с твърде голяма тържественост, като променят външността си и се обличат в лика и образа на дявола. Те се увиват в кози кожи и като променят лицето си¹, напушат доброто, в което са се преродили и навлизат в злото, в което са се родили. След като са изповядали в кръщението, че се отричат от дявола и от празниците му, те отново му служат с лошите си и срамни деяния².

4. Блаженият Дазий, като разбрал, че има такава суетна традиция, презрял света заедно с неговите измами, заплел дявола с празниците му, свързал се с разпънатия Христос и преминал като победител над безчестието на дявола. Защото той бил мъдър и като горял от света ревност, така разсъждавал в ума си: „Аз ще се предам на вечна гибел, ако в тия тридесет дни на този суетен и непристоен обичай се старая да почитам демоните, от които християнската вяра се отвърщава и го забранява. И не само това, но и горко ще се лиша от този бързопреходен живот. Защото каква полза да бъде предаден на меч след тридесет дена, когато отворителните и гитисни игри на Кронос бъдат завършени? Ако се доверя на това, което е обещано относно почитането на нечестивите демони, ще бъде предаден на меч и като напусна този живот, ще бъде подложен на вечен огън. По-добре е за мен да претърпя малко изпитания и мъчения в името на нашия господ Исус Христос и след смъртта си ще наследя живот вечен заедно с всички светци“.

5. Прочее, било решено блаженият Дазий да бъде доведен от всички през този ден, за да чествува славния празник на Кронос. А блаженият Дазий отговорил на войниците, които го принуждавали: „Щом като ме принуждавате на това гнъсно дело, по-добре е за мен по свой избор да стана жертва на господата Христа, отколкото да се пожертвувам на вашия идол Кронос. Като чули това, служителите на беззаконието веднага го затворили в тъмница. На следващия ден го извели от затвора и вла-

¹ Може би този обичай трябва да се свърже до известна степен със съществуващия и до днес обичай с кукерите: в понеделник на Сирната неделя или през 12-те „мръсни дни“ от Коледа до Богоявление дружини от младежи, преоблечени в смешни дрехи, излизат по селата и играят един вид обредни танци. За подробности вж. М. Арnaudов, Кукери и русалии. Вграденa невеста, СбНУК XXXIV, София 1920.—Ф. Кочев, Византински бис и политикос, I (Аθηναι 1948), p. 25 sq. ² Авторът намеква за християнското върхание, че очишчението от първоначалния грях се получава чрез кръщението.

αὐτὸν ἐκ τῆς εἰρητῆς ἐν τῷ πρατωρίῳ Βάσσου ληγάτου σιρόντες ἀπήγαγον.

6. Ὡς δὲ ἐπὶ τῆς τάξεως ἐν τῷ βήματι Βάσσου ληγάτου ὁ ἅγιος μάρτυς Δάσιος παρήχθη, ἀνένσιος εἰς αὐτὸν ὁ Βάσσος εἶπεν. Ποίας τέχης ἐπάρχεις καὶ τίς καλεῖ; Ὁ δὲ μακάριος Δάσιος μετὰ παρηρησίας καὶ ἐλευθερίας ἔφη Ἀξίας μὲν στρατιωτικῆς ἐπάρχω, περὶ δὲ τῆς προσωνυμίας μου ἐρῶ σοὶ τὸ μὲν ἐξαίρετόν μου ὄνομα χριστιανός εἰμι, τὸ δὲ ἐκ γυναικῶν ἱππευθὲν μοι Δάσιος καλοῦμαι.

7. Βάσσος ὁ ληγάτος ἔφη Δειήθη τοῖς ἵχνεσιν τῶν δεοπατῶν ἡμῶν τῶν βασιλέων τῶν τὴν εἰρήνην παρεχόντων καὶ δωροδότην ἡμῖν τὰ σιτηρέσια, καὶ ἐπὶ βασιλεῦσι τελεία¹ ἡμῶν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας φροντίδα ποιουμένων. Δάσιος ὁ μακάριος ἀπεκρίθη Ἐγὼ ἤδη εἶπον καὶ λέγω διὰ χριστιανός εἰμι, καὶ οὐ στρατεύομαι ἐπιγείῳ βασιλεῖ ἀλλὰ βασιλεῖ οὐρανίῳ καὶ αὐτοῦ τὴν δωρεὰν κέκτημαι, αὐτοῦ τῇ χάριτι διατῶμαι, καὶ διὰ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας πλουτῶ.

8. Βάσσος ληγάτος ἔφη Ἰκέτευσον, Δάσιε, τὰς ἱερὰς εἰκόνας τῶν βασιλέων ἡμῶν ἀπερ καὶ αὐτὰ τὰ βάθρα ἐξὸν σέβονται καὶ δουλεύουσιν αὐταῖς. Δάσιος ὁ μακάριος μάρτυς εἶπεν Ἐγὼ χριστιανὸν εἶναι ἐμὴν ὁμολογῶ, καθὼς πλειστάκις ὁμολόγησα καὶ οὐδὲν ἄλλω ἐπισκώσω εἰ μὴ μόνον ἐν ἀχράντῳ καὶ αἰωνίῳ Θεῷ, Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι ἐν τρισὶ μὲν ὀνόμασι καὶ ὑποστάσεσιν, ἐν μιᾷ δὲ οὐσίᾳ ἥδη τρίτη φωνῇ ὁμολογῶ τὴν πίστιν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ὀχυρώμενος τὴν τοῦ διαβόλου μαρίαν διὰ τάχους νικῶ καὶ καταστρέφω.

9. Βάσσος ληγάτος ἔφη Ἀγνοεῖς, Δάσιε, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος τῇ βασιλικῇ προστάξει καὶ τοῖς ἱεροῖς νόμοις ὑποτάσσεται; ἐπειδὴ φεῖδομαί σου, τοῦτον χάριν ἀμερίμνος καὶ ἀδεδῶς ἀπόκρισε μοι. Ὁ δὲ μακάριος καὶ ὁσιος ἀθλητῆς τοῦ Χριστοῦ Δάσιος ἀπεκρίνατο λέγων Σὺ ποίησον ἅπερ σοὶ παρὰ τῶν βασιλέων προστάσσεται τῶν δυσσεβῶν καὶ μαρῶν ἐγὼ γὰρ τὴν πίστιν μου ἥνπερ ἅπασι τῷ Θεῷ μου προεδέμην φυλάξω, φυλάττω καὶ δυνατῶς καὶ ἀσφαλῶς προσμεῖναι ἐμὴν πίστιν ἐν ταύτῃ μου τῇ ὁμολογίᾳ οὐ γὰρ δύνανται με αἱ ἀπειλαὶ σου τῆς τοιαύτης προαρεσεως μεταβαλεῖν.

чейки го завели в преторията на легата Басос¹.

6. А когато светият мъченик Дазий бил доведен според заповедта при престола на легата Басос, той го погледнал втренчено и казал: „Какъв си и как се казваш?“ А блаженият Дазий смело и свободно рекъл: „По длъжност съм войник, а за името си ще кажа [това]: името, което съм си избрал, е християнин, а името, което ми е сложено от родителите, е Дазий“.

7. Легатът Басос казал: „Помоли се пред образите на нашите господари — императорите, които ни дават мир и ни даряват прехрана и които всеки ден се грижат за пълното ни преуспяване“². Блаженият Дазий отговорил: „Аз вече казах и казвам, че съм християнин и не служа на земен, а на небесния цар. Неговият дар притежавам, чрез неговата благодат живея и съм богат поради неизказаното му човеколюбие“.

8. Легатът Басос казал: „Помоли се, Дазие, на свещените образи на нашите императори, които и самите варварски народи почитат и им се повинуват.“ Блаженият мъченик Дазий отговорил: „Аз изповядвам, че съм християнин, както много пъти изповядах, и не се покорявам на никого друго, освен на единия безгрешен и вечен бог, отец, син и свети дух в три имена и начала, но в една същност. Вече за трети път изповядвам вярата си в света Троица, понеже, подкрепен от нея, бързо побеждавам и сразявам безумието на дявола.“

9. Легатът Басос казал: „Ти не знаеш, Дазие, че всеки човек е подчинен на императорската заповед и на свещените закони. Понеже те жалия, затова спокойно и без страх ми отговори.“ А блаженият и преподобен Христов поборник отговорил така: „Ти прави каквото ти е заповядано от безбожните и нечестиви императори. Защото аз пазя вярата, която веднаж съм решил да запазя към своя бог, и вярвам, че твърдо и сигурно ще устоя в това си изповедание. Твоите заплахи не могат да ме отклонят от това решение.“

¹ ἐπὶ πόσῃ ἱστορικῇ ἰσοῦ ἐπὶ βασιλεῦσι τελεία proposuit G. Mercati: Rev. de phil. 1897, p. 152, n. 3.

² Този Басос е вероятно същият praeses Thraciae, който се споменава в Passio Sancti Philippi (ASS Oct. IX, 22 Oct.). Титлата legatus — управител на провинция, която му се дава в нашия текст, в същност вече е била излязла ступотребление. Вж. Fr. Cumont, Les Actes de S. Dasius, Analecta Bollandiana, XVI (1897), p. 7, n. 2. ³ Тук преводът е направен според поправката, предложена от G. Mercati: Revue de philologie, 1897, p. 152, n. 3.

10. Βάσος λεγάτος ἔφη Ἰδοὺ ἔχεις καιρὸν διαορίας εἰ βουλευθείης ἐν τῷ νοῦ σου διαλογισθῆναι ὅπως δυνηθείης ζῆν μεθ' ἡμῶν ἐν δόξῃ. Ὁ δὲ μακάριος Λάσιος εἶπεν· Τίς χρεὶς καιροῦ διαορίας ἤδη τὴν βουλὴν μου καὶ τὴν πρόθεσίν μου ἐφανέρωσά σοι λέγων ποιήσον ὃ θέλεις, ὅτι χριστιανὸς εἰμι ἰδοὺ γὰρ καὶ τῶν βασιλέων σου καὶ τῆς δόξης αὐτῶν καταπτύω καὶ βδελύσσομαι αὐτήν, ὥστε μετὰ τὴν τοῦ βίου τοῦτου ἀπαλλαγὴν εἰς τὴν ἐκείνην ζοὴν ζήσω δινηθῶ.

11. Τότε ὁ Βάσος λεγάτος μετὰ πολλὰς αὐτῷ τιμωρίας παραστέσθαι, δέδωκεν αὐτῷ τὴν ἀποφασίαν ὥστε ἀποτετμηθῆναι αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ὅπως ἀπερχόμενος εἰς τὴν ἐνδοξον αὐτοῦ μαρτυρίαν εἶχεν τὰ ἀπρογόμενον αὐτοῦ μετὰ ἀθιμότητος θυμωτοῦ ὡς δὲ ἡντάκαζον αὐτὸν προσεγγεῖν θυσίαν τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι, τότε λαβὼν ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὁ μακάριος Λάσιος διεσκόρπισεν αὐτῶν τὰ θυμιάματα καὶ κατέβαλεν τὰ δυσσεβῆ καὶ ἀθέμιτα τῶν ἐροσύλων εἰδωλα εἰς τὴν γῆν κατασύρας, ὥσπερ τε τὸ μέτωπον αὐτοῦ τῇ σφραγίδι τοῦ τιμίου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, οὕτως τῇ δυνάμει ἰσχυρῶς πρὸς τὸν τύραννον ἀντεγνώριστο.

12. Ἀπῆλθε οὖν ὁ ἅγιος μάρτυς ἐπὶ τὸ ἀποκεφαλισθῆναι μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰκάδι, ἡμέρᾳ παρασκευῇ, ὥρα τετάρτῃ, τῆς σελήνης εἰκάδι τετάρτῃ ἐκρούσθη δὲ ἐπὶ ἀνικητὸν Ἰωάννου σπεκουλάτορος, καὶ ἐτελειώθη ἐν εἰρήνῃ ἡ μαρτυρία αὐτοῦ. Ἠθλήσεν δὲ ὁ ἅγιος Λάσιος ἐν πόλει Δωροστόλῳ, βασιλευσάντων Μαξιμιανῷ καὶ Διοκλημιανῷ, ἐρωτήσαντος δὲ αὐτὸν Βάσος λεγάτος, ἐν οὐρανοῖς δὲ βασιλεύοντος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. (pp. 11—15)

10. Легатът Басос казал: „Ето имаш време да решаваши, ако искаш да си помислиши как можеш да живееш с нас в слава“. А блаженият Дазий рекъл: „Какво ми трябва време, за да решавам? Аз вече ясно ти разкрих волята и решението си; прави каквото искаш, защото аз съм християнин. Защото ето аз плюя и на императорите и на славата им и се отвращавам от нея, та след като напусна този живот, да мога да живея в онзи живот.“

11. После, след като Дазий бил понесъл много изтезания, легатът Басос издал присъда да му се отреже главата. А Дазий, отивайки към своето славно мъченичество, бил предшествуван от един човек, който носел нечестива кадилница. Понеже го принуждавали да принесе жертва на нечестивите демони, блаженият Дазий със собствените си ръце разпръснал благовонията, съборил нечестивите и безбожни идоли на светотатците, като ги свлякъл на земята, и въоръжил челото си със знака на честния кръст на Христа, с чиято сила той твърдо се проявил пред насилника.

12. И тъй, светият мъченик бил отведен на посичане на 20 ноември, петък, в четвъртия час¹, а от лунния цикъл — на 24. Той бил посечен от непобедимия палач² Йоан³ и завършил в мир мъченичеството си. Свети Дазий се подвизавал в града Доростол⁴ през царуването на императорите Максимиан и Диоклетиан и бил разпитван от легата Басос. А в небесата царувал нашият господ Исус Христос, комуто да бъде слава заедно с отца и светия дух сега и във веки веков. Амин.⁵

¹ Т. е. към 9 ч. сутринта. ² Сπεκουλάτορ тук е употребено в смисъл на δῆμος — палач. ³ Християнското име Йоан, което носи палачът, е дало повод на издателя да се усъмни дали няма известно объркване в текста. Може би в латинския оригинал да е стоело *sepultus est*, което съставителят е взел за *depulsus est* и го е превел съответно с *ἐκρούσθη*. Ако е било така, то този Йоан ще да е бил някой християнин, който е погребал мъченика след посичането му. Вж. *Cumont*, *op. cit.*, p. 9. ⁴ В средновековието градът е известен и с имената Дръстър, *Δρίστρα*. За историята на града в античността и средновековието вж. *V. Părvan, Municipium Aurelium Durostorum, Rivista di Philologia e d' Istruzione classica*, ser. 5, a. II, fasc. 3 (1924). — *Я. Тодоров, Durostorum*. Принос към античната история на Силистра. Сборник Силистра и Добруджа, София 1927, стр. 3—58. — *П. Мутафчиев, Съдбините на средновековния Дръстър*. Пак там, стр. 101—196. — *Ст. Романски, Имената на два крайдунавски града: 2. Силистра*. Сборник в чест на проф. Милетич, София, 1931, стр. 657—658. — В един кратък мартирологий за родно място на Дазий е отбелязан град Аксипол — дн. Хано в Добруджа. Вж. *Cumont*, *Les actes de Saint Dastus, Analecta Bollandiana*, *op. cit.*, p. 10, n. 1. ⁵ В Анкона е намерен един надгробен надпис на саркофаг, който се отнася с голяма сигурност до Дазий. Надписът гласи: „*Ἐνταῦθα κατακείμενος ὁ ἅγιος μάρτυς Λάσιος ἐνεχθῆναι ἀπὸ Δωροστόλου* — „Тук почина светият мъченик Дазий, пренесен от Доростол“. Това показва, че мощите на мъченика са били пренесени от Доростол в Италия. Кога е станало, това събитие е неизвестно, но, според издателя, надписът носи епиграфски белези от времето на Юстиниан I (527—565). Затова той под резерва изказва предположение, че пренасянето на мощите може да е станало преди края на VI в., след голямото аварско нападение през 579 г., когато Доростол много пострадал. Вж. *Fr. Cumont, Le tombeau de S. Dastus de Durostorum, Analecta Bollandiana*, XXVII (1908), pp. 369—372.

II. ЙОАН МОСХОС (ЕВКРАТ)

Йоан Мосхос живял по времето на императорите Тиберий II (578—582) и Маврикий (582—602). Първоначално живял в Теодосиевия манастир, а след това в манастира Св. Сава в Палестина. Заедно със софиста Софроний, който по-късно, станал патриарх в Ерусалим, той предприел много пътувания в Палестина, Египет, Сирия, Мала Азия, като посетил и някои гръцки острови: Кипър, Самос и др. След това той се преместил в Антнохия, по-късно в Александрия, а оттам в Рим, където умрял в 619 г.

Йоан Мосхос ни е оставил съчинението *Λαίμων* (*Pratum spirituale* — Духовна градина), посветено на Софроний, негов придружник в пътешествията му. В съчинението са дадени кратки разкази за живота на прочути отшелници, като са вмъкнати и сведения за някои исторически събития. Един от тези откъси засяга нападенията на „варварски“ племена срещу Солун през първата половина на VI в., сред които по всяка вероятност е имало и славяни.

ИЗДАНИЯ: *Beati Ioannis Eucratae Pratum spirituale*. Migne, PGr, LXXXVII, 3, col. 2920—2921.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 187, 188. — *V. Rose*, *Leben des heiligen David von Thessalonike*, Berlin 1887, pp. VI — VII.

BEATI IOANNIS EUCRATAE

БЛАЖЕНИ ЙОАН ЕВКРАТ

PRATUM SPIRITUALE

ДУХОВНА ГРАДИНА

Barbari Thessalonicam aggrediuntur

Варварски нападения над Солун

Παρεβάλομεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐγὼ καὶ ὁ κῆρις Σωφρόνιος ὁ σοφιστής, πρὸ τοῦ ἀποτάξασθαι αὐτόν, πρὸς τὸν ἀββᾶν Παλλάδιον, ἀνδρα θεοφιλῆ καὶ δοῦλον Θεοῦ, ἔχοντα τὸ μοναστήριον αὐτοῦ εἰς τὸν Λιθαζόμενον καὶ παρεκαλοῦμεν αὐτὸν λόγον εἰπεῖν ἡμῖν ὠφελεῖας

Аз¹ и софистът господин Софроний, предн да напусне света, се отправахме в Александрия² при абата Паладий, човек боголюбив и раб божи, чийто манастир бе в Литазомен³, и го подканихме да ни каже полезно слово — — —

*Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Παλλάδιος, ἐρωτηθεὶς ὑφ' ἡμῶν, ὅτι „ποίησον ἀγάπην, πάτερ, εἰπὼν ἡμῖν

Отецът Паладий бе запитан от нас: „Бъди добър, отче, кажи ни защо и по

¹ Става дума за Йоан. ² Става дума за гр. Александрия в Египет. ³ Не е възможно да се установи точно къде се е намирало това място, но самият текст позволява да се допусне, че то е било разположено някъде в околностите на гр. Александрия.

πόθεν καὶ ἐκ ποίων λογισμῶν ἦλθες εἰς τὸ μοναχικόν. Ἦν δὲ Θεσσαλονικεὺς ὁ γέρον, καὶ διηγήσατο ἡμῖν, λέγων, ὅτι „Ἐν τῇ χώρᾳ μου ἔξωθεν τοῦ τείχους τῆς πόλεως ὡς ἀπὸ σταδίων τριῶν, ἐγκλειστος ἦν, τῷ μὲν γένει Μεσοποταμικός, τῷ ὀνόματι Δαβὶδ, ἐνάρετος πάνυ καὶ ἐλεήμων καὶ ἐγκρατεὺς. Ἐποίησεν ἐν τῷ ἐγκλειστηρίῳ περὶ τὰ ἐβδομήκοντα ἔτη. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τοὺς βαρβάρους κατὰ νύκτα ἐφυλάσσοντο τὰ τείχη τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, οἱ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος φυλάσσοντες τὸ τείχος, καθ' οὗ μέρους καὶ τὸ ἐγκλειστήριον ὑπῆρχεν τοῦ γέροντος, θεωροῦσαν ἐν μιᾷ νυκτί, ὅτι δι' ὧν τῶν θυρίδων τῆς κέλλης τοῦ ἐγκλειστοῦ, πῦρ ἐξήρχετο. Ἐνόμισαν οὖν οἱ στρατιῶται, ὅτι βάρβαροι ἔβαλον πῦρ εἰς τὸ κέλλιον τοῦ γέροντος. Προΐας δὲ γενομένης ἐξελθόντες οἱ στρατιῶται, εὗρον τὸν γέροντα ἀβλαβῆ, καὶ τὴν κέλλαν ἀλώβητον, καὶ ἐξέστησαν. Πάλιν δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτί τὸ αὐτὸ ἐθεώρουν πῦρ εἰς τὴν κέλλαν τοῦ γέροντος ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐφαίνετο. Τοῦτο δὲ πάσῃ τῇ πόλει, καὶ τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ κατάδηλον ἦν, ὥστε πολλοὺς ἀγρυπνεῖν εἰς τὸ τείχος κατὰ νύκτα τῆς τοῦ πυρὸς θέας ἔνεκεν. Ἐμεινε γὰρ γινόμενον ἕως τῆς τελευταίας τοῦ γέροντος. Τοῦτο τὸ θαῦμα οὐχ ἄπαξ, οὐδὲ δις μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις θεωρήσας, λέγω ἐν ἡμῶν „Εἰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τοσαύτην δόξαν ὁ Θεὸς χαρίζεται τοῖς δούλοις αὐτοῦ, ποῖαν ὅρα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὅτε καταλάβῃ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὡς ὁ ἥλιος; Αὕτη μοι γέγονεν αἰτία, τέκνα, τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὸ μοναχικόν τοῦτο σχῆμα“.

Ἐλεγεν δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ γέρον, ὅτι μετὰ τοῦ ἀββᾶ Δαυὶδ ἦλθεν καὶ ἄλλος μοναχὸς ὀνόματι Ἀδολᾶς, καὶ αὐτὸς Μεσοποταμικός, καὶ ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τῆς πόλεως εἰς πυθμένα πλατάνου. Ἐποίησεν δὲ ἐν αὐτῇ μικρὰν θυρίδα ὅθεν καὶ συνετύγχανεν τοῖς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένοις. Ὅταν οὖν οἱ βάρβαροι ἦλθον, καὶ πᾶσαν τὴν χώραν ἐλεηλάθησαν, συνέβη αὐτοῖς διὰ τοῦ τόπου ἐκεῖνου διέρχονται καὶ ἰδὼν εἰς τῶν βαρβάρων τὸν γέροντα παρακύπτοντα, ἐξῆρχεν τὸ ξίφος, καὶ ἀνατείνας τὴν χεῖρα ἐπὶ τὸ δοῦναι αὐτόν, ἔμεινε ἐκτεταμένην ἔχων τὴν χεῖρα καὶ ἀκίνητον. Τοῦτο θεασάμενοι καὶ οἱ λοιποὶ βάρβαροι, καὶ θαυμάσαντες, ἐδέοντο τοῦ γέροντος προσπίπτοντες αὐτῷ. Καὶ ποιήσας εὐχὴν γέρον ἴασατο αὐτόν, καὶ οὕτω ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ. (col. 2920 A, 2921 B — 2924 B)

какви съображения си приел манастишето“. Старецът солунчанин ни разказа [следното]: „В моята земя, извън стените на града¹, на около три стадия, имаше килиот², по произход от Месопотамия, на име Давид, много добродетелен, милостив, който водеше въздържан живот. В килията прекарал около 70 години. А когато поради [нападенията на] варварите нощно време стените на града се пазеха от войниците, защитниците на стената от онази страна, в които част се намирала и килията на стареца, забелязали през една нощ, че през всички прозорчета на килията на отшелника започнал [да излиза] огън. Войниците сметнали, че варварите били хвърлили огън в килията на стареца. На сутринта войниците, като дошли и открили стареца невредим, а килията непокътията, се учудили. Отново на следващата нощ видели в килията на стареца същия огън, който дълго светил. Това стана известно на целия град и на цялата област, така щото мнозина бяха на стената през нощта, за да видят огъня. Защото това продължаваше до смъртта на стареца. Като виждах това чудо не веднаж и не два пъти само, но често, казвах на себе си: ако бог дарява на своите раби такава слава на този свят, каква ли ще бъде тя в бъдещия век, когато лицето им ще започне да блести като слънце? Тази е причината за мен, чеда, за да приема манастишкото одяние.“

Старецът ни каза и това, че след отец Давид дошъл и друг монах, на име Адола, също от Месопотамия, осамотил се в една част от града в дънера на един чинар. Направил си в него малко прозорче, откъдето общувал с идващите при него. А когато прочее варварите дошли и опустошили цялата област, случило им се да минат през онова място. И един от варварите, като видял стареца, който надничал, извадил меч си и като протегнал ръка, за да го удари, останал с простряна и неподвижна ръка. Останалите варвари, като видели това и като се учудили, започнали да молят стареца, падайки на земята пред него. И старецът, като се помолил, излекувал го и така ги отпратил в мир.

¹ Става дума за Солун.

² Отшелник, който живеял в отделна килия.

III. ПАПИРУС, В КОЙТО СЕ СПОМЕНАВА ЗА БЪЛГАРИТЕ

Във Виенската библиотека под № G 2132 се пази един папирус от Фаюм, (Египет), който се датира от началото на VII в. Този папирус (дълъг 24 см и широк 3,30 см) е нацърбен от двете страни, затова написаният на него гръцки текст не може да се прочете цялостно. На два от редовете му стоят съчетанията:

[Βουλγαρις]
[λαμων α]

Това е дало основание на папиролога К. Wessely, а след него и на унгарския византолог G. Moravcsik да предположат, че тук стои прилагателното *Βουλγαρις* и че това е едно от най-ранните споменавания на българското народностно име. Българският учен Д. Дечев предполага обаче, че в случая става дума за лично име *Βουλγαριος*, което според него е от германски произход.

Ние даваме тук и двете предлагани тълкувания на текста.

ИЗДАНИЯ И КНИЖНИНА: К. Wessely, Die Pariser Papyri des Fundes von El-Faijūn, Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Cl., XXXVII, Wien 1889 II, p. 242. — *Item*, Studien zur Paläographie und Papyruskunde, XX, Leipzig 1921, 100, № 138. — G. Moravcsik, Der Name der Bulgaren in einem griechischen Papyrus, Kórsós Csoma-Archivum, I. Ergänzungsband, 2 Heft (1935), pp. 119—128. — R. Gossens, Les Bulgares et le commerce de cuir, Byzantion X (1935), p. 754—755. — Д. П. Димитров: ИИД, XX—XXIV (1948), pp. 370—372. — Moravcsik, Byzantinoturcica I, p. 471. — Д. Дечев, Принадлежно споменаване на българското народностно име в един папирус в Египет, СбБАН, LXXI (1950), стр. 183—193.

PAPYRUS DE BULGARIS — ПАПИРУС, В КОЙТО СЕ СПОМЕНАВА ЗА БЪЛГАРИТЕ

	[σζ]
	[αα]
	[λσ] [μεγ]
	[ν απο ηη]
5	[βουλγαρις]
	[λαμων α]
	[σ ευρα]
	[αριμωνη ε]
	[ρα λλ]
10	[ει λ]
	[αρω]

Lectio prima

Първо тълкуване

5	βουλγαρικὸν χαρταλάμου ἐγγραφῆς μηνὸς φάρμοῦθι δ	от български пояс ¹ ... написа през месец фармути ² ...
10	Κύριλλος ὁν θ(εῶ) στρατιώτης) ἀπελίσθη καὶ παρέδωκε ἀπὸ λυσοῦ	Кирил ³ , по божия милост стратилат ⁴ прие и лично освободи...

Lectio altera

Второ тълкуване

5	βουλγαροῦ (-ον, -ου), υἱὸς (-ῶν, -ῶν) ... λαμίου ἀπὸ κάμη- (πόλειω-))ς αὐτ	... Булгарик ⁵ или на Булгарик, син на ... ламий, от село (град) или от същото село (град) ⁶
	ἀπὸ τῆς αὐτῆς κάμη- (πόλειω-))ς	

¹ Снобен *Moravesik*, Der Name der Bulwaren in einem griechischen Papyrus, *Korost Csoma-Archivum*, I. Ergänzungsband, 2 Heft, p. 123, това съобщение показва, че в Египет, преди завземането му от арабите в 641 г., са се носели български пояси. За сравнение той привел и друг един откъс от *Musica* Artia militaris libri duodecim, XII 2,1 (ed. Scheffer), p. 303, където се казва, че пехотниците трябвало да носят ζωνάρια δι' αἰσῶ, καὶ οὐ βουλγαροῦ παγία, като предлага четвѣто ζωνάρια δι' αἰσῶ, καὶ οὐ βουλγαροῦ, παγία с преместване на запетаята. Д. Дечев, Преразказо съкращаване на българското възраждане име в един палеус в Египет, сп. БАН, LXXI (1950), стр. 186, отхвърля това предположение, понеже според него παγία би останало в такъв случай без пояснения на вилла си, което не е свойство на стил на съчинението. — ² Фармути е бил осмият месец от египетското летоисчисление. Той започва от 27 март за юлианската година и има 30 дни. — ³ Не е известен кой е този полководец Кирил, тъй като през V, VI и VII вв. е имало много полководци с това име в Египет.

⁴ Должността стратилат (στρατηλάτης) е била тъждествена с magister militum — главнокомандуващ войските. Срв. E. Hantou, Titres byzantins dans le Recueil des inscriptions grecques d'Asie Mineure, Byzantion IV (1926), p. 124. — ⁵ Има няколко мнения относно произхода на българското възраждане име. Общи посочвания: вж. *Moravesik*, Byzantinoturcica, I, pp. 11 — 119. Срв. също Стр.

Linne, Българите и българското възраждане име в Европа около началото на V в., ИИБИ, V (1964), стр. 351—372. Тълкувайки го като германско, Дечев, пос. съч., стр. 191, привел няколко примера за съществуващи имена от германски произход в Египет през VII в. — ⁶ Дечев, пос. съч., стр. 190, предлага това четене, като взема под внимание съдържанието на палеусите от онова време.

IV. ЙОАН АНТИОХИЙСКИ

За живота на Йоан Антиохийски не притежаваме почти никакви данни. Не може да се определи с точност дори и това дали е живял през VII или VIII в. С неговото име е свързана една всемирна хроника, която излага събитията от сътворението на света до 610 г. Тази творба е запазена само в откъси. За изложението на византийската история той е черпил сведения от достоверни извори, като Евангелий, Зосим, Сократ, Приск, както и от Йоан Малала и от някои загубени днес съчинения. Творбата на Йоан Антиохийски е оказала голямо въздействие върху покъсната византийска историография: от нея са черпили Георги Монах, Симеон Магистър, Георги Кедрин и Константин Манасий. За отбелязване е, че запазените откъси от произведението на Йоан Антиохийски показват известни различия по своя характер, та съществува съмнение дали наистина всички принадлежат на един и същи автор.

Хрониката на Йоан Антиохийски съдържа някои важни сведения за историята на нашите земи, главно за нахлуванията на остготите и на първобългарите, за участието на траки, мизи и скити като федерати във византийската войска.

РЪКОПИСИ: S = cod. Escorialensis Q 1 11 (XVI в.). — P = cod. Paris. 1666 (XVI в.).

ИЗДАНИЯ: *Excerpta de insidiis*, ed. C. de Boer (Berolini 1905), pp. 58—150. — C. Müller, *ИНС*, IV (Paris 1851), pp. 535—622. Всички откъси, с изключение на последния, са взети от първото издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBl., pp. 334—337. — *Moravcsik*, op. c., I, pp. 313—315, и там посочената литература.

IOANNIS ANTIOCHENI

EXCERPTA DE INSIDIIS

1. *Maximinus Thrax ab exercitu Augustus consulatur*

55. "Ἦν δὲ τὸ ἐν τῷ στρατῷ Μαξιμίνος ὄνομα, τὸ μὲν γένος Θράξ, μεσοβαρβάρος, πρό-

ЙОАН АНТИОХИЙСКИ

ИЗВАДКИ ОТ „DE INSIDIIS“

1. *Провъзгласяването на Максимин Тракиец за император*

55. Имало във войската някой си по име Максимин¹, по род тракиец, полу-

¹ Максимин — бъдещият римски император (235—238).

ταρον μὲν ἐν πεδίῳ πομαίνον, ἐν ἀκμῇ δὲ τῆς ἡλικίας γενόμενος εἰς τοὺς ἑπταὶς στρατιώτας ταγείς, εἶτα καὶ ὀλίγον αὐτὸν χειραγωγούσης τῆς τέχης, κατέβηκεν ἀρχὴς πιστευθείς. τότε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος πάσης αὐτῶν τῆς τοῦ στρατοῦ νεολαίας ἐπέστηκεν, ὥς ἂν ἀκοῖη τε αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ πολεμεῖν ἐκπαιδεύσας παρασκευάσῃ. ὃ δὲ μετὰ πάσης ἀπουδῆς καὶ ἐγκαταλειμμένα ποιοῦμενος εἴνοιον πολλὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐσχόραζε. ὅθεν οἱ νεοταῖς, ἐν οἷς ἦν καὶ πολλὸ πλῆθος (Παιόνων)¹ μάλιστα, τῇ μὲν ἀνδρείᾳ τῇ Μαξιμίνου ἔχουσιν, τὴν δὲ Ἀλέξανδρον ἐπισκώπτουσιν ὥς ἐπὶ τῆς μητρὸς ἀσχόμενον. ἐπεμύνησκον δὲ ἀλλήλους τῶν τε ἐπὶ ταῖς ἀνατολαῖς διὰ μέλλειν αὐτοῦ πτωμάτων, καὶ ὅτι μηδὲν γενναῖον παρέχουσιν ἐς Γερμανοὺς ἐλθεῖν. ὅντες οὖν καὶ ἄλλοις ἐς τὸ κακοκομεῖν ἐκπαιδευμένοι καὶ τὸ μὲν (παρὸν) τῆς ἀρχῆς βαρὺ διὰ μῆκος ἔχοντες ἡρώμενοι ἀνεκδῆς τε ἦδη, πάσης προσηλωμένης φιλοτιμίας, ἐβουλεύσαντο ἀποσκευάσασθαι μὲν τὸν Ἀλέξανδρον, ἀνταπεῖν δ' αὐτοκράτορα καὶ Αὐγουστον τὸν Μαξιμίνον.

¹ Ἀθροισθέντες οὖν εἰς τὸ πεδίον ἐπισκομμένοι ὥς ἐπὶ τὰ συνήθη γυμνάσια, προσελθόντο καὶ ἐκπαιδεύοντες τὸν Μαξιμίνον πορφυρὰς τε περιβαλόντες βασιλικῇ αὐτοκράτορα διαγορεύουσιν. ὃ δὲ τὰ μὲν πρῶτα παρηγεῖτο καὶ τὴν πορφυρὰν ἀπέδρασκεν ὥς δὲ ἐνέκριντο ἐσθρῆναι ἀποκτενεῖν ἀπειλούντες, τοῦ παρόντος κινδύνου τὸν μέλλοντα προελόμενος ἀπεδέξατο τὴν τιμὴν. (p. 101, 10—33)

2. *Philippus bellum contra Scythas gerit*

59. "Ὁ Φίλιππος βασιλεὺς καὶ τοῦς Σκύθαις πολεῖς ἐπὶ τὸ Βουζάντιον ἔλανεν.

¹ Παίονων add. M. ex Herod.

варварин, който по-рано бил овчар по полето, а като стигнал в разцвета на възрастта си, бил причислен към конницата. По-късно, въздиган постепенно от съдбата, той бил натоварен и с управлението на провинции. Именно тогава Александър¹ го назначил за началник на цялата войска от новобранци, за да ги обучава и да ги направи годни да воюват. А той изпълнявал поръченията с най-голямо усърдие и си спечелил голяма благосклонност от страна на войниците. Поради това младите войници, между които имало извънредно голям брой пеонци, се възхищавали от мъжествеността на Максимин и се подигравали на Александър, че уж бил управляван от майка си. Те си припомняли взаимно за неуспехите в източните [провинции] поради неговата немарливост и затова, че не бил извършил нищо забележително, когато се отправил срещу германците². Те и без това били склонни към бунт и считали настоящето управление тежко поради продължителната му власт и вече без облага, тъй като щедростта му вече била изчерпана. Затова те решили да свалят Александър и да провъзгласят за император и август Максимин.

И тъй те се събрали на полето въоръжени като за обикновени упражнения. Когато пред тях се явил Максимин и застанал на чело на войниците, те му наметнали императорска багреница и го провъзгласили за император. Той отначало се противил и не приемал багреницата, но понеже те настоявали въоръжени и заплащали да го убият, той предпочел бъдещата [опасност] пред настоящата и приел тази чест.

2. *Imperator Philippus Arabis traxit na поход срещу скитите*

59. Филип³, като се възцарил, победил скитите и потеглил към Визан-

¹ Александър Север — римски император (222—235). ² Походът на Александър Север срещу германците на рејската граница се датира през 234—235 г. При този поход той бил убит от разбунтувалите се войници. Срв. Н. А. Машкин, История древнего Рима, Москва 1948, стр. 527.

³ Филип Араб — римски император (244—249). Походът на Филип Араб срещу готите се отнася към края на управлението му. За този поход съобщава и Зосим, който е един от изворите на Йован Антиохийски. Срв. Zosimi Historia nova, ed. Bonn, p. 24, 16 sq.

καὶ ἐλθὼν ἐς Πάμφον, ὅς ἐγγέλθη αὐτῷ ἐμφανέως στάσεις συμβῆναι κατὰ τὴν Ῥώμην. ὁσπίας Δέκιος ἐποίησεν ἀπὸ ἐπείσεως καὶ ἐπαρχος τῆς πόλεως, τοὺς δυνάμενους ἐπισχεῖν τὰ πραϊτόμενα στέλλει καὶ τὴν Δεκίον προκαταληφμένους ἐπανόστειον· οὗτος τε σὺν τοῖς πᾶσι ἐπακολουθεῖν ἐπηγγέλματο. ὡς δὲ ἐς τὴν Ῥώμην ἐφθασεν οὗς ἐπαρχὸν Φίλιππος, δούρους τε καὶ κολακείας τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς ἐπισχθέντες ἀπαγορεύουσι τε Φίλιππον καὶ τὸν Δέκιον αὐτοκράτορα σὺν τοῖς Ῥωμαίοις προσκαλοῦντες τοῦτον ἀγγελλόντες ἐφ' Φίλιππον κατὰ τὴν Βερρόην φεύγοντι⁶ καὶ τοὺς ἐπακολούτους ἐξέχουσιν ἀναρροῦσαν λίμνην ἐκαστὸν προστάτην τῶν ἀρχαίων. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τὸν παῖδα τοῦτον οἱ τῆς πόλεως στρατιῶται διέφθειραν καὶ τὰ μὲν κατὰ τοὺτους τοκοῦτον ἔσχε τέλος (p. 109, 20—33)

3. Aemilianus, praeses Moesiae, imperium arripit

60. Ὅτι ἐπὶ Γάλλον καὶ Βουλουζιανὸν Αἰμιλιανὸς ὁ τῆς Μοισίας ἐπαρχος κατιστομεῖν ἐνεβόλετο, οὗτω τε τὴν βουλήσαν ἐκ προορίων ἡμετέων φιλονεικῶν καὶ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς μερίστας κατηγορίας ποιούμενος. ἐφ' ὃν οἱ τῆς Ῥωμαίων προστατοῦντες ἐξονόισι μερίστω πλήθει στρατεύσαντες ἐπὶ τῶν οὐκίων ἐμβουλευόντες διεφθόρησαν, οὕτω γάρ τινος ἡμετέων ἐν τῇ προστασίᾳ τῶν κοσῶν διατελεσθέντες οἱδὲ τι λαμπρὰ ἢ βουλήσαν ἄξιον καταγασμένους, ἐν μνήμῃ δὲ μόνῃ τῶν βουλήσαν γεόμενοι. ὃ γὰρ μὴν Αἰμιλιανὸς ἐπισηδῆσας τῇ δεξιῇ κατὰ τὴν Σκυθίων χώραν καὶ τὴν ἐπὶ Ῥώμην ὄρεσιν προθυμώμενος τετάσσῃ μὲν τῆς τυραννίδος προδιφθόρησε τε καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἠφάνισται. (p. 110, 1—11)

*) Lacunam indicavit M.

тион. Когато дошъл в Перинт¹ и му било съобщено, че в Рим избухнала междусобна война, предизвикана от проконсула и префекта на града — Деций², той изпратил хора, които можели да попречат на това, което ставало, и да предотвратят въстанието на Деций. Той обещал, че сам щял да ги последва заедно със синовете си. След като изпратените от Филип хора пристигнали в Рим, подведени чрез дарове и ласкателства от народа и сената, те свалили Филип и заедно с римляните провъзгласили Деций за император. Това било известно на Филип, който избягал в Вероя³. Въстаналите го убили с мечовете, които криели в пазвите си, на петата година от неговото управление. А в Рим войниците от градския гарнизон убили сина му. Такъв бил техния край.

3. Управителят на Мизия Емилиан заграбва властта

60. При управлението на Гал⁴ и Волузиан⁵, замислил да вдигне бунт префектът на Мизия — Емилиан⁶ като настоявал, че нему се пада по праведи императорската власт, и отправял най-големи обвинения срещу римския сенат. Носителите на римската власт⁷ се отпавили на поход срещу него с огромна войска, обаче станали жертва на покушение от страна на своите хора, преди още да са завършили третата година от управлението на държавата и преди да са сторили нещо славно или достойно за императорската власт, а само оставили спомен като императори. А Емилиан, като завзел в страната на скитите властта и се готвел да пристигне в Рим, на четвъртия месец от узурпаторското си управление преждевременно загинал и изчезнал измежду живите.⁸

¹ Перинт — град на Мраморно море, наречен по кърно Хервелек, под което име обвинението се среща у византийските автори. ² Деций — римски император (249—251). ³ По всяка вероятност тук Вероя стои вместо Верона. Срв. Д. Декия, Античното име на Хисари, ГПДМБ 1935—1937, стр. 49, бъл. 3. ⁴ Гал — римски император (251—254). ⁵ Волузиан — син на Гал, провъзгласен за цезар заедно с Гал в 251 г. Гал и Волузиан били убити от своите войници в 254 г. ⁶ Емилиан бил римски управител на провинция Мизия в 251 г. След успешния поход срещу готите в 253 г. той бил провъзгласен за кратко време за император от собствените си войници. ⁷ Императорите Гал и Волузиан. ⁸ Описаните тук събития се отнасят към 253—254 г.

4. *Barbari in Thracia habitantes in Theodosii exercitu militanti*

[illegible]

4. Варвари от Тракия във войската на Теодосий I

79. Варваринът [Арбогаст]² провъгласял Евгений³ за император на Запада и против неговото желание му наметнал [императорските] одежди. Евгений веднага проводил пратеничество при Теодосий⁴ и го запитал дали е съгласен да му бъде приятел и да го признае за император. А Теодосий изпитал пратениците с хитри думи и като ги залягал с любезни отговори, ги изпратил обратно. Той взел за началника на войската римлянина Тимазий, скита Габна⁵, а от аланите — Саул и в същото време поставил на чело на войските си Стилихон⁶, (и Стилихон бил по произход от скитски род, а след като сестрата на императора, Верина, дуло се влюбила в него, по нищо не отстъпвал на самия император). Теодосий вдигнал мнозина от хуните в Тракия заедно с техните племенни вождове и се отправил на поход към Италия, за да залови Евгений неподготвен и без да подозира нищо.⁶

5. *Onomodo Alaricus Illyricum vastaverit*

80. Περὶ δὲ καὶ πλήθος βυβλίων ἐπιστημῶν, ὧν Ἀλέξανδρος ἤρπαιτο, πᾶσαν ἀποῖν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ περὶ τὴν Ὑλγερῆς διακίρκει, ὡς καὶ δῆλος ἔπειτα γενέσθαι τῇ τῆς τετρακίδος ἐπιβολῇ.

Ὁ μὲν γὰρ ἐπέχρησε καὶ τὸν κοινὸν δόλ-
λον ὡς καυχήσι τῆς βασιλείας διεκδική-
σαν· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν ἀγαθῇ διετέλει, ἐπὶ μὲν
καὶ ὁ Σουλῶν ἐνταῦθα ὅμοιος ἦν, ἀλλὰ δι-
έπλεσε μὲν αὐτὸς ἐς τὴν Ἑλλάδα, κῆρυξ μὲν
πομπήσας τοῖς ἐπὶ ἐξοπλισμῷ τέχναις, τὰς
ἐπὶ ἐπικουρίαις δὲ τέχναις συνιστάσας καὶ τοῖς

5. *Аларих окустошави Илрик*

80. [Руфин]¹ докарал варварски плъцища на чело с Аларих², които опустошили почти цята Елада и земите около Илирис. Така че за всички станало ясно, че той се готви да заграби властта.

И наистина той дикувал и превръщал общото нещастие в своя опора за завоюване на императорската власт. А императорът оставал безмълвен. Тогава и Стихийки не останал бездейен, но отплувал за Елада, като изпитвал жалост поради нещастieto на жителите ѝ, ако и тя съвсем да не принадлежала към западните области. Той униожил вар-

^a *Division PS, Hansen, edit.*

¹ Арбогаст, по произход гал, бил военачалник на император Теодосий I. ² Евгений Флавий, узурпатор, който заемал властта в западната половина на Римската империя от 392 до 394 г.

* Теодосий I – римски император (379–395). ¹ Гайал, по произход тог, бил главнокомандувал на източните войски. Той стоял на чело на германската (готската) партия при двора на Теодосий. Зосимус също нарича готите „скими“. Вж. Zosimus, op. cit., p. 24, 16. ² Станислав бил също един от пол-

досега не е отворено въпросът за ролята на Теодосий, който е бил един от главните дейци на първата синодална конференция в 383 г. в Константинопол. Според някои изследователи, именно той е бил авторът на първия синодален указ, който е бил издаден в 383 г. в Константинопол. Според други изследователи, именно той е бил авторът на първия синодален указ, който е бил издаден в 383 г. в Константинопол.

18-годишния император Аркадий и влез в царете империята. През същата 395 г. Аларих се сепнал да нападне Цариград, но Руфин успял да го разубеди и се предствил за спятелият на града. Бл. *Св. Успенски*, *История Византийской империи*, т. I, Сб 1912, стр. 172. "Аларих бѣдъ готовъ пачеменъ вождь (382—412). В края на IV в. доколю 395 г.) Аларихъ сполучилъ Толкая и Империя.

βαρβάρους σπάνει τῶν ἀναγκαίων διασφύρας ἔπαυσε τῆς τῶν ἐκχυρίων ὁρμῆς. συγκλησάμενος δὲ Γαῖος, ὃς τότε τῶν ἐπιπέδων στρατοπέδων ἐξάρχος ἦν, ἀπέειπε τὴν κατὰ Ῥωμαίωνου οὐκινὴν ὅτι καὶ ὁ τοῦ Ἀρκαδίου στρατὸς ἐκ τῆς Εὐγενίου καθαιρεθείας καὶ τῆς τῶν βαρβάρων τῶν κατὰ τὴν Πλευρὴν δαΐδεως ἐπὶ τὴν Κωνσταντινὴν πόλιν ἔκτορε. ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς κατὰ τοὺς παλαιούς νόμους εἰς τὰ πάντη τῶν στρατοπέδων ἐκ τῆς πόλεως προῆλθεν, καὶ ὁ Γαῖος αὐτὸν ἐξαπέστειλε, πᾶσι δὲ ἦν ἀνάγκη καὶ τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας συντείνειν. (p. 120,13—30)

6. De bello intestino et de Gaius in Thracia occiso

81. Ἐπεὶ οὖν πόλεμος ἀπεδείχθη Γαίῳ καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν πόλιν ἄπιστοι πρὸς τὴν τοῦ τείχους φιλοσίαν διέδοντο, ὁ δὲ βασιλεὺς κελύει τοὺς ὑπολειφθέντας ἐν τῇ πόλει βαρβάρους ἀναγεῖσθαι, συμβαλόντες οὖν οἱ στρατιῶται τοὺς πολέμιους περὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Γαίου (ἐπαυθῆναι γὰρ οἱ περιλειφθέντες ἡθροοῦσιν), διασφύροντες ἑαυτοὺς, ἐμπειράσαντες δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν. Γαῖος δὲ μοχθῶν ἀναγεῖσθαι τοὺς μὴ φθάσαντας ἐξελθεῖν τῶν πυλῶν, γνοὺς δὲ αὐτῷ μυστρίᾳ προχωρεῖν τὰς ἀπαντήσεις, ὅρας ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου ἔλθοντες ἐπὶ τὰ Θέρσια μέρη καὶ καταλαβὼν τὴν Χερσονήσον ἐξ αὐτῆς διαπερνοῦσθαι καὶ καταλαμβάνειν τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, ὅπως ἐν τῶν ἐφ' ὧν κρατῆσαι δύνηται. ὃς δὲ ὁ βασιλεὺς ἔσθῃ δόναμα ἀποστείλας διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης, ἐπαυθῆναι πάλιν τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἐδείκνυτο φρόνιμα. ὃς γὰρ οἱ βαρβάρους σχεδὸν συμμείξαντες ἐπαυθῶντο, αἱ τε τῶν Ῥωμαίων νῆες παρήσαν, οἱ μὲν στρατιῶται βαθείας ταῖς δικάσι διεπίσαν, οἱ δὲ βαρβάρους ἐν ταῖς σχεδίαις δαύλυντο ὑπὸ τοῦ κλέδματος ἐπισκτοῦμενοι, πολλοὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἐρθεύοντο, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν πολέμιων ἀπώλετο. Γαῖος δὲ ἀναγείξας διὰ τῆς Θράκης καὶ φυγῇ χρησόμενος περπάτει Ῥωμαϊκῇ δυνάμει καὶ ἀναγεῖται εἰς τοὺς οὖν αὐτοῦ βαρβάρους. Φρασεύσας μὲν οὖν ὁ στρατάρχης τοῦδε

варите, лишавайки ги от необходимите припаси, и прекратил брожениято на местните жители¹. Призовав и Гайна, който тогава бил началник на западните войски, и подготвил покушението срещу Руфин по времето, когато войската на Аркадий, след свалянето на Евгений и след прогонването на варварите от Илирик, се отправяла към Константинопол. Според стария обичай императорът излязъл вън от столицата, за да посрещне войските, а Гайна го лавел, тъй като било крайно необходимо да излезе заедно с императора и префектът на двореца.

6. Междусобищи в Тракия. Гибелта на Гайна

81. Тогава Гайна бил обявен като неприятел. И всички жители на града се разтичали да пазят крепостната стена, а императорът заповядал останалите в града варвари да бъдат избити. И тъй, войниците влезли в бой с неприятелите около църквата на готите (защото там се били събрали останалите от тях) и избили всички, като запалили и самата църква. А Гайна, като научил, че ония, които не успели да излязат от вратите [на града], били избити, и като разбрал, че работите му вече не отиват на добре, потеглил от Мартириума² и тръгнал към тракийските области. Като пристигнал в Херсонес, прехвърлил се оттам и побързал да завземе Лампсак³, за да може да завладее източните провинции. Понеже императорът изпратил предвзрително войска по суша и по море, тогава отново се проявили чудесата на божия промисъл. Точно когато варварите преминавали със съединени салове, появили се корабите на ромеите. Войниците преминавали лесно с корабите, а варварите в саловите загинали, погълнати от вълните. Загинали и мнозина от ромеите и по-голямата част от неприятелите била унищожена. Гайна се втурнал да бие през Тракия, попаднал на ромейска войска и бил убит заедно с придружаващите го варвари. А Флавиан, който

¹ Адарих достигнал чак до Пелопонес и призвал градовете Коринт, Аргос и Спарта. Станхон успял да нанесе поражение на Аларих в Пелопонес, но в това време пристигнала заповедта на Аркадий: Станхон да остане на мيرا Аларих, неприятел и съюзник на римляните. Вж. Успенский, История, I, стр. 172. ² Мартириум — църква в Цариград, където били погребани мучениците на мъчениците. Вж. Du Cange, Glossarium. s. v. martyrium. ³ Лампсак — град на егейския бряг на Херсонес, срещу гр. Кардия и тракийски Херсонес.

τοῦ πολέμου γενόμενος ἐπὶ τῇ ἑσπέρῳ προήλθεν ἀρχὴν, καθ' ἣν ἐτέχθη Ἀρκადίῳ τῷ βασιλεῖ ὁ μικρὸς Θεοδόσιος. (pp. 122,23—123,7)

бил стратег през тази война, достигнал до консулска длъжност. При неговото консулство се родил император Аркадий Теодосий Младш¹.

7. Anagasta Thraciae oppida oppugnat

7. Анагаст напада тракийските градове

89. "Οὐ ἐπὶ Ἀνθемίου καὶ Λέοντος τῶν βασιλέων Οὐλλύβος ὑπὸ Ἀναγαστῶν ἀντιτάχθη κατὰ τὴν Θράκην, ἀμφότεροι τοῦ Σαυροῦ γένους καὶ πρὸς τὸ νεοπερὶζεν ἐπαίψαντο. — — —

89. При императорите Антемий² и Лъв³ бил убит в Тракия Улиб⁴ от Анагаст⁵ — и двамата от скитски произход и склонни към размирици. — — —

90. Καὶ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰνναγίστης, ὁ τῶν Θρακίων τελευτῶν ἑξαρχος, πρὸς τὸ νεοπερὶζεν ἀρθεὶς πρὸς τὰ Ῥωμαίων ἐπένεχε φοβήρια, αὐτὰ δὲ τῆς αὐτοῦ διακροῦς ἐλέγχετο, ὡς Ἰσθδίων τοῦ Ἰσθδίων παδός, ὑπερ' Ἀνέγκλος ὁ Ἀναγαστῶν πατὴρ ἀντιτάχθη, ἐς τὴν ἑσπέρῳ ἀνέντος αὐτῇ. (pp. 129,22—24; 129,32—130,3)

90. По това време Анагаст, началникът на тракийските войски, се разбунтувал и нападал ромейските крепости. Причината за неговото недоволство била, според както разказвали, тази, че Йордан, бащата на Йоан, когото бил убил Анагистъд, бащата на Анагаст, достигнал до консулско звание.

8. De Gothis in Pannonia incolementibus

8. Готи в Панония

90. Ἐστέλλετο δὲ καὶ κατὰ Τζάνον βοήθεια λαζονέων τὰ περὶ τῇ Τραπεζούντῃ χωρία, διανέστη δὲ τότε πρὸς πόλεμον καὶ τὸ Γότθων ἔθνος Γαλικίαν τὴν πρὸς ἐσπέρῳ νεμόμενον, ὅλην πάλαι ὑπὸ Ἀλλοῦρον ἀνομιάζοντο· οὐ γὰρ μὴν καὶ τὸ ἐν Πανονίᾳ βαρβαροῦν πλῆθος, πρότερον μὲν ὑπὸ Βαλαμερῶν, μετὰ δὲ τῇ ἐκείνου ἀνάστασιν ὑπὸ Θεοδύμου τατιόμενον τῷ Βαλμερος ἀδελφῷ. (p. 130,16—22)

90. Била изпратена и войска срещу цаните⁶, които опустошавали селищата около Трапезунд. Тогава именно се вдигнали за война готите, които живеели на запад в Галатия⁷ и които по-рано били известни под името Аларихови [готи]. А също така [се готвело да воюва] и варварското множество в Пеонии⁸, което по-рано се намирало под властта на Валамер⁹, а след неговата смърт — под властта на Валамеровия брат. Теудимер.

9. Theodoricus, filius Triarii, in Thracia bellum contra Romanos gerit

9. Теодорих, син на Триарий, воюва в Тракия срещу ромейте

94. "Οὐ ἐπὶ Ζήνωνος τοῦ βασιλέως Θεοδόρχος ὁ Τριαρίου τὴν στρατηγίδα τῶν Θρακίων διέστη Ἡράκλειον τὸν Φλώρον πρὸς τὸ Χερσονήσου τεῖχος ἐπέβλεπεν, καὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ὑπακοῆς κατὰ χρόνον ἐμψύχων εἰς πόλεμον ἐβόησεν. (p. 132,4—7)

94. При император Зенон¹⁰ Теодорих¹¹, синът на Триарий, който изпълнявал длъжността стратег на Тракия, убил Ираклий, сына на Флор, при крепостната стена на Херсонес, и като отказал да се подчинява на ромейската власт, открито се впуснал във война.

¹ Сиреч император Теодосий II (408—450). ² Антемий — римски император (467—472). ³ Лъв I — византийски император (457—474). ⁴ Улиб — готски военачалник, убит в 469 г. от Анагаст. Вж. Кулаковски, История, I, стр. 372. ⁵ Анагаст бива военачалник на готските войски в Тракия. Вж. Кулаковски, История, I, стр. 372. ⁶ Цаните — италийско племе, което в древността и средновековието населявало областите около северозападния бряг на Черно море. ⁷ От контекста личи, че тук с името Галатия е означена Галия. ⁸ С Пеония тук навярно е означена Панония. ⁹ Валамер (около 460—470 г.), от рода на амалите, бил предводител на източните остготи и чичо на Теодорих Велики. ¹⁰ Зенон — византийски император (474—491). ¹¹ Теодорих, наречен Страбон (473—481), син на Триарий, бил предводител на готите, които живеели в Тракия.

10. Theodoricus, filius Valameri,
Dyrrachio potitur

95. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ὁ ἕτερος Θεοδόριχος ὁ Οὐδαίμερος ἐπὶ τὴν Νέαν Ἠπειρὸν ἐνδοξαίῳ ἐργαίῳ γίνεται πόλεως Δυρραχίου. (pp. 134,37—135,2)

10. Теодорих, син на Валамер, завладява Драч

95. По това време другият Теодорих Валамер¹ нахлува в Нова Епир² и завладява град Дирахиум.

11. Zeno contra Gothos bellum gerens
Bulgaros sibi socios asciscit

96. Καὶ ἡ τῶν Θεοδορίχων συζυγία αὐθιχὰ τὰ Ῥωμαίων ἐτάραξε καὶ τὰς περὶ τὴν Θράκην πόλεις ἐξέταραξε, ὥς ἀναγκασθῆναι τὸν Ζήνωνα τότε πρῶτον τοὺς καλούμενους Βουλγάρους εἰς συμμαχίαν προτρέψασθαι.

¹Επειδὴ δὲ Θεοδόριχος ὁ Τριариὸν ἐπιτεχὼν πρὸς τοὺς Ὀύνους ἐπυρετο πόλεμος, καὶ ἐπὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινὸν πόλιν ἐδωκεν, καὶ ταύτην βραδίως ἂν ἐπιγράψωτο, εἰ μὴ ὁ Ἰλλυριοὺς προσημιλοῦν τὰς πόλεις ἐφύλαττεν ἐκείθεν τε ἐπὶ τὰς λεγομένας Σκιδε διαδραυὼν αὐτὸς τῆς ἐγγειώσεως ἤμικεν, ὥς ἵκανον ἐπὶ τὸν Πρὸς Ἰουλίαν πόλεμον καὶ τὸ καλούμενον Λαοθέαν διελθεῖν καὶ διαπορευμένους κατὰ τὴν Βεθινίαν ἐξελθεῖν. ἀλλὰ καὶ κατὰ ναυραχίαν ἡγετηθεὶς ὄρετο πρὸς τὴν Θράκην, ἐκείθεν τε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἀποφρονθεὶς αὐτὸν τὴν κατὰ Ῥωμαίων καὶ ἀδελφοὺς διῶν καὶ γαιετῇ Σκεθίων τε ἀμφοτέρω τὰς ἡμετέρας, γεγνημένος τε καὶ τὸν Διομήδους καλούμενον Στρίβλον ἀπεκρίσας, ἐξ ἐκείνου ἀναβὰς εἰς Ἰνδον καὶ κατευβλήθεος ἐπὶ αὐτοῦ ἐπὶ δόρατος δεσφὸν παρὰ τὸν τῆς οὐκῆς τοῦτον ἱσταμένου. οἱ δὲ καὶ τὴν πληγὴν αὐτῷ ἐκτελεσθῆναι ἐπαύσαντο ὅτι τοῦ παιδὸς Ῥωμαίων μεταστρεφέντος πρὸς αὐτοῦ.

11. Зенон повиква българите за съюзници във войната срещу готите

96. Съюзът на двамата Теодориховци отново безпокоял ромейската държава, тъй като те опустошавали тракийските градове. По тази причина тогава Зенон бил принуден да повика за пръв път българите за съюзници.³

Когато Теодорих, син на Триарий, вонвал срещу хуните⁴, той се опълчил и срещу самия Константинопол и лесно шил да го подчини, ако Илус⁵ не го бил преварил и завардил вратите. Оттам, като се втурнал край така наречените Сики⁶, отново претърпял несполука, така че след това преминал в местността „Прос естисес“⁷ и така наречения „Ластений“⁸ и се опитал да преплува във Витиния. Обаче бил победен в морско сражение и отишъл в Тракия, а оттам се отправил за Елада със сина си Рекитях, двамата си братя, съпругата си и около 30 000 скити. Когато стигнал до така наречения „Диомедов обор“⁹, той загинал — сутринта издел на кон и бил хвърлен от него върху копие, направено на стената на шатрата. А някои пък твърдели, че раната му била нанесена от сина му Рекитях, понеже Тео-

¹ Теодорих, син на Теудимир, наречен Велики (455—526), бил предводител на остготите и отначало бил съюзник на Византия, а после се опълчил срещу нея. След това (около 488 г.) той се отегчил в Италия, където основал остготското кралство. Някои византийски автори го наричат син на Валамер, който в същност му е бил чичо. Срв. Ю. Кулаковски, пос. съч., стр. 415—418. — Гръцки извори за българската история, I, София 1954, стр. 219.

² Успенский, История, I, стр. 390, датира това събитие в 479 г. ³ Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 173, — в 482 г. В последно време Ал. Бурков, Въпроси на историята на прабългарите, ГСУИФФ, XLIV, 2, (1947/1948), стр. 10, аргументирано посочи, че въпросното сражение е могло да стане само през 480 г.

⁴ С „хуни“ тук са означени прабългарите. Срв. Ал. Бурков, Към въпроса за произхода на прабългарите, ИВИД XXIII (1948), стр. 303—304. ⁵ Илус бил магистър на официте при император Зенон. Срв. Theophanis Chronographia, ed. C. de Boor, pp. 127,5—128,2; Кулаковски, пос. съч., стр. 378.

⁶ Сики е преградата на Цариград на с-мз. бряг на Зантския рог (сега Галаца). Срв. R. Janin, Constantinople byzantine, Paris 1950, pp. 49, 63. ⁷ С името прѳс: ἐστисес се наричало едно владение на европейския бряг на Босфора между днешните пристанища Арнаутоф и Бембеки.

⁸ Ластений — пристанище на европейския бряг на Босфора, дж. Истенелман, между пристанищата Балатман и възвишението Кыобая. Срв. J. Pargoire, Ascarle et Sosthene, ИРАИК, III (1893), p. 76. Janin, op. cit., p. 436. ⁹ Стацията, наречена „Диомедов обор“, се намирала на Via Egealis, между Максимянопол (западно от Гюмюрджина) и Румбона (Гемиса, Ksantofiko). Тя е засвидетелствувана и под името Stabulo Diomedis. Вж. Itineraria Romana, ed. K. Müller, Stuttgart 1916, p. 524.

παρούσα δὲ ἡ γαμήλιος Σιγίλδα νόστον κατο-
θάπτει τοῦτον, καὶ τὴν μὲν τοῦ πλείους ἐπα-
κράτους διαδέχεται Ῥεκίταξ Θεοδοῦχον τοῖς
παρεδωκόσιν τε αὐτῷ οἱ ἐκ τοῦ πατρὸς θεῶν,
οὓς ἀνελόν μικρὸν ἥστερον μόνος τῆς Θρακίαν
ἐδουλοῦσεν ἀποπάρκα τοῦ πατρὸς ἀπεργαζό-
μενος. (pp. 135,13—136,2)

12. Theodoricus, filius Valameri, contra
Constantinopolim exercitum ducit

97. "Οὗ Θεοδοῦχον τὸν ἑσπέρην αἰῶνος
νεοκρίσαντα καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καὶ τὰ
πρόσωπα τῆς Ἑλλάδος ληξόμενον Ἰωάννην
τὸν Σκίθην πέμψει καὶ Μοσχίαν σιραιτηγόν,
δολοφρόνους πρότερον Σαβιανόν τον ἐν Ἰλ-
λυοῖς ἀρχόντα.

98. Ὑπάρχει δὲ τοῦ Λογγίνου κατὰ τὸν ἐξῆς
ἀποδεκαγμένον χρόνον, ὃς τε Θεοδοῦχος πάλιν
εἰς ἀπόστασιν εἶδε καὶ τὰ περὶ τὴν Θράκην
ἐλευμένο χωρία, καὶ ὁ Ζήνων πρὸς τὸν Ὀδο-
κρον τὸ τῶν Ῥόρων ἐπανάστασις γένος, ὃς
ἔγχετο τοῦτον πρὸς τὴν Ἰλλοῦ συμμαχίαν πα-
ροικνεύομενον. Λαμνῶν δὲ ἀναθηρομένων νί-
κην τὸν περὶ τὸν Ὀδοκρον, προὔτε δὲ καὶ
περιφάντων διδρα τῷ Ζήνωνι τὸν λαφύρον,
ἀποσπορευόμενος συνήδειο τοῖς πρᾶξιται.
οἱ δὲ τῇ Ὀλοῦ καὶ Λεοντίου προσδεχόμενοι
πολλοῖς μετὰ τοῦ ἐπινυχτὶν τοῦ ἀπεργαζομένου
πολλοῖς μηχανήμασι ἐκκένοντο. ἀνωκαθεζομέ-
νων δὲ τῶν στρατευμάτων, καὶ ἐς λόγους φι-
λίου συνήλθον Ἰλλοῖς τε καὶ Ἰωάννης ὁ Σκί-
θης, καὶ γράμματα πρὸς τὸν Ζήνον διεπέμψαντο
ἐπαμνησκόντες αὐτοῦ τῆς πρώτης εὐνοίας, ὅς
δὲ οὐδὲν πλέον ἔδρα, αἰῶνος ἐν τοῖς ἔργοις
ἔγχετο.

Τῷ δὲ ἐξῆς ἔτι Θεοδοῦχος ἐπανελθὼν
ἐκ Νόβου ἐστρατοπέδων ἐν τῷ λεγόμενῳ
Ῥηγίῳ καὶ κατέρχεται τὰ πλείονα. (pp. 136,
6—9; 138,10—24)

дориx го набил с камшик. Жена му
Сигилда, която била с него, го погреб-
вала през нощта. Неговият син Рекитах
наследил властта. Заедно с него управ-
лявали и чичовците му, които немного
след това той убил и сам управлявал
Тракия, като вършил още по-ужасни
неща от баща си.

12. Походът на Теодорих Валамер
към Цариград

97. Когато другият Теодорих¹ отново
се разбунтувал и оплъчкосвал Римската
империя и съседните на Елада области,
императорът изпратил [срещу него] стра-
тезите Йоан Смит² и Мосхиан, като
преди това убил с измама Сабиниан,³
управителя на Илирий.

98. Когато на следната година Лонгин⁴
бил избран за консул, Теодорих отново
се разбунтувал и опустошавал селищата
в Тракия, а Зенон, щом като узнал, че
Одоакър се готви да се съюзи с Илус,
единал срещу него племето руги. След
като войските на Одоакър одържали
блестяща победа, а освен това напрат-
или на Зенон и дарове от плячката,
[Теодорих] привидно се радвал на ста-
налото.⁵ Ония, които обсаждали Илус
и Леонтий, след като завзели отсрещ-
ната крепост, започнали да използва-
ват всякакви средства.⁶ Докато вой-
ските били разположени една срещу
друга, Илус и Йоан Смит започнали
приятелски преговори и изпратили писмо
до Зенон, припомняйки му за предиш-
ната благосклонност. Понеже той не
направил нищо повече, те отново грабнали
оръжието.

На следната година Теодорих, като
потеглил от Нове⁷, се разположил на
стан в така наречения Ригиум⁸ и започ-
нал да напада съседните области.

¹ Т. е. Теодорих Валамер. ² Йоан Смит бил военачалник на тракийските войски при похода на император Анастасий срещу истрейците и главнокомандувал на източните войски на империята (около 493 г.). Срв. Theophanes, op. cit., p. 138, 6. ³ За Сабиниан съобщава и Marcellinus Comes s. a. 479: Chronica minora, ed. Th. Mommsen, II, p. 91. През 479 г. той бил изпратен от Зенон срещу готите на Теодорих и им нанесъл решително поражение.

⁴ Брат на император Зенон. ⁵ Описаните тук събития се отнасят към 484—486 г. ⁶ Войските на Илус се намирали на малоземският бряг. ⁷ Нове — дн. развалини при н. Стълен, Свишовско. ⁸ Ригиум е днешното село Кюмюрчезмадж в Източна Тракия. Вж. Oberhammer: PWRE, I A, col. 476. s. v. Rhegium.

13. Hunni in Anastasii exercitu militanti

100. Ὑπὸντο δὲ αὐτῶν στρατηγὸς β', Ἰωάννης δ' Σκύθης καὶ Ἰωάννης δ' Κυρτός, καὶ αὐτὸς ἐκ Σιλβήριος δευόμενος, ἐπιστρατήγει δὲ Ἰουστίνος ἐν Βεδερμάνῃς* φρουρίον πληροῦς Ναισσοῦ καὶ Ἰλλυρίων καὶ Ἀφροῦν βάρβαρος γένους τῶν καλουμένων Γαθῶν, ἐν τε Σαγίον καὶ Ζάλβον ὄντων ἀντικαὶ πλῆθος. (p. 142,18—22)

14. De Vitallanti rebellione

103. Ὅτι συνεκίνησεν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ κατὰ τὴν ἑσπέρην Βαυλακός, ἀνδροακόμος βροχίος καὶ τραχὺς τῆς φωνῆς καὶ τὸς ἀδελφοὺς τῶν βλαχίων ἐκαστοκλήτους, υἱὸς δὲ Πατρικίου πικρὰ ἐσχρήσας Ζάλδαβα εἰς κάτω Μυσίας πόλιν βροχί, οἷος ἐκείνῃ ἐκ πολλὰ συνδιακρίσαν τοῖς ὄντοις ἐκαστοκλήτους πρὸς ἀπάντα ἡγγέλη τῷ βασιλεῖ ἀποσπερθεῖ γὰρ αἰτίας οὖς δημοσίως τῶν καλουμένων φεδαράτων ἀνάντων εἰσηγείτω τοῖς καὶ περὶ Σαγίον καὶ ἑσπέρην πληροῦς τάγματι, διαχερσαίνοντι μὲν καὶ ἐξ ἐκείνων ἐπ' οὓς ἐπασχον πρὸς τοῦ τῆς στρατηρίας ἔχοντος Ὑπατίου, καὶ δὲ πέθειν φεδοῖς τῷ πρώτῳ ἀδελφῷ τῶν παρανομώτων καὶ ἐλέγκειν τὸν τῶν στρα-

13. Хуни във войската на Анастасий

100. Двама стратези предвождаха войските¹ — Йоан Скит и Йоан Кирт², който също произхождал от Силиври³, и подстратезите Юстин⁴ от Вединиана⁵, крепост в Илирик, съседна на Ниш, и Апикал, варварин, от рода на така наречените готи, както и Сигаца⁶, и Золвон които водели хунска войска.

14. Бунтът на Виталиан

103. В това време Виталиан⁷, дребен човек, пелтек и с обгорени мигли, който бил син на Патрикий и бил роден в Залдава⁸, малко градче в Долна Мизия, се бунтувал в Тракия. Той прекарал по-голямата част от времето си с хуните и бил известен на императора⁹ като човек много склонен към дръзки дела. Когато бил лишен от държавната надръжка на така наречената заплата на федератите¹⁰, той насъскал войсковите части на Скития¹¹ и Тракия, които освен това били недоволни от безчинствата на тамошния стратег Ипатий¹², и без мъка ги убедил първи да започнат враждебни действия и всякакви беззакония. Той убил помощниците на стра-

* βεδερμανος sine acc. S. Βεδερμανός (ut Procop. Hist. arc.) M. Βεδερμανός Momms. (ut Βεδερμανα Procop. in libro de aedif. ab Βεδερμανός cod. Ox. Mss., p. 410,2).

¹ Става дума за войските на император Анастасий, изпратени в Мала Азия през 493 г., за да потушат въстанието на исаврийците. За този разказ срв. също Theophanes, op. c., p. 138,6 — 13.

² Йоан Кирт бил зяедек с Йоан Скит един от началниците на транкиските войсковы отряди и участник в похода на император Зенон срещу исаврийците. Срв. Theophanes, op. c., p. 138, 8—24. ³ Силиври (дн. Силиври), град на Мраморно море, близо до Херaclea. ⁴ Става дума за бъдещия император Юстин I (518—527). ⁵ Вединиана се намирала в провинция Дардания, близо до селото Тавризион. Вж. Procopii Caesariensis Opera omnia, ed. Hainy, III, 2, pp. 104, 26—105, 1. Местонахождението ѝ не е точно установено. Отыждествяват я с Охрид, с местността Мошени при Кални мост, Кюстенялско (Bord. Иоанов, Северна Македония, София, 1906, стр. 23—25), или със Скопие. Срв. Tomaschek: PWRE, III, col. 184, s. v. Bederiana. Други мнения за отъждествяването на това селище вж. в ВИН I, стр. 55, бел. 118. ⁶ Според C. Diclesca, Die Wandalen und Goten in Ungarn und Rumänien, Leipzig 1933, p. 55, Сигаца е бил гот по произход. ⁷ Виталиан бил предводител на федератите, които живеели в Тракия и Мизия. В 518 г. той се явил за пръв път пред стени на Цариград. Според Йоан Малала в неговите войски имало и първобългари. Вж. Ioannis Malalae Chronographia, ed. Bonn, p. 402, 3—6. Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 108. — В. Н. Златарски, История на българската държава през средните векове, София 1918, I, 1, стр. 47—48. ⁸ Залдава според Йоан Антиохийски се намирала в Долна Мизия. Кьеркел дава този град под името Zaldava в провинция Сантия. Вж. Le Synecdemos d'Héraclès, ed. E. Honigsmann, Bruxelles 1939, 637, 7. Honigsmann предполага, че Залдава се намирала недалеч от Добрич, дн. Толбухин (ibid., p. 13). Според D. Detschew, Thracische Sprachreste, Wien 1957, p. 173, градът се намирал при дн. с. Волко (Суюндук). ⁹ Става дума за Анастасий I (491—518). ¹⁰ Федератите били чужди племена, които живеели в пределите на Римската империя и били в договорни отношения с нея. Те били задължени да отблъскват грабначите на империята. От III в. нататък предводителите на федератите получавали парична надръжка (annonae foederatae) за войските си. Срв. J. Maspero, Foedérations et étrangers dans l'armée byzantine au VIe siècle, BZ, XXI (1912), pp. 97—109. ¹¹ Под Сантия тук се разбира Мала Скития — дн. Добруджа. ¹² Ипатий бил син на патриарх Секундия и сестриник на император Анастасий. Той бил военачалник на византийските войски в Тракия през 518 г. Федератите сбили него виновен за неизпълнението на заплатата им. Вж. Theophanes, op. c., p. 146, 6—21. Срв. Успенский, История I, стр. 349. — Кулаковски, История, I, стр. 485.

τηνῷ παρεδεδωκένῳ Κωνσταντίνῳ τῷ ἐκ Λυδίας καὶ Κελεαρτίνῳ φρεσίῳ, ἐκ καὶ Μαξέντιον τὸν τοῦ καλουμένου Δοννὸς τὴν Μυσὸν ἐπιτετραμμένον ἀρχήν, διαφείρει, καὶ (τὸν) τῷ στρατηγῷ σύμπαντον καὶ εἰς ὅλα κατεχόμενον Καρίνον συνοχῶν τῆς τοῦ μὴ ἀνελεῖν χάριτος κομίζεται δόξαν τὸ συμπαρεῖναι οἱ πρὸς τὴν τῆς Ὀδύσσειν καὶ τῆς στρατηγίας ἐξουσίαν καταφαινομένην ἐς αἰῶν αὐτῷ τὰ τῆς ἡγεμονίας ἐπιτετραμμένα, παραδόντι δὲ καὶ δάσαν ἢ παρ' αὐτῷ χρυσίον. μετὰ τούτων ἐκ τούτων ἄπαντες βλέπων εἰς αὐτὸν, οὐκ ἐκδοίκατος ἀμὰ τὰς ἰ' χιλιάδας πολεμικῶν τε καὶ ἀγροίκων ἀνδρῶν, τῇ Κωνσταντίνῳ προσέειπεν ἡγήτο. ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ ἔξ ὧν ἑκατὸς ἐπεσύνθη πρὸς διόλκον κατενέχεται καὶ τῷ παραδόξῳ τῶν περσιτάντων αὐτῷ ἀναχεράων, προσέειπεν καὶ τῷ ἀκούειν τοῦς ἐκείνους τὴν ὁμοίαν τῆς θρησκείας προβάλλεσθαι μέγαν, σταυροὺς μὲν ἐκ χαλκοῦ παρῆναι ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν τευχῶν παρακαλεῖσθαι γράμματα τὴν αἰτίαν τοῦ συστάτος ἐπ' αὐτὸν φόβον ἀρκαδικαῖντος, τῆς δὲ ἐπὶ τῶν ζώων εὐφορίας τετάρτην περὶ τὸν μοῖραν τοῦ Νεβηθῶν τε καὶ Ἀσιατῶν ἔδοντες τὸν ταῦτα δηλοῦντα χάριτην τῇ κατὰ τὴν προσηκούσαν ἐκκλησίαν ἱερῇ τραπέζῃ φέρον κατέθηκε καὶ τῆς πόλεως φρεσὶν ἐκασίτω διὰ τῶν ἐν τοῖς τέλει, ἤδη δὲ τοῦ Βασιλιανοῦ προβαλόντος τοῖς τῆς πόλεως προστάταις καὶ περὶ αὐτὰ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, συνέλεξα πρὸς αὐτὸν Πατριάρχης ὁ στρατηγός, ἅμα μὲν ἐκ προσήκοντός οἱ διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ποιεῖν λόγος, ἅμα δὲ καὶ ὡς γέρας προύχων καὶ ἀξιώσεων, καὶ αὐτῷ δὲ τῷ Βασιλιανῷ μέρος οὐ μικρὸν τῆς εὐπράγως γενομένης, δε, ἐπειδὴ παρ' αὐτὸν ἦλθε καὶ τῇ ἐκ τῆς εὐεργεσίας παραργίᾳ καθήντα, τὰ εὐδαιμονία ἔκρινεν, ὡς οἱ πολλὰ προσηνέχθη ἐκ τε τῶν τῆν βασιλείαν ἐσχηκότων, καὶ τῶν ἦσαν αὐτοῖς δομῶν ἐπισκερδαίνονται μὲν τῶν ἀδοκίμων τοῦ τῆς Θρακῶν στρατηγῶν, κατεσθῆναι δὲ καὶ τὴν δρόνους ἔχουσαν τοῦ θεῶν δόξαν, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τῶν ἐν πρώτοις παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπισκερδαίνονται καὶ παραγενομένων Βασιλιανῷ χωρὶς (τοῦτον γὰρ οὐδὲ εἶσα τῆς πόλεως γενομένης ἐκασίτω), τὰ μὲν ἐπικαλεῖσθαι ὁ βασιλεὺς

тега Константин от Лидия и Келерин, подкупил Максенций, който изпълнявал длъжността дук¹ на Мизия. Поощади любимия и приближен на стратега — Карин, но като откуп, заедно не го убил, поискал да му помогне да стане стратег на Одесос², тъй като Карин му бил признал, че върховното управление е в неговия ръце, и също така да му предаде всички пари, които се намирили у него. И тъй, като склонил всички да му съдействуват, той събрал около 50 000 войници и селяни и ги повел към Константинопол. Императорът³, уплашен от това, което неотколе бил преживял, и от настъпилите неочаквано събития, възнегодувал силно, като чул че нападателите проявяват също и верски недоволства, и заповядал да окачат медни кръстове над вратите на градските стени с надписи, които да отстранят причината за бунта против него⁴. Той намалил с една четвърт данъка върху добитъка на витинците⁵ и азиатците⁶, като сложил грамотата, с която потвърждавал това, на светия престол в катедралната църква; след това наредил сановниците да пазят града. Когато вече Виталиан навлязъл в предградията и се приближил до градските стени, при него бил изпратен стратегът Патрикий, понеже, от една страна, на него прилягало да води преговорите поради длъжността му, и, от друга страна, като началник на всички почетни служби и снове той бил до голяма степен причина за издигането и на самия Виталиан. Той отишъл при Виталиан и му заговорил откровенно, като негов благодетел, но чул подобаващия отговор — че той получавал много обещания от носителите на църската власт и че сега идвали, за да бъдат спасени от несправедливостите на тракийския стратег и да се утвърди православието. На другия ден императорът повикал първите хора на Виталиан, без него — той не могъл да склони самия Виталиан да влезе в града — и, от една страна,

¹ През тази епоха доуѣ се наричал началникът на войските в една провинция. За тази титла срв. L. Bréhier, Les Institutions de l'Empire byzantin, pp. 111—116. ² Одесос — старогръцки колония на брега на Черно море при дн. гр. Варна. За историята на града срв. В. Велков, Бележки върху социално-икономическото развитие на Одесос през християнската епоха, ИВИД, X (1956), стр. 90 и сл. От VII в. нататък града вече се среща под името Варна. Вж. K. Müller, Hincetia Romana, col. 512—513. За името вж. Ив. Дуйчев, Проучвания върху българското средновековие, СбВАН, XII, I (1949), стр. 163, бел. 1. ³ Става дума за император Анастасий I (491—518). ⁴ Въпреки деизмарианите, които Анастасий дал на църгаградски патриарх, че ще се присъедини към православието, той си останал привърженик на монофизитите. ⁵ Сиреч жителите на Витиния, азиатската провинция в Мала Азия на южния бряг на Черно море. ⁶ Сиреч жителите на Мизия Азия.

καὶ ὡς μηδὲν ἐλθονθέντος διελθὼς, τὰ δὲ ἐκ-
θεραπεύσας δάκρυς τε καὶ τῇ τῶν δουλομένων
ἐπαγγελίᾳ, ἔβλεπεν ὑποσχόμενος τοῖς τῆς πρεσ-
βυτέρας Ῥώμης τὰ περὶ τῆς δόξης τῶν ἱερῶ-
καταστήσεων, ἀπέπεμπεν δούλους ὑπὲρ τῆς ἐς
τὸ λατρεῖν εὐνοίας αὐτῶν ἀποδεχόμενος. οἱ δὲ
τῷ βασιλεὺς συγγενόμενοι ἀναλαβόντες αὐτοὺς
τε καὶ τὸ πλῆθος ὤχοντο.

Ο δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος τὴν τῶν ἐν
ὄρεσιν τελευτῶν στρατηγὴν Κυρίλλου παραδίδωσαν
ὄντι ἀνέντιμῳ ὑπὲρ πολεμικῆς ἐμπειρίας ἀμαθῆ.
ἔλθων δὲ ὁ Κίριλλος κατὰ Μυσίαν καὶ ἱπ-
ποκρίτουσι συνιστάσαν τῷ Βασιλεὺς αὐτοῖς ἐπι-
βουλεύειν πρῶτος ἐν τοῖς στρατηγικοῖς οἴκοις
διαφθορεῖς ἔχειν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας τὰ
συμβάντα δόγματι τῆς ἀνυπακούου βουλῆς τῆς
Ῥωμαϊκῆς πολιτείας ἀλλότριον τὸν βασιλεὺς
ὑπεφύκει καὶ σπουδῇ μεγίστην ἀντίστροφος ἀμὰ
τὸς π' ἡμετέρας αὐτοκράτορος τε τοῦ πολέμου
ἀποδείξας Ὑπάτιον τὸν ἀδελφόν τὸν πατρὸς.
Ἀλλὰ καὶ δὲ γένος Σαρδικῶν ἐπὶ τῇ τοῦ στρα-
τηγοῦ τῶν Ὀσρων προσηγορίᾳ ἐκείνου οἱ
προσπίπτει, καὶ Θεόδοχον τὸν τῶν βασιλευσίων
θηρονομῶν ταμίαν οἱ συμμάχοντες αὐτῷ καὶ
διαφόροις ἐπιστάταις τῶν καὶ ποτε καὶ νῦν
ἀρσενες μετρίαν ἐγκράτειαν τῷ βασιλεὺς ὄντι,
αὐτὸν καὶ προσελθεῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς τοποῖς καὶ
θέσις ἐπιστάταις δημοταῖς. οὐ μόνον δὲ Ὑπά-
τιος πάλιν ἐπὶ τὸν τῶν οὐρανῶν δευτέρως Ἰουλιανὸν
ἀπέβαλε δουλοπῆντα, τὸν ἐκ τοῦ λόγου τῶν
λεγόμενων μεμοικαλίον, τοιμήσαντα ἑλὼς καὶ
θεάσαντα πύλμον. καὶ ὁ μὲν ἐν κλισίᾳ βλη-
θεὶς καὶ περὶ τῆς ἀφ' αὐτοῦ χρόνου, ἀναστήσας
τοῖνον δ' Ὑπάτιος ἐκ τῶνδε τῶν στρατῶν, ὅντι
τε καὶ Τιμοθέου τῶνδε τῶν ἐν τοῖς σωματοφύ-
λοις τεταγμένων τοῦ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν βαρ-
βάρων ἀναρρεθέντος, ἐπὶ τῆς Ἀκρίδος στρατο-
πεδείκται τὸ ἐκ τῶν ἀμαθῶν χαράκιμα προ-
βαλλόμενος. τότε δὲ τῶν Ὀσρων ὁσίων
συναρρεθέντων καὶ εἰς ἅμα ἐρομεθέντων,
ἐπέσχε μὲν τις εἰς βραχὺν χρόνον ἀντίπαλος
τοῖς, ὡς δὲ οἱ βάρβαροι τοῖς τῶν ἀμαθῶν
βόας ἔβαλλον συνεκκευσθέντας ἤδη πρὸς μετό-
στασιν, διελθόντες μὲν ἡ τοῦ χαρακίματος σὺν-

γι укорил и им заявил, че той ни най-
малко не ги е пренебрегнал, а, от друга
страна, ги привлякъл с дарове и с обе-
щания, че ще им изплати дължимото.
Той им обещал също, че ще призове
хората от Стария Рим да решат споро-
вете около вярата. След това ги изпра-
тил, като получил от тях клетва за
вярност в бъдеще. Те отишли при Вита-
лиан и после си заминали заедно с
него и с войската.

Император Анастасий предал начал-
ството над тракийските войски на Ки-
рил¹, умен и опитен във военното дело
мъж. Кирил отишъл в Мизия, но докато
готвел покушение срещу Виталиан, сам
станал негова жертва, като бил убит с
меч в главната квартира. Когато импе-
раторът се научил за станалото, с ре-
шение на севата обявил Виталиан за
враг на държавата. Той събрал огромна
войска от около 80 000 души, назначил
племенника си Ипатий за върховен на-
чалник на похода и изпратил заедно
с него Алатар, сит по произход, в звани-
ето стратег на тракийските войски, а
също така и ковчежника на царското
съкровище Теодор. След като се обсъз-
кали с противника, те се натъкнали на
различни изненади, при все че понякога
спечелвали незначителни победи, и прѣ-
тили известие на императора да излезе
в светите места и да устрои всенародни
арелища. Не след дълго време Ипатий
отново се опълчил срещу узурпатора и
загубил Юлиан, от т. нар. мемориали,
който се решил да отиде в похода като
зрител и бил пленен. Юлиан бил пленен,
като бил хванат с ласо и отведен, но
бил откупен и пуснат на свобода. Ипа-
тий адигнал войската оттам — точно
тогава бил убит от варварите и Тимотей,
един от телохранителите на императри-
ца — и се разположил на лагер при Акрида²,
като направил защитна ограда от колите.
В това време всички хуни се събрали и
едновременно настъпили, а стрелите,
хвърлени срещу тях, ги задържали само
за кратко време: те вече ранявали
впрегнатите в колите волове, които
били готови да бъдат преместени. За-
щитната ограда се разкъсала и варва-

¹ Кирил Γεμενι νεπολυμενιος Ипатий и починал за Долна Мизия, за да залови Виталиан, но
сам бил заловен от него в Одрес (Варна). Вж. Кулаковски, История, I, стр. 485. Срв. J. Bury, History
of the later Roman empire, London 1923, I, p. 449. ² Акрида или Акре-град се намирал на брега
на Черно море, при дн. Калимаре. Срв. К. Пречек, Княжество България, II, Новодив 1899, стр. 843—844.

ταῖς, ἐπ' αὐτοῖς δὲ ἔσαν οἱ βάρβαροι τοὺς
Ρωμαίους οὐδὲ ἀνίσταντο οὐδὲ τὰς χεῖρας τολ-
πάσας, ἐπὶ δὲ μὴς τῆς πρὸς τὸ ἀποδιδόναι
ἀποδοῆς παρομοίαν πρὸς ἀλλήλων, καὶ ἐπὶ
ταύτης μαγείας τῶν βαρβάρων ἐκγενομένης ἀγ-
λῆος ἐπισκοπώσας αὐτοῖς τὰς ἐρεας, οὗ προ-
ιδόντες ἐν οἷς τὴν φυγὴν ἐποιούντο τόπος, ἐς
καρμυνοῖς καὶ φάγγατος καταφερόμενοι διεσπεί-
ροντο. ἀπαύσαντο μὲν οὕτως τῶν τρώων
πλεῖον ἢ ἑ' χιλιάδες, καὶ ταῖς ἀκρωτέροις τὸ
τῆς φάγγατος προσπίπτει βράχος ἐκ τοῦ πλε-
θους τῶν ἐπιπολούντων ἀνθρώπων τε καὶ ζώων
ἀλόγων. ἤλκυσαν δὲ καὶ οἱ τῶν λοχαγῶν τὴν
τάξιν πληροῦντες· αὐτοὺς δὲ Ὑπάτιος ἐς τὴν
βασιλείαν καταβίβας καὶ οὐα τὰ πολλὰ τῶν ἐν
τῇ ὅλῃ τρεφόμενων ὁρμήων ἐκ μάχης ἐνεχούσης
τῆς κεφαλῆς ἐκγενομένης συνέληψεν, πληρῶν
δὲ βασιλευσὶς τοῖς ὄντοις ὅν ἐπέσχετο παρο-
μὸν τῶν χρημάτων, ἀποδιδόναι αὐτοῖς τοῖς
ἀλόγοις ἐφ' ἑκάστου καὶ τὸν τε ἄλλοτερον ἀνελ-
τρώσασθαι καὶ Εὐσέβιον ἄλλους τε οὐκ οὐκ, τὸν
δὲ Ὑπάτιον ὁ βασιλεὺς κομίδης ἤξιον τῆς
δοξασ, ὅς ἐκ ἀνέγκας μεγάλου τὸν ἐπὶ αὐτοῦ
τιμήματος λόγον, καὶ τὸ λοιπὸν συνεσκεύαστο
μὲν ἅπαντα τὰ ἐν Σκιδίας καὶ Μυσίας φρου-
ρά τε καὶ πόλεις, πάντες δὲ αὐτὸν ἐδεήσαν
καὶ βασιλεὺς προσεδόκωκεν, ὁ δὲ βασιλεὺς προ-
νοοῦμενος τοῦ συμβάντος στέλλει πρὸς Ὀβρι-
νιον τὴν τοῦ καλουμένου καρχηδονίου τάξιν
πληροῦντα τῶν τῶν δορυφύλων μαγίστων διὰ
Πολυχρόνιον τε καὶ Μαγιστῆρα τοῖς τὰς τῶν
ὄντων προεβίβας ἐκτεταγμένους, οὐκ αὐτοῖς
δὲ καὶ δέκα χιλοῖον λίτρων ἐκατοστάδας, ὅς
δὲ κατὰ τὴν Σοζόπολιν ὁ τέτατος λοχίας
αὐτῶν τε τὴν πόλιν ἐξῆλθε μηχανήματι δολέω
καὶ τὸ χανόνιον ἀσχυρῆται πρὸς βίαν, ἐν δὲ
τῇ Κωνσταντίνου κατὰ τὴν τῆς ἱππικῆς φέας
τοῦ δήμου πρὸς οὐσίαν ἀναπαύσαντος, τὴν τε
τῆς δόξης πανήγυριν ὁ βασιλεὺς ἡγήσεται, καὶ
φόνος οὐκ ὀλίγος ἐργάσεται, αὐτοῦ τε τοῦ τῆς
πόλεως νεκροτάτου τοῦ καλουμένου Γέτα ἀνα-
βιβθέντος κατὰ τὴν μόχρην. ἦδη δὲ μικροῦ δια-
σταμένου χρόνου, βασιλεὺς αὐτῆς ἄρας κρήνην
ὅς σ' οὐσίαν καὶ στρατὸν περὶ τὴν τε καὶ ἱπ-
πικὴν πόλιν παραπορεύσας τὸν Εὐξείνου Πόν-
τον ἀφ' ὧν ἐπὶ αὐτῇ τῇ Κωνσταντίνου
μετεώρον δὲ τῆς πόλεως οὐσος καὶ ἐπὶ τοῖς
πολεμίοις ἐλπίσας γινώσκων, στέλλεται παρ'

рите тръгнали към ромите, които не
посмели дори ръцете си да вдигнат
срещу тях. При бързото бягство те се
тъпчели един други, а наставният по-
ради някаква магия на варварите мрак
забулвал очите им, та не виждали на-
къде бягат и загивали, налитайки в
съръми пропасти. По този начин заги-
нали повече от 60 000 души и цялата
дълбочина на пропастта се изпълнила
чак до горе от многото нападнали вътре
хора и добитък. Били пленени и тези,
които изпълнявали длъжността стотници.
Самият Ипатий се спуснал в морето, но
бил заловен, като бил познат по главата,
която се подавала от водата като на
морските птици. Виталиан дал на хуните
парите, които им бил обещал, и ги на-
карал да предадат пленниците. Така той
откупил Алатар и Евсигний, и мнозина
други. А Ипатий бил удостоен от Витали-
ан с дължимото внимание, понеже
той високо ценял неговата известност.
След това Виталиан завзел всички кре-
пости и градове в Скития и Мизия¹;
всички се страхували от него и го призна-
ли за император. Императорът, като об-
мислял станалото, изпратил някой си Ура-
ний, който изпълнявал длъжността канце-
ларий² при магистъра на официите³, а съ-
що и посланиците до хуните, Полихроний и
Мартирий, и хиляда влатни литри⁴ заедно
с тях. Узурпаторът им устроил засада
в Созопол, превзел с хитрост самия град
и им отнел парите насилу. В Констан-
тинопол народът се разбунтувал във
време на конните състезания и импера-
торът забранил вечерните тържества;
имало много убити и началникът на
нощната стража, на име Гета, загинал в
тази схватка. Малко време след това
Виталиан отново се вдигнал с флот от
около 200 кораба, а също и с голяма
войска — пехота и конница, минал край
брега на Евксинския Понт, появил се
внезапно пред Константинопол и го на-
паднал. Тъй като градът бил застрашен
и имало изгледи да падне под властта
на неприятеля, при него бил изпратен

¹ διαπορεύσας S corr. ead.

² Тук става дума за Мавка Скития — дн. Добруджа и за Долна Мизия — дн. Северна България.
³ Първоначално канцелярият (cancellarius) бил само помощник на съдните и юрисконсултите. След V в. той се явява с го-широко пълномощие и в императорския дворец. Императорските канцелярии официално публикували едиктите и изпълнявали и други важни и отговорни задачи. Вж. Seeck: PWRE, III, col. 1456, s. v. cancellarius. ⁴ Магистърът на официите бил върховен началник на императорската архива, на дворцови церемонии, на императорската гвардия и на сръжеевните работници. Вж. Brehier, op. c., p. 114. ⁵ Една латина литра или либра тежела около 288 гр. и се различавала на 72 латини номими.

αὐτὸν Ἰωάννης τὴν τῶν στρατηλάδων καὶ ἐπὶ τῶν ἀξιωματικῶν ἔχον, ἐκ τοῦ τῆς μητρὸς-ἱπποκόμον Βαλεριανῆς γυμναζόμενος, καὶ ὁ μὲν ἰουαννῆος τοῖς πολέμοις τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς προσβολῆς ἀπογονίζετο κίνδυνον, ἐπὶ δὲ τῷ λεγόμενῳ Λαοσθένει ἐκτετεκεν, αὐτὸς δὲ ἐπανήκει δρομάδην παρὰ τὸν Ἀναστάσιον ἀγγέλλων τὰ ἐπὶ τοῦ νεκρῶτος ἐπισημύμενα, ὥς δὲ ὁ βασιλεὺς εἴη τε τῆς πολιαρίας ἀνάγκη καὶ τῇ τοῦ στρατηγοῦ καὶ συγγενοῦς ἐποχῇ πάντα ποιεῖν ἐμολόγη, ἐφίετο μὲν ἡ τοῦ χρυσοῦ ποσότης εἰς πεντακισχίλους τεύονσα λίτρας, ἐδόδοτο δὲ καὶ τὰ τῆς Θερμίας ἀρχῆς σίμβολα παρασχημα, ἔρχοι τε παρὰ φίλους παρέχοντο καὶ τὸ τῆς δημοκρατίας ἀνεκτόντο κήρυγμα, ὥς δὲ οὐδὲ οὕτως ἐλθεῖν πρὸς τὸν βασιλεὺς προσθυμῆτο, ἀνεχόμενος.

Ἀνθιμῖον δὲ τὴν ἑκατον ἀρχὴν διαβεβαιόμενον, Βασιλεὺς αὐτῷς ἐξοικαζόμενος δευρὸς εἶναι Ἀναστάσιον ἐπαίρει καὶ οἱ τῶν λεγόμενων Οὐνίων Σαβῆο ἐκ τῆς προτέρας παρορθομένης πείρας πολλοπλασίονες τῷ πλήθει ταῖς πόσεως σφειδὸν ἐπεκτείνοντο ἐπορχίους τῆς καλουμένης Ποτιφειῆς, ἀρδασίας δὲ φόρον μισθόν καὶ ἀγέλης αἰχμαλώτων ἀπὸ τῶν αὐτῶν, κατὰ τὴν πατήρην τῆς γαστρίδος συνθήκην θόρυβον ἐπὶ τοῦ δήμου γενέσθαι, ὃ δὲ βασιλεὺς ἔειπε οὐκ ἀπὸ γνώμης πεπραχὸς τὰς πρὸς τὸν τέρωντον συμβάσεις ἐμαρτυροῦντο εἴ τι ἐπιτηδεύειν ἄρδου κατ' ἐκεῖνον δολλοῖς, ἢ δὲ παρασχημα τὴν τοῦ βασιλέως τιμωμένης γνώμην αὐτῷ τὴν προτέραν μετέχεται πείραν καὶ οὐκ πολλὴν πληθύνει διαπερυνθεῖς τὸν Εὐξείνου Πόντου ἐς τὸ Λαοσθένει ἦκεν, πρὸς αὐταῖς δὲ ταῖς καλουμέναις Συκαῖς (μοῖρα δὲ αὐτῆς τῆς πόλεως ἰσχυρῆς) τῶν βαρβάρων προσελασθέντων πεζομαχίᾳ τε συνεκαστήθη πρὸς τοὺς ἐν ἐκείνῃ φυλάττοντας ἔκ τε Ἰουδαίων καὶ τῶν ἄλλων λαχόντας (λόγου γὰρ ἐς τὰς τῶν προδιδόντων ἐπιστολάς).

Йован [Валериан], наричан по името на майка си Валериана, който изпълнявал почетните длъжности стратилат и консул. След като се срещнал с неприятелите, той предотвратил опасността от първото нападение, преговарял в така наречения Ластений и веднага отишъл при Анастасий, за да му извести измисляния на узурпатора. Поради опасността от обсада и поради пленяването на неговия стратег и сродник¹ императорът приел всички условия. Било му предадено голямо количество влато, възнамоща на 5 000 златни лятри, били му дадени също веднага и званице на управител на Тракия, положена била клетва за вярност, а също така било подновено обещанието относно православиято. Като не благоволил дори и в този случай да иде при императора, той се оттеглил.

Когато Антемий поел длъжността консул, Виталиан отново вдигнал глава и ужасно измямил Анастасий². И така наречените хуни-савири³, поощрени от по-раншното нападение, нахлули почти във всички области на т. нар. Понтика, с много по-голямо множество, като отиличали цели тълпи от пленници и извършвали хиляди убийства. И пак привечер на празника „Гастра“⁴ се появил смут в сред народа. Императорът, понеже не бил забравил споразумението си с узурпатора, започнал да мисли дали не може да го измami с хитрост. А той, като разбрал веднага намеренията на императора, отново се впуснал в предишното приключение; преминал с голяма войска Евксинския Понт и дошъл в Ластений. Когато варварите нахлули в Сики⁵ (така се нарича крайната част на града), завързал се пеша бой между тях и поставените там на стража исаврийци⁶ и други войници (узурпаторът разчитал

¹ Става дума за Ипатий, който бил племенник на император Анастасий. Срв. тук стр. 34 бел. 12.

² В края на 514 г. Виталиан пак се разбунтувал. През 515 г. той се появил отново с войските си пред Цариград. За повод му послужило обстоятелството, че Анастасий поставил за началник на тракийските войски Руфин и лишил по този начин Виталиан от дадената му преди това длъжност — началник на тракийските войски. Освен това Анастасий не бил изпълнил обещанието си да върне започнените православни епископи на предишните им места. Вж. Кулаковски, История, I, стр. 488.

³ Савирите били хунско племе, което живеело около Кавказ. Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, pp. 262—263. Описаното тук изстияние на савирите се отнася към 514 г. Вж. Кулаковски, История, I, стр. 488.

⁴ В Цариград имало манастир на име Гастрия, изречен така, понеже в него се извършвала саксията (γαστρία), в която, според преданията, Елена, майката на император Константин Велики, посидяла цветята, появилите на Исусовия гроб. Вж. Zahn: PWRE, III, I, col. 853, k. v. Gaster. С паметта на Гастрия тук може би се означава годишният празник на този манастир.

⁵ Предградие на Цариград (по-късно Галата).

⁶ Исаврийците били малоазиатско племе, което живеело в Киликия, около планината Тахир. Те били много войнствени и служели като наемници във византийската войска.

ἢ τάδεονος), καὶ νηῶν αὐτοῦ κατὰ τὸ μεσση-
τατον τῆς Χρυσουπόλεως γενομένων, ἐπαγλήσαν-
ταὺς ταχυδρόμους τοῦ βασιλέως, ἐφ' ἧς Ἰου-
στίνος ἦν τῶν καλονομένων ἐξοκουβιστῶν ἀρχὴν,
συμπληθεὶς μὴ τῶν νηῶν καὶ ταχυδρό-
μας ἐν αὐτῇ τοὺς ἄλλους ἐς φυγὴν ἐκέρχεν. ἄφρο-
σθέντων δὲ τῶν περὶ τὴν Ἀναπλῶν
νῆαυα, αὐθιόμενος τῆς ἐπ' αὐτῷ γενομένης
ἐπιβουλῆς διέδρα, ὃν τε σὺν αὐτῷ ἄρματα
ἅπαντες ἐν ἄκαρτῃ ἐγέναντο χρεώα τοὺς κρα-
νίας ἐκ τῶν βαρβάρων πῆ μὲν ἡμιθνήκω-
σιν δὲ καὶ νεκροὺς καταλείψαντες. μετὰ δὲ τὴν
χρόνον ὁ τῶν Βιταλιανῶν συναρμύμενος (ὄφρα
ὅς δι' ἡμέτερα κρήνητος, ὅς καὶ τὸν Κερίλλου
τοῦ στρατηγῶν φόβον ἀνταρῶς ἐκράζε, Ταρ-
αχὴν τῆν προσηγορίαν, περιεβόητος αὐτὸν ἀπ' αὐ-
τῶν Κωνσταντίνου ἔχθη καὶ βασίλειος πρότερον
ἐπιστάς μετὰ τοῦτο ζῶν ἐν πυρὶ διεφθάρη
κατὰ τὴν Χαλκηδόνος ἐπέκτα τῶν, ἐν Πα-
τείχων δομαίονα. μετὰ δὲ ταῦτα Ῥουφίνος
στρατηγὸς Ἀντιόχειον τε καὶ Δομνικὸν τοὺς
(τοῦ) τῶν αὐτῶν στρατηγῶν ταχὺ λαβὼν
ἐκέρχεται ἐπὶ βοσπίλῃ, τοὺς δὲ παραγενομένους
ὡς πολλοὺς θανάτων αὐτῶν δ' αὐτοκράτορα
διαφθάρηται κρήνητος τοὺς τῶν νηῶν φίλας
παρὰδίδωσιν. οἱ δὲ κατὰ τὸν ἀντικρὶ τῆς Κο-
νσταντίνου πόλεως λόφον τὰς μεγάλας θαυμάσι-
ας ἐπὶ ἐκείνῳ ἐκείνῳ κινῶν. (pp. 143,8—
147,21)

15. *Mauricius milites Thraces barbaris
prodit*

106. "Ὅτι ἀποδοκιμασθεὶς ὁ Μавρίκιος ἐν
τῷ μεσηθῆραι διὰ τὸ προδοῖναι τὴν αἰχμαλω-
σίαν γράφει πρὸς τὸν στρατηγὸν Κομεντιόλου
πρὸς τὸν προδοῖναι τὴν λαὸν τῆς Θράκης ἐς
τοὺς βαρβάρους. ἔγνω οὖν ὁ λαὸς τὸν δόλον
τὸν γὰρ στρατηγὸν κρατήσαντες, ἐπέδειξεν αὐ-
τοῖς τὸ γράμμα. ἀπὸ τότε οὖν ἐξήσαν φρο-
νέουσι Μавρίκιον. γινώσκοντες δὲ ὁ Μавρίκιος διεδί-
ξατο Κομεντιόλου πούδας Φιλιππῶν. Εὐαγγελ-
οῦν ἐπὶ τοῖς κρήνητος διὰ Κομεντιόλου ἦν δὲ εἰς

на обещанията на подкупените лица). А
когато неговите кораби стигнали до сре-
дата на Хризопол¹, един бързоходен
кораб на императора, в който бил на-
чалникът на екскувитите² Юстин, ги
пресрещнал, нападнал един от корабите
и пленил всички войници, които били
вътре, а останалите кораби прогонил.
Когато нехотинците [на Виталиан] се
събрали през нощта до Анаплус³, той
разбрал, че се готви заговор против него,
и избягал. В миг изчезнали и неговите
кора, като изоставили полумъртви или
мъртви ранените варвари. След известно
време Тарах, най-силният от хуните, съюз-
ници на Виталиан, който убил със собстве-
ните си ръце и стратега Кирил, бил надвиг-
ан с измама от Тургун, който също бил
хун и извършил тази работа и за па-
рите му. Тарах бил свързан от него,
предаден на хората на императора и
отведен в Константинопол. След като
бил подложен на изтезания, той бил из-
горен още жив на мястото, което се
намира откъд Халкедон, на име Пантеи-
хион⁴. След това стратегът Руфин
пленил телохранителите на узурпатора,
Анастасий и Домник, и ги изпратил на
императора; останалите, които били с
тях, императорът осъдил на смърт, като
виновници за много убийства, и ги предал
на нощната стража. Те им отрязали гла-
вите и ги набучили на дървени колове
на хълма срещу Константинопол.

15. *Mauricius prodat na varvarite
voynitsite ot Trakia*

106. Маврикий⁵, оскърбен поради
това че бил мразен, защото бил предал
пленниците⁶, писал на стратега Комен-
тиол да предаде тайно войниците от Тра-
кия на варварите. Но войниците узнали из-
мамата. Те заловили стратега и той им
показал писмото. Прочее оттогава те
търсели [случай] да убият Маврикий.
Маврикий, като се научил, сменил Ко-
ментиол и назначил Филиппик. Войниците
проводили пратеници за Коментиол. Един

¹ Хризопол — предградие на Цариград на малоазийския бряг на Босфора (дн. Скутари).
² Екскувити се наричали част от войниците, които охранявали императорския дворец. Срв. F. Grosse, Römische Militärgeschichte, Berlin 1920, p. 270.

³ Анаплус — местност на европейската страна на пролома Дарданели. Срв. Hirschfeld: PWRE, I, col. 2002, s. v. Anaplis. — R. Janin, op. c., pp. 426—427. — Pargolre, op. c., p. 76. ⁴ Пантехион — местност на азиатския бряг на Мраморно море близо до Скутари. ⁵ Става дума за византийския император Маврикий (582—602). ⁶ Император Маврикий отказал да откупи пленените от аварския ханган византийски пленници. Срв. Theophanes, op. c., p. 280. — Срв. Кулаковский, История, II, стр. 468.

ἐξ αὐτῶν Φωκᾶς, ὁ οὖν Φωκᾶς ἀντιπάλῃσιν τῷ βασιλεῖ, καὶ πάντων ἐξεληθόντων εἰς τὴν πατρῴαν ἐπιδραμὴν τῷ Φωκᾷ ἀπέδοσε τῶν γενέων αὐτοῦ, ὁ δὲ Φωκᾶς ἐνέβλεψεν αὐτὸν ἀποκρίων μὴ δοῦς αὐτῷ. (pp. 147,26—148,4)

108. * Ὅτι ἐφωρᾶτο Μавρικῖος εἰς τὸν στρατὸν Θράκης καὶ εἰς τὸν γερμῶν Φιλισικῶν, καὶ εἶδεν ἀποκάλυψιν ὁ Μавρικῖος, ὅτι ἵστατο ἐν τῷ πορφυρῷ μαρμάρῳ τῆς Χαλκίδος, καὶ ἔλεγε αὐτῷ ποῦ θίγεις ἀποδόσω σοι; ὦδε ἢ ἐν τῷ μέλλοντι; ὁ δὲ εἶπεν ὦδε, καὶ τότε ἐπεὶ, τρεῖς αὐτὸν ἐκδοθῆναι Φωκᾷ στρατιῶν καὶ διπλῶν. ἐποίησεν οὖν μετάνοιαν τῷ Φιλισικῷ ὁ Μавρικῖος, ἐπεχείρουν οὖν οἱ στρατοὶ Θράκης ἀνέχεσθαι πρὸς ἐπιβουλὴν Μавρικίου. Ἐβουλεύσαντο οὖν οἱ στρατοὶ τίνα ποιήσουσι βασιλεῖ. (pp. 148,11—148,18)

16. De origine Phocae imperatoris

108. * Εὐαγγελὲς οὖν τὸν Φωκᾶν Καραφῶς ὁ πατριάρχης εἰς τὸν ὄρον Ἰουδοντῆ εἰς τὸ Ἐβδόμον. ἦν δὲ τῷ γένει Θράξ ἐτὼν τε', εἶχε δὲ γυναῖκα Λεοντίαν καὶ μητέρα καὶ θυγατέρα Διομεντιανήν, καὶ ἐβασίλευσεν ἐτη η'. (p. 149 3—6)

17. Zabergan Istrum transit

218. * Ἐκὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως πέντε ὄντος ἐπιταγῶν διαβὰς τὸν Ἰστρὸν Ζαβεργὰν ἔγγυς τῆς βασιλέως ἐφύλαξε λεηστῶν τὰ μεταξὺ, ἵνα μὴ στρατὸς που φρονόβουσε. (ed. C. Müllerus, FHG, IV, p. 622,12—15)

от тях бил Фока¹. И тъй, Фока си одърастил срещу императора, а когато всички излезли, един от патрициите се спуснал към Фока и му изкубал братата. Фока го изгледал, без нищо да му отвърне.

106. Маврикий гледал с недоверие на войската от Тракия и на зетя си Филиппик. Маврикий виждал съм, че бил в мраморната порфирна зала Халки², и чул глас: „Къде искаш да ти отдам въздание, тука ли, или на другия свят?“ А той казал: „Тука“. Тогава [гласът] му поверил, че той ще бъде предаден на войника Фока. След това се събудил. И тъй Маврикий се разкавал [заедно изпратил] Филиппик. Прочее войските от Тракия се заели да вдигнат бунт срещу Маврикий. Те обмисляли кого да направят император.

16. Происхождат на император Фока

108. Патриарх Кирик коронясал Фока в [църквата] Св. Йован в Евдомон³. Той бил по род тракиец, на 55 години, имал жена [на име] Леонития и дъщеря Дисмендиана. Царувал 8 години.

17. Заверган преминава Истр

218. По време на император Юстиниан Заверган⁴ преминал Истр с шест хиляди души, дошъл близо до столицата и опустошавал околностите, понеже било малко войска, която да гazi.

¹ Става дума за бъдещия император Фока (602—610). ² Постройка в северозападната част на цареградския дворец с великолепна мраморна зала и позлатен меден покрив. Тя била опожарена по време на въстанието „Никей“ (532 г.) и възстановена от Юстиниан I. Срв. Janin, op. cit., pp. 110—112. ³ Евдомон (т. е. седми микрен съвб) се намирало на местото, което се измързало на седем мили от Цариград. Сега Макрихори или Макриной на Мраморно море. Вж. Janin, op. cit., pp. 128, 408. ⁴ Заверган бил водач на културните, които в 558 г. преминали Дунав и нападнали в пределите на Византия. Вж. Agathias: Historici Graeci minores, II, ed. Dindorf, pp. 367, 25—368, 4. За събитията срв. Златарски, История, I, стр. 61—70. — Кулаковски, История, II, стр. 225—228. датата това известие през 559 г.

V. СЛОВО ЗА АВАРО-СЛАВЯНСКАТА ОБСАДА НА ЦАРИГРАД ПРЕЗ 626 ГОДИНА

Във византийската книжнина са запазени твърде голям брой сведения върху обсадата на Цариград през юли—август 626 г. от страна на авари, славяни и перси. Между най-важните и ценни извори за това събитие е и едно анонимно църковно слово. Въз основа на някои данни може да се заключи с голяма вероятност, че то е било произнесено от Теодор Синкел на 7 август 627 г., следователно на първата годишнина след прочутата обсада. В съгласие с тогавашните религиозни схващания авторът на словото е обяснил неуспеха на обсадата със застъпничеството на Богородица. Вследствие на това цялото му слово е изпълнено с възхвали и благодарности към нея. Въпреки реторичния език и многобройните цитати и намеци из Писанието това слово съдържа извънредно много подробни вести за целия ход на обсадата, която е била устроена от аварския хаган с помощта на славянските племена и от персите.

РЪКОПИСИ: F—cod. Paris. suppl. 241 (s. X). — E—cod. Vat. gr. 1572 (s. XI—XIII).

ИЗДАНИЯ: A. Mai, Nova patrum bibliotheca, VI (Romae 1853), 2, pp. 423—437. — I. Sternbach, Analecta Avarica (=Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział filologiczny. Ser. II, t. XV, Cracoviae 1900), pp. 297—334. Извадките, дадени тук, са взети от това издание.

КНИЖНИЦА: Krumbacher, GBL, p. 251, n. 4. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 294—295. L. Niederle, Slovanské starožitnosti, II, 1 (V Praze 1906), p. 230, n. 7. — ВИНН, т. I, Београд 1955, стр. 159—160.

DE OBSIDIONE CONSTANTINOPOLIS HOMILIA

Περὶ τῆς τῶν ἁθίων βαρβάρων καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεωφιλώτου ταύτης τῆς πόλεως μακρόδους κινήσεως καὶ τῆς φιλοθεωτικῆς τοῦ θεοῦ διὰ τῆς Θεοτόκου μετ' αἰσχύνης ἐκείνων ἀποκρίσεως.

Καὶ ταύτης δὲ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ θεωφιλῶς οὖν εὐσεβεῖ γονεὶ βασιλεύοντος Χαλδαῖοι τε καὶ Ασῖοι, οἱ ἀνέστη τὸν κατ'

СЛОВО ЗА ОБСАДАТА НА ЦАРИГРАД

За безумното настъпление на безбожните варвари¹ и перси срещу този богохраним град и за тяхното позорно отстъпление поради човеколюбието на бога с помощта на Богородица

Срещу този именно град² и срещу царстващия боголюбиво в него³ заедно с благочестивия си родител⁴ халдеи и асирийци⁵, които властвували

¹ Т. е. авари и славяни. ² Цариград. ³ Ираклий, тръгвайки на поход срещу персите през 622 г., оставил малолетния си син Константин за свой заместник под опекунството на патриарха Сергий и патриция Болос. ⁴ Император Ираклий (610—641). ⁵ С името халдеи и асирийци авторът наповея персите.

Ὁ δὲ δευτεὺς ἐχθρὸς, τὸ μαυροχίτωνον ὄντρον, ἐν Χαγίαν ἐπισκοπείῃς ἐνομαζόμενος βάρβαρος, αὐτοῖς τῆς πόλεως ἐπὶ σιγῇς ἡμέρας ἐπέστη τοῖς τεύχεσιν, ἔθνη ἄντων μυρία, γῆν καὶ θάλασσαν τοῖς δούλοις πληροῦσαν τοῦ γόου ἀρραβάνων δαίμονος ὑπάρακτον ἀλλέθριον γέννημα, οὐ φέουσιν ἀνάγκη, ἀλλὰ παρουρίῃσι τέκνον διαβόλῳ δεχόμενοι καὶ πάσης τῆς ἐκείνου κακίας δοχέον γενόμενοι, ὥστε πᾶσι ἀνείθεος γῆς καὶ θαλάσσης ἔχει τὸ κατόπις αὐτῶν εἶθε εἰς οὐρανὸν τὸ σιγῇ καὶ ἡ γλῶσσι αὐτοῦ διήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἀπὸ καταλειμμένα τῶν τοῦ Θεοῦ λαῶν ἄρα διανοούμενος ὕδιν αὐτὸν περὶ τῆς γῆς μέγα θαλάσσης τὰς χεῖρας αὐτοῦ τὰς μαυροχίτωνος ἐξέτασε καὶ τὴν μὲν θάλασσαν λευκοχίτωνος ἐξέτασε οὐράσῃ, τὴν δὲ γῆν ἐπλήρωσεν ἐπὶ τῶν τε καὶ περὶ, ταύτην πειρασθῶν τὴν Ἰερουσαλὴμ περὶ τῆς βουλήμενος. Τί δὲ ἄρα τοῦτον ἐξέτασε πρὸς τοιαύτην ἀπάντα; καὶ τίς αὐτῷ τοῦτον τὸν καλαμαῖον λογιζόμενος εἰσπράττει; τὸ μὲν περὶ τὸν ὡς πρὸς τὸν ἔσθ, καὶ οὐτοκ ἐπὶ τὸ δευτερον καὶ τελευταῖον ἐλεῶμεν

Πρὸς τὸν δὲ λέγω καὶ πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων τὸ πολυμερές καὶ πολύτροπον καὶ οὐ ἀναξίως τῶν ἐντολῶν Θεοῦ τοῦ σώσαντος ἡμῶς ἐν πᾶσι ἀδικησάντων, διανοήτες ἀλλήλους καὶ κατεσθίνοντες καὶ πᾶν εἶδος κακίας πράττοντες ἐπιτηδεύοντες. Δεύτερον δὲ τὸ ἐκείνου τοῦ φησὶ ἀπληροῦν τε καὶ φιλοχρηματοῦν καὶ τὸ μηδὲν εἶναι κατὰ τὴν βδέλλαν ταύτην διηγεῖται ἢ διανοούμενος φησὶ γὰρ ὁ τοῦτον κατὰ σάρα (ὡς εἶπε μή!) γεννηθείας, ἐκ γῆς γενόμενος πάφωθεν καὶ ὥστε πᾶσι ἀνείθεος γῆς καὶ θαλάσσης ἔχει τὸ κατόπις αὐτῶν εἶθε εἰς οὐρανὸν τὸ σιγῇ καὶ ἡ γλῶσσι αὐτοῦ διήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἀπὸ καταλειμμένα τῶν τοῦ Θεοῦ λαῶν ἄρα διανοούμενος ὕδιν αὐτὸν περὶ τῆς γῆς μέγα θαλάσσης τὰς χεῖρας αὐτοῦ τὰς μαυροχίτωνος ἐξέτασε καὶ τὴν μὲν θάλασσαν λευκοχίτωνος ἐξέτασε οὐράσῃ, τὴν δὲ γῆν ἐπλήρωσεν ἐπὶ τῶν τε καὶ περὶ, ταύτην πειρασθῶν τὴν Ἰερουσαλὴμ περὶ τῆς βουλήμενος. Τί δὲ ἄρα τοῦτον ἐξέτασε πρὸς τοιαύτην ἀπάντα; καὶ τίς αὐτῷ τοῦτον τὸν καλαμαῖον λογιζόμενος εἰσπράττει; τὸ μὲν περὶ τὸν ὡς πρὸς τὸν ἔσθ, καὶ οὐτοκ ἐπὶ τὸ δευτερον καὶ τελευταῖον ἐλεῶμεν

А западният враг, най-отвратителното изчадие, когото варварите на свой език наричат хаган, много дни обсажда стените на града, подейки многохилядни народи, които изпълниха с оръжията си земя и море. Бидейки гибелна рожба на демона-първопричинител на злото, проявил се не по силата на природния закон, а по своя воля като чедо на дявола и като наследник на цялата негова злина, мислейки, че като някакъв нов бог ще има власт над суша и море, той сложи устата си на небето, а езикът му стигна до земята с намерение да грабне като изоставени яйца божия народ. Затова той протягаше своите опетнени с кръв ръце от краищата на земята чак до морето. И чрез разбойнически кораби превърна морето в суша, а земята изпълни с конници и пешаци, като искаше от вси страни да разруши този тук Ерусалим. Но кое възпламени тогонакъм подобно безумие? И кой му внуши тази гибелна мисъл? Първото ще кажа на първо място, а след това ще мина към второто и последното.

На първо място казвам и на първо място ще говоря за множеството и разнообразието на нашите грехове и ченне постъпваме във всичко несъобразно със заповедите на бога, който ни е спасил, като се хапем и изиждаме един друг и сме свикнали да вършим всички видове злини. На второ място ще говоря за ненаситността и алчността на този звяр и че няма нищо, което е могло или може да насити тази пиявица. Защото беглец¹ е този, който по път го е родил (да не беше станало това!), дошъл от далечна земя, и като някаква изпратена от бога напаст в земята, в която живее сега това племе, настани се и подири покровителството на по-раншните ромейски императори.² А те се отнесоха с него като с беглец и го облякоха, понеже беше гол, и му дадоха храна, понеже беше гладен, без да знаят какво зло са взели за съсед и каква гибел за ромейската държава са приели в пазвата си: защото наследник

¹ Загитва се за това, че аварите неоплавно били дошли краи границите на византийската империя. ² Става дума за преговорите, водени между хагана и Византийската империя през втората половина на VI и началото на VII в. В 583 г. е сключен аварски договор между император Маврикий и аварски хаган, който бил възбужден от император Ираклий в 619 г. Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 71. — Кулаковски, пос. сък. III, стр. 56.

καὶ διάδοχος ὁ ἑαυτὸν μὲν καὶς, τοῦτον δὲ τοῦ πατρὸς ἀδελφὸς καὶ ἡλικίᾳ προεβύτερος. (Ὅντοι δὲ κατ' ἐλπίον ἐκ ἡμετέρας καὶ μικρότης μελέτης τὰ γεγενημένα εἶπεν εὐσεβοποιησάντο τε καὶ ἐδουλώσαντο καὶ κατὰ σμοικρὸν ἠδέηθησαν τε καὶ ἐπληθύνθησαν καὶ τὴν γῆν δεξιὴν ἠνάγκησαν πλῆθεον. Ὅτι δὲ αὐτὴ ἡ δολερά καὶ κακοῦργος ἀδελφὴ τῆς ἀδελφῆς (ὡς ἀφελὸν γε μὴ!) τυραννίδος διάδοχος γεγενῆσθαι, τὴν ἰδὼσαν οὐκ ἐπισήρῃ καὶ ἡμῶν δολώτης; τί δὲ οὐ πέπραχε βασιλεὺς ὁ ἡμετέρος τὴν ἐκείνου κακίαν κατενόησιν βουλόμενος; ποῖον εἶδος εὐεργεσίας εἰς τὸν κόσμον τοῦτον οὐκ ἐπεδείκνυτο; Ἀλλ' ἡ κακία τοῦ θηρός, ὡς ἔοικεν, ἀμετρούμενος καὶ οὐδὲν ἔσται το ἰσχύον ἢ το δυνάμενον πονηρὰν καὶ βουβαραίην μιλήσθαι προείπεν. Τίς γάρ οὐκ αἶδεν τὴν ἐκ ἐκείνου ἐκλειψέσθαι πρὸ τοῦτον τῶν ἐκείνου ἀνάνθρωπον ἔργων, οὗτε βασιλεὺς μὲν ὁ πρῶτος καὶ ἄριστος κατὰ τὴν οὐσίαν ἐξελέγητο τοῦτον ἐν τοῖς Μικροῖς δεξιωόμενος¹ τίχεται, πῶσον ἀκολούθειν καλέσας φιλοφροσύνης ἐκείνου, δι' ἧς ἀνήμερον θῆρον μεταβαλεῖν καὶ περσυνέσθαι ἢ ἔλπις ἐπεύχεται; τίς δὲ ἄγνοε τὴν ἐκβουλήν καὶ τὸν δόλον τοῦ θηρός καὶ τοῦ ψυχρῶν πλῆθος ἐξ ἀδουλίᾳ κακίας ἀκμαίασθαι ἤσαν, ἀνδρόσας τε ἔχει γυναῖκας, γεροντίας τε καὶ νέους ἀνδρῶν ὑπερβαίνοντας εἰς τὴν αὐτοῦ γῆν δεσμῶν ἀνέχοντες; οὐ μὲντοι δὲ τοῦτον τῆς κακίας αἰτιὰ τὴν κήρυξιν ὄφισεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἡπάλει κατασφάλλουσαν τὴν ἐν πόλει βασιλεύσαν, εἰ μὴ πύριον τὸν ἐν αὐτῇ χειμῶνα τε καὶ παρμήσαν τὴν ἡμῶν μύραν κοροῖστον. Καὶ τὴν μὲν τότε κήρυξιν πῶσον ἔργον οὐκ εὐσεβον εἰληφεν ὕλως χορήματα τε καὶ πρόγραμμα, ὅσα καὶ τὰς Βασιλεῶν χεῖρας ἐνέπλησεν καὶ τὴν ἀμύνην μετέβαλον ἐν τοῦ Φαλαρέδος, ἀλλ' αὐτὴ καὶ τὴν βδέλλαν τοῦτον

и приемник на бащината власт става неговият син, по-старият и по-възрастен брат на това куче¹. Те постепенно покориха и поробиха съседните племена² чрез разбойнически и изстрави деяния и малко по малко се увеличиха, умножиха и покриха с пълчища³ оная земя. Но когато тази хитра и злостерна лисица⁴ наследи незаконната власт на брата си (дано да не бе станало това), какъв вид коварство не замисли срещу нас? Какво ли не направи нашият император⁵ в желанието си да смири неговата злина? Какъв вид благодеяние той не прояви спрямо това куче? Но както наглежда, злината на аяръв беше непреодолима и не съществуваше нищо, което да имаше сила или да можеше да укроти коварната и аярърска воля. Кой каннина не знае предприетото от него преди няколко години безчовечно нападение⁶, когато кроткият и незлоблив император беше излязъл съгласно едно споразумение да го посрещне при Дългата стена⁷, като нареди да му се оказва всякакъв вид благосклонност, чрез която той се надяваше да преобрази и опитоми дивия аяръв? Но кой не знае за злата умишъл и коварството на змията и какво множество пленници грабна с неочакваната си подлост и отведе вързани в земята си заедно с мъжете и безброй жени, старци и деца? Но той не ограничи само с това порица на своята злина, заплашваше да сриче и тази царица на градовете, ако не получи половината от всички богатства и вещи в града. Не е време сега да говорим за цялото тогавашно нашествие. С една реч той взе толкова богатства и вещи, колкото биха могли да изпълнят ръцете на Бриарий⁸, и биха преобразили свирепостта на Фаларис⁹. При все това те не наситиха тази пинвица, а даването на пари¹⁰ въз-

¹ δεξιωόμενος} δεξιωόμενος E.

¹ Първият известен по име аварски хаган е бил Баян, който управлявал приблизително между 565—602 г. Според думите на автора на Сасмото, той след смъртта си бил наследен от по-големия си син, след когото поел властта по-малкият му брат, който предприел нападението срещу византийската столица. Вж. R. Crousset, L'Empire des steppes, Paris 1939, pp. 226—230. ² Под „съседни племена“ трябва да се подразбират обитавалиите в южноруските и средноевропейските страни славяни, гетлини и прабългари. ³ Аварският хаган. ⁴ Император Ираклий. ⁵ През м. юни 617 г. е трябвало да се състои среща между императора и хагана в Хераклея. Обаче хаганът устроил коварно нападение срещу Ираклий. За точната дата на нападението вж. N. H. Bagnall, The Date of the Avar Surprise, BZ, XXI (1912), p. 110. ⁶ Т. нар. Анастасиева или Дългата стена. Тя била построена от император Анастасий през 512 г. на около 50 км от Цариград между Силирия (на Мраморно море) и Деркос (на Черно море), за да защити Цариград от варварските нападения. Вж. Успенский, пос. съч., I, стр. 348. ⁷ Бриарий — един от титаните, известни от гръцката митология със своите сто ръце, символ на граблост и ненаситност. ⁸ Фаларис бил тиринки на гр. Аргент в Сицилия, живял в VI в. пр. н. е. и станал пословичен със своята свирепост и жестокост. ⁹ Става дума за египетския даяк, който дивантийците по договор трябвало да плащат на аварския хаган.

καὶ ἄλλοις, μέγιστος δὲ καὶ πλείονος ἀπιστίας ἐπέταγμα τῇ κιστῇ ἢ τῶν χρημάτων ἐπίδοσις γένοιτο. Ταῦτα μὲν γὰρ ἐπὶ σπονδαῖς διήθεν εὐρηκαῖς ἐοικέναι καὶ ἔκους παρῶν διὰ τὴν παρ' αὐτῷ λογισμὸν τὰ τῶν σπονδῶν ἐποικίσσας. Ἄλλ' οὐδὲ ἔκους ἡ πάρος, οὐ χρημάτων ποσῶν ἐπίδοσις, οὐ βασιλεὺς τῶν χρόνων ἐκείνους, οὐ βασιλεὺς τοσούτων σοφία καὶ φρόνησις τὴν ἐκείνου κακίαν ἀλλάττει δαδόναι.

Ἄλλ' ἔτε, καθὰ καὶ προτερον εἴρηται, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ τῶν πρὸς ἀνίστασθαι ἡμῶν βασιλεὺς ἐξώρμησεν ὁ θεοσελέστης, οὐδὲ τότε τὸν ὑπεράσπρη καὶ ἀλάστον κατέλειπεν ἡμετέραν, ἀλλὰ Θεῷ μὲν καὶ τῇ παρθένῳ πόλιν καὶ παῖδας βασιλεὺς παρέθηκε καὶ βασιλῆα καὶ ταῖς τιμαῖς ἐλπίσι θαυρῶν ἐξοστράτευσε, καὶ τοῦτον δὲ τῶν βήρα καὶ οὐκοναμῶν ἐλέγοντο ὑπασσέει ἐπέλαβε. Ἰδὼς δὲ διήθεν αὐτῷ τὴν πόλιν καὶ παῖδας καταπορεύσας καὶ τὰ βασιλῆα χρηστὸς γὰρ ἀνὴρ οὐκονομεῖν ἐν κρείσσιν λόγοις ἐπίσταται καὶ βασιλεὺς φρόνημα εἰσάφθη δῆμον καὶ πόλιν, καθὰ τοῖς ἐν βασιλείᾳ σοφοῖς Δαβὶδ καὶ Σολομῶν ἐν ἱεροῖς εἴρηται γράμματα. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο, καίτερον διαμένον ἀλόχων καὶ δαίμονας, τὴν τοῦ δράκοντος ἐκείνου κακίαν μακροτέρως ἐκείνους, ἀλλ' ἔτε τὴν ἐπὶ Πέτρος τοῦ βασιλεὺς ἐμαθε κίνησεν, διὰ τὸν εὐαγγέλιον καὶ ταῦτα, ὡς ἔλεγον, ἐκδημιουργοῦντο ἔργῳ τῆς πόλεως, εὐθὺς συναγορεύει βαρβάρων ἔθνη, ἡγήσαν δὲ εἰπεῖν οὐκείνους, κατασκευάζειν ἑσπλῶν καὶ ἐλεπόλεον καὶ τῶν διὰ θαλάσσης ὑπερταύωντων ἔθλων πρὸς τὸν δαίμονον τοῦτον ἔθνην συναγορεύει πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ πῶς ἐκπορεύει τῶν καὶ μηχανῶν ἐκταίνοντο, ὥστε τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἣν ἡ παρθένος τετήρηται, γενέσθαι τῷ ἡγῶν δορυλόκτον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκείνους διενοεῖτο καὶ ἐλάττει καὶ πᾶν συνέχευε τὸ ἐπ' αὐτῷ πατόμενον βάσβαρον γῆν τε ἐπὶ ἡλῆρον καὶ θάλασσαν ἔθνην ὁργίσεν, ὃν βίος ὁ πόλεμος.

Ταῦτα δὲ βασιλεὺς ἀνθρώπος ἡ ποσότητος, γράμματα μὲν ἐσπασμένη πρὸς πόρους διαποικῶν δημοσίαν περιγμάτων τὸν φύλακα (Βόνος δὲ ἦν οὗτος, ὁ παρὰ πᾶσι βωόμενος) καὶ πάντων

πλάμην οὐκ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκείνην ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πόλιν. Защото той получи тези неща при договор уж за мир¹ и с клетви по бащин обичай потвърди договора чрез своите първенци. Но нито клетвата по бащин обичай, нито даването на толкова пари, нито царското благоразположение, нито мъдростта и предвидливостта на един толкова велик император можаха да променят неговата злина.

Но когато боголюбивият император потегли, както бе казано по-рано, срещу божните врагове на изток², той и тогава не се откажа да обуздае надмения и самонадеян варварин, но предаде на бога и на светата дева столицата, царските дела и дворците. Като се уповаваше на такива надежди, императорът се отправи на поход. Той предположи, че ще опитоми този звяр с мъдро ръководство, давайки му, че нему уж поверява града, децата си³ и двореца. Защото способният мъж умее мъдро да направлява словата си в решителен момент и разумният император е опора на народа и града, както е казано в светото Писание за мъдрите кралецете Давид и Соломон. Но дори и това, което можеше да засрами и самите демони, не можа да смири злината на този демон. Когато той научи, че императорът се е отправил срещу персите, когато узна, че неговият благодетел и бивша, както сам казваше, е напуснал града, веднага започнаха да се събират варварски племена, или по-точно казано дивни зверове, да се приготвят оръжия и стенобойни машини и да се струпват лъвета⁴ при морето, необходими за да преплуват племената морето. Измисляше се всякакъв способ и се гласеха средства, та да може божият град, който девата бе укрепила, да бъде превзет от звяра. Той замисляше и вършеше това, събираше всички подвластни нему варвари и пълнеше сушата и морето с дивни племена, чийто живот е войната.

Като чул това благоверният император, чрез писма напътствувал пазителя на държавните дела (той беше прочутият всред всички Бонос⁵), като го

¹ Договорът за мир между Ираклий и персите бил подписан в 619 г., при което бил увеличен плащикът от позлатените ежовици злато. ² Сиреч персите. ³ За това вероятно настоятелно на хатая нал синовете на Ираклий и нал столицата съобщава и Теофан. Срв. *Theophanes*, op. c., p. 303, 3—8.

⁴ Става дума за лъжи еднопървни. ⁵ Преди да замине на поход срещу персите Ираклий оставил за настоящи на своя малолетен син и фактически разпоредители с държавните дела патриарх Сергия и патриция Бонос.

ἐποιεῖτο δὲ σφέαυ εἰς δόλον αὐτοῦ ἐπιμελεῖσθαι, κῶς δὲ χεῖρας ἀνίσταντο εἰς σφραγίδας. ἔβρα πρὸς κέρμα οὐδ' ὁμοῖα, παντοκράτωρ καὶ γνώστη πάντων, ἐπιστάτω, ὡς σοὶ καὶ τῇ ἀσπίδι ἐκείνῃ σε γένοιτο παρεθέμεν καὶ πόλιν καὶ τὸν λαόν σου τὸν ταύτης οὐκ ἔχοντα. ἔδοξα δὲ καὶ ἐν βλάβει σφραγίσαντες τὸν Χάριον μεταχειρίζεσθαι καὶ τὸ δοκεῖν αὐτῷ παρεθέμεν τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐκ ὅπως ἐντρέπεται βασιλεὺς τὸν ἀλάστορα καὶ οὐδὲ οὕτως ἀρελῆρα θεοδότην. οὐδὲ τὸ ἀπλῆτον αὐτοῦ νικῆσαι τῆς προσωπώσεως ἰσχυρῶς. ἀλλ' ὥστε, δοῦναι καὶ οὐκ ἔστι λαὸν ἀποκτείναν τὸν οὐκ ἀποκτείναντα θάνατον! (pp. 300,13—302, 37)

Ἐχθροὶ ἐν Ἱσπείῳ καὶ ἄρμενι καὶ ἄλλῃ βασιλῇ κατὰ ἡμῶν ἐκινεῖσθαι, ἡμεῖς δὲ ἐν δυνάμει κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνήσομεθα (p. 393,26—28)

Τὰ δὲ πολέμια ἔθνη τὴν πόλιν ἐκείλονται, ἐκ ἀσπολίων, ἐκ θυμῶν, ἐκ θαλάσσης καὶ τοῦ βορρᾶ. Καὶ ποικίλος μὲν ἔν τις ἄνθρωπος ἐκείλονται, ἐκείθεν δὲ Χάρυβδι καὶ κατὰ θῆρα ἐκείλονται τὰ θρόνισμα. (p. 304,17—19)

Πρῶτος δὲ τοῦ περιπολεῖν ὁ ἐκ ἀσπολίων ἐκινεῖσθαι βάνβαρος, ὁ τῇ γείτονι πόλει τῇ Καλχηδὼν ἀντικαταστήσας ἐκείθεν δὲ καὶ ὁ ἐκ θαλάσσης τοῦτον ἐκείλονται καὶ ὁ ἀπὸ ἀλλήλων ἀντικαταστήσας καὶ ἀλλήλους ἀντικαταστήσας ἀποκτείναντες πῶς ποικίλοι, ἐκείθεν οὐκ ἐν πυρὶ καὶ εἰς γῆν ἐβεβήλοσαν τοῦ Θεοῦ τὰ ὑποστήματα καὶ πάντα οὐκὸν βασιλεὺς καὶ ἦσαν ἰσοκύβητοι ἀπαιρούμενοι (p. 304,31—35)

Πρώτη δὲ ἦν αὕτη ἡμέρα τῆς ἐκ θυμῶν πόλιν ἐκείνῃ παρανοίας, καθ' ἣν ταῦτα ἐκινεῖσθαι ἔδει καὶ ἡ αὐτὴ ἐπὶ τῆς ἐβδόμης ἡμέρας. Καὶ ὁ μὲν ἱεράρχης οὐκ αἶε ἄλλος Μωϋσῆς ἀντὶ θρόνου τοῦ πρὸς οὐρανὸν τεύχεα διέχευε, κλήρον ἔχων τὸ ἱερατεῖον προέχων τι καὶ ἐκείθεν ὁ δὲ φύλας τὸν βασιλεὺς προέχων τὸ στρατοπεδῶν καὶ τοῦ λαοῦ ὅσον ἐκείθεν πρὸς ἀνταρράδαζεν ἔταπτε, καθὼς Γεδεὼν ἐκείνος ἐν ὀλίγοις λογίοις πρὸς μακάριον ἀντικαταστήσας ἐκείθεν δὲ οὐκ ὁφείλει στήναι τὴν

насърчавал към подвижи и чрез него проявявал необходимата грижа за всичко. Той вдигнал ръцете си към небето и извикал към господат: „Ти, господи, който виждаш и разбираш всичко, знаеш, че на тебе и на тази, която непорочно те е родила, предоставих чедата, и град, и народа, който го населява. Мислех също да укротя варварския вяр, хагана, и привидно му предоставих работите, като предполагам, че така бих засрамил злодееша. Но и така не можах да извлека полза, нито пък успях да преодолеем ненаситното му желание. Но виждаш колко и какви неща се замислят срещу народа, който се уповава на твоего име!“

Варварите се надигат срещу нас на коне и с кола, и с огромна стан, но в името на нашия господ бог ние ще се възвеличим.

Неприятелските племена обкръжиха града от изток, от запад откъм морето и от север, и някой поет би казал, че вижда отсам Сцила, а оттатък Харибда.

Първ започна да опожарява варварият, който се намираще на изток¹ и беше обсадил с цялата си войска съседния град Халкедон. Веднага и варварият от запад² прояви не по-малко усърдие, като че ли взаимно се напреваряха и полагаха всички усилия, за да се покажат един на други. Те подпалиха и сринаха на земята божияте светилища и всяка императорска постройка, и всяка частна къща.

Тези неща ставаха на първия ден от идването на племената от запад³. А този ден беше третият на седмицата, И свещеноначалникът⁴ като някакъв нов Мойсей обхождаше, вместо планината, западната стена заедно с избраните от клира, които вървяха пред него или го следваха. А блостителят на императорските дела⁵ нареждаше за съпротива войската и избрани граждани, както някога Геден⁶, който с малко отреди се противопоставяше на десетки хиляди.

¹ Сиреч персийският военачалник. ² Сиреч аварският хаган. ³ Аварите в техния съюзнически съюз. ⁴ Цариградският патриарх Сергий (610—639). ⁵ Патриарх! Евнос. ⁶ Геден бил един от най-известните каракашски съзидатели, защитник и спасител на израелитите от мидяните, които седем години опустошавали Израил.

Εἴη τε τὰ βαρβάρων ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν, τὴν γῆν ἵπταται σὺν τοῖς ὁπλοῖς πληρόσποντα οὐκ οὐ γῆρ τῷ βαρβάρῳ τὸ κατὰ θάλασσαν ἡγεῖσθαι μάχην. Ἦν δὲ καὶ τὸ κατὰ γῆν θέαμα τρομακτικόν καὶ τὸ ἰδεῖν μόνον ἐκείνην τὴν δύσιν κατὰ ἓνα γὰρ στρατιωτὴν ἡμέτερον ἑσπῶν καὶ πλείονες ἐκείνων οἱ βάρβαροι, πάντες ἐνδομητοὶ τοῖς θήσασιν, πάντες τοῖς περικειμένους σκεπόμενοι, καὶ πῶν πολεμιστῶν φερόντες ἔργον· οἷς ἐξ ἁσπολὸν προσβάλλων ὁ ἥλιος καὶ τοῖς ἀετοῖς περικεγάρσον τὸν σῆμα, φοβεροτάτους μὲν ἑκατονταλείαντες, τοὺς δὲ ἰσότηας ἐδράμειν. Καὶ τότε μὲν ὅσους τὴν ἰδίαν πληθύνει καὶ ὁχρὸν ἐκδέξαι μόνον θαλάσσης ὁ βαρβάρικος, νεκρὰ ποιῶν, εἰς τὸ σιγαίνον ἀνεχώρησεν· τῇ δὲ ὑστερῇ ἡτοίμαζεν τὰ πρὸς πόλεμον ἵππιστα, χελωνῶν οὕτω λεγομένων ὅταν πληρὸν τὸ μεταίχμιον ἦλλ' οὐδὲ τότε τὸ εἶναι νέον ἀνιδρὸς καὶ λιχνὸς ἀπάρχετο, πρὸς δὲ ἦτοι παρὰ τῆς πόλεως. Ἀς καὶ δέδοκεν βασιλεὺς ὁ βασιλεὺς εἰδός, ταῦτα δηλώσας πρὸς τὸν κατὰ τὸν βάρβαρον ἔγχε καὶ μοιούμενος ἀριστὸν καὶ πολέμου πρὸς εὐρίην προετόμας· οὕτω γὰρ ὁ θεὸς ὁ ἐμὸς καὶ πατὴρ ἐπαύειν εὐσεβείας. Ὁ δὲ καὶ τὸς πρὸς μαρμαίμενος καὶ τοῦ βασιλέως λόγους δεξάμενος ἔμεθεν νέον κατὰ καὶ τὸ πρότερον, λιπὲρ καὶ περικειμένων καὶ τὰ κατὰ ἀνιδρὸς ἐκτενέμενος.

Τῇ τε δὲ ἡμέρᾳ καὶ καθύπερ χίλις αὖν καμυνοῖς ἐπέστη τοῖς τέχναις, αὐτοβόλῃ πάντα καταστρέφειν οὐόμενος ἢ πῦρ ἢ πῦρ ἢ πάντα ὁχρὸν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐν πόλει καίτοις δύναμει, ἀρραβωνίας αὐτῶν τῆς θοῆς οὕτω μενούσης τὸν ἀνιδρὸν παρῆχετο πῦρ. Σχεδὸν γὰρ ἀφῆκεν τὸν πῦρ ἐκείνῳ μαχμὸν λυχρῶσαι πῦρ ἐν τῶν πρὸ τέχναις θύειν ἡδὲν αὐτῆς, ἐν ᾧ πῦρ ἱερῶν ἐπάρχετο οὕτω κατείσθη τὸν τόπον λυτῆς καὶ τοῖς χροῖ στρατιωτῶν. Χρησινὰ καταστρέφειν εἰς τὴν γῆν κατήγαγεν τοῦ βαρβάρου τὸ φέρειν καὶ ἅπαν αὐτῶν τὸ στρατιωτικὸν ἐξενέριον. Καὶ ἐκείνη τότε τὸν ὁδὸν ὁ δόλος, δέδοκεν δὲ θάλασσαν τοῖς ἡμέτεροις καὶ δύνανται πῦρ μαθητοὶ τε καὶ μαθητοὶ, ὅτι ἡμεῖς ἢ θεωροῦμεν ἐπὶ πόλεως τῆς ἰδίας ἐπὶ τε καὶ ἀνιδρὸς ἐξῆς.

Варварските племена врхлетяха като рожак осн от море до море и изпълниха цялата земя с оръжията си. Варваринът още не беше приготвил морската войска, а зрелището на сушата беше толкова страшно, че само да го погледне човек, можеше да загуби ума си. Защото на всеки наш войник се падаха стотина и повече варвари, всички облечени в ризница, главите им покрити с шлемове, носещи всякакви бойни оръжия. Слънцето ги огряваше от изток и оръжията блесяха под лъчите му. Това ги правеше да изглеждат по-страшни и всяваше смущение в сред зрители. Тогава варваринът като че ли само искаше да покаже собствената си численост и сила и поради нощта се оттегли в стана си. На другия ден той приготви всичко за сражение, като изтълни бойното поле с така наречените „костенурки“¹. Но и тогава не престана да бъде безсрамно и лакомо куче и поиска храни от града. А царският син по царски му ги даде, като съобщи на кучето-варварин следното: „Аз обичам и когато ме мразят, и съм склонен към мир и когато воюват срещу ми. Защото така ме е научил и моят бог и преблагочестивият ми баща“. А онзи прие храните и изслуша царските думи, но остана куче както и преди, като беснееше и лъеше, и проявяваше нрава си на безсрамно куче.

Но настъпи третият ден и той, като буря с мъгливи, нападна всичките стени, мислейки, че всичко ще разруши с първото нападение. Обаче девата, която можеше всичко, го накара да изпита нейната сила, като му даде залог за гибелта, която вече очакваше него, злодеец. Като устрои засада на много от неговите бойци при един от божествените ѝ храмове пред градската стена, дето се намираше изворът на изцелението², тя даде това име и на самата местност. Погубвайки враговете с ръцете на войниците християни³, тя снижи до земята гордостта на варварина и обезсили цялата му войска. Тогава наистина лукавият скри страха си, но това даде смелост и сила на нашите, които от опит научиха и повярваха, че действително божията майка милее и се бори за своя

¹ Бойни съоръжения, един вид подвижни калеси, които служели за прикритие на войниците. Описване на този уред вж. у Златарски, История, I, 1, стр. 417. ² Става дума за храма Св. Богородица при Изворите (Πηγάς). Този извънградски квартал се наричал откъд Златния рог, може би при дн. Казъмпаза. Вж. Janin, op. cit., p. 423. ³ Свещените войници.

γὰρ λοιπὸν διὰ πάσης ἡμέρας συμπλοκαὶ καὶ τόπον διάφοροι καὶ βελὸν ἀφύτοις καὶ βολαὶ χειμᾶδων δι' ἑλκὸς τοῦ τοῦτος ἐγίνοντο καὶ παταχὸν παρῆν ἢ παρθενοῦ, νικῶν τὴν αὐτὴν ἀναπαύοντο, καὶ δαίμα μὲν καὶ φόβον τοῖς πολέμοις ἐμβάλλουσα, ἰσχὺν δὲ δοῦλοισι παρέχουσα καὶ ἀσπίδι φυλάττουσα τὸ ἑπύρρειον ἀναμωρόν διὰ πλόθος πολέμων ἐπ' αὐτὴν δὲ ταύτην ἡμέραν ἢ διαβαροὶ παροῦσα ἦεν, ὅς ἐστιν αὐτῇ, ἡμῶν ταῦτα ἐπιδείκνυτο.

Κατὰ δὲ τετάρτην ἡμέραν πρὸς ἑλκὸς ἤρξατο καθοστῶν ὁ ἐμβρόντης καὶ τῶν ἀρετῶν ἀρῶν καὶ πύργων ἐνέκρινεν κατασκευῆς ἐτεκμηρίωσεν ἢ δὲ αὐτῷ ἢ τοῖσι σύμπτῃς βροτῇ καὶ σίστομος καὶ λόγον γυμνῇ ταχέως, πλὴθι τε βυρβύρεσσιν αὐτῷ ἀραξομένῳ καὶ τῷ τῇ βίῃ ἔχον ἐπύρρειον, ἦν τε ἐπ' ἀμφοῖν ἔργον ἐκλήκον καὶ ἦν ἐξ ὧν κατέστρεψεν οὐκ ἔχοντος οὐκ ἐκείνου. Ἀλλὰ θεὸς ἔβλεπε τοῖσι καὶ ἐκστήριζεν ὁ λαὸς πρὸς αὐτὸν ἐν ἐργῇ αὐτοῦ καὶ ταχέως ἐν τῷ ἡμέρῳ αὐτοῦ αὐτὸν τε καὶ τὸν λαόν αὐτοῦ.

Περὶ τῆς δὲ οἷσος ἡμέρας στέλλει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ὁ νεώτατος λαβὼν τῆς βουλῆς κεναντοῖς καὶ τῆς γνώμης συλλήπτουσι αὐτὸν ἐκράχον καὶ τῆς ἐντολῆς τὸ πρῶτον, διὰ τε καὶ πρὸς τοὺς ἀφ' αὐτῆς τὸν τῶν προκειμένων. (р. 305,13—306,23)

Οἱ δὲ πάλιν ἐκτελέσαντες ἀπαρῶν, τὰ μὲν δόξα δοῦναι, κλῆν οὐκ ἐβούλοντο, ταῦτα δὲ λέγοντες πρὸς τοὺς στέλλοντας „Πικροῦται περὶ χειρῶν ἐπιβρόντης, δοῦμαι ἐν ἀνθροπῶνι δὴ ἐν τῷ σχήματι, λόγοις μὲν ἀλλοπρῶτα, εἶδον δὲ καὶ ἤθεον ἀποκρίσασθαι. Φεῖ τῆς ἀναβαροῦς τοῦ σώματος! φεῖ τῶν σχημάτων ἐν ἐκράχῃ! φεῖ τῶν λόγων ἐν ἀπαρῶν, οὐκ καὶ εἶπεν ἐμὴν ἀποκρίσασθαι καὶ δεδῶκεν καὶ γὰρ Σαλμωνεὶς ἄλλος ἐκ βύρσης βροντῆς, οὐδὲν ἐλάττω ἢ λογιζόμενος δεύτερον, πλὴν ἀλλ' ἐπ' αὐτῷ ἐντολῇ πᾶσι ἐπ' αὐτῇ οὐκ ἐλάττω εἶπεν τῶν ἐργῶν ἡμῶν τὰ κεφάλαια, ταῦτα ὁ ἄλλοτος οὐκ καὶ μαρὸς πρὸς ἡμῶς ἐπιδείκνυτο τῶν ἡμεῶν“ αὐτῶν αὐτῶν

град. След това през целия ден ставаха различни местни сблъсквания, пускаха се стрели и се хвърляха камъни по цялата стена. И навсякъде присъствуваше денята, побеждаваше с неодолима победа, като внушаваше страх и трепет на неприятелите, даваше сила на робите, правеше неврелини изданиците си и унищожаваше неприятелското множество. Когато се вършеше това, беше, както се казва, третият ден от пристигането на варварите.

На четвъртия ден безумецът започна да поставя стенобойните машини и строеше приспособления за метателни уреди и дървени кули. Тяхното събляване беше за него много лесно и кратко-временно и ставаше по-бързо от словото, понеже това се вършеше с помощта на множество варвари и имаше изобилен дървен материал, който варваринът беше докарал със себе си на коли и който без мъка бе събрал из разрушените от него къщи. Но бог се подигра с него и стана за смех този, който в гнева си беше отправил думи към него и беше смутил с яростта си него и народа му.

Беше петият ден и младият император¹, след като се посвѣтва и подири съдействието на самия свещеноначалник и първенците от сената за взетото решение, изпрати при него дарове и пратеници, като отново призовавал тиранина към мир.

Изпратените се върнаха, без да постигнат нищо, след като дадоха даровете против волята си, а на тези, които ги бяха изпратили, казаха така: „Ние видяхме един сухоземен Протеѝ², демон в човешки уж образ, непостоянен в думите си, отвратителен по лик и нрав. Ах каква нечистоплътност! Ах какви образи видяхме! Ах какви думи чухме, които ние дори се срамуваме и се страхуваме да изречем. Като някакъв втори Салмоней³ той загърмя с тъпана си, като не се надиваше и не мислеше за нищо друго. Но понеже необходимостта ни заставя да съобщим накратко същественото от това, което ни каза, то този злодей и нечестив тиранин издума това

¹ Синах на Ираклий, Константин III. ² Морско божество от сватата на Посейдон. Протей бил известен с това, че можел на приема различни образи. ³ Салмоней бил син на Еога, родоначалник на еолийците. Според легендата той бил безкрайно горделив и сам се хвалел, че подобно на Зевс може да хвърля грънговеци и светкавици, и изискавал да му бъдат принасяни жертви. Зевс го поразил с мънкия.

ὁμῶς δὲ θεὸς ὑμῶν, ἐφ' ᾧ πεποιθότε λέγοντες, οὐ μὴ παραδοθῇ ἡ πόλις εἰς χεῖρας ἑμοῦ καὶ λαοῦ τοῦ συνόντος μοι πάντως τὴν πόλιν αὐριον καταλήνομαι καὶ κατέην δοῖσκον θέσομαι, τοῖς οἰκοῦσι δὲ τὸ εἶναι φυλακισμένους χαρίσομαι καὶ ἄδεια δίδωμι γυμνοὺς ἐξελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως, ἕνα δὲ χιτῶνα διὰ τῆς φύσιν ἐκαστῷ φυλακισμοῦ καλεῖται καὶ τῷ Σαρβαραζ καὶ τοῖς Περσικοῖς κατακαύματα μαζὴν εἰς ἑμᾶς θέλω ἐκδιδόναι· ἐξέλθετε τοῖνυν, καθάπερ ἔστην, εὐθέως τῆς πόλεως, ἕτερον δὲ πὶ φυλάκιστον παρ' ἑμοῦ μὴ αἰτήσετε. Ταῦτα μὲν ἔειπὼς ἔπει καὶ προσημελησεν μύθονα παρασθέντων δὲ, οἱ μὴ θέσαν ἐξελθόμεν, πλῆθος Περσῶν συμμαχοῦν τῷ τυραννῶ παρὰ τοῦ τεύχους ἐνέμεθα τῆς πόλεως αἶσαν καὶ γε οὖν ἀληθεῖα Πέρσας ἡμεῖς αὐτοὶ τεθεμελιωμένοις παρὰ τοῦ Σαρβαραζ καὶ δούρα κομισσοντας, οἷς καὶ συνθήκας θέσθαι ἠκούσαμεν, ὅστε σταλῆναι ἐκ παρὰ Σηλάφους μονόβου καὶ ἐν αὐτοῖς σιγαλὸν Περσῶν ἐκ Χαλκηδόνης παρῶσι τὸν θάλασσαν.³

Таῦτα μὲν τὰ τῶν πρῶτων ῥήματα, σιγαλὸν δὲ παρὰ Περσῶν ἔστην, οὐχ ὅτι συμμαχοῦν ἐδέχτο ὁ βασιλεὺς, — γὰρ γὰρ καὶ θέλωσα ἑθνῶν ἀγρίων ἐπ' ἐκείνῳ καταμένον ἐκπληροῦ, — ἀλλ' ἕνα τὴν πρὸς Πέρσας συμφωνίαν αὐτοῦ καθ' ἑμῶν δεῖξαι ὁμολοῦσαν καὶ οὕτως δὲ γενομένης ἐπιδόσαν τὰ μονόβου καὶ Σηλάφον πλῆθος δὲ ἐκείνων ἐξελθεῖν κομισσας ἐκ Περσῶν συμμαχοῦν ἐπιστάμενον πλεονεχῶς γὰρ οἱ Σηλάφου πύργον τοῦ καταστροφῆς τῆς θαλάσσης εἰλήσαν, ἔχοντες τοὺς Ῥαμνῶν καὶ οἱ αὐτοὶ ἐπέθεντο πρῶτα (pp. 306, 26—307, 14).

Θεὸς δὲ τὴν Περσῶν πρὸς τὸν κῆρα δαΐμονα ἀπεκάλειον, ἐνεδρα θέμενος καὶ πατάξας ἐπ' αὐτῷ, ὃν οἱ τῶντων πρὸς ἀλλήλους ἀπέσπελλον. Ἐκτὴ δὲ καὶ ἐβδόμῃ καὶ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἀκροβολισμοῖς μὲν καὶ τοξαῖς ἐρόδοις τοῦ πολεμίου οὐκ ἐπαύσαντο ἔργον δὲ ἦν αὐτῶ οὐκ ὀλίγῳ ἀπουδαζόμενον, διὰ μὲν γὰρ

към нас: „Не се оставяйте да ви мамн вашият бог, на когото се уповавате, когато казвате да не се предаде градът в ръцете ми или в ръцете на войската, която ме придружава. Утре непременно ще превзема града и ще го направя необитаем, като човеколюбиво поларя живота на жителите му и им позволя да излязат голи от града, оставяйки всекиму по един хитон, за да се покрие. Ще заповядам и на Сарвараз и на персийските войски да не проявяват никаква жестокост към вас. Прочее незабавно излезте, както ви казах, от града. Никакво друго човеколюбие от мен не искате!“ Това каза той, като им заплаши още повече и добави, че ако не излезем по-скоро, на другия ден ще видим пред стените на града персийска войска, съюзници на тирана. И наистина ние самите видяхме перси, изпратени от Сарвараз, които носеха дарове, и ги чухме, че се уговарят да бъдат изпратени от страна на славяните еднодръжките, с които персийската войска да премине от Халкедон морето.“

Тези бяха думите на пратениците, а варварият поиска войска от персите, не защото се нуждаеше от съюзници, понеже земя и море бяха изпълнени с подиастни нему дивни племена, но за да покаже пълното си единодушие с персите срещу нас. Когато настъпи нощта, еднодръжките бяха изпратени и славянска войска отплува с тях, за да доведе предизвестената съюзническа войска на персите. Защото славяните бяха придобили извънредно голяма опитност да се спускат смело в морето, откак и самите те нападаха ромейската държава.

Но бог попречи на персите да преминат към кучето⁴, като постави засада и порази някои от ония, които тираните си изпращаха един на други. На шестия, седмия и осмия ден те не преставаха да обстрелват със стрели и да предприемат частични нападения. Хаганът се мъчеше с големи усилия да постави

³ Византийските пратеници, които били изпратени на преговарят с аварския хаган. В своето изложение авторът на словото съобщава (L. Sternbach, *Analecta avatica*, Стасовие 1900, р. 306, 23—25), че при хагана са били направени четирима пратеници. Той не съобщава имената им, като си служи със заглавие на Библията за имената на тримата, а за името на четвъртия казва, че съзнателно не го пропуска. В *Chronicon Paschale*, ed. Bonn., р. 721, 6—16, са дадени имената на петия пратеници до хагана: патриций Георгий, конермарий Теодор, патриций Теодосий, синкел Теодор и патриций Анастасий. Издателят на Словото Sternbach, op. c., р. 333, като изхожда от предположението, че неговият автор „от скромност“ пропуска името на четвъртия пратеник, т. е. собственото си име, предполага, че той е бил едък от пратениците. ⁴ Аварския хаган.

7 Грешен изговор за българската история, III

ισχύα τοῦ Θεοῦ τὰ τότε θαυμάσια, τίς δὲ τῆς παρθένου τὴν δύναμιν διαγένοιτο; Ταύτην κλητὴν ἔχον ὁ καλῶν ἡμέραν ἐκασθεθήσεται, ἔχοντες πλείους καὶ μάλιστα τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶς φιλανθρωπίας μαθήσεται (p. 308,1—34).

Δεκάτη τοίνυν τοῦ παρ' Ἑβραίων πέμπτου μηνὸς τὴν Ἰουλιανὴν ἔλεον ὁ ἀρχιεπίσκοπος. ἐπὶ δὲ δεκάτῃ τῆς ἰδίας ὁ Χαγῖνος ἀγίσεως ἡμέρα ἐλεῖν Κωνσταντινούπολιν ἤλπισεν. (p. 309, 36—38)

Καὶ ἴσα μὲν περὶ τῆς δεκάτης ἡμέρας ἐπλήθυνε εἰπεῖν, ὅτι τοῖσιν ἐπὶ συνοσίχῃ τῆς δεκάτης δεκάτῃ οὐκ εἰς ἄκρον, ὡς οἱ μὲν χρησόμενος² καὶ ἐπὶ μὲν τῆς Ἰεροσολύμων ἐλώσεως δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τὴν πόλιν ἐπιδέθησαν οἱ πορθήσαντες. Ἐπαύθη δὲ ἐπὶ δεκάτῃ τῆς ἐλεείσεως αὐτοῦ τὴν πόλιν ἐλεῖν ὁ ἱεραρχὸς ἔκγοντάς το³ ὁ μὲν γὰρ τοῦ μηνὸς οὐ κατὰ πολλὴν διανοήσαντες, ἐπίστευε δ' Ἀβὶ ὁ παρὰ Ἰδοίους καὶ ἡ παρὰ Μακεδόσι Διδος μαλούμενος καὶ ἐν Ῥωμαίοις κεκλίμενος Αἰγώνιστος, εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν μῆνα πολλὰς ἀνατρέχοντες, καὶ τοῖς ἀνόμοις διατρέχοντες. Καὶ εἰς τοῦτο δοθεὶς, δοθήσεται δὲ, ἐπίστευε καὶ γίνετο μὲν μὲν ἔσται πέμπτου ὁ Αἰγώνιστος καὶ ἡ ἡμέρα δεκάτης, οὐκ ἔτι μὲν τοῦ μηνός, τῆς δὲ παρουσίας τοῦ ἔχθρου καὶ ἀλλότρου καὶ ἐναντρέχοντος μὲν τοῖς πόλιν ἀμφοτέρω⁴ ἐπὶ δὲ περὶ ἡμῶς τοῦ Θεοῦ κηδεμονία κατὰ πολλὴν διαφέρουσα τῇ ἡμέρᾳ, ὅπερ ἐντέθειν ἐκρήσεται.

Καὶρός γάρ λαιόν τὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς παρθένου, καθ' ὅσον οἶον τέ ἐστιν, θαυμάσια διαγένοιτο⁵ παρ' ἡμῶν, καθὰ προειρημέναι ἐμπεσοῦσιν, ἡ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ ἐβδόμη δὲ ἦν τοῦ Αἰγώνιστου. δεκάτῃ δὲ τῆς καθ' ἡμῶν τοῦ ἐλεείσθαι καὶ ἐκλείσεως ὁ δὲ τὸν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐπ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν κατὰ τῆς πόλεως κενόηται πόλεμον. Καὶ κατὰ πᾶν μὲν τὸ εἶχος καὶ πᾶσαν τὴν θάλασσαν ἀλαλαγμὸς πολλὸς καὶ κέλαθος ἐνέκλιος ἐξηκούετο⁶ αἶ τε γὰρ σάλπικες ἐν πολεμικῶν πανταχόθεν ἐοήματα καὶ βοῆς καὶ κραυγῆς ἡ πᾶσα πόλις κινῶν περιέχετο⁷ καθ' ὅσον δὲ τοῦ εἶχους τὰς ἀσπετήρους μηχανὰς ἐπ' ἐν ἐκτάσει παρὰ κείρας κίνημα καὶ βελὸν ὁρέουσι ἐκπέμπεσθαι καὶ πᾶν ὃ τι

αὐγуст — кой би могъл да разкаже тогава за чудесата на бога, кой би могъл да опише силата на девата. Всеки, който спомене този избран ден, ще го възхвалява като свет, тъй като е изпълнен с многобройни и велики тайни на божиято човеколюбие към нас.

И тъй, главният готвач¹ превзе Ерусалим на десетия ден от петия месец у евреите, а на десетия ден от своето пристигане хагаиът се надяваше да превземе Константинопол.

Аз не премълчах това, което исках да разкажа за десетия ден, ако и да не използвах наистина до края съвпадението с десетото число. И при превземането на Ерусалим нашествениците разрушиха града през десетия² ден на месеца. А тука тиранинът си въобразяваше, че ще превземе града на десетия ден от своето пристигане. Защото и месецът не се различаваше, понеже така нареченият ав у кодеите, лосос у македонците и месецът, който у римляните се нарича август, често се съвпадат в едно и също време, ако и да се различават по име. И нека на съвпадението бъде отдадено, а трябва да се отладе, понеже така става. И нека август бъде петият месец, а денят — десети, не от месеца, а от пристигането на онзи враг и злодеец. И едното, и другото съвпадат с по-раншияте неща. Но поради божията грижа към нас нашето положение е много по-различно, както ще бъде казано след това.

Време е прочее да опишем, доколкото е възможно, чудесата на бога и на девата през този ден. Както се казва по-рано, беше петият ден на седмицата³. Беше седми август и десетия ден от нашествието на пагубното куче срещу нас. И тогъ в едно и също време предприе нападение и по суша, и по море срещу града. По цялата стена и по цялото море се чуваше силен зов и боев вик, защото тръбите навред тръбяха за сражение и целият град отворед беше изпълнен с виковете и крясъците. Врагът беше пригответил да почнат да действуват с един удар метателните машини, да се изпращат стрели срещу ця-

¹ Загатва се за библѣиския Исаувардан и неговите дѣйствиа срещу Ерусалим (вж. IV. Царств. XXV, 8 сл.). ² Хагаиът пристигна с войските си при Цариград на 28 юли. ³ Сиреч четвъртък.

κατὰ πόλεως ἐπαινεύοντι πολέμῳ ἐν δὲ τῷ κόλπῳ τοῦ Κίρκου Σκλάβων καὶ λοιπὸν θυγρίων ἔθνων διὰ κατὰ γὰρ πληρώσεως μονόφυλα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς δούλους βαρβάρους εἰς πλῆθος φερομένους ἀμέτρητον, τῆς κατὰ τῆς πόλεως ἐρεσίας οὖν ἀλαλαγμοῦ μεγάλῳ ποσῶς ἀνέβησαν, ἐκείρθη καὶ ἐκραιπνέται διὰ μὲν τῶν πολεμοῦντων εἰς γῆν τὰ τεῖχη καταβάλλαν τῆς πόλεως, διὰ δὲ τῶν ναυποχομένων ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κίρκου εἰσερχομένη τὴν κατ' αὐτῆς ἐκίβανον. Πανταχόθεν δὲ αὐτοῦ Θεὸς καὶ ἡ παρθένος ἡ δεισιπὰν ἀπράντους καὶ κενὸς τὸς ἐκίβανος ἀνέβανον τοσοῦτον γὰρ πλῆθος νεκρῶν καὶ ἔλασσαν τῶν τειχῶν καὶ οὕτω διαφανὲς ἔπαυσε τὸ πολέμῳ, ὥς μωρὰ τοὺς βαρβάρους ἰσχυρὰν λαοὺν οὐκ εἶναι καὶ κατακαίειν τοὺς πύργους.

Κατὰ δὲ τὸν ἐν θαλάσῃ γενόμενον πόλεμον ὑπάρχοντα τὰ μονόφυλα πρὸ τοῦ ἐν Βλαχέρνῃς θείον ναοῦ αὐτῆς ἡ Θεοτόκος ἐβίβανον, ὥς πάντα τὸν κόλπον ἐκείνον ἐκ τῶν νεκρῶν σωμάτων καὶ τῶν κενῶν μονοφύλων τῶν ἐκτὴ φερομένων καὶ τῶν μέρων περιπλέκοντων, εἰ μὴ σωμάτων ἀπείρ, ἀβύσσος περικλυθεῖν δέδοκται διὰ φανεράτατα, ὥς ἡ παρθένος μόνη τὸν ἄνθρωπον τοῖον ἡγάγετο καὶ τὴν νύκτα νεκρῶν, ἐξ ὧν οἱ κατὰ θαλάσσαν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀνωμαζόμενοι σκάρων ἐκ μόνης τῆς ἀμῆς τοῦ πλῆθους τῶν ὑπερσυντρίων ἐκείνησαν καὶ μωροῦ δεῖν πρὸς τὸν ἐκείνησαν καὶ δεισιπὰν παρ' ὅλγον τοὺς ἐχθροὺς εἰσερχομένη τὴν ἐκίβανον. (pp. 310,25—311,25)

Φασι δὲ τινες, ὥς οὐ φόβος τῶν ἐχθρῶν πρὸς ὑπάρχοντα ἔλκεται οἱ ἡμέτεροι, ἀλλ' ἡ παρθένος αὐτῇ τὴν οὐρανίαν δειξάν βελόνην τοῦ θάνατος, τὴν ὑπάρχοντα τοῖς ἡμετέροις ἐκέλευσε προσπορεύσθαι, ὥστε τοὺς βαρβάρους κατὰ τὸν θεῖον ναὸν αὐτῆς, ἦσαν τὸν ὅρμον ἡμῶν τὸν στήσαν καὶ τὸν λιμένα τὸν εὐδαίον — ταῦτα γὰρ πάντα ὁ ἐν Βλαχέρνῃς ναὸς ἐπάρχει τῆς Θεομήτορος — τὸ πανταχόθεν ὑπάρχοντα ναύμον. Καὶ ἦν ἰδεῖν τὸ σπουδαῖον ἐκεῖνο καὶ μέγιστον θαῦμα καὶ θέαμα, ἔκστασι μὲν τὸν κόλπον ἐπὶ νεκρῶν σωμάτων καὶ ἐκείνων κενῶν χείρων γενόμενον καὶ περιφρῶμενον αἵματι, ὀλίγους δὲ τῶν βαρβάρων, οὗς συμβέβηκε τῇ πρὸς ἄσπετον γῆν πλησύνον-

лата стена и да се поставят в действие всички военни изобретения, които беше измислил срещу града. А в залива на Златния рог той изпълни еднодръвките със славяни и с останалите дивни племена, които беше довел, и накара намиращите се в тях безбройни въоръжени варвари да започнат с голям боев шум нападението срещу града. Той се опитваше и си въобразяваше, че с помощта на сухопътната войска ще сръне до земята стените на града, а с помощта на флотата в залива на Златния рог ще ималесен достъп срещу него. Но навсякъде бог и господарката дева направиха безплодни и напразни неговите надежди. Защото толкова множество трупове имаше на всяко едно място на стената и така непрестанно падаха неприятелите, че варварите повече не успяваха да изтеглят и изгорят падналите.

В станалото морско сражение Богородица потопи еднодръвките заедно с войниците пред своя божествен храм във Влахерните, така че от телата на умрелите и от празните еднодръвки, които безцелно се носеха и без посока плаваха наоколо, можеше да се върви по целия залив като по суша, ако не е пресилено да се каже, без да се намокри човек. Че девата сама е водила тази борба и сама е извоювала победата, стана съвсем ясно от това, че тези, които се сражаваха по море в нашите лодки, бяха обвърнати в бяство още при първия напор на неприятелската войска: те почти дадоха заден ход на корабите и напълно не предоставиха на неприятелите лесен достъп до брега.

А някои казват, че нашите започнали отстъплението не от страх пред неприятелите, но че самата дева, като пожелала да покаже тайната на своето чудо, заповядала на нашите да се престоят, че отстъпват, та варварите да претърпят пълно корабокрушение пред нейния божествен храм, сиреч пред нашия спасителен бряг и щастливо пристанище — защото именно Влахернският храм на Богородица беше това за нас. Човек можеше да види този ужас и най-голямото чудо и зрелище как целият залив се превърна в суша от мъртвите тела и празните еднодръвки и се обливаше в кръви, а малцина от варварите, които случайно бяха близо до север-

ως τὸν κατὰ θάλασσαν διαδρέσαν διέδραν
θεῶνται ἐμπειρία τοῦ νήχεσθαι καὶ αἰσὺς
μηδενὸς δυνάμενος ἐν τοῖς ὄρεσι φεύγοντας.

Φασι δὲ καὶ αὐτὸν τὸν ἀλατῆρον τέρας
αὐτοκτενὲς γενόμενος τῆς αἰσχύνῃς, ἧς αὐτὸν ἡ
παρθένος ἐνέπλησεν, ἐκασθὲν γενέσθαι τῆς ἀλω-
λέας διάκονον, ἡπεία οὖν ἀπὸ τοῦ ἐφ' ὅπου
τοῦτον καὶ τῆς αἰκίας θεῶν γενόμενος
πρώσεως ἀνιστρέψας κενὸν πρὸς τὸ πρὸ τοῦ
τείχους στρατοπέδον, χερσὶ τὸ στήθος καὶ τὸ
πρόσωπον τέτυκτο· πολλὰ δὲ ἡμέρας μὲν δι-
ηγήσαντο, ἐν αἷς τοῖς ἐν τῷ λόγῳ νεφελὸς
βαρβάρους ἀνελέσθαι οὐκ ὀκνῶν λαχόντες οἱ ἡμέ-
τεροι καὶ συναγορεύοντες εἰς καθ' ἑαυτὸν τὰ ἐκείνων μο-
νόφυλα. "Οτι δὲ οἱ ἐν τῷ τείχει πρὸς τοὺς ἐχ-
θροὺς ἀνιστρατεύμενοι τὸν κατὰ θάλασσαν τὸν
βαρβάρων εὐηγγελισθῆσαν ὡς ἐχθροί, ἐπὶ γε μὴν
καὶ πλήθος κεφαλῶν ἐν θυγατρὶ ἰθυσσέντο, ὡν
καὶ ὀλίγον ἐκόμενον οἱ ἡμετέροι πρὸς τὸν ἐκ
βασιλείας τοῦ μεγάλου κελενόθεντι παύσασθαι
τὴν τὸν πραγματεῶν διώκον, ὡς δὲ τότε τῇ
θεῇ ἀνάμει τοῖς φερόμενοι καὶ τῇ ἰσχὺι τῆς παρ-
θένης φερόμενοι εἰς τέλος τὸν τεῖχος ἀνα-
πέτασαν καὶ σ' ὅν βοή καὶ ἀλαλαγμὸν τὴν παρρη-
σίαν καὶ τὴν νίκην μνημόνῳ πληροῦν θυμῶς
κατὰ τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν μηχανῶν ἐπεβόρουν.
Τοσαύτη δὲ παρέσχε χαρὰ καὶ δόξα καὶ τὸ ἡμέ-
τερον, τοῖς δὲ βαρβάρους δειλία καὶ τῆς ἐλπίδος
ἀπορροαίς, ὥς καὶ παῖδες καὶ γέροντες καὶ
ἐκείνων ὁμήρους εἰς αὐτὸ γενέσθαι τὸν ἐχ-
θρὸν τὸ στρατοπέδον καὶ ἦν ὄραν ἕνα πλῆθος
δυσκρίτων καὶ δύο μεγάλα μεταναστεύοντες ὁμί-
λαι κατὰ τὸ πάλαι ἐπὶ Μανωῆος λεγόμενον

ний бряг, избягнаха страшната смърт в
морето поради умението си да плуват
и се спасиха, без никой да ги преследва
в планините.

Казват, че самият престъпен тира-
нин¹ станал очевиден на позора, с
който девата го покрива. Той се превър-
нал в служител на собствената си гибел,
застанал с коня си върху някаква висо-
чина заедно със своите войници. Като
видял с очите си своето собствено по-
ражение, той се завърнал, без да по-
стигне нещо, в своя стан пред стените,
удряйки с ръце гърдите и лицето си.
Изминаха твърде много дни, през които
нашите с мъка успяваха да погребат
варварските трупове в трапа и да съб-
рат техните еднодръвки, за да ги из-
горят. Когато на тези, които се биеха
на градските стени срещу враговете, бе
съобщена добрата вест за гибелта на
зарварите в морето, а още повече, ко-
гато те видяха множество глави, забити
на копия, от които нашите носеха една
част на този, комуто бе заповядано от
възрастния император да управлява дър-
жавата², тогава, именно тогава, упова-
вайки се на божията помощ и защитени
от силата на девата, нашите разтвориха
вратите на градските стени и с вик и
боев рев, който известяваше близката
победа и свобода, изтичаха срещу вра-
говете и машинните им. Толкова голяма
радост и смелост обзаведоха нашите, а
страх и отчаяние обзе варварите, та дори
и жените и децата се впуснаха срещу
тях и стигнаха до самия стан на непри-
ятелите. Можеше да се види как един
човек преследва хиляда и двама раздвиж-
ват в устрема си десет хиляди, според
както е казано в старо време от Мойсей³.

Богородица, девата, господарката, само
с едно желание дари такава мощ на не-
мощните и такава сила на безсилните;
сиреч ти, богомайка, попречи тогава на
нашите да изгорят машините на враго-
вете, понеже искаше да даде още по-го-
лямо доказателство за своята добрина
към нас. Защото тя внуши на блюстителя
на държавните дела, който също при-
съществуваше и внимателно следеше всичко,
да вземе мерки за по-голяма безопасност
и да възпре излизането на нашите, а да
повика назад стеклото се вън от стените
множество, без да употребява прививния
рог, но⁴ като тича с виковете и ръкомах-

Παύστην ἢ Θεοδοῖον, ἢ παρθένον, ἢ δέο-
ποσα ἰσχὺν τοῖς ἀνοχέτοις καὶ δόξῃσι τοῖς
ἀδυνάτοις θελήματι μόνῳ δυνάμενος αὐτὴν δὲ
δηλαδὴ τὸ ἐμμετρεῖσθαι τὰς μηχανὰς τὸν ἐχ-
θρὸν ἐπὶ τὸν ἡμετέριον τῆς ἢ Θεομήτορος
ἐκείνου, μὲν ἐθέλοντα δεῖξαι τῆς ἰδίας περὶ
ἡμῶν θαυμάσιος γνώσεως τὸν γὰρ σφόδρα
τὸν δημοσίῳν πραγμάτων αὐτῆς παρὸντα καὶ
πάντα τῇ σπουδῇ διεκχόμενον ἡμφοτέρως ἐξή-
γεον ασφαλείας προμηθεύοντα μέγιστος καὶ
καλίστος τὸν ἡμετέριον τῆς ἡρώδης, ἀνακαλέου-
σθαι δὲ καὶ τὸν ἐξ αὐτῶν τείχους συρφετόντα
ὄμιλον, οὐκ ἀνακλητικῇ τοῦτο ποιοῦμεν ὁμί-
λῳ, ἀλλὰ τρέχοντα οὐκ βιῇ καὶ χερσὶ καὶ

¹ Аварският хаган.

² Патриций Боннос.

³ Спр. Второзаконие, XXXII, 30.

λόγους πρὸς ἐπιστροφὴν εὐλογον καὶ δοξαζῶν προσεπόμενον. Καὶ τοῦτο μὲν ἐδόκει καὶ ἦν δοξαζῶν ἅμα καὶ στρατηγικῆς προμηθείας ἐχόμενον, ἣ δὲ παρθένος ἡ Θεοτόκος ἐτήρει τοῦτο καὶ ἔκρυπτεν, ἀπλόχευας τοὺς βαρβάρους γενέσθαι μελέσσανα καὶ αὐτοῖς τῶν ἰδίων μηχανῶν τὸν διὰ πυρὸς ἀφανισμόν ἐκτρέφουσα. Ἀλλοὶ δὲ ἡ ἐμφανὴς ἅμα γὰρ ἔδιν ὁ ἥλιος καὶ εὐδὲ ἐκστέπτο, τὰς χελώνας, τοὺς κριβίλους, εἰς ἐλεπόλεις, τοὺς πύργους τοὺς ἐν τῶν ἐδῶν καὶ πύλας τὰς μηχανὰς καὶ πᾶν ἀρπύγεον ὄργανον, ὥστε ἦσαν ὅσατα, ἐπ' ὁμαζὸν τε κομίσαντες ἢ καὶ ἐνταῦθα κατακτείνοντες, πυρὸς δὲ ὅλον τοῦ τείχους παύσαντες, κατέβλεψαν οἱ κατὰ ρατοὶ, εἰκόνα τοῦ μέλλοντος αὐτοῖς ἐποδέξασθαι πυρὸς δοξάσιον ἐνταῦθεν ἀνάφαντες, ὥστε δι' αὐτῆς μὲν τῆς νικητὸς ἅπαντα τὸν αἶρα τὸν πρὸς δόξαν τῆς πόλεως τῇ παρὰ καταλόμενῳ τῇ δὲ πλείστῳ μέρει τῆς ἐπιστροφῆς ἡμέρας καποῦτο πλήρη γενόμενον μηδὲ τὴν πόλιν ὅρῳν μηδὲ αὐτὴν ἡμῖν συγχωρεῖν τόκον τὴν θάλασσαν. Ὁ δὲ ἱεράρχης καὶ ὁ στρατηγὸς καὶ πλῆθος τῆς πόλεως ὁμολογοῦντες πρὸς τῆς πόλεως, ἦν Χρυσὴν καλοῦμεν ἀπὸ τοῦ προτύματος, καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν καπνὸν τῶν βαρβάρων ὀρρόμεν θεάμενοι, εἰς χεῖρας ἀνατίναλτες εἰς οὐρανούς ἐβόων δόξατα προχέοντες χαρὰν τῶν (pp. 311,29—313,2)

Καὶ αὐτὸν μὲν ὁ κτὼν ὁ ἀναιδὴς τὸν τῆς ἰδίας αἰσχύνῃς μισθὸν κομισάμενος, ἐπὶ τὴν αὐτὸς αὐτὸν γῆν ἐπεχώρησεν, πολλὰς λόγων τε καὶ λόγων χελώνας ἐξ ὧν ἐπηγάγετο νεκροὺς θεοσάμενος καὶ τραυματίας ἐπιφερόμενος πλείονας, ὅτε κατ' ὀλίγον δοκεῖν ἐξήγγισαν ἡμῖν οἱ αὐτόμολοι ἔργῳ ταχυροῦν μεμύθησαν ὁ ἐμβροτήσιος, ὡς οὐδὲς θεὸς μέγας ὡς ὁ θεὸς ἡμῶν οὐδὲ ἔστι δύναμις τῇ παναγῇ παρθένῳ ἀνταστήσαι ἰσχύουσα. Καὶ αὐτὸν μὲν ὁ δυτικός ἐχθρός, ὁ τοῦ σκίσεως νῖος, μετ' αἰσχύνῃς ἀνίσταμενος ὑπερπῶς, πολλὰ, καθάπερ φασί, τοῖς εἰς τοῦτο θεόσεως αὐτὸν παρορμήσει δυνάμεις ἐπιμαμνόμενος, εἰ καὶ μηδὲς τῆς ἐκείνου κακίας διδάσκαλος γέγονεν.

Ὁ δὲ ἄλλος ἐχθρός, ὁ Βαβυλωνίος τέρας, ὁ τῇ γείκῳ Καλχηδόνι παρακαθήμενος, τὸν καπνὸν τοῦ πυρὸς, ὡς λόγος, θεάμενος, δὲ οἱ ἐν δυοῦν βαρβάρων ἐν τῶν ἰδίων ὅπλων ἀντήγα-

νια и ги увещава с думи към благоразумие и щастливо завръщане. Това така изглеждаше и така беше в действителност и издаваше военна предвидливост. Богородица-деза го причиняваше и вършеше, като заповяда на варварите сами себе си да погубят и им повели да унищожат с огън собствените си машини. И изходът показва това. Защото, щом излезе слънцето и настана нощ, проклетниците накладоха огньовете по цялата стена и изгориха костенурките, трийболите¹, стенобойните машини, дървените кули, всички съоръжения, всички метални оръдия и въобще всичко, което те биха донесли на коли или бяха стъклили тука, като запалиха още тук подобие на неугасимия огън, който ги очакваше в бъдеще, така че през цялата нощ цялото небе на запад от града блестеше от пожара, а през по-голямата част от следния ден бе изпълнено с дим и не ни беше възможно тогава да видим нито града, нито дори морето. А священоназначникът, военначалникът и значителна част от гражданите, които стоеха пред вратата, наречена „Златна“ поради направата ѝ, като видяха огъня и дима на варварските съоръжения, вдигнаха ръцете си към небесата и викаха, проливайки благодарствени слъзи.

Така безсрамното куче получи наградата за своето безчестие и се върна в своята земя, като видя мъртви много хиляди от доведените от него разумни и неразумни твари² и отнесе още по-голям брой ранени, за които бегълците ни съобщиха, че наскоро умрели. И тъй, безумецът на дело научи, че никой бог не е така велик като нашия и че няма сила, която да може да се противопостави на всесвятата дева. Така западният враг, синът на мрака, позорно се завърна, без да постигне нещо. Както казват, той справедливо отплатил много упреци на тези, които го подтикваха към такава дързост, ако и никой да не бил учител на неговата злина.

А другият враг, вавилонският тиран³, който беше заседнал при съседния Халмелон, като видял, както казват, дима от огъня, който се вдигал от съ-

¹ Трийболите били железни трийбули, хвърляни по земята, за да задържат настъпващото на неприятелската конница. Вж. *Du Cange, Glossarium*, s. v. *trifolium*. За тези съоръжения вж. *A. Maricq, Notes philologiques, Byzantion XXII* (1952), pp. 358—359. ² Игра на думи: *pollas bestias kai alouas chelones*. В средновековния гръцки език *alouas* често означава кон. Наверно авторът има пред вид конете във войските на ханяна. ³ Свещ. персийският военначалник.

γον, τὴν πόλιν, ὅπερ μεθέστηθε θεὸς συγχωρήσει-
εν, φαντασίῃς ἐμπνεύσεισθαι, ἔχαυεν δμοῦ καὶ
κατηρώς ἐπέπληστο¹ ἔχαυε μὲν γὰρ ἐν πλάνης
οὐόμενος καταλείπειν ἡσυχίαν τὰ Ῥωμαίων βα-
σιλεῖα, ἔπειτα δὲ καὶ ἀδύρειτο, διὰ μὴ αἰδώς,
ἀλλ' ἕτερος, ὡς ἔπειτα, τόσσος τὴν πόλιν ἐπω-
θήσεν² οὕτω γὰρ ἦν ὑποσχόμενος ὁ Ὀλοφέρνης
αἶσχος Ναυουχοδόσορ τῷ βασιλεῖ αὐτοῦ, ὡς
ἢ πολέμων ἢ ἀπύγῃ κινεῖσθαι παρεκινεῖται
τὸν ἀνέστην ταύτης τῆς πόλεως. Αἰὶ καὶ πλεί-
ους ἡμέρας τῇ Καίχηρδον παρεσθήμενος καὶ
μετὰ τὴν τῶν δυτικῶν ἐχθρῶν ἀναχώρησιν ἐλ-
πίδας ἐσπεύει μετασφραγίσας αὐτοῦ βουλῆς ἐνετί-
σθαι ὁ δειλαρὸς³ ἀλλ' οὐκ ἰσχύων ὁ θεὸς τε καὶ
ἡ κατ' ἐλπίδα εἰς τέλος κινεῖσθαι τὰς ἐλπίδας
καταχρῶνται, τότε δὲ καὶ αὐτὸς ὑπαχώρησεν,
αὐχόνην περιβυλλόμενος καὶ ἡμετέραν ὁρίως
ἀμφασόμενος, κοτὰ καὶ ὁ τοῦτον συνεργάτης
καὶ τῆς κατὰς ἀνέκρετος. (pp. 313,5—313,27)

Ὁ δὲ μόνον γὰρ ὁ δικαῖος μετ' οὐχόνης
ἀνέστρεψε τόσσος, ἀλλὰ καὶ Περσὲς μετ' ἐν-
τροπῆς ὑπαχώρησε, ταῦτα κατὰ τὸ εὐαὶς λογι-
ζόμενος. εἰ ἔθνη οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλῶν
παρρηγοῦμενα τοῖς μὲν τείχεσι τῆς πόλεως ἐπὶ
κοσμίαις ἡμέραις ἐγγύχοντα, τῇ δὲ πρὸς θαλάσσην
γῇ ἀμύχως προσφρασσάμενα, οὐδὲν κατὰ τῆς
τῆς πόλεως πρᾶξις ἐξίσχυον, ἀλλὰ καὶ οὕτως
ἀπώλοντο, τί λοιπὸν ἐγὼ μᾶλλον τῇ θαλάσῃ
ἐσπεύειν παρασθήμενος, κενὸς ἐμμενῶ ἐλπίδας
ἰσχυόμενος; (p. 314,5—11)

Ὀκνοῦν καλῶς ἐπὶ τοῦν ἐπὶ κλέδον μου,
εἰ μὴ προσέτις τὸ λεγόμενον, Γῶν τοῖσιν τὸ
ἀνθρώπων τῶν ἐθνῶν ὡς κατ' ἡμῶν ὁ ἡνωσά-
της κῶν κενίγη⁴ τὸ γὰρ Γῶν ἄνθρωποι ἐθνῶν
σημαίνει πλῆθος καὶ ἄνθρωποι. (p. 316,33—35)

Ἦνθα γὰρ ἐξ ἐλπίδων ὁ κῶν ὁ ἀντι-
δοτικός τοῖς Μοκροῖς δδωκίμος τέχνης ἐπὶ κλέδον
ἐπρεξεν, ὅσα καὶ ἐπρεξεν, εἰσεν, ὡς ἔπρεξεν
ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ ὅτι ἐστὶν θεός, οὐδὲ κινεῖται
τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ βραχίονι τῆς θεῖας δυνά-
μεις ἢ πᾶσι φυλάσσεται. Αἰὶ ἀναβήσονται ἐπὶ
τὸν οὐρανὸν τῆς γῆς καὶ προνομιῶν προνομήν
καὶ πάντα σκελεῖται καὶ οὐκ ἐσται ἀντιδοτικός
τὸ γὰρ ἀπλήστον τοῦ βορβάρου καὶ φιλο-
χρηματοῦ ταῦτα τοῦτον διασείσθαι ἀνέκρετος.
(p. 317,23—29)

Ἐν ταύτῃ τῶν ἐθνῶν τὸ ἄνθρωποι ἐκ
τῶν ἐσχάτων τοῦ βορβάρου παραγέγονεν, ἔπειτα
καὶ ἱππεὶς ἐνδοκίμος τοῖς θάλασσας καὶ οἱ
αὐτοῖς οἱ Πέρσαι. (p. 317,34—36)

ръженията на западните варвари, си въо-
бразил, че горн столицата, което бог дано
никога да не допусне, и едновременно
се зарадвал и изпълнял с мъка. Именно,
той се зарадвал, понеже мислел в заблу-
дата си, че ромейската държава е вече
унищожена, но и плачел и жалел, че не
сам той, а друг тиранин, както той си
мислел, е разрушил града. Защото така
беше обещал този Олоферн на своя цар
Навуходоносор, че той нещастникът се
готви да завладее този град или с война,
или с измама. Затова клетникът много
дни прекара при Халкедон и след отте-
глянето на западните врагове коветше на-
деждите на своето свирепο желание. Но
когато най-сетне бог и девава напълно
посрамива неговите надежди, тогава имен-
но и той се оттегли, покрит с позор и
заслужено посрамен, както и неговият
съратник и помощник в злината.

Не само западният тиранин се върна
опозорен, но и персинецът се оттегли
със срам, като си мислеше по всяка
вероятност следното: „Ако силни и по-
добни на пясъка племена¹, които толкова
много дни стояха близо до този град и
достигнаха без бой земята край морето,
не можах да направят нищо срещу него,
но дори загиваха така, защо тогава аз
напрасно да седя при морето като сетен
борец и да си пнушавам направни на-
дежди?“

Прочее добре се досетих, ако не
е прибрзано да се каже, че Гог означава
сборът на племената, които бясното куче
придвижи срещу нас. Защото името Гог²
означавана множество и сбор от племена.

Когато най-безсрамното куче на-
падна още с пристигането си Дългата
стена и извърши това, което извърши,
той каза като безумен в сърцето си, че
няма бог и че градът не се пази от сте-
ните с помощта на дената и от ръката
на божията сила: „Затова аз ще се из-
кача на пътя на земята и ще извърша
грабежи и ще взема трофеи. И няма да
има кой да ми се противопостави“. За-
щото алчността на варварина и неговото
користолюбие го склониха към такива
мисли.

Тук пристигна от крайния сенер
сборището на племената — коне и кон-
ници, облечени в ризници, а с тях и персите.

¹ Сиреч по своята многочисленост.

² В библията Гог е сина на Яфет (Битие, X, 2, 1).

VI. ГЕОРГИ ПИЗИДИЙСКИ

Георги Пизидийски (*Γεώργιος Πισιδεύς*) бил родом от Пизидия, както показва прякорът му. Той заемал службата дякон и хартофилак в цариградската църква „Св. София“ по време на император Ираклий (610—641).

Георги Пизидийски бил поет. В произведенията си той третира политически събития на своето време, философско-богословски и чисто догматически въпроси. Неговото литературно наследство се състои от девет, различни по големина, поеми. В една от тях поема (завършена към 627 г.), озаглавена *Εἰς τὴν γενομένην ἑφοδὸν τῶν βαρβάρων καὶ εἰς τὴν αὐτῶν ἱστορίαν ἣτις ἐκτετακται τοῦ γενομένου πολέμου εἰς τὸ πλεῖστον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ Ἀβάρων καὶ τῶν πολιτῶν* (*Bellum Avaricum*), поетът разказва за обсадата на Цариград от авари и славяни в 626 г. и за „чудното“ спасяване на града. Съчинението съдържа 641 стиха и се отличава с реторическия си стил и натрупени изрази. Тук поетът не описва подробно войната с аварите, а пресъздава в поетически образи отделни моменти, като си служи с алегии. Освен аварите и славяните в този поход срещу Цариград участвували, според поета, хуни и българи. Друга негова поема *Ἡρακλῆς, ἥτις εἰς τὴν τελευτὴν πόντον Χοσροῦ βασιλέως Περσῶν* (*Heracles*), посветената на последното нападение на персийския цар Хозрой II и на неговата смърт по време на Ираклиевото царуване, споменава за едно нападение на славяни в Тракия.

Историческите поеми на Георги Пизидийски имат панигиричен характер. Съжденията, които намираме в тях за славяни и авари, са доста общи и замъглени в поетични образи, но те са важни за нас, защото показват отражението, което аваро-славянските действия са оставили в Цариград. Някои данни за аваро-славянската обсада се срещат само у Георги Пизидийски.

Поемите на Георги Пизидийски са били използвани като извор от Теофан и Свидас.

РЪКОПИСИ: V = cod. Vaticanus gr. 1126 (XIV s.). — p = cod. Par. gr. suppl. 139 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *Georgii Pisidae Expeditio Persica, Bellum Avaricum, Heracles*, ed. Bonn. (1832). — *Georgii Pisidae Opera quae reperiri potuerant omnia*, Migne, PG, XCII, col. 1161—1754.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 709—712. — *N. H. Baynes*, Some Notes on the Historical Poems of George of Pisida, *The Classical Quarterly* 6 (1912), pp. 82—90. — *E. Kurtz*, Zu Georgios Pisides, *Byz.—neugr. Jahrb.* 3 (1923), pp. 12—14. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 288—289. — Георгиев Писидя: ВИННИ, Београд 1955 (превод на Ф. Баричић).

GEORGI PISIDAE

ГЕОРГИ ПИЗИДИЙСКИ

A. BELLUM AVARICUM

А. АВАРСКАТА ВОЙНА

- "Нῶν μὲν ὥσπερ δυογενεῖς ἀποσπάδες,
 τοῦδε μὲν ἀποσχισθέντες ἄγριοι κλάδοι,
 καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς ἐλγιστοῦσι καὶ
 παρεντεθέντες ὥσπερ ἐμπροσθέντα
 20 καρποὺς παρεβλάστησαν ἐν τοῖς ἡμέτεροις
 ὠντοῖς ἐναιεφράτοις ἀγρίαν φύσιν.
 ἔπει δὲ λατὸν ἐκαστέσσα τῶν κλάδων
 ἢ ῥίζα τῆς γῆς τοὺς ὕδους ἐρήρπασεν,
 ἅλ' οὐκ ἦν πολλῶν βαρβάρων ἐγένετο,
 25 οὐκ ἦν ὁλοκλή τῶν παροίκων ἡ βλάβη,
 ἀλλ' ὥσπερ εἰς γῆν ἐμπεσοῦσαν λαμπύδες,
 ἢ φλόξ ἐκείνη τοῦ γένους ἀνημμένη
 τὸ τετραπλὸν ὄνθος τῶν τόπων ἐβόσκετο.
 ὅμως ἐπιοχεῖν τὴν τοσούτην ἀγρίαν
 30 ὁ ποταμοῦ τ' Ἰστροῦ ἰσχυρὸς μόλις
 ὥς θένοντο ἀνείσθημα καὶ τείχος νέον.
 Τείχος γὰρ αὐτοῖς ἀνέβη τὸ κίημα
 καὶ φραγμὸς ἐστὼς εἰς ἀάδρονον φύσιν.
 ἔσως μὲν οὖν τὸ βεῖθεον ἀγρόθεν κήσαν
 35 τοσούτους μεοῖζον τοὺς ὕδους ἐπύξατο
 δοῖν δὲ λατὸν ἢ πολιτείαν βλάβην
 ἐκ τῶν ἀθέμων βαρβάρων ὁδοῦται,
 τῶν μὲν θέλοντων τοὺς πεποιημένους ὕδους
 αἰετλεῖν, τοὺς δὲ Ῥωμαίων κρήτους
 40 ἐλγιστοῖς αὐτοῖς τὴν καθ' ἡμᾶς εἰσοδίας,
 ἐμπεσοῦν ἄλλους ἐπιστάτας ἐγρήρη,
 τοὺς ἔδειξε συμπαρόντων ὁ χρόνος
 τὴν τῶν φθισόντων ἀσφαλῶς ἐλπίαν.
 ἐγὼ δὲ τοῖς ἐναγχοῖς ἐντυχῶν χεῖρας
 45 ἀποπροσάπτων παρρημάτων ἐφάπτομαι,
 εἴπερ πᾶς ἡμῶν ἐνδὸς δοίη χάριν
 εἴ τῶν τοσούτων πρόβλεψ' ἀμείψῃ
 σπουδὴν παρασχεῖν τεχνούσας ἐμμετρίας.
 Μόλις μὲν οὖν ἐσβεοῦ τῆς τυραννίδος
 50 ὁ δυναστεύων καὶ βοσφύρος δράκων,
 ὅς ἦγε πολλοὺς εἰς τὸ βλάπτεν ἀχένος
 ἔδρασε ἐκείνης τῆς λαλομένης πλῆθ'·
 οἱ μὲν οὖν σπαιρόντο καὶ τεταμένον
 φύοντων αἰδῶν· οἱ γὰρ ἰχθύες πάλιν
 σπύζοντες ὀδόνουσι τὴν κοινὴν βλάβην.

1 Поетът си служи с метафора — обяснява откъсването на аварите от турците, като отсича на неблагоприятните и безплодни клонове на дървото. 2 Аварите се настанали през пролетта на император Юстиниан I в земите оттагян Дунай, които по-рано принадлежали на Източната римска империя. Срв. L. Haunpmann, Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié du VIe siècle, Byzantion IV (1927—1928), pp. 137—170. 3 Алгоричеи изра — аварите се поселили в културни области, но оставили пак варвари. 4 Т. е. аварите се утвърдили и развили в тия области. 5 Аварите предприемали често набези във византийските области, като минавали Дуная предимно през зимата по леда. 6 Т. е. неудържимият стремеж на аварите да оплачисват съседните им области. 7 Става дума за р. Дунай, който тогава била северна граница на Византия. 8 Поетът има пред вид Менахър Протектор, Прокопий Кесарийски, Агатанг Миринейски, Теофилакт Симовата и др. За тях вж. Гръцки извори, II. 9 Т. е. нападението на аварите и славяните през 626 г. 10 Тук авторът има пред вид узурпаторът Фока (602—610), който бил свален от Ираклий. 11 Авторът загатва за прочутата персийска хидра, седмоголаво чудовище, което било убито от Херакъл по време на подвизите му.

- καὶ τὰν πολλὰν πολλὰς τεταγμέναν
ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν εὐσεβοῦς Ἡρακλέους.
ὅμως δὲ ταύτην τὴν ἀφορμὴν ἡ νόσος
ἢ καὶ ἡμῶν προσλαβούσα προσηύδα
60 πολλὰς ἐποιεῖ τῶν μερῶν δουρῶν,
καὶ τοῖς θαντοῖς αἵμασι περιχυμένον
δύω τοὺς αὖραι τοῖς πόνοισι ἐβόσκατο.
ἐπεὶ δὲν ἡμῶν, ὡς μέλλουσι, βίβραρον
κίχλην περισφίγγαντες, ἐκπύον δίκην,
65 σπουδῆν μὲν εἶχον πόον ἐξῆρα πολὺν,
πρότερον δὲ τὴν ἀνθρώπων ὡς προσην πόον.
ἔως μὲν οἷον ἡ βίβρα τῆς ἀνιστοῦσας
ἐν τοῖς ἐρασιμαγέτοι τῶν Σαυθῶν αἰτίας
τὸ τοῦ γέροντος ἰθροσύνου θρόνος,
70 ἄχθος μὲν εἶχον ἐξ ἀνθρώπων ἢ πόον,
ἀλλ' ἦν τὸ λυποῦν τῶν δοκῶν ὀρεσμένον
κουφίζετο γὰρ καὶ τὸ τῆς βλάβης φόρος,
εἰ μὲν οὖν οἶδον ἐν κοινῇ ὀρεσμένον,
οὕτω μὲν οἷον τοὺς πόνους εἶχον βίβραρον,
75 ἔως τοῦ γέροντος τῶν Σαυθῶν παρασύνει.
ἐπεὶ δὲ τὸν χεῖν ἀνιστοῦσας ἢ πόον,
καὶ πόον τὸν οἶον τῆς τῆς ὀδύνης,
τὴν γῆν ὀρέλκων ἐξ ἐκείνης εἴλετο,
μετῆλθεν αὖθις εἰς τὸν ἡγῶν βίον
80 τῆς ὀμότητος τοῦ πόνου ὁ κλήδος
παλαστροφῶν γὰρ οἶον Εὐρίππου δίκην
εἰς τοὺς ἀγαθούς τοὺς ἐπὶ τῆς ἡφῆς,
εἰ καὶ τὸ αὐτὸν ἐκ βίβρας ἐκείνης
ποιεῖν ἔαντι τὴν βίβραρον ἀνιστοῦσας.
- 85 Ἐπεὶ δὲν ἡμῶν πόον: ἀνέμοι λόγος
ἢ νεῖρα φωνῆς ἢ δεκάγλωσσον οἶον,
δὲ αὖ ἀνέμοι τὸ γενέσθαι τῆς,
τὸ τοῦ γέροντος δουρῶν ἐγγῶν,
ἢ τὸν κεραυνόν, ἢ τὸν ἡγῶν οἶον,
90 ὃ γλῶσσα μὲν πόον σφικτομένην
καὶ πνεῦμα πόον καὶ περιχυμένον λόγος
καὶ χεῖρες εἰκὴ ψηλαφῶσαι τὸ ξίφος
καὶ θυμὸς αὐτῶν εἰς ἀνέμους μέθης;
πόον γὰρ ἡγῶν ἢ γλῶσσον τῆς,
95 πόον δὲ πόον καὶ λόγον καὶ πόον,
ὁ πόον πόνου σφικτομένης δεσπότης
παρῆκεν ἢ μετῆκεν εἰς ἐκείνης,
θῆλιν μαλῶν τῶν ἀνέμους πόον
σχέσει λογιζόμεν, δοκῶν ἡγῶν,
100 πόνου τὸ πόον καὶ λόγον τὰ δεύτερα;
πόον δὲ γλῶσσος οἶον ἐκείνης λόγον
ἐκ τῆς ἐκείνης ἡμῶν ἡμῶν,
ἢ πόνου μὲν πολλὰς τὰ θῆρα,
πρόον δὲ καὶ τὸ δοκῶν πόον,

отсечени, отново израстват, и то след като нашият благочестив Ираклий бе отрязвал често и много глави, защото изпещите кърви отново поражда общото зло. При все това слабостта на нашата държава се прояви в този случай и президиращият разделянето на много партии. И със страданията унищожаваше целия организъм, осквернен от собствената си кръв. След това варварите като пчели ни притиснаха в кръг подобно на комари и се стараеха да унищожат всеки град, а най-напред града, който като пръв беше най-цветущ¹. И тъй, докато коренът на издънката се осмеляваше да проявява дързостта на стареца² в заграбените от скитите места, градът по неволни изпитваше тревога, но безпокойствието, изглежда, беше ограничено. Защото и тежестта на нещастие се облекчава, ако се знае, че злото е ограничено. Така ние имаме ограничено тегло, докато старецът господствуваше над скитите. Но след като прехит на стареца отиде в земята и се отправи към гробницата — този, който заграбваше земята, бе грабнат от нея — издънката се насочи отново към дивия живот и жестокостта на умрелия. Защото природата като Еврип³ знае да се възвръща в собственото си русло, ако и да я кара някой насила да тече против течението си.

После ще ми бъде ли достатъчна някаква реч или гласни струни, или десетогласна уста, с която да разкажа за чуждоплеменното чудовище, необуздания потомък на стареца⁴, или за мълнията, или за одушевената буря, която има гънлив език, жесток дух, смесена реч, ръце, грабващи необмислено меч, и сърце, възбуждащо се при спомена за пиянство? Защото, какво дело и богат дар, какво уверение, дадено чрез думи и дела е пропуснал или пренебрегнал, за да печели време, владетелят⁵, който прави всичко, както трябва, в желанието си да смекчи непризнаващата договор варявска природа с разумни доводи или с обещание на дарове, първо с обещание и после със слово? Коя слонесна лира не раздвижи той, нагласена според собствената му музика, с която често укротява зверовете, а обуздава и дързостта на тълпата, която

¹ Загата се за междоусобиците по време на Фока. ² Става дума за Цариград. ³ Тук неопределено се загатва за тюркските народи, от които аварите били издънка, а може би става дума и за някой вожд на аварите (Баян?), след чиято смърт аварите са предприели нападенията (срв. тук стр. 44, бел. 1). ⁴ Еврип — проток между Атика, Беотия и о-в Еубоия. Но с името „Еврип“ се означават и всеки проток. ⁵ Срв. тук бел. 8. ⁶ Става дума за император Ираклий.

- δ' ἄνθρωπος εἶναι τοῦ μαλακοῦ θηρίου.
ὅμοιος ἔσκε τῇ κρίσει τοῦ χείρονος
ὁ βέλτερος τοῦς τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων.
110 δ' μὲν γὰρ αὐτοῦ τοῦς μέλανθ' ὀφθαλμοὺς
ἔχων ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων.
ὁ δ' αὖτε δυλοῖς Αἰθίοψ' ἔχοντο.
ἔπει δὲ λαοὶν ὡς ἀλώμενος τοῦς δόλους
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων.
115 ἔξω μὲν ὄντων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ἔσω δὲ λαοὶν ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
καὶ πρὸς τὸ τεῖχος ἦλθεν ὡς εἰς συμβάσεις,
τέχνης ὁδοῦς ἀνὰ τὸν δόλον,
καὶ τῷ μὲν εὐεχόμενος τόξα καὶ μίχην,
120 ἡμῶν δὲ δόρα καὶ πρὸς εἰρήνην λόγον.
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ὁ δ' αὖτε δυλοῖς Αἰθίοψ' ἔχοντο.
ἔπει δὲ λαοὶν ὡς ἀλώμενος τοῦς δόλους
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων.

* Ἀλλ' εἰμὶ λαοὶν πρὸς τὰ τῆς νεότητος
μύχην πρὸς τὰς — — —

- 165 ἔξω μὲν ὄντων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ἔσω δὲ λαοὶν ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
καὶ πρὸς τὸ τεῖχος ἦλθεν ὡς εἰς συμβάσεις,
τέχνης ὁδοῦς ἀνὰ τὸν δόλον,
καὶ τῷ μὲν εὐεχόμενος τόξα καὶ μίχην,
170 ἡμῶν δὲ δόρα καὶ πρὸς εἰρήνην λόγον.
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ὁ δ' αὖτε δυλοῖς Αἰθίοψ' ἔχοντο.
ἔπει δὲ λαοὶν ὡς ἀλώμενος τοῦς δόλους
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων.

- * Ἡ μὲν γὰρ αἰθήρην πύλιναν ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ἔξω μὲν ὄντων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ἔσω δὲ λαοὶν ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
καὶ πρὸς τὸ τεῖχος ἦλθεν ὡς εἰς συμβάσεις,
175 τέχνης ὁδοῦς ἀνὰ τὸν δόλον,
καὶ τῷ μὲν εὐεχόμενος τόξα καὶ μίχην,
ἡμῶν δὲ δόρα καὶ πρὸς εἰρήνην λόγον.
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ὁ δ' αὖτε δυλοῖς Αἰθίοψ' ἔχοντο.
180 ἔπει δὲ λαοὶν ὡς ἀλώμενος τοῦς δόλους
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ὁ δ' αὖτε δυλοῖς Αἰθίοψ' ἔχοντο.
ἔπει δὲ λαοὶν ὡς ἀλώμενος τοῦς δόλους
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων.

- 194 οὐκ ἦν γὰρ ἀπλῆ, καὶ ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ἔξω μὲν ὄντων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ἔσω δὲ λαοὶν ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
καὶ πρὸς τὸ τεῖχος ἦλθεν ὡς εἰς συμβάσεις,
200 τέχνης ὁδοῦς ἀνὰ τὸν δόλον,
καὶ τῷ μὲν εὐεχόμενος τόξα καὶ μίχην,
ἡμῶν δὲ δόρα καὶ πρὸς εἰρήνην λόγον.
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων ὡς πρὸς αἰθήρην πύλιναν,
ὁ δ' αὖτε δυλοῖς Αἰθίοψ' ἔχοντο.
ἔπει δὲ λαοὶν ὡς ἀλώμενος τοῦς δόλους
ἐπὶ τῇ κακίᾳ νίκην ἔχων.

човек не би смекчил, дори ако разполага с хиляди орфесци? Защото по-трудно е да подчиниш човек, отколкото да укротиш зверове. Все пак по яла съдба варварският ум побеждаваше, като печелеше несправедлива победа. Защото императорът искаше да му очисти черните мисли от зложелателни дела, а той, напротив, ставаше два пъти по-черен. А после като лисица прибягна към хитрост и се въоръжи с должно вероломство, като външно си даваше миролюбив вид, а вътрешно кипеше, за да открадне победата. И той дойде при стените, уж за да сключи мир, да прикрие с клетвени хитрости измамата. Той беше приготвил оръжие за война, а ние — дарове и речи за мир. Наказя ни не варварската хитрост, но вроденият ни гнях. Обаче нека премълчим многото страдания, защото те, дори когато се говори за тях, могат да причинят скръб.

Аз ще се насоча прочее към победите в по-новата война.

Искам да ти¹ разкажа за причините на тези неща, както и за неотдавнашната война, но съм подтиснат от неотминали още страх и съм възсипан да не мога да говоря, както искам. Все пак словото, което рисува всичко като опитен краснописец на всяка работа, ще свърже и това в мерена реч.

Бушуващата буря на неприятелите ни връхлетя като неизмерима вълна, изригвайки пыськ от варвари. Защото лощият вятър от цяла Тракия ни докара насила сред лято буря², докарана от много облаци³. А когато после силата на вятъра дойде близо до твоя кораб⁴ и на всякъде надвисна опасност (защото целият кораб околоръст се заливаше), ти сам се изправи до всички плаващи и като издигна бодро глава, ободряваше всички.

Наистина войната не беше проста и единствена, но беше прелетена и беше се разпростряла сред различни и смесени племена. Защото славинин се беше споразумял с хун, скит с българи и пак мидиец със скит, те имаха различни езици и земи, бяха разделени и дълго време се намираха в близки отношения. Повдигнаха обща война против нас и искаха да

¹ Георги Пизидийски има пред вид патр. Сергий, когото е посветил поемата. ² Сиреч варварите връхлетяха върху византийските земи като буря. ³ Както личи от някои изрази по-долу, в това нападение взели участие много народи. То било предприето от две страни — от апарите в Европа и от персите съюзници на апарите в Мала Азия. — За събитията виж. Савою на визро славянската обсада на Цариград, тух стр. 41 са. ⁴ Под този алегоричен израз трябва да се разбира Византийската империя.

- καὶ τὴν ἑαυτῶν ἡδίστην δουρίαν
 ἔχον καθ' ἑμὴν πίστιν ἠκροβόλητον.
 ἔνθεν μὲν οὖν ἔβραζεν ἡ Σκυθόκορος
 205 ἀνέλλα οὐροῦς ἔχουσα, τῆς δὲ Περσίδος
 ἔκειθεν ἡ Χορβίδος ἀντίχρη μέγα.
 μέσος δὲ τούτων οὐ πλανήτης, ὥς πάλιν,
 ὁ τῶν δόμων ἐκείνος ἦν βουλευφόρος,
 210 ἄλλ' αὐτὸς ἔλκεον ἀπλανῆ τῇ Ὀρθίαν
 καὶ λευκὰ τέφρων ἰὼν λογομῶν ἱστίῳ
 τῇ κοσμογυγῶ ἀνδρόπλοια δινάδι.
 καὶ ταῦτα μὲν δὴ πρὸς τὰ τῆς θαλάσσης
 ὁμιλῆς, τὰ θεῖα δὲσποῖα τεχνόμασιν
 215 ἐπεὶ δὲ λοκίῳ, ὡς περ ὁ μῦθος πάλιν
 τοὺς γηγενεῖς πλατύνει τοὺς κρηδοσπορούς,
 τῆς γῆς ὁ ποθμὴν βαβίλας ἀπέπλασε,
 καὶ πρὸς τὸ πύχην τῆς φλοξέου πύλης
 πλήθιν προσήλθεν, ὡς περ ἦν εἰκωμένα,
 220 δοτὶ οὐκ ἀφαιρέτοια μηχανοχίας,
 πορῶν δὲ οὐλογῆ καὶ βέλη καὶ φάσματα,
 πῦρ καὶ χεῖλων καὶ διάττοις λίθοι
 οὐδὲν τε πύχυν μηχανοὶ καὶ οὐκίαις.
 καὶ πᾶσαν ἦν ὁπιστος ἡ οὐρηρία,
 225 δοσὶ παρ' ἡμῶν, αὐτὸς εἶχεν ἑκάδα
 οὐρήγουσαν ἡμῶν τὴν ἐπὶ οὐραῖας εὐχην.

*Εἰς δὲ ταῦτα οὐγκάλεισαι σοὶ θέλον
 (οὐκ ἤνθον γὰρ ὡς λαθεῖν καὶ τὴν θε-
 λεις)

- οὐκ ἔμελλ' ἄλλ' ὁ νοῦς ἡγευθρία
 κλέσαι τοσοῦτος εἰσορῶν οὐκίαις.
 230 οὐκίαις ἀνέσχον ὁποῦρος γὰρ εἰκότως
 κοινὴν καλέσαι καὶ λαθεῖν ἱστορίαν.
 εἶχες γὰρ, εἶχες σαρμαροκόποιον παμύθρον,
 ἢ σοὶ εὐ μύλλαν τὸν οὐκίαι προῖοντι,
 οὐκίαι οὐκίαις οὐκίαις ἐξ ἑθῶν ἔχον
 235 ἀντεκράτεις ἐξ ἄλλου καρδίας
 τοῖς ἀντιέχουσιν ἰὼν ἀνέχων ἀνέχων.
 τοῖς γὰρ εἶχες τοῦ θεοῦ τὴν ἡλπίδα
 κομώτερον ἐρέχουσιν ἀνέχων ἐρέχων,
 240 πύχυν δὲ πύχυν καὶ βέλη καὶ δόρυ
 καὶ πῦρ τοῦ πύχυν καὶ χεῖλων ἐρέχων
 γόνυ προκλίνων καὶ καρδίας τὸν ἀνέχων
 καὶ τοὺς στενωμοὺς ἀντιέχων ὡς λί-
 θους
 τοῖς περὶ τοὺς ἐρέχων τὸν βαρβάρων.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ μικρὸν ἔσχατον πάλιν
 εἶχε καὶ ἑλπίδων ἐμφανέστερον πέρα.

си задържат собственото безверие в спъ-
 нение с нашата истинския вира. От една
 страна бушуваше беснещата скитохри-
 нителка Скила, а от другата страна отек-
 ваше силно персийската Харибда¹. А
 по средата им не бе, както някога, про-
 чутият скитник — съветник на хитро-
 сти², но плаваше самият ти³ с ръково-
 деция света кораб, като возеше със себе
 си незаблуждаващата Ортия⁴ и като
 опъваше белите платна на мисълта. И
 тези подвизи срещу устрема на морето
 показваха божие изкуство. После земята
 произведе от недрата си варзари (както
 старите приказки измислят, че бастносло-
 ните деца са родени от земята⁵) и в
 тълпи, наброяващи, както изглеждаше,
 осем мириархи⁶, те се приближиха към
 стените на гостоприемната врата⁷. Поя-
 виха се и военни тръби и копия, и мечове,
 и огън, и „костенурки“, и метателни ка-
 мъни, уреди и съоръжения от дървени
 кули. Тогава, що се отнася до нас, никой
 не вирваше в спасението си, а ти се на-
 днаваше, че съдбата ни е сигурна.

Желаяйки да прикрие това (защото
 знаех, че ти и сега искаш да остане тайна),
 аз смятах да го премълча, но съвестта
 ми се червеше да укривя толкова голе-
 мите дела, като виждах, че има свидетели
 за тях. И тъй, не ме възспирай! Разбира
 се, мъчно е да се спре общото подозре-
 ние и да се утай нещо от него. Защото
 ти наистина имаше за съюзница дева⁸,
 която ти предсказваше бъдещето. Имайки
 я по обичая си въоръжена до себе си,
 ти се сражаваше със съответните бойни
 средства на неземното сърце. Защото за
 стрела имаше надеждата в бога, която
 летеше по-остро от бързата мълния, за
 кули — вратата, за копия — съзвоните и
 за огън — духа. Ти направи и „косте-
 нурки“, като преве коляно и наведе врат.
 И отпрацайки насреща като камъни сте-
 нанията си, ти повалише варварите, които
 хвърляха камъни.

И отново, малко по-късно, това за-
 върши още по-ясно по отношение на не-

¹ С имената Скила и Харибда са били наричани в древността две екан на Месенския залив, които причинявали много коработрушения. Тук под Скила се разбира азиатската, която идела от страна на азиатите и съюзните им племена, много издължавали откъм Европа, а под Харибда — персите, които идели от противоположната страна, т. е. откъм Азия. ² Става дума за Одисей. ³ Т. е. патриарх Сергий. ⁴ Ортия е било име на девствената богиня Диана. Но тук с това име е наречена Богородица. ⁵ Загата се зами-
 нича в мълкиа, които копикали от земята, за да посречат на Язон да се върне в Гърция, след като
 открадна златното руно. ⁶ Сиреч 80 000. ⁷ Може би става дума за Полковаровата врата, която
 се намирала на Теодосиевата стена. Срв. Chronicon Paschale, p. 719; Janin, op. c., p. 259. ⁸ Под варза
 „съюзница-дева“ се разбира Богородица, която според автора спасила града с чудотворната си вахеса.

- οὐ μὴν ποιεῖται· ἢ κομιστὰν ὅπως
 αἰών· παρῆναι τοῖς πύλοις δ' ἀποστήσας,
 ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ἔγγυς ἦν τῶν φρουρίων
 ὥστε μετὰ τὸν τόπον ἀφίστατο.
- 250 ἦδη νῦν εἴχε τρεῖς ἔθνη περισσώμενος
 καταστρατηγῶν τῆς ἀθίστου Περσίδος
 ἰσχυροῦς τε τὸν νοῦν εἰς ἀνιχνεύοντες τόνους¹
 ἐν οἷσι χερσὶν καυομένην ἔχον ζῆλον
 ἔπεισε δοῦναι τοῖς ἀγῶσι δόρυ·
- 255 εἰδ' αἶψα μητρὸς ἐξαεὶψας πάθος
 μακρὸν παρῆναι τὸν χρόνον προθεσπίας
 οὐδ' ἀνταρτίζειν αὐτὸν ἐμμελὲς βίαι
 τέκνων τοσοῦτων, οὐδὲ δόλοισι μάχη
 κορυφῶν ἐφ' αὐτὸν ἀνίσταται τὸν πόμον.
- 260 ἀλλ' ἀνταρτῶντες ἐν μάχῃ τὸν ἰσχυρόν,
 ὡς εἰς ἀσύνθετον ἐμπλεγεμένην βύβλον,
 καὶ πρὶν δὲ ἡμῖς Περσῶν κινῶν μάχην,
 πάλιν δὲ ἡμῖς ὑπὸ μάχῃ
 καὶ τοῖς ἐπ' αὐτοῖς προβολαῖς ἐφορμήμενος,
- 265 ἀφ' οὗ τὸν ἔγγυς, εἴχε τὸν μακρὸν πόνον.
 ἐνταῦθεν ἡμῖς τῇ φασὶ τὸν γράμμετον
 ἰσχυροῦς ἦσαν, οἳ τῶν ἀναρτήσας
 ἡγεμόνων ἔλθον ἰσχυροῦς πρὸς φλόγα,
 πρὸς κλέων ἀσχυροῦς μὲν τὸς βέλος
- 270 τὰς πρὸς τὸ εἶχος ἐκτενίζον, ὡς ἔδει,
 καί τινος δὲ πύργου ἰσχυροῦς ἰσχυροῦς,
 ἡγεμόνους τε ποικίλιν, καὶ πατημένους πό-
 λους
 προσεκρίλλαν, καὶ πλέκον τείχος νῆον,
 πολλὰς τε οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον τε καὶ λίθων
- 275 ταχυδρομοῦσας ἡγεμόνας καὶ οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον,
 καὶ τὰς ἐπὶ τοσοῦτον ἐκτενίζον δεικνύσας,
 ὡς καὶ πρὸ πολλοῦ οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῖν
 οὐ γὰρ προσέπον μὴ τίς τινος ἰσχυροῦς,
 ἰσχυροῦς εἴχον ἐξ ἀνιχνεύοντες τὴν μάχην,
- 280 οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον πλὴθος ἐξαεὶψας φθόνους
 καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀσχυροῦς ἡμῖν,
 μάχην νομίζον ἀσχυροῦς οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον,
 εἴτε τὰ κατ' αὐτὸν εἰσδεθὶν οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον
 σχεδὸν τε πᾶσι τὰς ἐπὶ τοσοῦτον φρουρίδας
- 285 ὡς τὰς δὲ ἡμῖς ἀσχυροῦς φρουρίδας,
 κίνδυνον ὥστε ὑπὸ μάχῃ ἔχον,
 εἰ μὴ δὲ ἡμῖς πάντα κίνδυνον πᾶσι.
 οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον καὶ κλέων καὶ γράμμετον
 πρὸς τὸν μὲν τῷ ἔγγυς τὸ πρῶτον,
- 290 ἔσχετο δὲ καὶ τὸν μακρὸν τὸ τῆς μάχης,
 ἰσχυροῦς οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἡγεμόνους
 τῇ τῶν λογιστῶν τεχνικῇ λεπτομερίᾳ.

Ὁ δὲ μὴν παρημελεῖτο τὴν προσταγμάτων,
 ἀλλ' ἦν τὸ γράμμετον πρῶτον πεπληρωμένον,
 295 πᾶσι πρῶτον καὶ πᾶσι καὶ ἔχον,
 καὶ τὸν ἐν ἀσχυροῖς καὶ μακρῶν ἀσχυροῖς,
 ὑποδραμῶν τὸς ἐκτενίζοντες πᾶσι.

¹ Срв. тук беленик 3 на стр. 42.

² Мавката на Ираклий, Епифаний, настанила императорът да се заварис в Царград. Срв. Georgii Pisidae Hecatas, ed. Bonn., I, p. 165.

³ Ираклий имал няколко сина от дъщеря си брата с Евдокия и Мартина.

приятелите. Ако и да отсъстваше гос-
 подарят, острит му ум не пропусна да
 помогне на тежкото положение, но беше
 толкова по-близо до грижите ни, колкото
 по-голямо беше разстоянието между
 местата. Защото той воюва три пътни го-
 дини срещу безбожната Персия и беше
 напрегнал невероятно много ума си.¹
 Нито острата и жката зима го накара да
 спре боевете, нито пък копнежът към
 майката² го сломи, та да съкрати срока
 [на връщането си], нито го наведе вроде-
 ното влечение към таква дъщеря³, нито
 умората на тялото му, което искаше да
 получи облекчение от трудовете. Но той
 почиваше посред варварите като роза,
 хвърлена между тръне. И като започна
 по-рано заради нас персийската война,
 оттоя заради нас воли душевна война.
 И притиснат с нападение от две страни,
 той изостави близкото и се залови за
 далечното затруднение. Оттам той ни въз-
 пламеняваше с изпращаните писма като
 огън, който кара сухото дърво да се за-
 пали и да пламне, и ни заповядваше често
 да държим защитени, както трябва, до-
 стъпите до стените, да строим подвижни
 кули за извън стените, да правим валове,
 да изпречваме побити колове и да градим
 нова стена, да строим много бързометни
 машини и съоръжения за стрела и ка-
 мѝни, да приготвим въоръжените кораби,
 за които той се грижеше от дълго време
 да бъдат приготвени. Макар и да не же-
 лаше никак да види лицето на войната,
 той по необходимост я смяташе пред-
 стояща. Той успя да изпрати навреме
 много войска. И нехажеше за своята си-
 гурност, като смяташе за истинско спа-
 сение, само ако държавата бъде спасена.
 И почти всичките му грижи бяха грижи
 за нас. Той смяташе, че няма опасност
 за неговата душа, ако не понесе заради
 нас всяка опасност. Така, като нареждаше
 и пишеше за всичко, той предугаждаше
 нещата. И ако и да отсъстваше, той
 очертаваше хода на битката, като с писма
 нареждаше, заповядваше, строеше маши-
 ни чрез изтънчената сръчност на ума си.

Поръченията не се пренебрегваха, но
 писаното ставаше свършен факт, понеже
 всички — и граждани, и чужденци, и тези,
 които имаха власт и най-големи достоин-
 ства, се стекоха на драго сърце на до-
 броволен труд. Аз мисля, че такъв един

ἔδει γὰρ, ὅμαι, τὸν τοσοῦτον δεσπότην
 ἔχειν τοσοῦτους εἰς ἀνίκητον οὐκείας,
 300 οἱ καὶ καλεῖσθαι τῶν σοφῶν βουλευμάτων
 μάθοντας ἔργα τοῦς λόγους ἐδείκνυν.
 Οὕτως δεικνύμενος ὃν ὁ δεσπότης
 τάχῃ λογιζομένων καὶ φρεσὶν ἀπλησίων
 πόρρωθεν ἔγγιζε τῇ ψιλῇ παρτίσσει,
 305 καὶ ταῖς μελίσσοις πανταχοῦ σπῆν μόνος,
 ὥς εἰς λογιζομένῳ ἀπὸ πάντων ἀρεσκούς.
 ὅμως τὸ πλεῖθος τῶν ταύρων σου, δέσποτα,
 εἰς κοῦρον ἡμῶν εὐθέτω τρηπτόν,
 ἐν τῷ παρόντι τῆς γυμνάσης ἐν μέσῳ
 310 εὐκταίως ὁ πλοῦς τῆς ἀρέσκου τῶν λόγων.

Ἴππεϊ δὲ φρεσὶν ἡ παρτίσσει φέρει
 εἶχε βλέποντι τῆς μάχης καὶ ταῖς
 ἔδοξε τοῖς ἀρχαῖοις τοῖς ὑπάρχουσιν
 καὶ τῷ μαγίστρῳ τῶν ἐνόπλιων ταγματῶν
 315 (δεῖ γὰρ ἡμῶν εἰς τοῦ πᾶν συνημιόνο
 τὰ κοινὰ εἶναι σοὶ τῶν πᾶν ἐβότασαν,
 καὶ ἡμέραν τρέχοντες ὡς δοκίμοι,
 καὶ συνεπαρμένους τῇ πόλεσι καὶ μάχῃ
 ὅπλιος λογιζομένων, τοιαυτοῖς ἀρχαῖοις,
 320 καίτοι ταῦτα μὴ περὶ τοῖς εἰς ἔδου,
 ὅπως μάλα τοῖς πᾶσι ποιεῖ πῶς
 παρ' οἷς τὸ μαχεῖν εἰς μάχην οὐ γίνεται) —
 ὡς εἰδοῦς ὅτι πρὸς τοῖς βασιλέως
 ἰσχυρῶς σταλῆναι ποῦτος ἔχον καὶ λόγον
 325 πολλὴν ἀποσπένδοντες εὐαρεσκίαν,
 προσεγγιζόντες ὅπως λῆσαι τὴν μάχην
 πᾶρας τῆ κοινῇ συνεπείρῃ φρεσὶν.

Τούτων παρ' ἡμῶν ταπεινῶς καυμένον,
 καὶ Περσῶν φρόνημα οὐκ ὀλίγον πᾶν
 330 στείλλουσι κλειδιά τῆς θαλάσσης ἀγγέλους,
 σπεύδοντας ὅπως ἡκονμένον ἔξω
 ὄψον καὶ ἡμῶν τὸ ἔξω τὸ βάρβαρον.
 Ἰππεὶ δὲ σπεύδοντες εἰς ἀδελφίαν
 ἐκείθεν ἔλθειν οἱ σταλόντες ἀγγελοι
 335 εἰς τὸ μέρος συνῆλθον ἐν τόπων δύο,
 ὁ βάρβαρος μὲν, ὡς δημοῦ δαδευμένος
 παρὸς τοσοῦτους καὶ πρὸς ὄγκον ῥαμένους,
 σπῆν ἄμωρ τοῦτο δὲ δόξης χάριν,
 τὸ δ' αἶψα πλείστον ἐκφρεσὶν ἡμῶν θέλει.
 340 ὁ Περσικός γὰρ ἐξαπῆπτεν οὐκείας
 τὸν θυμὸν, ὡς πῶρ ἐκ πύκτος, τοῦ βαβάρου,
 καὶ χιλιῶν μὲν συμμάχους ἐπέσχετο,
 ἡμῶν δὲ δευρὸς ἐξοπαλίας λόγους,
 345 γνώμας ἐνόπλιους καὶ τεθηγμένους λόγους.
 τοῖς ἐπαχθεῖς τοῖς λόγους ἐτίειτο
 ὁ τῶν Σκυθῶν κύριος, ἡ πρώτη βλάβη.

господар трябваше да има при нужда
 такива служители, които, щом чуеха за-
 поведите и мъдрите съвети, превръщаха
 думите в дела.

Така господарят, намирайки се в пос-
 тоянно движение, с бързите си мисли
 и огромен ум, макар и отдалече, беше
 близо до града и навсякъде сам участва-
 ваше в нашите грижи, като че ли един
 ум беше достатъчен вместо всички. Обаче
 господарю, множеството твои подвизи аз
 трябва да оставя за по-удобно време, ко-
 гато, като настане спокойствие, плаването
 посред бездната на разказите ще бъде
 приятно.

Когато пред вънните на войната всич-
 ко бе обхванато от ужасен страх, под-
 чинените начальници и началникът на вто-
 ръжените отреди¹ (винаги свързани с
 тебе във всичко, те понасяха заедно с теб
 общите трудности, всеки ден тичаха като
 пътници и участваха в сложната война
 с оръжието на мисълта и с воинското
 си бдение, макар че те не бяха от ония,
 които са свикнали да се трудят така,
 нещо, което най-вече прави непоносими
 трудностите за тези, които нямат случай
 да се мъчат във война) решиха да бъдат
 изпратени при варварите напълно делови
 и красноречиви мъже, които да проявят
 много гъзавост и да предложат да се
 прекрати войната и да се тура край на
 общите тревоги.

Когато ние обмисляхме това, както
 грабна, надменните персите също из-
 пратили коварно по море тайни пратеници,
 които бързали да наточат като остър
 меч варварското оръжие срещу нас.
 А след като тайно изпроводените от ед-
 ната и от другата страна пратеници се
 стекли и дошли от две страни на едно
 място, варваринът, понеже приел толкова
 важни пратеници и се възгордял, събрал
 едините и другите заедно. Това направил
 за слава, но и понеже желал повече да
 ни напласи². Защото персийският роб
 възпламенил като истински огън духа на
 варварина и обещал хиляди съюзници,
 а нас унижил с ужасни слова и изрекъл
 на варварски враждебни мисли и остри
 думи. Подмамен от тези думи, скитският
 тиранин, главното наше зло, се наслаж-
 давал.

¹ Става дума за Бонос, който тогава била *ἡγεμὼν τῶν καὶ ἐξω* или *magister militum*. ² Загдето се аз една от срещите между хакана на аварите, персийския вселеник Савараз и византийските пратеници, които спазва на 2 август. През време на преговорите хаканът се държал много дръзки. Срв. *Chronicon Paschale*, pp. 721—722.

"Ομως ὁ πάντων βασιλεὺς Σαραπύτης
 καὶ τούτων αὐτῶν τὸν σῶσαντα παῖδ' ἱλαΐας
 350 εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ συνουσίαν ἀντιστρέφει.
 θεὸν γὰρ αὐτὸν συγκαλέγει τὸν δόλον
 οὐχ ἵνα κρύψει τοὺς λαβόντας ἀγγέλους,
 ποιεῖ το κρυπτοῦ ἐμφυλῆς, καὶ γινέσκει
 συμβούλιος ἐχθρὸς καὶ κατήγορος φίλος.
 355 Ἐπεὶ γὰρ ἦλθον οἱ καλῶς ἐκτελέμενοι,
 ἀμύχανον μὲν τὸν πρὸς εὐρίην λόγον
 φησάντες εἰπὴ τὸν σῶσαντα τοῦ βασιλέως,
 τὸν Περούην δὲ μὴ διαδρεῖσαι δόλον,
 σφάλλεται μὲν τῆς θαλάσσης ἡ θύκη
 360 τὰς ἐκδοὺς κλειομένη ταῖς διεξόδους,
 ἀλλοκεῖται δὲ συντόμως τὸ κλειόμενον,
 καὶ ῥυστὸς ἔργου φῶς ἀνέσχειν ἡμῶς.
 καὶ οὐ γὰρ εἶχον πένθος εἰς ἑνὸς ἐρόσαν
 τὸ Περούην τε καὶ το βαρβάρων γένος,
 365 τοὺς ἀνταμοιῶδες προσδοκῶντες ἀγγέλους.

* Ἐπεὶ δὲ λελύται τῆς μάχης ἡ νύκτα
 πρὸς τὴν καὶ οὖν ἀνιήλθῃ τὴν δεήσαντα,
 370 πάλιν οὐ καμνέει οὐ γὰρ ἀσάδην φθάνας
 τῆς κατέστρεψεν ἐπὶ τοῖς κατεσπῆναι.
 λαβὼν δὲ ἔπειτα τὸν σῶσαντα λόγον,
 καὶ πρὸς τὸ πῆχος ἡδονοῦμαι τὸ τῆς δικῆς,
 γρηγορῶν κατ' αὐτῶν ἀσφαλτοῦς προσεβέβη
 τὸ φροῦδον εἶδος τῆς ἀνέχου.
 ταύτην τις, οἶμαι, τὴν διήγησιν βλέπων
 375 φησὶ δόλῳ οὐ τὸν κατὰ ἐκδομένην
 δείξας γὰρ αὐτῶν τοὺς ἐκδομένους ὅλους
 ἀντιστρέφοντες ἐκδομένης φέβου,
 καὶ τὸν πλέχον μὲν πρὸς παρηγομένην
 380 νομίζοντες αὐτοῖς ἡ δικὴ καθίσταται.
 ὥς εἶπε σοι γινέσκῃ τοῦ καλοῦ δόλος
 κρύψας γὰρ ἐν σοὶ, καὶ διαστρέφῃ τὴν εὐρίην
 ὥς ματρός οὐδὲν παιδὶ συμπαθέστερον,
 τὴν τοῦ δοκίμου μὲν πρὸς συνηγῶν
 385 οὐκ αὖθις δεῖται δακρύους ὁπταί,
 καὶ τῇ δοῦναι δὲ τῶν βρόχων χρημάτων
 ἡμῶν ἐνθὺν πολλὰ δοῦναι καὶ εὐχόμενος,
 πεφθεῖς ἐκείνην πρὸς τὸν ἡ δὲ συντόμως
 πείθει τὸ τέκνον, καὶ σφίγγει πρὸ τῆς δόξης
 390 πικρῶν ἡμῶν ἐξαρρήσας κρίσει.

390 "Ομως ἔπειθ' τοῖς ἀγγέλοις τῆς μάχης
 προσηγορεύειν ἔχουσιν οἱ βίβλαροι,
 πρὸς μὲν ἔργον ἀφρόνως ἐρῶντο
 πῶς ὁ πρὸ τέχνης ἀφροσύνης ταπός,
 ἡ φλόξ δὲ καυτίζουσα τὸν καυτὸν ῥοσόν
 ἐκ τῆς ἀμύχης τῆς ξένης ἐκρίσταιτο.

Ὅμως ὁ πάντων, който отмярва сигурно
 всичко, обръна неочаквано същия този
 план в негова гибел. Защото, въпреки че
 трябваше да прикрие коварството и да
 премълчи за тайните пратеници, той раз-
 кри тайната и така съветникът става враг,
 а обвинителят — приятел. Защото, след
 като се върнаха, разумно проведените
 пратеници казаха, че целта на варварина
 е да станат невъзможни разговорите за
 мир и че персийското коварство не е ус-
 пехо. Тогава вратата на морето¹, която
 ватваря входа и изхода, започна да се
 охранява, коварството веднага попада в
 плен и делото на нощта бе изкарано на
 дневна светлина. Защото персийското и
 варварското племе скърбяха общо по един
 и същ начин, като очакваха взаимно
 вестителите си.

А когато после господарката на вой-
 ната дойде да определеното от бога ре-
 шение, ти пак напругаше сили, защото
 не случайно успя да бъдеш поставен за
 повелител на държавата. Бързо взе ду-
 мата като защитник и като се изкачи към
 стената на съдопроизводството², излезе
 неподвижно срещу тях иконата, страпния
 образ на неръководната икона³. Някой,
 гледайки това съдее, мисля, ще каже,
 че ти си откъснал с хитрост съдията.
 Защото, като го посочи открито на всички
 неприятели, причини страх и макар до-
 казателствата да не бяха още приведени,
 присъдата им бе изкусно определена,
 за да сполучи своята хубава хитрост.
 Защото като отсъди в себе си и прозря
 природата — че никой не е по-състра-
 дателен към детето си от майката — ти
 доведе майката на съдията с помощта
 на плач, молби, сълзи, пост и с даване
 на изобилни средства. Като даде и пръсна
 оттук оттам много нещо, ти убеди най-
 напред нея, а тя веднага убеди сина си
 и почти преди съдопроизводството про-
 изнесе победно за нас решение⁴.

Ὅμως след като варварите решиха
 да продължат да се бият, цялото красиво
 място пред стените неразумно стана пляч-
 ка на огън, а пламъкът, изпускайки нов
 дим, оставаше скрит поради необикно-
 вения мрак⁵. А пък черният дим извести

¹ С „вратата на-морето“ е означен Босфорът, който бива претраден с железни вериги, за да се попречи на персийските кораби да навлизат. ² Поетът представя обяснато образно като съдебен процес, в който съдията е сам бог, а защитник — патриарх Сергий. ³ Патриарх Сергий издигнал над стените на града икона с образа на Богородица, а след това и икона с образа на Христа. ⁴ Става дума за дъщеря Мария, която е представена и процесът под образа на стратег-защитник на града. ⁵ Преди да се оттеглят, аварите опожарили много предгради, както и църквите „Св. Козма и Дамиан“ и „Св. Николай“ при Влахерните.

- τοὺς δ' αὖτε Πέρσαις ἰσχυρατευμένους πάσαν,
 ὅς δ' ἑ καὶ ἡμῶν ἔργον εἶχεν ἡ μάχη,
 κηρὸς δ' αὖτις τοῖς σπείρους ἐρύκετο.
 ἔρος γὰρ ἦν τις τοῖς ἐπ' ἀμφὶ βαρβάρους,
 οἷχ' ὅπως ὅπλα συντορόμερον λάβοι,
 400 ἀλλ' ὅς προφλέξει τοὺς ἀνακίους λίθους.
 καὶ ταῦτα μὲν δὴ τοῖτον εἶχε τὸν τρόπον.
 ἦδη δὲ λοιπὸν συγκροτοῦντες τὴν μάχην
 οἱ βάρβαροι μὲν τοῖς ἑκαστοῦ τοῖς τόποις
 405 καὶ τοῖς στρατηγῶν τῆς ἀγένης παρθένοι
 λαφύοντας εἶχον ἐσσεῖν τοὺς ἀσπίδας,
 καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν ἀποσεβῆς ἔβρουσαν
 ἔχον σπινθηροὺς εἰς ἀνάγκην ἤξιον.
 Σθλάβιον τε πλῆθος Βουλγάρους μεμιγμένα
 410 ὁ βάρβαρος τοὺς ἐμβύλιον ταῖς δακτύλῳ
 (γλάνους γὰρ εἶχεν ἐκαστοῦ σάβου)
 εἰσεῖ τῇ γῇ τῆς θαλάττης τὴν μάχην.
 Κάτω δὲ κῆρυξ συνεπέθηκε καὶ μάχη
 καὶ πανταχοῦ μοι τοῦ σκοποῦ παρταμένον
 415 καὶ συγκλονοῦντος τοὺς λόγους ὡς εἰς μίαν
 χεῖρα,
 τί πρόπον εἰπὼν δεύτερον ἀπαύξομαι:
 Ἄλλος μὲν οὐκ ἔπαυεν ἐκ βετῆς λίθου
 λαβὼν κατ' αὐτὸ τὴν βολὴν καὶ τὸν τόπον
 ἄλλος δὲ σπινθὸν παρσάλλειν τῷ σπινθάρῳ,
 420 βληθείς ἀνθεν ἐξ ἀόηλου τοξότου,
 τὸ πνεῦμα θάπτον ἀνταρτήκα τοῦ λόγου.
 καὶ τις παρ' αὐτοῖς ἐν μεγίστῳ ἀξίῳ
 τάξῃ νομίζον εἰς δεῖον τὰ τόγματα,
 ὅση παρεσθίς ἐν μόνῳ τῶν ἀσπίδων,
 425 κρήνησαν ἐναντὶν ἀσπίδων ἡλαχμένον
 βολὴ δὲ τῆς φθόρου σπινθάρῳ λίθου
 ἀσπιδόσητος ἀποτομῇ τὸς ἀσπίδας,
 καὶ τὰς μὲν ὤθει, τῷ δὲ γένει φρόνος
 οἱ δ' αἶψα λοιποὶ πάντες ἀκρίδων δόσην,
 430 ἔπαυον ἄρδην ἀσπιδόχρητος εὐσάχως.
 οὐκ οὐκ ἀπαραβόσσει ἡ θύρα κρήνης
 τὰ τόξα, τοὺς βάλλοντας, αὐτοὺς τοὺς λί-
 θους,
 ὡς μηδὲν εἰσὶν σπινθάρῳ ἐρημμένον
 ἔλατ' ἦν τὸ περὶ τὸν εὐσάχως ἀσπιδόχρητον
 435 πρὸς τὴν ἐκαστὴν τῶν βεβλημένων τύχην.
 Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τῆς τύχης τὰ πρό-
 μτα
 τὰ πᾶσα τῆς γῆς εὐφρόνως ἐβόσσαν
 ἔδει δὲ λοιπὸν καὶ τὰ τῶν θαλασσίων
 λαβεῖν ἁγῶναι τὴν ἰσχυροῦς κρίσιν.
 440 καὶ μοι πρόσθεσι τοῦτο θαυμάσιον πλέον,
 πῶς τὴν τοσαύτην τῆς θαλάττης οὐλοῦσαν
 οἱ βάρβαροι βλέποντες ἐξηλασμένην,
 δοκοῦντες ὡς περ ἐστεινωθῆαι τῷ πλάτει,

на персите, които се бяха приготвили за бой отвъд, че сражението средъ започнало. Защото между едните и варварите варварите имало някакво споразумение, никой да не грабне пръв оръжията, а този, който запази невинните камъци. И тези работи станяха така. Варварите, обаче, като почнаха сражението, заваляха местата на съдинка и на стратега — непобедимата дева и ги имаха като шетове. Те сметнаха да имат при нужда за помощници тях, които бяха безбожно оскърбени от тях. Варварският ум беше натоварил на ладии (той беше издълбавал и приготвил корубести лодки¹) множество славяни, смесени с българи, и започна, освен битката по суша, и морско сражение.

И мен ме обвзе смущение и колебание какво да кажа най-напред и какво да подема след това, като целта ми е така сложна и обръква мислите като в сражение.

И тъй, един загина от хвърлен камък и получи едновременно удара и гроба. Друг пък, като говореше вамислен с другаря си, ударен отгоре от невидим стрелец, изпусна душата си, преди [да довърши] думата си. А някой с най-голям чин измежду тях, желаяйки да нареди както трябва редиците и принуден да се скрие на сигурно място, се вмъкна посред шитовете. Един удар на бързо летящ камък неочаквано разделя на две шитовете, като ги отхвърля, а него изплашва. А всички останали, ловки в нещастнето, паднаха на земята като скакалци. Божият съд насочи така добре стрелите, стрелците и самите камъци, че нищо хвърлено не падна безцелно, но всичко хвърлено постигна целта си според съдбата на всеки улучен.

И гърбът на земята понесе лесно тези удари на съдбата. Но трябваше прочее и морските сражения да получат същата присъда. И трябва да се учудя повече на това как варварите, като гледаха така широко разпрострялото се море и смятаха, че широтата никак ги потиска, се

¹ „Корубести лодки“ са наречени прочутите еднодръжки, с които славяните участвували в обсадата на Цариград.

145 *ἔκτε' οὐρανὸν εἶχεν ἢ στρατηγὸς παρθένος.*
ἔκτε' γὰρ ὅσπερ ἐν σαγῆνῃ θεοῦσαν
τὰ γλαυκὰ σιζεύοντες ἥλασαν οὐρανῷ.
ἔπει δὲ συνεβόοντες ἀλλήλους εἶποι
ἐπὶ ἡλῶν ἡμῶν εἰν βοῇ ταῖς ἀλυσίαις,
 450 *ἐντεῖθεν ἦν ὠδὸς ἢ δόλη μάχη*
μόνην γὰρ οἶμα τὴν ἐκείθεν ἀπέρχου
τὰ τόξα τεῖνον καὶ βαλεῖν τὴν ἀσπίδα,
καὶ ταῖς ἀδύλοις συμπλοκαῖς μιγνυμένην
βάλλειν, περὶ ὧσαν, ἀνταπερὶσαν τὸ ἔθρος,
 455 *ἀνταρτέειν τε καὶ καλίσταναι τὰ σκάφη,*
δοῦναι τε πῖον τὴν βυθὸν κατακταν.
ἔνον γὰρ οὐδὲν, εἰ πολέμῳ παρήναι,
δ' ἢς παρήλθε εἰς τὴν πρυγῆς σέβας
οὐκ οἶδα πῶς περὶ σθένος βουραὶ τίλιν.
 460 *ἄρως παρήλθεν ἢ διήλθεν δέξαι*
πολλοῖσιν τὴν ἀπύκτον οὐδὲ μοῖρ' εἶσαν.
Ὅμως μὲν οὖν δεῖνα τὰ γλαυκὰ σκάφη
τὴν ἄρως εἶχον εἰς ἀνέγκας ἐκ τάλιν
πολλὴ δὲ φέρος καὶ φόβος καὶ σύγχυσις
 465 *τοῖς ναυμαχοῦσι βαρβάρους συνήρατο.*
καὶ ποῖ τις αὐτῶν ἐκείσιν τῆς ἀλκῆς
πλευρῇ σχεδάζων τὴν τέχνην ἠέρισκετο;
ἄλλος δὲ νεκρὸν εἰς ὕδωρ μισούμενος
ἤλπιζε φεύγειν, τῷ δοκεῖν λεπνομένους
 470 *καὶ τις ποῦ εἰς τοῖς ἀπὸ πύργου τὴν ἐρύον*
λευκὸν ἐπὶ ἡλῶν, καὶ πολλὴν μένος κρήνον
ἐκ τῆς ἀνέγκης δεσπερῶν ἐναρτέειν.
ὁμῶς ἐκείνους πάντας, ὥς ἐν σκόλῳ,
ὁ τῆς θάλασσης συγκρατέωντος ὁ ἄλλος.

475 **Ἐντεῖθεν ὁ πύργος ἀπὸ θόρυβου ἀνημιμένους*
πνεῶν τε πύργου ἐκ λόγων πυρκαβόλων
ἀπὸ θάλασσης συντόμως ὁ βαρβάρους
ἀπὸ τοῦ δὲ τέρας προσέειπεν ἔκτε, το,
ὥς πῦρ δεῖνας εἰς ἀνέγκλην εἶλιν.
 480 *ἄλλος γὰρ ἄλλος ἐξέστησαν ἄγγελον*
φύγοντες αὐτῶν συμφορῶν ὡς δρόμουται,
ἐκ γῆς μὲν εἰς θάλασσαν, ἐκ δὲ γῆς πάλιν
ἐκ τῆς θάλασσης δεσπερῶν αὐλῶν.
οὕτω μὲν οὖν ἐπάσχε τὸν πῦρ ὁ αὐλῶν.
 485 *εἰς γῆν τομίζον, καμματοῦσθαι πὺς ἔχοντες*
ὡς καμμάτων γὰρ ἀντιστοίχου μάχην
τῆς ἐν τῇ βεῖμα συμφορῶν ἀσχυμένον.
πῇ μὲν γὰρ ἢ γῇ τῶν ἀπὸ τῶν βαρβάρων
ἦλιν παρεβλάστησε τῶν δεινῶν πλέον,
 490 *πῇ δ' ἢ θάλασσιν πῇ πορὶ τῶν λευκοῦν*
ὄχλουμένην τε καὶ κατιστορεσμένην
εἰς ἀλλοφύλων αἰμῶντων φαντασάται
*καὶ τῶν *Ἐρεθρῶν καὶ ὁ ἀνέγκηται,*
τοῖσιν βαρεῖσα τῇ βαρεῇ τῶν βαρβάρων.
 495 *ἔδει γὰρ, οἶμα, τὸν Φαραὶ τὸν δεῖνον*
βλέποντων αὐτῶν καὶ πῦρ ἐν Μαρονί,

затвориха удобно там, където беше домът на девата-стратег.¹ Защото там гвързяха и разпротрияха като в рибарска мрежа иадълбаните ладия. И когато всички се споразумиха помежду си, нападнаха с реп нашите кораби. След това цялото сражение стана невидимо. Защото аз мисля, че сама майката-дева опъваше лъковете, изпречнаше щита и като се намесваше невидимо в битките, стреляше, нараняваше, отблъскваше меча, обръщаше и потопяваше корабите и даване на всички за жилище морската дълбочина. Нищо чудно, когато юкна девата. Чрез нея, за да предизвика благоговение в душите, се яви, не зная как, изпратеният отново меч. Обаче тя дойде и отмина бързо, като нарани никога ненаранимото племе.

Така тези издълбани ладия намериха по неволя покой в бурята. Защото сражавашите се в морето варвара бяха обхванати от голямо безардие, страх и смущение. И един от тях, който беше паднал от ладията, биваше улавян, докато учеше набързо изкуството да плува. Друг пък се надяваше да избяга, като се преструваше във волата на мъртъв, привидно удавен. А трети от тях се скри в дълното на ладията като във кула и оставяйки [там] дълго време, понесе по неволя нещастieto си. Обаче морската буря потопи всичките тях като един кораб.

После варварият, който преди това силно възпламнен и димящ пламък, бляваше огън от устата си, [сега] бързо изгоря. Внезапно се превърна в полезна пепел, както когато огън запали хубави дърва. Защото всеки изпращане непрекъснато вестители, които му носеха известия за безброй норажения. Буря от нещастия [се носеше] от сушата към морето и обратно — от морето към сушата. Така, прочее, докато смяташе, че духовете се възлнуват на сушата, той понесе новата буря. Така в един поток се стекоха всички нещастия като удар на изхлупащи едновременно вълни. Тук земята имаше гора от непогребани варвари, повече от дърветата, там пък морето, раздражено и покрито от носените трунове, почерняваше от кръвта на мучещите. И сега то законно добива слава като Червено море, тъй като е обаяно добре от цвета на варварите. Трябваше, мисля, морето, което вижда втория фараон и тебе, новия Мойсей, да наподобя

¹ Стана дума за храма „Св. Богородица“ във Византия, откъдето аварите се очаквали да изхлуят във изтрешността на града.

- τὸς τῆς Ἑρυθρᾶς εἰκονίζων ἡμετέρας
καὶ νῦν ἔχουσιν εἰς οὐροῦς τὰ κήματα
μνήμην ἔνταρτον καὶ ταμίην Ἀγυπτίαν.
500 οὐκ ἦν γὰρ εὐδὸς ἐνθεστέραν βλέπειν
πρὸς τὴν παλαιάν τὴν νέαν τιμοῖαν.
- — — — —
- 522 ὃ παιδομαχῶν συμπεριόντως τὴν φρόνιν
καὶ σωφρονιστικῶς ἐκροβὼν διδασκαλὸς
τὴν ηγεσίαν τῶν καθὼν ἀταξίαν,
525 καὶ νῦν στρατιώτης τοῖς πυρραγείας συμ-
μῆχους
κατὰ σκοτεινῶν ἀντιπᾶσι βαρβάρων,
δείξαισι Τίγρην καὶ τὸν Ἰστρον πόρον,
ὡς παρὰ τὸ Νεῖλον ἐκίβηται, ἡμιστοιμένους
ἵππους μισθωθῇ συγγενῶν ἐξ ἀμέστων
530 ὃ βαρβάρους τοὺς ἀνταγχοῦς γενεμένους.
αἴψαι δὲ τὴν σὴν εὐοβίῃ οὐτοσύνην,
τὴν δεσπόειν θάλλοντα τοῖς θείοις κλάδοις
θύρας τε πολλὰς ἐξανοίγει τοῖς λόγοις
πικρῶς αὐτοῦ πατωχοῦ τοῖς βαρβάροις.
535 Ἐνταῦθα μοι νῦν τὴν βροδύμενον
λόγον
τὸ συμπέρασμα τοῦ σκοποῦ περὶγράψαι.
τῷ σὺ δὲ τέκνον, τῷ νεοτέρῳ κράτι,
τοῦτοιας προσκεῖται εὐτελεῖται τοὺς λόγους.
Νῆκει, φάνηθε τὴν λαβεῖν σε τιμὴν
540 ἔξῃσι τοῦτον, ὃ τὰ δῶρα τῶν γάμων
δέδωκεν ἤδη τὴν σπονγὴν τῶν βαρβάρων.

B. HERACLIAS

- II, 66 Ἐλεῖ δὲ πάντας, οὐκοῦθεν οὐδὲν,
τοῖς ἔνδοις ἡμῶν ἱερέουσιν τόποις,
καὶ τοῖς ἐνοίκουσιν τῶν πασημάτων φέβας
τῷ σὺ κενώσας εὐσεβεῖ καθαρόν
70 τῆς ἔνδοις ἀμύμονος εὐδὸς τὴν βλάβην,
ἐκτός δὲ λαόν τε καὶ τὰ τῆς Θράκης νέφην
χευόμενος ἡμῶν ἐξανέστης μάχης,
καὶ πῇ μὲν ἡ Χάρις ἡ Σαυμάρορος
πυρρὴν δοκοῦσα ληστειῶν ἀδυστάται,
75 πῇ δ' αὖ συνεπείσαντες οἱ Σιδάβοι λίαν
τῇ γῇ σπέρσαντες τῆς θαλάσσης τὸν οὐλόν,
καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν αἵμασι περνεμένους
ὃ βροῦς ἱερὸς ἐκ βίας ἐγένετο,
κλέμεινθιν ὅσαυτ' ἀνταγχοῦσι πλέον
80 ἀνταρδόντος ἢ δυσάντηος θεῖο

външността на Червено море¹. И сега те имат за ковчези вълните, паметник от вода и египетско погребение. Защото не бе справедливо да видим, че новото отмъщение е по-слабо в сравнение със старото.

Нека и сега този, който ръководи полезно природата и който прогонва чрез мъдрия наставления хаоса от глупави страсти, като потегли на война, да нареди против тъмни варвари огнени съюзници, да насочи окървавените Тигър и река Истръ², както по-рано водите на Нил³, та варварското сърце злополучно да се насити, като се опие от кръвта на съилемениците си. Да възвеличи своята благочестива грядина [и тебе,] господаря, който пускаш божествени клонки. И нека разтвори много врати за славата, тъй като той навсякъде побеждава варварите.

Тук е края на разказа спира мудното ми слово. Тия думи аз се готвя да кажа на твоя син, по-младия владетел: „Победо, покажи се! Сега можеш да вземеш за жених този, комуто бе дала вече като зестра изстреблението на варварите“.

B. ХЕРАКЛИАДА

След като ти⁴, като домовладелец, със своето благочестиво очищение очисти всички места вътре у нас, изпразни пълните със страдания вътрешни вени и отстрани пакостта на вътрешната жестокост⁵, след това пък и тракийските облаци⁶ ти повдигнаха отвън военни бури. И от една страна скитохранителката Харибда⁷, преструвайки се на мирна, разбойнически дебне по пътищата, а от друга страна, стичащите се вълни славяни смесиха морските вълни със земята⁸, и водата поради насилието, смесена с тяхната кръв, стана червена. После като враг се приближи богинята, по-страш-

¹ Авторът загатва за библейския разказ (Исход, XIV, 31), в който се говори как евреите, преследвани от египетския фараон, под водачеството на Мойсей преминали чудотворно Червеният море.

² Имената на двете реки са употребени метафорично за означаване на аварите и персийски славяни: едните идват оттам Дунав (Истръ), а другите били победени при р. Тигър.

³ Загатва се за един от т. нар. 10 божия бича над Египет (Исход, VII, 20), когато асирини рибни и Нил и другите реки измръзнали и водата се размесила с кръв.

⁴ Обръщането се отнася до император Ираклий, комуто е била посветена поемата.

⁵ Тук се загатва за извършените събития през време на управлението на Фока.

⁶ Авторът има пред вид нападенията на аварите. Срв. *Georgii Pisidae Bellum Avaricum*, p. 175 sq.

⁷ Алтегорично със Скиа и Харибда се среща и в *Bellum Avaricum* (Срв. тук бел. 1, стр. 61). Но там фигурата е по-различна: авари, славяни, хуни, българи са наречени Скиа, а персите — Харибда.

⁸ Прва се назова за славяните, които като съюзници на аварите участвували със своите еднородни в нападенията през 614—616 г. (Вж. *Баранцид*, ВИНД, I, стр. 155).

- тῆς Γοργόνης προσήκει τῆς τοῦ Περσέως,
καὶ πᾶς ὁ κόσμος ἦν ὁμοῦ πεφρομένους.
οὐ δὲ σφαιρηρεῖν ἦν ἀνάγκη τῆς μάχης,
τοχὸν μὲν ἄλλος ἐν τοσούτῃ συγχύσει
85 οὐκ ἔνι κυβερνᾶν βροχῶς ἤέσχετο,
ἔρην δὲ δάσκαλ' εἶπε πᾶν τὸ φορτίον,
εἶπευ διηγήθης, ἀπὸ πάντων βυστάσαι,
ἀσχηρομένοις τῶν σεαυτοῦ φρονεῖδων
καὶ οὐς ἐποίον τὰς ἑκάστον ἡφαντίδας.
90 καὶ πολλὰς τὸ τόξον ἐκείναι θέλον
βυλάειν τε τῇν Χάρυβδιν, εἰς τῇν Γοργόνην
τῇν πετραίου τῶν θεῶν εἰδὼν
στραθὸς ἐπέσχεε τῇν βολῇ ἡφανμένῃν,
καὶ δὴ κατ' αὐτῆς ἀντιβάλλωντες βέλος
95 ἀνδράκων βρῆς οἱ φιλώμενες λόαν.
χρόνον δὲ μικρὸν συγκροτῶν ἐκμετρεῖν
μῖνον κατ' αὐτῶν τραλονόηνον μίχην.

на за гледане от Персеевата Горгона¹.
И почти целият свят бе разбъркан. Не-
обходимо бе ти да ръководиш сраже-
нието. Друг, ако случайно се намереше
в толкова голяма бъркотия, мъчно би се
съгласил да управлява, но ти реши да
понесеш, ако би могъл, целия товар вместо
всички, като се отказа от своите грижи
и направи грижите на всички свои грижи.
И често, желайки да опънеш лъка и да
поразиш Харибда, като се обръщаше сре-
щу Горгона, образа, който вкаменява гле-
даците го, ти сърякаше заграденния удар.
А ячните за плячка вляти ни оталичвах,
когато хвърляхте срещу нея стрели. Като
се пратогви в кратко време, ти надържа
срещу тях една троайно опасна война².

¹ Авторът запетва за подвиза на легендарния герой Персей, който успял да убие най-страшната от трите Горгоны, наречена Медуза. Това чудовище било толкова страшно, че всички, който го погледнали, се превъзменяли. Тук авторът означава персите с израза „богини, по-страшни за гледане от Персеевата Горгона.“ ² Византийско-аварската война през 626 г. била изключително тежка и „тройно опасна“ за Византийската империя, защото ромейците трябвало да воюват едновременно против авари, славяни и перси.

[В поемата си *Deiudicium* стиховете, съставени вероятно през пролетта на 629 г., с които текст не разпознаваме, Георги Пизидийски в стихове 78–81 съобщава следното: „Парите опустошават с огън [земята на] персите и савити [аваринга] убива славяни, а след това бива убит. И окървавени от изтокното си избиране, те се твърде много обръщават, за да волят една война“. Според Баренци авари и славяни са водили вероятно около 629 г. междусобна война. Вж. *Баренци*, *НВВВ*, I, стр. 157–158, откъдето взимаме превода и бележките].

VII. ПАСХАЛНА ХРОНИКА

Пасхалната хроника (*Chronicon Paschale*), наречена още Александрийска или Цариградска хроника (*Chronicon Alexandrinum*, *Chronicon Constantinopolitanum*), излага събитията от сътворението на света до 627 г. от н. е. Тя е наречена така, поради това че съдържа наставления за определяне датата на великденските празници (Пасхата). Авторът на хрониката е бил съвременник на имп. Ираклий (610—641) и е бил вероятно духовник. За началната част са използвани Библията, *Sextus Iulius Africanus*, т. нар. *Fasti consulares*, александрийски и антиохийски *Tabulae Paschales*, Елифаній, Евсевий, Малала и някои извори, които не са запазени. За началото на VII в. изложението е по-обстойно, тъй като авторът е съвременник на събитията.

Освен някои сведения от втора ръка за събития в Тракия в хрониката се съдържат и нови данни за нападенията на славяни и авари на Балканския полуостров, за обсадата на Цариград през 626 г., поради което тя представлява важен извор за историята на нашите земи.

РЪКОПИСИ: V = cod. Vaticanus 1941 (X s.). — M = cod. Monacensis 557 (a. 1573). — A = cod. Ambrosianus 814 (XV s.).

ИЗДАНИЯ: *Chronicon Paschale*, ed. Bonn. — *Migne*, PGr, XCII, col. 14—1129.

КНИЖНИНА: *Schwartz*: PWRE, III, col. 2460—2477, s. v. *Chronicon Paschale*. — *Krumbacher*, GBL, pp. 337—339. — *F. C. Conybeare*, On the date of composition of the Paschal Chronicle, *The Journal of Theological Studies* II (1900—1901), pp. 288—298. — *Idem*, The Relation of the Paschal Chronicle to Malalas, *BZ*, XI (1902), pp. 395—405. — *G. Mercati*, A Study of the Paschal Chronicle, *The Journal of Theological Studies* XII (1905), pp. 397—412. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, pp. 241—243. — Ускршња хроника: ВИНП, I, стр. 143—149 (превод Ф. Баришић). — *F. Barišić*, Le Siège de Constantinople par les Avars et le Slaves en 626, *Byzantion*, XXIV (1954), pp. 371—395.

CHRONICON PASCHALE

ПАСХАЛНА ХРОНИКА

I. Quomodo Byzantium conditum fuerit

I. Основаване на Византион¹

σ μ γ' Ὀλυμπιάς.

243 олимпиада

Ἰνδ. γ'. δ'. ἱπ. Λατερανοῦ καὶ Ῥουφίνου.

Инд. III. 4. Консули: Латеран и Руфин².

Λέγεται τὸ Βυζάντιον Θράκης ἐμπορίων εἶναι, καὶ οὗ τοπάρχης ἦν ἐν αὐτῷ Βαρβύσιος ὁ πατὴρ Φεδαλίας, καὶ οὗ ἐν ζωῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκτίσεν ἐκείνη πολλὰ ἐν αὐτῷ τῷ ἐμπορίῳ, καὶ ἔστησεν ἐν αὐτῷ καὶ τύχην, ἥντινα ἐκάλεσε Κερόην. καὶ ὅτε ἤμελλε τελευτᾶν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Βαρβύσιος, παρεκελεύσατο κτίσαι αὐτὴν τεῖχος ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, ὅπερ νῦν ἐστὶ τὸ παλαιὸν τεῖχος Κωνσταντινουπόλεως, τοῦτόστιν ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πετρίου ἕως τῆς πόρτας τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, πλησίον τῆς καλουμένης Ῥόδου, τὴν δὲ λεχθεῖσαν Φεδαλίαν μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἡγάγετο Βύζας ὁ Θράκης βασιλεὺς, καὶ ἐπωνόμασε τὸν τόπον, ἥγον τὸ ἐμπορίον, εἰς ὄνομα αὐτοῦ τὸ Βυζάντιον, ἐνθα νῦν καλοῦνται αἱ Νίκαι, πλησίον τῶν Κιλικίων, δεδοκώς τῷ τόπῳ καὶ δίκαιον πόλεως. καὶ ἐλθὼν ἀπὸ Ῥώμης μετὰ χρόνους πολλοὺς ὁ Σεβήρος τοῦτω τῷ χρόνῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἑωρακώς τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως καλὴν, ἀνήγαγε τὴν Βυζοῦ πόλιν, καὶ ἔκτισεν ἐν αὐτῇ τὸ δημόσιον λουτρόν τοῦ λεγόμενον Ζεύξευτον. καὶ οὗ ἐκεῖ ἵστατο ἐν μέσῳ τοῦ Τετραστοῦ οὐ γὰρ χαλκῇ τοῦ ἡλίου,

Казват, че Византион бил тържище в Тракия и че негов управител бил Варвизий, баща на Федалия, и че докато баща ѝ бил жив, тя съградила много [постройки] в това тържище и поставила в него статуята на съдбата, която нарекла Кероя³. Когато баща ѝ Варвизий умрял, заповядал тя да изгради стена на самото това място, от море до море. Това е сегашната стара Константинополска стена⁴, която върви от тъй наречения Петрион⁵ до вратата на Св. Емилиан⁶, близо до тъй наречения Равдос⁷. Царят на Тракия Визас се оженил за казаната Федалия след смъртта на баща ѝ. Той нарекъл мястото, сиреч тържището, на свое име Византион. Сега там се намират така наречените Ники⁸, близо до Килики⁹. Той дал на това място и градски права и когато след много години Север¹⁰ излязъл от Рим и [дошъл] във Византион през тази година от царуването си, той видял хубавото местоположение на града, въздигнал града на Визас и изградил в него обществената баня, наречена Зевксип. И понеже там, в средата на Тетрастоон¹¹, се намирала медна статуя

¹ В първата част на Пасхалната хроника, където се съобщават библейски събития, примесени с гръцки легенди и пр., авторът дава и някои съвременни нему имена на народи и географски названия. Така се споменават траки, скити, илирийци и др. и някои от земите, които са обитавали. Срв. Chronicon Paschale, pp. 46, 5—8; 46, 11—13; 47, 13—48, 2; 48, 7—18; 50, 11; 51, 16; 56, 12—57, 15; 61, 9—61, 14; 63, 7—64, 7; 68, 8; 84, 18—19; 88, бел. 14 под линия. ² В Пасхална хроника световната ера започва от 21 март 5507 г., докато у повечето византийски автори тя започва на 1 септември 5508 г. Поради това се явяват известни различия в изчисленията. Вж. подробности у Schwartz: PWRE, col. 2460—2477, s. v. Chronicon Paschale. Тук изчислението отговаря на 197 г. ³ Тази статуя се смятала за покровителка на града и изобразявала майката на боговете. Според една антична легенда Визас бил син на нимфата Кероя. Може би поради това авторът твърди, че именно Кероя била изобразена в тая статуя. ⁴ Става дума вероятно за Константиновата стена, която ограждала града в първоначалните му размери, след като Константин I Велик го провъзгласил за столица. ⁵ Петрион бил квартал в Цариград, наречен така вероятно по името на Петър Варсиниан, който построил там дворец по време на Юстиниан I. Вж. Janin, op. c., p. 350. ⁶ Вратата Св. Емилиан се намирала вероятно близо до Промихтида и е излизала на крайморския път. Вж. Janin, op. c., p. 33. ⁷ Равдос бил квартал в западната част на византийската столица. Наречен бил така, защото според преданието Константин I бил поставил Мойсеевия жезъл (βέβδος) в намиращата се там църква Св. Емилиан. Вж. Janin, op. c., p. 385. ⁸ Ники („Победи“) са били вероятно няколко статуи, изобразяващи исторически победи. Вж. Janin, op. c., p. 367. ⁹ За паметника, наречен Килики, не се знае нищо повече. ¹⁰ Става дума за римския император Септимий Север (193—211). ¹¹ Тетрастоон е бил квадратен площад, обиколен от колонади. Намирал се в центъра на града. Вж. Janin, op. c., pp. 22—23.

καὶ ἱπποκρίτου αὐτῆς ἔγραψε τὸ ὄνομα τοῦ ἡλίου Ζευξίππου, οἱ δὲ Θράκες οὕτως ἔλεγον τὸν τόπον Ἥλιον, οἱ δὲ τῆς πόλεως Βυζαντίον καὶ αὐτοὶ ἀνόμασαν τὸ αὐτὸ δημόσιον λουτρόν Ζευξίππου κατὰ τὸ ὄνομα, ὅπερ εἶχε πρόην ὁ τόπος, καὶ οὕτως, ὥς εἶπεν ὁ βασιλεὺς, εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα ἐκάλουν αὐτὸ Σεβήριον. (pp. 493,11; 493,17—494, 22)

2. Probus Sirmii interficitur

σξε' Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. ιε'. ζ'. ἱπ. Πρόβου Αὐγουστου τὸ ε' καὶ Βικτωρίου.

Ἐσφάγη Πρόβος Αὐγουστος ἐν Σιρμίου, ὅν ἐτὼν ς'. (pp. 509,9; 509,12—13)

3. Numerianus Perinthi occiditur

σξζ' Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. γ'. γ'. ἱπ. Καρίνου τὸ β' καὶ Νουμέριανου.

Εἶτα σφάζεται Νουμέριανὸς ἐν Περνίθῳ^α τῆς Θράκης τῇ νῦν καλουμένῃ Ἡρακλείᾳ^β ἱπὸ Ἀπρον ἐπαρχου. (pp. 509,17; 510,1; 510, 16—17)

4. De ponte in Danubi a Constantino facto

σοζ' Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. α'. κρ'. ἱπ. Ἰανουαρίου καὶ Ἰούλιου.

Κωνσταντῖνος δ' εὐσεβὴς τὸν Δανουβίον πλεούσας ἐπέβηκεν, καὶ γέφυραν αὐτῷ λιθίνην ἐποίησεν. (p. 527,14—17)

^α Περίωφ V. ^β τῆς — καλουμένης Ἡρακλείας PV.

на слънцето, той написал в подножието ѝ името „Слънцето Зевксип“¹. Траките наричали това място „Слънце“. А жителите на Византион, и те наричали самата обществена баня „Зевксип“ според името, което мястото носело първоначално, а не я именували, както наредил императорът, с негово собствено име „Северион“.

2. Убийството на Проб в Сирмиум

265 олимпиада

Инд. XV. 6. Консули: император Проб, за пети път, и Викторин².

Император Проб³ бил убит в Сирмиум⁴, когато бил на петдесет години.

3. Убийството на Нумериан в Перинт

266 олимпиада

Инд. III. 3. Консули: Карин, за 2-и път, и Нумериан⁵.

След това Нумериан бил убит от префекта Апер в Перинт⁶, [град] в Тракия, който сега се нарича Хераклея.

4. Константиновият мост над Дунав

277 олимпиада

Инд. I. 23. Консули: Януарий и Юст.⁷ Благочестивият Константин твърде често преминавал Дунав и направил камен мост над него.⁸

¹ Траките, жители на Византион, почитали бога-конник Зевксип. Вж. Janin, op. c., pp. 20—22.
² Тази дата отговаря на 282 г. ³ Марк Аврелий Проб (276—282) бил убит при един бунт на войската в Панония.

⁴ Сирмиум е дн. Сремска Митровица. Старобългарското име на града е било Сремъ. В грамотата на император Василий II от 1019 г., дадена на охридския архиепископ, градът се споменава под името Θράμιος. Вж. Й. Иванов, Български старини от Македония, София 1931, стр. 544. ⁵ Тази дата отговаря на 284 г.

⁶ Марк Аврелий Нумериан (283—284) бил намерен убит в носилката си на връщане от един поход в Азия. Не е известно от други извори това събитие да е станало в Перинт.

⁷ Тази дата отговаря на 328 г. ⁸ Става дума за Константин I Велики (306—337). Този мост бил построен между Oescus (с. Гиген) и Сикитава (Челей), на румънския бряг. Вж. Danoff: PWRE, XVII, col. 2035—2036, s. v. Oescus.

5. De „vico Thracum“ et de Vetranione
Naissi Augusto apelato

σπβ' Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. η'. γ'. ἐπ. Σεργίου καὶ Νιγρίνου.

Οἱ τοὶ διὰ τὰ χρεῖαν ὄρησαν εἰς χωρίον ἀπὸ εἰς σημεῖον Ἀντισχίας ὄνομα δὲ τὸ χωρίον Θρακῶν κώμη λεγομένη. — — —

Κωνσταντίνου τοῦ Ἀγροῦστου ἐν τῷ κατὰ Μαγνητίου ἀπερχομένου πολέμῳ, πρὶν ἢ φθάσει αὐτὸν Κωνσταντία ἡ Κωνσταντίνου ἀδελφὴ ἐνδύσασα Βετраниὼνα πορφύραν καλῶνδης μαγνίαις εἰς βασιλεῖα ἐν Ναῖσῳ τῆς Ἰταλίας^β ἔνδρα ἐντιμον ἀνάστησε τῷ Μαγνητίῳ πρὸς τὴν μάχην. (pp. 535,4; 535,13; 535,19—20; 539,4—8)

6. De Aemiliano martyre Durostoro orto

σπε' Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. ε'. β'. ἐπ. Ἰουλιανοῦ Ἀγροῦστου τὸ δ' καὶ Σαλουστίου. — — —

Ἐμαρτύρησεν δὲ καὶ ἐν Δοροστόλῳ τῆς κατὰ τὴν Θράκην Σκευθίας Αἰμιλιανός, ἀπὸ στρατιωτῶν πυρὶ παραδοθεὶς ὑπὸ Καπετωλίνου οὐκάρτου, πολλοὶ τε ἄλλοι κατὰ διαφόρους τόπους καὶ πόλεις καὶ χώρας διέπρεψαν τῇ εἰς Χριστὸν ὁμολογίᾳ, ὧν οἱ καὶ εἶσιν ἑκάδικ τῶν ἀρετῶν ἐξετεῖν καὶ τὰ ὀνόματα. (pp. 543, 13; 548, 11; 549, 17—21)

7. De Gesto, praefecto praetorio
in Illyrico

τ' Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. δ'. γ'. ἐπ. Εὐσταθίου καὶ Ἀγρεκύλα

Ἀκούσαντες δὲ οἱ τῆς Ἀγροῦστης ἀδελφοὶ

ἂ Θρακῶν P, Θρακῶν V. ἂ Ἰταλίας Ἰλλυρίας Ducangius.

¹ Тази дата отговаря на 350 г. ² Констанция (337—364) бил вторият син на Константин Велики. За междоусобиците след смъртта на Константин Велики вж. Stein, Geschichte, p. 215 sq. ³ Магненций бил романизиран франк и езичник. Той заемал длъжността началник на императорската стража и се опитал да узурпира властта, но бил победен от Констанция. ⁴ Ветранион бил родом от Мизия и бил началник на войските в Илирик и Панония. Той пропаднал в опита си да узурпира властта. ⁵ Тази дата отговаря на 363 г. ⁶ Долна Мизия. ⁷ Викарият е управлявал диоцез като заместник на praefectus praetorio. За този викарий вж. Я. Тодоров, Durostorum, пос. съч., стр. 50—51. ⁸ Тази дата отговаря на 421 г. ⁹ Става дума за Атенанда (Евдокия), жена на император Теодосий II (408—450), която произхождала от Елада. Тя била в лоши отношения с братята си поради спор за наследство.

5. Село, наречено „Тракийско“. Провъзгласяване на Ветранион за император в Ниш

282 олимпиада

Инд. VIII. 13. Консули: Сергей и Нигриниан.¹

[Хората на антиохийския епископ Леонтий] отишли по някаква работа в едно село на 17 мвли от Антиохия. Името на това селнище било „Тракийско село“ — — —

Когато император Констанций² отивал на война срещу Магненций,³ преди да го достигне, Констанциевата сестра Констанция облякла с багреница знатния мъж Ветранион⁴ на 1 март в Ниш, град в Илирик, провъзгласила го за император и го изпратила да се сражава срещу Магненций.

6. Мъченикът Емилиан, родом от
Доростол

285 олимпиада

Инд. VI. 2. Консули: император Юлиан, за 4-и път, и Салустий.⁵ — — —

И в Доростол, град в Скитска Тракия⁶, станал мъченик Емилиан, който бил предаден на огън от войниците по времето на викария⁷ Капитолин. И мнозина други, на които е трудно да се каже броят и имената, се отличили по рваин места, градове и области, понеже изповядвали Христовата вяра.

7. Гезий, управител на префектура
в Илирик

300 олимпиада

Инд. IV. 13. Консули: Евстатий и Агрикола⁸.Когато братята на императрицата⁹

ὅτι βασιλεύει ἡ ἀδελφὴ αὐτῶν, προσέφυγον ἐν τῇ Ἑλλάδι φοβηθέντες καὶ πέμψασα ἀνήνεγκεν αὐτοὺς ὑπὸ λόγον, καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς ἀξιωματικούς, προσαγόντος αὐτοὺς τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου. καὶ τὸν μὲν λεγόμενον Γέοιον ἐπαρχὸν πρωιωρχίων ἐποίησεν τοῦ Ἰλλυριῶν ἔθνους. (pp. 575, 1; 578, 9, 20—579, 4)

чули, че сестра им царува, уплашили се и избягали в Елада. А тя проводила пратеници при тях, за да ги доведат, като им дадат гаранция. Тя ги направила савоиници, като император Теодосий ги назначил [по нейно настояване]. Той направи управител на префектура¹ Илирик този, който се казвал Гезий.

8. *Ioannes Vandalus in Thracia interficitur. Attila et Bleda Illyricum vastant*

8. Убийството на Йоан Вандала в Тракия. Атила и Бледа опустошават Илирик

τ ε' Ὀλυμπιάς.

305 олимпиада

¹Инд. θ'. λγ'. ἔπ. Κύρου μόνου.

²Επὶ τούτου ἐσφάγη Ἰωάννης Οὐάνδαλος ἐν τῇ Θράκῃ.

³Инд. ι'. λδ' ἔπ. Εὐδοξίου καὶ Διοσκόρου.

⁴Επὶ τούτων τῶν ἐσπίων ἐπέρασαν οἱ Οὐννοι καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν ἠρήμωσαν Ἀτίλας καὶ Βλίδας. (p. 583, 9—15)

Инд. IX. 33. Единствен консул Кир² По това време Йоан Вандалът бил убит в Тракия.

Инд. X. 34. Консули: Евдоксий и Диоскор³.

През времето на тези консули хуните преминали [Дунав] и Атила и Бледа⁴ опустошили Илирик.

9. *De Marcianopoli a barbaris capta*

9. Марцианопол завладян от варварите

τ ζ' Ὀλυμπιάς.

306 олимпиада

¹Инд. ιε'. λθ'. ἔπ. Ἀρδαβουρίου καὶ Ἀλупίου.

²Επὶ τούτων τῶν ἐσπίων Μαρκιανούπολις παρελήφθη, καὶ ἐσφάγη Ἀνάγασκος στρατηλάτης Θράκης. (pp. 584, 3; 586, 3—5)

Инд. XV. 39. Консули: Ардабурий и Алипий⁶.

През времето на тия консули бил завладян Марцианопол⁶ и бил убит Анагиск⁷, стратилат на Тракия.

10. *De Hunnorum incursionibus et de Attilae morte*

10. Хунски нападения и смъртта на Атила

τ ζ' Ὀλυμπιάς.

307 олимпиада

¹Инд. γ'. μβ'. ἔπ. Οὐαλεντινιανοῦ Ἀδρόουτου τὸ ζ' καὶ Ἀρβίνου.

²Επὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου καὶ Οὐαλεντινιανοῦ Ἀδρόουτου ἐπεστρέψεν κατὰ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως Ἀτίλας ὁ ἐκ τοῦ

Инд. III. 42. Консули: император Валентиниан, за седми път, и Албин⁸.

През царуването на императорите Теодосий и Валентиниан Атила, от рода на

¹ Управителят на префектура (praefectus praetorio) държал в ръцете си правосъдието, финансите и вътрешните работи. Срв. Bréhier, op. c., p. 100. ² Тази дата отговаря на 441 г. ³ Тази дата отговаря на 442 г. ⁴ Атила станал върховен вожд на хуните след смъртта на чичо си Руа в 433 г. Той управлявал известно време със брат си Бледа, но в 445 г. го убил и станал едноличен господар. Срв. литературата у Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 79. ⁵ Тази дата отговаря на 447 г. ⁶ За тези нападения срв. P. Mutaftchiev, Bulgares et Roumains dans l'histoire des pays Danubiens, Sofia 1932, p. 95. ⁷ Анагиск или Арнегискъл бил баша на Анагаст. През 447 г. той бил убит, като се сражавал с Атила. Вж. Seek: PWRE, II, col. 1203, s. v. Arnegisclus. ⁸ Тази дата отговаря на 450 г.

γένους τῶν Γηπέδων Οἰνων, ἔχων πληθος μυριάδων πολλῶν. καὶ ἐδήλωσεν διὰ Γότθου ἐνὸς πρεσβευτοῦ Οὐαλεντιανῶ βασιλεῖ Ῥώμης, Ἐκέλευσέ σοι δι' ἐμοῦ ὁ δεσπότης μου καὶ δεσπότης σου Ἀτίλας ἵνα εὐτρεπίσης αὐτῷ παλάτιν. ὁμοίως δὲ καὶ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ τὰ αὐτὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδήλωσεν δι' ἐνὸς Γότθου πρεσβευτοῦ. καὶ ἀκηκοὺς Ἀέτιος ὁ πρῶτος συγκλητικὸς Ῥώμης τὴν ὑπερβάλλουσαν τόλμην τῆς ἀπονενουμένης ἀποκρίσεως Ἀτίλα, ἀπῆλθε πρὸς Ἀλλάρικον εἰς τὰς Γαλλίας. ὅντα ἐχθρὸν Ῥώμης διὰ Ὀνώριον, καὶ προειργάτο αὐτὸν ἅμα αὐτῷ κατὰ Ἀτίλα, ἐπειδὴ ἀπώλεσεν πόλεις πολλὰς τῆς Ῥώμης. καὶ ἐξαίφνης ἐπιβάντες αὐτῷ, ὥς ἔστιν ἡ πληκνυμένος πλησίον τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ, ἔκοψαν αὐτοῦ χιλιάδας πολλὰς· εἰς δὲ τὴν συμβολὴν ὁ Ἀλλάρικος πληγὴν λαβὼν ἀπὸ σαγίτας τελευτᾷ, ὥσπερ οὕτως δὲ καὶ ὁ Ἀτίλας τελευτᾷ καταφορᾷ αἵματος διὰ τῶν ῥινῶν ἐνεχθεὶς νυκτὸς μετὰ Οὐιννας παλλακίδος αὐτοῦ καθεύδων, ἥτις κόρη καὶ ἡγενηθεῖσα ὅτι αὐτὴ ἀνέλεον αὐτὸν περὶ οὐ πόλεμον συνεγράφατο ὁ σοφώτατος Πρίσκοις ὁ Θράξ. (pp. 586, 15; 587, 1—2; 587, 7—588, 5)

хуните гепиди¹, с многохилядно множество тръгнал на поход срещу Рим и Константинопол. Чрез един пратеник-гот той известил следното на Валентиниан², император на Рим: „Моят и твоят господар Атила ти заповядва чрез мен да му приготовиш дворец“. По същия начин той известил това чрез един пратеник гот и на император Теодосий³ в Константинопол. Когато Аеций⁴, първият сенатор на Рим чул прекомерната дързост на безразсъдната Атилова поръка, отишъл в Галия⁵ при Аларих, който бил враг на Рим поради Хонорий⁶, и го убедил да се бие заедно с него срещу Атила, понеже той бил унищожил много римски градове. И като го нападнали внезапно, както бил разположен на стан близо до реката Дунав, избили хиляди от неговата войска. Но в сражението Аларих бил ранен от стрела и починал. Умрял също така и Атила поради кръвоизлияние от носа, когато прекарвал нощта с една наложница хунка. Тази девойка била заподозряна, че самата тя го е убила. За тази война е писал премъдрият Приск Тракиецът.⁷

11. Comes Ostrus, Gothus natione, Thracias populatur

τιὰ Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. ε'. ε'. β.π. Πουσαίου καὶ Ἰωάννου.

Ὅθεν εἰς Γότθος τῶν διαφερόντων αὐτῷ Ἀσπαρι, ὀνόματι, Ὀστρους, κόμης, εἰσῆλθεν εἰς τὸ παλάτιον τοξεύων μετὰ ἄλλων Γότθων, καὶ συμβολῆς γενομένης μετὰ τῶν ἐκκυβιτῶρων καὶ Ὀστρου κόμης πολλοὶ ἐκόπησαν. καὶ μεσοσθεὶς εἶδεν ὅτι ἡττήθη, καὶ ἐφύγεν

11. Комес Острус, по произход гот, опустошава Тракия

311 олимпиада

Инд. V. 10. Коисули: Пузей и Йоан⁸.

Поради това един гот от близките на самия Аспар⁹, на име Острус комес¹⁰, нахлул в двореца, хвърляйки стрели заедно с други готи. При станалото сражение между екскувитите и комес Острус мнозина били убити. Когато бил заобиколен, Острус видял, че е победи и из-

¹ Авторите от VI и VII вв. често пътно смесват хуните с гепидите. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 112. ² Валентиниан II (375—392), император на Западната римска империя. ³ Теодосий II. ⁴ Флавий Аеций (към 390—454), родом от Доростол, бил голям римски пълководец. Вж. M. Wellmann: PWRE, I, col. 701—703, s. v. Aetius 4. ⁵ В античността и ранното средновековие Галия обхващала почти изцяло териториите на днешна Франция, Белгия, Швейцария и част от Германия. ⁶ Хонорий, император на Западната римска империя (395—423). ⁷ За тези събития, описани от Приск, вж. Priscus: Excerpta de legationibus, ed. de Boor, Berolini 1903, pp. 121—255; 575—591. — Срв. Гръцки извори, I, стр. 86—129. ⁸ Тази дата отговаря на 467 г. Според други извори събитието, което се разказва тук, е станало в 471 г. ⁹ В предходния текст се говори за убийството на Аспар и на синовете му и за смутовете, които последвали в Цариград. Флавий Ардабурий Аспар бил алан по произход и много повлиял лице в цариградския двор при императорите Теодосий II, Маркиан и Льв I. Последният го премахнал с помощта на бъдещия император Зенон и на исаврийските войски. Вж. G. Vernadsky, Flavius Ardabur Aspar, Südost-Forschungen, VI (1941), p. 32—73. ¹⁰ От времето на Константин I титлата comes се давала пожизнено на висши военни и административни чиновници покрай другото им служебно звание. Срв. Bréhier, op. c., p. 93 sq.

λαβὼν τὴν παλλακίδα Ἀσπαρος, εὐπροεπεστάτην
οὔσαν καὶ εὐπορον Γαβθαν, ἥτις ἐχαλπιος ἦμα
αὐτῷ ἐξηλθεν ἐπὶ τὴν Θράκην, καὶ ἐπραίδενυσεν
τὰ χωρία. (pp. 593, 15; 595, 5; 597, 1—7)

бягал, като взел иаложницата на Аспар,
която била лична и богата готка. Качена,
на кон, тя се отправила заедно с него
към Тракия. Там той оплячкосал селищата.

12. Basiliscus copias in Thraciam mittit

12. Василиск изпраща войски в Тракия

τιδ' Ὀλυμπιάς.

314 олимпиада

Ἰνδ. α'. δ'. ἐπ. Ἰλλου μόνον.

Τούτω τῷ ἔτει ἐπανῆλθε Ζήνων ὁ βασιλεὺς
μετ' ὄχλον πολλοῦ ἐκ τῆς Ἰσαυρίας. ὁ δὲ
Βασιλίσκος μαθὼν τὴν τοῦ βασιλέως Ζήνωνος
ἐπιπόδον, ἐπεμφεν Ἀρμῆτιον τὸν στρατηλάτην
τοῦ προαιέντου μετὰ πάσης ἧς εἶχεν βοηθείας
τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς Κωνσταν-
τινούπολιν καὶ τὸ παλάτιον, δεκτικὸς αὐτὸν εἰς
τὸ ὄχιον βάπτισμα μὴ προδοῦναι. (pp. 600, 1;
600, 19—601, 4)

Инд. I. 4. Илус¹, единствен консул.
През тази година император Зенон²
се върнал от Исаурия³ с голяма войска.
А Василиск⁴, като научил за завръща-
нето на император Зенон, изпратил начал-
ника на войските при двора⁵, Армат⁶, в
Тракия и в Константинопол — в двореца,
като го закле в светото кръщение да
не извършва предателство.

13. De Longo muro et de Iustino Thrace imperatore appellato

13. Дългата стена. Провъзгласяването на тракиеца Юстин за император

τιδ' Ὀλυμπιάς.

321 олимпиада

Ἰνδ. ιε'. ιε'. ἐπ. Ἀναστασίου Ἀδγοότου τοῦ
γ' καὶ Βεναντίου.

Инд. XV. 16. Коисули: император Ана-
стасий, за 3-и път, и Веианций.⁷

Τούτω τῷ ἔτει ἐκτίσθη τὸ μακρὸν τεῖχος
τὸ λεγόμενον Ἀναστασιανόν.

През тази година била съградена Дъл-
гата стена, наречена Анастасиева.

Ἰνδ. α'. ιε'. ἐπ. Μίγνου μόνον.

Инд. I. 17. Магнус, единствен кон-
сул.⁸

Μετὰ τὴν βασιλείαν Ἀναστασίου τοῦ Ἀρ-
γου ἐβασίλευσεν ὁ θεῖος Ἰουστίνος ὁ Βεν-
дарίτης, ὁ Θράξ, ἐπὶ τῆς ἡπείρου Μίγνου,
μὴν πέντε καὶ ἑνὶ καὶ ἑνὶ καὶ ἑνὶ καὶ ἑνὶ καὶ ἑνὶ
μαίζοντος κατὰ τοὺς Ἀντιοχείας τῆς Συρίας
ἔτους, οὗτοι, ὅταν ὁ στρατὸς τῶν φυλαττόντων
τὸ παλάτιον ἐκονοβιάρχων ἦμα τῷ δήμῳ σέ-
ψαντες ἐποίησαν βασιλεὺς ἦν γὰρ κόμης ἐκονο-
βιάρχων. καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη θ'. (pp. 609, 14;
609, 18; 610, 7—9; 611, 11—17)

След царуването на Анастасий Ди-
кор⁹ се възцарил пребожественият Юс-
тин Вейдарит¹⁰ тракиецът, когато Магнус
бил консул, през месец панем или юли,
9 число, XI индикт, 566 г., според антио-
хийците в Сирия¹¹. Войниците екскувити,
които пазят двореца, заедно с народа го
увенчали и направили император. Защото
той бил комес на екскувитите. Царувал
9 години.

¹ Тази дата отговаря на 478 г. ² Император Зенон (474—491). ³ Исаурия е била област по южния бряг на Мала Азия, срещу остров Кипър. ⁴ Василиск, който бил шурей на бившия император Льв I и заемал консулска длъжност от 465 г., се разбунтувал срещу император Зенон. Императорът избягал в Исаурия, откъдето се върнал с войска и сразил узурпатора. В Пловдив е намерен иалонис с името на Василиск. Вж. Chr. Danoff: Osterr. Jahreshefte XXX (1936), Beiheft, 81 sq. — M. Анастасий. ⁵ Θρακικά XII (1939), p. 85 sq. ⁶ Военната длъжност *στρατηλάτης τοῦ προαιέντου* отговаря на *magister militum praesentis*, главнокомандуващ на войските презентали. ⁷ Този Армат е същият бунт в Тракия през време на император Зенон. Вж. Malchus: Excerpta de legationibus, I, 572; Гръцки извори, I, стр. 134—135. ⁸ Тази дата отговаря на 812 г. ⁹ Тази дата отговаря на 518 г. ¹⁰ Анастасий носел прикор Дикор (*Δικωρος*), защото очите му били с различен цвят. ¹¹ На няколко места в носел прикор Вейдарит, защото бил родом от Вейдариана, град в Дардания. ¹² На няколко места в Пасхалната хроника наред с месеците на римския календар са дадени и старите македонски наименования. Срв. Chronicon Paschale, II, p. 230, където са изброени всички македонски месеци.

14. *Iustinianus edictum Thessaloniam mittit*

τκη' Ολυμπιάς.

— — —
 'Ινδ. ια'. ζ'. ἐπ. 'Ιουστινιανοῦ Αἰγρούστον τὸ
 δ' μόνον.

— — —
 Καὶ τῇ κ' τοῦ αὐτοῦ διου μηνός, τῆς ιβ'
 ἡνδοκτωῆτος, προέθηκεν θεῖον αὐτοῦ γράμμα
 ὁ αὐτὸς βασιλεὺς 'Ιουστινιανὸς ἐν Κωνσταντι-
 νουπόλει, κατωπέμασας καὶ ἐν τῇ πόλει Ῥώμῃ
 — — — καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ πόλει τοῦ
 'Πλυριῶν ἔθνους — — — (pp. 629, 9; 630,
 1—3; 630, 6)

15. *De Synodo Serdicensi*

τλγ' 'Ολυμπιάς.

— — —
 'Ινδ. ιε'. κε'. μετὰ ἐπ. Βασιλείου τὸ ια'
 μόνον.

— — —
 Διὰ δὲ τὸ ἐμφυλονείκως τοῖς αὐτοῖς ἐπιμέ-
 νειν τὸ πλέον ἐροῦμεν ὅτι τινὲς τῶν συναχθέν-
 των ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἁγίᾳ συνόδῳ καὶ
 ὑπογράψαντες τῷ ἐκτεθέντι παρ' αὐτῆς ὅρῳ
 ἦτοι συμβόλῳ τῆς πίστεως, ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα
 ἐναντία φρονήσαντες ἐχώρισαν, οἱ μὲν ζῶντες,
 οἱ δὲ μετὰ θάνατον ἀντενεμάτισθησαν παρὰ
 Λαμάσου τοῦ τῆς δοῆας μημέης πάπα τῆς πρε-
 σβυτέρως Ῥώμης καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ οἰκονο-
 μενικῆς συνόδου, καὶ δὲ μαρτυρεῖ ὁ ἐν ἁγίοις
 'Αθανάσιος. (pp. 635, 7—8; 677, 16—678, 1)

14. *Iustinianus imperator edictum in Solun*

328 олимпиада

— — —
 Инд. XI. 6. Единствен консул импе-
 ратор Юстиниан, за 4-и път.¹

— — —
 На 20 същия месец диос, 12-и иидикт,
 същият император Юстиниан обнародвал
 в Константинопол своя императорски
 едикт² и го разпратил и в града Рим,
 — — — и в Солун, град в Илирик. — — —

15. *За Сердикийския събор*

333 олимпиада

— — —
 Инд. XV. 25. Единствен консул Ва-
 силий, за 11-и път.³

— — —
 Тъй като споровете помежду им про-
 дължили и се засилили,⁴ ще кажем, че
 някои от тези, които се били събрали
 на светия събор в Никея⁵ и подписали
 изложеното в него определение или сим-
 вол на вярата, понеже след това показали,
 че мислят обратното, били анатемосани,
 едни приживе, а други — след смъртта
 си, от блажеиопаметния Дамас, епископ
 на стария Рим и от вселенския събор в
 Сердика⁶, както свидетелствува св. Ата-
 насий⁷.

16. *Avarum Chaganus Thraciam vastat et Comentioli milites in captivitate ducit*

— — —
 Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς τῷ στρατηγῷ Κομεν-
 τιόλῳ ἐπέπετο τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα πα-

16. *Аварский хазан опустошава Тракия и отвежда в плен Коментиоловите войници⁸*

— — —
 Император Маврикий⁹ viuшил на
 стратега Коментиол¹⁰ да предаде на не-

¹ Тази дата отговаря на 533 г. ² Този едикт бил издаден от Юстиниан I в духа на реше-
 нията на Халкедонския събор (451), който осъдил монофизитската ерес. Той бил одобрен на едно съве-
 щание от православни епископи, свикано в Цариград. ³ Тази дата отговаря на 552 г. ⁴ В пред-
 ходния текст се говори за V Вселенски събор, който се състоял в Цариград в 553 г. и чиито решения
 били насочени срещу решенията на предходния Халкедонски събор. В текста има погрешно изчисление
 на датата затова съборът е отнесен към 552 г. Вж. Ch. J. Hefele, Histoire des Conciles, III, 2 (1910),
 p. 688 sq. ⁵ Никейският събор се състоял през 325 г. в малоазийския град Никея (дн. Изник). Но-
 говите решения осъждали арианството. Вж. Hefele, op. cit., I, 1 (1907), p. 386 sq. ⁶ Сердикийският
 събор се е състоял в Сердика през 343 г. На неговите заседания бил одобрен Никео-Цариградският
 символ на вярата, съставен на Никейския събор. Вж. Hefele, op. cit., I, 2 (1907), p. 737 sq. ⁷ Алексан-
 дрийският патриарх Атанасий (около 295—373), който говори за Сердикийския събор в съчинението си
 Apologia contra Arianos (вж. Migne, PCG, XXVI, col. 710). ⁸ Този откъс, който стои под линия в
 Пасхалната хроника, е взет от т. нар. „Велик хронограф“ — изгубена Цариградска хроника, която
 служила за извор на много по-късни автори. Вж. Σλ. Λαμπρός, Ὁ μέγας χρονόγραφος, Νέος Ἑλληνισμὸς
 XIV (1917—1920), pp. 305—315. ⁹ Маврикий (582—602). Той бил недоволен от поведението на вой-
 ската, която била вдигнала бунт край Дунава, и затова се решил на крайната постъпка, която се описва
 тук. ¹⁰ Пълководецът Коментиол, който участвувал в много походи на византийската войска, бил тра-
 пиец по произход.

ραδύναι πολεμίους δι' ἀταξίας αὐτῶν. οἷσις νικητὸς μεσοσύνης τοῦτο ἐποίησε, καὶ κελεύει τὸν στρατὸν δολίεσθαι, μὴ παραγυμνώσας τοῖς ὄχλοις μέλλειν συνιῆσθαι πόλεμον. αὐτοὶ δὲ ἐπειληγμένοι οὖν τοῦ γυμνασίου ἐνεκεν αὐτοφθοροῦν αὐτοῖς ἐκέλευσεν, οὐ πρὸς πόλεμον, ὡς ἔδει, ὀπλίσαντες. ὅθεν καὶ ἡμέρας γενομένης θόρυβος τὸν στρατὸν κατέλαβεν, καὶ τοῦ στρατοῦ τὰς τάξεις ταράσσοντες οἱ βάρβαροι ἀποτραπήτην τὸν λαὸν εὐρόντες τοὺς μὲν ἀνηλεῶς κατέσφαξαν, τοὺς δὲ ἀνδραποδίζουσιν καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους τῆς Θράκης ἐποίησαντο εἰτα τοὺς αἰχμαλώτους ἀναλαβὼν ὁ βάρβαρος Χαγάνος τῷ βασιλεῖ ἐδίδου λύτρον ὑπὲρ αὐτῶν κατὰ ψυχῆς νόμισμα αἰτήσας. ὁ δὲ μνησκακῶν τῷ ἰδίῳ στρατῷ δοῦναι οὐκ ἠθέλησε. καὶ πάλιν ὁ Χαγάνος ῥήτησαν αὐτὸν¹ [τὸ ἦμισον] νόμισμα ἐκάστης ψυχῆς λαβεῖν. τοῦ δὲ μηδὲ τέσσαρα κεράτια λαβεῖν τοὺς αἰχμαλώτους ἀπολογησάμενοι, θυμωθεὶς ὁ Χαγάνος πάντας ἀπέκτεινεν φόρους ἐπέθηκε τοῖς Ῥωμαίοις χιλιάδας². καὶ ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου ἀνοσιουργήματος ἐπέσχε δίκην σφαγῆς, ἐξῆγγεμένος οὖν γυναῖκα καὶ τέκνους καὶ τοῖς προσήκουσιν. (pp. 694—695, *sub linea*).

приятелите¹ ромейската войска поради неподчинението ѝ. Коментиол направил това посред нощ. Той заповядал на войската да се въоръжи, но без да открие на множеството, че ще има сражение. А те, като предполагали, че им е заповядано да се въоръжат за упражнение, не се въоръжили, както трябвало, за бой. Поради това, като настъпил денят, войската била обзета от смут. Варварите, като разбъркали бойните им редици и намерили войската без предводител, безмилостно избили едни, а други заробили и събрали много пленници от Тракия. След това варваринът хагаи, като взел пленниците, предлагал ги на императора, като му искал за тях откуп по една номисма на човек. А той, понеже още бил эле настроен към своята войска, не се съгласил да му даде [толкова]. Тогава хагаинът отново поискал да получи по половин номисма за всеки човек. Но понеже императорът му отговорил, че няма да откупи пленниците дори и за четири кератия², хагаинът се разгневил и ги избил всичките. Той наложил на ромейте данък от 50 000 [номисми]. За това си безбожно деяние Маврикий бил наказан със смърт. Той бил погубен със жена си, децата си и близките си.³

17. Phocas Thraciae copias contra Mauricium incitat

τμή' Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. γ'. ε'. μετὰ ἡπ. Ἡρακλείου Αὐγούλου τὸ δ'.

Τὸν γὰρ ἐν Θράκῃ Ῥωμαίων ὑποφθείρας στρατὸν αἰφνιδίως ἐπέσκη τῇ παρ' ἡμῶν βασιλευσῶν πόλει, καὶ Μανρίκιον τὸν εὐσεβῶς ἡμῶν βασιλεύσαντα καὶ τὴν αὐτοῦ γυναῖκα, ἐκ δὲ καὶ τέκνα καὶ συγγενεῖς καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων οὐκ ὀλίγους ἀνείλεν. (pp. 702, 14; 705, 15; 707, 14—18)

a) τὸ ἦμισον addit P.

17. Фока настрѡва тракийските войски срещу Маврикий

348 олимпиада

Инд. III. 5. След 4-то консулство на император Ираклий⁴.

[Фока] разбунтувал ромейската войска в Тракия и нападнал внезапно нашата столица. Той убил Маврикий, нашия благочестив император, както и жена му, и децата му, и роднините му, и немалък брой от първенците.

¹ Стана дума за аварите. ² Кератият бил по-дребна византийска монета, която се равнявала на 1/24 от златния солид. ³ Загатва се за бунта на узурпатора Фока (602—610), който убил Маврикий заедно със синовете му, а жена му и дъщерите му затворил в манастир. ⁴ Тази дата отговаря на 615 г.

18. Avars Thraciam invadunt

iv' Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. ια'. ιγ'. μετὰ ἡλ. Ἡρακλείου Αὐγούστου τὸ ιβ'.

Καὶ ἀπὸ κβ' καὶ αὐτῆς τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς γράφεται, τῆς βασιλείας Ἡρακλείου νέου Κωνσταντίνου ἔτος ια'.

Τούτῳ τῷ ἐναντιῷ μηνὶ δασιῶν, κατὰ Ῥωμαίους Ἰουνίον ε', ἡμέρα πρώτη, ὄντος τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου εἰς τὰ Θράκια μέρη μετὰ τινων ἀρχόντων καὶ τινων οὐ μόνον κητόρων καὶ κληρικῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐργαστηριακῶν καὶ δημοτῶν. ἐξ ἑκατέρου μέρους καὶ πλήθους ἄλλον οὐκ ὀλίγον, πληρώσαντος τὴν μακρὰν τεῖχιν τοῦ Χαγάνου τῶν Ἀβάρων μετὰ πλήθους ἀπείρου, μελλούσης, ὡς καθὼς ἐξηγήσθη, μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἀβάρων εἰρήνης γίνεσθαι, καὶ μέλλοντες ἱππικὸν ἐν Ἡρακλείᾳ ἀγεσθαι, τῇ φήμῃ ταύτῃ συναπαιχθέν πληθος ἄπειρον ἐξηλθεν ἐκ τῆς πινευδαίμονος, καὶ περὶ ὄραν δ' τῆς κυριακῆς αὐτῆς ὁ Χαγάνος τῶν Ἀβάρων τῷ φραγελλῷ αὐτοῦ ἐνευσεν, καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ ὁρμήσαντες εἰσῆλθαν τὸ μακρὸν τεῖχος, ἐκείνου μέναντος ἔξωθεν τοῦ τεύχους μετὰ τινων τῶν αὐτοῦ, καὶ ὡς καθὼς εἶπεν ὅτι καὶ τὸ τεῖχος εἰσῆρχετο καὶ τὴν πόλιν παρελάμβανεν, εἰ μὴ ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἐκώλυσεν. πλὴν οἱ αὐτοὶ εἰσελθόντες αὐτῇ τῇ κυριακῇ ἀπὸ ἐσπέρας ἕως τῆς Χρυσῆς πόρτας πάντας ἐπράιδευσαν οὐς ἦδρον ἔξω τῆς πόλεως μετὰ καὶ τῶν ἐν τοῖς προαστείοις ὅπως οὖν εὐθρεθέντων ἀνθρώπων τε καὶ ἀλόγων παντοδαπῶν. εἰσῆλθαν δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀγίους Κοσμάν καὶ Δαμιανὸν ἐν Βλαχέρναις, καὶ εἰς τὸν Ἀρχαγγέλον πέραν εἰς τὰ Προμώτου, καὶ οὐ μόνον οὐ καὶ τὰ κητόρια καὶ ἄλλα κειμήλια ἀφείλαντο, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀγίαν τράπεζαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχαγγέλου κατέκλσαν, καὶ πάντας

18. Авари нападат Тракия

350 олимпиада

Инд. XI. 13. След 12-то консулство на император Ираклий.¹

И от 22-ия ден на м. януари се смята 11 година от царуването на император Ираклий Млади Константиин.

В същата година, през м. дезий, у ромеите юни, на 5 число, в първия ден [от седмицата], когато император Ираклий бил в тракийските области с неколцина първенци и с някои други, не само ктитори² и клирици³, но също и замятчи, и участници в едиата и другата партия⁴, а и не малко друг народ, хаганът на аварите се приближил до Дългата стена с безбройно множество, понеже, както се говорело, предстояло да бъде сключен мир между ромеи и авари и щяло да има конни състезания в Хераклея. Увлечено от тази мътва, безбройно множество излязло от всецастливия град. Около четвъртия час на този иеделеи ден хаганът на аварите дал знак със своя камшик и всичките му хора се спуснали и преминали Дългата стена. А той стоял извън стената с някои свои приближени и щял да премине стената, както казвал, и да завладее столицата, ако бог не му бил попречил. Все пак хората му навлезли същия този недеи деи вечерта до Златната врата⁵ и пленили всички, които намерили извън столицата, заедно с хората, които намерили из предградията, и различни животни. Те навлезли в църквата Св. Козма и Дамян⁶ във Влахерните, както и в църквата Св. Архангел, извън града в Промотовия квартал⁷. Те не само задигнали киворите и другите съкровища, а строшили и самия свети престол в църквата Св. Архангел. Всички

¹ Тази дата отговаря на 623 г. Според N. H. Baynes, The date of the Avar Surprise, BZ XXI (1912), p. 110 sq., това събитие е станало в 617 г.

² Терминът „китор“ обикновено се употребява в смисъл на основател на храм или манастир. Но тук той има по-специално значение. Ктитори се наричали ония граждани, които притежавали имоти в Цариград. Вж. Du Cange, Glossarium, s. v.

³ По това време клирици се наричали всички лица, които служели на църквата. Срв. Du Cange, Glossarium, s. v.

⁴ Става дума за участници в двете циркови партии, наречени партия на сините и партия на зелените, които през тази епоха вземали живо участие в политическия живот на империята. Вж. Iv. Janssens, Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Héraclius, Byzantion XI (1936), p. 515 sq. — А. П. Дьяков, Византийские дими и факции в V—VII вв., Византийский сборник, М.-Л., 1945, стр. 144—227.

⁵ Златната врата се намирала в югозападната част на Теодосиевата стена и водела направо към т. нар. Меза или Средна улица. Вж. Janin, op. c., p. 309.

⁶ В Цариград имало 4 църкви, наречени „Св. Козма и Дамян“. Споменатата тук църква се намирала на една височина в дното на Златния рог.

⁷ В Цариград имало два квартала, наречени „Промотон квартал“, по името на гражданина Промот, консул в 389 г. Този квартал, за който става дума тук, се намирал извън града, може би на мястото на дн. Арнауткьой. Вж. Janin, op. c., p. 435.

μετά τῶν ἁρπαγέντων αὐτῶν μετῴκησαν πέρας τοῦ ἰανουαρίου, μηνὸς ἀποσταυήντος. (pp. 711, 19; 712, 9—713, 14)

19. *Avars et Slavi Constantinopolim obsident*

ἰνὰ Ὀλυμπιάς.

Ἰνδ. ιδ'. ε'. μετὰ β.π. Ἡρακλείου Αὐγούστου τὸ ε'.

Καὶ ἀπὸ κβ' καὶ αὐτῆς τοῦ ἰανουαρίου μηνὸς γράφεται τῆς βασιλείας Ἡρακλείου νέου Κωνσταντίνου ἔτος ιδ'.

Καλὸν δὲ διηγήσασθαι ὅπως καὶ νῦν ὁ μόνος πολυέλεος καὶ εὐσπλαγχνος θεὸς τῇ εἰσπροσδέκτῳ προεβείε τῆς ἀχράντου αὐτοῦ μητρὸς καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοποίησιν ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τὴν ταπεινὴν ταύτην αὐτοῦ πόλιν ἔσωσεν ἐκ τῶν κατὰ συμφρονίαν κυκλωσάντων αὐτὴν πειναθέντων ἐχθρῶν τῇ κραταυῇ αὐτοῦ χερί, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ εἰρεθέντα λαὸν ἐλυτρώσατο τῆς προσδοκωμένης μαχαίρας, αἰχμαλωσίας τε καὶ πικροτάτης δουλείας, ὃ οὐδεὶς τῶν πάντων εὐπορήσει διηγήσασθαι. ὁ γὰρ ἐπικατάρατος Σαλτάρης, ἑξαρχος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ἐκδεχόμενος, ὡς ἔοικεν, καὶ ἔργοις δὲ τελευταῖον ἀπεδείχθη, τὴν τοῦ παλαιῆς Χαράνου τῶν Ἀβάρων ἐπέλεον, πρὶ πολλῶν τούτων ἡμερῶν γενόμενος ἐν Χαλκηδόνι πάντα τὰ τε προόστεια καὶ πύλαια καὶ τοὺς εὐκατηρίους οἴκους ἀθέως ἐνέπρησεν, καὶ ἔμεινεν λοιπὸν τὴν ἐκείνου παρουσίαν ἐκδεχόμενος. τῇ οὖν κβ' τοῦ ἰουνίου μηνὸς τῆς πικρῆς ιδ' ἰνδικαίου, τοιούτων τῇ ἡμέρᾳ τῆς συνάξεως τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων κορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, κατέλαβε πρόκορον τοῦ θεομισήτου Χαράνου, ὡς ἄλλοι χιλιᾶδες τριάκοντα, διὰ δηλωμάτων φημίματος τό τε μακρὸν τεῖχος καταλαβεῖν καὶ τὰ ἐνδον αὐτοῦ, ὥστε τοὺς εἰρεθέντας ἔξωθεν τῆς πόλεως ἐφίπλους γεννασιότατους στρατιώτας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, κυριακὴν οὖσαν, ἐνδον γενέσθαι τοῦ νέου Θεοδοσιακοῦ τεύχους ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ ἔμεινεν τὸ αὐτὸ πρόκορον ἐπὶ τὰ μέρη Μελαντιάδος, ὀλίγων ἔξ αὐτῶν ἐκτρέχόντων μέχρι τοῦ τεύχους ἐκ

плеиници заедно с ограбеиите иенца те прехвърлили отвъд Дунав, без някой да им се противопостави.

19. *Авари и славяни обсаждат Цариград*

351 олимпиада

Инд. XIV. 16. 15-то консулство на император Ираклий.¹

И от 22-ия ден на същия месец януари се смята 14-та година от царуването на Ираклий Нови Константин.

Добре е също да разкажем как и сега поради благосклонното застъпничество на своята пречиста майка, истинска наша владичица Богородица и приснодева Мария, многомилостивият и състрадателен бог спасил с мощната си десница своя смирен град от безбожните врагове, които го обсадили според съюза [помежду си]². Също така той избавил намиращия се в града народ от надвисналия меч, от плен и от най-черно робство, което никой не ще успее да разкаже. Проклетият Сарвараз, пълководец на персийската войска, докато чакал, както изглеждало и както накрая се потвърдило от фактите, пристигането на безбожния хаган на аварите, се разположил преди много дни и Халкедон и опожарил по безбоже начин всички предградия, палати и молитвени домове и остаил и след това да чака идването на хагана. Прочее на 29 юни през същия XIV индикт, т. е. на самия празник на светите и славни върховници, апостолите Петър и Павел, пристигнал предният отред на богоомразния хаган, около тридесет хиляди души. Той разгласил чрез вестители, че ще превземе и Дългата стена, и всичко, което се намирало отвъд нея, така че кониците, които се намирили извън града и били най-храбрите войници, през същия тоя деи — неделя — се прибрали зад новата, Теодосиева стена³ на тоя царствен град. Същият челен отред останал в землището на Мелантиада⁴, като неколцина от тях притичвали от

¹ Тази дата отговаря на 626 г. ² Стаза дума за договора, сключен същата година между авари и перси за общо нападение срещу града. ³ Тази стена била издигната по време на император Теодосий II. Тя се простирала от Мраморно море до Златния рог, като се съединявала със съществуващата от по-рано стена зад Влахернския квартал. Вж. Janin, op. c., p. 248 sq. ⁴ Мелантиада е селище в Тракия, станция на пътя Белград—Цариград, дн. Яръмбургас. Вж. K. Jirecek. Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877, p. 53.

διαλειμματικῶν, καὶ μὴ συγχωροῦντων τινὰ ἐξεῖ-
ναι ἢ ὅλως ἀλόγων δαπάνας συλλέγειν. ἐν τῷ
μέσῳ δὲ ἄχρις ἡμερῶν δέκα ἐφεξῆς διαδρα-
μουσῶν, καὶ μηδενὸς τῶν ἐχθρῶν σίνεγγυς
τοῦ τείχους φωνήεντος, ἐξηλθὼν στρατιῶται μετὰ
παλλικαρίων καὶ πολιτῶν, δφείλοντες ὡς ἀπὸ
δέκα μιλίων θερῶσαι ὀλίγα γεννήματα, καὶ
συνέβη ἀπαντηθῆναι αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῦς καὶ
ἐνθεν κἀκεῖθεν τινὰς διαπεσεῖν, συσχεθῆναι δὲ
καὶ τινὰς ἐκ τῶν παλλικαρίων, τῶν στρατιωτῶν
καὶ τῶν πολιτῶν τὸν ἐξελθόντων οὖν αὐτοῖς.
εἰ μὴ γὰρ συνέβη τοῖς στρατιώταις περισπι-
σθῆναι εἰς τὸ ἐκδικῆσαι τὰ ἴδια παλλικάρια καὶ
τοὺς πολίτας, ἱκανοὶ ἐφανέοντο ἐκ τῶν ἐχθρῶν
κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. μετ' οὗ πολλὴ δὲ
τινων ἐχθρῶν ἄχρι μῆς χιλιάδος ἐλθόντων
πλησίον τοῦ σεβασμίου οἴκου τῶν ἁγίων Μα-
καβαίων πέραν ἐν Σικαῖς, καὶ ἐμφανισάντων
ἐαυτοὺς τοῖς Πέρσαις, κἀκεῖνων συναχθέντων
ἐπὶ τὰ μέρη Χρυσόπολεως, καὶ γνωριάντων
ἀλλήλοις διὰ πυγμαῖας τὴν ἐαυτῶν παρουσίαν,
ἐν τῷ μέσῳ ἀπέλυσεν ὁ ἐπικρατοῦς Χαγάνος
Ἀθανάσιον τὸν ἐνδοξότατον πατριῶν ἀπὸ
τῶν μερῶν Ἀδριανουπόλεως, εἰρηκῶς αὐτῷ
ὅτι Ἀπελθε καὶ ἴδε πῶς θέλουν οἱ τῆς
πόλεως θεραπεῦσαι με καὶ τί θέλοσιν μοι
δοῦναι, ἵνα ἱποστρέψω εἰσελθόντος οὖν αὐτοῦ
Ἀθανασίου τοῦ ἐνδοξοτάτου, καὶ ταῦτα ἀπαγ-
γείλantos Βόνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ πατριῶ καὶ
μαγίστρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀρχοῖσι, κἀκεῖνων
ἐπιμειψαμένων αὐτῷ οὕτως ἱποπεσόντι τῷ
ἐπικρατοῦ Χαγάνῳ καὶ ἱποσχομένῳ τοὺς
τῆς πόλεως τὰ θεραπεύοντα αὐτὸν πράττειν,
τότε Ἀθανάσιος ὁ ἐνδοξότατος εἶπεν ταῦτα
αὐτῷ βηθῆναι παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόν-
των κατὰ τὸν καιρὸν καὶ ὃν εἰς προεβίαν
ἐστέλλετο· λοιπὸν δὲ μὴδὲ μεμαθηκέναι αὐτὸν
οὕτοι τὰ τοῦ τείχους κατοφαλισθαι καὶ στρα-
τὸν ἐνταῦθα παρεῖναι· πλὴν ἐτοίμως ἔχειν αὐτὸν
τὴν αὐτῷ δεδομένην ἀπόκρισιν λέγειν ἀπαραι-
λάτως τῷ Χαγάνῳ. εἰτα ἐπακηρώσαντος τοῦ
αὐτοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀθανασίου πρότερον ἐθέ-
λειν θεωρῆσαι τὸν ἐν τῇ πόλει ὄντα στρατὸν,
ἀρμαστατικὸς γενομένης ἡγρέθησαν τῶν ἐνδη-
μούντων ἐν τῇ πόλει καβαλλαρίων περὶ τὰς
ιβ' καὶ πρὸς χιλιάδας. καὶ τότε δέδωκαν αὐτῷ
οἱ ἀρχοντες ἀνταπόκρισιν δφείλουσαν πάντως
παρασκεύασαι τὸν ἐπικρατοῦ Χαγάνον πλη-

време на време до стената и не допус-
кали никой да излиза или изобицо да съ-
бира фураж за конете. Между това, след
като изтекли около десет дни и никой
от неприятелските войници не се явил
близо до стената, войници заедно с обозни
прислужници и граждани излезли на де-
сетина милн от града, за да ожънат малко
зърнени храни. Случило се, че ги среп-
нали неприятелите, и от двете страни
загинали по няколко души, а някои от
прислужниците, войниците и от гражда-
ните, които били излезли с тях, били за-
ловени. Защото ако войниците не се били
отклонили да отбраняват своите прислуж-
ници и гражданите, мнозина от неприя-
телите щели да загинат през тоя ден.
Не много след това около хиляда души
от неприятелите се приближили до све-
щения храм на светите Макавеи, на от-
въдния бряг на Сики, и се показали на
персите, които също се били събрали в
околностите на Хризопол. Те си извест-
тил едни на други за своето присъствие
чрез огньо̀ве. През това време проклетият
хагаи въриал преславния патриций¹
Атанасий от околностите на Адрианопол
и му казал: „Иди и виж как жителите
на столицата ще ме почетат и какво ще
ми дадат, за да се оттегля оттук“. Про-
чие преславният Атанасий влязъл в града
и съобщил това на преславния патриций
и магистър² Бонос, както и на остава-
ните първенци. Те обаче го укорили, за-
гдето така се е подчинил на проклетия
хаган и му обещал, че гражданите ще
направят това, което би го задоволило.
Тогава преславният Атанасий отговорил,
че така му били казали те, преславните пър-
венци, когато бил изпратен като пратеник,
а пък и той не знаел, че стените са укреп-
пени така и че тук е разположена войска.
Независимо от това той е готов да пре-
даде на хагана дословно отговора, който
те ще му дадат. След това, когато съ-
щият преславен Атанасий пожелал да
види най-напред намиращата се в града
войска, те направили военен преглед и
се установило, че от пребиваващите в
града коиници имало около 12 хиляди
и повече. И тогава първенците му дали
отговор, който на всяка цена трябвало
да накара проклетия хагаи да се при-

¹ Титлата патриций, въведена във Византия от Константин I, не била свързана с изпълнението на
никаква длъжност и можела да бъде съвместима и с друга титла. Вж. *Bréhier*, op. c., pp. 102—103. ² Във
Византия магистърът бил първ сенатор и заместник на императора. По-късно титлата се давала на
висши чиновници, началници на големи ведомства, които я прибавяли към другото си звание или
титла. Вж. *Bréhier*, op. c., p. 123.

οἰοῦσαι τῷ τείχει ἤγουν τῇ πόλει. εἰτα Ἀθανασίου τοῦ ἐνδοξοτάτου τὰ πρὸς ἐκεῖνον φθάσαντος, καὶ μὴ δεχθέντος, ἀλλὰ λέγοντος τοῦ καταράτου Χαγάνου ὅτις μὴ ἐνδοξόνα, εἰ μὴδ' ὄν καὶ τὴν πόλιν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ὄντας κομίσεται, τῇ κτ' τοῦ Ιουλίου μηνὸς αὐτὸς ὁ θεομώστος Χαγάνος κατέλαβε τὸ τεῖχος μετὰ ὕλον τοῦ ὄχλου αὐτοῦ, καὶ ἔδειξεν ἑαυτὸν τοῖς τῆς πόλεως. μετὰ μίαν ἡμέραν, τούτῃ τῇ 14^ῃ τοῦ αὐτοῦ Ιουλίου μηνός, ἦλθεν παρασπασόμενος πόλεμον [καὶ ἔμεινεν ἀπὸ ἑοῦθεν ἕως ὥρας 14^ῃ πολεμῶν]¹ ἀπὸ τῆς λεγομένης Πολυανδρίου πόρτας καὶ ἕως τῆς πόρτας τοῦ Πέμπτου καὶ ἐπέκεινα οφιοδροτέρας² ἐκεῖ γὰρ τὸν πολὺν αὐτοῦ παρέστησεν ὄχλον, στήσας εἰς ὄψιν κατὰ τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ τεύχους Σκλάβους καὶ ἔμεινεν ἀπὸ ἑοῦθεν ἕως ὥρας 14^ῃ πολεμῶν, πρῶτον μὲν διὰ περὶ Σκλάβων γυναικῶν, κατὰ δὲ δευτέραν τάξιν διὰ περὶ ζαβάτων. καὶ περὶ ἐσπέρας ἔστησεν ὀλίγα μαγγανικά καὶ χελώνας ἀπὸ Βραχιλίου καὶ ἕως Βραχιλίου. καὶ πάλιν τῇ 15^ῃ ἔστησεν πλεῖθος μαγγανικῶν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ πολεμηθὲν παρ' αὐτοῦ σύνεγγυς ἀλλήλων, ὥς ἀνιγκασθῆναι τοὺς τῆς πόλεως πλείονα στήσαι μαγγανικά ἐνδοθεν τοῦ τεύχους τῆς μάχης κατ' ἐκάστην τῶν περὶ συγκροτουμένης, καὶ τῶν ἡμετέρων κατὰ θεοῦ δημιουργίαν ἐκ τοῦ περιγεγονότος ἀποσοφούντων μήκοθεν τοὺς ἐχθρούς. ἐκαλάμωσε³ δὲ τὰς πετραίας αὐτοῦ καὶ ἔξωθεν ἐβύρωσεν. παρεσκεύασεν δὲ εἰς τὸ δῖαισθημα τὸ ἀπὸ τῆς Πολυανδρίου πόρτας ἕως τῆς πόρτας τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ στήναι 14^ῃ πυργοκαστέλλους ὑψηλοῦς, φθάνοντας σχεδὸν ἕως τῶν προμαχεῶνων, καὶ ἐβύρωσεν αὐτούς. καὶ οἱ εἰρεθεῖντες δὲ ναῖται ἐν τῇ πόλει καὶ αὐτοὶ ἐξῆλθον εἰς συμμαχίαν τοῖς πολέταις καὶ εἰς 12^ῃ αὐτῶν τῶν ναυτῶν ἐμνηστεύσαντο κατατάξαν καὶ ἐκρέμασεν εἰς αὐτὴν κάραον, ὁρεῖλαν δὲ αὐτοῦ ἐμπρῆσαι τοὺς πυργοκαστέλλους τῶν ἐχθρῶν, ὅταν ναύτην καταπλήξαντα τοὺς πολεμίους οὐ μετρίως συνεκρότησε Βόνος ὁ πανεύφημος μάχιοςτρος.

¹ Οὗ δὲ αὐτὸς εὐκλείστουτος μάχιοςτρος μετὰ τὸ ἐγγίσει τὸν ἐχθρὸν τῷ τείχει οὐ διέλειπεν

a) καὶ — πολεμῶν seclusit Dind. b) ἐκάμωσε Dind.

¹ Πολυανδρὸς врата (или врата, воедша от Ригиум) се намирала на Теодосиевата стена, където имало всичко 10 врати. Вж. Janin, op. c., p. 259.

² Вратата Пемптон се намирала на Теодосиевата стена. Тя била изградена на р. Ликус при кулата, наречена от турците Сулукуле. Наречена била така, защото водела до едноименния квартал на 5-та (πέμπτος) миля от центъра. Вж. Janin, op. c., p. 374.

³ Врахилион се наричал ъгълът, обграден от обиколната градска стена и от Пропонтида, южно от Златната врата. Другият Врахилион, който също се споменава тук, бил ъгълът в дясното на Влахерския квартал. Вж. Janin, op. c., p. 306.

⁴ Тази врата, наречена от турците Топкану, се намирала също на Теодосиевата стена. Тя се наричала така, понеже наблизо имало църква „Св. Роман“. Вж. Janin, op. c., p. 386.

ближи до стената и до града. После, когато преславният Атанасий незабавно стигнал при хагана, той не бил приет от него, а проклетият хагаи заявил, че изобщо не ще отстъпи, докато не завладее и града, и намиращите се в него жители. Тогава, на двадесет и девет юли, самият богоомразен хагаи стигнал до стениите с цялата си войска и се показал на жителите на града. След един ден, т. е. на 31 същия месец юли, дошъл вече готов за сражение от така наречената Полиандрова врата¹ до вратата Пемптон² и дори по-нататък. Защото той там разположил по-голямата част от войската си, като поставил славияи срещу останалата част от стената. Той се сражавал от зори до 11-ия час, като първо участвували лековъоръжените пехотници — славяни, а на втора линия облекените в ризини пехотници. Надвечер пък поставил малък брой бойни съоръжения и костенурки от Врахилион до Врахилион³. На другия ден той отново поставил на гъсто едни до други много бойни машини при това място [от стената], което нападал, та и гражданите се принудили да поставят голям брой бойни машини по вътрешната част на стената, като сражението се водело всеки ден между пехотниците. Нашите с божията помощ спечелили надмощие и отхвърлили надалече неприятелите. Но тогава хаганът покрил своите каменохвъргачки и ги облякъл със сурови кожи. Той поставил в пространството от Полиандровата врата до вратата на св. Роман⁴ 12 високи кули, достигащи почти до бойниците, и ги облякъл със сурови кожи. Тогава и намиращите се в града моряци излезли на помощ на гражданите. Един от самите моряци построил корабна мачта и на нея закачил лодка, за да подпали с нея кулите на неприятелите. Достославният магистър Бонос похвалил тоя моряк за това, че твърде много изплашил неприятелите.

Същият пък преславен магистър, след като неприятелят се приближил до сте-

προτρέπων αὐτὸν λαβεῖν μὴ μόνον τὰ πάντα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἕτερον σίχον ἐπὲρ τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν ἕως τοῦ τείχους. καὶ οὐ προσεδέξατο, ἀλλ' ἔλεγεν οὐ ἀναχωρήσατε τῆς πόλεως καὶ ἑσάσατέ μοι τὰς ὑποστάσεις ὑμῶν, καὶ σώσατε ἑαυτοὺς καὶ τὰς φανιλίας ὑμῶν. ἡγωνία δὲ χαλάσαι εἰς θάλασσαν τὰ μονόξυλα, ἅπερ ἤγαγεν μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ οὐ συνεχωρεῖτο ἐκ τῶν οκαφοκαράβων. καὶ ταῦτα λοιπὸν παρεσκεύασεν χαλασθῆναι κατὰ τὴν γέφυραν τοῦ ἁγίου Καλλινίκου μετὰ τρίτην ἡμέραν τοῦ πολεμῆσαι. διὰ τοῦτο δὲ παρεσκεύασεν ἐκεῖσε χαλασθῆναι τὰ μονόξυλα, ὥς τῶν τόπων ἐπαβράχων ὄντων, καὶ μὴ δυναμένων ἐκεῖσε τῶν οκαφοκαράβων παρελθεῖν. ἔμειναν δὲ οἱ οκαφοκαράβοι εἰς ὅψιν τῶν μονοξύλων ἀπὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἕως τοῦ ἁγίου Κωνωνος πέραν εἰς Πηγάς, μὴ συγχωροῦντες παρελθεῖν τὰ μονόξυλα.

Τῷ δὲ σαββάτῳ τῇ δεΐλῃ, τυντέσιν τῇ δευτέρᾳ τοῦ αὐγούστου μηνός, ἐξήτησεν ἄρχοντας ὁ Χαγάνος δφεύλοντας αὐτῷ διαλεχθῆναι. καὶ δὴ ἐξῆλθον πρὸς αὐτὸν Γεώργιος ὁ ἐνδοξότατος πατρίκιος καὶ Θεόδωρος ὁ ἐνδοξότατος κομμερκιάρχος ὁ τὴν ἴσταν καὶ Θεόδωσιος ὁ ἐνδοξότατος πατρίκιος καὶ λογοθέτης καὶ Θεόδωρος ὁ θεοφιλέστατος σύγγελλος καὶ Ἀθανάσιος ὁ ἐνδοξότατος πατρίκιος. καὶ δὴ ἀπελθόντων αὐτῶν ἤγαγεν εἰς ὕψιν αὐτῶν ὁ Χαγάνος τρεῖς Πέρσας φοροῦντας ὀλοσῆρκα, πεμψθέντας πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ Σαλβάρα. καὶ ἐκείνους μὲν παρεσκεύασεν καθεσθῆναι ἐπὶ αὐτοῦ, τοὺς δὲ ἡμετέρους προσβεντάς παρίστασθαι. καὶ εἶπεν οὐ Ἰδοὺ οἱ Πέρσαι ἐπρόσβενσαν πρὸς ἐμέ, ἐτοίμως ἔχοντες δοῦναί μοι τρεῖς χιλιάδας εἰς συμμαχίαν. ἐὰν οὖν θέλετε λαβεῖν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ πόλει πρὸς σάγην καὶ κάμιν, ποιῶμεν σύγγιλον πρὸς τὸν Σαλβάρα· φίλος γὰρ μοῦ ἔστιν, καὶ περάσατε πρὸς αὐτόν, καὶ οὐκ ἀδικεῖ ὑμᾶς, καὶ ἑσάσατέ μοι τὴν πόλιν καὶ τὰς ὑποστάσεις ὑμῶν· ἄλλως γὰρ ὑμᾶς οὐκ ἐνι σωθῆναι, μὴ ἰχθύες ἔχετε γενέσθαι καὶ διὰ θαλάσσης ἀπελθεῖν ἢ περὶ ὠτοῖ καὶ εἰς τὸν ὁδρανὸν ἀνελθεῖν. Ἰδοὺ γὰρ, ὡς λέγουσιν αὐτοὶ οἱ Πέρσαι, οὐδὲ ὁ βασιλεὺς ὑμῶν ἐν Περσίᾳ εἰσῆλθεν οὐδὲ ὁ στρατὸς ὑμῶν καταλαμβάνει. εἰπε δὲ αὐτῷ Γεώργιος ὁ ἐνδοξότατος οὐ οὗτοι ἐπιθέται εἰσὶν καὶ μίαν ἀλήθειαν οὐ λαλοῦσιν. ἔπει δὲ στρατὸς

ната, не престаинал да го увещава да приеме от него не само данъка, но и другите неща, заради които той бил дошъл до стената. Той обаче не приел, а заявил: „Напуснете града и ми предоставете всичките си имуществa; спасете себе си и своите семейства.“ Той се мъчел да спусне в морето еднодръвките, които бил докарал със себе си, но бил възпрепятствуван от корабите и най-после, след третия ден от обсадата, наредил еднодръвките да бъдат спуснати при моста на св. Калиник¹. Той наредил да бъдат спуснати еднодръвките там, защото тия места били плитки и нашите кораби не можели да влязат. А корабите стояли срещу еднодръвките, от храма Св. Николай² до храма Св. Конон³, който е отсреща при Пиги, и не им позволявали да преминат.

В събота вечерта, т. е. на втори август, хаганът потърсил първенците, за да преговарят с него. И наистина се явили при него преславният патриций Георги, преславният комеркиарий по синилото⁴ Теодор, преславният патриций и логотет Теодосий и боголюбимият синкел⁵ Теодор, и преславният патриций Атанасий. Когато те дошли, хаганът довел пред тях трима облечени в копринени дрехи перси, които били изпратени при него от Сарвараз. Той наредил те да седнат при него, а нашите пратеници да стоят прави и казал: „Ето, персите проводиха при мене пратеничество и са готови да ми дадат три хиляди души за съюзници. Ако прочее вие желаете всеки от жителите на града да вземе по една горна и долна дреха, ние ще напишем послание до Сарвараз, защото той ми е приятел. Идете при него и той не ще ви стори никакво зло. А на мене отстъпете града и имуществата си. Няма друг начин да се спасите: вие не можете да станете риби и да преплувате през морето, нито пък птици и да отлетите в небесата. Пък и вашият император, както твърдят самите перси, не е навлязъл в Персия, нито вашата войска е стигнала там“. А преславният Георги му отговорил: „Те са измамници и не казват нито дума истина, защото

¹ Мостът „Св. Калиник“ бил построен от император Юстиниан в горната част на Златния рог, на р. Варвиз. Вж. Janin, op. c., pp. 231—232. ² Този храм „Св. Николай“ се намирал в квартала Влахерни. Вж. Janin, op. c., p. 303. ³ Храмът „Св. Конон“ се намирал в квартала Пиги (Πηγάι) отвъд Златния Рог. Вж. Janin, op. c., p. 141 sq., 232. ⁴ „Комеркиарий по синилото“ бил висш митнически чиновник, който се занимавал с митата по бояджийството във връзка с вноса на растението Isatis — „синило“, което се употребявало за добиване на синя боя. ⁵ Синкелът бил духовно лице от висш ранг — един вид помощник на патриарха или на някой митрополит.

ἡμῶν ἐνταῦθα καταλαμβάνει, καὶ ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν δεσπότης εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἔσιν ἐξολοθρεῖν αὐτήν. ὁ εἰς οὖν τῶν Περσῶν διακνωθεὶς ἔβριον ἐπὶ τοῦ Χαγάνου τὸν εἰρημένον ἐνδοξότατον Γεώργιον. καὶ αὐτὸς ἀνταπεκρίθη αὐτῷ ὅτι Σὺ με οὐχ ἔβριζεις, ἀλλ' ὁ Χαγάνος. εἶπεν δὲ καὶ τοῦτο τῷ Χαγάνῳ οἱ πρὸς αὐτὸν ἐξεληθόντες ἐνδοξότατοι ἄρχοντες ὅτι Τοσαῦτα πλήθη ἔχων βοηθείας Περσῶν δέη. καὶ εἶπεν ὅτι Ἐὰν θέλῃσω, παρῆχουσί μοι εἰς συμμαχίαν φίλοι γὰρ μοῦ εἰσιν. καὶ πάλιν εἶπον αὐτῷ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν ὅτι Ἡμεῖς τὴν πόλιν οὐδέποτε ἔδωμεν ἡμεῖς γὰρ προσδοκῶντες ὅτι καίριον τι λαλοῦμεν ἐξηλάσαμεν πρὸς σέ. εἰς οὖν μὴ θέλῃς τὰ πρὸς εἰρήνην μεθ' ἡμῶν λαλήσαι, ἐπόλευσον ἡμᾶς. καὶ ἀπέλασεν αὐτούς, καὶ τῇ νυκτὶ εὐθέως τῇ ἐπὶ κυριακῇ κατὰ δημιουργίαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλοκτίσμονος θεοῦ περιέπεσαν αὐτοὶ οἱ Πέρσαι οἱ πρὶ βεύσαντες πρὸς τὸν Χαγάνον ἐν τῷ ἀντιπερῶν αὐτοὺς διὰ Χαλῶν ἐπὶ Χρυσόπολιν εἰς ἡμετέρους καράβους, ἐν οἷς ἦσαν τινες καὶ τῶν τοῦ ὀρφανοτροφείου καὶ ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν τῶν Περσῶν ἠδρέθη βαλὼν ἑαυτὸν εἰς καράβιν λεγόμενον σαρδάην ἐπὶ ὅσων καὶ ἑπάνω τὰ καταλέκτια, καὶ οὕτως ἀντιπερῶν ἐπὶ Χρυσόπολιν. ὁ δὲ ναύτης ὁ ὢν ἐν αὐτῷ τῷ καράβῳ καὶ ἐλαίνων ἐνευσεν εὐφρυνῶς τοῖς τοῦ ὀρφανοτροφείου, καὶ ἐπανάξαντες καὶ ἐπαρῶντες τὰ καταλέκτια, καὶ εὐρόντες αὐτὸν τὸν Πέρσιν τέλειον ὄντα καὶ κείμενον ἐπὶ ὅσων, ἔσφαξαν καὶ ἐπῆραν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. τοὺς δὲ ἄλλους δύο Πέρσας εἰς ἄλλο πλοῖον ἀντιπερῶντας ἐχειρώσαντο μετὰ καὶ τοῦ ναύτου, καὶ τοὺς τοὺς ἔωθεν ἤγαγον εἰς τὸ τεῖχος. καὶ τοῦ μὲν ἐνός τῶν ζώντων κόψαντες τὰς δύο χεῖρας καὶ δέσαντες εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ σφαγέντος ἐν τῷ καράβῳ ἔπεμψαν οἱ ἡμέτεροι πρὸς τὸν Χαγάνον. τοῦ δὲ ἄλλου βληθέντος εἰς καράβον καὶ ἀπενεχθέντος ζώντος ἐπὶ Χαλκηδόνα, καὶ ἐπιειχθέντος τοῖς Πέρσαις, ὡς ἔστιν εἰς τὸν καράβον, ἀπεκεφάλισαν αὐτὸν οἱ ἡμέτεροι, καὶ ἔρριψαν εἰς γῆν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μετὰ γραμμάτων ἐχόντων οὕτως· ὅτι ὁ Χαγάνος μεθ' ἡμῶν πάντα πεποιθώς ἔπεμψεν ἡμῖν τοὺς παρ' ὑμῶν πρὸς αὐτὸν σταλέντας πρεσβευτάς, καὶ τοὺς μὲν δύο ἐν τῇ πόλει ἀπεκεφάλισαμεν, τοῦ δὲ ἄλλου ἰδοὺ ὑμεῖς ἔχετε τὴν κεφαλὴν. ἀπῆλθεν δὲ αὐτῇ τῇ κυριακῇ ὁ ἐκκατάρατος Χαγάνος εἰς Χαλᾶς, καὶ ἔβαλεν εἰς θάλασσαν μονόξυλα ὀφείλοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀντιπερῶν καὶ ἀγαγεῖν πρὸς ἑαυτὸν τοὺς Πέρσας κατὰ τὴν ὑπό-

нашата войска е съпила там и нашият благочестив господар е в земята им и я опустошава". Тогава един от персите, разгневен, започнал да хули споменатия преславен Георги пред хагана. А той му отговорил: „Не ти ме оскърбяваш, а хаганът“. Тогава дошлите при хагана преславни първенци му казали и следното: „Уж имаш толкова голяма войска, а искаш помощ от персите“. А той отговорил: „Ако желая, ще ми дойдат на помощ, защото са ми приятели.“ Тогава нашите първенци отново му казали: „Ние никога не ще напуснем града. Ние дойдохме при тебе, защото очаквахме, че ще водим подходящ разговор. Ако обаче не желаеш да преговаряш с нас за мир, освободи ни“. И тогава той ги освободил. Но още същата нощ срещу недела по волята на благия и милостив бог самите перси, които били пристигнали като пратеници до хагана, когато преминавали през Хала¹ за Хризопол, се натъкнали на наши кораби, в които имало някои от Орфанотрофея². И един от тези перси бил намерен в кораб-сандал³, легнал по очи върху постелката и така пътувал за Хризопол. Морякът, който бил в тоя кораб и го управлявал, ловко дал знак на хората от Орфанотрофея. А те, като издърпали и вдигнали постелката, намерили самия персиец да лежи по очи жив и здрав, убили го и му отрязали главата. Заловили на друг кораб двама други перси, които се опитвали да преминат заедно с кормчията, и на сутринта ги отвели към градската стена. На единия от заловените живи нашите отрязали и двете ръце; превързали на шията му главата на убития в кораба и го пратили при хагана. А другия, като го хвърлили в един кораб и го докарали жив до Халкедон, показали го на персите, както бил в кораба. После нашите го обезглавили и хвърлили главата му на брега заедно с писмо със следното съдържание: „Хаганът, след като сключи договор с нас, ни изпрати пратениците, които му бяхте изпроводици. Двамата от тях ние обезглавихме в града, а ето ви главата на третия“. В същия неделен ден проклетият хаган се оттеглил към Хала и спуснал в морето еднодръвки, за да отплуват на отсрещния бряг и да доведат при него персите според обещанието

¹ Хала е бил квартал, който се отъждествява с дн. Бебек, на левия бряг на Златния рог. Вж. Janin, op. c., p. 428. ² Става дума за възпитаници на Орфанотрофея (цариградско сиропиталище), които служели във флотата. ³ Сандалът бил плавателен съд, който се прикачвал към по-голям кораб. Според някои автори той се наричал така, понеже имал форма на обувка. Вж. Du Cange, Glossarium, s. v. Sándalis.

σχεσον αὐτῶν. τοῦτον δὲ γνωσθέντος, τῇ ἐσπέρᾳ ἐξ ἡμῶν ἀνέπλευσαν καὶ ὁ κάραβοι ἐπὶ Χαλᾶς, τοῦ ἀνέμου ὄντος ἐναντίου, εἰς τὸ μὴ συγχωρῆσαι τὰ μονόξυλα ἀντιπερᾶσαι. καὶ ὑπέστρεψεν περὶ ἐσπέραν δ' ἐπικατάρατος Χαγάνος εἰς τὰ περὶ τὸ τεῖχος, καὶ ἐπέμψθησαν αὐτῷ ἀπὸ τῆς πόλεως βρώσιμά τινα καὶ οὐνάγια. ἦλθεν δὲ Ἑρμῆτις ἑξαρχος τῶν Ἀβάρων εἰς τὴν πόρταν λέγων ὅτι Βαρὶ πρᾶγμα ἐποιήσατε τοῖς χθὲς μετὰ τοῦ Χαγάνου ἀριστήσαντας, ὅτι ἐρομεύσατε, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐπέμψατε αὐτῷ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἄλλον ἀποκεχειρισμένον. καὶ εἶπαν ὅτι ἡμεῖς οὐ προσέχομεν αὐτῷ. τῇ οὖν νυκτὶ δευτέρᾳ διαφασούσης (οὐκ) ἠδυνήθησαν αὐτῶν μονόξυλα διαλαθεῖν τὴν σκοῦλκαν ἡμῶν καὶ περᾶσαι πρὸς τοὺς ἐπὶ πύργον καὶ κατέσφαξαν πάντας τοὺς ἐν τοῖς μονόξυλοις εὐρεθέντας Σκλάβους.

Ἐξῆλθαν δὲ καὶ οἱ Ἀρμένιοι τὸ τεῖχος Βλαζερῶν, καὶ ἔβαλαν πῦρ εἰς τὸν Ἑμβολὸν τὸν παρεκεῖ τοῦ ὁγίου Νικολάου. καὶ νομίσαντες οἱ ἐξελησάντες κολύμβῳ ἐκ τῶν μονόξυλων Σκλάβοι Ἀβάρους εἶναι τοὺς ἱσταμένους παρὰ θάλασσαν, ὡς ἐκ τοῦ πυρός, ἐκεῖ ἐξεληθόντες ἐσφάγησαν ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων. ἄλλοι δὲ ὀλίγοι Σκλάβοι ἐξελησάντες κολύμβῳ, καὶ ἐξεληθόντες ἐπὶ τὸ μέρος ἐνθα ἵστατο ὁ ἄθεος Χαγάνος, ἐσφάγησαν κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ. καὶ τοῦ θεοῦ κελεύσαντος διὰ τῶν πρεσβειῶν τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς θεοτόκου, ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἢ διὰ θαλάσσης γέγονεν αὐτῷ πτώσις. ἔξέβαλον δὲ ὅλα τὰ μονόξυλα εἰς τὴν γῆν οἱ ἡμέτεροι, καὶ μετὰ τὸ ταῦτα γενέσθαι ὑπέστρεψεν ὁ ἐπικατάρατος Χαγάνος εἰς τὸ φωσῶτον αὐτοῦ, καὶ ἤγαγεν τὰ μαγγανικά ἀπὸ τοῦ τεύχους ἃ ἦν παραστήσας καὶ τὴν σοῦδαν ἦν ἐποίησεν, καὶ ἤρξατο καταλύειν τοὺς πυργοκαστέλλους οὓς ἐποίησεν, καὶ τῇ νυκτὶ ἔκασεν τὸ σοῦδάτον αὐτοῦ καὶ τοὺς πυργοκαστέλλους, καὶ τὰς χελώνας ἀποβυρῶσας ἀνεχώρησεν.

Τινὲς δὲ ἔλεγον ὅτι οἱ Σκλάβοι θεωρήσαντες τὸ γεγονός ἐπῆραν καὶ ἀνεχώρησαν, καὶ διὰ τοῦτο ἠραγνάσθη καὶ ὁ κατάρατος Χαγάνος ἀναχωρῆσαι καὶ ἀκολουθῆσαι αὐτοῖς.

Καὶ τοῦτο δὲ ἔλεγεν ὁ ἄθεος Χαγάνος τῷ καὶρῷ τοῦ πολέμου ὅτι ἐγὼ θεωρῶ γυναικα

α) οὐκ addit ante ἠδυνήθησαν P ex coniectura Raderi. b) post. τοὺς add. P. Πέρσας καὶ ἡμέτεροι.

¹ В Цариград била доведена арменска войска, за да усили оокраната на града. ² Предградие на Цариград, край северната част на Златния порг.

им. Това обаче било узнато и вечерта около 70 кораба отплавали от нашия бряг за Хала, макар и при неблагоприятен вятър, за да не допуснат еднодръвките да преминат отсреща. Привечер проклетият хаган се върнал около стената и от града му било изпратено някакво ядене и питие. Тогава военачалиникът на аварите Ермидис дошъл при вратата и казал: „Тежко престъпление извършихте, като убихте тия, които вчера обядваха заедно с хагана, и на това отгоре му изпратихте главата [на единия], а другия с отрязани ръце“. Нашите отговорили: „Никак не ни е грижа за него“. В понеделник призори техните едиодръвки не успели да измамят нашата стража и да преминат при [персите]. [Нашите] ги потопили в морето и избии всички славяни, които се намирали в еднодръвките.

Арменците¹ също излезли вън от стената при Влахерните и турили огън в Емволон² до храма Св. Николай. Славяните като помислили поради запаления огън, че ония, които стоят край морето, са авари, скочили от еднодръвките в морето и когато излезли на брега, били избити от арменците. А други славяни, малцина на брой, които се спасили с плаване и излезли на мястото, гдето се бил разположил безбожният хаган, били избити по негова заповед. Така по божие повеление и поради застъпничеството на нашата владичица Богородица в един миг хаганът претърпял поражение по море. Нашите изхвърлили всичките еднодръвки на брега. След като станало това, проклетият хаган се завърнал в стана си. Тогава той оттеглил от стената бойните машини, които бил поставил там, [развалил] вала, който бил направил, и започнал да разрушава построените от него кули. През нощта той запалил своя вал и бойните кули и след като свалил кожената покривка на костенурките, се оттеглил.

Някои казваха, че славяните, като видели станалото, се дигнали и се оттеглили и че поради това проклетият хаган се принудил да се оттегли и да ги последва.

А пък безбожният хаган казвал през време на сражението и следното: „Аз

σεμνοφοροῦσαν περιερχομένην εἰς τὸ τεῖχος μόνην οὖσαν. ἐδήλωσε δὲ ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν ἀναχωρεῖν ὅτι μὴ ὑπολάβητε ὅτι κατὰ φόβον ἀναχωρῶ, ἀλλὰ διὰ τὸ στενωθῆναι με εἰς δαπάνας καὶ μὴ ἐπιστῆναι με ἡμῖν ἐν ἐπιτηδείῳ καιρῷ. ἀπέρχομαι δὲ καὶ φροντίζω δαπανῶν, καὶ ἔρχομαι ὀφείλων ποιῆσαι ὑμῖν εἴ τι εἰργάσασθε εἰς ἐμέ. ἔμειναν δὲ τῇ παρασκευῇ ναυτοφύλακες βαβαλλάριοι εἰς τὰ περὶ τὸ τεῖχος, βάλλοντες αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ λαμπρά εἰς πολλὰ προόσια ἕως ὥρας ζ', καὶ ὑπεχώρησαν, ἔκασαν δὲ καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Κοσμά καὶ Λαμψανῶν ἐν Βλαχέρναις καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ὅλα τὰ πέριξ. εἰς μέντοι τὴν ἐκκλησίαν τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς θεοτόκου καὶ τὴν ἁγίαν σορὸν εἰσελθόντες οἱ ἐχθροὶ οὐδὲν ἠδυνήθησαν παντοίως τῶν ἐκεῖσε καταβλάψαι, τοῦ θεοῦ τῇ πρεσβείᾳ τῆς ἀρχάντου μητρὸς αὐτοῦ αὐτως εὐδοκήσαντος. ἐπεζήτησεν δὲ τὸν ἐνδοξότατον κομμερκιάριον εἰς τὸ διαλεχθῆναι αὐτῷ. καὶ ἐδήλωσεν αὐτῷ Βόνος ὁ πανεύφημος μάγιστρος οὕτως· ὅτι μὲν μέχρι τοῦ παρόντος ἐγὼ τὴν ἐξουσίαν εἶχον τοῦ λαλήσαι καὶ πακτεῦσαι μετὰ σοῦ· νῦν δὲ κατέλαβεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότης μετὰ τοῦ θεοφυλάκτου στρατοῦ. καὶ ἰδοὺ ἀντιπερὶ καὶ ἐπακολονθεῖ σοι ἕως τῆς χώρας σου. κάκει λαλεῖτε μετὰ ἑλλήνων. (pp. 713, 15; 715, 3—5; 716, 9—726, 10)

виждам величествена жена да обикаля сама по стената¹.¹ Когато пък се готвел да се оттегли, той заявил: „Не мислете, че отстъпвам поради страх, но поради това, че съм затруднен с прехраната и защото не съм ви нападнал в удобно време. Аз се оттеглям, ва да се погрижа за прехраната, и ще дойда отново, за да ви върна това, което вие сте ми сторили“. Покрай стената останали конници в бойно снаряжение за отбрана на тила. Този ден те разнасяли чак до седмия час [на деня] огън по много предградия и се оттеглили, като опожарили църквата Св. Козма и Дамян във Влахерните, църквата Св. Николай и всичко наоколо. Обаче неприятелите, макар и да влезли в църквата на нашата владичица Богородица и в светата ракла, нищо изобщо не успели да увредят там, защото тъй пожелал бог поради застъпничеството на пречистата си майка. Хаганът потърсил преславния комеркнарий, за да преговаря с него. А всеславният магистър Бонос му заявил следиото: „До сега аз имах власт да преговарям и заключавам мир с тебе. Сега обаче пристигна с богохранимата си войска братът на нашия всеблагочестив господар² и ето той ще премине на другия бряг и ще те придружи до твоята земя. Там водете преговори помежду си“.

¹ Патриарх Сергий, който ръководел защитата на града, издигнал над стените голяма икона с образа на Богородица, както личи от текста на Георги Пизидийски (Bellum Avaricum, v. 375). Затова някои съвременни автори говорят за чудото, което според византийските писатели станало тогава в Цариград: на градската стена се явила дева Мария като защитница на града. ² Ираклий имал двама братя — Теодор Куропалат и Григорий. Не се знае за кой от двамата тук става дума.

VIII. ЖИТИЕ НА СИМЕОН ДИВНОГОРЕЦ

Симеон Дивногорец, наричан още Симеон Стълпник Нови, се подвизавал на т. нар. Дивна Планина (*ἐν τῇ Θαυμασίῳ ὄρει*), в областта на Антиохия (Сирия) през VI в. (умрял е в 599 г.). Той се ползувал с голяма почит сред местното население. Затова за него са съставяни няколко жития — от Никифор Ураи (X в.) от един монах Йоан (X в.), от майката на отшелника Марта и др. За основа на всички жития е служило едно житие от неизвестен автор, сподвижник и ученик на светеца, което обаче не било съставено непосредствено след смъртта на Симеон Дивногорец, а по-късно. Според Йоан Дамаскин автор на това житие бил кипърският епископ Аркадий, който умрял между 626 и 642 г. Но тъй като някои дати не съпадат добре със споменатите в житието събития, повечето автори се отиасят с недоверие към свидетелството на Йоан Дамаскин и обикновено се приема, че житието е анонимно. От това именно житие тук ние даваме един откъс, в който има сведение за град Охрид по време на Юстиниан I (527—565).

РЪКОПИСИ: S = cod. Sabalucus gr. 108 (XI s.). — M = cod. Monac. gr. 366 (X s.).

ИЗДАНИЯ: А. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Συνών ἐ θαυμαστορείτης ὡς ἐκτογράφος καὶ μελῶδες*, ВВр. I (1894), стр. 141—150. — С. Шестаков, *Житие Симеона Дивногорца в его первичной редакции*, ВВр. XV (1908), стр. 332—356. — H. Delehaye, *Les saints stylites*, Bruxelles — Paris, 1923, pp. 238—271. Текстът не е издаден изцяло. Преведеният тук откъс се намира в последното издание.

КНИЖНИНА: H. Delehaye, пос. съч., стр. LIX—LXXV

VITA SYMEONIS STYLITAE IUNIORIS ЖИТИЕ НА СИМЕОН ДИВНОГОРЕЦ

*Dominicus ex Achride oriundus Antiochiaie
episcopus fit*

*Охридчанинът Доминик става патриарх
на Антиохия*

72. Πολλῶν οὖν θελησάντων τὸν ἀποστολικὸν θρόνον τῆς Θεουπολιτῶν ἑαυτοῖς ἀποκληρώσαι, συνέβη τινὰ ἐκ τῆς Θράκης ἐλάχοντα χώρας, Δομντῖνον ὀνόματι, ἡγούμενον

72. И тъй, докато мнозина искали да им бъде даден апостолския престол на Теупол¹, случило се, че един човек, произхождащ от областта Тракия, на име

¹ Името Теупол било дадено на стария град Антиохия на река Оронт след земетресенията в 526 и 528 г. от н. е. Вж. Honigmann: PWRE, VI, col. 257, s. v. Θεούπολις.

πτωχείου τῆς πόλεως Λυχνίδου, ἀνελθεῖν κατὰ τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων διὰ τὴν χρείαν τοῦ πτωχείου· τινὲς δὲ τοῦ παλατίου προσήγαγον αὐτὸν τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ ὡς δὲ εἶδεν αὐτόν, ἔφη. „Ἴδού ὁ πατριάρχης τῆς Ἀντιόχου πόλεως“, μηδεμίαν ἐμφάνεως προλαληθείσης περὶ αὐτοῦ καὶ εὐθέως ἀπεστάλη οὗτος πατριάρχης τῆς Ἀντιόχου πόλεως. (p. 253, 19—27)

Доминик, началник на приюта за бедни¹ в град Лихнида², пристигнал в столицата по някаква работа на приюта. Някои придворни го завели при преблагочестивия император Юстиниан³. А той, щом го видял, рекъл: „Ето патриархът на Антиохия!“, без да е ставало дума за него преди това. И той веднага бил изпратен за патриарх на град Антиохия.⁴

¹ В средновековието всички приюти, сиропиталници, старопиталници и др. били под попечителството на църквата. Вж. А. О. Рудаков, Очерки византийской культуры по данным греческой агнографии, Москва 1917, стр. 195—197. ² Лихнида бил античното име на Охрид. Вж. *Fluss*: PWRE, XIII, col. 2111—2115, s. v. Lychnidus. В средновековните паметници се среща вече името „Ахес“. Вж. *Ив. Снегаров*, Град Охрид, исторически очерк, МПР. IV (1928), 1, стр. 91—139; 2, стр. 65—68; 3, стр. 57—89. — *Ст. Романски*, Имената на някои македонски градове, МПР. V (1929), 3, стр. 70—77. — *Л. Милетич*, По въпроса за произхода на името Охрид, МПР. II (1926), 2, стр. 142—146. ³ Става дума за император Юстиниан I (527—565). ⁴ Доминик бил патриарх на Антиохия от 545 до 559 г. Това събитие се отнася следователно към първата от тия дати.

IX. ДЕЯНИЯТА НА ДИМИТРИЙ СОЛУНСКИ

Много легенди и сказания са възникнали около личността на солунчанина Димитрий, който по време на римския император Максимиан служил във войската с висок чин, но бил убит като християнин на 26 октомври 306 г. Някои нови изследвачи обаче са на мнение, че Димитрий е бил гражданин на град Сирмиум (Сремска Митровица) и че неговият култ е бил пренесен в Солун през V в., като впоследствие се разпространил и из целия Балкански полуостров.

В хагиографската литература има три вида съчинения, посветени на Димитрий Солунски: *Passiones* (Мъченичества), *Miracula* (Чудеса) и *Laudationes* (Похвални слова).

От първия вид тук даваме откъси от едно *Passio* от анонимен съставител, който е писал своето съчинение в края на V в. или началото на VI в. В това съчинение за нас са интересни някои данни във връзка с обществения живот на гр. Солун, както и някои подробности върху разпространението на култа на св. Димитрий. Запазени са и две други *Passiones* от Анастасий Библиотекар (IX в.) и от Симеон Метафраст (X в.), но ние не даваме откъси от тях, понеже са от по-късно време.

Miracula Sancti Demetrii (Чудесата на св. Димитрий), които са сбор от легенди за чудесата, станали в град Солун след мъченичеството на светеца, са много важен исторически извор за нас. Те се разделят на три книги.¹ Първата книга е съставена от солунския архиепископ Йован, който е живял в края на VI и началото на VII в. Тя съдържа 13 поучителни слова в 15 глави (последната беседа е в три глави), всяка от които разказва за някое чудо, извършено от светеца в града. Беседите в нея са наредени тематично. Втората книга се състои от 6 беседи, всяка от които разказва по едно чудо. Съставителят на тази книга е неизвестен. Той е бил вероятно духовно лице и не е бил много отдалечен от събитията, които предава. Съчинението му, което изглежда да е писано през втората половина на VII в., по време на Константин IV (668—685), е един вид продължение на „Чудесата“ от първа книга. То е писано по-стегнато, без реторични ефекти и спазва хронологическия ред на събитията. Третата книга е съставена вероятно чак през втората половина на X в. Затова ние тук не се занимаваме с нея.

Чудесата на Димитрий Солунски имат огромно значение за нашата история: те ни дават най-обилни данни за славянските нападения над Солун, за общественоекономическите отношения на самите славяни, за тяхното въоръжение, за отношенията им към Византийската империя, за връзките им с първобългарите и пр. Поради това ние даваме тук големи извадки от тях.

Късни преработки на „Чудесата“ има от Анастасий Библиотекар (издадени заедно със споменатото по-горе *Passio*), от солунския митрополит Никита (XII в.) от Йоан Ставракий (XIII в.), от Константин Акрополит (XIII—XIV в.), от Марк Евгеник (XV в.), от Дамаскин Студит (XVI в.). Запазен е и старобългарски превод на преработката на „Чудесата“ от Йоан Ставракий в „Панегирика“ на Владислав Граматик (1479).

Има запазени в доста голям брой похвални слова за Димитрий Солунски, въпреки че повечето са от по-късно време. Едно от тях е написано от Плотин, архиепископ солунски (около 604—610). Също и архиепископ Йоан, съставителят на книга I от „Чудесата“, е оставял едно *Laudatio*, което не е издадено. Похвални слова са писали Лъв Мъдри (866—912), Теофан Керамей (XII в.), Никазий Дякон (XII в.), солунският митрополит Евстатий, Неофит Екклест (XII в.), Григорий — дякон и референдарий (XIII в.), Теодор Метохит (XIII—XIV в.), Никифор Григорас (XIII—XIV в.), Николай Кавазила, солунски архиепископ (XIV в.), Филотей, селимариийски митрополит (XIV в.), Григорий Палама, солунски митрополит (XIV в.), Теодот анкирски епископ, Дионисий, синастистски монах (XIV в.), епископ Климент (XV в.), Константин Арменопул (XIV в.), Димитрий Храволор (XV в.), двама анонимни автори от XV—XVI в., Дамаскин Студит (XVI в.) и др.

РЪКОПИСИ: V = cod. Vatic. gr. 821 (*Passio altera*, Mfr. II, 1, 2, 6, 7, 10, 12, secunda pars cap. 15; II 6). — V₁ = cod. Vatic. gr. 797 (Mfr. I, 13, 14, prima pars cap. 15). — P = cod. Paris., olim Mazarineus 1517, XII s. (Mfr. I, 3, 4, 5, 8, 9, 11; II 1—5). Някои места от този кодекс са дадени само у Tougaard.

ИЗДАНИЯ: Anonymi *Passio altera*, ed. Byers, ASS, octobris IV, pp. 90—95 = Migne, PGr, CXVI, col. 1174—1184. — *Miracula Sancti Demetrii*, ed. Byers: ASS, octobris IV, pp. 104—160 = Migne, PGr, XVI, col. 1203—1283. — A. Tougaard, De l'histoire profane dans les actes grecs des Bollandistes, Paris 1874, pp. 80—204. Настоящият превод е направен по първото издание с допълнения по кодакнето на Tougaard. Тези допълнения са дадени в скоби. Отбелязани са и по-важните различия в текста.

КНИЖНИЦА: F. Tafel, De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica, Berolini 1839, pp. 112—136. — Житѣ на свѣтѣгоу и славноу великомученику Димитриу Миротичу...: западни полза и повечини и двѣспрашенѣ реда христѣанскѣ; привѣдени и напечатани трудѣ и издадениѣ г. хаѣн Нандѣо Иванѣвичъ рѣчитѣа, житѣа Татара-Палазарѣманѣа, рѣчитѣа бѣагарѣа прѣсѣщѣа и кѣнѣгѣрѣаца по вѣа Славѣнѣ-Бѣагарѣа, к. Бѣвѣрѣштѣ, 1846. — Филарет, Святѣй великомученику Димитрий Солунскѣй и солунскѣе славѣе, Москва 1848, стр. 2—9. — П. Я. Шафарик, Славянскѣе древности, часть историческая, т. II, кн. I-я, Москва 1848, стр. 316 сл. — J. Laurent, Sur la datedes Eglises St Demétrius et Ste Sophie à Thessalonique, BZ IV (1895), pp. 240—434. — K. Jireček, Sirmium und die civitas Sancti Demetrii, Sitzungsberichte der phil.-hist. Cl. der kais. Akad. d. Wiss., 136 (Wien 1897), XI, pp. 93—98. — H. Gelzer, Die Genesis der byzantinischen Themenverfassung, Leipzig 1899, Abhandlungen d. phil.-hist. Klasse d. Königl. Sächsischen Gesellschaft d. Wissenschaften, XVII, 5, Leipzig 1899. — Ф. И. Успенский, О вновь открытых мозаиках в церкви св. Димитрия в Солунии, ИРАМК XIV (1906), стр. 1—61. — L. Niederle, Slovanske starožitnosti, II, 1, Praha 1906, p. 225 sq. — Н. Милев, Кубрат от историята и Кубер в „Чудесата на св. Димитрия Солунски“, Перикопическо Списание на българини, л.-во, кн. 21 (1910), стр. 557—586. — A. Pernice, Sulla data del libro II dei Miracula S. Demetrii Martyris, Bessarione v. VI, vol. II (1909), pp. 181—187. — O. Tafel, Sur la date de l'église et des mosaïques de Saint Démétrius de Salonique, RA 13 (1909), pp. 83—101. — Idem, Sur les réparations faites au VIIe siècle à l'église de S. Démétrius de Thessalonique, RA 14 (1909), pp. 380—386. — Idem, Thessalonique des origines au XIV siècle, Paris 1919. — Diehl-Le Tourneau, Les mosaïques de Saint Démétrius de Salonique, Paris 1911. — I. Dufčev, Un passage obscur des „Miracula“ de S. Démétrius de Thessalonique, Byzantion XIII (1933), pp. 207—215. — Moravcsik, Byzantinoturcica I, pp. 538—560. — Е. Э. Липавиц: Сборник документов по социально-экономической истории Византии, Москва 1951, стр. 93—102. — Христотомия по истории средних веков, под ред. Градвизского и Сказкина, I (1949), стр. 23—24. — А. Бур-

мол, Славянските нападения срещу Солун в „Чулесата на св. Димитър“ и тяхната хронология, ГСМ, фол. ист. фн., 1952 г., кн. II, стр. 167—215. — Ф. Барилли, Чуда Димитрија Солунског као историски извори, Београд 1953. Српски академича наука, кн. ССХД, Византолошки институт, кн. 2. — P. Lemerle, La composition et la chronologie des deux premiers livres des Miracula S. Demetrii, BZ XLVI (1953), pp. 349—361. — Ст. Маслов, Славянските нападения срещу Солун и „Чулесата на св. Димитър“ и тяхната хронология от проф. Александър Бурмов, ИИБИ, VI (1956), стр. 574—691. — Miracula S. Demetrii: B&HFIJ, I, стр. 183—216 (превод Ф. Барилли). — Подбрани извори за историята на Византия, София 1956 г., стр. 61—73 (Превод Г. Ботакчиев).

ACTA S. DEMETRII

ДЕЯНИЯТА НА СВ. ДИМИТРИЙ

A. PASSIONES

А. СТРАДАНИЯ

Passio altera

Страдание второ

De Sancti Demetrii gestis et de cultu eius in Thracia Illyricoque

Подвизи на Димитрий Солунски. Разпространение на култа на светеца в Тракия и Илirik

1. 1. Μαξιμιανός, ὁ καὶ Ἑρκουλίος, ἰσχυροῦς Γάβρους, καὶ Στρατηγὸς τοῖς Ῥωμαίοις, κατελήλθον ἐν τῇ Θεσσαλονικεῖσι πόλει διέτριβε, θινευδαίμων καὶ θεόμαχος ἀνθρώπος καὶ εἰς βάθος τῆς πόλεως διεισδυαίς, Ἐκταύρου τοῦ τοῦ τῶν εἰδώλων πλάττη πωταρχοῦ τιμαμένη, καὶ θαυρῶν μαγιστῶν ἀξιομένη. Ἐδίδοντο γὰρ οἱ τῶν θεῶν θεραπευταὶ τοὺς Χριστῶν ἀπολογούντας Θεοῦ υἱόν, καὶ ἀντιδίδοντες καὶ αὐτοὺς τοὺς τῆς ἀληθοῦς σοφίας θεραπευτάς. Ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ μακαριώτατος Δημήτριος, ἡμετέρι ποῦν ἑαυτὸν, καὶ οὐδένα φόβον, ἢ κῆρυγμα ἐποταλλόμενος. — — (ASS, p. 90 E)

1. 2. Οὗτος οὖν ὁ μακαριώτατος Δημήτριος ἐκ γένους τῶν περὶ πόλιν, καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἀπέβηκεν, ἐκπαιτὸν τὸ πρῶτον στρατιώτης, καὶ ἀνθρώπος γενναῖος Ἑλλήδας, καὶ συνέχον ὑπεράσπιον ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως Μαξιμιανῶ. Αὐτὸς καὶ πᾶσαν γένειον δόξαν εἰς εὐδὲν λογιζόμενος, τοὺς ῥωμαίους ἐποιήσαντο λόγους, — — — (ASS, p. 90 F)

1. 3. Ταῦτα δίδωμενος τοῦ μισαρίου υἱάρχου Δημητρίου μετὰ παρρησίας, καὶ τῶν

1. 1. Максимиан, наречен и Херкулий¹, човек низък и богоборец, който дълбоко се бил подхлъзнал в пропастта на заблудата, като подчинил под властта на ромеите готите и савроматите, пристигнал в града Солун и пребивавал там. Тогава пропъфтявала заблудата на идолите, които навсякъде били на почит и били удостоивани с преголеми дарове. Защото служителите на боговете преследвали онии, които изповядвали Христа, сина божия, и безнаказано избивали служителите на истинската мъдрост. Между тях бил и пребланият Димитрий, който не се криел и не бил възпиран от никакъв страх или опасност. — — —

1. 2. Така, прочее, пребланият Димитрий, който бил от виден род и от сенатското съсловие, най-напред служил във войската като ексцитор², станал консул в Елада и получил консулско достойнство³ от император Максимиан. А самият той презирал всяка земна слава и проповядвал животворни слова. — — —

1. 3. Като проповядвал смело тия неща-блаженият мъченик Димитрий потвържда,

¹ Споменатото тук събитие, които се отнасят към 306 г., трябва да се свържат по-скоро с името на Гай Галерий Валерий Максимиан, наместен главно на Галерий, римски император от 293 до 311 г., който именно е пребивавал в Солун през поменатата година. ² Ексциторите били притоковисти и вероятно бързописисти на служба в гражданските ведомства и във войската. Вж. Grosse, op. c., pp. 126—127. ³ Ирацил ἀπολογία βλѣтѣ означена документ аз получаваше консулски сан. Вж. Jo. Dujčev, Un passage obscur des Miracula de St. Demétrius de Thessalonique, Byzantion, XII (1938), pp. 207—215. По-късно консулският сан във Византия бил само един нед почетен чин, което се давало на лица от благородно произхождение и изключителна лична заслуженост.

λόγον τοῦτον κρατικῶς βεβαιώσας διὰ τῆς πίστεως, πολλῶν δὲ αὐτῷ διὰ ταῦτα ἐκ τῆς τῶν Ἑλλήνων πληθύνος προσέειπεν, καὶ συνενομοκράτησεν ἐκ θυμῶν τοῦ τῆς πόλεως μεγαλοφρόνου ἐν τῇ ἐκείνῃ χαλκοκτιφῇ λεγομένῃ στοῦ, ἔνθα καὶ εἰσῆλθον εὐς συνόδους ποιέσθαι ὡς τοῦ τοῦ ἐγγὺς δημοσίου λόγου ἡμετέρας καμάρας, μεγαλοφρονῆς τε τῆς τοῦ αὐτοῦ φήμας καὶ ὅλης τῆς πόλεως καὶ τῆς περιχώρου, οἱ τῶν ἀναζητησάντων Χριστιανῶν στρατιῶται τοῦ βασιλέως, ὅμοιαι τοῖς δημοσίοις ἀποστειλαμένοις ποιέσθαι, συλλογόμενοι τὸν μακάριον ἀνθρώπον (οὗτος γὰρ φεύγων συνελήφθη, ἀλλὰ εὐς συνήφθη ὅμοιαι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμετέρας) ἐν θεομάρτυρι Μαξιμianῷ καθάπερ ἐν ἡμετέροις θύραις προσέειπεν, οἱ αὖτοις ἡμετέροις μέγιστα τοῦ βασιλέως παραφύσθαι, ἢ τῶν ἐν ἡμετέροις τοῖς ἡμέτεροις Χριστιανῶν λαοῖς ἐνδοξάζοντες, τὸ καὶ τοῖς ἐπερχομένοις ἀπὸς καταμαρτυρούμενοι. (ASS, pp. 90 F—91 A)

1, 4. Καὶ ὁ μὲν ἔτι ἐν τῇ πόλει θέσας τὸ καλούμενον στάδιον ἡμέτερον, ὅμοιαι τῶν μονομαχιῶν μέλλων, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ βασιλέως θέματα ἐπαιελοῦντες ἐπὶ τῶν αὐτῶν παρεκτάσας διὰ τῶν αὐτῶν τοῦ τοῦ περὶ τῆς πόλεως καμάρας, ὅμοιαι τῶν δημοσίων ἀποστειλαμένοις ποιέσθαι, συλλογόμενοι τὸν μακάριον ἀνθρώπον (οὗτος γὰρ φεύγων συνελήφθη, ἀλλὰ εὐς συνήφθη ὅμοιαι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμετέρας) ἐν θεομάρτυρι Μαξιμianῷ καθάπερ ἐν ἡμετέροις θύραις προσέειπεν, οἱ αὖτοις ἡμετέροις μέγιστα τοῦ βασιλέως παραφύσθαι, ἢ τῶν ἐν ἡμετέροις τοῖς ἡμέτεροις Χριστιανῶν λαοῖς ἐνδοξάζοντες, τὸ καὶ τοῖς ἐπερχομένοις ἀπὸς καταμαρτυρούμενοι. (ASS, p. 91 A—B)

II, 8. Ἀπείθων οὖν ἐν τῷ σταδίῳ, καὶ διὰ τῶν βασιλέων καταμαρτυρούσας, ἔλας ἐπὶ τὸν χαλκὸν αὐτοῦ, ἐκτείνων ἐμπροσθεν τοῦ Μαξιμianῷ, ὡς ἐκτείνοντα τὸν βασιλέα. — — — (ASS, p. 93 A)

¹ Този площад се намирал в източната част на града, близо до т. нар. Касандрийска врата, „Бронзовата колонада“, които личи от самия текст, се намирала на западната му страна. Вж. *O. Tafrafi*, *Tourtophile de Thessalonique*, Paris 1913, pp. 124—126. ² Този открит театър се намирал в съседство със споменатия площад откъм западната му страна. Както личи от самия текст, но времето на Максимин Галерий той бил с проста дървена конструкция, но по-късно бил изграден от камък. Вж. *Tafrafi*, *op. cit.*, pp. 124—125. ³ Петобой (pentathlon — *quinqueringium*) е бил вид атлетическо състезание, което се провеждало по време на някои празненства. То се състояло от надбягване, борба (или хвърляне на диск), πυγμαχία (т. е. бокс), скачане и хвърляне на копие. ⁴ За превода на този пасаж срв. *Alf. Boll.*, XVI (1897), p. 68 (De versione latina Actonum S. Demetrii saeculo XII confecta). ⁵ Нестор бил млад християнин, който пожелал, с благословията на Димитрий Солунски, да се пребори с Лией за първенството на християнската вяра.

вал и на дело тези си слова чрез вяра си. Мнозина от елните идели при него поради това и го намирали в западната част на големия градски площад, в тамощната така наречена Бронзова колонада¹. Там той правел обикновено събранията при подземните сводове на близката обществена баня. И понеже славата му растяла из целия град и околността, императорските войници, които заедно със служителите имали заповед да издирват християни, заловявали блаженния Димитрий (той бил хванат не като бягал, а като извършвал заедно с братята обичайните свещенослужителски обязанности) и го завели при боготореца Максимian като някакъв преголм лов. Те мислели, че много ще се препоръчат пред императора, ако покажат старание да не остане скрит нито един християнин, особено ако посочат и тези, които заемали високо положение.

1, 4. Случило се, че императорът отишъл в градския театър, наречен стадион², за да гледа борбите на единоборството и другите зрелища на петобоя³. Прочее за императора там била приготвена кръгла площадка, оградена с дъски и издигната нависоко, за да застанат в нея ония, които трябвало да илязат, защото да гледа приживане на човешка кръв било наслада за императора. Но той присъствувал на зрелището не без загриженост и безпокойство, тъй като бил благоразположен към един единоборец на име Лией, произхождащ от вандалския народ. Този се отличавал със сила и едър ръст и бил убил в борба мнозина не само в Рим, но и в Сирмиум, и в Солун. И наистина той започнал да тича по дъските на приспособления, защото бил добил голяма опитност чрез упражнения и навик да убива⁴.

II, 8. Проче, когато [Нестор]⁵ се явил в стадиона и слязъл по стъпалата, хвърлил дрехата си и застанал пред Максимian така, че императорът останал изумен. — — —

II, 10. — — — Γνωμένους δὲ τῆς συμ-
μοχλῆς, παρὲν λαβὼν κατὰ τῆς καρδίας ὁ
Λυαῖος, ἀντηρόθη παραχρῆμα, καὶ τὴν ἐσχάτην
ἐπὶ Βιβαλῆ ψυχὴν περιεπερὶεν οὐρανόν. ὁ
δὲ Νέστορ ἐδόξεσεν τὸν Θεόν, ὅτι τῇ εὐχῇ ὄντων
Δημητρίου ἀντηρόθη ὁ βαρβάρος. (ASS, p. 93
B—C)

II, 12. Ὑπαβύλλαντες δὲ πάντες τὸν αὐ-
τόντων τῷ βασιλεῖ περὶ Δημητρίου, καὶ ἐπα-
δεινύοντες αὐτὸς αὐτὸς τῆς τοῦ Λυαίου οὐραγῆς
γεγνημένης, αὐτοὶ ἐπαρξάμενοι ἐπὶ θυμῷ οὐκ ἐ-
σόμενοι τε ὡς οὐκ ἐπαρξάν τοι συνάνασται αὐτῷ
γεγνημένη ἐκ τοῦ σπλάχνου αὐτοῦ ἐπαβύλλαντες,
καλεῖται αὐτὸν ἐν αὐτοῖς, οἷς ἐφελάσσεται καμ-
νίως, λογαίως κατασφαιρίζοντες, καὶ αὐτοὺς ἀν-
τιρῶντες ὁ παντοδύναμος Μάρτυς τῆς καλῆς ἐμο-
λαγίας τὴν μαρτυρίαν ἐπέλυσεν. Αὐτοῖσι δὲ
ὁ τοῦ ὁγίου Δημητρίου οὐδαμῶς παρσένος αὐτῷ,
λαβὼν τὸ δάριον τοῦ ἁγίου ἐν αὐτῷ ἀνελέ-
ξας τὸ αἷμα αὐτοῦ. (ASS, pp. 93 C—94 D)

II, 13. Ἀφελόμενος δὲ καὶ τὸ βασιλικὸν
δικαίωμα, ἐν ἑσέσει ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ
αὐτὸν ἐφελάσσας ἐν τῷ ἁγίῳ αἵματι, ἐπέταλει
δὲ αὐτοῦ ἵστας πέδας γὰρ τοῖς κατασφαιρούμενοις
παντοδύναμος νόμος, καὶ τοῖς ἐπὶ ἀποθάρσυν
πνευματικῶν βεβλαμμένοις ἴατο διὰ τῆς εὐχῆς
καὶ ἐπιστάσεως τοῦ ἁγίου, καὶ τῆς ἐν τῷ
δοκίμῳ δυνάμει, ὡς διαδορμῆν τὴν περὶ
τοῦτον σφίγην ἐν ὅλῃ τῇ Θεσσαλονικεῶν πόλει.
Μετὰ δὲ ὁ βασιλεὺς περὶ αὐτοῦ, καὶ πῶς
ἴαται τοὺς καμνόντας, ἐνελεστον καὶ αὐτὸν
ἀνταρῶντα ἐν τῷ τραυματικῷ τῆς πόλεως ἡ-
γήσει, τῶν βουλουμένων¹, πεκαθημένον²
αὐτοῦ, μετὰ καὶ ἄλλων ἐπὶ πεπιστευμένων
τῷ Χριστῷ. (ASS, p. 94 D)

II, 14. Τὸ δὲ πανόρατον Δημητρίου τοῦ
δοῦλου λεύσαντος κατασφαιρηθέντος ἐπὶ τὸν ἀντη-
ρόσημον, οἱ τὸν τότε δὲ ἀδελφὸν ἐδραβέμενοι
λαβόντες νόμισμα διὰ τὸν φόβον τοῦ βασιλέως,
καὶ ἐν αὐτοῖς οἷς ἐββέοντο χώμασιν διασφαι-
μένον τῆς γῆς, ὅσον ὅσον τε ἦν, ἐκμητρῶν, ἵνα
μὴ παρὰ κινος τῶν αἰμοβόρων ζῆλον ἐπομείνῃ
βλάβη³ οὐδενὶ δὲ μετὰ ταῦτα φρονέας ἐγένετο
μετασφαιρῆν τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου, ἀλλ' ἔμμενεν
ἐπὶ στήματι⁴, σφαιρῶν τε πολλῶν, καὶ ἴστας
γεγομῆναι ἐν τῷ τίμῳ, καὶ θεῶν χειρομῆται
φοιτῶντων τοῖς πίοσι προσερχομένοις ἐν αὐτῷ,
καὶ διαμῆραι πάντων εὐφρανομένων ἐκείνῳ,
περιβαλόντων διὰ πάσης Μακεδονίας, καὶ Θεσα-
λίας γενομένης τῆς τοῦ Μάρτυρος θαυματουργοῦ
ἐνεργείας. (ASS, p. 94 E)

α) βουλουμένων πρῶτ. Boll. ἢ γενομένων πρῶτ. Boll.

II, 10. — — — Когато започнала бор-
бата, Лией получил удар в сърцето и вед-
нага умрял, като причинил извънредно
голямо смущение в императоровата душа.
А Нестор прославил бога, загдето благо-
дарение на молитвата на св. Димитрий
варварият бил умъртвен.

II, 12. Понеже някои първенци накле-
ветили Димитрий пред императора и под-
мятали, че той е янковен за гибелта на
Лией, той веднага пламнал от гняв, пред-
угаждайки, че не било надобре, дето го
срещнал, когато отивал на стадиона, и
заповядал да го убият с копия при оцези
пеши, където бил заловен. Така убит,
преславният мъченик на истинното изпо-
ведание изпълнил мъченичеството си. А
Лупус, слугата на свети Димитрий, който
бил с него, взел орариума¹ на светеца
и събрал с него кръвта му.

II, 13. Като взел и царския пръстен,
който светецът носил на ръката си и го
потопил в светата кръв, слугата извър-
шил чрез него ишцеления. С молитва и
с покровителство на светеца и чрез бла-
годатта, вложена в пръстена, той лекувал
всички, които страдали от различни бо-
лести и били обзети от нечестиви духове,
така че славата му се пръснала из целия
град Солун. А императорът, който научил
за това и как лекувал пострадалите, за-
повядал да бъде убит и слугата заедно
с другите, които били повярвали в Христа.
в градския съд², в деня на заседание-
то³, което той сам председателствувал.

II, 14. А понеже пресветите останки
на преподобния Димитрий били изоста-
вени от оня, които го убият, някои от
по-благочестивите тогавашни братя взели
[тялото] нощем поради страх от импера-
тора и, като го заровили в самите буци
пръст, на които било хвърлено, скрия го,
доколкото било възможно, за да не бъде
разкъсано от някой кръвожаден звир.
След това никой не се погрижил да пре-
несе тялото на светеца и то си оставало
в земята, като много знамения и лечения
се извършвали на това място и божията
благодат се изливала върху оня, които
идвали с вяра в светеца. Всички там всеки-
дневно бивали възраждани и силата на
мъченика-чудотворец се разпространило
по цял Македония и Тесалия.

¹ Орариумът е част от византийското облекло. Той е бил един вид широк пояс, който се метал през лявото рамо. ² Не се знае точно за местоположението на градския съд. Предполага се, че това място е несигурно. ³ На това място съдебното на тогата е съвсем несигурно.

II, 15. Δεσπὶν δὲ καὶ τῆς τῶν εἰδωλῶν πλήρης καθαρθείσης, τῆς δὲ ζωοποιοῦ, καὶ ἀνομιμῶν τῶν Χριστιανῶν ἀρετῶδους πίστεως λαμπρομένης, Δεσπὶς δὲ τῆς ἀνὴρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τῶν Ἰλλυρίων κατακοσμοῦν θέλων, ἀπερχόμενος ἐν τῇ Δακίᾳ χόρῳ ἀνδρῶν ἰηθῆναι, λευκῶν ὑπὸ τῶν οὐρέων ἐν τῇ Θεογαλονικαίᾳ ἀντρεχθῆναι πόλει, καὶ ἀνελθῆναι ἐν τῷ οὐρανῷ σπῆναι, ἐνθα ἦν ὑπὸ γῆν κείμενος τοῦ Ἁγίου τὸ λείψανον παμκαρτίᾳ δὲ τοῦ κατακληθῆναι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἱεροσφύρου ἱμῆματος εὐθέως τῆς ὑγιᾶς ἐπέτυχεν, ὥστε θαυμάζον αὐτὸν τι καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν τῇ ταχίστῃ τοῦ Μάρτυρος ἐπιστατοῦν, καὶ χάριτας ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ, καὶ τῷ πανένδοξῳ μάρτυρι ἡμυμῶντες ὡς αὐτίκα κατὰ τῆς καμίνων καμίνους, ἅμα καὶ τοῦ τῶν θεομήτων ἰδοῦσθαι οἶκον καθελὼν καὶ περπατῆρας κατὰ καὶ τῶν ἐκείσεσι ὄντων δημοσίων ἐμβόλων καὶ προσηνῶν, ἀνιχνεύον πένοντες οἶκον τῷ Μάρτυρι, δαυλεῖα κατακοσμήσεις χρῶνι μὲν τοῦ δημοσίου λουτροῦ καὶ τοῦ σταδίου. (ASS, p. 94 E—F)

II, 16. Μελὼν δὲ ἀνέχοντο ἐν τῷ Ἰλλυρίῳ, ἤβουλήθη τὰς τῶν λευκῶν λαβεῖν τοῦ Μάρτυρος πρὸς τὸ κλέψαι καὶ αὐτῷ οδοπορεῖν εἰς ὄνομα τοῦ Ἁγίου ὃ τῷ ὁ πανένδοξος ἀλλοτρίος τοῦ Χρ. τοῦ Δημήτριος κατὰς ἐπιστὰς τοῦτον προελθεῖν διωκόμενος. Λαβὼν οὖν τὴν χλαμίδα αὐτοῦ τὴν ἐκ τῶν ἁγίων αἱμάτων περιβαμένην καὶ μέρος τοῦ ὁρώλου, καὶ πρὸς γλωσσόμομον ἀερόσαν, ἐν αὐτῷ ἀπλέτο. Ὁδοπορεῖντος δὲ αὐτοῦ καὶ σφοδρῶς χειμῶνος γεγονότος, καὶ τοῦ θανουβίου ποταμοῦ κοιλιάστος ἐφ' ἑαίματι, ὡς μὴδὲ νηπὶ πόρον τοῦτον διέρχον ἐπὶ ἱκανὰς τι ἡμέρας μὴ ἐπιτελεῖν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξέρχοντο τὴν ἐπὶ τὸ πρόσω ποταμῶν, ἐν ἀθυμίᾳ ἐνέχοντο ὁ ἐλαγχος. (ASS, p. 94 F)

II, 17. Καὶ δὴ ὅρα τὸν πανένδοξον ἡμυμῶν λέγοντι αὐτῷ, πῶς οὐκ ἀπιστῶν καὶ ἀθυμῶν ἀποσώμενος, λαβὼν ὅτιον ἐμφερές, πάμειθε τὸν ποταμὸν ἀνιστάμενος. Ἐσθῆν οὖν ἐνὶ ὄψεσιν τῷ ἐρήμῳ, ἔχον ἐν χειρὶ τὴν κλῆρον σωρὸν,

II, 15. Накрая, когато и идолопоклонската заблуда била премахната и живогворната и безупречна християнска православна вяра заблестяла, един мъж, на име Леонтий, който красял престола на илирийските управители на префектура¹ дошъл в страната на даките², понеже забоял от неизлечима болест. Той бил занесен на носилка от хората си в града на солунчаните и бил положен в светия храм, където под земята се намирали мощите на светеца. Цѳом бил положен над този лечебен паметник, той си възвърнал здравето толкова скоро, че и той самият, и хората му се удивили на твърде бързата намеса на мъченика и отдали благодарност на бога и на преславния мъченик Димитрий. Веднага след това Леонтий съборил сводовете на пешите, заедно с постройката на топлите бани, и ги пречистил, както и намиращите се там градски колони и кръчми. Той надигнал между градската баня и стадиона пресвет храм на мъченика и го украсил с изобилни дарове³.

II, 16. Когато Леонтий искал да се върне в Илирик, пожелал да вземе нещо от мощите на мъченика, за да издигне там храм на негово име. Преславният Димитрий, победоносец Христов, му се явил една нощ и му запретил да тръгне. И тъй той взел хламидата му, обагреня от светата му кръв, и част от орариума му и като направил сребърна ракла, сложил ги в нея. Но когато пътувал, поради тежката зима река Дунав преляла от коритото си, така че доста дни бил задържан, понеже не можело да се премине дора с кораб, и бил възпрепятствуван да продължи пътя си. Поради това префектът изпаднал в униние.

II, 17. Тогана той виждал преславния Димитрий, който му казал: „Отхвърли всякакво безверие и отчаяние, вземи каквото носиш без колебание, на премини реката“. И тъй на сутринта той се качил в колесницата си, като държал в ръцете

¹ В Codex Theodosianus се споменава един Леонтий, който бил префект на Илирия през 412—418 г. Може би той е тъждествен със споменатия тук Леонтий. Срв. J. Zeiller, Les origines chrétiennes..., pp. 82—83. ² Т. е. в диоцеза Дакия, чийто административен център бил Солун.

³ Тази църква, за която става често дума в Чудесата, е била издигната от Леонтий на мястото на друга, по-малка църква от IV в. Самата тя обаче е била цялостно или отчасти разрушена от пожар през VII в. и отново възстановена. Вж. O. Tafrali, Sur la date de l'église et des mosaïques de Saint Démétrios de Salonique, Revue archéologique, XIII (1909), p. 101. — Ф. Успенский, О памятниках старины в церкви св. Димитрия в Солуни, ИРАИК XIX (1909), стр. 1—61.

διήλθεν ἀβλαβής τὸν ποταμὸν, καὶ οὕτως ἀπελ-
θεὸν, ἐν τῷ Σεργίῳ ἀπέθετο τὴν δὴν σαρὰν
μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ θησαυροῦ ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ
κτισθέντι ἐκείνῳ πανόπτηρ κατὰ τοῦ ἔργου
μάρτυρος Δημητρίου, αἰχρόν τοῦ σεβασμίου
οὐκὸν τῆς Καλλιόκου μάγιστρος Ἀναστασίας,
— — — (ASS, pp. 94, F—95 A)

си светата рака, и преминал реката не-
предим. Като пристигнал по тоя начин в
Сирмиум, той поставил светата рака за-
едно със съкровището, което било вътре,
и пресветия храм на светия мъченик Ди-
митрий, издигнат от него на това място,
близо до светата църква на победонос-
ната мъченица Анастасия. — — —

B. MIRACULA

B. ЧУДЕСА.

Liber I

Книга Р

1. De Mariani, Illyrici praefecti,
morbo1. Болестта на иллирския префект
Мариан

1. 1. Μαριανὸς τις ὄνῃ τῶν ἐν γένει καὶ
πλούτῳ ἰμπεράων, καὶ εἰς τὸν τῆς συγκλήτου
βουλῆς παρὰ βασιλεῖον ἐπαρχεῖαν, ἐκλεχθεὶς
παρ' αὐτῶν καὶ τοὺς τῶν ἐπαρχῶν ἡγεμόνας
κατὰ τὸ Ἰλλυρίον ἔθνος διέπειν, καὶ δὲ φθόσους
τὴν θεωροῦσαν τῶν Θεσσαλονικέων μαγισ-
τρον, καὶ ἀγνῶς καὶ εἰσεβδῶς κυβερνῶν τὰς
τῆς δόξης ἡμέρας, καὶ εὐαρεσκῶν τῷ Θεῷ, καὶ
παρὰ τῶν δήμων εὐχαριστούμενος, ἐρρησθήθη
παρὰ τοῦ πᾶσιν ἀγαθοῖς βασιλεύοντος διαβάλλον·
καὶ πρῶτον μὲν ἐπεβάλλοντο αὐτῷ παρ' ἐκείνου
γαστρεμαχίας λοισμοί, καὶ φιλοσομῶν πα-
θῶν ἔσχατες ἀρεταίς, ἐνδοῦ οὐμίζοντες αὐτοῦ
τὸ γυμνῶν καὶ αἰσχροῦ τοῦ νοῦ. Κἀντεῦθεν
ὡς φλόξ ἐξενήσκητο πάλιν ἡ βίβη τῶν κακῶν,
ὡς ὁ ἀπόστολος ἔφησεν, ἡ γαστρεμία, ἥς οἱ
κλάδοι τῶν παθῶν ὁ ἱσμός, καὶ καρπὸς ὁ
δυσχερὴς θάνατος ὁ τῶν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ
ἀσπέντου πυρὸς βαλλομένων. (ASS, p. 104 F)

1. 1. Някой си Мариан¹, един от вид-
ните по род и богатство сенатори при
императорите, получил от тях заповед да
заеме и управлението на префектурата
Иллирик. И наистина, като стигнал в бо-
гохранимия главен град на солунчаните²,
той честно и благочестиво държал юз-
дите на справедливостта, бил угоден богу
и народът бил доволен от него. Но дя-
волът, който завидва на всички добри
хора, го възненавидял. Най-напред го на-
легнали чревоутоднически мисли и непри-
стойни илечения на плътски страсти, които
бавно унищожавали спокойствието и трез-
востта на духа му. Оттам като пламък
наноно се разгорял коренът на злините,
както е казал апостолът³, от сребролю-
биято, чиято клони са многобройни стра-
сти, а чийто плод е втората смърт на
ония, които биват хвърдени в бездната
на неугасващия огън.

1. 8. Εἴτα τῶν ἰατρῶν οὐ τῆς πάσης
μήτρως, ἀλλὰ καὶ τῆς χώρας ἀπάσης διὰ τὸ
τοῦ προσώπου ἐνδοξον συγκληθέντος, ὅλης εἰς
αὐτὴν τῆς ἰατρικῆς παιδίας διάφορος ἐπιδείξει
γένηται, ἀλλοίαντες ἑκάστην λαμπρῶς ἰατρικήν,

1. 8. И тъй, свикани били лекарите
не само от града, но и от цялата страна,
понеже лицето било знатно, и по различен
начин било приложено върху него цялото
лекарско изкуство: изкусно направени
смеси за външно мазане, които леко оме-

¹ По хронологията на Чудесата се изказват много мнения. Подробна библиография вж. у Ад. Бурмов, Славянските нападения срещу Солун в „Чудесата на св. Димитра“ и тяхната хронология, ГСУ, фил.-ист. ф-т, 1952, кн. II, стр. 170—173, и у Ф. Баршиш, Чуда Димитрија Солунского као историски извори, Београд 1953, Средна академичка наука, кн. ССХХ, Беоантолошки институт, кн. 2, стр. 10—11. Тук ние отразяваме главно мнението на последните изследователи. [Томас беше даден под печат, когато можалиме да получим труда на В. Grafenauer, Kronološka vprašanja seltive Južnih Slovanov ob podatkih zbirke Mirasada S. Demetrij. Zbornik Filozofske Fakultete III, Ljubljana 1955, pp. 23—54. Според него 1 аиния от Чудесата е писана преди 617 г., т. е. преди аваро-славянското нападение, описано в Mir. II, 2. Той смята, че нападенията, описано в Mir. I, 12, е през първото десетилетие на VII в., а това от Mir. I, 13—15 — в 586 г., че славянските плячкосвания около Солун, описани в Mir. II, 1, са между 610—615 г., а самото нападение — в 615 г. Съответно, нападенията, описани в Mir. II, 5, той поставя заедно с Баршиш и Lestche, в 617 г., а Куверовото заселване в Македония отнася в периода между 668 и 674 г.] ² Този Мариан е непознат от други извори, но може би е същият префект, който се споменава в един от надписите на Солунската църква Св. Димитрий. Случаят, който се описва, е станал вероятно в началото на V в., някоя го отнася издателят на Чудесата Вуеис. Срв. Баршиш, пос. съм., стр. 36. ³ Понеже през V в. Сирмиум бил западнал поради аварските нашествия, град Солун станал център на префектурата Иллирик. Срв. Zeiler, op. c., p. 67. ⁴ Павеа, вж. I Тимот. VI, 6.

βέε, πότερ μοι δῆλον ὡς φεῶμαι τὴν νόσον
 ἡμέρας τὴν πενήτην, μῶλλον δέ, πῶς οὐ
 τρυφῶν μὴδὲν ἀγαθὸν ἐν αὐτῇ διατρυφῶμαι,
 τοῦ γεγραμμένου μὴ βουλομένου τὴν τῶν γεγραμ-
 μένων δύναμιν φανερώσαι; πᾶν γὰρ τὸ φανε-
 ρούμενον, κατὰ τὴν Ἀποστολὴν, ὥς ἐστίν, εἰ
 δὲ καὶ ἐπέθεκ μοι πάντως θρασύν μετὰ τῆς
 πενητήτης ἐκείνης φερόσαντα γράμματα, οὐ
 βούλομαι τὸ σῶμα ξυκολληθῆναι, τὴν δὲ ψυχὴν
 μου ζημιωθῆναι, οὐδὲ τὸν πόμον εἶλον κερδί-
 σαι μοι πρὸς αὐτόν. * ἄπειρε οὖν καὶ ταπεινὸς
 ἐμοὶ λόγος μὲντι προσέβη. Λέγει δὲ ὁ πᾶς
 ἔκθους οὖν, ὃ τρώμεται, οὐκὼν ἀπαλλάξαι τοῦ
 ζῆν, ἵνα καὶ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θανάτου. (ASS,
 p. 107 A—B)

Ι. 11. Ὁ ἑπαρχος ἀπεκρίναντο ἑμᾶς οὐ
 θανάτῳ, ἀλλ' οὐδ' ἡμῶν. — — —. Τοῦτος
 ἀποπεμπόμενος τὸν παῖδα τοῖς βήρεσσιν, ἑπα-
 ρακτὴν ἐκ πολλῆς ἀδολείας, καὶ πότον ψυχ-
 καὶ καὶ σωματικῆς. καὶ δι' καθ' ἑαυτὸν οὐκ
 ἡμέτερον ἦν τὸν γνησίον αὐτοῦ φίλον, καὶ
 τὸν ἐν βασιλείᾳς ἀδελφῆς τυγχάνοντα γνωριμι-
 τισιν ἡμῶν, καὶ περιφανῇ λόγοντα αὐτῷ. Τί δι'
 ἔχεις, ὃ προσκρίβεται, καὶ βαρύνει σῶμα,
 γνωρίζον με τὸ τάχος ἴσους καὶ τὴν δου-
 ρῶσαν συμβουλεύσομαι ἡν σοί. Ὁ δὲ ἑπαρχος
 καθ' ἑαυτὸν ἀποκρίσεις, εἶπερ αὐτῷ. (ASS,
 p. 107 B—C)

Ι. 12. Τί γὰρ ἔχω τῶν ἐν ζῴῳ, τί δὲ
 τῶν ἐν τάφῳ κειμένων οὐκ ἔχω παραλλή μὲν
 γὰρ πᾶσα νεκραιμένη δεινῶς, πάντα τὰ αἰσθη-
 τήματα μάστιγι κέντηται. οὐκ γὰρ ὀφθαλμοῖς
 ἔχω βλέποντας θανάτους, οὐκ ἀκοῇ ἀπαύσας,
 πλὴν τῶν μερίτων φθόρον, ἀλλ' οὐκ ἢ εἰς
 διακρίνει σαφῶς τὴν διαφορετικὴν τὴν ποι-
 ῆται, οὐκ παρὰ τῇ γλώττῃ μου διαφερόν ἔχει
 τὰ γήινια πρὸς τὰ παρὰ οὐρανὸν γὰρ ἡλλοίεται
 ἐν πᾶν σῶμα, ἐπὶ καὶ τῶν θεμιτῶν ἀπεθύμους,
 φύχεται δοκῶ, καὶ τοῖς ψυχροῖς κολλώμενος,
 ἱστοκαμβίνῳ θεριμαίνοντα. * Ὁμοί δὲ καὶ ἀγκύ-
 νες καὶ χεῖρες ἀποκρίνονται ἡμῶν τοῦ σώμα-
 τος ἀεργεῖς. * Ὡς δ' ἦν ἡ κίνησις αὐτοῦ, φέρε-
 ται, οὐκ ἔστι βούλησις ἐμὴ. Καὶ γὰρ ἐν
 θέλει μοι παρῆναι, ἐν δὲ δύνασθαι οὐ δύναται.
 Τῶν δὲ πόνων καὶ περὶ τοὺς μηρούς, καὶ
 ἐν γόνατι, καὶ τὰς ἀγκύλας, καὶ αἰσῶς τῶν
 ποδῶν τὰς βίβους. Τῶν μὲν γὰρ φαίνεται, ἐμὴ
 δοκῶσαν εἶναι ταῦτα τὰ μέλη, τῶν δὲ ἀεργεῖν,
 ἡλλοῦ τοῦτος καὶ οὐκ ἐμὴ. Τί οὖν ἔχεις ἡμῶν,
 ὃ φίλῳ κερταλῇ, συμβουλευσά, ἢ παρῶν, το-

нетнико, откъде да зная, че ще се отърва
 от болестта, като нося кожата, а, още
 повече, как да не личи, че на нея не е
 написано нищо добро, щом като тоя,
 който я е написал, не иска да разкрие
 смисъла на написаното? Защото, според
 апостола, всичко явно е светлина. Макар
 и да ми внушаваш, че напълно ще оздра-
 нея, като нося старателно писмото, не
 искам да укрепя тялото си, а да увредя
 на душата си, дори ако ми предстои да
 спечеля целия свят. Върни си прочее и
 не ми говори повече такива приказки*.
 А слугата отговори: „И тъй, ти си решил,
 мой хранителю, да напуснеш живота, та
 да умориш и нас преди себе си“.

Ι. 11. Префектът отвърна: „Нито вас
 ще уморя, нито себе си — — —“. Като
 изпратил слугата с тия думи, той заспа, ¹
 уморен душевно и телесно от многото
 приказки. И видял да му се явява на сън
 един от близките му приятели, на име
 Димитрий, който бил твърде известен и
 същевременно виден човек в император-
 ския дворец.¹ Той му казвал: „Какво
 ти е, предубезни, але ли ти е? Познай
 ме бързо, може би ще те посъветвам
 нещо полезно“. А префектът отговорил
 на сън и му казал:

Ι. 12. „По какво приличам на живите
 и по какво не приличам на ония, които
 лежат в гроба? Цялата ми глава е тежко
 болна. Напразно притежавам всичките си
 сетива. Нито очите ми виждат ясно, нито
 слухът ми възприема друго освен най-
 силните шумове, нито носът ми различава
 ясно качеството на миризмите, нито с
 езика си мога да направя разлика между
 сладкото и горчивото. Прочее толкова се е
 изменило цялото ми тяло, че като се допра
 до нещо горещо, мисля, че усещам студ,
 а като се допра до нещо студено, струва
 ми се, че се сгрявам. А и раменете ми,
 и мишците ми, и ръцете ми висят без-
 дейно на тялото ми. Нося се накъдето
 ме води движението, а не — накъдето
 искам. Ако и да имам желание, то не се
 съпровожда със възможност. А същото
 усещам и по отношение на бедрата си,
 и на колената, и на мишците, и на самите
 си крака. Струва ми се, че привидно всич-
 ките тези членове са мои, но когато
 действуват, свикнах са чужди, а не мои.
 И тъй, какво можеш, драги приятелю,
 да ме посъветваш или да направиш, като

¹ Не е известно дали това лице е съществувало в действителност.

συντηρ. κισσῶ και νοσημάτων παλάντα μεβηθινο-
μένους; (ASS, pp. 107 C—108 D)

εἴη ἴσμε, οὐκ οὐλοῦντες μὲν ἔχει προσηύτας ἢ πόλιν παρὰ Θεοῦ; ἵνα δὲ τὸν πρῶτον αὐτῶν δοῦν Χριστὸν ἐκδηλώσωμεν, εὖ καὶ ἐκθύμως καὶ θερμῶς ἐπεμαχοῦνται αὐτῆς εἰς δεῖ, ὅν ὡς τεύχος ἀκαταμάχητον, οὐ μόνον ἢ πόλιν, ἀλλὰ καὶ ἢ πᾶσαν χώραν περικύρτωται. (ASS, p. 112 D—E)

3. De Thessalonicensibus peste conflictatis

III, 30. Ἰσὺν, ἀδελφοί ἀγαπῶνται, καθέστημεν, ἄμμεν θαλασσῶν καὶ στοιβάς ἐκείνῃ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἀρεθμεῖν, ἢ τὸς θαυματουργίας ἐν σωματοκαῖς νόσοις γεγενημένας ἐκείνῃ τοῦ καλλίνικου καὶ ἐκτελεσθέντος μάρτυρος ἡμετέρου, καὶ οὐδέποτε λέγω τὸς τέλει ἢ ἀρτίως κατὰ καιροῦς ἐκτελεσθέντος, ἀλλ' οὐδὲ τὸς ἐπ' ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ταῖς ἀμαρτυρίαις ὄντων ἐκτελεσθέντος διὰ τὴν ὄρατον αὐτοῦ καὶ πατρικὴν πρὸς τοὺς πολίτας φιλοστοργίαν. Τοῦτον καὶ τοῦ θαύματος γεγενημένου θαυματουργήματος ἐπισημαίνοντες ἐφ' ἑνέρα κέρωμεν τὸν λόγον, ὅπως ἀκούσαντες, εὖ οἶδα ὅτι σχεδὸν οἱ πάντες ἐκτελεσθέντες, καὶ συμμαρτυροῦσθε τῇ ἀληθείᾳ. Πρὸ γὰρ ἡμῶν διανοοῦντων ἐκείνῃ γεγέννηται, καὶ οὐδένος τῶν πάντων οἶμα τὴν ἀκοήν διατήρησαν, οἱ δὲ πολλοὶ καὶ πλεονεχίαν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ μάρτυρος φιλοφροσύνην ἐκείνουσαν, ἢ αὐτοῦ τῆς ἐκτελέσεως αἰσθόμενοι, ἢ αὐτοῦς ἔχοντες τοὺς ἐξ ἀπροσδοκήτου ἀμαρτυρίας τὴν ἀκοήν τὴν δὲ καὶ οὐ καὶ οὐ καὶ τῇ διαγίγνεται παρρησίας τὸ λεγόμενον, μάλιστα καὶ τὸ θαυμάσιον ἔχοντες ὡς οὐκ ἀπιστοῦμαι πρὸς πᾶσαν ἀπολογίαν; (ASS, p. 114 F)

III, 31. Ἰσὺν δὴ ποτε, ἀγαπῶνται, τὴν πρὸ πάντων ἀλκοστόν χρόνον θνήσκων ἐκτελεσθέντων τῇ πόλει ὄντων, οὐ τῇ πόλει δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ χώρῃ πᾶσι, λέγω δὲ τὸν λοιπὸν ἐκείνῃ τὴν πᾶσαν ἁγίαν καὶ πατριάρχην καὶ πατριάρχον, — — —, πρῶτον μὲν γὰρ χαριστολογία θεοσεβειῶν περικύρτωται ἡμῶς ὡς πατρί, οὐχ ἡμῶν, ἀλλὰ τοῖς ἐκ γῆς πατρί, εἴτα καὶ τοῖς πατρίαις ἡμῶν ἐκτελεσθέντων ἀρεθμεῖν τὴν πόλιν. (ASS, p. 115 A)

III, 32. Ἰσὺν δὲ ποτε καὶ ταῖς ἡμῶν γεγενημένους ἐκείνῃ, τοῖς ἐκτελεσθέντος καὶ τοῖς κομῶντες αὐτῶν ἐκτελεσθέντος τῇ πᾶσι. Ἰσὺν δὲ καὶ ταῖς τῇ πᾶσι μὴ ἐκτελεσθέντος ἀρεθμεῖν τὴν πόλιν.

сте безразсъдни.³ Не знаете ли, че градът има много закрилници пред бога и че един от тях е бил избран от Христа за пръв, че той сърдечно и горещо винаги се застъпва за града и че не само градът, но и цялата страна го имат като непреземима стена?»

3. Чума в Солун

III, 30. Възлюбени братя, равносильно е да преброиш морския пъськ и дъждовните кашки, както е писано, и да изложиш чудесата, които победоносният и преславният мъченик Димитрий е извършил по отношение на телесните болести. И то съвсем не говоря за ония [чудеса], които са се проявили отдавна или още по-отдавна, нито дори за тия, които са били извършени в наше време поради неизказаната му и башинска обич към гражданите, макар че ние сме грешници. Ще върна речта си към други [чудеса], след като припомня и това чудо, което е станало неотдавна и което, щом го чуете, знаят добре, ще го познаете и ще свидетелствувате и вие за истината. Защото то се случи преди твърде малко години и мисля, че никому не е убягвало от слуха, а напротив повечето от оная са познали покровителственото човеколюбие на мъченика, както или лично са изпитали благодеянията му, или имат близки, които неочаквано са се отървали от смъртта. Но какво се баля и не направя с разказа си казаното да стане очевидно, а най-вече, като имам упование, че ще ми се вярва, разказвайки пред хора, които знаят.⁴

III, 31. Без съмнение вие знаете, възлюбени, за божия гняв, който сполетя неотдавна града, и то не само града, а и цялата страна, сиреч за тази всеядна, всеизстребителна чума, която надминаваше всяка мира — — —. Този, който като баща ни наказва чрез божествено напътствие, остави морът да връхлети не върху нас, но върху плодовете на земята, а после и върху нашите стада.

III, 32. А като видя, че съвсем не ставашме по-добри, той насочи лютото към кърмачетата и невръстните деца. Като разбра пък, че отокът на душите ни⁵

³ Тази чума в Солун се датира към края на стр. 69—70, когато и поставя между 608—610 г. нещата чума, която дава отокът.

⁴ Авторът сравнява пороците на душата с бубоничното царуване на Фока. Вж. Баршайд, пос. стр.

νυχθὼν ἡμῶν οἰδημαί, τότε τὸν μέγαν καὶ δρα-
μὴν καὶ ἀνίστατον τοῦ λοιμοῦ κατήρα δι'
ἀγγέλων ὄντος πατρῶν ἐπαχθήναι τῇ πόλει
συνεχώρησε πόλει. (ASS, p. 115 B) (2) Ἐνθα
οὐκ ἦν οὐκίος κηρύον, οὐδ' αἰώνιος ἔκαστος
φύσεως ἡλικίας ἀδολεσθέν, οὐ νεότητος ἀνθους
ἔλεος, οὐκ ἀνδραγῆς παιδεύσεως τε καὶ εὐτολ-
μίας καὶ ἔχθρῶν καὶ πρὸς σάρατον πόλεως
ἀναγκαστικῆς φρεσὶς τε κατεργαζέτο ἄλλοι
(Tougaard, pp. 80–82) πόλεις ἄρδιν ἀπὸ
νυχθὼν μέγας ὁδὸν ἀνηπάχοντο, μόνον τὸν
δὲ γῆρας βελτὴς πελεδμήσαν. — — — εὐ-
νὸν καὶ ἀνθὼν τῆς ἡλικίας ἐκπείρεται, τὸ
δὲ πάλαι καὶ ἐγγὺς ἀρσενισμὸς διετρεῖτο,
(ASS p. 115 B) {διελθὼν θανάτου τῇ δουρίῳ
ἡδὲ τὸν γονόμενον καταπονομήσαν. Ποῖα γὰρ
πύλη τῆς πόλεως τὸν ἐκπεριττῶν ποτημέων
οὐκ ἐκπεριττῶν ποτῶν διὰ τοῦ εἰσεῖν ἐν
καρπῶν ἐκκαμίνοντο; Ὁδὸν μόνον, οἷμα, εὐ
φύστος ἀδελφοί, ἀλλ' ἡ δὲ νεότης, ἡ γῆρας,
ἡ ἀνδραγῆς καὶ γονομένων φημι ἐπὶ γὰρ πο-
δῶν, καὶ νεοφυῶν καὶ πόντος τῶν μὴν στρο-
μῶν κατεμάχεται φέροντοσ' σφοδρὸν γὰρ τοῦς αἰ-
κλῶντας ἀνάρους νεοφυῶν, ἄρδιν ἐκπείρεται
τῆς οὐκίας ἐν μὴ καρεῖ βολῇ ἀδελφῶν ἀπο-
σφαιγέται. Ὡς τὰς ἀνελὸς μὲν φρεσὶναι με-
ταμέλει, κρονόος δὲ διὰ σφαγῶν ἀναβλέπει
τοῦ αἵματος, οὐδ' αἰ καὶ οὐμῶν ἐκπείρεται τοῦ
πόλεως τὸν πνοχῶν τοῦτο, εὐνὸν ἐνθὲν ἀνθ-
ποσῶν.

3. Ταῦτα τοῖσι περὶ τὴν μὴν ἐκκαμίνοντο,
ἐν μὴ εὐνὸν μέγας τοῦ πόλεως καταπονομήσαν
τῇ πόλει τὸς ἀνελὸς ἡμῶν καταπονομήσαν
(Tougaard, p. 82)

III, 33. Ἐνθα οὖν τοῖσι καὶ τὸν τοῦ-
των ἐκκαμίνοντο εἰς τὸν ἐκπείρεται τὸν
τοῦ πνοχῶν κατεμάχεται, εὐνὸν ἐκπείρεται, Μετα-
φῶς, τότε καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλοφροσύνης τὸ
μεγέθος, καὶ τῆς ἐκπείρεται τοῦ Ἀδελφῶν
διπλάσιος τὸ κηρυγόμενον ἐκπείρεται. Ὅσοις
γὰρ αὐτὸς ἐπὶ ἐκπείρεται τὸς, εὐνὸν ἐκπείρεται
μεταμέλει, εὐνὸν ἐκπείρεται οὐκίος καὶ ἐκ-
πείρεται μεταμέλει, καὶ πόντος οὐκίος εἰς τοῦτο
κατεμάχεται οὐκίος ἐκπείρεται ἀνάρους, καὶ
πόντος ἐκπείρεται, καὶ πόντος ἐκπείρεται εὐνὸν
μεγέθος τὸν ποτημέων ἀνάρους, καὶ ἀνάρους
ἐκπείρεται ἡμῶν ἐκπείρεται καὶ ἐκπείρεται ἀνάρους
τοῦς ἐκπείρεται οὐκίος ἀνάρους, ἀνάρους ἐκπείρεται
δοσφαιγέται ἐκπείρεται τοῦ μὴ τοῦς αἰκλῶν ἀνάρους
ταῦτα οὐκίος εὐνὸν τοῦ πνοχῶν Μόρτους

не спада и при този разрез, тогава той
позволи толемият, страшен и непоносим
бич — чумата — да бъде внесен в целия
град от наистина или ангели! (2) Тогава
нямаше милост за младеца, не се гле-
даше слабата женска природа, достойна
за съжаление, нямаше милост към цвѣта
на младостта, не се виждаше никаква
попада към вечната на мъжете и хра-
бростта им срещу враговете, която е
твърде необходима за уредбата на града.
Но всички до един, от отроцето до
мъжете, бяха отнасяни от болестта, с
изключение само на скочаните от дълбока
старост. — — — Младото и това, което
беше в разцвета на възрастта, гинеше, а
старото и това, което беше близо до гро-
ба, се запаваше. Те бяха измъчвани като от
двойна смърт при непоносимата гледка
на това, което станаше. Защото към гра-
дска врата не се задържаха от трупо-
вете, които се изнасяха по цял ден? И
кой носилка видяхме да изнася само един
мъртвец? Никога, мисля, христолубиви
братя, а или двама или трима мъртви
бяха вдигани, говоря за мъже и жени.
А що се отнася до децата, ние видяхме
една носилка да носи четири или пет.
Премълчавам умелите, останали в къщи
непогребани, понеже всички до един оби-
татели на къщата са били погубени
невидимо, за миг, тъй като рани никъде
не се виждаха, но от устата бликаха
струи кръв, което беше сигурен знак, че
страданият иде напусне този свят.

3. Аз бих предпочел да премълча тези
работи, та да не би да накарам слуша-
ли да се удави в печал поради величи-
ната на това бедствие...

III, 33. Прочее, след като бяха наказани
с тези и други подобни болести, те, както
се казва, прибегнаха в пелителния храм
на пресветия мъченик. Тогава се прояви
и величието на божиято човеколюбие и по-
кровителството на действителната сила на
победоносца. Защото тя, която той
като чедолубив баща посещаваше всяка
нощ, веднага на сутринта приемаха храна
и при това забързваха със собствените
си крака. Тия, които преди това нямаша
охота за хранене и бяха най-зле от всички,
и изглеждаха съвършено неподвижни по-
ради големите си страдания, след много
малко дни, здрави и с бистър ум, за-
почваха да тичат леко и без страх
към домовете си, като бяха напълно

τοῦτον ἀποκρίθησθαι. "Ὅπως δὲ κατὰ τὰς εἰ-
 ραῖς ἡτοιμασμένοιον ἐπεσφίρατο, τοῦτον ἡ πα-
 ραρχὴν ὁ δῆμος ἐπέδωκε, ἡ μαρτυροῦντι
 κήρυκτι πρὸς ὅλητον διὰ χρόνον ἢ ἀνελ-
 λὰχ ἡ τοῦ νομήτου ἐξέτατο, μᾶλλον δὲ οὐκ
 διὰ χρόνον, εἰ μὴ ἐπὶ λαχνησθεῖς ὁ Μάρτυ-
 ρήσας ἐκείνῃ τὴν κήρυκτον. (ASS. p. 115
 B—C)

III, 34. "Αλλ' ὁλοκαυτοὶ πέν ἦσαν οἱ πληστοὶ
ἐν ἀνεπιδόκῳ κατεσφραγισμένῳ, διότι οἱ πληστοὶ
τοῦτο οἱ πολυχηνοῦσες τοῖς τοῦ ἡμῶν.
Εἶτα ἐπισπεφθέντες εἰς ἑαυτοὺς, οἱ δὲ ἐκ
ἡμετέρων τοῦτον οἱ ἀνδρῶν ἐπεσφραγίσαντο.—
(ASS, p. 115 C)

111, 35. — — Εἴτα δὲ πῶς, εἰσέει-
μι, οἱ μὲν ἔξω τοῦ ὁρίου καὶ κατὰ τοὺς
ἰδίους οἴκους κατοικοῦντες, οἱ πόλιν οὐδεὶς διε-
πύθησαν πληρὴ δόλων, ὅς καὶ ἀτακτοί, ὅς
κέρητα, μέγα τοὺς πολλοὺς, ἃ δὲ καὶ κατα-
ταί τεμνὴ τοῦ Μάρτυρος προσμαγνέας ἀνα-
ρετοὺς οὐδεὶς ἀπεδείχθησαν, πληρὴ δόλων τῶν ἐ-
μπροσθεν παλαιῶν ἐπιδείχθησαν; Ἐπει γὰρ
πάντα, ἥτοι οὐκ αὐτοὺς ἐβόηθη καταλήψεις
τῇ πόλει, τὴν λαοὶν ἐπικαταναῖναι τῶνται πα-
ρὶς ἀπώλειαν, βλαπτομένης δὲ καταλύειν.
(ASS, p. 116 D—E)

[illegible]

сигурни, че преславният мъченик ги е спасил да не загинат от своите страдания. А ония, които той отминаваше и нощите си посвещения, или веднага биваха отвлечени от смъртта, или дълго страдаха от продължителната болест, като най-послед след време напълвяхе облекчение в болестта, и то не толкова поради [изтеклото] време, а ако се смислеше мъченичеството и погледнеше благословно страдания.

III, 34. Но тъй-де малобройни бяха ония, които умряха там, понеже не бяха посетени от мъченика, а малко повече от тях бяха тези, които дълго време боледуваха. Впоследствие, макар и да биваха посетени по-късно, бързо възстановяваха здравето си и надминаваха по брой [другите]. —

Щ. 35. — Прочее, кажеме ми, как тия, които лежакъ болни явявън свети храмъ, въ своите домове, загинаха почти всички, с изключение на малцина, така че повечето останаха непогребани, както се казва, а ония, които прибъгнаха до пресветия храмъ на мъченика, почти всички се спасиха отъвен малцина, които бяха подложени на наказание отъ [божия] промисълъ. Защото, ако той не беше помогнал на града, както грибва, и въ този случай вилсецата чума щеше да натреби повече отъ тях и да остави твърде малко брой.

III, 36. Това, че така стана по площадите и къщите и че само на ония, които бяха в пресветия храм на мъченика, не се случи същото, но тъкмо обратното, е явно доказателство, че господарят в този дом прояви човеколюбива си мисъл. А за да повярваме сега всички, че всичко се случи по божия промисъл и че нищо добро не става от само себе си, както някои празнословят, бог, който иска да натръгне из корен от нашето сърце такива висушки на лукавия, отвори очите на разума на единия от лежащите тогава там. През нощта той като че ли изпаднал в екстаз и видял светена, наметнат с дламида, с розово и приятно лице, като някой консул, който е получил от императора власт да раздава милост на народа. Той преглеждаше всички застрашени от опасност. На някои полагал ръка и се опитвал да ги бележи с кръстния знак. Други пък едва поглеждаше с печално лице, а съвсем малък брой отминавал с голяма мъка и с мрачно лице, като че ли не искал да ги погледне поради голямата си скръб за тях.

III, 37. Οὕτω μὲν οὖν ἔωθεν ἢ μετὰ μικρὸν πάντες καὶ πάντως ἀπέθνησκον, οἱ δὲ καὶ συγγενὲς προσώπων, ὅμως δὲ καταξωθέντες τῆς τοῦ Μάρτυρος σωτηριώδους ἐπιβλέψεως, οὐ διεφθείραντο μὲν, ἐν δὲ τῷ πάθει ἐχρόνισον, ἀλλ' εὐέλπιδες ἦσαν ἀκούοντες παρὰ τοῦ θεωροῦντος, οὗ ὅλος κῆν μετὰ λήτης ἐπισκοπῆς ἡξεώθησαν ἐπίσκεπον δὲ τῷ λέγοντι ταῦτα ἐκ τοῦ τοὺς λεγομένους μὴ ἐπισκεφθῆναι παραχρῆμα τελευτᾶν, καὶ πάλιν τοὺς ὑποδεσπομένους ἐν Ἠλαρίῳ κατασφραγισθῆναι, ἔωθεν ἔνθ' ἐκ τῆς ὀφείας ἐπαρένοσθη σήμαστρα, ὥς μὴ δὲ τοὺς ἑαυτοῦς πολὺν τοῖς τοιοῦτοις λογίων προσεγγίξεν δεδοκός μετὰ τὴν σφραγίδα τοῦ Μάρτυρος ἀνθηρωπῆς τέχνης προσεγγίξεν βοηθήματα. (ASS, p. 117 A).

III, 37. Прочее още на сутринта или малко по-късно тя умираха неизбежно и неотменимо, а другите, които все пак бяха удостоени със спасителното посещение на мъченика, макар и [да бид] с тъжно лице, не загиваха, а дълго време боледуваха. Но те биваха обнадеждени, като чуваха от очевидеца, че все пак били удостоени с посещение, макар и със скръб. Те вярваха на този, който им казваше това, тъй като ония, за които се казваше, че не били посетени, веднага умираха, а напротив, които бяха посочвани, че са били отбелязани радостно [с кръстния знак], още на сутринта носеха безите на здравето. Така че дори и лекарите не смееха да се доближават до тях, страхувайки се да прибавят към печата на мъченика и помощта на човешкото изкуство.

4. Thessalonicensis urbe a barbaris oppugnata fame premuntur

VIII, 65. "Οὕτω δὲ οὐ μόνον ἰδίᾳ πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ κοινῇ περὶ αὐτῶν ὅμοι τὴν αὐτοῦ πόλιν τε καὶ χώραν ἐν διπλόροις καιροῖς ἔμειον ἐν φιλοστοργίας τὴν προσοχίαν αὐτῶν καὶ πρόνοιαν ἢ πανένδοξος Ἀθληφόρος Χριστοῦ ἐπιδείξαιτο, τὸ καὶ πάλιν ἐνδείκνεται οὐδὲ γὰρ λίγη ποτὶ ἢ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ ἐκπλαγχεῖα, ὥς οὐδὲ ὁ πρὸς τοὺς μειωσθέντας ἁμαρτωλοὺς ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Διὰ βραχέων σαφηνίσω τῆς ἀληθείας ἔχων ἐν μέντοι συγγνώμῃ πολλοὺς βαρβαρικοῦ γὰρ ἔθνους ὁράτον ποτὶ τῷ πληθύνει τῇ θεωρητικῇ ταύτῃ τῶν Θεσσαλονικαίων ἐπιφύεσστος πόλει, περὶ οὗ οὖν Θεῷ χάρις εὐχαριστῶς ἐν τοῖς κατόπιν διειρημένῃς πύκναιται μετὰ τὴν ἐκείνων ἀναρχίαν ἀνάρχον ἡμῶν τὴν πόλιν ἡμεῖς καὶ τὴν ὅλην χώραν συνέχοντες διὰ τὸ πρῶτον μὲν τὴν ἐσθρανίαν ἐκείνην τῶν βαρβάρων πληθύνειν ὁρᾶται καὶ ἐκείνους τῆς πόλεως καταδεσθῆναι, ὥς καὶ τὸν χρόν' ἐκτελέσαι¹ τῆς γῆς καὶ τὸ περιρριμμένον ἔσται δὲ καὶ χρησιμεύοντος ἀπανταχοῦ, ὥς ἡ πόλις ἰδίᾳ, μορβὸν τῶν ἐν πόλει ἐστασμένων ἐννοῖται καὶ αὐτῶν², κίνδυνος ὁσονδὲς τῷ πολέμῳ μετὰ τὴν ἐκείνην ἀνάστασιν αὐτῆς ἐπὶ

4. Глад в обсадения от варварите Солун

VIII, 65. Преславният Христов победоносец в различни времена е проявявал поради обич своето неизмеримо застъпничество и покровителство не само към голям брой отделни хора, но общо и към целия си град и околността. И това покровителство отново се проявява. Защото неговото състрадание към нас никога не престава, както не ще престане божията милост към каещите се грешници. Аз ще разкрия нещата накратко, понеже има още много съвременници, свидетели на истината. Защото един варварски народ, неизброим изобщо по своето множество, пръхлетъ върху този богохраним град на солунчаните, но за това с божия помощ ще говорим по-нататък на подходящо място.¹ Подир това, след оттеглянето на варварите, внезапно глад обсе града и цялата област, защото тога множество варвари, равно по брой на пясъка, изпояде най-напред всичко извън града, така че и пръстта на земята изблизаха, както е писано. След това, понеже навсякъде се разнесе слух, че градът е превзет, никой от тези, които плауаха с кораби, не се вестяваше тук. И тъй, опасност, равностойна на война, надвисна отново над града, след като той се беше спасил от

a) ἐκτελέσαι? Cf. Mich. VII, 17. b) περιρριμμένον. Toug.

¹ Тук авторът важител за 7-дневната варо-славянска обсада, която подробно е описана в кн. I, гл. 13 до 15. Описаният глад се явява като последния от нея. Срв. Бурмов, вос. съч., стр. 174, бел. 4.

την, πάντων ὁμοῦ τῷ λαῷ σχεδὸν φθινομε-
νον οἶκον τε καὶ δημοσίῳ. (ASS, pp. 127 C—
128 D)

VIII, 66. Ἡ φιλοπολὶς καὶ φιλοκτήρου-
λος καὶ πάσης εὐπλοῦς ἀγαθότητος ὁ ὑπερ-
δόξος ἀδελφάρχος οὗκ ἐνόσταεν ἐπὶ τῇ συμφο-
ρῇ, οὐδὲ κατημύλειαι τῶν οὐκ ἐκείνῳ μετὰ καὶ
τοῖς ἀναξίον ἀπαιτῶν ἡμῶν διὰ τοῦ πληθὺς τῶν
πεπληγμένων ἡμῶν οὐκ ἐπὶ, καὶ συμπαθείας,
καὶ δὴ Στεφάνῳ τῷ ναυκλίῳ, ὁ ὅστις ἐπε-
ρομένην ὅσον καὶ λίαν ἀπὸν καὶ ἐπὶ τὴν βο-
ουλὴν τῶν πόλεων πλέοντι ἀπέναντι κατὰ τὸ
μέρος Χίου τῆς πόλεως ἐν ἡμέρᾳ τελευτῆς, ἐν
ᾧ καὶ γράφεται σχήματα ἐν ταῖς νήσοις, μέ-
λωνται τῇ δεξιᾷ τῆς νῆος ἀπὸ τῆς ἀντικα-
τὰ τὸ Βυζάντιον, ὡς εἴρηται, ποταμοῦ.
Παραστάς οὖν ἐν τῷ πλοίῳ ἡμῶν τῷ Στεφάνῳ
ἔκρινεν μου καὶ τὸ ἀσπερὶν ὑμῶν ἀρμε-
νον, καὶ πλέοντι εἰς Θεσσαλονίκην ἀκμαίοντες
καὶ διὰ τῆς. (ASS, p. 128 D—E)

VIII, 67. Χρῆται γὰρ τοῦ εἶδους καὶ καλῶς
ἔχουσιν πλοῖα, ὅμοια καὶ μὴ ἀνταγωνιστοῦσι
ἐκείνῳ. Τοῦ δὲ οὗ ἐν τῇ πόλει γενομένης διὰ τὸ
παράδοξον τῆς θείας τοῦ Μάρτυρος, καὶ μάλιστα
πλοῖα τῶν φθινομένων, οὗ ἡμετέρας, δι-
στοιχίαν, τὴν πόλιν ἐκείνην ἐπὶ βασιλείᾳ κα-
τασχεύοντι, καὶ πῶς ἐπὶ μὴ κατέχουσιν γενομένη.
Ὁ ἀδελφάρχος ἀπεκρίνατο ἀληθῶς παρὰ ἀνθρώ-
ποις ἡλικίᾳ, ἀλλ' οὐ παρὰ Θεῷ. Πάντα γὰρ
δυνατὰ τῷ Θεῷ ἐκείνῳ οὐκ ἐπὶ πλοῖον, καὶ ταῖς
ἀλλοῖς ταῖς κατασκευαῖς οὐκ ἐπὶ, οὐκ ἐπὶ
οὐκ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Θεσσαλονίκης οὐκ ἐπὶ
καὶ ταῖς ἐκείνῳ κατέχουσιν ἐκ τοῦ πλοῖου εἰς
τὴν βίβλιν οὐκ ἐπὶ τῷ πλοῖον λέγοντι
τῷ Στεφάνῳ ἰδοὺ ταῖς πλοῖον, ὡς ὅστις
μὴ ποταμοῦ οὐκ ἐπὶ. (ASS, p. 128 E)

VIII, 68. Καὶ δὴ παραστῆς ὁ Στεφάνος
ἀναστάς τὴν ἄλλην ὁδὸν τοῦ πλοῖου ἀνελ-
κας, καὶ ἔκρινεν ἐπὶ Θεσσαλονίκην μέχρι
πολλοῦ θεμένου τὸν ποταμόν Μάρτυρα
κατὰ τοῦ πλοῖου οὐκ ἐπὶ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοις
πλοῖοις ἀπέναντι ὁ Στέφανος θεούμενος
ἐκρίνατο ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν ποταμὸν τοῦ
Ἀδελφάρχου, ὡς ἡ πόλις οὐκ ἐπὶ Θεῷ δι-
στοιχίαν, καὶ ἐπὶ μετὰ τὸν ποταμὸν εἰς αὐτὴν
κατέχουσιν. Αὐτὸς πρὸ πάντων ἡλικίᾳ ταῖς πολ-
λοῖς τῶν τῆς πόλεως ἐκείνης, οὐκ ἐπὶ καὶ
αὐτοῖς ἐκείνῳ ἀπέναντι τὸ δόγμα ἐκείνῳ
γὰρ ὁ ἀδελφάρχος Μάρτυρας τῇ φιλοπολὶς
αὐτοῦ κατέχουσιν ἐκρίνατο τὸν ποταμὸν τῆς
πόλεως εἰς τὴν πόλιν ἡλικίᾳ πολλῶν

това бедствие. И почти всички умираха
от глад в домовете си и навън.

VIII, 66. Но обичайният града, чове-
колюбивият преславен победоносец, из-
пълнен с всякаква добрина, не остана
безучастен при това нещастие и не ни
пренебрегна нас — своите слуги, макар и
да сме недостойни за пощада и съчувст-
вие поради многото си прегрешения. Той
се явил сред бил ден в образа, с който
го рисуват по иконите, при остров Хиос¹
на един капитан на кораб на име Сте-
фан², който карал твърде голям товар
с жито и плувал към столицата. Капитанът
иял, както се казва, да вдигне дясното
платно и да отплува към Византион.
Прочее победоносецът, като се изправил
в кораба, казал на Стефан: „Чуй ме,
вдигни лявото платно и отплувай бързо
към Солун при спокойно време.“

VIII, 67. Защото [градът] се нуждае от
храна и ти добре ще постъпиш, ако ме
последваш и дойдеш там заедно с мен“.
А той изпаднал като в екстаз поради
несочакваната поява на мъченика и едва
промълвил пред него: „Чухме, господарю,
че този град е завладян от варвари. Защо
ме караш да отида там?“ Победоносецът
отговорил: „Наистина той бе превзет от
хора, а не от бога. Защото за бога всичко
е възможно. Отплувай прочее натам и
съобщи на корабите, които срещнеш, че
Солун е спасен благодарение на божие
милосърдие.“ Щом рекъл това, той слезъл
от кораба в морето, като се разхождал
по водата и казвал на Стефан: „Ето плу-
вай по този път, като вървиш след мен“.

VIII, 68. И Стефан веднага станал, вдиг-
нал другото платно и отплувал към Солун,
като дълго време виждал преславния
мъченик да върви по морето. Но когато
Стефан забелязал и твърде много други,
които плували, той започнал да им вика,
както му бил поръчал победоносецът,
че градът бил спасен с божия помощ
и ги убедил да обърнат корабите си
и да тръгнат към него. А той стигнал
преди всичките и разпразил тези неща
на мнозина от гражданите, като с клетва
и със самите си дела ги накарал да по-
вярват на разказа му. Защото пресла-
вият мъченик благодарение на човеко-
любивото си вастъпничество веднага обър-
на скръбта на града в радост: след

¹ Хиос е един от най-големите острови в Егейско море, близо до малата Аскария бряг. ² Не е известно дали това лице е съществувало действително.

δοξος Μάρτυρος Ιησηύματος νεύεται θάλας ἐν πλείστον καὶ θαλάσσιον χωρὶν ἀνέστας ἐπαυγέ-
ρως μεμετοικωμένους ἐν θηλασίᾳ ἀπὸ πολλῶν
ποσσίων καὶ πλοίων ἐργάται καὶ ἑλλήνων καὶ πάσης
πρὸς ἀνθρώπων διὰ τὴν ἀγαθότητος, ὡς ἐνθὺ
τὴν Πλὴν μὲν τῶν ὅσων οὕτω προσδοκούμενα
ἐλλείπειν διαβροχῆναι, καὶ τὴν χειμῶν καὶ οὐδὲ
πληροῦστος εἰς ἑμῶν διὰ Θεοῦ τραπῆται
τὴν πόλιν, ὡς οὐκ ἀνθρώπων προτοίᾳ δι-
σπαρῆσαι, μὴ δὲ κηδεμονίᾳ καὶ χάριτι πλεί-
στη τοῦ Μάρτυρος. (ASS, p. 129 C)

IX, 71. Ἄλλοι γὰρ, φῆς, το προῶν γεγε-
νησθαι, φαιμέν, οὐ γὰρ ἄλλω ὀφθαλμοῖς εἶδον-
μεν, ἀνταμεθι μὴ ὁμολογῶντες, ἀλλὰ διὰ πεισθί-
μην προτοίᾳ τοῦ ἀλλοτρίου ταῦτα γεγενησθαι,
ἡμεῖς τῶν ἐκείνων περιπλεουσάντων ἐκτα-
σθαι διὰ τὴν τὴν κατὰ τοῦ Μάρτυρος αὐτοῖς
γεγενημένην ὁμολογησάμενος ἐπὶ τῇ τῇ ἐνθάδε
καταλαβεῖν. Ἄλλοι δὲ καὶ αὐτὸς προσπείθει-
ται, ὡς ἔφη, ἡμεῖς τὴν ἐκείνων δὲ Μάρτυρος
καὶ τὴν ἐκείνων, ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν
νοήσας συλλυγῆσαι ἑαυτοὺς ἐπιστάμενοι πρὸς
ἡμᾶς ἔπεισαν στείλειν, καὶ τοῦτο πληρο-
φῶν τὴν ποίησιν ἀκούσας τοῦ γενοῦς ἐπὶ οὐκ
ἀλλοτρίᾳ πόλιν. Ἀντὶ γὰρ πρὸς τὴν κατὰ τὴν
Ἀβυδὸν μαρτυρησάτι ἐξυπερόμενος κόμηται,
καὶ τὴν Χίον τήσων αὐτῶν κατέσται καταμεθί-
ναι, ἐπὶ τῇ τῶν πλοίων προτοίᾳ τε ἑαυτὸν καὶ κατε-
πείθει ἀσφάλειαν καὶ ἑαυτὸν ἀπομῶν ἐπὶ τῇ σπλά-
νῃ τῶν ἀνταμεθίων, ὅρα καὶ ἑαυτὸν, ἑαυτὸν
καὶ ἐκείνων φωνῇ ἀκούει παρακλησάμενος τοῖς
ἀνθρώποις, τοῦδε πρὸς αὐτῶν ἡμετέροισιν. (ASS,
pp. 129 C—130 D)

IX, 72. Τί, φῆς ἀδελφεῖς καὶ ἀδελφεῖς, ἀκρι-
βῶς τοῦ, ὡς ὁ Δημήτριος κἀθήμενος προῶν ἐπα-
βουλομένους τὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ πέμπων εἰς
θεσσαλονίκην ὁ δὲ διαποσὶς καὶ περὶ τῶν
ἐπὶ τὸ μαρτύριον τοῦ καλλίνικου μάρτυρος
Ἰσιδώρου, ἀφελὼν ἀκριβέστερον καταλαβεῖν
ἀπὸ τῶν ἐκείνων εἰς ὁ Δημήτριος οὗτος ἑμα-
δὲ καὶ τὴν ἀφελὼς λεχθέντα ἑαυτὸν ὁρῶντες πρὸς
κατὰ τὴν ἐκείνων φωνῇ ἀκούει παρακλησάμενος αὐτῶν τοῦ
μαρτυρίου τὴν ἀκριβέστατον, ἵνα τὴν ἀδελφεί-
ται τῇ στείλειν αὐτῶν ἐκκαλεσθῇ καὶ ἀπὸ τῶν
τοῦ, ἀκούει πᾶσαν πρὸς τῶν ἐκείνων ποσῶν τῶν
τῶν κατὰ τὸν δυνάμει διὰ τὸν μόνον τῶν ἐν
αὐτοῖς ἀπομῶν, καὶ ἀποσπῶν φωνῶν τῶν

нийт мъченик Димитрий, изпрати със съ-
гласието на бога в родната земя от много
различни страни пренатоварени кораби
с разни храни, и сурови и сухи, и вся-
какви блага за прехрана на хората,
така че надеждата унищожни невъобра-
зимите нещастия, макар че наблюдаваше
анимата.¹ А и градът поде химни към
бога, загледи беше спасен не с човешки
промисъл, а само със застъпничеството
и с преголямата милост на мъченика.

IX, 71. Но наистина ли, казващ, е ста-
нало това нещо? Да, аз твърдя. Защото
не можем да не изповядваме това, което
сме видели с очи. А как да се убедим,
че това е станало по промисъла на побе-
доносца, който никой от търговците,
които плували край брега, не признава,
че е имал видение от мъченика, за да
дойде там? Но макар и мъченикът да
не се е показал явно, както ти каза, на
плуващите покрай брега търговци, то той,
като е поговорил мислено в сърцата им
и по божие внушение ги е убедил да
се отправят към нас, и това [е достатъчно,
за да] накара слушащите да повярват, че
станалото е напълно явни. И наистина,
един доверен човек, който служел при
благородния комес на Абидос² и по
негова заповел бил дошъл на остров Хиос,
се ядосвал на бързото отминаване на
корабите и бил много паднал духом по-
ради малкия брой на отплуващите [ко-
раби]. Той видял на съм, а след това и
навяве чул глас, подобен на съновиде-
нията, който му казал следното:

IX, 72. „Какви, защо си паднал духом
и тъжиш? Знай добре, че тук стои Ди-
митрий, който предварително е заангажирал
корабите към Солун³. А той, като станал,
тръгнал към мартиреума на добропо-
бедния мъченик Изидор⁴, за да разбере
по-точно от местните жители кой е този
Димитрий. Същевременно, като се моел
със сълзи на току-що споменатия светец-
мъченик да му бъде точно разкрито по-
ложението, за да не бъде смятан за не-
годен и загубен човек от оня, който го
пратил, той отново чул [сънието] от ония,
които били обладани от свърхестествена
сила (понеже в тях говорели или духове)⁵.

¹ Населението на Солун било „погубено напълно“, защото в онези времена мореплаването ставало по крайбрежията и анимата намалявала възможността да се получи помощ.

² Коместът на Абидос бил граждански управител на този град, който се явявал на мизанзийския бряг на Хелеспонт според Барниш, пос. съч., стр. 67—68, този комес на Абидос е бил Теодор, за когото Theophanis Synopographos, p. 298, 26—28, съобщава, че бил верен човек на император Ираклий (610—641).

³ Кинто личи от разказа, този храм с иконите на св. Изидор ще да се е намирал на остров Хиос.

⁴ Става дума за т. нар. „беснуващи“, които получавали пророческия си дар по вдъхновение из „тъм-
ните сили“ според тогавашното схващане.

αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν ἐκρούσαν γὰρ, οὗ ὁ Δημήτριος ἐκείνος, ἀπειθεῖς δὲ αὐτῷ καὶ τὸν διὰ λόγους βίον θέσαν, ὅσοι καὶ ποτε τῷ ἁγίῳ προδρόμῳ καὶ μετὰ τῷ Χριστῷ Ἰωάννῃ τὴν ἐκκαθάρσιν τῆς καρδιᾶς ἐπετύχον, ἐπεὶ βοῆαίς ἐγγόνι τῷ μεγάλῳ καὶ πιστῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ κατ' Εὐεργέσιον τοῦ ἐκείνου στρατηγούμενῳ πρὸς πόλεμον, καθύπευθε τόνον ἐβόαν, ὡς εἰρηται, οὗ δ' ὁ λογχοπληρὸς καὶ βασιθεύων ἐκείνος, προσθέντες καὶ τὸ ἔργον τοῦ μάκαρος ἁγίου, ἐκείνος, φράς, ἵπασιν τὰ πλοῖα εἰς Θεσσαλονίκην ἀπέστειλεν. (ASS, p. 130 D—E)

IX, 73. Ὁ δὲ ἄνθρωπος τῶν ἁγίων μετὰ καὶ τῶν συνόντων αὐτοῦ ἐπιστάτης μὲν, ὡς ἀληθῆς τὰς διενεργαίας καὶ ἦν ἱκανὸς φρονεῖν, μὴ διακρίνας δὲ τὸ ἀληθές, ἀλλ' ἐπιστάτης τοὺς ἐπάρχους τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀνέβησαν ἰδὼν συλλαβὴν ἀμαρτίαν ὡς ἐκὸς ὀνομαζόμενον, τοὺς προσεγγίζοντας ἐπαύριον παθεῖν ἢ καὶ ἀνίστασθαι τὴν ἐπὶ Θεσσαλονίκην ἐπὶ ἀλλοτρίῳ βουλήσιν, γρημίως παροχρήσας κέχρηται πρὸς τὸν τῆς καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐγγυμμένον ἀνδρὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ καταβῶν τὴν ἀδικίαν, προσθεὶς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πεμφθέντος ἁγίου πατ' ἁπλοῦς Δημετρίου ἐπὶ τῇ τῶν πλοίων ἀνεγκριτικῇ προσηγορίᾳ, οὐκ ἡμέλει δὲ, ἀλλὰ καὶ τῷ στέλει αὐτῶν ἐν Χίρ, καὶ τῆς Ἀβίδου προκοπήσας γαργάρας διαβάλλων τοὺς ἐπάρχους Θεσσαλονίκης, γινώσκας αὐτοῦ τὰ κατὰ λέγειν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πεμφθέντος Δημετρίου, ὡς ἐκείνου κινηθέντι θυμῷ βασιλεῖ αὐτοῦ προσηγορίαν, καὶ βασιλεῖ πάντων τῶν ἐκείνου ἐπιπληρυνάς πρὸς τοὺς ἐπάρχους καλεῖσθαι χηρῶσθαι περὶ τούτων. (ASS, p. 130 E—F)

IX, 74. Ταῦτα δὲ ἐξ ὀκνηρίας Θεοῦ ταραχὴν ποσάτην ἐδίδξαντο, ὅτι ἡ θεόφρων προνοία καὶ ἐλεεινότης κηδεμονία τοῦ παντὸς Ἰωάννου ἀποστόλου κηρυχθῆν ἐν τοῖς πάσαις, καὶ γὰρ πᾶσα ἡ οἰκουμένη, οὗ οὐδὲ πάλαι φίλοις τῶν γνησίων υἱῶν ἐπεμελήσαντο ὅπως ποτε, ὡς ἡ πόλεσιπληρὸς καὶ χριστομύμνος τοῦ Μάρκου, φιλανθρωπία τῶν διακόνων ἡμῶν καὶ δοῦλων αὐτοῦ μετὰ Θεοῦ παρεστήκει καὶ ἡλικιότητι καθόλου, μηδὲν ἡμῶν περιμενῇ

които му разкрили истината против желанието си, като викали, че този Димитрий е направил това. Те хуляли него и насилствената му смърт чрез копие, както някога [подобни хора] се подигравали над обезглавения свети Иован Предтеча, Християния кръстител, понеже той бил помогнал на великия и верен император Теодосий, който водил война срещу узурпатора Евгений¹. Прочее те викали, както се казва, че този ударен с копие и насилствено умъртвен човек (те произнасяли и светото име на мъченика), той именно е отклонил всички кораби към Солун.

IX, 73. А този мъж заедно с другарите си, като чул това, се уверил, че наистина сънят му и гласът, който чул, са били действителни. Но той не отгатнал истината, а предположил, че илирийските префекти са изпратили частно лице, на име вероятно Димитрий, който принудил срещнатите търговци било с убеждение, било насил, да отидат в Солун. Той веднага изпратил писмо до този, който тогава стоял начело на префектурата на Илирик², като се оплакал от несправедливостта и прибавил и името Димитрий на човека, който уж бил изпратен от него, за да отклони насилствено корабите. Той не се успокоил, но писал и на управителя на Абидос, който го бил изпратил в Хис, като обвинявал префектите на Солун³, и го уведомявал подробно и за името на изпратения Димитрий, и че, разгневен, ще доведе това до знанието на императора, и че от своя страна христолобният император⁴ с настоятелна заповед ще се обърне към префектите по тия въпроси.

IX, 74. Тези неща по божие поведение предизвикаха такава бъркотия, за да се разчуе навред богоугодната грижа и чореклобното застъпничество на преславния победоносец и целият свят да знае, че нито чедолобив родител се е грижел някога така за собствените си синове, както мъченикът с многомилостърдното си христоподобно човеколюбие се грижи за нас — грешниците и рабите негови, след като сме раби божии, и ни изтръгва от такава опасност, без някой от нас да

¹ Загатна се за една случка от войната, която водел Теодосий I в 394 г. срещу Евгения, който узурпирал властта в западните части на империята. Вж. P Gr, CXVI, col. 1259, л. 52. ² Св. глум за управителя на префектурата Илирик. ³ Множественото число тук означава вероятно самият префект на Илирик и неговите подведомствени. Вж. Бариниш, пос. сък., стр. 44, бек. 38. ⁴ Епитетът „христолюбивник“ показва, че авторът има пред вид император Ираклий, тъй като и оните на византийските писатели Фока минава за „бесбожник“, „узурпатор“.

όντων ἐπιστάσαντες αἰετοὶ ἡμῶν ταῦτα καὶ ἐπέ-
ραις πολλοῖς οἱ ἐνδοξέσθαι ἐπέσχευε διηγήσαντο
πεύσαντες μετ' ἑκάστων, ἡμῶς μὲν αἰσχυρεῖ, τὸν
δὲ ἐν Χίῳ ἄνδρα διὰ γραμμάτων, καὶ αὐτὰ
δὲ βασιλεὺς δι' ἀναγραφῆς περιούσης, ὡς εἴρηται,
καὶ ἐνομήσαν, ὡς οὐδέως πέποιμεν πρὸς ἐπὶ
τοῦτο, πλὴν ἐν μὲν Συκίῳ κατὰ κλέσαν
βασιλικήν¹ ὅς οὐδὲ ἀπίστευον εἶναι, ἔγραψαν.
Ἀλλ' οὐδὲ ὅλως ἔχει ἡσυχίαν αὐτὸς ἐξουσιο-
δοῦμενος Δημήτριον προσονομαζόμενον. (ASS,
pp. 130 F—131 A)

6. De seditionibus quae Illyricum Phoca
imperante turbaverunt et de S. Demetrii
templo Thessalonicae

Χ, 76. Οὐ μόνον ἐν λοιμοῖς καὶ λιμοῖς
ισχυράς ἢ ἐπιδόσεις οὖτος καὶ ἐπαρτέος
ἀθλοφόρος ἐκ παλαιῶν καὶ μέχρι τοῦ νῦν
ἐπὶ περὶ τὴν χεῖραν εὐκαταχρον πρᾶσιμῶς
ἐπεδείξατο, ἀλλὰ καὶ ἐμπυλίων πολέμων, καὶ
δημιόδους ζήλῃς ἀκατέμνητα κύματα κατὰ
ἀσφαλείας παροῦς ἐν αὐτῇ διεκίδανον τῇ
πρὸς Θεῶν παρρησίᾳ τὰς μακρομένων θυμῶν
ῥημάτων ἐνδοξοῦσαν. Ἐκείνῳτι ἐνὸς δὲ καὶ
ἐκείνῳ καὶ μόνον μνησθῆσαι διηγήματος
ἀναξαρτήτων τὰς καρδίας ἡμῶν πρὸς ἑμὴν
Θεοῦ καὶ δόξαν τοῦ μέγιστος² τῷ γὰρ εὐπε-
ρημένῳ, καὶ ταχυστάτῳ τῶν μεγάλων αὐτοῦ
τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ἀκατέμνητα δέξαν οὐ
παύσομαι. (ASS, p. 132 D—E)

Χ, 77. Ἐπὶ τῆς μετὰ Μανθίνον τὸν τῆς
ἐπιδόσεως λήξεως βασιλείας, τοῦτε σφένδι ἑσπαι-
τες, οἷον κατὰ πόλιν ἔφυγον κατοικοῦς ὁ
διάβολος, πρὸς τὴν ἀγάπην, καὶ μεσοληθῶν
οὐκ εἰς κατὰ τὴν ἀσολίαν πόλιν, καὶ Κιλίκιαν,
καὶ Ἀσίαν, καὶ Παλαιστίνην, καὶ πάσας τὰς
ἀμφὶ τὸ ἐκείνῳ μέρη παρθεῖας ἕως καὶ αὐτῆς
τῆς βασιλείας τῶν πόλεων, οὕτως ὡς μὴ μόνον
ἐξαρχεῖν τοῖς δήμοις τὸ κατ' ἀγορὰν αἵμασι
ἐμπελῶς μεθίστασθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς τὰς
ἀλλήλων οὐκ εἰς ἐπιστολῶν, καὶ τοῖς αὐτοῦ
μὲν ἀποσφάττειν ἑκαστὸς, ἢ καὶ διὰ τῶν
ἐμπυλίων δειμάτων ἐν ζῶντας ἀκοντίζον
ἐπὶ τὸ ἔδφος γίνεσθαι, καὶ παῖδος καὶ γέρον-
τος, καὶ νέου ὡς εὖως ἀσθενεῖς, οὐκ διὰ
ἀδρανείας παρθεῖας ἐκφορεῖν τὰς τῶν ἀνελθόν-
των μακροτίας οὐκ ἴσχυον, ἐκπλεῖν δὲ βαρ-
βάρων δόξην τοῖς ἐμὸς καὶ γνοήτους,
καὶ ὡς εὖως σιγγρητῆς, καὶ παύσαντα ταῦτα

се е погрижил за нещо. Самите преславни
префекти разправиха това на нас, както
и на много други хора, и с клетви ни
убедиха нас лично, а човека в Хиос —
чрез писмо, тъй и самия император — чрез
съответно клетвено изложение, както се
каза, че никой не е пращал никого за тая
цел, освен само в Сицилия по императорска
заповед. „И той, казваха те, още не се
е върнал. Но и императорът изобщо няма
човек на име Димитрий, който да е на
служба при него.“

6. Размирици в Илирик през царуване-
то на Фока. Храмът на св. Димитрий
в Солун

Χ, 76. Но не само при епидемии и
глад обичайният града ни и преславен
победоносец хляди пъти от старо време
и до днес показваше на дело своето мно-
гострдие над страната, но и в различни
времена разпръсваше в нея с намесата
си пред бога безкрайните вълини на между-
особините войни и на бурята сред народа,
като успокояваше разбеснелите се духове.
Аз всякога ще припомням един единствен
разказ измежду всички, като подбуждам
сърцата ви да запечатим на бога и да
славят мъченика. Защото не ще престана
да възбуждам духовната ви жажда с ху-
баво описание и кратко възпомяване
на великите му дела.

Χ, 77. Бие почти всички звиезде какви
вихруцки повдигна дяволът срещу града
след царуването на бааженопаметиния Ма-
врикий³. Той издуха обичта и пося омрава
[между хората] по целия Изток, в Киликия⁴,
Азия, Палестина и във всички страни
около тамошните земи, та как до самия
престолен град. Затова тълпите не се
задоволяваха само да се опиват по пло-
щадите от кръвта на сънародниците си,
но вече започнаха да се втурват в къ-
щите едни на други и безжалостно да
избиват намиращите се там. Или тъй от
по-високите помещения на къщите хвър-
ляха на земята още живи жени, деца,
старци и юноши, които, естествено, са
слаби и поради телесна немощ не можеха
да избягнат издевателствата на нахлу-
ващите. Те ограбваха като варвари и съ-
жителите си, познатите си и, разбира се,
роднините си. И след всичко това изга-

¹ Това изречение ясно показва, че става дума за размириците по време на Фока. Вж. Кулаков-
ски, История, III, стр. 13—15. — Баршайд, пос. съч., стр. 47—48. ² Провинция в Мала Азия.

³ Гръцки извори за българската история, III

καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶς πικρολεῖν, ἵνα μὴ δὲ οἱ ἐκρήντες ὡς εἶπες, καὶ ἐν πτωχείᾳ τὴν ζωὴν ποριζόμενοι διαλάβωσι. (ASS, p. 132 E—F)

Х, 78. *Ἦσαν μὲν οὖν, ὡς εἰρηται, πάντες οἱ κατ' ἐκεῖνα τὰ κλίματα χώροι τῆς διαμονῆς ταύτης ἀνθρωποποιᾶς, καὶ λεηλατίας ἀνόπλειοι, καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον οὐλόασι ληστῶν ὥστερ δὲ τὸς περιοληθέντες πόλιν, καὶ τῆς φλογὸς κατακατοδότης τῶν ἀπομοχρμένων τῷ ἔθρει οὐδαί τῇ σφοδρότητι θερμαινόμενοι τοῦ καπνοῦ, αἰτὰι τε μελαίνονται δαλοῦ διερῇ, καὶ πρὸς ἄνατον ἐτοιμάται γίνονται, μὴδὲ πῦρ, καὶ βραχέας προσφάτως, καὶ ταύτης προσδοκῆσαν δρασομένον, οὕτως καὶ τὸς περὶ τὸ Ἰλλυριῶν ἀπὸς πόλεις ἡ τῶν ἀνατολικῶν γῆμι διασημεῖσα κακῶν. Τινὲς μὲν κατεβόρσε τοῖς τῆς φιλαργυρίας θυμοῖς καὶ τὸς ἐμπυλὸς φλόγας ἐν αὐταῖς τοῖς φυλακῶς φρυγῶας ἀτήσαν ἤδη δὲ καὶ τὴν μακροφύλακτον τῶν θεσσαλονικαίων μητροπόλιν ἀναπόλεον ταῖς οὐραῖς τὰ τῶν πλησιαζόντων δραματοσημήματα, καὶ τὸ τῆς ἀνάτης αἰτῶν ἐπλανήεις, ὅ καὶ ὁ Ἀπόστολος δι' ἐπιστολῶν ἐμακρόθεν, τῇ τοῦ φθόνου παρρησίᾳ κατακατηγμένη ἐμελάνετο. (ASS, pp. 132 F—133 A)*

Х, 78. *Ἦν τε βλῆσαν ἑλευσὶς ἐκρηαῖτα, τὴν τῆς δημοκρατίας μακρότολιν θάλασσαν διχονοῖας γεγενημένην οὐδαίς λοιπὸν ἱγῶς ἐφ' πλησίον προσέβλεσαν, — ὅ τῷ ἀποδοκῆσαν κακῶν! — ὅ δὲ συγγενὲς θεομὸς τὴν ἐκκαίρῳσαν πόλιν διατρέψαν ἐξοχίαν. Ἀλλ' ὥστερ ἐν ἀρχαῖς σωρεῖα φλόξ κακρυμμένη, μόνον διασημεῖται τῷ καπνῷ ἐννομένη, καὶ μὴ οὐδὲ ἐκπυλῆται διακαλεῖσθαι τῶν ἐπικαιμένων ἰσχυρῶν, εἰς τὸ τὴν αὐτῆς παρρησίαν ὁρμὴν διεκρῖναι, πάντα διακαῖον, καὶ κατακαρῶσαι τὰ περιαιμῆματα, οὕτως ἡ πόλις ἐπὶ τοῦ δαίμονος ἐπικυλὸς οὕτως αἰδὴν τὴν κατ' ἀλλήλων διαφθορὰν καὶ μικρὰς ὡς ἐπὶ τοῦ παραδείματος τῶν ἀρχαίων ἐδεῖτο προσφάτως εἰς τὸ ἀνακρίσει, καὶ κατὰ πάντων ἀποκρίσει τὴν ἀλληλόφθορον μάχισαν. (ASS, p. 133 A)*

Х, 81. *Ἦν γὰρ μὴ ἀρροδῆ, ὡς εἰρηται, τῶν περὶ ταῦτα βουλευμένων ὁ νοῦς, πόκερον αὐτομάτως ἡ τῶν ἐκκαίρων κακῶν φορὰ, ὅσον οὐκᾶν προδοκῆται, κατεκαίμενη, ἡ πῦρ πρὸς πρὸς τοῦτο γιγνέται. Καὶ πάλιν, ἵνα μὴ διαμειβῆται τῇ τῶν πρὸς βλαστῶν ἡ πόλις ἐκ τῶν πύλων τοῦ θανάτου ἀνακρίσει, ὡφθῇ τῷ κατ' ἐκρηαῖτα ἐν τῇ Ἑλλάδι τῇ*

рѣха и самите кѣци, за да не могат да се укрят дори и немошните, които естествено, прекарваха живота си в нишета.

Х, 78. Прочее всички места в тия страни се бяха изпълнили, както се каза, с демонски убийства и грабежи. Те бяха, според Писанието, свърталища на разбойници.¹ Когато някое място биваше опожарено и пламъците не угаснаха, въпреки че се бореа срещу тях с вода, околните къщи се нажежаваха от гъстия дим, сами почерняваха като факли и ставаха съвсем готови да се запалят при най-малкия повод, който се явяваше. Така мълвата за злините в Изток се разпространи по всички градове в Иллирис. Тя помрачи някои [от тия градове] със сребролюбиви страсти и запали в тях огъня на междусобиците чрез племенните раздори. Вече ветровете разнасяха около закрилияния от мъченика главен град на солунчаните делата на съседите им и тогава потъмня, победен от завистта, пламъкът на обичта им, който и апостолът е ублажил в посланията си.²

Х, 79. Тогава можеше да се види със съжаление как главният град на съгласието стана море на раздор. Вече никой не гледаше с добро око на ближния си (о неочаквано зло!), нито роднинските връзки имаха сила да лекуват връхлетялата болест. Но както пламък, скрит в купа слама, тлее, като изпуща само дим, и се разпалва при най-малко разравяне на лежащата отгоре слама, та разбудената му всякадна сила да изгори всичко и да превърне в пепел това, което е наоколо, така градът, разяден вътрешно от дявола, страдаше от взаимно унищожаване и, както при примера със сламата, трябваше незначителен повод, за да стане разпалването и да блесне срещу всички взаимноунищожителният меч.

Х, 81. За да не се колебае, както се казва, умът на тези, които мислят върху тия неща, дали ходят на толкова големи злини, доколкото той доведе неочаквано, се уталожи от само себе си, или това стана поради грижата на някого и, освен това, за да не се чудят те благодарение на чия намеса градът бе изтръгнат от вратите на смъртта, явило се на сън такова съновидение на един приличен мъж, който неотдавна се беше преселил

¹ Вж. Рим, XII, 6. ² Става дума за посланията на апостол Павел.

Θεσσαλονίκη επιδημῶσιν, ἀνδρὶ κοσμίῳ, καὶ τῶν τηλικούτων τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐπάρχου συγγενεῖ, πρότερος ἐν πόλει, προσπλευροῦντι, καὶ μηδὲ τὰ κινούμενα ἐν αὐτῇ καὶ λαλούμενα ἀπογινώσκοντι, τεσσάρη τις ὁμοῦς ἐνεργον. — — — (ASS, p. 133 B—C)

IX, 82. Εἴτα εὐσεβῶν δὴθεν ἐν τῷ ταῦ, καὶ προσκευόμενος, δρῶ τὸ ἱερὸσκευὸν ἑαίτο, καὶ περικαλλὲς δημιουργήμα κατὰ μέσον τοῦ ναοῦ πρὸς τοὺς λαοὺς πλεuroῖς ἐφύδαυμένον ἐξαγώνῳ σχήματι, κίονα ἔξ καὶ τοῖχος ἱσαριθμῶν, ἔξ ἀργύρου δοκίμων καὶ διαγερλυμένον μεμορφωμένον, καὶ τὴν ὁροφὴν ὡσαύτως, ἀπὸ τῶν ἐξαγώνων πλευρῶν κυκλοφορικῶς ἀνίσχονσαν καὶ εἰς μίαν στρογγύλην ὡς ἐκ ποδὸς ἀπολήγουσαν σύνδεσιν, σφαῖραν τε ἀργύρεα μεγέθους οὐ μικροῦ φέρονσαν ἀναθεῖν, ὅγ' ἦν ὡς κήρυον βλαστοὶ θανυμίσιοι περιεχόμενοι, ὡς πάντων ἐπάνω τὸ κατὰ τοῦ θεοῦ πνεύματος τρέψανον ἀκτινοβολεῖ, τῷ μὲν ἀργυρέῳ δημιουργήματι εἰς τοῦ σώματος ὁμοῦς παρασκευάζον ἐπιλήπτεσθαι τῇ δὲ τοῦ Χριστοῦ νοήσει τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς τοὺς οὐρανίους καταυγάζον χαρίσματος ὁ ζωστικός, σῆμα, καὶ τίμιος τοῦ Θεοῦ καὶ σαπῆρος ἡμῶν σταυρός. (ASS, pp. 133 C — 134 D)

IX, 83. Τοῦτο δὲ τὸ θεοδόμητον τέχνημα κατὰ τοὺς ἱπποὺς ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ ναῷ θεοσάμνος τὸ παρ' ἡμῶν καλούμενον ἀγνισμένον κιβώριον, ἐπεφύτα δὴθεν τοὺς πλησίον, τί τοῦτο, ἀδελφοί, τὸ καινοποιήσαντος ποιήμα, κατὰ τὸ μήκος τοῦ ναοῦ μέσον ἐκείδεται; ὁ γὰρ ἐν ταύτῃ ἐλήφθη τὴν κόρην, εἰ μὴ μεγάλης τῆς ἐξέταστος τῆς προσόψεως τῶν δὲ φησάντων, ὡς ἐκεῖνος παρὰ τῶν πατέρων ἡρώσαντων κατὰ τὴν θεοπροφητίαν τὸν ὑπερένδοξον ἀλλοφύρον δημιουργόν, ἐλευθέρων, ἔρη, ὁ ἀνὴρ, τῆς κατὰ τὸ ἔνδοξον ἐξέταστος ὁ δὲ ἱπποδρόμων αὐτῷ πρὸς ταῖς ἀργυρέας θύρας ἱστάμενον ἱσχυρῆτην μὴ ἀνευ τοῦτου φάσκοντες, οἷόν τι εἶναι τινα τῶν ἔνδοξων τυχεῖν. ὧ καὶ προσελθὼν ὁ ἀνὴρ, ἔξενον ἀνοίγειν αὐτῷ, προσκατήσσει βουλομένῳ καὶ ἀνακαθῆναι τῇ θεοπαράχῃ τοῦ μυστήματος χάριτι. (ASS, p. 134, D)

IX, 84. Τοῦ δὲ διανοήσαντος εἰς θύρας, μὲν εὐσεβῶν ὁ ἀνὴρ, ἴδεν μὲν τὸ καὶ ἡμῶν δοκίμων ἀργύρεον κατὰ τὸ μέσον ἱδρυμένον ὡς περ σκηνόδιον, ὃ κατὰ τὸ πρὸς κεφαλῆς μέρος θρόνον ὡς λαμπρόν ἐκ χρυσοῦ, καὶ λίθων πολυτελῶν κατασκευασμένον, καὶ τὸν πεντέκοντον ἀλλοφύρον τοῦ Χριστοῦ δημιουργόν ἐφύδαυμένον, ὅσως ὁποῖον σχήματι κατὰ τὸς

от Елада¹ в Солун и беше роднина на тогавашните префекти на Илирик. Той за пръв път идваше в града и съвсем не знаеше за вълненията и слуховете в него. — — —

IX, 82. След това, като влязъл уж в храма и се помолил, видял онзи свещен съсъд — извънредно красиво творение, издигнато като шестоъгълна фигура в средата на храма, от лявата страна, с шест колони и също толкова стени, направено от чисто и ковано сребро, а също и покрива му, поддържан в кръг от шестоъгълните стени и завършващ като че ли още от основите с един закръглен свод. А отгоре имало немалко сребърно кълбо, под което се намирили наоколо чудни листа като на лилия. Над всичко това бил закрепен и сивел победният знак над смъртта, именно честният кръст на бога, нашия спасител. Със среброто, от което бил изработен, този кръст подготвял телесните очи да се удивляват, а духовните очи озарявал с небесна благодат чрез мисълта за Христа.

IX, 83. Човекът, като гледал на сън в храма това благодарено произведение на изкуството, което ние наричаме свещен киворий², запитал уж тези, които били наоколо: „Братя, какво е това ново дивно творение, което се издига надлъж сред храма? Защото то не би заемало това място, ако нямаше някаква съществена причина.“ А те му отговорили: „Чували сме от бащите си, че тук почива боголепно преславният победоносец Димитрий“. „Бих искал — казал човекът — да видя какво има вътре.“ Те му показвали прислужника, който стоял пред сребърните врати, като му казали, че без него не може да се илзе вътре. Човекът отишъл при него и поискал той да му отвори, защото желал да се поклони и да се освети чрез богодарената благодат на гробницата.

IX, 84. Когато прислужникът му отворил вратите, мъжът, преди да влезе, видял поставеното в средата нещо като сребърно легло, което и сега виждаме. На страната към главата той видял някакъв блестящ престол, изработен от злато и скъпоценни камъни, а преславния Христос победоносец Димитрий седнал така, както се изобразява по иконите. На дол-

¹ Под Елада тук се разбира Средна Гърция, т. е. областта южно от Тесалия. Срв. ВИНЪ, I, стр. 214—215, бел. 63. ² Опит да възстанови плаца на този киворий е направил Успенский, пос. съч., стр. 20 сл.

εὐαίως ἐγγεγράφεται, κατὰ δὲ τὸ πρὸς τοῖς ποσὶν τοῦ κραδίου μέρος ἕτερον φρόνον λαμπρὸν μὲν καὶ αὐτὸν, ἐξ ἀργύρου δὲ πάντα συγκείμενον, ὅψ' ἢ καθέζομένην ὁρᾷ γυναῖκα τὰς εἰρηκλειάταις, καὶ κομῆαν ἰδέσθαι, σεμνικρατῶς καὶ ἀπερίττως ἡμικραμένην, καὶ ἀντὶς πρὸς τὸν μάστιγα βλέπουσαν. — — — (ASS, p. 137 D—E)

7. De cuiusdam Illyrici praefecti morbo

XI, 90. Ἀκούσατε γὰρ εἰς ὅσην ἐπεβολὴν θυμοῦ τὸν ἐπακρόβουλον μάστιγα λόγος παραφροσύνης ἐκίνησεν, ὅς καὶ τῆς ἐμφύτου ἡμερότητας ὥσπερ ἐκλαθόμενον παραχρῆμα τὴν ἐκδίκησιν τῷ ἡμικρατῶν προσετέρασθαι τὴν γὰρ τῶν ἐπάσχων τοῦ Ἑλλήνων ἔθνος ἀρχὴν διὰ χροὸς ἔχων ἀνὴρ τις, εἰ γὰρ καὶ τοῖσιν μα λέγειν ἐπ' ἐνεδιομῶ ἀλωνίζοντα; πλὴν ἀλλὰ γούν φρόνησιν μεγίστην ἔχειν καυχώμενος, καὶ τῶν πέλος ὥσπερ ἐπισκαυδόλεον κατεταρόμενος, τοῦτο γὰρ οἶμαι αἰσῶ, καὶ τῆς ἀφροσύνης ἐν γλώττῃ τὴν βλασφημίαν ὠτίεσκον, ἐπὶ καὶ τοῖς περὶ σωματιῶς ὡς τὰ πολλὰ διὰ τὴν ἐπεφροσίναν ἡμῶν ἐπάσθαι μεμαθήκαμεν, ἐνὸς τῶν τῆς πόλεως βρεγῆς πραγματείαις προσωπύτων μεταστελλόμενος ἀπέρει τὰς πύλ' αὐτῶν γενέσθαι θύοιχον. (ASS, p. 136, E—F)

XI, 92. Μετὰ δὲ ἡμέρας δύο, τάχα δὲ οὐδὲ πλήρεις δύο, τὸ πᾶν σῶμα τοῦ ἀνδρός ἀσθενήσας ὤμων ἕως ὠμων ποδῶν νόσῳ διασπαστῆς κατασχέθη οἷτος, ὅς μὲν διαγνωσθῆναι τὸ νόσημα παρὰ τῶν τῆς λατρίας ἐκείνων καὶ μῆτος περὶ πᾶσι δικαίᾳ ἐν τῷ προλεχθέντι παμφύλῳ διατελέσας νοσήματι, τέλος πολλῶν ὧσων γενομένων, καὶ ῥῶον ὥσπερ ἐσχηματῶς αἰσῶ, εἰς τοῦτο κατέληξε τὸ τῆς ἀσθενείας, ὡς τὸ ἡμῶν μέρος τοῦ ὅλου σώματος παρεθῆναι, ὡς ἔχειν μὲν αὐτὸν τῇ θείᾳ πάντα τὰ μέλη, τῇ δὲ ἐπεφροσίνᾳ μίαν χεῖρα, καὶ ὤμων ἓνα, καὶ στήθος καὶ κοιλίαν τὸ ἡμῶν, καὶ μηρὸν ἑκατέρωθεν ἓνα, καὶ γόνα καὶ πόδα. Καὶ διαμεμενηκὸς οἷτος ἰὼ μῆτος ἐπὶ τῆς τέσσαρος, ὡς πληραλῆσαι αὐτῷ τὸν ἐκείνου, οὐ πρότερον ἐπιστρέφους τοῦ Ἀθλοφόρου κατηξυθέθη, καίτοι φιλανθρώπων ποσάτων ἐπάρχοντος, πρὶν ἢ μετὰ διακρίων πολλῶν ἐν τῷ αὐτοῦ πασθέντι καὶ νόσῳ διπλάσι ἐξωμοιολογήσας ἐπιστρέφαι. — — — (ASS, p. 137, A—B)

ната пък страна на леглото имало и друг блестящ престол, целия направен от сребро, на който той видял да седи една благоприлична и красива жена, облечена благородно и просто, която гледала настойчиво към мъченика.¹ — — —

7. Болестта на един префект на Илирик

XI, 90. Слушайте, проче, до какъв люто гняв бил доведен преславният мъченик от една безразсъдна дума, та като че ли забравил вродената си кротост и веднага наложил наказание на оня, който сгрешил. Наистина, един човек заемал длъжността префект на Илирик. Зашо трябва да споменаваме и името на човек, осъден на вечно порицание?² Но той се гордее не само с преголям ум, а се държал надменно и към близките си като към животни (мисля, че това именно сложило на езика му безразсъдната хула, понеже разбрахме, че изпитанията идват до голяма степен от нашето високомерие). Той извикал неколцина първенци в управлението на прочутия град и поискал от тях да изпълнят някаква заповед.

XI, 92. След два, а може би не цели два дена цялото тяло на човека, от раменете до върха на краката, било обхванато от една толкова ужасна болест, че дори опитните в лекарското изкуство не могли да определят болестта му. Той страдал около осем месеца от казаната вседневна болест и накрая, като били приложени много различни [средства], той се чувствувал като че ли по-добре. Наказанието му се ограничило в това, че половината от цялото му тяло било в таква положение, щото той изглеждаше на вид, че притежава всичките си членове, а всъщност [имал] само една ръка, едно рамо, половината от гърдите и корема, както и едно бедро, едно коляно и един крак. И като останал така още други четири месеца, та се изпълнила една година, той не бил удостоен с посещение на победоносца, който при това е много човеколюбив, докато с обилни съзни и с цялата си душа не изповядал в пресветия му храм, че е сгрешил. — — —

¹ Според автора тази жена била *Kyria Eutaxia*, т. е. олицетворение на „добрия ред“. Тя помогнала на солунския епископите да спасят града от размиранията. ² Авторът не споменава името на префекта, понеже по всяка вероятност той е негов съвременник. Вж. *Gelzer*, *op. cit.*, pp. 38—39.

8. *Quomodo Slavorum oppugnatio a Thessalonicensibus repulsa sit*

XII, 94. Ἀλλὰ κῶν ταῦτα πάλα, ὧν ἔγνω-
μεν καὶ ἠκούσαμεν, μενημονεύου προθύμως, μὴ
ἄρα τῇ γραφῇ παρεθήρομεν. Ἐν εἴ
γὰρ τὰ παρελθόντα συντάκοντες, καταλαμβάνου-
μεν ἐφ' ἐκείνης ἀπογραφόμενα, καὶ μάλ-
λον οὐ λήξουσι ποτε προσγεόμενα, εἰ καὶ διὰ
βίον παντός ἡμεῖς τε καὶ οἱ μετ' ἡμῶς συ-
γχαίρουσι εὐομεῖν. Οὐκ ἔστιν ὁ δὲ καὶ νόμι κα-
τάστασι πολιτικῆς ἐπιστολῆς προθέτης συγ-
γραφεύς. Τῇ διαγίγνεται γὰρ ἐκείνην περὶ αὐτοῦ
τὸν σκοπὸν οὐκ ἔχοντες. Χαίρου δέ, ἀγαπητοί,
πρὸς ἡμῖν τὰ τοῦ παντοδύτου ἀθλοπόρου προ-
τιθεῖς κατορθώματα, τοὺς αὐτοὺς ἀκριτῶς τῶν
γενομένων, καὶ μέγιστος κεκτημένος, ὅς μὴ
κόπον μοι δεῖν περὶ τὴν περὶ τῶν δυνάμεων
ἡμῶν (θεοῦ γὰρ τούτων οἱ πλείστοι γυμνάζονται)
εἰ καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐκκλησιῶν ἐκκληζέται
πάντως καὶ τῇ ἰσχύϊ, καὶ τῇ ἐπιστολῇ. (ASS,
p. 138 D)

XII, 95. Τοῦ καλλινίκου τοῦτον καὶ φιλο-
πολίτος μέγιστος Δημητρίου ἦτον ἐορτὴν ἢ
χώρα πᾶσα, καθὼς εἰώθει, τῇ τοῦ ἀποστόλου
μετὰ εἰσόδου ἑσπέρῃ ἡμέρᾳ καὶ δὴ τῶν
ἐδρασαντων πνευματικῶς, ὡς πληρόσαντος
τοῦ Κυρίου τὴν εὐχὴν τῶν δούλων αὐτοῦ, καὶ
ἀξιώσαντος αὐτοὺς τῆς χάριτος τοῦ μέγιστος ἐν
εὐφροῇ πλατείᾳ, καὶ βραβευμένης ὁμοῦς μετὰ
μυριάδων τιμωρῶν κατηχουμένων, τῇ δευτέρᾳ
ἡμέρᾳ τῆς ἐορτῆς ἄρτοις μέσας ἑσπέρας κατ'
οἰκονομίαν τοῦ ἀθλοπόρου (οὗτος γὰρ με-
λέτην τὸ πέρας τοῦ πράγματος ἐπέκεινεν) ἀνέφθη
περὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καθάπερ τὸ δόξασεν,
καὶ οὐ πολλὰ δυνάμεις ἐκκλησιάζοντες.
Τοῦτον δὲ κατὰ πάσης τῆς πόλεως ἐν βραχεῖ
πνεύματι δυνάμει, συνέχθη πᾶν τὸ νῦν ὡς
μάλιστα τῆς ἡλικίας, τὸ καὶ τὸν ἑσπέρως
δι' ἐπὶ τὴν ἀποβολὴν, ὡς δὲ τοσοῦτοι γυμ-
νάσαν, ὡς ἀποβυθίσαν τῷ πλήθει τὸ πᾶν
τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ μὲν δὲ γυνὴς καὶ περὶ
ἡρ ἡλικίας ἐπὶ ἑσπέρους ὡς ἴδωμεν, τὸ δὲ πλήθος
τῶν ἀποστόλων περιέκλειε τοῦτον ἀπομαρτόν,
ἐφ' ὃν καὶ πρῶτος Θεοῦ νεκρὸν τὸ τῆς
φιλοπόλεως ἐκκλησιάζον. (ASS, p. 138 E)

8. *Солунчане отблъсват нападенията на славяните*

XII, 94. Но ако смятахме да припом-
ним тук отново ония деяния, които
знаем и сме слушали, ще направим пи-
санието си неизказано дълго. Защото
докато изреждаме миналите дела, настигат
ги всекидневните подвизи или, по-скоро,
няма да престанат никога да се прибавят
нови, макар и цял живот да се заложим
да ги описваме ние и онези, които идват
след нас. Прочее, след като изложим
само две глави за военната помощ, ние
ще замълчим. Защото ако се увеличим в
разказа си, не ще можем постигнат целта
си. Радвам се, вълюбени, че като из-
лагам пред вас подвизите на преславния
победоносец, аз имам за слушатели на
станалото и тези, които са свидетели, та
не трябва да ви убеждавам, когато слу-
шате (защото повечето от вас сте били
очевидни на тия неща), въпреки че вели-
чието на това, което ще кажа, ще удиви
напълно и слуха и мисълта ви.¹

XII, 95. Цялата страна, както обикно-
вено, чествуваше на 26 октомври праз-
ника на победоносца, мъченик Димитрий,
който обича града си. Всички се радваха
духовно, понеже господ беше изпълнил
молбата на рабите си и в дълбок мир
ги беше удостоил да се радват на мъче-
ника, а и тогава изобщо никъде не се
чуваше варварски глас. Но на втория ден
от празника по решение на победоносца
(изходът на случката ме кара да говоря
така), внезапно в полунощ пламна светият
му сребърен хиворий, за който често при-
помняхме по-горе. А когато това за кратко
време се разчу из целия град, всички най-
млади граждани, които и лесно се отказ-
ваха от съня си поради здравето си, се
събраха в пресветия храм в такъв голям
брой, че го задръстиха с числеността си.
Среброто, разтопено от огън, беше пя-
лото потекло на земята като вода, а мно-
жеството амфори и заграждаха като бре-
гове и те именно, както и божия про-
мисъл, осуетиха опасността от пожар.

¹ Изследваните датират различно това славянско нападение. Някои го отнасят към 584 г. (вж. Баршайт, пос. съч, стр. 49—50), други са на мнение, че това е второто славянско нападение, ставало след обсадата, която се описва в гл. 13—15. Вж. P. Lemerle, La composition et la chronologie des deux premiers livres des Miracles S. Demetrii, BZ XLVI (1953), p. 353, и Бурнов, пос. съч, стр. 185—186, който го отнася към 609 г. Другите мнения вж. у Бурнов, пак там, стр. 71, бев. 2, и у Баршайт, пос. съч, стр. 53—54.

ХII, 96. Οὐ κοσμίως γὰρ τῇ ἀθυρίᾳ πάντας εἰς ἀμνηστὶαν ἐβλάπτειν ἢ τοῦ κιβωρίου πυρκαϊῆς, ὅσον ἢ προσδοκία τοῦ φθάνειν τὴν φλόγα παρὰ τὴν ὁρώσιν τοῦ ναοῦ εἰς καρδίαν τῶν θεομένων ἐξέτηκεν οὐκ ἐκ γυμνοῦ (φόβος γάρ, ὃν ἐδεδοκίμασαν, ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ καθὼς γέγραπται) ἐκ τῆς διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ κιβωρίου κρεμαμένης αἰδέως αἰδηρῆς, ἐξ ἧς πολυτρόπως τις ἀπειρεσίτω καὶ ἀγνώστως τὴν καὶτα κρατῇ, δι' οὗ δὲ καὶ σμύλακος εἰς πᾶν ἀναμνηθέν φθίσιαι τὴν ὁρώσιν καὶ τοὺς καλουμένους καλῶντες ἀρεσθῆσαι περὶ αὐτοῦ καὶ δι' οὗ τότε τοὺς ἀεροδουλοῦντας ἐκσπύλῃς κατὰ τῶν δεξιῶν οὖν ἀγγέλους πλείους ἰδοσφόρους, ὅσοι συνεγεία περὶ γένοντο τοῦ φλογμοῦ. Μετὰ τοῦν ταῦτα, τοῦ αἰθέρος τῶν ὀχλῶν οὐ διεκχωροῦντες, ἀλλ' ἐπιμένοντες ἔνδον, καὶ τῶν ἀποσπορόντων, ἢ καὶ ἐκχωρεῖν οὐκ ἐδύναντο τῆς νικητῆς κατενώπιον, οὖν ἰσχυρόντων πείσῃ τὴν πληθύν, ὅς τις ἰσχυρῶς τῶν καὶ καθεμῶν τοῦ παροῦστος ναοῦ, μὴ τὸν ἀγνώστως διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ὀχλοῦ, διὰ τὸ γέναι κατὰ τὴν ἐκκαρδίαν εἰς ἀναμνητὴν τοῦ ἀγνώστου, οὐ τοῦ κατὰ τὴν ἐκκαρδίαν μόνον ἐκ πυρὸς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ κρεμαμένου πρὸς ἐκκοσμίαν τῆς κορυφῆς. (ASS, p. 138 E—F)

ХII, 97. Καὶ δὴ βουλευόμενος τις ἀξιομαρτυρῶντος ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἐνταυτοῦ στρατὸν τοῦ Δακκίου κληρονομήσαντος οὐκ ὀκνῶν τὸν ἱερωλεμπρὸν ὑπάρχον τοῦ Ἰλλυρικοῦ στρατηγούμενος, ὅς τις ἐστὶν τρόπος ὁ δυνατόντος ἀλλοῦς, καὶ ἐκπαρασκευάσας ἐξουσίαν τὸν ὀχλον ἐκ τοῦ ναοῦ, εἰ μὴ προφασίσασθαι τις ὁρμηδὴν βαρβάρων ἐπιδρομῇ, τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἐκείνου καρδίαν εἰς τοῦτο κατήσταντο, ἡρξάτο βοᾶν, βάρβαροι περὶ τὸ τεῖχος, ὃ ἀνδρες πολῖται, ἀεροδοκίμους ἐφάνησαν, ἀλλὰ οὖν οὐλοῦς ἔλποντες ἱερὰ τῆς πατρίδος ὁρμήσαντες καὶ ταῦτα μὲν ἐκείνους δὴθεν ἐβόα πλεονέμενος, καὶ μόνον γινόμενος τοῦ ἐξαγαγεῖν τοὺς ὀχλους ἐκ τοῦ ναοῦ, καὶ κατασπύλῃς τοὺς πολέμους, ὅς ὃν μεθ' ἡσυχίας ἢ συλλογῇ τοῦ κατεκθέντος ἀγγέλου προσγένηται τὸ δὲ προμηθεὶα καθ' ἑαυτὴν τοῦ πανενδόξου μάρτυρος εἰς τὸ μὴ νικᾶν τὰ ἀγνώστως κινδυνεύουσι τὴν πόλιν ὃ γὰρ δῆμος ἔπος, τῆς ἀεροδοκίμου ταύτης βοῆς κατακοσμήσαντες, ἔδραμον εἰς οἶκους, καὶ ἐκλυθέντες ἐπὶ τὰ τεῖχη ἀνέστησαν. (ASS, p. 139 A)

ХII, 96. Защото не толкова изгарянето на кивория доведе всички до отчаяние и бездействие, колкото страхът да не би пламъкът да стигне до тавана на храма измъчваше сърцата на зрителите. Това и стана (защото страх, който ги сковаваше, ги обзе, както е писано¹): огънят се разпростри като бръщия по железната верига, която висеше от върха на кивория и на която тогава беше закачен един сребърен кратер с много светлани². Той стигна до тавана и започна да опожарява и така наречените калати³. Тогава именно някои чевръсто скокчиха нагоре по гредите със съдове, пълни с вода, и с божие съдействие надвиха огъня. Прочее след това тълпите не се разотидоха, а стоеха вътре, и тези, които ги разгонваха или караха да си вървят в този късен час на нощта, не можеха да убедят множеството. Тогава страх налегна някои от предстоителите на пречестния храм да не би поради многолюдната тълпа и поради нощта някои непознати да се опитат да ограбят среброто, не само това, което беше разтопено от огъня, но и всичкото, което беше окачено за украса по случай празника.

ХII, 97. Един човек, достоен за споменаване, който служеше в славната войска на така наречения дакийски скриний⁴ на пресветлите префекти на Илирик, сметна, че не ще се намери начин да се изкара тълпата спокойно и безпрепятствено от храма, ако не се тури за предлог някакво устремно нападение на варвари. Той започна да вика, тъй като победоносецът насочи мисълта му към това: „Граждани, варвари се явиха внезапно около стената. А вие, всички излезте на оръжие за родината си!“ Така именно викаше той, като измисли теза неща, и то само за да изкара тълпата от храма и за да залости вратите, та разтопеното сребро да се събере спокойно. Това стана по внушение на преславния мъченик, за да не бъде изложен градът на опасност през нощта поради незнание. Защото целият народ, като чу този несочкаван вик, се втурна към къщи и като се въоръжи, изкачи се на стената.

¹ Вж. Послание до ефесяните, V, 13.

² Кратери се наричат големите кандила, които, окачени

на металчески вериги, се поставят пред иконите в църквите.

³ Калати се наричат „жондичите“ на

коринтските капители.

⁴ В скриния или вътрешната административна служба на Илирик

както лича от тълкуването на Gelzer, op. c., pp. 40—41, солунският военен иририк, личната охрана

на префекта и скриниярите, т. е. чиновниците. Дакийският скриний бил част от службата на иллирийския

скриний на провинция Крайбрежна Дакия.

ΧΙΙ, 98. *Εἶτα καθορῶσαν ἐπὶ τὸ πεδίον τοῦ σεβασμίον ναοῦ τοῦ Χριστοφόρου μάχιμος Μισσηνὴς πληθὺν βαρβαρικὴν οὐκ ὄνσαν μὲν πολλὴν (ὅσους γὰρ πεντακλῆδας παρ' ἡμῶν ἔλκετο θύρου) σφωδρὰν δὲ τῇ ἰσχύϊ διὰ τὸ ἐπιλέκοντες τε ἱκανῶς, καὶ ἐμπαραπολέμους καθεστηκένους· οὗ γὰρ ὅν οὕτως ἄθροα πόλει τηλικαυτῇ προσέβαλλον, εἰ μὴ βίονη καὶ θάρσει τῶν πύκτου καὶ αὐτοῖς στρατευομένων διεντροχότας ἐτόγγοναν. Ὡς δὲ ἀπέκρυσεν ἀπὸ τοῦ τείχους ἡ πόλις ἀπογὰ τῆς ἀνταπάτης εἰσβλέψασα (ἄθροος γὰρ λοιπὸν ἦν, καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ἐπέτρεκεν) οἱ πλείους κατεβάντες, καὶ τὰς πόλεις ἀνοίξαντες, ἔβω τὴν συμπλοκὴν πρὸς ἐκείνους, τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀθλοφόρου αὐτοὺς ἐμαρτύσαντες, ἐποιούσαντο ἡδὴ λοιπὸν ἐρδύσαντας τῇ παντί τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ μέχρι τοῦ σεβασμίον τεμένους τῶν τριῶν ἁγίων μαρτύρων Χιῶνης, Εἰρήνης, καὶ Ἀγάτης, ἔβω, ὡς τότε, βραχυτάτω διαστήματι τοῦ τῆς πόλεως τείχους ἄρτόπρεον. (ASS, p. 139 A — B)*

ΧΙΙ, 99. *Καὶ δὴ μέχρι πολλοῦ τῆς ἡμέρας σὺρφηνημένους ἀμφοτέρων διδύλους, καὶ τὰς διώξεις καὶ τὰς ὑφάρξεις ἐπαυθιναύοντες οἱ τοῦ ἀθλοφόρου στρατευομένοι διὰ τὸ παντὸς τοῦ τῶν Σκολοβιτῶν ἔθνους τὸ ἐπὶλεοντο ἄνθος, ὡς εἴρηται, τοὺς ἀνιπαρτασσομένους καθεστημένοι, τέλος αὐτῆς τοῦ μάχιμος τῆς ἐπιστάσεως ἐπαυθιναύοντες, ἀπεδύοντο τὸ βάρβαρον οὕτως ἡμέρας, τῶν τῆδε μερῶν οὐ παρ' ὀλίγους ἐποχωρήσαν, ἥτοι εἰσβάντες καὶ τὰ μὲν τῆς οἰκῆς γεγεννημένης ἀπορροδοῦσαν καὶ δημιόδους ἐπιδοχῆς οὕτω συντελεσθῇ ἐπαυθιναύοντες δὲ τῷ λόγῳ πρὸς τὸν κυριὸν τῆς νεκρῆς, ὅτε τὸ πλῆθος ἔβω τῆς πόλεως, τὸ ὅλον τέμενος τοῦ πανενδόξου μάχιμος καταλύτον, δομῶσαν ἐπὶ τὸ τείχος, καὶ κρήναι πιστεύσαντες, ὡς οἱ βαρβαροὶ παρεγένοντο. Ἡ γὰρ ἐκκολομβία τοῦ διηγήματος, καὶ τὴν τοῦ ἀθλοφόρου περὶ ἡμῶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς κηδεμονίαν ἀποδείξουν, ἐκαστὴν ἡμῶν, καὶ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς εἰς τὸν αὐτοῦ πόθον ἀνακλέσει τῆς πατρὸς ὅπως ἀντιλήνως ἀναμνησκόμεν ἐκίστατε. (ASS, p. 139 B — C)*

ΧΙΙ, 100. *Ὁ γὰρ λοιπὸς καὶ οἰκουμένης ἐκείνης ἀνὴρ ὁ βοήσκας ἐν τῷ ναῷ, καὶ τὴν τῶν βαρβαρῶν δὴθεν πλεονόμενος ἀνέβη, ὡς εἶδεν ἄπαντας ἐξομνῶντας, καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἀθλοφόρου καθουρῶντας, αὐτὸν τῶν τῆς ἐπὶ τῆς*

ΧΙΙ, 98. След това той видя в равнината при светил храм на богоносната мъченица Матрона! не твърде многобройна варварска войска (защото ние ги изчислихме на около пет хиляди души), но твърде мощна и силна, понеже се състоеше от избрани и опитни бойци. Защото те не смяха да нападат така внезапно един толкова голям град, ако не надминаваха по сила и дързост ония, които някога бяха воювали срещу града. Градът извика от стените, когато със собствените си очи видя противниците (наистина беше вече призори и се разделяваше). Тогава повечето сълязоха и като отвориха вратите, окриляни от Христа и победоносца, започнаха сражение навън с ония, които поради знерското си безумие стигнаха и до свещения храм на трите свети мъченици Хиона, Ирина и Агапия. Този храм, както знаете, отстои на малко разстояние от градската стена.²

ΧΙΙ, 99. И до късно през деня те се сражаваха помежду си и хората на победоносца се излагаха на по-голям риск при настъпленията и отстъпленията, защото противниците бяха избраният цент на целия славянски народ, както се казва. На края, когато самото застъпничество на мъченика се прояви, варварите бяха прогонени същия ден и отстъпиха на големи тълпи от ония места, в които бяха нахлули. Така завърши тогава станалото неочаквано и жестоко нападение. Но да се върнем със словото си в оня нощен час, когато целият народ от града напусна свещения храм на преславния мъченик и се втурна към стените, понеже повярва на оня, който ианиса, че варварите са дошли. Нека последователността на разказа ни покаже по неопровержим начин покровителството на победоносца над нас — грешниците и като винаги ви се припомня, запали във вашите души любовта към него за това един вид бащинско негово застъпничество.

ΧΙΙ, 100. Онези прочут и мъчениколюбив мъж, който ианиса в храма, като измисли идването на варварите, видя, че всички са се изтеглили и че в храма на мъченика е настъпило спокойствие: бяха ос-

¹ Храмът св. Матрона бил издигнат от един епископ, на име Александър, невярно същият, който взел участие в Никеенския събор (325 г.). Този храм се намирал извън града, близо до Via Egea, и бил ограден от манастир — крепост, който вероятно проваждала от по-късно време. Вж. *Tafel. Topographie de Thessalonique*, p. 24. ² Не е известно кога е бил изграден този храм-манастир, чийто обитатели, както и обитателите на манастира св. Матрона, се азиянци със земелска. Вж. *G. Tafel. Topographie de Thessalonique*, p. 189.

οἷας αὐτοῦ ἐνδον ἀπομακρύναν, καὶ ἰσχυρὸν δλίγον, καὶ γηροῖον φίλων τοῦ προλεχθέντος ἀνδρός οὗτος αὐτὸς ἐκινεῖ παρακατέσχεν, ὡς εἰδὼς τὸ γινόμενον, εἶπε τοῖς ἐν τῷ ναοῦ παραμένουσιν. Ἰδοὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ βοηθῶντος, καὶ τοῦ πανενδόξου μάκαρος συνεγχεσάκος, καὶ τὸ πῦρ ἐκείνη, καὶ οὐδὲν τῶν ἐνθεῶθεν ἀνύλετο κλείσαντες οὖν τοῦ ναοῦ τὰς θύρας, μεθ' ἡσυχίας τὸν χειμαζόμενον συλλέγουσι ἄρχοντες· πάλιν γὰρ εἰ οἶδα δι' ἣ ἐπιτρέψαι τοῦ τόπου ταύτου διὰ τοῦ ἁγίου ἀμάρτος ἀναστήσεται τῶν δὲ διαφρασσαμένων τὰς θύρας, καὶ συλλεγόντων τῶν ἄρχοντων, καὶ τὸ τῆς συγκλήτης διακαθαρμένης, ἡγείρεται δευτὴ βίῃ καὶ μετὰ μνηστῆρος τῆς τῶν βασιλέων ἐκκλησίας καὶ τοῦ στρατοῦ τῆς πόλεως ἐξαιουχέσιον ἐνβήρηται. (ASS, pp. 139 C — 140 D)

XII, 101. Ὡς δὲ κατεβουβήθησαν οἱ ἐν τῷ ναοῦ τῇ βοῇ καὶ τῶν ἐν χειρὶν κατημέλησαν, λέγει αὐτοῖς ὁ θαυμάσιος ἐκείνος ἀνὴρ Ὑμεῖς, ἀδελφοί, τοῦ ἔργου ἑσῶν ποιεῖτε, καὶ μηδὲν λέγων ἔχετε περὶ βασιλέων· ἐν γὰρ τοῦ ἐμὲ κοῖνου διαβολῆς τεταραγμένην ἔχετε τὴν ἀκοήν, καὶ τὴν νῦν βοήν οὐκ οἶδα· εἶπεν γεγεννημένην εἰσάγων διὰ τὴν πρόκλησιν βασιλέων εἶναι κινεῖται· οὐκ ἔσται δὲ οὕτως, οὐκ ἔστιν ἐγὼ γὰρ, τοῦ ἁγίου ἀμάρτος ὑποβαλόμενος, τὴν τῶν βασιλέων φωνὴν ἀνεκλάσασθαι, ὡς ἐν διασκεδάνει τὸν ὄχλον ἐντεῦθεν, καὶ μεθ' ἡσυχίας ἐμεῖς τὰ περὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ναοῦ μεριμνήσμεν· οἱ δὲ τοῦ ἁγίου οἶκον λαοῦργοι, καὶ οἱ φίλοι τοῦ ταῦτα εἰρηναίου ἀνδρός ὡς ἔξ ἐκείνου στόματος εἶπον, ὁ Θεὸς τοῦ ἁγίου καὶ πανενδόξου ἀμάρτος Δημητρίου εὐλογῆσαι καὶ πληθύνει τὴν ζωὴν σου ἐν ἱερῶσι. — — — (ASS, p. 140 D — E)

XII, 102. Νομίσαντες γὰρ ἀρευνᾶς σε περὶ τῶν βασιλέων διαβολῆσι, μάστις ἢ ἀλγίστια, οὐδὲ τὰ ἐν χειρὶν ἐσθόμεν κοῖς ὀφθαλμοῖς, εἶπα τῷ ναοῦ τὰ περὶ τὸν πόλεμον φωνάζοντες· καὶ νῦν δὲ μετὰ προθυμίας ἀπαντες τῶν ἐσπουδασμένων ἀνυληγόμεθα, ὡς δὲ οὖν κοῖς ἰσχυρῶς τοῦ ναοῦ καὶ οἱ μετ' ἐκείνου νεώτεροι πιστῇ προθυμίᾳ περὶ τὴν κήρυξιν τῶν νεκρομένων, καὶ τὴν ἐμβολὴν τῶν ἀπηνθήρακτων ἐπιβοήθουν, μετῴκως ἡσθάναντες τῆς βοῆς τοῦ πολέμου, καὶ τὰ τῆς βασιλευσῆς κραυγῆς σημαίνοντες διὰ τῆς ἐξάδου ἀκοῆς ἐπεγίνωσκον· ὁ δὲ καὶ πάλιν αὐτοὺς θορυβούμενος εἶπεν, τί, φησὶν, ἵστασθε τοῦ ἔργου καὶ ταμελῆσαντες ἐνδοῦ, εἰπον ἡμῖν, τοῦ ναοῦ φροντίσας, καὶ περὶ τοῦ

τάναλι само ония, които служеха в него, както и няколко малобройни близки приятели на казания мъж, които той задържа по свой почин. Щом видя станалото, той каза на останалите в храма: „Ето, с Христова и божия помощ и със съдействие на преславния мъченик и огнят бе изгасен, и нищо от нещата вътре не бе унищожено. Прочее затворете вратите на храма и спокойно съберете разтопеното сребро, защото аз знам добре, че благолепието на това място ще бъде възобновено от светия мъченик“. А те залостиха вратите и започнаха да събират среброто и да чистят изгорелите части. Тогава беше надяден страшен вик, който се чуваше надалеч, от войската на варварите и от градските войници, които бяха влезли в ръкопашен бой.

XII, 101. Тези, които бяха в храма, се смутиха от вика и оставиха каквото имаха в ръцете. Тогава оня дивен мъж им каза: „Вие, братя, вършете си работата и съвсем не се безпокойте за варварите! Служът ви е смутен, защото ме чухте да викам това и не знаете откъде е дошъл сегашният вик, а поради предубеждение, разбира се, мислите, че е [вик] на варвари. Но не е така, не е така! Защото аз по внушение на светия мъченик измислих мълната за варварите, за да пръсна тълпата оттук и вие спокойно да се погрижите за украсата и сигурността на храма“. А служителите на светия дом и приятелите на човека, който каза тия думи, рекоха като из едно гърло: „Богът на светия и прославен мъченик Димитрий да благослови и продължи живота ти в благоденствие! — — —“

XII, 102. Защото когато ние помислихме, че ти, без да лъжеш, си извикал за варварите, свидетел ни е истината, ние не виждахме дори с очи това, което беше пред нас, тъй като цялата ни мисъл бе погълната от измисленото сражение. Но сега всички [отново] ще се вземем усърдно с ония неща, с които се занимаваме.“ А когато по-младите от неговите хора, заедно със служителите на храма помагаша с искрено усърдие да се изчистят обгорелите части и да се изхвърлят овъглените, те дочуха посилен боен вик и с привикнали си слух разпознаха някои думи във варварския крисък. А човекът, като видя, че те отново се смутиха, каза: „Защо стоите като глупави и нехвем за работата? Казах ви, грижете се за храма и не мислете

πολέμου μηδένα λόγον ἔχετε ἔγωγε τοῦτον, ὡς προέβλεπον, διενεργήσαν, πλοκάμενος ἑαυτοὶ διὰ τὸ ἡμεῖς αὐτοὶ τοῦ ὄχλου τὸν οὐρανὸν εἶναι ἀνεμυρομένους τῶν ἐν χερσὶν ὡς δοῦλοι τοῦ Ἀθλοφύρου φρονέοντες. (ASS, p. 140 E — F)

XII, 103. Ὡς δὲ ἤρξατο πάλιν ἀναδυσσόμενος τοῖς τοῖς βήμασιν τὰ περὶ τὸν τοῦτον συλλεγόντων, καὶ καθύπευθεν καὶ διαλασπόμενος, καὶ τὴν μετ' ἑδρασαν γὰρ διασπόμενος, ἦσαν τότε ἀκαταμάχτοι, ὡς γάρτοι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐδωκέντες οἱ πόλεμοι, τὸν πάλιν καταδυσσόμενος ἐπιδραμεῖν, ἡ δὲ οὐραγία τοῦ ἀθλοφύρου καὶ μόνη τὸ πᾶν τοῦ πόλεμου κατόρθωσαν, πρῶτον μὲν ὡς τὸν ναῦν αὐτοῦ συνάξουσιν τοῖς τῆς πόλεως, προειλημμένη τὸν ἐμπρησμένον, οὗ γὰρ ἐν ἄλλως μετὰ οὐποδὴς ἄλλοι νικῶντες ἐν τῶν κλητῶν διατρέποντες, εἰ αὖ τὸ περὶ τὸν ναῦν σείας μετ' ἐκλήξεως αὐτοῖς διασπόμενος εἴτα τε ὡς περὶ εἰς παράσπον τούτους ἀδρασκεῖν τε καὶ σκεπασμένους, ἐμπλησσοῦντες θύρας διὰ μὲν ἀνδράσιν ἡρώων ἐξοὺς πάλιν ὀρμήσαντες κατανεμμένους παρεσκεύασαν, καὶ μετὰ τοῦ πᾶν ἀπ' ἐκαστοῦ δις καὶ τρίς καὶ πλείονας συγκρούσαντες νικῶντες διὰ τῆς μονήρης αὐτοῦ τῆς πᾶν πᾶν ἡμῶν ἐπικταμένης τοῦ ἰδίου δουλοῦ ἀνέδειξεν. (ASS, p. 140 F)

XII, 104. Ὡς δὲ τῶντα οἱ ἐξηκούμενοι αὐτοῦ θεοσώσθαι διαμαρτύρονται τότε, καὶ δυνάμει, τὸν γὰρ ἐκείνου ὑποκείμενος ἄλλως οὐκ ἐπείδον, ὁ θαυμάσιος ἐκείνος ἰσχυρὸς, οὗ ἡ καρδία ἐκείνη, καὶ τὸ σίγμα τὴν ἀλήθειαν ἀπεκάλυψε — — — ὡς οὖν τὰ συνίσταται τῇ πόλει ἡμῶν ἐν Θεῷ καὶ τῇ Ἀδελφότητι οὐκ οὐκ παροῦν αὐτοῖς. — — — (ASS, p. 141 A)

9. De Thessalonicae obsidione ab Avaribus Slavisque improviso facta

XIII, 107. Καὶ οὕτως δὴ λοιπὸν, καὶ τοῦ μεφαισθησθέντος τῶν θαυμάσιων ἡρώων τοῦ πανόχλου, καὶ φιλοπολῶντος Μάγιστρος, λέγει δὴ τοῦ κατὰ τὸν μέγιστον τὸν πᾶν γενόμενον τῇ Θεσσαλονικῇ πόλει περικρατῶντος ἐπιδραμῶντος, καὶ τῆς καθυπευθύνου ἐκείνης, καὶ ἀνδραγαθίου πολιορκίας, ἀπροσδοκήτως ἡμῶς διασώ-

за никакво сражение. Аз, както ви казах по-рано, разпространих този слух за сражението, като го измислих нарочно, за да се опразни храмът от тълпата. Прочее сега спокойно се грижете за надлежните работи като раби на победоносца.*

XII, 103. А те, ободрени от тия думи, започнаха отново да събират нещата на храма, да чистят, да пренасят и да мият пода с вода. Тогава пристигнаха някои люде, които известиха, че чрез благодатта на Христа, нашия бог, враговете били прогонени, когато се одързостили да нападнат вратите, и че военната помощ на победоносца беше единствена причина за целия успех в сражението. Първо, понеже тя доведе гражданите в храма му, предизвиквайки пожара (защото иначе те нямаше устрдно да станат в зори от леглата си, ако, изненадани, не се бяха събудили поради почитта към светия храм). След това тя ги нареди и въоръжи като в боев ред и изгълвайки ги със смелост чрез гласа само на един човек, ги приготви да се втурнат ненадейно от вратите и от зори до този момент да влязат два, три и повече пъти в сражение. [Така] ти направи неговите раби победители заради паметта му, която се чествува сега от нас.

XII, 104. А когато тия, които разказаха това, свидетелствуваха в този час, че със собствените си очи видели, и се заклеваха (защото те не можеше да убедят другояче този, който нарочно беше излъгал), този дивен мъж, чието сърце излъгало, а чиято уста беше известила истината — — —, като чу какво се беше случило в града, запя химни в чест на бога и на победоносца заедно с ония, които бяха там. — — —

9. Авари и славяни неочаквано обсаждат Солун

XIII, 107. Дойде най-сетне времето да засегнем и най-главното чудо на пресветия и общия града мъченик, сиреч това, което блестя най-светло в най-голямата от войните, които някога са ставали за Солун.¹ Това чудо неочаквано ни спаси от оная опасна и неизбежна обсада и

¹ Има колебания у различните автори за установяване датата на това славянско нападение. Буржов, пос. съч., стр. 179—185, го смята за първо славянско нападение и го отнася към 597 г. Lemerle, op. cit., p. 354, е склонен да приеме същата дата. Баршид, пос. съч., стр. 56—64, го отнася към 586 г. Вж. мненията на предизвиканите нападения у Буржов, пак там, стр. 171, бел. 1, и Баршид, пос. съч., стр. 60—62.

σαντος, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἐκ νεκρῶν ἀναιτή-
σαντος. — — (ASS, p. 143, A)

XIII, 109. Λέγεται περὶ τινος πράγματος
ἡγιασμένου τῶν κηρυκῶν τῶν Ἀβάρων ἡρώ-
μιον οικειότητα πρεσβείας πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας
λήξεως, καὶ ἐκ σκῆπτρα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς
κατέχοντα τότε Μανρόκιον. Ὡς δὲ ἐπύχθητο τῆς
οἰκίσεως, ἀργῇ ἀκατασχέτῃ φελεχθεὶς καὶ τῷ
παρουσῶντι μηδὲν ποιῶσι δυσάμενος¹, τρόπον
ἐπαυσε, δι' οὗ μάλιστα αὐτῷ ὀδυνήσαι τὰ μέ-
γιστα ἐπεκρίσθη, ὅπερ ἦν καὶ πανάληθες² σκο-
πήσει γὰρ ὡς ἀπάσης πωλεως κατὰ τε Θεῶν,
καὶ πᾶν τὸ Ἰλλυρικόν, ἢ θεωρήλαος τῶν θεο-
σιμωνικαίων μητροπόλεως ἐκτετραλόντως ἐπερχε-
ται πλοῦσι τε πικίλῃ, καὶ ἀνδράσιν ἐδιδότας
καὶ οὐνεαῖς, καὶ Χριστιανιστάς, καὶ ἀπλῶς
εἰπεῖν γνώρις ὡς ἐν καρδίᾳ βασιλέως κεῖται ἢ
προλεχθέντα μητροπόλεως διὰ τὸ λίμην ἀπαι-
τεῖσθαι τοῖς προτερήμασι, καὶ διὰ ταύτης τῶν
ἀπροδοκῶντων τι παύσεως, οὗ ἦτον τῆς τῶν
ἐθνικῶν σφαγῆς ὀδυνήσῃ τὸν τὸ Ῥωμαίων κρῆ-
τος ἐνοστεμιένον, καλεῖ πρὸς ταῦτα τὴν ἀλα-
σαν τῶν Σκλαβῶν θρησκείαν, καὶ θρησκείᾳ
ἐπὶ τῇ, διακρίνει γὰρ αὐτῷ τὸ ἔθνος ἑαυτοῦ, καὶ
προσηύχας αὐτῷ καὶ ἀλλογενεῖς ἄλλας βαρβάρους
συναρπάσσει πάντας κατὰ τῆς θεωρουμένης
θεοσεβείας παρεκτείνοντα. (ASS, p. 143
B — C)

XIII, 110. Μεγέτος οὗτος στρατὸς τῶν κατὰ
τοὺς ἡμετέρους χρόνους ἐφύθη, ἀγαπητοί· οἱ μὲν
γὰρ αὐτοὺς ἐπὶ εὐς ἑκατὸν χιλιάδας ὀπίστας
ἄνδρας ἐδόξαζον· οἱ δὲ ὀλίγον ἦττον, ἄλλοι δὲ
πολλὴν πλείους, τῆς γὰρ ἀληθείας διὰ τὸ πλῆθος
μὴ καταληφθεῖσθαι, αἱ δόξαι τῶν θεωμένων ἐσχί-
ζοντο. Νέον ἔβρεον στρατὸν ἢ τῶν Αἰθιόπων
καὶ Λιβύων κατὰ Ἰουδαίων τὸ πρὶν ἐπιστάμε-
νον ἴδομεν ταῦτα³ καὶ παπμοὶς γὰρ καὶ πηγὰς
ἐκλείπει ἡρώσεμεν, οἷς ἦν συναρπασθέντες
παρεκρίθησαν, καὶ τὴν εὐλὴν γῆν, δι' ἣς παρὰ-
δεύσαν, ὡς πῶλον ἀρταμοῦ κατὰ τὸν προφή-
την κατέστησαν. (ASS, pp. 143 C — 144 D)

XIII, 111. Καὶ ἡ ποσότης πληθεὺς ποσότη-
τάς τῃν δόξαι θεωρούσας προσηύχθησαν, ὡς
μηδὲ γινώσκει ἡμῶς τὴν ἑλευσιν αὐτῶν πλὴν πρὸ

α) δύναμις е cod. Paris. διηρέως Boil.

¹ Загата се за похода на персийския цар Ксеркс, който в 481 г. пр. н. е. повел големи войски през Хелеспонт към Гърция. ² През 971 г. пр. н. е. Ерусалим бил нападен от египетския фараон Суаким с голямо множество либийци, етиопци и др. Петдесет години по-късно етиопският цар Зирай отново извършил нашествие над юдейската земя. Вж. Паралипомена, II, 14, 9; 16, 8. ³ Вж. Йона II, 3,

би могло да се каже, почти ни възкреси от мъртвите. — — —

XIII, 109. Казват, че тогавашният вожда на аварите решил да проводи по някаква работа пратеници при блаженопамятния Маврикий, който беше по онова време обладател на ромейската власт. Но понеже искането му останало незадоволено, варварният пламнал от неудържим гняв и понеже не можел да направи нищо на този, който не изпълнил желанието му, той измислил такова средство, с което предполагал, че ще му причини най-голяма мъка. А това било напълно вярно. Той съобразил, че от всички градове в Тракия и по целия Илирик богохранимият главен град на солунчаните се отличава извънредно много с разнообразните си богатства и с лични, разумни и много набожни хора. Накратко казано, той разбрал, че споменатият главен град лежи в сърцето на императора, поради това че блести всеотранно с предимствата си, и че ако той пострадал нещо неочаквано, този, който е обладател на ромейската власт, ще се опечали не по-малко, отколкото от гибелта на чадата си. Тогава, повикал при себе си цялото безверно и зверско племе на славяните, защото целият този народ му бил подчинен. Примесил към тях и някои шиполенци аварци и заповядал на всички да тръгнат на поход срещу богохранимия Солун.

XIII, 110. Това беше, възлюбени, най-голямата войска, която сме видели в наше време. Едни я изчисляваха на повече от сто хиляди войника, други — на малко по-малко, а трети — на много повече. Истината не може да се долови поради големия им брой и затова мненията на наблюдателите бяха раздвоени. Това ни се стори като нова ксерксова войска¹ или като войската от етиопци и либийци, които някога били вдигнали оръжие срещу юдените². Чухме, че пресъхнали реките и изворите, при които [неприятелите] се спирани на стан. И цялата земя, през която преминали, превърнали, както е казано от пророка, в опустошено поле³.

XIII, 111. Това голямо множество получило заповед да изминне пътя с такова бързина, че ние научихме за пристигането

μῆας ἡμέρας κυριακῇ γὰρ ἡμέρᾳ μενεομένην τοῦτον, τῇ εἰκάδι δευτέρᾳ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, καὶ τῶν τῆς πόλεως ἀμφιπόλεως ἐχόντων, ὡς μετὰ τέσσαρας, ἢ καὶ πρὸς πάντε ἡμέρας μάλα ἐπ' ἐνθάδε καταλαμβάνουσιν, κίρτιθεν ἀμελλότερον περὶ τὴν αὐτῆς φυλακὴν διαμεσόντων, αὐτῇ τῇ νυκτὶ δευτέρᾳ σαββάτων ἐπιφανοῦς κούρη ἐπὶ τῇ τείχει τῆς πόλεως ἐρῆσαν ἀνύφει καὶ προση εὐθὺς ἐπιστάτης τοῦ παντοδύτου αἰρετοῦς Δημητρίου γεγέννηται ἐν τῷ ἀμαρτανόθῳ ἐκείνους τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, καὶ περὶ τὸ ἑρπύλλον τῆς καλλίστου πάσης Μαρτύρης διῶντος ἱκανῶς ἐνασχοληθῆται, νομίσαντες ἐκείνη τὴν πόλιν^α κατεστηκέναι ὡς δὲ λοιπὸν ἐκαστὸς δητῆρας, καὶ πλησίον ὄσαν τὴν πόλιν ἐγνώρισαν, ὠρμησαν ἐπ' αὐτὴν ὁμοθυμαδὸν ὡς λέων ἀσπάζων, καὶ ἀποκόμενος. Ἐτα καὶ τῷ τείχει τῆς κλιμακῆς ἀνερθεύσαντες, αὐτοὶ γὰρ αὐτοῖς προκατασκευασμένοι διαβοσάσαντες ὁλοφύροι γὰρ αὐτῶν ἀνῶνται παρεβουλεύσαντες, τότε δὴ τότε τὸ ἐξέσπασαν καὶ μέγα θόρυβον τοῦ ἁγίου Ἀθλοφύρου γεγέννηται. (ASS, p. 144 D — F)

XIII, 112. Οὐκ ἔτι γὰρ νουτῇ ἐπιστάτης, ἀλλ' ἀρπαλαμοσχῇ ενεργεῖ ἐν ὁλίγον στήματι κατὰ τὸ τείχος ἀφ' ἧς. Τὸν πρῶτον ἀνῶντα διὰ τῆς κλιμακῆς, ᾗ δὴ τὸν πόδα ἐμβαλόντα τῷ τείχει τὸν δεξιόν, λόγχῃ πλήξας κατὰ τὸ μέσον τῶν δύο ἐπάλτεον ὤθησεν νεκρὸν ἐπὶ τὸ ἐκτός, ὅς διὰ τῆς κλιμακῆς κυλινδούμενος τοὺς μετ' αὐτὸν^β συγκατέσπασεν αὐτοὺς μὲν εἰς γῆν καταπεσόντες νεκροὺς [ρονήσας δὲ τοῦ οὐδαῖον ὄματος]^γ ἄμφω εὐθὺς ἐπάλεις κατακλιπόν, ἵνα δὴ φανόσιν, ὅπως ἀνῆλθεν καὶ ὅθεν ἐξέπρεσεν, οὗ δὲ τοῦ ἀθλοφύρου γέγονεν τὸ κατ' ἐρωμα δῆλον ἐκ τοῦ μηδένα μέχρι τοῦ νῦν τολμήσαν τῆς ἀληθείας κατεξιστάσθαι, καὶ ἐν ἐρίσασθαι φιλοδοξίᾳ τὴν πλάσασθαι [καὶ τὴν ἀνδραγαθίαν ἐαυτῷ παραθεῖναι]^δ τῆς τοῦ τολμαίου βαρβόρου σφαγῆς, καίτοι εἰς τῇ κατὰ κραυγῶν τῆς πόλεως πολλὰ ζητησάντων, καὶ τιμῆσαι προθυμῶν τὸν ἀνέλοντα τὸν βάρβαρον. (ASS, p. 144 E — F)

XIII, 113. Μερδὲς τοῦτον ἀπιστεῖν μόνον τοῦ Ἀθλοφύρου τὸ καὶ τοῦτον γεγέννηται κατ' ἐρωμα, πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ καὶ πάντας τοὺς ἐκείσε παρακινῶντας βαρβόρους πλήθος ὄντας ἱκανὸν παρακλήμα διὰ τῆς λαθρόντας ἀμείνων ἀποκαρῆσαι τοῦ τείχους μακρὸν ἔτα δὲ καὶ

му едва един ден по-рано. Защото за тяхното идване се получи вест в неделя, на 22 септември. И докато гражданите се съмняваха дали [славните] ще могат да стигнат по тези места дори след четири или пет дена и поради това бяха по-нехайни в защитата на града, те стигнаха безшумно при градските стени още през нощта срещу понеделник призори. И веднага се прояви първата закрила на преславния мъченик Димитрий: през онази нощ той ги заслепи и те се задържаха доста часове около крепостта на победоносната мъченица Матрона, като мислеха, че това е градът. Но когато най-после проблеснаха първите лъчи на слънцето и те разбраха, че градът е наблизо, вторнаха се с един устрем към него като ревящ лъв, готов за грабеж^δ. След това те изправиха до стената стълбите, които бяха предварително приготвили и донесли, защото някои от техните войници бяха безразсъдно решили да се изкачат на стената. Тогава, именно тогава стана прочутото и велико чудо на светия победоносец.

XIII, 112. В образа на тежко въоръжен войник той се показва на стената, вече не за духовна закрила, а за явна подкрепа. Той удари с копчето си, между двата зъбера [на стената], първия, който беше се изкачил по стълбата и вече слагаше десния си крак на стената, и го изблъска мъртъв навън. [Неправителят], като се търкаляше по стълбата, повлече тези, които бяха след него, а самият той падна мъртъв на земята, като остави капки от кръвта си по зъберите, за да бъде ясно, докъде се е качил и откъде е паднал. А че това бе подвиг на победоносца, е ясно от факта, че никой досега не е посмял да се обяви против истината и поради някакво славолубие да се стреми да припише на себе си храбростта, проявена с убиването на дръзкия варварин, въпреки че тогавашните управители на града много издирваха и предлагаха да възнаградят този, който е убил варварина.

XIII, 113. И тъй, никой да не се съмнява, че този подвиг не се дължи само на победоносца. Първо, защото всички варвари, които се намираха там в доста голям брой, веднага бяха обхванати от безмерен страх и отстъпиха далеч от стената.

α) εἰς πόλιν Toug. e cod. Paris., τῇ πόλει Boll. β) αὐτὸν Toug., αὐτῶν Boll. γ) add. Toug. e cod. Maz.

¹ Вж. Пс. XXI, 14.

ὅτι οὐδὲ τῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως ἦσαν τότε ἐπὶ τοῦ τείχους [καὶ ἐκείνην ῥήματα], πλὴν λίαν δέγουσι, αἱ καὶ αὐτοὶ ταχύτερον κατεβάντες κατὰ τὸν δρόμον οὐραθὶ ἀνταναστήσαντες, διὰ τὸ μετὰ πέντε ἡμέρας, ὡς εἴρηται, τὴν πληθύνον οἰκίσθαι τῶν βαρβάρων ἐξίστασθαι. Τὸ δὲ καὶ ταροχὴν ἀθρόον μεριστῶν κατὰ τὴν πόλιν γενέσθαι, ὡς ὑποπτος ὄρεται ἐπὶ τῆς ἐπὶ τὸ τείχος ἀναδραμεῖν, τίς ἂν ὑπεβόληται τῆς θέας εἶναι τοιαύτης, καὶ ὅτιον ἐπιστάμενος τὴν ἀνέχεσθαι ὡς δὲ ἡμέρα λοιπὴν ἔμελλε, οἱ θῆρες ἐκείνοι τοῦ τείχους ἔσαν κύνες περιεμύλων ἀσφαλῶς, ὡς ἀπὸ δόγματος, τὸ δὲ λεγόμενον, συγχωρεῖται τῶν πῶλων ἐξελθεῖν ἢ ἐξελθεῖν εἰσελθεῖν τῇ πόλει. (ASS, p. 144 F)

XIII, 114. Τότε δὲ τότε ἀφ' ἧς τηλουδὸς τὸ ἀναβιβαστὸν πλῆθος ἀπὸ γὰρ τῆς ἀκρας κοῦ πρὸς θάλασσαν τείχους τοῦ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ δυτικοῦ πρὸς θάλασσαν τείχους, ὥστε περὶ οὐρανὸν ἀκαταμέτρητον τὴν πόλιν, οὐδέ τις οὐρανὸν φεαρομένη τῆς γῆς, ὅν ὁ βάρβαρος οὐκ ἐπείκει, ἀλλ' ἦν ἰδεῖν ἀπὸ γῆς, ἢ ἀνθρώπων, ἢ χλόης, τὰς κεφαλὰς τῶν ἀντιπάλων, ἀλλ' ἐπ' ἀλλήλων ἔτι καὶ συνοχυρομένους, καὶ τὸν εἰς τὴν ἀσπίδα ἡμῶν ἐπισκοποῦσαν ὁρμήσαντες, καὶ τὸ δὲ θάλασσαν οὐ μόνον περὶ τὸ τείχος ἐκείνων ὥστε ἄνθρωπος τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι λίαν ἔξ αὐτῶν τὰ περὶ τὴν πόλιν φρουρὰν τε καὶ προσόχους καταλαμβάνοντες, λεγόμενοι πάντες, καὶ καταβύοντες, καὶ λεπτύνοντες, καὶ τὰ ἐπὶ τοιαύταις τοῖς ποσὶ κατεσπένοντες, οὐκ ἔχοντες τότε χάρισμα βαλεῖν περὶ τὴν πόλιν ἢ πρόσχωμα χρεῖαι γὰρ αὐτοῖς ἢ τῶν ἀσπίδων ἀλλ' ἐπ' ἀλλήλων, καὶ ὁρατοῦστος συμπλοκῇ πρόσχωμα δὲ τὰ ἰσχυρὰ τῶν οὐρανίων κατὰ τὸν μισθόνον δίκτυον. (ASS, pp. 144 F — 145 A)

XIII, 115. Τίς λόγος ἡμῶν ἀργεῖν ἔσται διὰ ἀντήσθηται τὴν ἐργασίαν καταλαβόντων ἡμῶν τὰς περιστάσεις, οὐκ ἔξ αὐτομάτου, ἀλλ' ἔξ ἡμετέρων ἀποκρίσεων ἀποστρέφοντες — — — Τὸν δὲ ἀφ' ἧς φάσμα τῇ πόλει τότε περιεσπένοντες καὶ τὸ πρῶτον ἰδεῖν σάλαγγα βαρβαρικήν, οὐδέ τινα γὰρ οὐκ ἐπὶ πλῆθος διήθη ὅν ποτε περιεσπένοντες οἱ πολέμοι [καὶ ἀνθρώποις ἦσαν εἰ πολλοί] τῶν πολιτῶν καὶ τῆς θέας αὐτῶν, πλὴν οὐκ ἐν οὐρανῶν ἰς περιεσπένοντες καταλόγους. Ἦν οὖν ἡ κορυφαία τότε καὶ τῶν ἀνδροκτετῶν καὶ τῶν δειλοτέρων μὴ γεγεννημένη τῷ γὰρ ἰσχυρῶς τῆς σωτηρίας ἢ δι-

После, заради това че тази нощ имаше на стената съвсем малък брой от мъжете на града. Но и те самите бързо бяха слезали при зори и си почиваха вън, понеже, както казахме, се мислеше, че множеството варвари ще настъпят след няколко дена. И кой би се съмнявал, че извънредно големият смут, който внезапно настъпи в града и накара всички войници без изключение да изтичат на стената, е действие на божествената сила и на покровителството на светите? А когато после настъпи ден, тези зверове обкръжиха здраво наоколо цялата стена, та не позволиха, както се казва, дори птичка да излезе от вратите или откъде да влезе в града.

XIII, 114. Тогава, именно тогава се видя ясно безбройното множество. Защото те обкръжиха като смъртоносен венец града от края на източната стена, при морето, до края на западната стена, при морето. Не се виждаше никакво пространство от земя, което варварият да не тъпче, но вместо земя, дървета или трева можеше да се видят главите на противниците, които бяха един до друг, дори и притиснати. Те ни заплашваха с неизбежна смърт през утрешния ден. И чудното беше, че през този ден те не само обкръжиха стената, както пясъкът морето, но и твърде голям брой от тях завяха укрепленията около града и предградията, като плякосваха, изпоякдаха и изтребваха всичко, а каквото оставеше, тъпчеха го с крака. Не им беше нужно тогава да направят окоп или насип около града. Окоп им беше непроходимото сплитане да допрените един до друг шитовете, а насип — живата маса от тела, сплетени като в мрежа.

XIII, 115. Кое слово ще може да покаже пред погледа ни нещастие, което тогава наистина ни сполетя не случайно, а поради действителните ни грехове? — — — Тогава [господ] предизвика в града неизказания страх и за първи път [изпрати] да види варварски отряди. Защото никога дотогава неприятелите не бяха виждани така отблизо да обсаждат и мнозинството от гражданите, освен ония, които бяха записани във военнишките регистри, не познаваха дори образа им. Прочее тогава съдратостта и на похрабрите и на пострахливите беше еднаква. Разлика между тях не се виждаше,

a) *αὐτῶν*, *Toug.* e *cod. Maz.* b) *αὐτῶν* *corr.* *Toug.* c) *κατὰ τὸν μισθόνον* *Toug.* *μισθόνον* *Boll.* d) e *cod. Maz.*

φωρὰ τοῦτων [τοῦ] ἀνησυχῶν, πάντες δὲ τὰ δάκρυα καταμυρῶν ἔβρι, κατήνκα τε δευῖ, καὶ ἀλλοδαποὺς τοὺς πάντας ἡμύρουσαν, ὡς περὶ οὐραίου καὶ τοῦ προφητικοῦ λόγου τοῦ ῥήσαντος, πᾶν πρὸς ὅσον ὡς πρὸς καῖμα χίμας. (ASS, p. 145 AB)

XIII, 116. Τῶν οὖν ἐνδεχομένων γὰρ εἶναι πάντες ἐνὸς τῷ δύνανθαι διασωθῆναι τὴν πόλιν, πῶς παρὰ ἀνθρώποις ἀνελευσίας περὶ αὐτὴν τότε θεωρουμένης, πρῶτον μὲν διὰ τὸν λαόν, φοβερὸν [τότε] μέχρι τοῦ ἐσλίου μῦθου¹ καίμασεν αὐτὴν, καὶ ὡς οὕτως ἐξ ἐκείνης θείῃ καταβυθίσαν ὡς ἡμερῶν ἄλλῃ πενήτησαν², εὐθὺς τῇ ἐκείνῃ διάνοι, ὡς εἴρηται, καὶ Σπυριδίου μῦθου³ εὐθὺς καταβυθίσαν τὸν βασιλεὺς ἐκείνῃ τὴν διάνοι τὴν θελήσαν, ὡς εἴρηται τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ ἐκείνους τὴν ἀνθρώπων, καὶ νεκροποιήσαν τῇ προσηλῶν λέγει τὸν τεθαμμένον⁴ δεύσαν δὲ τὸ ἰσχυρὸν ἐν ἀνθρώπων τὸν πολυκαίοντα⁵ εἰ γὰρ μὴ ὡς τοὺς Μισαθόνους ἰσχυρῶς, ἀλλὰ καὶ Θεοκλῆος καὶ Ἀχαιοὺς ἰσχυρῶς τις οὕτως ἐν Θεοκλῆος τῇ τῇ καὶ οὕτως οὕτως, ἀλλὰ τὸ πολλοῦ μέρους τὸν ἐξουθεν παρακαταστήσαν τὴν πόλιν ἐκείνην⁶ τῶν δὲ, ὅ καὶ πᾶσι ἀνέστησαν τὴν διακρίσαν ἡμῶν ἐκείνην, ἐκείνην ἦν, ὅ καὶ αὐτοὶ τοῦ περὶ ἐκείνης ἐκείνης τοῦ λαοῦ, παρακαταστήσαν τε καὶ στρατιωτικοῦ, ἀλλοδαποὺς πᾶσι μέρος τάχα καὶ ἀνέστησαν ἐν τῇ πόλει ἐκείνην ἐκείνην, τὸν πολλὸν μὲν ἐξουθεν ἐν ἀνθρώπων ἀνέστησαν καὶ μὴ διανέμεσαν ἐκείνην ἐν πόλει, διὰ τὸ ἐκείνης εἶναι καίμας, καὶ ἀνθρώπων καὶ ἀνέστησαν τὸν πολέμου ἐκείνην ἐκείνην ἐκείνην ἐκείνην. (ASS, p. 145 B — C)

XIII, 117. Ἀμέλει μᾶλλον οἱ πρὸς τὰ ἐξου μέρη διακρίσαντες, ἰσχυρῶς, ἡμῶν οὖν εἰς τὴν πόλιν καταμυρῶν βυθίσαντες⁷ πλεόντων δὲ καὶ αὐτῶν τὸν ἐκείνην νεκρῶν καὶ τε στρατιωτικοῦ, καὶ τὸν ἐν τῇ μεγίστῃ στρατιωτικῇ προσηλῶν ἡμῶν ἐκείνην ἐκείνην μὲν καὶ οὕτως ἐκείνην, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν χάριν δημοσίῃς ἐκείνην χρεῶν ἀποδοτέμεναι, καὶ αὐτῶν δὲ τὸν ἀποκαταστήσαν τὸ πλεόντων, ὅσοι καὶ πλεόντων καὶ φρονήσαν καὶ οὕτως ἀνέστησαν καὶ ἐκείνην ἐκείνην ἐκείνην, καὶ ἐν τοῖς σκηνῶν τὸν ἐκείνην ἐκείνην ἐκείνην ἐκείνην ἐκείνην, κατὰ τὴν βασιλῆα τὸν πλεόντων ἀνέστησαν ἦσαν οὖν φίλοις πολλῶν πλεόντων, καὶ τῇ θεοκλῆος πόλιν προσέλεσαν⁸ βασιλεῖ κατὰ τοῦ τῇ καὶ οὕτως ἐκείνην ἐκείνην ἐκείνην. (ASS, p. 146 D)

α) e cod. Maz. bcd) add. Toug. τ) προσέλεσαν? Toug., πρὸς Πλεόντων Boll.

¹ Библически израз, който образно представя победяването на лъцата, Вж. Йоан II, 6. ² Стена дума за жители на Тесалия и на Ахея, области в Гърция.

понеже бяха изгубили надежда да се спасят: на всички сълезите течеха като река, всички бяха потъмнели и изменени поради страшната си унылост, аз да се изпълни пророческият израз, който гласи: „Всички лица били като гърнета на огън“.¹

XIII, 116. Всички мислеха, че възможността да се спаси градът беше нещо неосъществимо, понеже тогава хората съвсем изгубиха надежда за спасението му. Първо, защото в това време страшната чума го държа до месец юли и той беше удостоен по божие човешколюбие с известен отпих около петдесет дни. Веднага, както казахме, на 22 септември връхлетя божият бич — онези варвари, които намериха жителите на града и малко на брой, и съсипани от скръб за неотдавна погребаните. Второ, обсаждащите бяха по брой равни на пясъка, защото ако някой би си представил събрани тогава въкупом в Солун не само всички македонци, но и тесалийци, и ахейци², не би се получили дори и най-малката част от ония, които отъпи обсаждаха града. Третата причина, която повече от всичко друго причини нашата безпомощност, бе тази, че тогава в града се случи само съвсем малка част от гражданите и войската, които бяха оцелели от чумата, и то негодна. Повечето бяха останали във на полето, защото беше гроздобер и не можеше да влязат в града, а неприятелите бързо и неочаквано бяха обкръжили от много близо стената.

XIII, 117. Разбира се, тези, които бяха избягали навън, се спасяваха по-лесно от онези, които искаха да търсят прибежище в града. Повечето дори и от самите избрани младежи от войската и тези, които служеха в голямата префектура, заедно с този, който тогава заемаше длъжността префект, бяха заминали в елинската земя по държавни работи. И множеството от самите ония, които бяха останали в града и се отличаваха с богатството си, уми си и със служителите си и се гордееха като опитни във военното, дело и стоеха на първо място в скринията на илрийските префекти, бяха тръгнаха към престолния град с още многобройни приятели и с цялата си свита, за да действуват против тогавашния управител.

XIII, 118. Οὕτω γοῦν ἐκ παλαιῶν χρόνων ὑπερανδραστεύσης τῆς πόλεως ἡ ἀσχυρία πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας ἀπέκοπεν. Καί με μὴ τις μοιροῖσται μεγαλύνοντα τοῦ κενόνου τοῦ μέγεθος, μηδὲ λόγους αἰθεῖναι με πλέον τοῦ δόντος τὴν ἀνάγκην ὑποῦ ἐπαίρειν ποῖος γὰρ λόγος σφαιρῶς ἑαυτὸς εὐρεθήσεται ὡς διακωμωδῆναι αὐτὸν τοῦ εἰν γεγενημένων μεγέθους [ἰσχυρῶς κήρυκα]²; ἐγὼ μὲν οὖν καὶ γραφὴν παρατελείας ἐκταυρον δέδοκα ὡς ἂν ταμίᾳ λόγον κατασκηρῶναι τὸ τῆς παρατελείας ἄμετρον εἶδε γὰρ ἦν μοι δύναιτο βημάτων τοιαύτη, καὶ πλείους γλώσσαι, ὡς τοῖς τότε γεγενημένοις συνεξισοῦσθαι διαλεγόμενον οὕτω γὰρ [ἀν]³ παραστήσαντός μου τῆς ἀνάγκης τὸ μέγεθος, συναποδείκνυτο καὶ τὸ ἐπιβεβῆκεν πλοῦτος⁴ τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ. — — (ASS, p. 146 E)

10. De Eusebii episcopi visione obsidionem barbarorum vaticinante et de Thessalonicensium in bello gestis

XIV, 119. "Οὐ γὰρ μεγάλη ἡ συμφορά, καὶ ἀνέμετος, καὶ τραγικὴ καὶ τὴν κατὰ τὴν πόλιν παρεσιόχουσαν, ἀκούσατε ὅσον ὁστασιαν καθ' ἑαυτοὺς ὁ τότε ἀρχιερεὺς Ἐυσέβιος ἐδέξατο, ἀκούσατε, παρακαλῶ, καὶ κατανήθηντε πρὸς εὐλάβειαν, καὶ τὸν παμβασιλέα Θεὸν τῆς ποιότητος προνοίας ὑπερεθαυμάσατε οὐδὲ γὰρ ἄλλον τοῦ χάριος τὰς δυνεὶς θεῖας οἶμαι τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τότε καταναῖναι, ἢ τοῦ προσηνῆα τοῦ μεγέθους τῶν ἐορμένων δεσφῶν ἀδικαίτοις προσευχαῖς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἱεροφόρου ἐβλεπώσαντα, ὅπερ καὶ πεποιήμεν, κλαίον καὶ ὀδυρόμενος ἀπ' οὗ τὸν θυμὸν ἐκράναι, ἕως οὗ ὀκταίρησον ἡμᾶς ὁ Θεός, καὶ οὐ παρέδοκεν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. (ASS, p. 148, D — E)

XIV, 120. Πρὸ γὰρ ὅτε ἡ δέκα ἡμερῶν τοῦ βραχίονος ἡμῶν τὰς βαρβαρικὰς μεράδας ἀρᾷ ἐαντὸν κατ' ὅσον ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς πόλεως καθέζομενος, ἔχλον συνέτος αὐτοῦ πολλοῦ, καὶ δὴ ὡς δαιμόνιος ἦν χάρις ἐν ὅσῳ ἀναμωδῶν εἶσαρ τῆς ἀξίας αὐτοῦ καθέζετο, καὶ βουλεύεται ὁσάκις ἐπαχωρεῖν, ἀρᾷ τραγῶν δὲν εἰσερχόμενος ἐπὶ τὸ καλούμενον τοῦ θεάτρον λόγον καὶ λόγον αὐτῷ, μένον ἐν οὗ καὶ τὴν ὑπερᾶν σου ἔχω τραγῶν οὗ δὲ λέγει αὐτῷ,

a) add. Toug. e cod. Maz. b) add. Toug. c) πλοῦτος Toug., πλοῦτος Boll.

¹ Вж. Послание до римляните. II, 4.

² Ставя дума за събитията, описани в предходната глава. ³ Думата λόγος означава един вид подкуп на театър. буквално: място, от което се говори. Срв. *Synonymes*, Greek Lexicon, s. v.

XIII, 118. Така прочее, понеже по различни причини в града имаше малко хора, безизходното положение отне всяка надежда за спасение. И нека никой да не ме упреква, че преувеличавам големината на опасността, нито да мисли, че със слова надувам, повече отколкото трябва, неволята ни. Защото кое слово ще се окаже така подходящо, та да може да се смята, че отговаря на величието на събитията? Затова аз се страхувам дори от уместно обвинение в прибриваност, че поради безсилие на словото намалявам неизмеримостта на нещастieto. Наистина дано да бях имал толкова голяма словесна сила и няколко езика, та речта ми да можеше да се изравни с тогавашните събития! В такъв случай, след като ви изложех величината на неволята, заедно с това щеше да ви стане ясно и обилното богатство на божията благодат¹. — —

10. Видение на епископ Евсевий, предвещаващо обсадата на варварите, и подвизите на солунчани във войната

XIV, 119. Чуйте какво съновидение имал архиепископ Евсевий тогава, когато нещастие, голямо и непоносимо, цяла поема от злини, беше надвиснало над града². Чуйте, моля ви се, и наклонете се към благочестие и възхищавайте се от разновидния промисъл на бог, владетеля на всичко. Защото, мисля, че тези видения са се явили на архиепископа, само за да му предскажат големината на бъдещите злини, та с непрестанни молитви да омилостивят бога чрез победоносца. Той това и направя, като плачеше и ридаше, откак видя съня, докато бог те смили над нас и не ни предаде във вражески ръце.

XIV, 120. Наистина, осем или десет дена преди варварските бури да бяха пропумели над нас, архиепископът се видял на сън седнал в градския театър. Наскоро му имало голяма тълпа и като недоумявал по каква причина седял на такъв място, неподходящо за неговия сан, и искал да стане и да си отиде, видял един певец да се качва на така наречения подиум³ в театъра и да му казва: „Остави, защото ще възнея тебе и дъщеря ти“. А той му рекъл: „Не се

μή καταθήης, ἐγὼ γὰρ οὐτε θυγατέρα ἔχω, οὐτε δὲ εἰς ἐμὲ ἔχεις τι τραγυρῆσαι. ἀποκρίνεται δὲ ἐκεῖνος, ἀληθῶς θυγατέρα ἔχεις, καὶ πολυέταρον, καὶ δαί με' αὐτὴν καὶ σὲ τραγυρῆσαι. Τότε συνῆλθεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οἱ τὴν πόλιν λέγει αὐτοῦ θυγατέρα ὡς δὲ ἡμέλλεν ἐκεῖνος ἀρχεῖσθαι τοῦ τραγυρῆσαι, ἀναστὰς ἐκ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ὁ ἀρχιεπίσκοπος κρᾶζει αὐτῷ φωνῇ, τὸν Θεὸν τῶν ἐνοικούντων μῆτε ἐμὲ τραγυρῆσαι, μῆτε ἡν λέγεις θυγατέρα μοῦ. — — (ASS, p. 148, E)

XIV, 121. — — —, ὃς ἐπισκοπὴς καὶ διακρίνας ὡς συμφορὰν μεγάλην μνηστῆρα οἱ τραγυρῆσαι καθιστήσαν, ἡμέρας καὶ νύκτας τὸν Θεὸν σὺν δάκρυσις ἐλαύνοντες, παρακαλεῖν ἡλιανθρόνως τὴν ἐπερχομένην τῇ πόλει θείαν μύστιχα, καὶ δὴ μετ' ὀλίγας, ὡς ἔφη, ἡμέρας τὸ θνητὸν ἐκεῖνο φύλλον καὶ ἀρετμὸν ὑπερβαῖνον τὴν θεωροῦμένην Θεοσαλονίκην περιεκύκλωσαν, καὶ εὐθὺς ἔφη τοῖς τὸν Θεὸν μνηστῆρα τῶν τραγυρῶν. (ASS, p. 148, F)

XIV, 122. Πῶς οὐχ ἐπαινεῖται κἀντιῶθεν εἰποιμὴ τὴν συμφορὰν, πῶς δὲ οὐκ ἀπαρκαλύπτειν τὸ παντοδύναμον τοῦ Θεοῦ; — — — οἷον καὶ ἐπὶ τοῦ πολέμου τούτου συνέβη κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ ἐκ τῶν προσηνθειῶν αὐτοῦ ὀλιγάνθρωπον καταλειφθῆναι τὴν πόλιν. — — — (ASS, p. 149, A)

XIV, 123. Εὐθὺς γὰρ τὸ μεμεροσμένον τῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως τετραπύκνωσεν, ὅρῳ ἡμῶς τὸ εἶχος μεμεροσμένον ἀγνώτων ἀνδρῶν, καὶ οὐκ οὐδέως πύκνωσε τῶν τῆς πόλεως ἐθεότατο, πῶς οὐ θεῶς ἐπιστοίας εἶποι τις ἐν καὶ ἀντιλήψεις τὸ καὶ ὁρῶμα; Ἀγα δὲ ἡμεῖς μόνον ἐκστατοῦμεθα τοῦτο βλέποντες, ἥ οὐχὶ καὶ τοῖς βαρβάρους τὸ αὐτὸ καταρῖναιτο; πολλοὶ γὰρ αὐτῶν περὶ τὰς ἑσπερας ἡμέρας ἀπελπίσαντες τὸν πόλεμον, προσκύνοντες τοῖς ἀρχουσιν τῆς πόλεως, ἐμολογοῦντες λέγοντες διεφθμμένους, ὑπερ ἀπὸ πλείονος ἀκαθάρτου ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος λίαν ὀλίγους τὴν πόλιν ἔχειν τοῖς μαχηταῖς διὰ τὸ καὶ λοιπὸν ἐκταῦθα πρὸ βαρβαρίας γεγενῆσθαι καίρου, πέπομφεν ἡμῶς σῆμας ἀσθήμερον τὴν πόλιν ἐκπαθεῖν ἡμεῖς δὲ τοσοῦτος ἐν τῷ ταίχῃ καὶ τοσοῦτος, ἀρ' οὐ ἐληλῶσαμεν, ἐκασμὸν τοῖς μαχηταῖς, ὡς καὶ πλῆθει καὶ ἀσχύει πολὺ τὴν κατ' ἡμῶς στρατίαν ὑπερβαῖνον, κἀντιῶθεν ἀπελπίσαντες ἡμεῖς τὴν ἡμῶν πύκνωσιν, μᾶλλον παρ' ὅμιν γεγενῆσθαι ἡμῖν τὴν σπηρίαν οὐκ ἀσπότης ἐβουλεσάμεθα. (ASS, p. 149 A — B)

трудил! Защото нито аз имам дъщери, нито пък има за какво и мене да възпяваш". Но оная му отговорил: „Ти наистина имаш дъщеря, и то многодетна, и трябва заедно с нея и тебе да възпее". Тогава архиепископът разбрал, че той нарича града негова дъщеря. А когато певецът щял да започне да пее, архиепископът ставал от престола си и му извикал с глас: „Не възпявай мене и тази, която наричаш моя дъщеря, а бога от висините". — — —

XIV, 121. — — — Когато архиепископът се събудил и размислил, че певците са предупреждение за големи нещастия, той започнал денем и нощем със сълзи да моли бога човеколюбиво да отклони пратения от него бич срещу града. И, както казах, не след много дни онова дивно и безчетно племе обкръжи богочахранима Солун и той веднага разбрал, че тая именно скръб предвещавал певецът.

XIV, 122. Как след това да не разкажа за безмерното нещастие, как да не съобща за неизмеримото всемогъщество на бога? — — — Така, по време на това сражение се случи по божие усмотрение, че градът остана с малко хора поради казаните причини. — — —

XIV, 123. Защото веднага¹ след като мъжете от града се бяха пръснали, ние можахме да видим градската стена да се изгълви с непознати хора, и то такива, които никой от града никога не беше виждал. Как човек да не рече, че тоя подвиг се дължи на божията закрила и помощ? Нима само ние си въобразихме, че виждаме това, и не беше ли същото ясно и за варварите? Защото през следващите дни мнозина от тях, изгубили надежда да победят, прибегнаха при управниците на града и признаваха [следното], като говореха несвързано: „Войждът на аварите се осведомил точно от мнозина, че в града има още много малко войници, понеже там неотдавна имало и чума. Ето защо той ни изпрати, като каза, че ще разрушим града още същия ден. Но ние, след като дойдохме, видяхме, че бойците ни по стените са толкова много по брой и толкова по мъжество, че далеч надминават нашата войска. Поради това ние изгубихме надежда да ви увишпожим и не без основание сметнахме, че спасението ни ще бъде по-скоро при вас".

¹ Тук отново започва разказът за аваро-славянската обсада.

XIV, 124. Καὶ ταῦτα μὲν γενέσθαι συνέβη εἰς ἑσπερον τότε δὴ αὐτῆς ἡμέρας λίθωντων ἡμῶν περὶ τὰ ἔξω ἀπησχολήθησαν σπάργοντες βρώματα, καὶ αἰχμηαίους, καὶ χρήματα, καὶ πάμπολον οἶνον, καὶ ἄλλων καρπῶν ἐκ αὐτῶν ληροθέντων διπλῆτα γὰρ τότε τὰ γεωργηθέντα καὶ προέσρων ἔτιον ἀπόθητα ἔξω ἐτάχοντο, καὶ μόλις αὐτοῖς τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐσπάρσαν· μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων καὶ τοὺς ὄκρυας, καὶ τὰς βίβλας αἰσῶν, καὶ τῶν λαχάνων ἀπάντων· εἰτα τὴν ἡμέραν χλοῇ, καὶ τὰς ἀγροβλάστους βοτάνας, καὶ τοὺς καλουμένους χλωροὺς ἀκάντας, καὶ τὸν χοῖν λοσιὸν τῆς γῆς ματέλλισαν, καὶ ἐκ ἐλλίμωντων, οὗχ ὑπομεινόντες τῆς γῆς τὸ βάρος αὐτῶν· αὐτῇ δὲ τῇ ἐσπέρᾳ τῆς πρώτης αὐτῶν ἡμέρας πατερφυλάσσοντο, καὶ ἦσαν περὶ τὴν πόλιν πυρός, — — — εἰτα ὅτε τῇ πυρᾷ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἀρῆσαν φωνῇν δημοθυαδὸν φοβερωτέραν τοῦ πυρός, περὶ ἧς, παρὰ πάντας, ἐναργῶς λέγομεν ἐκ τῆς γῆς ἐκείσθην, καὶ γὰρ αἱ οὐρανοὶ ἔστασαν. (ASS, p. 149 B — C)

XIV, 125. Εἰτα καὶ ὑπόφους κοινολύθεν ἡρατόμεν δι' ὅλης νυκτός· καὶ τῇ ἑσπερῇ κατασκαρδάντων αὐτῶν ἐκπύοντες καὶ κακῶς σιδηροῦς, καὶ πυροβόλους ἐπεμεγέθει, καὶ τὰς καλουμένους χελώνας, ὅσους σὺν τοῖς πυροβόλοις δέξασθαι ἐπισκοπεύοντες¹ ἔγραψ, μεταβουλεύσασθαι πάλιν διὰ τὸ μὴ ἐπὶ πυρός ἢ πίσεως κολληθῶσιν ἀδικοῦσθαι, δέξασθαι πυροσφύρων βοδὸν καὶ καμύλῳν ἡμαγμένους ἐν τοῖς δένδρεσιν ἐκείνοις ἐνηλίσσαν, καὶ οὕτω ταῦτα πληροῦς τοῦ τοῦχους πυροσφύρωντες, ἀπὸ κείτης ἡμέρας καὶ ἐπέκριναν ἐβλῶν λίθους, μᾶλλον δὲ βουνοῖς τῷ μεγέθει τυγχάνουσιν, καὶ βέλεσιν λοιπὸν αἱ τοξεύται αὐτῶν πυράδας μμοῖμένοι χειμερινοῦς, ὡς καὶ τὴν τῶν ἐν τῷ τεύχεϊ δύνανται προσάγει ἀκοντιστοῦς, καὶ αὐτῶν ἐξαίθεν θεάσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὰς χελώνας ἐφ' ἑξὺ τεῖχεα προσφύσσοντες, μοχλοῖς καὶ ὀξύνους διεικρῶς περιέτρουν αὐτοὺς ἢ θανάτω. (ASS, pp. 149 C — 150 D)

XIV, 126. Τότεον δὲ γινόμενον, εἰς λόγος τὰς καρδίας τῶν ἐν τῇ πόλει διατράχει δινησεται, τὸν φόβον, τὸν ἀπελπιισμόν, τὸν κακὸν ἀφ' ὀφθαλμοῖς δρόμονον θάνατον, ἢ εὐγε πῶν βραχείων ἔχον παραμυθίαν ἐν συγκρίσει κακῶν,

a) ἀσπένδοντες Τουρ.

XIV, 124. Ето що стана в последствие. Когато в същия ден ние излязохме навън, те бяха заети да събират храни, пленници и вещи, а също и извънредно голямо количество нито, след като бяха заграбили вече други видове храни. Защото се случи, че всичко, което земята тогава беше родила, както и запасите от предишните години, беха навън и едва им стигнаха за този ден. След това те събраха плодовете на дърветата, клонките и корените им, както и [корените] на всички зеленици, сетне крехката трева, дивите растения и така наречените зелени тръни¹. Накрай обливах праха на земята² и пак бяха гладни, а земята не можеше да издържи тежестта им. Вечерта пък на първия ден от пристигането им те събраха дърва и запалиха огньовете около града. — — — След това при този страшен огън те нададоха като из едно гърло вик, по-страшен от огъня. От тоя вик ние, които сме го чули, казваме открито, че земята се разтърси и дори небесата прокапаха³.

XIV, 125. Поради това през цялата нощ чувахме шумове наоколо. На другия ден те започнаха да приготвят бойни кули, железни овни, грамадни каменометни уреди и така наречените костенурки, които заедно с каменометните уреди бяха покрити със сухи кожи⁴. Но после, ва да не пострадат тези съоръжения от огън или от кипяща смола, те промениха намерението си и заковаха на тези съоръжения кървани кожи от току-що одрани волове и кямпи. И така ги докараха близо до стената. От третия ден нататък започнаха да хвърлят камъни, които по големина приличаха по-скоро на планини. Най-после и стрелците им със стрелите си наподобяваха зимен сняг, така че никой от тези, които стосаха на стената, не можеше да се подладе без опасност и да види нещо навън. Като прилепиха и костенурките до външната стена, те с лостове и секери усилено къртеха нейните основи.

XIV, 126. При тия събития кое слово ще може да опише душевното състояние на ония, които бяха в града, страха и отчаянието им, като виждаха смъртта пред очите си, или това, което беше малка утеха в сравнение със злините, именно

¹ Думата ἀκάντας (acc.) е вероятно равнозначна на ἀκάνθια „тръни“. Сра. Tourard, op. cit., p. 255, § 19, n. 25. ² Вж. Михайл, VII, 17. ³ Вж. Пс. LXVII, 9. ⁴ Изброените тук посими съоръжения и машини са били употребявани почти при всички обсади през средновековието, а полечето от тях са били познати още в античността. Подробно описание вж. у Златарски, История, I, 1, стр. 451 сл.

δουλείαν πάντας, σιχμαλιώσαν, καὶ ταύτην ἀνημέρων δεσποτῶν, καὶ ἀμωβοῦντων, καὶ τὸ μέγιστον θεῶν μὴ εἰδῶσαν τὸν Θεόν. — — — (ASS, p. 150 D)

XIV, 130. Εὐθὺς γὰρ τοὺς νεκρομένους ὄντας καὶ ψυχῇ, καὶ αἵματι ὑπάρχοντες ἐκ τῶν ὁρμητικῶν, δεσπῶν καὶ προσδοκῶν νῦν χειρότερων, ἀπροσδοκῶν ἀναδροῶν περὶ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας, καὶ ἐπέκεινα ὡς καὶ γέλῳ, καὶ καταρλεῶν τῶν ἐπεσπείων, καὶ πολλοὺς αὐτῶν περισπείωντες καὶ ὑποσχέοντες περὶ τῇ πόλει προσχωρεῖν, ὡς μεταστῶσαι τῇ μὴ χρηματίζοντα δημοσίᾳ βολανίτῃ τῶν ἐκ τῆς βαρβαρῶνς πληθύνος μεταχωρόντων, καὶ ἐντέλλων πλείστον τοῖς τῆς πόλεως χωρμονῇ καὶ θάρος ἐργασεῖσθαι, ἀγαθὸς διαβήλλει μὴ θεῶν ἐνεργείας εἶναι ταῦτα κατορθώματα τῆς λυθῶνς τοῖς πεπεδημένοις, καὶ ἀσχετοῦς τοῖς κατηργημένοις¹, ἀντασσομένης δ' αὖ πάλιν τοῖς ἐπερχόμενοις, καὶ διακωιδάζοντες βουλὰς ἐθνῶν: — — — (ASS, p. 151 B)

XIV, 131. Τίς γὰρ μοιροῖς ἐγείρει, οὐχὶ μόνος ὁ Θεός; Τὶ δὲ νεκρῶν οἱ πολῖται τότε διάφερον; Οὐδὲ γὰρ ἀντιπολεμῶσι μόνον τὸς πρώτους δύο ἡμέρας οὐκ ἐδόκειεν, ἀλλ' ἐδὲ ἀντιπύρρυνθαι, ἔλως τῇ πύργῳ τοῦ φόβου καταφυγέμεντες, ἔρριπον τοῖς ἄν τοιοῦτος μεταβλεῖν εἰς ἀνδρείαν, τίνας, εἰ μὴ Θεοῦ; Καὶ ἐκ τῆς οὐκονομίας, ἀγάπη, καὶ προσκύνει αἰνῶν τὴν γαλένδρῶν πρῶτον· εἰ γὰρ εὐθὺς τοῦ παρὰ τὸν βίβλον τὸν βίβλον ἐνεδύοντο τοῖς τῆς πόλεως, οἷα τῷ Θεῷ τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἐπέχεον, ἀλλὰ καὶ ἀγαθῶν καὶ ἐπεσπείων καταδικάζοντο κριμαῖς διὰ τοῦτο γὰρ τὸς πρώτους ἡμέρας ἀρτίως αὐτοῖς εἰς τὸ κατὰ σῶμα ἢ πρῶτον, καὶ τότε τὴν ἀνιληρὴν ἐπεδείξατο, ὅνα καὶ τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν αἰσθάνονται, καὶ τὸ ἀμετρον τῆς ἐπιμεμένης ἀνάγκης θινύσσονται, καὶ τῆς ἀξίας τῶ ἐπὶ τῶν τῶν ἐπικαλῶσαν αὐτοῖς ὁμολογίαν συνήρουν. (ASS, p. 151 B — C)

XIV, 132. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῶν πολλῶν δυνάμεως καὶ ἄλλων τῶν γεγενημένων προσεθήρη διφυγῶν βούλειαι τῶν οὐπορούντων, ὅς χωρὶ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ ἀφλοκῶντος προεβίαις ἐπικαλῶται τὴν πόλιν σωθῆναι, οὐκ ἀποροῦμεν διὰ τὴν ἐπιδεικνύσαν πληρώσει, ἀλλὰ τὸ καθέκαστον λέ-

a) κατηργημένους corr. Toug., κατεργαμένους Boll.

¹ Тези обществени бани са били извън града. Пс. XXXII, 10.

робството, пленничеството, и то при безжалостни и кръвожадни господари и, което е най-голямото нещастие, непознаваша бога.

XIV, 130. Когато всички бяха убият духом и телом от бедите, които виждаха, и от още по-големите нещастия, които очакваха, изведнъж и ненадейно към третия ден от обсадата и през следващите дни защитниците станаха така смели, че започнаха да се смеят и подиграват на противниците си. С подканвания и обещания те убедиха мнозина от тях да прибягнат към града. Така че обществени бани, които вече не се използват¹, се изпълниха с хора от варварското множество, което преминаваше на наша страна. Това причини сред гражданите много голяма радост и смелост. И тъй, кой би се съмнявал, че този успех се дължи на божията сила, която освобождава скованите и напраща сломените, но се противопостави на горделивите и унищожава замислите на народите². — — —

XIV, 131. Защото кой събужда мъртвите, ако не сам бог? А по какво се различаваха тогава гражданите от мъртвите? Наистина през първите два дни те не само че не можеха да им се противопоставят, но дори да отвърнат на вика им, понеже бяха съвсем сразени от леда на страха. Прочее кой друг освен бог им възвръща храбростта? Гледай неговата мъдрост, възлюбени, и се преклони пред човеколюбивия му промисъл. Защото ако и веднага след идването на варварите бог да въоръжи гражданите с храброст, те не отдадоха нему спасението си и бяха наказани, понеже срещиха като неблагодарни и високомерни. Прочее поради това провидението ги остави първите дни на собствените им сили и едва тогава им оказа помощ, за да почувствуват те своята немощ, да видят, че над тях беше надвиснала неизмерима беда и да разберат, че осенящото ги благоволение беше по решение на всевишния.

XIV, 132. Но понеже мнозина от вас искат да бъдат изтъкнати и някои други събития, които ще покажат, че градът беше спасен тогава от божия ръка и по застъпничеството на победоносца, то ние не сме затруднени да изпълним желанието

² Вж. Пс. CXLV, 7—8; Петрово послание, I, 5, 5.

γενεα τὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις, καὶ τοῖς δυτικοῖς
γεγενημένα τῆς πόλεως μέγαρα, καὶ τοῖς ἐκείτοις
τὰ σφοδρά, καὶ πολλὰ μηχανήματα παρὰ τῶν
ἀνατολικῶν προσερχόμενα ῥααῖν, οὗς καὶ τοῖς
ἀνδραγαθήροις, καὶ θηρομαδασταῖς τοῖς τῶν βασι-
λέων στρατοπεδεύουσι ἠμφιβαλόμεθα, οἷς καὶ τῇ
βαλίσσῃ τὴν ἐύληον γῆν, καὶ πλατεῖαν ἐπιστήναι
καταμηχανήσαντο, ὡς ἂν δι' αὐτῆς ἐπὶ τὴν λε-
μέαν δυνηθῶσι εἰσδοῦναι τῆς πόλεως, ὅπως
τε αὐτῇ διασωθήσθαι σκεῖται διὰ μηχανῆς ἐπὶ τὸ
πέλαγος, ἦν μόνος Θεὸς ἐμυχανήσαντο, καὶ οὐκ
ἀνθρώποις, μακροῦ ἂν εἴη λόγος καὶ πολλοῦ
διηγήματος, καὶ τὴν παροῦσαν δεξιὴν ἐκτεθει-
κέντες ἢ δὲ αὐτοῖς κατείδον, καὶ ταῖς χερσὶν
ἐψηλάφησαν κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τῆς πόλεως μέ-
γος, ἐκ τε τῶν πολυμῶν γεγενημένα, καὶ ὑπὸ
μὲν Θεοῦ διασκηδασθέντα, καὶ ταῖς μερῶς
διηγήσομαι τῷ μὴ ἀπιστοῦναι τῷ μαρτυρῶν λόγῳ
τὴν προθυμίαν τῶν ἀκροατῶν προσηλυτισμένους.
(ASS, pp. 151 C — 152 D)

XIV, 133. — — — Ἐλθάντων ὡς τῇ πρώτῃ
ἡμέρᾳ τῆς πολιορκίας καὶ τῇ δευτέρᾳ, τὰς τροφάς
τε αὐτοῖς συνήγαγον οἱ πολέμαιοι, καὶ κατὰ τῆς
πόλεως πολλὰ καὶ σφοδρά, καὶ διάφορα ἡγερέ-
πισαν ὄργανα, τῇ τε ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, καὶ μέγαρα
τῶν ἐπὶ πέρα γὰρ τούτων πολιορκεῖν αὐτοὺς
τὴν πόλιν ὁ πανένδοξος μέγας οὐ συνεχώρησαν
προσπρὶν ὁρῶν τοῖς τεύχεσιν ἄνθρωπα, τὰς ἐλε-
πόεις καὶ τοὺς κρούς, καὶ τοὺς πετροβόλους,
καὶ τῶν χειρῶν τὰ χαμηρὰ βαρύνοντάς τας
καὶ πρῶτον μὲν κατὰ τῆς λεγομένης Κασαν-
δριανῆς πόλεως προσεπύκνωσαν, ὡς εἶδον ἐπ'
αὐτῆς ἐπὶ τῶν τῆς πόλεως ἀστυνηθέντων ὁρ-
ματῶν τοῦ, εὐδμήσαν μὲν, ἱεραὶ δὲ καὶ ἀστυν-
εργολογίαις νηλείων κρεμύμενον δειλὸν συνοχ-
θέντες τοῦ τῆς πόλεως μηχανήματος, λέγουσιν
καὶ καταπαύσαντες^a, ἔπεισαν ἀνεχώρησαν ἐπὶ
τὰς σπηλῆς, καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀμύτους πᾶσι
καταπαύσαντες. (ASS, p. 152 D — E)

XIV, 134. * Ἀρα κοῦτο τῆς πόλεως ἡ δό-
ναις ἀπεσπάρησαν, ἢ πάντως ἢ τοῦ Θεοῦ, ἢ
καταπαύσαντες δυναμένη καὶ τοὺς θύρασις ὡς
τὰ νῆμα; Ἐτα ταῖς βυρανοφόροις χελώναις^b
ὑποδόντες ὡς ὅπως τὸ προκείμενον ἀξίαντες, ὡς
εἴρηται, καὶ μοχλοῖς ἐκ βάθρων ἀνασκαυόμενοι

ви. Обаче би било предмет на дълът и
обстоен разказ, който надминава сегаш-
ната ми задача, ако разкажа поотделно
какво се случи по северните и западните
части на града, и за здравите и много-
бройни машини, които, както казват, про-
тивниците бяха докарали там, [ако раз-
кажа] кои най-храбри и най-жестоки не-
приятели сме установили с положителност,
че се бяха разположили там, когато
и във водата измислиха да поставят един
широк плот от трепи, за да могат през
него да навлязат в пристанището на града,
и как този плот беше отвлечен в мо-
рето и бе раздробен от съоръжение,
което сам бог направи, а не някой човек.
Но това, което неприятелите направиха
и сам бог осуети, видях със собствените
си очи и докосвах с ръцете си в источ-
ната част на града. Именно това ще раз-
кажа накратко, като се старая да не
отегча с дългия си разказ благосклон-
ните си слушатели.

XIV, 133. Казахме, че през първия и
втория ден на обсадата тези неприятели
обраха храните и приготвиха много стра-
ни и различни съоръжения срещу града.
А пък от третия до седмия ден (защото
преславният мъченик не им позволи да
обсаждат града по-дълго) те докарваха
непосредствено до стените всичко: бой-
ните кули, овните и каменометните, както
и костенурките с плетовите им, които се
влячат по земята¹. Най-напред те сеподгот-
виха срещу вратата, наречена Касандрий-
ска². Но като видяха, че защитниците на
града бяха окачили над нея къса желязна
кука, подобна на плащило за деца, те бяха
обзети от страх пред едно такова съоръ-
жение, сиреч овена. Изплашени, те се вър-
наха в шатрите си, без да извършат нещо,
след като запалиха това съоръжение и
подобните му³.

XIV, 134. И тъй, силата на града ли
извърши това дело, или, разбира се, бо-
жията мощ, която може да изплаши като
деца дори дръзките мъже? След това
неприятелите, свити като змии под по-
критите с кожи костенурки, започнаха,
както казахме, с брадни и лостове да

a) καταπαύσαντες corr. Toug., καταπαύσαντες Boll. b) χελώναις corr. Toug., χελόνες Boll.

¹ Тия съоръжения трябва да са т. нар. *υπεροχελόναι*, т. е. „костенурки“, покрити с *υἱόν* — вид
покрив, направен от преплетени пръчки, върху който се опънали суровите кожи. Срв. *Tougaard*, op. c.,
p. 25, § 23, п. 34. — *Sophokles*, *Greek Lexicon*, s. v. *υπεροχελόναι*. У *Boll.* *βαρύνοντάς τας* — *lales* (кожи).

² Тази врата замесила вероятно стария вход, който се намирал на южната страна, на няколко
метра пред триумфалната арка на Максимиан Галерий. Тя била двойна: от една страна се отваряла
към полето, а от другата — към вътрешността на града. Между двете ѝ части имало нещо като
вътрешен двор. Вж. *Tafel*, *Topographie de Thessalonique*, p. 96. ³ Тук текстът вероятно е по-
вреден.

ἐπεχείρουν, ὃ δὴ καὶ εἰς ἔργον αὐτοῖς ἤνέστο
δήπον τὸ ἀπονομαζόμενον, εἰ μὴ πάλιν ἡ οὐρά-
νιος τοῖς πολέταις ἐπαλάμνασα πρόνοια ἀνδρεί-
τε τοὺς μαρτύρας αὐτῶν ἐθαύρασεν, καὶ ἐπέθετο
κατὰ τὸ προεῖχμα ἐξελεῖν, καὶ καταπτοῆσαι
τοὺς διὰ τῶν χειρῶν, μοῦρου δὲ ἦσαν αὐτὸ
κατακλινέμενοι· οὐ δὲ γὰρ ἦν ἐκ τοῦ τείχους
βῆσαι τι κατ' αὐτῶν ἐνδον εἰσδύνων, καὶ ἐπὶ
τοῦ προεχίσματος οὐκ εὐμένων, καὶ μὴ δὲ ὁρ-
μένων τοῖς ἰνωθέν. (ASS, p. 152 E — F)

XIV, 135. Ἄνδρες οὖν ἀπλοκρότοι βραχί-
ωνες, ὃν ὁ θεὸς ἀνῆλθεν τὴν προθυμίαν, ἐξῆλ-
θον διὰ τῆς πόλεως, ἐπ' ἧς καὶ ὁ λεγόμενος
καταράκτης κεχάλαστο μὲν, ἀνοσπῶν δὲ τότε,
καὶ μόνον ἀναβάντες ἐπὶ τοῦ προεχίσματος
θάμβος ἐνεποίησαν τοῖς ἐπεναντίοις, ὥς φοβῆ-
σθαι οὐκ ἐθέλοντες ἐρῆται καταλείπειν ἅπαντα τὰ πρὸς
ἑαυτὴν αὐτοῖς γεγενημένα τῷ προεχίσματος
δρόμῳ καὶ ἀποδρόμῳ, καὶ τῶν ἐξεληλυθόντων
ἐπ' αὐτοῖς ἀνδρῶν μὲν ἐν χειρὶν ἐχόντων
ἢ δόρατα, καὶ ἀσπίδας· ταῖς χειρῶν, ὥς τότε
καὶ ταῦτα διέφρεον νεοφραγῶν βολῶν, καὶ καμῆ-
λων κατασκευασμένων, οἷτε κύνων ἐπιφραγμένων
διὰ τὴν ἐρυμνότητα οἷτε πηλὸς ἢ λίθος πο-
χλαστόσης ἐκείνους διὰ τὸ τῶν δεξιῶν καὶ ἀ-
γῶν ἡδυνάτο τι λυμῆσθαι, μήτε ἀνδρες
εὐαρίθμοι, καὶ δόροισι μέντοι, ἢ τόροις, ὥς
κινῶς, ἀπλοκρότοι. (ASS, p. 152 F — 153A)

XIV, 136. Κρονάται οὖν ὁ ἐγγένειαν ἀ-
νοστής, ἄξιος ἄρα οἱ μετὰ λόγους καὶ τόξου
μόνον φανέντες ἐπὶ τοῦ προεχίσματος βλάψαι τι
τοῖς ἐπὶ τῶν χειρῶν ὄντας, καὶ τοῖς μαχλοῖς δυ-
νηκέναι, πόθεν καὶ τις αἴτιος τῆς τοῦτων οὐ-
γῆς· δηλονότι δὲ τὸ πᾶρος τοῖς Μακεδόσι
ἐνθεῖς· ἐνθα γὰρ βουλὴ θεοῦ πάντας τὸ ἰσχυρὸν
βοηθείας γεγενημένη. Καὶ ἡ ἐρησάτω δὲ τῷ
διαβόλῳ γενομένη ἐνέργεια δίδωκεν τῇ πόλει
θεϊκῆς προκίους ἀξιοδοτοῦ. — — — Τούτου οὖν
καὶ τότε ἐπὶ κατενόησαν διὰ τῶν γενομένων
ἰσχυρίων, ὥς τὰ προεχίματα τῷ πνεύματι δόξου παρ-

рушат изоснови предното укрепление¹.
Това щеше да ги доведе сигурно до же-
ланата цел, ако отново небесният про-
мисъл не беше проявявал над гражда-
ните и не беше въоръжил сърцата им
с храброст. Той им внуши да излязат при
предното укрепление и да изплашат не-
приятелите, които с костенурките за малко
цяха да го подкопаят почти изцяло, за-
щото от стената не можеше нищо да се
хвърля срещу неприятелите, които бяха
вътре и бяха закрили от предното
укрепление, та не се виждаха от тези,
които стоеха горе.

XIV, 135. И тъй малък брой въоръ-
жени мъже, чието устремление бог разцели,
излязоха през вратата, пред която се спус-
каше и така нареченият катаракт². Но
тогава той беше влигат. Като се изка-
чиха само на предното укрепление, те тол-
кова уплашиха противниците, щото тези,
обхванати от неказан страх, изоставиха
всички машини, които им бяха послужили,
за да подкопават предното укрепление,
и избягаха, въпреки че можете, които
бяха налезли срещу тях, държеха в ръ-
цете си само копия и щитовете. Нищо не
можеше да повреди костенурките, които,
както знаете, при това бяха покрити с
кожи на прясно заклани волове и камъни
— нито като се хвърлят камъни, защото
бяха много здрави, нито като се изсипва
огън или кипяща смола, защото кожките
бяха мокри, а още по-малко [можеха да
ги повредят] малобройни мъже, и то,
разбира се, въоръжени само с копия или
лъкове.

XIV, 136. Прочее справедливият слу-
шател нека отсъди. Когато на предното
укрепление се явиха само тия, които бяха
с копия и стрели, нима можеха те да на-
вредят нещо на ония, които бяха под
костенурките и прокопаваха земята с лос-
тове? Откъде и кой стана причина за
тяжката гибел? Ясно, че този, който вложи
мъжество у македонците. Защото тук,
по божие решение, противникът беше
съвършено лишен от помощ. И наистина,
проявлата се тогава сила на дявола
стана причина градът да бъде удостоен
с божествен промисъл. — — — И тъй,
като разбра тогава чрез станалите чу-
деса, че застъпничеството на пресветия

¹ Става дума за т. нар. *προεχίσματα*, които служеха да повисли на южния места на запад и северозапад голямата градска стена. Вж. *Tafelri*, *Touragrarhie de Thessalonique*, p. 70. ² Този ка-
таракт е бил един вид желязна врата, която се спускала със вериги стъпено пред градската врата и
служела като защитно средство. Катарактите са били известни още в античността. Вж. *Tougaard*, op. cit.,
p. 257, § 25, n. 35.

κυρος ἐκλάμαρσαι τὸν θεῖον ἔλεον ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπαύριστα, ἐκχαλῶσαι δὲ χειροδακτύς, καὶ φθονερὸς δαίμων τὴν ἐκ τῆς ἡττης εὖν χελιδὼν καὶ βαρβάρων ἐργασμένην τῇ πόλει χερσὶν μεταστρέφει εἰς πένθος. (ASS, p. 153A)

XIV, 137. Ἐνεργήσας γὰρ τῇ οἰκίᾳ σιγῆ βλάστη [ἢ διήριος] τὸν προσηνέτα τῆς πόλεως καταρώσστη ὄντα μέγιστον, καὶ εὖν δύο πυλῶν τοῦ θύου καὶ πλάτος ἐν ἑαυτῷ φερόντα, ἐν μονοκλήτρῳ τοῦ πλάτος ἀνεγκυλίσθη πεπορεύει, ὡς μετὰ τοῦ ἐσελθεῖν τοὺς ἐξελεύοντας, χαλινώσθησιν αὐτοῦ, καὶ κατέχευτο διὰ τοῦ τῆν μίαν πλευρὰν προσεπηγῆται ἐπὶ λίθινῳ ὀρθωσάτῃ, καὶ θελήσωνται ἀνελκύσει μετὰ πολλῆς συνδρομῆς, μη καυσχόμενος ὅπως αὐτὸν βραχὺ τὴν αὐτοῦ κορυφῇ, διὰ τὸ τὴν δεξιὰν οὐτὶ ἢ ἡμίσην ἐπὶ ἑτέρῳ πλάτῳ ὀρθωσάτῃ καταχρῶσται καὶ μάλιστα πρὸς τὸ ὄντα τοῦτον ἀνοχλοῦμένον, μὴ δὲ πρὸς τὸ νότιο καθεμένου πλάτος τὴν ἡμέραν, καὶ μέχρι πολλοῦ τῆς ἐπιστάτης νυκτός ἀνεωγμένη μεμένηκεν ἄλλ' ὁ θεὸς κατακτείνῃς ἡμᾶς διὰ τὴν αὐτοῦ νοσηλαγνίαν, καὶ τὰ τοῦτοι τότε προσήλθον ἐκχυθέντα δάκρυα, κρόταυτος ἐκ θεοῦ ἐμπνεύματος ἐνός τεχνίτου, Ὁ Χρυσὸς μετ' ἡμῶν, ἡλκίσθη τὴν αὐτοῦ, καὶ ἰσχυρεῖς ἐχαλῶσθη, καὶ λαοὶν ἰσχυράσαν ἢ κερδία τῶν ἀποστρέφοντων. (ASS, p. 153 B)

XIV, 138. — — — Προηήσονται οὖν ἑλπίαν τῶν ἄλλων θαυματουργῶν ἐπαυρῇ γὰρ τῇ θεῖα βοτῇ τὰς χελιδὼς, καὶ τοὺς μυλῶν, καὶ τὰς ἀσπίδας καταλείποντες, ἐξυγόν, ὑπενός δαίμονος, οἱ πολέμοι, λοιπὸν ἐπὶ τῇ ἐξῆς τοῖς τετρακότοις ἐχρήσαντο. (ASS, p. 153 C)

XIV, 139. Ἦσαν δὲ αὐτοὶ τετραράμοι ἐκ πλατυτέρας φάσμα εἰς στενωπὴς κορυφῆς καταλήγοντες, ἐφ' ὧν ἦσαν κίλαδρα παχεῖς λίαν οκαυτηρομένοι ἐὰν πέρατα, καὶ ἐπ' αὐτῶν καθηλωμένα ἔβλα ὡς δοκοὶ μετὰ τῆς οὐσίας ἔχοντα τὰς ἀφροδύνους, αἱ τινες ἐντομίζοντο πέτρας ἀπέπεμπον, καὶ μετὰ τὸν καὶ συγχρόως, ὡς μὴ δὲ τὴν γῆν δινοσάθαι φέρον τὰς αὐτῶν ἐββαίς, ὡς οὐκ ἐκδομένην ἐνδραστηρίαν, ἀλλὰ καὶ σπανοὶ τὰς κρεῖς μόνον πλευρὰς τῶν τετραγώνων ἐκείνων πετροβόλων διέτρεξαν, ὡς καὶ τοὺς ἐνδοὺς κατεβόλονται ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ κείρους παρῶνκοσθαι βέβαιον. Καὶ ἐπαυρῇ παρῶν βέβαιον εἰς ἐξ αὐτῶν οὐκ τοῖς συντοῖς ἀπρηθροσώθη, διαφαστάζοντες τὰ βέβαιον ἐπεχρήσαν, καὶ τῇ ἐξῆς

мъченик е осветило божествената милост да се излее над града, завистливият демон, който се радва на злото, измисли да превърне в скръб радостта, която настъпи в града поради поражението на костенурките и на варварите.

XIV, 137. Но дяволът, който действуваше със собственото му лукавство, направи да се вдигне повече откъм едната страна гореказания катаракт на вратата, който беше много голям и обхващаше на височина и ширина двете крила на вратата. Така че, когато излезлите защитници се върнаха и той беше спуснат, не падна, защото едната му страна остана закрепена о каменния стълб. Като искаха да го адигнат с общи усилия, те съвсем не можеха да издигнат макар и малко горната част, защото дясното му рамо пък се удари в другия стълб. И тъй, като не можа изобщо нито да се надърпа отгоре, нито да се смъкне надолу, вратата стоя отворена през целия ден и до късно през следващата нощ. Но бог се смили над нас поради своята благодат и поради сълзите, които тогава бяха проляти тук в изобилие. И когато един майстор извика по божие вдъхновение „Христос е с нас!“, катарактът бе изтеглен нагоре, изправен и спуснат. Така, най-после, сърцата на обзетите от съмнение се успокоиха.

XIV, 138. — — — Ще разкажа за едно чудо, не по-малко от другите. Защото по божие решение неприятелите избягаха, като оставиха костенурките, лостове и кирките, без някой да ги преследва, и едва на следния ден те си послужиха с каменометните машини.

XIV, 139. Тези машини бяха четиригълни, като започваха с по-широки основи и завършваха с по-тесни върхове, върху които имаше много дебели цилиндри с обковани в желязо краища. А върху тях имаше заковани дървета, като греди на голяма къща. Дърветата бяха снабдени с прашки, които, като се вдигнеха, хвърляха непрекъснато големи камъни, чиято удари и земята не можеше да издържи, а нито ли човешка постройка. Освен това неприятелите преградиха и с дъски самогрите страни на четиригълните каменометни машини, та тези, които лежаха вътре в тях, да не бъдат ракъвани от стрелите, изпращани от крепостта. Но след като една от тях беше изгорена заедно с дъските от една запалителна стрела, те отстъпиха, като изтеглиха машините си. На другия ден те отново до-

a) add. Foug.

никакωσπονήσαντες¹ εἰς τοσοῦτον δὲ θάρρος ὁ Κέ-
μος τοὺς νεκρωμένους τῷ φόβῳ διατελέσας,
ὡς μετὰ ταῦτα καὶ ἐκπεθραμῆν διὰ τῆς πύ-
ρας θάλασσαν πύλης, καὶ τοὺς τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ
λουομένων ἐκασοσφίξει βαρβάρων, καὶ οὐτόμω
ἐργασάσθαι τὴν ἀποστείραν πρὸ τοῦ γνῶναι τὸ
πλήθὺς τὸ γεγονός, διὰ φόβου ἦν οὐ μόνον τὸ
κατ' αὐτῶν ἐξελεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ μωλίον πό-
λης παραοίξει μικρόν. (ASS, p. 154 E — F)

XIV, 143. — — — Ἄγλα ἐπύχονεν κα-
ριακὴ ἡ ἐβδόμη καὶ τελευταία τῆς πολιορκίας
ἡμῶν, καὶ διή ταύτην ὡς ἐκ καμμένων τῶν προ-
λαβονσῶν ἡμερῶν καθηονχίασαντες οἱ πολέμοι
ἐσπέτοτο μέχρι ζωῆς καὶ θανάτου συμπίπτειν
τῇ ἐξῆς κατὰ τῆς πύλης ἀπεργασάσθαι, πύλινον
ἀρσενον οὐκ ἐπιθυμῶν κλέβει τῷ τείχει, ἵνα ἡ
[τό] σοφὸν τῆς ἐμβουλῆς καταλήξεν ἀπά-
σθαι κατὰ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαύξειν φύλακας, ἡ
μὴ τοῦτον κατὰ σκοπὸν ἀπεβαίνοντες, τὴν γοῦν
ἀπόπειραν λαβοὺν τοῦ μηδὲν λοιπὸν μαχομένους
ἀφελεῖν ἀήτητα. (ASS, pp. 154 F — 155 A)

XIV, 144. Καὶ διή τοῦτον αὐτοῖς βεβουλει-
μένον ὡς ἐκ τῶν προαρνέντων μαθεῖν ἡδυνή-
θησαν, καὶ πύλινον ἡμῶν ἐν φόβῳ οὐκ ἐχέοντων
πρὸς τῆς μελλούσης τῇ ἐξῆς γίνεσθαι ἐκείσεως,
ἀρσενον περὶ ὧρον τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὀρθοῦν ἄπο-
τες, ἀδρόν κλέβει τὸν βάρβαρον ἀνακρίσαντες,
ἐπὶ τοὺς ἀσφαλείας φρονέοντες ἀπαρχοῦτο καταλεί-
ποντες τὰς σκηνὰς οὖν ταῖς αὐτῶν ἐξαίσις,
καὶ τοσαύτη ἦν ἐκδηματώδης τοῖς κατὰ
πύλινον, ὡς τινὲς αὐτῶν ἀπὸ τῶν φρονέον
ἐκείσεως κριδὸν ὄραν ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ἐγγύς
ὄραν διαμείναντες, ἰδόντες ἂ ἴδον, ὡς ὑπερὸν
ἐγνοντο, δύναντος τοῦ ἡλίου, αὐτοὺς κατήλθον
ἐπὶ τὰς σκηνὰς διωτῶν ἀλλήλους ἐκ προθυμίας
τοῦ ἀλλοφρόνιου σκελετόσαντες, ὡς καὶ κραυγα-
σταῖς τοὺς πλείστους γενέσθαι. Ἐἴτα τῆς νεαῆς
ἐκείσεως διασποράς ἐν θουρία πολλῇ, καὶ οὐχ
ὡς αὖ πρότερον, τοῦ αἵματος φανέντος, ἱκανοὶ
τῶν ἐχθρῶν περὶ τὰς πόλιν προσεσφύμενοι ἐφύ-
νησαν τῶν δὲ τῆς ἀμέτρου πληθύνος ἐκείσεως
ἐφάνετο οὐδείς. (ASS, p. 155 A — B)

XIV, 145. Ἐἴτα διευλαβηθέντες ἡ πόλις
ὅλον τὸν καθοσπρήν, καὶ ἐνδραν, οὕτως τὰς
πόλιν ἀνέωξον, οὕτως τοὺς προσχωρήσαντας εἰς
τῶν ἐκείσεως ἐδίδξαντο ἐκείσεως δὲ πλείστα θάλα-
σαν, καὶ δοκονμένους, ὡς ἐφοντο τῇ κατὰ
πάντας ἀποσφίξει οἱ πολέμοι, μόλις περὶ πέμπτῃ
ὄραν τῆς ἡμέρας τοῦτους ἡνοίξαντες εἰσεβέβαντο²

a) add. Τουρ.

¹ Не е определено точно местото, гдето се намирала тази врата. Спр. Tafraill, Topographie de Thessalonique, p. 110. ² Т. е. към 11 часа сутринта.

се трудили. Но господ въодушеви с та-
кава смелост тези, които бяха примирени
от страх, че след това те изкочиха от
вратата, която гледа към морето¹, и из-
биха някои от варварите, които се къпеа
в морето. После те се оттеглиха бързо,
преди множеството да е разбрало какво
става. Защото страшно беше не само да
се излезе срещу тях, но дори малко да
се дръпне затворът на вратата.

XIV, 143. — — — Настъпи светлата
неделя, седми и последен ден от нашата
обсада. И този ден неприятелите като че
ли си почиваха след умората от предиш-
ните дни. Те замисляха на следния ден
да предприемат сражение на живот и на
смърт срещу града, като всички без из-
ключение нападнат стената вкупом и от
всички страни, та или да уплашат защит-
ниците по зъберите със силното си на-
падение и да ги свалят долу, или, ако
не сполучат, да се уверят, че няма да имат
никаква полза, ако се бият по-нататък.

XIV, 144. И наистина, след като взеха
тези решения, както можахме да научим
от бегълците, и ние всички бяхме обзети
от страх пред изпитанието, което ни очак-
ваше на следния ден, внезапно, около
осмия час на същия ден, варварите вкупом
и от всички страни нахлуваха към
се отдалечиха, като побягнаха към выго-
чините, изоставяйки шатрите си заедно
със съоръженията им. И такъв ужас ги
беше вцепенил, че някои от тях избягаха
без оръжие. После, като стояха около три
часа по върховете на близките планини
и като видяха това, което виждаха, както
научихме по-късно, по залез слънце те от-
ново слязоха при шатрите си. Поради про-
мишлението на победоносца те се ограб-
ваха един други, така че твърде голям
брой бяха и ранени. След като тази нощ
мина в пълно спокойствие, а не както
предишните нощи, приноси се показаха
доста голям брой неприятели, които се
стичаха към вратите. Но от омази без-
бройна гъла не се виждаше никой.

XIV, 145. След това градът, като се
бояше да не би да е устроена някаква
хитрост и засада, нито отвори вратите,
нито прие тези от неприятелите, които
тогава дойдоха при нас. Но понеже те
викаха много и се къпеа, че всичките
неприятели избягали безшумно през нощта,
едва около петия час² на деня им от-

ὡς δὲ ἤρπουν ἀπαγγέλει ἀκριβῶς τὰ βιβλίου
λεγόμενα τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τίνος χάριν αὐτοῖς
προσεχώρησαν, ἐφησαν· Ἡμεῖς μὲν πρὸς ὑμῶς
κατεβόουμεν ἵνα μὴ διαφθαῖμεν ὑπὸ τοῦ
λοιμοῦ· ἄλλως τε γινώσκοντες, ὅτι καὶ τὸν πόλεμον
κατακράσας καὶ γὰρ ἠκριβώθημεν διὰ τὸν σαρκεῖον.
ὑμῶν μέχρι τοῦ νῦν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως κατε-
κρήρατε, καὶ μῖνον τῇ χθρὲς ἡμέρᾳ ὥστε ὑπόδω
ἀδρόνιον τοῦτον διὰ πρὸς τῶν πυχῶν ἐφ' ἡμῶς
ἐξουπλίσαιτε, ὅτε καὶ φερόμενος ἡμᾶς φεράτε
πάντως ἐπὶ τὰ ὄρη. (ASS, p. 155 B — C)

XIV, 146. Κατεβόντες οὖν ἐσπείρας, ὅτε
διὰ τῶν πυχῶν αὐθις εἰσὶν τὸ αὐτὸ στρατεύμα
κατεμάχοντες, εἰς ἀλλήλους χορηγόντες συμβου-
λεύοντες, ἐφαγον· ἐκεῖνοι δὲ ὅλης νυκτὸς εἰσαν
γὰρ ὡς πρὸ τοῦ αὐγῆσαι ἐπ' αὐτοὺς καὶ αὐθις
ἐξουπλίσαν τὸ στρατεύμα· ἐκείνοι οὖν φηρόντων,
ἡμεῖς ἀπεμείναμεν συνόντες διὰ τοῦ πόλεως
ἀγγελικῶν συμμαχίαν θεοῦ· αὐτοῖς ἐξαποστα-
λίσαντες, ἐφλοσώθησαν μὲν τῇ σκοτεινῇ, ἡμῶν
ἐκ καρδίας ἐφ' θεῷ καὶ εὐχαριστίας ἐκπέμ-
ψαντες, ἐκεῖνοις δὲ εἶπαν· Ναὶ ἀκριβῶς ἔχει
τῆς χθρὲς οὗ καὶ ἐξηγόμενος ἐφ' ὑμῶς ὁ σαρκεῖον.
Ἦνα δὲ γινώσκοντες ὅτι ἀληθεύετε, εἰπάτε τίνα ἐν-
τάλασσε αὐτοῦ κατεβόουμεν καὶ εἰς τῆς αὐθις
ἀπεκρίθη· ἔνδρα πυρρῶν καὶ λαμπρῶν ἱππο-
λεωνῶν ἐφειλεγμένον, καὶ ἡμῶν φοροῦντα λευ-
κὸν ἱδὸν τοσούτον, καὶ ἐπεδείκνυν κρατῆρας
ἐνός τῶν παρρησιῶν ἱπποκράτων χιλιόβη. (ASS,
pp. 155 C — 156 D)

XIV, 147. Τότε πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐρωσαν
αὐτὸν εἶναι τὸν ἠγησάμενον τοῦ δοράτου στρα-
τοῦ, καὶ ἀνέμνησαν. — — (ASS, p. 156 D)

XIV, 148. Μετὰ δὲ ταῦτα πημψαντες οἱ
τῆς πόλεως ἱππεῖς, ἐρωσαν ὡς ἐφηνον ἀληθῶς
οἱ πολέμοι, καὶ πολλὴ διήκοναν διὰ τῆς νυκτὸς
διάστημα, φόβῳ καὶ τροχῇ ποιούμενοι τὴν
ἀπόδρασαν, ὡς καὶ τὰ ἀπὸ αὐτῶν διὰ τῆς ὁδοῦ
καταλειμμένα, καὶ ῥοὰ καὶ αἵματα. Ἀλλ', οἱ
βέλτεστοι, φήσαν· ἔν, πρῶτον μὲν καὶ τοὺς ἐπι-
βορῆους τῶν κμηρίων οἱ καὶ βλέποντες τυ-
φλώττονται διὰ παντὸς οὐκ ὁρῶντες τὸν ἥλιον,
τοῖτους ἐκείθεν ἐν τηλαυγὲς ἢ τῶν βαρβάρων
ὄντες, τὸν χιλιόβητον ἐφ' ἡμῶν θεσπεσίᾳ
προηγούμενον τοῦ στρατοῦ αὐτῶν εἶναι τὸν ἔχον
καὶ πανένδοξον μάγιστρον Δημήτριον. — —
(ASS, p. 156 D — E)

вориха и ги приеха. Когато гражданите
ги разпитваха да кажат искрено какво са
решили враговете и защо са дошли при
тях, те казаха: „Ние избягахме при вас,
за да не бъдем погубени от чумата, а и
иначе знаехме, че вие вече сте победители
във войната. Защото узнахме точно, че
вие криехте досега войската си във въ-
трешността на града и че само от вчера,
в осмия час, вие я въоръжихте и вне-
запно я изпратихте срещу нас през всички
врати, когато н видяхте, че вие всички
бягахме към планините.

XIV, 146. И тъй, когато слыхохме ве-
черта и научихме, че тази именно войска
е влязла отново през вратите, ние се
събрахме, за да се съедем, а онези
бягаха през цялата нощ, защото казаха,
че преди да се зазори, войската ще се
отпрати отново срещу тях. И тъй, те из-
бягаха, а ние останахме.* Гражданите пък
разбраха, че бог им е бил изпратил ан-
гелска помощ. Те разсъждаваха мълчаливо,
като отдадоха богу от сърце благодар-
ствени химни. А на бегълците казаха:
„Да, именно до вчера ние не изведохме
войската срещу вас. Но за да знаем, че
говорите истината, кажете кого видяхте
да я предвожда?“ Един от тях отговори:
„Един силен и блестящ мъж, който ез-
деше на бял кон и беше облечен в бяла
дреха. Ето такъв“. И за да покаже, той
хвана хламидата¹ на едного от присъст-
вуващите бивши консули.

XIV, 147. Тогава всички единодушно
разбраха, че светецът е предвождал не-
видимата войска, и запяха химни. — —

XIV, 148. След това пък гражданите,
като изпратиха конници, разбраха, че не-
приятелите наистина са избягали и че са
изминали голямо разстояние през нощта.
Те бягали уплашени и в безредие, като
изоставили по пътя багажа, животните и
пленниците. Но, отлични мюн, бих казал,
че гледката пред очите на варварите,
именно едвещия на кон мъж с наметало,
предвождащ войската, би убедила вед-
нага и ясно и най-северните кимерийци²,
които, макар и да гледат, са слепи, поради
това, че съвсем не виждат слънцето,
че това е светият и всеславен мъченик
Димитрий.

¹ Хламидата е била бяла дреха, един вид наметало, което се прикривало на едно рамо.

² Кимерийците били най-древните обитатели на Северното Причерноморие. По изродна етимология *κίμριος* се извежда от *χίμαιρα* (χίμα — зима). За кимерийците вж. *Lehmann-Haupt*: PWRE. XI, col. 397—434, в. V. *κίμριος*. — С. А. Жебелев, Народы Северного Причерноморья в античную эпоху, ВДИ 1938.

II. De cuiusdam viri visione exitum Thessalonicae obsidionis vaticinante

XV, 149. Ἐπιφανοκροῦντος γὰρ τῆς πόλεως ἡμέρας τοῦ προσηθέντος πολέμου, ἐν ᾗ καὶ τὸ θαύρος θεῶν ἐγγενέσθαι τῇ πόλει προσηγορεύσαμεν, ὁμοῦ τις ἰδυμένη καὶ ἐπίδοτος κατὰ τὸν βίον, τῇ ἀδελείᾳ παρδία τεγγένων ἐπιδοσέμερος καὶ τῇ τῶν κλινομένων Ὀλοουσίῳν ἀξία τετιμωμένος περὶ οὗ τόξα καὶ γέφυραι. Ἀποκοι καὶ εὐθεὶς ἐπιδόστω μοι, ἴδεν ἱσταν, ὅς ἐφη, καὶ ἱστανος, ὡς δὲ ἀκριβέστερον τοῖς γυμνασίοις ἐλέγη ἐν ἑκάστῳ γυναικός, ὅσῳ περὶ τοῦ τριήκου τοῦ ἔχοντος τοῦ πανκράτους ἡμέρας Ἀρημύσιον, καὶ ἰδοὺ, σπῆν, δύο τοὺς ἀνδρείους καὶ εὐμεγέθεις ὀφθαλμοὺς μοι, ἰδοὺ δόντες ἐξώθεν ἐν αὐτῷ τῷ τριήκῳ. — — — (ASS, p. 158 D — E)

XV, 151. — — — Λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι: Ὁ δεσπότης ἀπέστειλεν ἡμῶς πρὸς τὴν ἀγορὰν σου, ταῦτά σοι δηλώσας: τοῦτος ἐξελθὼν δεῖρο πρὸς με: ἡ πόλις γὰρ τοῖς ἐχθροῖς παραδίδεται. — — — (ASS, p. 158 F)

XV, 152. Λέγει δὲ πρὸς ἐκείνους: Ἀληθὺς ταῦτά μοι δεδήλωκεν ὁ δεσπότης: Ὁμοῦ τοῦτοση τῇ κράτει σπῆν, ἵνα ἐπιδόστω πόλις τοσαύτας γενεάς τοῖς ἰδοῦσιν αὐτοῦ, καὶ τῷ ἄματι τῆς ἡμέρας αὐτοῦ πλεῖστος οἰκοδομηθεῖσα τῇ πίστι, τὴν ἐκ τῶν ἀνημέρων θηρίων τοῦτον διασπασθῇ: — — — (ASS, p. 159 A - B)

XV, 156. Εἰς ἕσπερον δὲ τοῖς συνουσιότεροις ἰδὼν πᾶσαν τὴν βηθεῖσαν ὀρεσίαν ἐπληρώσας ἐξηγήσας καὶ τοῦτο ἠγορασθεῖς, καὶ θλαθεῖς παρ' ἡμῶν εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν κατὰ τοῦ τεύχους βαλίσκων διαβεβηκὼν πᾶσαν τὴν οὐκ ἐμὴν τῆς πόλεως. — — — (ASS, p. 160 D)

Liber II

12. Slavorum gentes Thessalonicam terra marique oppugnant

I, 158. Ἐγένετο τοῦτον, ὡς εἶρηται, ἐπὶ τῆς τοῦ ἐν οὐκ τῇ μνήμῃ ἐπισκοπῇ Ἰωάννου ἐκ τῶν Σκλαβῶν ἐκασθῆναι, ἔθνος, πλῆθος

¹ Стана думи за обсадата на града, която бе описана в предходните глави. ² Титлата ἰλλοῦντος или ἐπιδόσης била по времето на Юстиниан най-високата титла, която се давала на висш чин-овник и на висшот началник на войската. ³ Вж. Пс. XXIV, 21. ⁴ Τριήκον или τριήκον — τριήκον се наричало преддверието на храма. ⁵ Тезе мъже, които гражданите заля на съл, били, според автора, ангели под образа на императорски телохранители. В този стих-те говорят на чудотворца Димитрий в храма му. ⁶ Т. е. гражданите, който видях пророческия съл. ⁷ Според Бурмов тази втора книга е била съставена вероятно през 70-те години на VII в. Вж. Бурмов, пос. съл., стр. 212—213. Според Барини terminus ante quem за съставянето на книгата е 685 г. Вж. Барини, пос. съл., стр. 140 сл. ⁸ Спонсантия архиепископ Йоан е съставителят на първа книга от Чудесата. Според Бурмов, пос. съл., стр. 194—197, това написане станало през лятото на 620 г., а според Барини, пос. съл., стр. 95 — през лятото на 616 г. За различните мнения за по-старите изследвания вж. у Бурмов, пак там, стр. 171, бел. 3.

11. Видение на един мъж, предвещаващо изхода на обсадата на Солун

XV, 149. Като проблесна третият ден от гореказаната война, в който, както разправихме по-горе¹, и градът доби смелост от бога, един благороден мъж, забележителен с живота си, а още по-забележителен с неспристореното си сърце и почетен със сана на така наречените „илустри“² (за него може би е писано: „Непорочните и праведните да ме последват!“³), се видял, както той каза, на съл, или, както по-точно казват изкусните [в езика], изпаднал в екстаз. Той стоел в преддверието на светия храм на преславния мъченик Димитрий. „И ето — казва той — видях двама благолепни и едри мъже, които дойдоха отън в самото преддверие“⁴. — — —

XV, 151. — — — Мъжете казваха⁵: „Господ ни прати при твоя светост, за да ти известим това: „Ела бързо при мен, защото градът ще бъде предаден на враговете“. — — —

XV, 152. [Победоносецът] им казва: „Наистина ли това ми известява господ? Така ли е било угодно на неговото могъщество — един такъв голям град, издигнат във вяра през толкова поколения с неговия труд и с кръвта на свещените му ребра, сега да бъде разкъсан от тия дивни аверове?“ — — —

XV, 156. Впоследствие той⁶ разправил точно на близките си цялото свое видение, за което разказахме, и то понеже настоявахме и го карахме да каже по каква причина обикаля стената и възвестява на всички спасението на града.

Книга II?

12. Славянски племена обсаждат Солун по суша и по море

I, 158. И тъй, както казахме, случи се, че по време на епископството на преподобнопамятния Йоан⁷ се вдигна наро-

ἀναιρον συναχθέντες ἀπὸ τοῦ τῶν δραγουβιτῶν, σαγουνδαῖων, βελεγεζιτῶν, βασιονητῶν, βεζεγ-
τῶν, καὶ λοιπῶν ἱθαίων, πρῶτος ἐφειρόμε-
ται, ἐξ ἑνὸς ξύλου γλυττός νῆας κατα-
σκευάσαντες κατὰ θάλασσαν ἐκδυσσάμενοι, καὶ
πλοῦν τὴν θάλασσαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νή-
σους καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐκ μὴν καὶ τὰς Κυκ-
λάδος νήσους καὶ τὴν Ἀχαιοῦ πῆσαν, τῆς
Ἠπείρου καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Ἰλλυριοῦ καὶ
μέρος τῆς Ἀσίας ἐκπορεύονται, καὶ δουκίτους....
πλείους πόλεις καὶ ἐπαρχίας ποσεισι, βουλεύ-
σασθαι τε δημοθυμῶν καὶ κατὰ τῆς ἐπιμέλειας
ἡμῶν φλοιστρῶν τοῦτ' ἐκείνους παρακαλεῖσθαι
καὶ ταῦτα, ὡς τὰς λοιπὰς, ἐκπορεύονται· εἰς δὲ
καὶ ἐπὶ τοῖς τοῖς ἀμνημονεύουσιν γένεσι, ὅσοι
κατασκευάσαντες ἐκ μονοδένδρων γλυττός νῆας,
ἀμνημονεύουσιν τὴν ἀρχὴν ἐκπορεύονται, κατὰ τὸ πρὸς
θάλασσαν κατασκευάσαντες μέρος· τὸ δὲ λοι-
πὸν ἀναριθμήτων πλῆθος οὕτως ἀποσπῶν, ἔρ-
χεται καὶ ὁσέως δὲ ἑλὼν τῶν μερῶν τὴν διο-
κρούσησαν τοῦτ' ἐκείνους ποσεισῶν πᾶσαν μετ'
ἐκείνων ἐκπορεύονται ἔχοντες τὰς ἐκείνων γένεσι μετ'
καὶ τῆς αὐτῶν ἐκπορεύονται, ἀφελόντες ἐν τῇ
πόλει μετὰ τὴν ἑλῶσαν τοῖς τοῖς ἐκπορεύονται.
(ASS, p. 162 E — F)

1, 159. Καὶ ἦν τότε δόκρυα ποταμοειδὴ
ῥεῖσματα καὶ οἰκιστῶν τοῦ πατρὸς τῆς πόλεως
λαοῦ, ἐκ τῆς ἀποκείνης μὲν νῆας ἐκπορεύονται, διὰ τὸ
ἀναριθμήτων αὐτῶν εἰς ἀφάτους τῶν πόλεων ἐκ-
πορεύονται καὶ τὰς γεγενημένας ἀπείρους κατα-
σκευάσαντες καὶ αἰχμηλοῦσι, καὶ οὕτως παντὶ παν-
τοῦ ἐπὶ τῇ ἐκείνων ἀποκείνῃ ἐκδομῶντος
ἀλλοιῶν δὲ μὴ ἐκπορεύονται πλοῖα τῶν ἱθαίων,
ἧ ἐκ τῶν γεγενημένων πλησύνοντες πόλιν
ἐκδοῦναι, ἧ ἐκείνους πρὸς παρακαλεῖσθαι τοῦ απο-
μῶν τοῦ ἐκείνου ἡμέρας· διὰ δὲ πλεονεξίας
ἐκδοῦναι τοῖς πόλεσι ἐκ τῶν ἀποκείνων χριστιανῶν
τῶν ἐκείνων τῆς αὐτῆς ἀνθρώπων παρακαλεῖσθαι γε-
γενημένων αἰχμηλοῦσι καὶ ἦν τότε καὶ τῶν δι-
κῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ἧ ψυχὴ μία, καὶ ἕκαστος
πρὸς ἀφελόντες τὸ πρὸς τῆς αἰχμηλοῦσι ἐλθόν
ἧ θάλασσαν, οὐκ ἐχόντων ἐλθόντος τοῦ φρενὸς καὶ

дѣт на славяните — безчислено множе-
ство, съставено от драговитите, сагудат-
тите, велегезитите, ваионитите, верзитите
и други племена.¹ Първо те измислиха
да направят кораби, издълбани от едно
дърво², и като ги въоръжиха за поход
по море, опустошиха цяла Тесалия и
островите около нея, както и Еладските
острови³, и цяла Ахей, Епир⁴, по-
голямата част от Илирик и част от
Азия. Така те направиха необитаеми....
твърде много градове и области. Те еди-
нодушно решиха да се оцѣлят и срещу
споменатия наш христоблабив град и да
го разрушат като другите. А след това,
като дойдоха до съгласие и за тези
неща, те се разположиха при брега на
морето с приготвените от тях кораби,
издълбани от едно дърво, които бяха
безбройно много. А останалото безчисле-
но множество обкръжи този богохраним
град от всички страни от изток, север и
запад. Те водеха със себе си и челядта
си заедно с похъщанията и смятаха, като
превземат града, да ги настанят там.

1, 159. Тогава се проляха реки от
сълзи и целият народ от града надале
вопла, съкрушен само от слуха. Защото
беше чул за неизказаните опустошения
на градовете и за станалите безбройни
кланета и пленявания, както и това, че
те сред всички и навсякъде се бяха про-
чули за своя гибел. Освен това, не бяха
вече останали кораби на местните жите-
ли, нито пък бяха запазени от близките
места, нито пък имаше кораби, за да
пазят входа на тукашното пристанище.
Още по-голям страх беше внушен на
гражданите от приближалите хастивани⁵,
които се бяха натъкнали на тази безми-
лостна войска. Тогава и страхливите,
и смелите бяха в едно и също душевно
състояние. Всеки виждаше пред очите си
горчивото пленничество или смъртта. Те
намираха къде другаде да избягат, както

¹ Драговитите живеели югозападно от Солун, между Бер и р. Бистрица. Едва до тях, пак западно от Солун, се били васаляни сагудатите. Берзитите се намирили вероятно около дн. Витоля, Примеп, Крушко и Велес. И днес жителите на тази област се именуват и бързани. Ваиониките живеели вероятно в Епир, северно от Артезия залива. Велегезитите обитавали земите около Тана и Димитриад в Тесалия. Вж. L. Nederle, Slovanské starobitnost, Praha 1906, II, 1, pp. 424—427, 438—439; Manuel de l'antiquité slave, I. Paris 1923, pp. 104—107, 110. — F. Dvornik, Les Slaves, Byzance et Rome au XIe siècle, Paris 1926, pp. 14—15. — M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, Berlin 1941, p. 85 sq. ² Става дума за прочутите еднодревни — лодки, издълбани от едно дърво, а впоследствие — по-големи кораби, на които само основата била направена от издълбан ствол. Вж. Н. Воронин, Средства и пътища сообщения в историята културата древней Руси, История культуры древней Руси, I, М.-Л. 1948, стр. 282 сл. ³ Цикладските острови се намират в Егейско море към малозайския бряг. ⁴ Тук авторът има предвид вероятно не провинции Нова и Стара Епир, а географската област Епир в Средна Гърция. ⁵ У византийските автори хастивани се наричат войските на Византийската империя.

καὶ αὐτὸν ἀτειχίστου τότε διὰ σκιδῶν καὶ ξύλων
τοῦτων, ὡς μέχρι στήθους τεύχουσι, καὶ τὰ λοιπὰ
δὲ τῶν ἄλλων μηχανῶν ἀμυντήρια τὰ πρὸς
παράταξιν ἦτοι ὄργανα κατεσκευάσθησαν καὶ
λοιστὴν τὴν ἐλπίδα πᾶσαν εἰς θεὸν καὶ εἰς τὸν
ἱππευτικὴν τῆς πόλεως ἀμηχανίαν ἀναθέμενοι,
τῆς ἐκείτων προθυμίας τὸ σπουδαῖον ἐπεδείκνυτο
παραθαυρόντως τοῖς ἀσθενεστέροις τὸν λογισ-
μὸν ἐπὶ τῇ ἐλπιζομένῃ τοῦ πολέμου παρατάξει.
(ASS, p. 163 B — C)

1, 162. Καὶ τριῶν ὁμοῦ διαδραμενοῦν ἡμε-
ρῶν καὶ τῶν Σαλαβῶν ἤρην, ὡς ἀπὸ μι-
λίων^а δύο τοῦ τεύχους παραπλευρῶν, καὶ τόπους
ἐκδοάτους ἐν^б ἐνάστῃ ἡμέρᾳ κατασκοπεύονται,
βδὸν τῶν ἐλπιζομένων τὴν πόρθησιν ποιήσανται,
τῇ τελευτῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἐπὶ τοῦ ἐκαστοῦ ἀνα-
βάσει εἶπαν τὸ βάριον φέρον ἐμοθυμαδὸν
ἀνακράζον ἐκπύοντες ἐπὶ τείχει τῆς πόλεως
προσέβαλον, οἱ μὲν διὰ πετροβόλων κατασκευασ-
μένων λίθους ἀκονίζοντες, ἄλλοι προσόντες
κλίμακας πρὸς τὸ τεῖχος ἀπορθεῖν ἐπειρώοντο,
ἄλλοι ἐν ταῖς πόλεωσι πῦρ ἀποκοιρίζοντες, ἑταροὶ
βέλη καθάπερ πυράδας χυμίσαντες τοῖς τεύχεσιν
ἀπέπεμπον καὶ ἦν θεωρεῖν τὸ παράδοξον ἐκεῖνο,
τῶν ἑλλαν νέφος καθέκαστεν χαλαρῶς πλεθρῆς
τὰς τοῦ ἡλίου ἀκτίνας εὐκαίρῃ, οἷος τὸν ἥλιον
τοῖς τοξεύμασι καὶ ταῖς βολαῖς τῶν λίθων
καλύπτει. (ASS, pp. 163 C — D)

1, 163. Τῆς οὖν τοιαύτης καὶ ἐπληκτικῆς
προσβολῆς γενομένης, οἱ τὸ πλεῖστον τῶν βαρ-
βάρων ἐπτολμαὶ καὶ πρὸς παράταξιν ἀνδραγαθῶς
δράμει οὐκ ἐν ταῖς νύκτι τοῖς τοῖς παρ' αὐτῶν
συνταχθέντες προήγγισαν τόπους, οἱ μὲν εἰς
τὸν πρὸς δύο τῆς ἐκκλησιαστικῆς οὐκίας πύλ-
ον, ἐνθα καὶ παραπύλιν ἐπάρχει, οἱ δὲ πρὸς
τὸ ἀτειχίστον μέρος, ἐνθα ἡ οὐδὲ καὶ ἡ τῶν
κρυπτῶν τῶν τεύχων λεγομένων ἡλωτῶν ἐνέγ-
χον μηχανή, οἱ μὲν ἐλπίδα προσδοχῆς^в τεθει-
κότες ὡς ἀνίστανται αὐτοῖς τὸν τοιαύτων ὄργανον,
ἐκείθεν εὐαγγελοῦν, οἱ δὲ ὡς εἰσέλθετον τὸ
λεχθὲν ἐπαρχὸν παραπύλιν τοῦτο κατέβη καὶ
δὲ αὐτοῦ τὴν τῆς πόλεως ἑλπίαν ποιήσανται.
Τότε δὴ τότε ἅπανα ἡ πόλις ἀντὶ πετρῶν καὶ
βελῶν τὸ δάκρυα ὡς ὁμοσπόνδους νεφέλας πρὸς
τὸν πᾶσαν δυσπότην καὶ θεὸν ἐξέχεον. — — —
(ASS, p. 164 D)

1, 164. Τότε δὴ προφανῶς παρὰ πλείστον
τε θάνατοι δ' ἐπὶ μακρὸς ὁπτος καὶ γυμναστικῆς

и на тамошния вънлоом, който тогава
също беше неукрепен, от дъски и от разни
дървета стена, която достигаше до гърди.
Приготвиха за бой и останалите от-
бранителни съоръжения и уреди. Най-
сетне те възложиха цялата си надежда
на бога и на Димитрий, защитника на гра-
да. Те показваха своето голямо усърдие,
като ободряваха по-слабите духом, очак-
вайки военните действия.

1, 162. И така изминаха три дни.
Корабите на славяните плуваха наоколо
две мили от стената, като всеки ден
оглеждаха леснодостъпните места, откъ-
дето да опустошат това, което очакваха.
А на четвъртия ден, при изгрев слънце,
цялото варварско племе извика в един
глас и се втурна от всички страни към
стената на града. Едни стреляха с камъ-
ни от пригответите каменохвъргачки,
други посеха стълби към стената и се
опитваха да я разрушат. Трети донасяха
огън при вратите, четвърти пращаха
срещу стените стрели като зимен сняг.
И можеше да се види това странно
явление: множеството оръжия като гра-
доносен облак затъмниха слънчевите лъ-
чи — така варварите изпълниха въздуха
със стрелите и камъните, които хвърляха.

1, 163. Когато стана това толкова го-
лямо нападение, тези варвари, които про-
явяваха смелост при плуването и бяха
по-храбри в сражението, бързо се при-
ближиха с корабите си до местата, които
бяха огледали. Едни се отправиха към
кулата на запад от църковното скеле,
където има и малка вратичка¹. Други
към отидоха към неукрепената част, къде-
то беше валът² и снаряджението от
скрити бодли, наречени „тили“. Едните се
надаваха през там да влязат [в града],
защото този вид уреди им бяха непозна-
ти. А другите мислеха, че казаната вратич-
ка е нещо твърде незначително, че ще
я разбият и през нея ще превземат града.
А тогава, именно тогава, целият град
наля пред господари на всички, бога,
вместо камъни и стрели, съзлите си като
дъждоносни облаци. — — —

1, 164. Тогава мнозинството ясно ви-
дя този поборник, действително обичаш

а) ἀπὸ μιλίων corr. Taug., ἀπομύλιος Boll. б) προσδοχῆς Taug., προσδοκίας Boll.

¹ Според *Tafel*, *Topographie de Thessalonique*, p. 101, на северната стена е имало само
една врата, повечето от които били заградени преди нападението на славяните. ² *Tafel* е бил
укрепителият нал, направен от окол и настил, на което имало и дървена ограда. Вж. *F. Dölger, Der*
Titel des sogenannten Suidas Lexicon. Sitzungsberichte der Bayer. Akad. der Wiss. Phil.-hist. Abt.,
6 (1936), p. 15, n. 6. *Corpus Grægum: Byzantium XI* (1936), p. 781, *scutella* е само *proa*.

ὅτις Δημήτριος ὁ πανέδοξος μάγιστρος, χλάμιδα λευκὴν φέρον, καὶ πρῶτον μὲν τὸ κτεῖχος διατρέχων, εἶτα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὡς ἐπὶ ἑδάφους, ὁμοίως περιπατῶν. Καὶ ταῦτα μὲν οὐ μόνον οἱ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος μελητήριον ὡς ἄνθρωποι εὐδοκίᾳ ἐθεώσαντο, ἀλλὰ καὶ παῖδες ἑβραίων ὁρθοὶ κατὰ τὸ λεγόμενον τῶν βροχιδῶν μέγας ἐθεώσαντο¹ τῆς γὰρ δικαιοσύνης φυχῆς τῶν λεχθεισῶν² ἡγῶν ἀκαιοῦνται διὰ τοῦ μαρτυρῶντος ἐπελθοῦσης, καὶ εἰς ἐκείνους προσπαύσων, τινὲς δὲ αὐτῶν ἀνακρίσειν συνέβη καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἀποβάλλεσθαι Σκλάβους. Ἀλλ' ὁ μαλισταὶν βουλούμενος ἐν ἐτέρῳ σώζεσθαι, ταῦτα κατέχων ἔσπευσε, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ἐν τῇ θαλάσῃ ἀπέκλειε³ καὶ λοιπὸν οἱ τῶν ἐτέρων παυσάμενοι τῶν πρὸς αὐτοὺς προεμμένων τὸς χεῖρας μετὰ ξερῶν ἀπέκλειον ἄλλος ἄλλῳ κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἕλκος ἀπέκλειον. Ἐκεῖνος δὲ τῶν ἑτέρων λόγῳ ἡττοῦσθε, καὶ θύσας τὴν ἐκείνου σωτηρίαν πραγματοποιήσας τοῦ ἐτέρου ἐκθύρως ἔβηκε, καὶ τῶν μὲν πρὸς τοὺς κρητοὺς παντλήους εἰσβαλόντων ἐκείσε καταπαρόντων, τῶν δὲ νηῶν ἐκ μερίλης ἑλάνους ἔξω πρὸς τῷ αἰγιαλῷ ἀποστεινωσάντων, καὶ μὴ δυνάμενων ἀνακλίσασθαι, οἱ σθενεῖς τῶν πολεμῶν κατεσπάρησαν, ἑκεῖνοι δὲ δι' οὗ ἤλπιον οἱ πολέμοι παραπύλον πορθεῖν τὴν πόλιν, τοῖσι οἱ πόλιν κατεῖχοντες, δι' αὐτῶν τὸ νίκης ἀντολήματος τοῦ Ἀθλοφόρου ἐκλεχρόσαντο. (ASS, p. 164 E — F)

1, 165. Καὶ ἦν τότε θεωρεῖν τὴν θάλασσαν πᾶσαν τῷ τῶν βαρβάρων αἵματι ἐρυθροχρῶσαν, — — — οὕτω γὰρ τῆς ὥρας τοῦ ἀέμου ἐπαρχούσης (ἦν γὰρ λοιπὸν ὥρα δεινῆς) ἐπὶ τῆς ὥρας ἑαυτοῦ κατέκειτο, ὡς λοιπὸν μὴ δὲ τὸς ἐναπομεινόντας τῶν βαρβάρων ναυκείας δύνασθαι πρὸς ἐπισκοπὴν εἶδαι. Ἀλλ' οἱ μὲν μάλα πρὸς τῷ ἀνατολικῷ μέρει, οἱ δὲ πρὸς τῷ δυτικῷ ἐξήσαν⁴ τὰ δὲ τῶν τεθνεώσαν βαρβάρων παντοῖα σώματα πρὸς τῷ πείχει καὶ τῷ αἰγιαλῷ ἢ θάλασσῃ ἀπεκρούετο⁵ λοιπὸν οἱ τοῦ παρόντος παντός ὅπλιντα ἐξελεῖντες τὸς τῶν δυσμενεστάτων κεφαλὰς ἀποκείμενους διὰ τοῦ χειροῦ τοῦ πείχους τοὺς βαρβάρους ἐπεδείκνυν⁶ οἱ δὲ δυσωπθέντες πλουτῆρες τὸν θεόν αἰσῶς γενόμενοι ὤλεθρον διὰ τοῦ Ἀθλοφόρου ἀσπρήσαντο, καὶ ἔσπευον μετὰ πένθους μερίστου ἐκ πλείους τῶν μαχησάντων καὶ τῶν σκλάβων καταλι-

града си, преславния мъченик Димитрий, облечен в бяла хламида, който най-напред обикаляше стената, а след това бързо бродеше и по морето като по суша. А тези неща видяха не само повечето, които, като посветени в светото кръщение, бяха по-достойни, но и чисто-кръвните¹ синове на евреите при оная част, която се нарича „Теснините“². Повеже едновременно придвижване на споменатите кораби стана неправилно благодарение на мъченика и те се сблъскаха едни с други, случи се, че някои от тях се обърнаха и славяните, които бяха вътре, изпаднаха. А когато падналият във водата искаше да се спаси в друга лодка, като се хвърляше за нея, обръщаше я и събаряше в морето ония, които се намирах в нея. Най-после някои от другите корабчи отсичаха с мечове ръцете на тези, които идваха при тях. Един удряше с меч си някого по главата, втори раняваше другия с копие; всеки се грижеше за собственото си спасение и ставаше враг на другия. Други пък се хвърляха срещу скритите бодли и се набождаха там. А корабите поради силния устрем се забиваха в брега извън [пристанището] и не можеха да бъдат изтеглени назад. Тогава по-храбрите граждани изкочиха напред, а други строиха тази вратичка, през която неприятелите се надяваха да превземат града. През нея гражданите постигнаха победата с помощта на победоносца.

1, 165. Тогава можеше да се види цялото море почервенияло от кръвта на варварите. Защото, въпреки че още не беше времето, когато вятърът се явява (впрочем беше вторият час³), веднага задуха противен вятър, та останалите тук кораби на варварите не можеха да се върнат назад, а едни едва тръгваха на изток, други пък — на запад. Морето изхвърляше край стената и на брега твърде много трупове на умрели варвари. Най-сетне войниците от цялото крайбрежие излязоха и като отрязваха главите на враговете, показваха ги на варварите от стената, която се издига на сушата. А гребците, които се спасиха, разказваха за гибелта, която им бе изпратена от бога чрез победоносца, и се върнаха опозорени, без да постигнат нищо, като изоставиха с твърде голяма скръб по-голя-

¹ Mericq, op. c., pp. 359—360, чете ἀρθοί — πλείστοι „многобройни“. ² Това място било при старото пристанище в западната част на града. Вж. Tafel, Topographie, p. 16, n. 4. ³ Т. е. към 8 ч. сутринта.

τιντες μετ' αλοχνης ερχοντο, (ASS, pp. 164 F — 165 A)

I, 166. — — — Καὶ τοῦτο δὲ τερψιμον μέγιστον καὶ μνήμησιν ὅπως δεῖξαι ἔδειξεν, ὅτι ὁ αὐτὸς αὐτῶν Σκλαβόνων ἑξαρχος, τοῦνομι Χαίρων, κατὰ τῷ αὐτῷ εἰδικμένον διὰ μαντείας ἠήρασε μὴδεῖν, εἰ εἰσελθεῖν ἔχει ἐν τῇ θεωρησίᾳ καὶ ἡμῶν πόλει, καὶ εἰρήνην αὐτῷ, ὅτι εἰσελθεῖν ἔχει· τὸ δὲ πῶς οὐκ ἰσχυρῶς αὐτῷ, καὶ λοιπὸν ὡς ἀπὸ τῆς δοθείσης αὐτῷ μαντείας, χρηστὰς ἔχων τῷ δοκεῖν τὸς ἱλνδας, θάρασι τὸ δρέμα παρώρουν. (ASS, p. 165 A — B)

I, 167. 'Αλλ' ὁ ἄλλος² καυρὸς καὶ χροῖνος, καὶ διασπαδίζων βουλὰς ἐχθρῶν, πᾶσαν ζῶντα αὐχμήσαντος τοῖς πολίταις διὰ τοῦ προσημανθέντος παρατυλοῦ πορεύσαν· τοὺς δὲ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων τῆς καθ' ἡμῶς πόλεως οὐκ αὐτῶν κατέχευον μέγας κρός καὶ τρύπαν οὐκ εἰλόγων χάριν ἄλλ' ἐπὶ ἐν τοῖς ἡγέρουσιν ἢ χρυσόβουλος τοῦ 'Αθλοφόρου προμήθειο· ἀλλὰ γίνοντα πρὸς ἀνδρείαν ἀναστήσας τόλμην, τοῖσιν ἐκ τοῦ οἴκου, ἐνθα κατεσφύτατο, ἐξήγαγον, καὶ πύρρως διὰ τῆς πόλεως ἐκδιεβόλησαν καὶ οὕτως ἀξίως τῆς αὐτοῦ δυναμειότητος γνώμης ἐπ' ὅσον ἀπηνέγκαστο θάνατον· μηδεὶς οὖν τῶν φιλομαχέων ἡμῶν ἐπιστάτο τοῖς ἀγροῖς ἐν βιαιότητι περὶ τοῖσιν ἰσχυρθεῖσιν· εἰ γὰρ καὶ τὰς ἐως πρὸς μετὰ ταῦτα συγγράφαι λογίσασαι, σκοπεῖται, ὅς ἐν γρητῇ τεργάνονταν πρὸ τοῦ πινυρίου τεμένους· τοῦ ἀειμνήστου μάκευρος Δημητρίου τοῦ πρὸς τῷ μέρει τοῦ καλουμένου ξέλου, δηλοῦντα τὴν ὕπασαν τοῦ πολέμου παράταξιν, καὶ τὴν εἰς ἡμῶς διὰ τοῦ 'Αθλοφόρου σωτηρίαν. — — — (ASS, p. 165 B — C)

18. Avars cum Slavis et Bulgaris iterum Thessalonicam aggrediuntur

II, 168. — — — Ἀφορμὴ τοίνυν καὶ ταύτη τοῖς παροῦσιν καὶ αὐτοῖς γεγένηται ὁ πρῶτος ἡμῶν λεχθεὶς καὶ γεγόμενος ἡμῶν πατὴρ 'Ιωάννης, ὅς καὶ μετὰ τὴν ἐνταῦθεν πρὸς Θεὸν ἀράξιν, ὡς παρὰ ἡμῶν διαλέγετο, συνικατεῖται τῷ συμπατριῇ καὶ γνησίῳ αὐτοῦ φίλῳ, τῷ παροῦσιν, λέγω δὲ, πάτριῳ τοῦ Θεοῦ 'Ιησοῦ, τὸς ἐνὲρ ἡμῶν ἀναμένον τῷ ἀπαλλάττω Θεῷ βασιλεῖ, οὕτως διὰ μνήμης διαρκεῖς ἔσται ἡμῶν λέγειν τὰς

α) ἄλλος corr. Young, ἄλλων Boll.

² Според Tafel, op. cit., LXXV, n. 61, Gietzer, op. cit., p. 46, и Tafel, Thessalonique, p. 111, Хапон не е собствено име, а може би титла. Според К. Николаџевић, Кратичка покушења у периоду од првих пет (седам) векова српске историје, Београд: Матиче српске 109 (1864), стр. 46, Ха́пон — Хотун, Хотимир. Тълкуванията сѫ несигурни.

мита част от въоръженията си и от плячката си.

I, 166. — — — Ето едно твърде голямо чудо и действително достойно за възпоминание. Предводителят на тези славяни, на име Хапон², поиска според обичая си да узнае чрез гадание дали ще влезе в нашия богоохранен град. Казано му било, че ще влезе, но не му било укавано как. Впрочем, изглежда, че той имал добри надежди като че ли поради направеното му предсказание и с дървостта си ускори развоя на събитията.

I, 167. Но този, който изменя обстоятелства и времена и осуетява желанията на неприятелите, жив го предаде пленник на гражданите през казаната врата. А някон от първенците в нашия град го скриха у тях си заради някаква печалба и с недобри намерения. Обаче предвидливостта на победоносца, възновена от Христа, не остана бездейна и този път. Тя подтикна жени да проявят мъжка смелост. Те го измъкнаха от къщата, в която се криеше, и като го повлекоха из града, убиха го с камъни. Така той заслужено получи смърт, достойна за вражеското му намерение. Прочее никой от вас, мъчениколюбците, да не проявява недоверие към този кратък и грубо написан равказ. А ако някой мисли, че аз мъжливо съм описал тези събития, нека последне как те са изписани пред пресветия храм на приснопамятния мъченик Димитрий, при т. нар. клепало, изобразявайки целия ход на сражението и нашето спасение, което постигнахме чрез победоносца. — — —

19. Avars, slaviani et bulgari iterum Thessalonicam aggrediuntur

II, 168. — — — Прочее [за да изложим] сегашните работи, повод и причина е покойният наш отец Йоан, когото споменахме по-рано и който дори и след като се пресели оттук при господата, е още във връзка с нас като жив и се моли заедно със свои съотечественик и близък приятел, сиреч пресветия божи мъченик Димитрий, и отправя молитви до милостивия бог. Поради това редно е чрез постоянно възпоминание да раз-

πρὸς ἡμᾶς χριστιανικοὺς αἰεὶ καὶ ψυχροκότους
παρουμένους· δίκαιον οὖν ἔστιν ἡμᾶς μετρηθῆναι
αὐτοῦ διαρκέως· θάψεν γὰρ κατ' ἐκείνου, καὶ ἐν
βεβαίῳ εἶχεν τῆς οὐκίας πατρίδος τὴν διαρκῆ σω-
τηρίαν· ὅφ' ἥς γὰρ ἠκριβώτο κεραισθῆναι τῇ πόλει
τὸν αὐτῆς προμηθεὺς Δημήτριον παρὰ σωτήρος
Χριστοῦ, ταύτην παρ' ἡμῶν ἀντιμιστίαν διαρκῆ
ῥηήσατο, ὡς ἀπόστον καὶ ἀσπείρου δικαστοῦς
τῆς καθ' ἡμᾶς πόλεως ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐπαρχούσης·
διὸ δὴ, ὡς εἶμαι, μὴ συγγράφωσθαι λοιπὸν τὰς
ἐτίρας, ὡς προείπομεν ἐν ἐτέρῳ, πολιορκίας.
(ASS, pp. 166 F — 167A)

II, 169. Μετὰ γὰρ τὴν ἤδη ἀφηγηθεῖσαν
τῶν Σκλαβίνων, ἥτοι τοῦ Χάκωνος πάμπληθον
δυνάμιν, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς γεγενημένην διὰ τοῦ
ἀθλοτόρου ἐκάλιστον δίκαιαν κατασφαγὴν, καὶ
λοιπὸν ὡς ἐπανέδιστον αὐτοῖς τὴν καθ' ἡμᾶς
γενέσθαι πόλεμον, βιάσθη τε οὐ μικρὰ αὐτοῖς
ἐπομένως, ἐκ τοῦ τοῦς ἐπ' αὐτῶν αἰχμαλωτισ-
θέντας εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀποσπένοντος θεό-
σοστον πόλιν ἐλευθεροῦσθαι διὰ τοῦ ὁδηγοῦ καὶ
λυτρωτοῦ αὐτῶν καὶ ἡμῶν κηδεμόνος Δημή-
τριον· ἐνθὲν οὖν παρὶς αὐτοῖς ἐπέκτασμα
τοῦτο γίνεται, διπλὴ πρὸς οὓς τῶν ἀνδρομάδων
στειρόνται, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν οὐκίων τῆς ἐξ
αὐτῶν πορθήσεως λαμβάνοντες πρὸς τοῦς ἐν-
ταῦθα ἐποδιόχουσαν. Σύντες οὖν τοῖσις ἐξ
πόνου μεγίστον γεγενηται, καὶ δάρα πάμπόλλα
συνδρομαίνοντες τῷ τῶν Ἀβάρων χαλῶν δι'
ἀποκαταστάσεως ἑσταλὴν ἐπισχεῖν πλείους δολῆς
χοήματος, μετὰ καὶ τῶν μελλόντων πορθήσεως,
ὡς αὐτοὶ διεμεινάνοντες, ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς πό-
λεως παρέχον ἀπαγγελάμενοι, εἶχε τὴν αὐτοῦ
ἐπὶ τοῦτο παράσχεν αὐτοῖς συμμαχίαν ὡς
ἐπαλείπον τῆς πόλεως παρ' αὐτῶν καθομολογη-
θείσης, ταύτης φροκόντων παρ' αὐτοῖς ληφθη-
σομένης, καὶ μὴ μόνον εἰς μέσον αὐτῶν καθεσ-
τάσθαι, δι' οὗ τὸς ἐπ' αὐτῶν πόλεως καὶ
ἐπαρχίας ἐξ αὐτῶν δουλείους γενέσθαι, ταύτην
δὲ μόνον, καθὼς εἴρηκα, ἐμμέου αὐτῶν ἐπά-
ρχων, καὶ αὐτῶν ἐποδιόχουσαν πάντας τοῦς ἀπο-
φύτους τῶν ἐκ τοῦ Δανουβίου μερῶν, Πανονίας
τε καὶ Δακίας καὶ Δαρδανίας, καὶ τῶν λοιπῶν
ἐπαρχιῶν τε καὶ πόλεων, καὶ ἐν αὐτῇ ἐπερεί-
δουσαι. (ASS, p. 167, A — B)

кажем за неговите христоугодни и ду-
шеспасителни наставления към нас. Тряб-
ва прочее непрекъснато да си припомним
за него. Защото бог му беше обещал
и той беше сигурен за пълното спасение
на родината си. Откак той знаеше с
увереност, че спасителят Христос е дарил
на града като негов радетел Димитрий,
той поиска от нас тази постоянна от-
плата, тъй като бог пази нашия град на-
пълно непокътнат и незасегнат. Поради
тона, мисля, той не е описал по-нататък
останалите обсади, както казахме по-ра-
но на друго място.

II, 169. След масовото нападение на
славяните или по-скоро на Хакон, за което
вече разказахме, и след лесното и спра-
ведливо изстребление, което ги сполетя
благодарение на победоносца, най-после,
след позорната война, която водиха сре-
щу нас, те претърпяха немалка щета от
плениците си, които бяха в нашия бо-
госпасаем град, след като бяха освободени
от техния водител и спасител и наш по-
кровител Димитрий. Прочее това възбуди
у тях огорчение, защото, освен че ги ли-
шваха от роби, те им взеха и част от
пљачката, която биха нагребали, и избя-
гаха при тукашните жители. Поради
твърде голямото бедствие славяните на-
правиха съвещание, събраха много даро-
ве и чрез пратеници ги изпратиха на ха-
гана на аварите. Те му обещаваха и го
уверяваха, че ще му дадат от нашия град
твърде много пари освен това, което ще
заграбят, ако им даде помощ за превзема-
нето му¹. Той сам признаваше, че градът е
лесно превземаем, а и те казваха, че
ще го превземат: градът не само беше
заобиколен от тях (тъй като те бяха
обезлюднили всички градове и области,
които занисят от него), но той единствен,
както казахме, се намираше сред тях и
приемаше всички бежанци от дунавските
земи, от Панония², Дакия³ и Дарда-
ния⁴ и от другите провинции и градове,
и те се укрепяваха тук.

¹ Това четвърто славяно-аварско нападение, което е станало две години след Хаконското, се определя съответно от Бурмов, пос. съч., стр. 195—196, през 622 г., а от Биршиц, пос. съч., стр. 87—100, — през 618 г. За други датирания на това събитие вж. у Бурмов, пак там, стр. 171—172, бел. 4, и Биршиц, пак там, стр. 99, бел. 60. ² Става дума вероятно за провинция Долна Панония, която обхващала земите на днешна Северна Югославия и част от Унгария. Провинция Горна Панония пък се намирала между Винаревал и поречието на р. Тиса. ³ Според административното деление на Източната Римска империя след IV в. имало две провинции на име Дакия: Вътрешна Дакия, която обхващала земите около Ниш, Сремска, Паутания и Герме, и Крайбрежна Дакия — между р. Виг, Дунав, Стара плавина и част от дн. Югославия. ⁴ Провинция Дардания обхващала земите приблизително на дн. Северна Македония.

II, 170. Προθύμως οὖν ὁ λεχθεὶς τῶν* Αἰμάριον χάριτος τὸ αὐτὸν παρ' αὐτῶν ἐπαλαρῶσαι καταδικάζων τὰ ἐνδοτέρων αἰσῶν πάντα βάρβαροι φύλα συναθροίσας, ἅμα τε τῶν αὐτῶν Σκλαβήνων καὶ Βουλγάρων καὶ ἀπείρων ἔθνων ἀναριθμήτων λαῶν, παρετίξατο μετὰ διετὴ χρόνον τῇ μαρτυροφιλίᾳ κατὰ τῆς ἡμῶν πόλεως, καὶ ἐπείθετο ἐπιλέκτους ἐγκαθοσίλους θρόνον τετρατάτων προέπεμψε ἀνθρώπους ἐπιβῆναι ἀδελφὸν τῇ πόλει, καὶ τὸν αὐτὸς λαὸν ἔξω λαβόντας ἢ καὶ κατασφάζοντας, τότε μετὰ ἀνιμότητος τὸν λεχθέντα χάριτος καταλαβόντων μετ' αὐτοῦ παρ' αὐτοῦ κατοικοῦντων λαῶν τοῦ ἐπαρεσβεμένου διαφόρους κατασκευὰς μηχανῶν πολιορκητικῶν πρὸς στήθεσιν τῆς κατ' ἡμᾶς πατρίδος. Καὶ τότε τῇ βοῇ καὶ τῷ τροπῷ τὸ ἴδιον βάρβαρον δαλιεῖν ὤρεσσαν, ὡς ἀνέμωτον ἐξαίφνης οἱ ἐπείθετο ἐκ πάσας οὐδ' ἐνδοκίμου ἐπιβήσαντες, δὲ τὸ τοῦ πόλεως μὴ προεγνωσμένος τοῦ ἐν ἀματῷ αὐτῶν, τοῦ μὲν κατέσφαξαν, ἐτίσαντες δὲ αἰχμαλώτους ἔλαβον, μετ' ὧν ἐξ ὧν ἀρελῶν πλείστον ζῶσαν, καὶ λοιπὸν τῶν ἐπ' ἐργασίᾳ τοῦ ἀματῶν οὐκ ὄντων. (ASS, p. 167 B—C)

II, 171. Ὡς λοιπὸν ἐγνωσέναι τοῦς τῆς πόλεως τὴν ἡμελημένην ἀδικίαν τῶν βαρβάρων ἀπροδοκίμων ἐπὶ πολιορκίᾳ ἵπλευσαν, καὶ ἐν ἀνιμῷ πολλῇ γενέσθαι, διότι καὶ τῶν πρὸς παρετάξαν ἀποκρίσαντες, ἄλλος ἄλλῳ πρὸς ἐβδμήμιον ἔχαστο λόγος, ἕκαστος δὲ τῶν ἀπὸ Ναϊσοῦ καὶ Σαδικῆς ἐπαρχόντων, ὡς πείραν τῆς αὐτῶν τοιχομαχίας εὐληφότες μετὰ δόξης ἔλαβον, οἱ ἐκείθεν φωνήσαντες ἐπαυθὸς ἤρουν μετ' ἡμῶν ἀπολέσθαι, μὴ γὰρ τοῦτων λίθου βολῇ τὸ τεῖχος κατεβῇ. Ὁ δὲ τὴν ἐπισκοπὴν μετὰ χάριτος ἔχων ὁ προσηκουσθεὶς πατρὶς ἡμῶν Ἰωάννης μὴ βουθεῖν παρήγει, ἀλλὰ προθύμως τῶν δεινῶν ἐνθουσιάζοντος, διαβεβαιούμενος μηδὲν λησρόν ἢ ἰσχυρόν φέρον, τῷ θεῷ δὲ μάλλον, καὶ τῷ αἰσχυρῷ εἰς ἑλπίδος ἐπιβλέπων τοῦτοις δὲ καὶ τοῖς τεχνίταις τὸ ἄριστον διὰ τῆς παρασκευῆς τε καὶ βελούσεως ὁ θεὸς πατὴρ τότε τῆς πόλεως παρέχων καὶ τῷ τεῖχει μετ' αὐτῶν ἐνδυναμίζων, καὶ τῶν πρὸς ἀντιμαχίαν ἐλαττωμένων μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ αὐτὸς ὁ τῶν βαρβάρων Χάριτος μετὰ τοῦ ἐτέρου πλη-

II, 170. И тъй, споменатият хаган на аварите побъзв с готовност да изпълни молбата им. Той събра всички варварски племена, които се намираха далеч и навътре в неговите владения, както и безброй войска от всички славяни, българи и други безбройни народи и след две години ги повеле в боеен ред срещу нашия град, пазен от мъченика. Той въоръжи отбрана конна войска и я изпрати тайно и с ускорен ход да нападне внезапно града и да залови народа, който беше извън града, или да го избие; след това да дочака казания хаган заедно с войската, която беше събрал и която носеше разни съоръжения от бойни машини за разрушение на нашия роден град. Така цялата варварска войска се спусна с това намерение в този град. В петия час¹ облечените в желязо конници изскакнаха внезапно от всички страни. Гражданите не бяха предупредени, понеже всички бяха на жетва. Затова неприятелите избиха едни, а други плениха. Те взеха заедно с тях твърде много стада добитък, който намериха, както и други жетварски уреди.

II, 171. Най-после, когато ония, които бяха в града, научиха, че са заплашени от варварите, които неочаквано идват, за да обсадят града, те изпаднаха в голямо отчаяние, защото нямаша и средства за съпротива. Затова те взаимно се насърчаваха с думи. Други пък, които бяха от Ниш и Сердика², и които имаха опит от сражението при техните стени, им казваха с плач: „Ние избягахме оттам и дойдохме тук, за да загинем с вас. Защото само едно тяхно нападение с камъни ще рязне стената“. Но по-рано споменатият отец наш Йоан, който беше епископ, ги съветваше да не се отпускат, а смело да се въоръжат, както трябва. Той ги уверяваше, че няма да претърпят нищо скръбно или мъчително, но най-вече да възлагат надеждите си на бога и мъченика. С тези думи и с други подобни преподобният отец вдъхваше смелост на гражданите чрез своите увещания и насърчения и стоеше с тях на стената. Така, докато [гражданите] се готвеха за съпротива, след няколко дни и самият хаган на варварите заедно с останалото множество

а) ἐπερειαζόμενον corr. Tourn., ἐπερειαζόμενον Boll.

¹ Сиреч към 11 часа сутринта. ² Т. е. София. В средновековното градът се наричал и Триадица, и Средец. За историята на града виж Г. И. Казаров, Привос към старата история на София (Материали за историята на София кн. 1), София 1910. — Йорд. Иванов, Средновековна София, Юбилейна книга на град София, 1928, стр. 31—38. — H. Wilhelmy, Hochbulgarien, II, Sofia, Wandlungen einer Großstadt, Kiel 1936.

θους τῶν τε Βουλγάρων καὶ τῶν προελεγμένων πάντων ἐθνῶν, καθότι περ λαίλαγ χεμερῶν, ἐπὶ ἀνορουμένη κατὰ πολεὶς διὰ πάσης τῆς χειρὸς προσήγε ἐφ' οὐρα καὶ περικυκλῶντας ὅλας τὴν πόλιν, ὥς μὴν ὁρᾶσθαι ἐκ πάντοθεν τὴν πάντων κεφαλὴν, καὶ μηδὲ τὴν γῆν ὑποφέρειν τῆς αὐτῶν ἐπιβάσεως τὴν πληθύν, μηδὲ αὐτοῖς τῶν ἀγῶν, ἢ τῶν πῦρ ποταμῶν ἢ τῶν σφύγγων τὰ ὕδατα πρὸς τὴν τοῦτον καὶ τῶν ἄλλων ζώων αὐτῶν διασῶν. (ASS, pp. 167 C — 168 E)

II, 172. Τότε δὲ ἐκραινόμενος αἱ τῆς πόλεως τὸ ἀνείκαστον τῶν βαρβάρων πᾶντος ὕψος σκαυομένης, καὶ τὴν τῶν περὶ πόλιν ἐκ πάντοθεν οὐρανὸν παρῶσαν, ὥς ἐπεβαίνειν ἐφ' ὅψις τῶν ἑσθ' οὐρανὸν ἐπ' αὐτῆς, ἄλλους δὲ τοὺς καλουμένους ἐκ πλοκάμ καὶ βροχῶν χελώνας, ἄλλους πρὸς τοὺς πύλας κρούς ἐκ ἐλίων μεγίστων, καὶ τροχῶν ἀπαικισμένων, ἐτέρους δὲ πύργους ἐπερυγῆδας ἐξολοκισμένους ἐπερβαίνοντας τὸ ὕψος τοῦ τείχους κατασκευασίας, ἐκπῶντας κατεπὶ νεανίας σφαιροῦντας καθωπλισμένους, ἐτέρους δὲ τοὺς καλουμένους δορυφόρους ἐκπληρούς, ἄλλους ἐπιστρέφοντας κλέμνας ἐπιπερῶντας, ἐτέρους διαπύρους μαγανείας ἐκπῶντας, ὥς ἐκ τῶν ἀρῶν ἐν ἀμύτρῳ ὄλινε τὴν πόλιν συσχεδῶσαι λέγειν, οὐ καὶ ἐκ τῶν προτέρων πολιορκῶν τὴν πόλιν ἡλικοῦσθαι ὁ Θεός, ἀλλ' ἐκ ταύτης οὐκ αἰσθητῶς οὐδὲν οὐδὲν γὰρ τοιαύτην πληθύν βαρβάρων ἐκ τῆς πόλεως προσβαλὼν τελέσται, καὶ τοῦτα καὶ πλεονα αἱ μάλιστα διακρίβηται. (ASS, p. 168 E — F)

II, 173. Ὁ δὲ προσηγὼς πατὴρ καὶ ἐπισκοπὸς παρῶν μηδὲν βάνειν φέρειν, ἀλλὰ τὴν ἀθλοπόρην αἰεῖσθαι καὶ τὰ τὴν συμμάχων. Τότε δὲ κατὰ τὸν δὲ παμμορφώματος ἐκείνος πατὴρ τὴν λαμπρὴν ἄνδρα λέγοντα καὶ ὡς εὐθιμότητα αὐτῶν μὴ ἀθιμῶν, οὐ παρῶν, ἡρώων, διδοὶ ἐὰν ἀπασα ἡ πόλις ὁμοθυμαδὸν ἀναστῇ τοῖς, Κόρη ἐλέησον, καὶ ἐκ ταύτης τῆς πολιορκίας διασωθῇσθε ὅθεν λαὸν ἐπεὶ ἐν πλείστη φροντίδι καὶ ἀθιμότητι τοῦ ἀσθενέως γενόμενος, καὶ διακρίβηται ἐν βουλαῖς ἀνηγνῶν καὶ λέγων πῶς δύναται τοῦτο γενέσθαι τοῦ γὰρ παντός λαοῦ διὰ τοῦ τείχους τῆς πόλεως ἀνορθῶν ἐπὶ τείχεως, καὶ τῶν βαρβάρων ἄλλους ἀλλὰ τοὺς τε θορυβῶντας, καταβῆται τοὺς δάκρυα τοῦ ἔσθως ἀναστῶν τὸν πολλὸν ἔλεον Θεὸν καὶ λέγων: (ASS, p. 168 F)

българи и всички споменати вече народи обхвана като змия вихрушка отвсякъде по суша стената на този пазен от светията град, така че от всички страни видяха само главите на варварите. Дори земята не можеше да издържи това множество от нашественици, а и водите от водопроводите, от околните реки и от кладенците не стигяха, за да задоволят тях и животните им.

II, 172. Тогава гражданите видяха това несравнимо множество от варвари, цялото обковано в желязо, и наредените от всички страни каменометни машини, които се издигаха до небето, така че надминаваха по височина зъберите на вътрешните стени. Едни приготвяха така наречените костенурки с плетове и кожи. Други возеха към вратите овни, които бяха, направени от грамадни дървета и лесно-подвижни колежа. Трети приготвяха навърно големи дървени кули, които надминаваха височината на стената и върху които стоеха въоръжени здрави младежи. Четвърти забиваха така наречените колове¹, пети носеха стълби на колежа, шести измисляха възпламенителни уреди. Като гледаха това, гражданите изпадаха в неизмерима скръб и казваха: „Въпреки че бог спаси града от предишните обсади, не вярваме да ни спаси и от тази, защото никога никой не е виждал толкова голямо множество варвари да напада града.“ Ето такива неща и още повече говореха ония, които бяха най-неопитни във военното дело.

II, 173. Но споменатият отец и епископ ги увещаваха да не бъдат нехайни, а да молят победоносца да им помогне и в настоящия момент. Тогава този блажен отец видял на сън един светъл мъж, който изглеждаше весел и му говорел: „Съветвам те да не падаш духом, казал той, защото, ако целият град единодушно извика „господи, помилуй!“, ще се спасите и от тая обсада“. Прочее оттогава той изпадна в голяма грижа и смут поради виденото и търсеше различни начини в мисълта си, казвайки: „Как ще може това да стане? Целият народ е преснен по градската стена и зарварите на разни места по различни начини ни тревожат“. Той обливаше земята със съзли, молейки многомилостивия бог с думите:

¹ Значението на δοληρ не е сигурно. Срв. Tougard, op. cit., p. 261, § 49, n. 62.

II, 174. — — —, ἀπελξόμενος ἡμῶς λαὸν σου περιάσσει, ἔθνος ἄγιον, μὴ εἰσελθόντων ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, μὴ μιάνουσιν τοὺς ναοὺς σου τοὺς ἁγίους, οὗς αὐτοὺς ἡδύκατος ἐν αὐτοῖς ἐνοκήσοι, μὴ ἐπαυράσῃωσαν καὶ ἡμῶν, ὡς πύλαι ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ ὁ μερολοφήμενος Γολιάθ, ἀλλὰ δὸς ἡμῖν τοὺς ἐκτετακτοὺς καὶ ἀναξίους δοῦλους σου, ὥς τῷ σὺ παιδί Δαβὶδ, λίθον σπτηρίον, τὴν σὴν ἀάρατον σιμμάχισιν, ὅπως δι' αὐτῆς σφετερισάμενος εἰς κακοτέχνους καὶ ἡμῶν τῶν βαρβάρων ἀποκρουσόμεθα φάλαγγας, μὴ ἀπεράκτους, ὡς ἐπὶ ἡμῶν διὰ τῷ ἀθλοφύρου σου προσεκομμένος δεήσεις ποιήσης, μὴ λήσῃ καὶ ἡμῶν τὸ εἰδωλοσχηκτον καὶ ἀδυναταμον καὶ παρόνομον ἔθνος, μὴ, δόποτα — — — (ASS, p. 169 A)

II, 175. Καὶ ταῦτα καὶ πλεῖστα εἰχόμενος τοὺς πόλεις περιεβόρυνεν ἄξιους πατριῶν ἐκείνους ἐφ' Θεῷ καὶ ἐπὶ πατρίδος καὶ ταῶν πατριῶν καὶ πίστεως δικαιοσύνης, καὶ τῶν βαρβάρων ἐπαύσαν ἀνακατασκευάσαι τῆς οὐ πόλεως γενομένης, καὶ τῶν περιεβόρων πιστεύοντων οὐκ οὐκ πέτρος, ἀλλ' ὅρη καὶ βουνούς, εἰς ἐν τῇ ἐκδοῦν τῶν πολιτῶν περιστολὰς ἐνίσχυον θεοῦ ἐμπνευσθεὶς μετὰ χάριτι ἐλπίσας εὐδοκίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ἀπολυθέντος τοῦ λίθου ἁγίου καὶ ἐκείνου ἐν τῶν βαρβάρων τῶν αὐτῶν τρεπτοῦ καὶ ἐκείνου κατεσπῆται, ἐκκατεῖται ταῖς καὶ ἐνθουσιάζονται εἰς τὴν χάριτι τῆς βαρβαρῶνς περιστολῆς, ἀποφύγοντες κατελθόντας καὶ τοὺς ἐκείνου ἀνακατεῖται μετὰ τῷ ἐν αὐτῇ ὄντος μαρτυροῦν καὶ μετὰ ταῦτα θύματα, μέσης ἤδη τῆς ἡμέρας γενομένης, ἄνω οὐρανὸς μέγας ἐγένετο, ὥστε πάντα τὸν λαὸν τῆς πόλεως θαυμάζειν τὸ, Κέως, ἑλθόντων. (ASS, p. 169 A — B)

II, 176. Τοῦ δὲ βαρβαρικοῦ πλήθους ἐωρακίως τὸ τεῖχος κατασκευάσας ἄνω, σπυρομῆσαι πρὸς τὴν πόλιν ἑλθόν, καὶ πληροσύντων αὐτῶν ὄραν τὸ τεῖχος καὶ αὐτῶν τὸ πρῶτον λαοῦς, ἐνθεν ἐκ ἐκπνεύματος τὸν τὴν τοιαύτην ἐωρακίαν ἐπαγγελίαν ἀρχιερέα δι' ἐλπίσας τὴν πόλιν ὁ Κέως διὰ τῶν ἀθλοφύρων αὐτοῦ, ἑλθόντων γὰρ ὡς καὶ πλεῖστα τελέσονται ἐκ τῶν παρὰ τῶν βαρβάρων φερόμενων, ὥς νυκτὶς, μελόν, ἐκ τῶν αὐτῶν τὸ ἐκτετακτόν μέγος

II, 174. — — — Ти, който ни избра за свой избран народ и священо племе, не позволявай да влязат езичници в твоето наследство, да осквернят твоите священи храмове, в които ти си благоволил да се вселиш, да се възгоряват пред нас, както някога високомерният Голнат пред Давид¹, но дай на нас, смирените и недостойни твои роби, както на твоя син Давид, спасителен камък — твоята невидима подкрепа, та като стреляме с него, да отблъснем варзарските отреди, които имат лоши намерения към нас. Не позволявай да останат направани молитвите на победоносца, които заради нас се въздаваха към тебе, та да не вземе връх над нас идолопоклонското, блудствуващо и беззаконно племе, господи! — — —.

II, 175. Като се молеше много за това, той насърчаваше гражданите да се покажат достойни пред бога, да се въздигнат за града си, за пресветите храмове и за вярата и да се опълчат в боен ред срещу варварите. И тъй, обсадата започна и каменометните машини от всички страни хвърляха не камъни, а пливници и хълмове. Тогава един от гражданите, който стояше на чело на тях, които бяха в каменохвъргачката, вдъхновен от бога, написа името на свети Димитрий на един съвсем малък камък и го хвърли, като извика: „В името на бога и на св. Димитрий!“ Когато камъкът полетя, едновременно варварите хвърлиха отън срещу него друг камък, три пъти по-голям, па и повече. Той пресрещна първия и се върна на мястото, където беше каменохвъргачката на варварите. Двата камъка паднаха и убиха хората, които бяха там, заедно с този, който направляваше машината. След това чудо, когато вече настъпи пладнe, внезапно стана силно асиметресение, така че целият народ от града извика: „Господи, помилуй!“

II, 176. Множеството варвари, като видяха стената съборена изцяло, се втурнаха заедно, за да завземат града. Но когато се приближиха, те видяха стената да стои, както по-рано. Тогава архиепът, който беше получил това предизвестие, разбра, че господ е закрилил града чрез своя победоносец. Защото когато разгледаха повечето от стрелите, хвърлени от варварите нагъсто като сняг, намериха някои от тях забити с перката

¹ Авторът има предвид прочутата библейска легенда за великия филистимлянин Голнат, който бил убит с камък от Давид, септенния цар на Израел.

τῷ τείχει κολιηθέντα, τὸν δὲ σιδήρον πρὸς τοὺς ὑπερανέτους ἐρέουσιν ἔκαστοι οὖν τοῦ προέδρου τὴν γεγενημένην τῇ πόλει παρὰ Θεοῦ ἐπισκοπὴν διὰ τῆς τοῦ σκοποῦ παραχῆς σαφηνίσαντος, καὶ τῶν βαρβάρων ἔβαιθεν κατασπυλνέντων, ἐπισπείον οἱ τῆς πόλεως ἄνδρες κατὰ τῶν ἐνστάτων ἡμιφύσαντο, τῶς δὲ τῶν δειλοτέρων τῇ βολῇ τῆς δουρικρατοῦς παραχθέντες πρὸς αὐτοὺς συμμάχως κατείχοντο. (ASS, p. 169 B — C)

II, 177. Τότε ὁ τῶν θλιβομένων σωτὴρ καὶ τῶν χαμαζομένων λιμὴν ἐξ ἀοράτων αὐτοφάνους δεικνὺς μετὰ καὶ ἑτέρων διαφορῶν εἰδὼν πλοῖστας μέγας ἢ ἢ τοιαύτη τῶν βαρβάρων ἐνέγκαντες παρὰ τὰς, ἑκάστης ἡμέρας ἀνεύδους ἐστέχοντο ἐνταυτοῖς ἡμέραις, ὡς πάντα τὸν λιμένα γεμισθῆναι καὶ τὴν παράλιον ὅλην ἐκ τῶν περὶ τὸν πλοῖον τοὺς δὲ τοῦτον ναυτικούς, ὡς ἐμπροσθεν, καὶ τὰς περὶ τὸν καὶ τῶν λοιπῶν ἐξισχυρεῖν κατασκευασμένων ὅλων, τοὺς δὲ βαρβάρους λέγειν, ὅτι τὴν νύκτα τοὺς τῆς πόλεως ἀποστέλλαν τὰ πλοῖα, καὶ τὴν ἡμέραν τῷ δοκεῖν τοῖς ἐστέχοντο φάσκον δὲ τοὺς ναυτικούς καὶ δημιουργεῖν τὸ θεῖον θαῦμα, ὡς ἀπὸ κινεῖς ἀγνώστου καγκελαρίου ἐνταῦθα προσηλῆται, τοῖς δὲ τυγχάνει τὸν σωσάμενον Δημήτριον, διότι καὶ τῶν ἄνεμων αὐτοῖς ἐπαρθεὶς γεγενῆσθαι εἰλόει τὴν οὖν τοιαύτη τῶν βαρβάρων ἐπέπλεον τῇ πόλει πάσας ἀγνοεῖν, ἀλλὰ μὴδὲ τὸν κέρειον τῶν σωσάμενον κρατεῖν λαχόντα ἐγναίνον. (ASS, p. 169 C — 170 D)

II, 178. Ἄλλ' ὅποτε ἔπαρχον ἐνταῦθα, τὸντομα Χαρίας, ὅστις οὐδὲ αὐτὸς μέγας διου τῷ λιμένι τῆς Θεοδότου ταύτης εἰσβαλεν, ἐγνόηκε τὴν ἐπὶ τὸν πλοῖον, ὡς εἰρηται, τῶν ἐχθρῶν παρὰ τὰς, ὅστις μαθὼν τὸ ἔπαρχον, καὶ τὸ ὅσον τῆς παραχῆς ἐκ τῶν προσβολῶν καὶ δολιχῶν εἰς ἀλλήλους γινόμενον ἐκ τῶν πλοίων, προσσηλῆται ἐν τῷ ναῦ τοῦ σωσάμενος Δημήτριον πρὸς τῷ τείχει καὶ αὐτὸς μετὰ πάντων ἐπιδιόκοντος ἀνέστη εἰτα δὲ τῶν ἐκ τῶν ἀντιβίων κατασκευασθέντων μηχανῶν ὅλων λαλῶν καταπυρρῶν καὶ ἀπράκτων διὰ τῶν αὐτῶν ἀνταρκαζέων, καὶ ἀνεκρηθεῖν διὰ τῆς

към стената, а железният им връх — обърнат към противниците. Тогава председателят на установената от бога епископия разбра, че бог е оказал на града закрила чрез смута, предизвикан от земетресението. И докато варварите, които стояха отвън, бяха изплашени, гражданите придобиха още по-голяма смелост срещу противниците. Някои пък, които поради отпуснатост и безразличие се бяха показали по-страхливи, започнаха да се стичат от всички страни, за да дадат помощ срещу неприятелите.

II, 177. Тогава този, който е спасител на угнетените и пристанище на ония, които се намират сред буря, направил чудо: всеки ден непрекъснато започнаха да идват неизвестно откъде твърде много кораби, натоварени с жито и с разни други храни, докато траеше това нападение на варварите. Така цялото пристанище и цялото крайбрежие се изпълни с такива кораби. А моряците в тях, понеже бяха опитни да си служат с уредите, действуваша с каменоухъргачките и с останалите приготвени оръжия. Варварите казваха, че гражданите през нощта изпращали корабите, които уж пристигали през деня. Но моряците разпознаха и разгласяваха божаното чудо, именно че били насочвани тук от един непознат канцеларий¹, който бил Димитрий, спасителят на града. Затова ветровете били благоприятни при плуването им. Навистина кой не знаеше за това толкова голямо нападение на варварите срещу града, па дори и самият тогавашен обладател на скиптъра не знаеше за него.

II, 178. Но (императорът) изпрати тук префект на име Харияс². Дори и самият той, докато не пристигна в пристанището на този богоспасителен град, не знаеше за съществуващата, както се каза, заплаха на неприятелите. Като научи за положението и за неизказаното смущение поради сблъскванията и шума, привличан от войниците, които се хвърляха един срещу други, той падна на колена в храма на Димитрий, спасителя на града. След това, като се въоръжи и той, излезе към стената заедно с всички. После варварите изоставиха бойните уреди, които бяха приготвили, защото, както това стана ясно за всички, те станаха преизрядни и излишни поради мерките, които бяха взети срещу

¹ Канцелариите (καγκελαρίαι), наричани и нотари (νοτάριοι), образували корпорация и участвували в държавния съвет (consistorium principis). Вж. Bréhier, op. c., p. 99. ² Не се знае нищо повече за това лице.

τοῦ ἀθλοφόρου συνεγγείας ἀποδεχθέντων, ὡς πᾶσαν δοθήσονται. (ASS, p. 170 D — E)

II, 179. Καὶ γὰρ τοῦ πηγ' αὐτῶν ἐκλεπόμενον, ὅταν ἐδύναντο ἐπὶ πάντα φρενέρετον καὶ ἐπὶ τῆδων εἶναι, καθολίσαντες τε καὶ προσορμήσαι τῷ τείχει περὶόμενοι, θεῖα προνοία αὐτομάτως ἐν τῇ αὐτοῦ κινήσει βραχέος τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ ὄργανῳ ἰθύνοντος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ὀπλίτας ἀποθνήσκον, ἄλλους δὲ ἐν ταῖς χεῖρας προσάπτορας τῷ τείχει ἐκ τῶν ἐξ ἑαυτῶν τευχῶν διὰ ξύλων ἐχόντων ξίφος ἰσοσκεδῆς ἐκ τῶν ὑπερθεῖν χαλκίστων καὶ πηγνύτων ταύτας ἰσχυρίζονται, ὡς λοιπὸν τοὺς ἐνδοθεν γυμνοὺς μὲν ταῖς ἐκ τῶν ὀπλῶν τοῦ τείχους τευρώμενοι βολαῖς, ὅθεν οἱ τὸ πρὶν ἐκφοβοὶ γινόμενοι πολλοὶ εἰς τέρας εἶχον καὶ γέλωτα τῶν ὑπερστίων ἀμυντήρια. (ASS, p. 170 E)

II, 180. Ὡς δὲ λοιπὸν εἶδρα τὸ βάρβαρον, ἀνίσχυρον εἶναι τὴν παρ' αὐτῶν πρὸς τὴν πόλιν ὁρμήν, ἦσαν δόροις τοῖτους ἀποστερηθήσας οἱ δὲ καὶ τὴν αὐτῶν μὴ παραστρέψαντες τὴν πύλιν, τὸν σπῆντα λοιπὸν εἶχοντο ὀπλισμάτων, ὡς ἐξ ἄκρας τότε ὑπερβολῆς ὁ τῶν πολεμικῶν ἐξαρχος χάριτος, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν τῆς πόλεως καταπυθνῆς ἀκατασχέτῳ μικρῇ ἐκκαυθεῖς προσέταξε πάντας τοὺς ἐξω σεβασμίους καὶ τοὺς πυρὶ παραδοθῆναι, ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσας τὰς τῶν προσστίων δόσεις, ἐπαπλεῶν, μὴ ἀναχωρεῖν ἐκ τῶν ἐνιστάμενων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρα πλεῖστα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ἀπολείξει πρὸς σωμαχίαν εἶναι κατὰ τῆς καθ' ἡμῶς πόλεως ἐπιστάσεως. (ASS, p. 170 E — F)

II, 181. Ἐπὶ τοῖτοις οὖν παρελθόντων ἐπὶ τῇ κοινῇ ἀνενδύσει πολικῶν ἡμερῶν ἐράδοντα τῶν, καὶ πρὸς τὸ ἐξαίρετος τῶν αὐτῶν βαρβάρων εἶναι βουλῆς ὁποῦτοι οἱ τῆς πόλεως γινόμενοι παρεόχοντο πᾶσι τὰ πρὸς εἰρήνην προχορόντα, ὅπως τῆς κατ' αὐτοὺς ἀπαιταμένη ἀναιδοῦς προθέσεως, καὶ οὕτως τὰ τῆς εἰρήνης στοιχεύοντα εἰς τὰς αὐτῶν κατοικίας ἀπείκον. Μετὰ γὰρ τὴν στείχον τῆς εἰρήνης τότε ἀδελφῶς πρὸς τῷ τείχει ἱσχυόμενοι τοὺς παρ' αὐτῶν γινόμενους ἀχρημάτους εἰς ὀλίγην πραγματείαν περὶεργόντες ἀπέδοντο, καὶ εἶδη πρὸς συναλ-

тях, и бесполезни — порази съдействието на победоносца.

II, 179. И навистина, когато въоръжиха дървената кула, която смятаха за най-страшна и най-пригодна, и когато се опитаха да я приблизят до стената, по божии промисъл при нейното движение се случило от само себе си онова, което направляваше съоръженията в нея, и войниците, които бяха вътре, погинаха. Когато пък други под костенурките се приближаваха до стената, костенурките биваха вдигани от ония, които бяха на стената, посредством пръти, на които имаше меч във вид на палешник. Тези пръти бяха спускани от ония, които стояха горе, забиваха се и вдигаха [покрива на] костенурките. Така тези, които бяха в тях, оставаха открити и бяха ранявани със стрели от войниците на стената. Поради това гражданите, които преди това бяха уплашени, започнаха да гледат на защитните средства на противниците като на развлечение и шегата.

II, 180. Когато най-после варварите видяха, че нападението им срещу града е безсилно, поискаха да се оттеглят срещу дърове. А понеже гражданите не приеха това тяхно искане, те приблигнаха най-сетне до обикновените си оръжия. Така хаганът, предводител на неприятелите, бе доведен до крайност, понеже гражданите го презриха напълно. Той пламна от неудържима ярост и заповяда да се предадат на огън всички свещени храмове извън града, също и да се изгорят и всички неща в предградията, заплашваше, че няма да се оттегли оттам, но че, за своята собствена гибел, ще привлече и много други народи като съюзници срещу нашия град.

II, 181. Между това прочее изминаха тридесет и три дена в такава непрекъсната обсада. Всички гневидани направиха съвешане, за да омилостивят варварите, и предложили някои неща, полезни за мира: неприятелите да се откажат от безсрамното си намерение срещу тях и така, след като уговорят условията за мира, да се върнат в поселищата си. И тъй, след като уговориха мира, тогава варварите отиваха без страх до стената и продаваха евтино взетите от тях пленници и различни неща за размяна. Те разгласяваха за спасението на града от бога и за чудото със стените през време на земетресението. [Разправяха също], че поставянето на оръжия и машини оста-

2) εἶδη corr. Τουρ., εἶδη Boll.

λαγήν διάφορα, δημοσιεύοντας τὴν θεῶν ἐν πόλει σωτηρίαν καὶ τὴν τῶν τεχνῶν ἐκ τοῦ σεισμοῦ γενομένην θανατοῦργίαν, καὶ οὕτως ὅσα ἴεν, ἣ εἶν ὁπλίαν καὶ ὑψηλόνον ἀεργος καὶ ἀδύναμος γένεσθαι παρότις, διότι καὶ πρὸς τὴν πόλιν παρ' οὐκὶν διαφόρους γυμνοθέντες, ἐπιτήδεια καὶ ἀναγκαῖα αὐτοῖς καταρτίζεσθαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς πόλεως παρὰ τὴν ἀποδοχὴν καὶ ἀνεπιτήδεια ἐκ τῆς τῶν ἀποθέτων αὐτοῖς ἡγίων ἐπιστάσεως γέγονε. — — — (ASS, pp. 170 F — 171 A)

14. De Thessalonicae terrae motibus et ae Sancti Demetrii templi incendio

III, 182. — — — Τὸν ἀγαθὸν καὶ σπλάγχθωνον ἡμεῖς Θεὸν Ἰπ' αὐτοῦ οὐ καὶ ταύτην ἡμῶν γενέσθαι τὴν ἐπιβλεπόν. Ὁ δὲ καὶ γεγέννηται, καὶ πρὸ τῆς βραχέος καιροῦ, τοῦ ἐστὶν, τάχα πῶς μὴνός ἐνός πρὸς Θεὸν τὸν αὐτὸν ἀποδημήσει ἵσον ἡμῶν πατέρα, καὶ εἰδ' ὅτις καταλαβεῖν τὴν θεοπαθόντων ταύτην ἡμῶν πόλιν τὴν τῶν ἀπορρηκτικῶν ἐκάναν ἀσφαλῶν, ὡς εἴρηται, θεήλαστον οὐ γὰρ, ὡς καὶ τὸ πλείστον τῆς πόλεως, (ASS, p. 172D) [(57) καταπεπτακτικῶν μέσων, καὶ τῶν τεχνῶν ἀσφαλῶν τῆς γὰρ ἐπιστάσεως τῶν σπουδῶν ἀλλοπαλῶν ἐλαττωσὶς ἦν θεωρεῖν τὴν στερὰν γῆν τὴν φάσαν τῶν ὁπλῶν ἐπὶ ἀλλοπαλῶν, καὶ καθόλου θύλαται ἐκ βλαστῶν ἀνέμων κινουμένων, καὶ τοῖς οἰκόντων ἀποπρὸς καὶ ἐν τραχυμένῳ κλωδανόμενοι, τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἢ ἐκ κρήνῃ μὴτε ἀρτίους, ἢ ἐκ τῶν ἀνέμων κινουμένων ἐκαστοῦ, ἀλλὰ πάντα σπένδονται, κατὰ τὸ γενομένον, ὥστε οὐ μεθύων τὸ δὲ τῶν Σκλαβῶν ἔθνος πλησίον ἵστασθαι, μὴ τοιμήσας προσπαύσας ἐν πόλει ἢ ταύτην πορθέσας αἱ τὸ πρῶτον, σινεστέων τῶν τεχνῶν καὶ ἀπερρηκτικῶν τῶν πολιτῶν ὄντων, ταύτην ἐλατῶν βουληθέντες καίτοι καὶ ἐπὶ τοσούτης ἡμέρας τῶν σεισμῶν ἀνεκτικῶς ἐπικρατησάντων, καὶ πλείστον μέσων τῶν τεχνῶν, ὡς εἴρηται, καταπεπτακτικῶν, καὶ τῶν πλείων ἀνεωγμένων, καὶ τοῦ πλείστον λαοῦ ἀσφαλῶν ἐν τοῖς ἐξω τῆς πόλεως μέσων ἀπαρτίων ἐπαρχοντος, διὰ τὸ μηδὲν τοιμῶν εἰς οἶκον τὸ καθόλου εἰσεύεσθαι.

58. Ἀλλ' ὁ ἐπισκοπὴν ἡμῶν χάρις καὶ οὐ τὴν διασφορὰν Θεός, καὶ τότε διὰ τοῦ δοιδίμου ἀλλοφρόου αὐτοῦ ἦρουν τῶν αὐτοῦ πρεσβυτέρων ἀρετῶν τὴν πόλιν καὶ ἀτάραχον ἐκ τῶν ἐχθρῶν διεφύλαξεν. Πλείστοις γὰρ, ὡς τινες ἀρρηγίσαντο, ἐκπύρῳσαν ἐσπῶν καὶ ἐν τούτῳ ὁ φιλοκρίμων οὗτος καὶ σωστικὸς ἀνθρώπος, διὰ τῶν πλείων καὶ τῶν τεχνῶν διδοῦσας, τὴν παρρησιασμένην τῆς πόλεως ὡς δὴθεν παρρησιασμένης, ποτὶ δὲ καὶ ἐκπύρῳσαν ἐσπῶν, μετὰ καὶ ἐκπύρῳσαν.

нало безрезультатно поради едно видение. Защото преди това тези машини били изпитани много пъти от тях и им се стрували пригодни и необходими. Но те станали безполезни и негодни за нападение на града поради закрилата на виденията от тях светини. — — —

14. Земетресения в Солун и пожар в храма Св. Димитрий

III, 182. — — — [Йован] молеше благия и човеколюбив бог това наказание да не ни постигне, докато той е [архиепископ]. Така се и случи, и не след много, около един месец след като свеният наш отец се пресели в господата, тогава този наш наказан от бога град беше изложен така на неговия гня чрез необяснимите земни трусове, та по-голямата част от него, (57) а също и от стените му се разруши. Поради постоянното повтаряне на трусовете можеше да се види как твърдата земя поради ужаса беше променила своето естество и се вълнуваше като море от силни ветрове, а къщите приличаха на кораби, люшкани от големи вълни¹. Хората и животните не можеха да се държат нито прави, нито седнали, а, според Писанието, всичко се клястеше като пиян човек². Народът пък на славяните, които бяха наяблизо, не смееше да се приближи до града, нито да го нападне — те, които по-рано искаха да го превземат, докато стените стояха и гражданията не бяха се пръснали, въпреки че трусовете траеха непрекъснато толкова дни и по-голямата част от това, което бе зад стените, бе паднало, както се каза, и вратите бяха отворени, и повечето от народа се беше пръснал без оръжие навън града, тъй като никой изобщо не смееше да влезе в къща.

58. Но бог, който иска да се поправя, а не да погине, и тогава чрез своя прославен победоносец, т. е. чрез неговото астъпничество, запази града непокътнат и необезпокоен от враговете. И наистина, както някои разказваха, изпълненият със състрадание спасител на града, Димитрий, се явил и тогава на мнозина, като минавал през вратите и стените и като че ли стоял на стража на града. А понякога се явявал и на кон заедно с други

¹ Това земетресение и пожарът в храма са ставали, както личи, наскоро след смъртта на архиепископ Йован. ² Вж. Гл. CVI, 27.

ὡς φασιν, ὄντων τῆς πόλεως τὴν σωτηρίαν ἀπαγορεύμενος.

59. Καὶ τοῦτο δὲ τερόσιον διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ γεγενῆσθαι, ὡς ποιεῖται καὶ τῆλεφόντων οὐκ ἔτι καὶ ἐμβόλων καὶ ἑτέρων τόπων καταπορεύων, μὴ ἕως ἐν αὐτοῖς ἑκαταλήθηται, ἀλλὰ πάντας θεοῦ διανοήσας καὶ πάλιν ἑκαστος, μετὰ τὸν τοῦ Θεοῦ ἔλεον, τὰ οὐκ εἶναι τῶν σωθέντων κομισσόμενον διὰ τοῦ μάρτυρος, αὐτὸς αὐτοῦ καὶ πόλεω καὶ πόλει ἵσταται.

60. Ἐν ταύταις οὖν τοῖς θεσπεσίαις καὶ ταύταις θαυματουργίαις διὰ τοῦ σωτηρίου καὶ ἀπολογίου μετ' ἑδῶν ἀναστρέφοντων, οἱ τῶν λεχθέντων καὶ παρανεμένων ἡμῶν Σιλαριῶν τὴν ἡμῶν σωτηρίαν δημογραφόντες ἐθαύμαζον, φέροντες ὡς τοῦ μεγάλου καὶ ἀρχαίου γεγενημένου αἰνίου, ἐξ οὗπερ ἀνθρώποις οἱ ἄνθρωποι ἐκέρχοντο, τὸν αἶμα ἑωρακέναι αὐτοῖς ἡλικία σκοτισθέντα ἐπὶ πλῆθος ὥρας ἐκ τῆς τῶν συμπτωμάτων, ὡς ἔρησαν, κινεῖται καὶ προσδρμῶντας εἰς τοὺς πρὸς τὴν πόλιν λογάδους τόπους, ἑωρακέναι αὐτοῖς πᾶσαν τὴν πόλιν καταπεποιημένην, ὡς λαρόντας αὐτοῖς δογούς, καὶ ἑτέρα πρὸς κάθορον ἐργαλεῖα, ἀνάλους δομοῖς ὡς, τῷ δοκεῖν, πόλιν τελευτηρούντων, αἰῶνα καὶ ἐν τῶν πολέων ἔλθετα πράγματα καὶ τοῦτον οὕτως ἐπὶ τῷ τοιαύτῳ βουλήναι ἐρχόμενον, καὶ πλῆθος γεγενημένων, ὡς πᾶσι τοῖς ἀπὸ τοῦ τεύχους καὶ τὴν πόλιν καθίσταναι τὸ πρότερον ἀνταρτία καὶ ὁπλίσας ὁρμήσαντες ἐν τῇ τοῖς τεύχεσι καὶ ἐκείνους αὐτοῖς φανερῶν καὶ οὕτως ἀνθρώποις μετὰ φόβου ἀντιστοιχέται. — — — (Tougaré, pp. 142—144)]

III, 183. Τῶν οὖν ἀνεκκλησίαν τοῦτον θανάτων καὶ ἐν τῶν βαρβάρων χρηματομένων ἐν εὐφροσύνῃ λοιπὸν μετ' ἡσυχίας ἡ πόλις ἐπὶ Θεῷ καὶ τῷ μάρτυρι ἐπὶ τῆς ἐκείνου σωτηρίας κατέως ἀνακαίνισται μετ' ἑμῶν συνεπορεύοντο ἐν τῷ ψυχρούστῳ τεμένει τοῦ αὐτοῦ κηδεμόνος μετ' ὁλοσπύδον οὖν τοῦτον ἥδη χρόνον ἐκλήθη πάλιν ἐν πόλει ἐξ ἡμετέρων ἀμαρτημάτων ἀνακτος θλίψας ἐκ τοῦ τὸν πονήσαν καὶ λαμπρότερον καὶ ψυχρότερον καὶ τοῦ πολλῆς λεχθέντος μετὰ Θεοῦ δεσπότης ἡμῶν τοῦ ὁγίου μάρτυρος Δημητρίου περικαλαστον ἐξ ἀρχαίων χρόνου γενέσθαι (ASS, p. 172 D — E) [(61) Τοιαύτης γὰρ οὕτης πλῆθους τῶν πολέων, καὶ ἐν ἡμέρᾳ γεγεννημένου, οὐ ἐξοχῶσα τοῦτον ἢ μέρος αὐτοῦ, τοῦ πτωχούρου ἐκείνου πρὸς λυγρότατον, καίτοι καὶ ἐμπέριον ἀεροδρμῶν ἀνθρώπων πλείονα ἐνχαίνοντων, καὶ ἐδορυφόρον ἀρχαίαν πρὸς παράδειον πρὸς οὐκ ὀλίγων καθιστάτων, μὴ παθεῖν ἢ ἐλαττωθῇ τὴν τοιαύτην διηγήσασθαι φλόγα, μέχρις ὅπως λεχθείς παρολβὺς τοῦ ἀπικαύθη, ἐκείνους μόνον τῆς τοῦ πυρὸς φλογὸς ἐνεκλήσεως καὶ μήπω

σвѣтии, както казват, и се грижел за спасението на града.

59. И благодарение на неговите молитви стана следното чудо: въпреки че толкова много и толкова големи къщи, колонади и други сгради бяха срутени, никой не беше измѣнен в тях, а всички бяха спасени от бога. И после, след като по божия милост спасените събраха поклѣнниката си благодарение на мъченика, всичко — и градът и гражданите отново бяха на мястото си.

60. И тъй, сред тези божии наказания, ония от споменатите славнии, които бяха близо до нас, възвѣстваха с лесни чудесата, които се извършиха от спасителя на града и победоносца. Те тържествено разгласяваха за нашето спасение; казваха, че при първия силен тряс, след който без прекъсване последваха и останалите, видели цялото небе затъмнено в продължение на много часове от праха, както казваха, на развалините. Като се спуснали към хълмистите места при града, те видели целия град срунат. Тогава изели копачки и други уреди за разчистване и се втурнали невѣроятни да разкопават и да вземат вещите на гражданите, понеже всички изглеждали погинали. И така, като тръгнаха с такова намерение и се приближили, те видели, че цялата стена и градът си стоят от всички страни, както по-рано, и че на стените и вън от тях се виждат войници на стража. Така те се върнали обратно изплашени и без да постигнат нищо. — — —

III, 183. Прочее всяка година градът се събираше спокойно в душеспасителния храм на своя покровител, като припомняше с химни тези неизказани чудеса, с радост възвѣствани и от иврварите. И тъй, след не много време в нашия град настана отново неизказана скръб поради нашите грехове: изгоря по невидим начин пресветният целителен и душеспасителен храм на често споменавания след бога наш господар, свѣтия мъченик Димитрий. [(61). Въпреки че имаше такова голямо множество граждани и че това се случи през деня, не можаша да спасят целия храм или част от него от онзи всепождащ огън. А при това имаше твърде много мъже, опитни да се катерят, и немалко водоносни уреди за борба срещу огъня. Но те не можаша да спрат или да намалят този голям пожар, докато не изгоря изцяло споменатият пречист храм. Огненият пламък се

ἐτερον τῶν προσπαροικημένων οὐκ ἔστιν ἡ τοῦ θεοῦ ἐκείνου ἢ ἐτερόν τι καταβλάψαντος· οὐ μόνον τοῦ ἐνταῦθα φιλοχρίστου λαοῦ ἐπιτεριόσκει ἢ καταβέσσει, ὡς λέλεκται, συνθροονόμενος καὶ τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ γε καὶ προσπαροικούντων ἐνθάδε πλείων ἐπηλύδιον, μηδενός, ὡς εἴρηται, τῆς φλογὸς καυσήσας, μέχρις οὗτου μονότατος ὁ πάντας ὅλους κατεβόησεν νόος, μὴ ἐναπομείναντος ἐν αὐτῷ κῶν μέρους ἰλαχίστου τινός· ἀλλ' εὐσεβεῖ δασυπῆρ διελθούσας, οὐτως αὐθιγὸν τὴν πυρκαϊὴν γενέσθαι, διὰ τῶν πάντως κρυφίως τοιμηθέντων ἀποσημάτων ἐκκίδεσθαι.

62. Παύματος δὲ καὶ τοῦτο καὶ οὐπωδὴς τῶν φιλομνησθῶν πολιτῶν διὰ περ αὐτῶν τῆς φλογὸς μαρουθείας, τὴν κάθαρσιν τοῦ αἰνοῦ τεμένους ἐποιήσαντο μετ' οὐμωγῶν καὶ θρήνων οὐ μνηρίων· τὸ γὰρ πᾶν τὴν καύσιος καὶ τῆς καθάρσεως ἐν διότῳ ὄρωι τῆς αὐτῆς μετ' ἡμέρας γεγυῖς ἦν, ὡς ἄπαντας θρηνηροδοῦντας λέγειν· ὅτι διὰ τὰς ἡμῶν ἀδικουμένης πράξεις εἰς ἐπεξέλευσιν τῆς κατ' ἡμῶς πόλεως καὶ τοῦτο γεγενήσθαι, ἀλλ' οὐκ οὐκ ἀποκαταστήσῃ φόνειαν διὰ τὸν μάρτυρα ὑπὲρ ἡμῶν αἰσθησθαι τοῦτο εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν γενέσθαι, καὶ μὴ τὴν πόλιν ἐτέρω ἐπεξέλευσιν δέξασθαι.

63. Καὶ ἦν πᾶσι τότε ἀντιστοιχίως λύπη, ὡς καὶ τις τῶν γηγενῶν ἀποσπασθέντων τοῦ πανηγυρίου μάρτυρος ἐπ' ἐνέδει διὰ πάντες μετὰ θρήνων γερομένους λέγεσθαι· Ὅπως οὐ ἦσαν, ἔφη; ταῦτα σοὶ ἔστιν ἡ πρὸς ἡμῶς προμήθεια; εἰ μετὰ τοσαύτας τῶν ἐχθρῶν γενομένης διὰ σοῦ πρὸς ἡμῶς σωτηρίας καὶ διαφόρους ἐπιστάσεις, καὶ τῶν αἰχμαλιωτῶν εἰς ἀναβύβας, καὶ τὴν τοσαύτην ἡμῶν ἐν τοῖς πείρασιν καύχου, ἵνα παραχωρήσῃς τὸν ναὸν σοῦ πυρκαϊστῶν γενέσθαι, καὶ οὕτως αὐθιγὸν καὶ αἰσχυρῶς ὑπάρχειν; οὐτως ἔστιν ὁ ἔπος καὶ τὸ ἐξ ἡμῶν πρὸς σε καθήκον; πῶς δὲ αἱ ἐνταῦθα προσπλέοντες ἐνθάδε παραγέγονται; εἰς δὲ οὐκ ἐκτίσεται ἐπὶ τῇ γενομένῃ παρὰ σοῦ παραρ-

виеше само там, без да повреди някой от съседните къщи или обществена сграда, или нещо друго. Не само тукашният христолобив народ и първенците се стекоха да спасяват или да гасят, както казахме, но и множество пришълци, дошли тук по море. Но никой, както се каза, не можа да надигне на огъня, докато не изгоря нацяло единствен само пресветият храм, без да остане от него дори някаква малка частица¹. Но както преминава светкавицата, тъй краткотраен беше пожарът [и той стана] за очистване на някои съвсем скрити наши грехове, които сме дръзнали да направим.

62. А чудно и показвашо усърдието на гражданите, които обичат мъченика, беше и това, че едвам огънят угасна, и те разчистиха самия храм с ридания и голям плач. Защото целият пожар и разчистването станаха за два часа през същия ден, така че всички казваха през съзли: „И това стана за наказание на нашия град поради нередните ни дела“. Но други, на които беше дадено откровение, казваха: „Мъченикът е поискал заради нас да стане това с неговия храм, та градът да не получи друго наказание“.

63. Тогава всички бяха обзети от непоносима скръб, та дори някои от верните служители на всехваления мъченик обикаляха с ридания навсякъде и казваха укорно: „Така ли ти е било угодно, светецо? Такова ли е твоето промишление? Защо след като толкова пъти ни спаси от враговете и ни оказа покровителство по различен начин, след като толкова пъти бяха освобождавани пленниците и ние се прославихме толкова по всички страни, ти позволяваш храмът ти да бъде нагорен, и да остане така без покрив и неутеглен? Това ли е хвалебствието и прославата, които получават от нас? А как ще стигнат тук тези, които плуват насам по мпре? Кой не ще се се очуди от пренебрежението, което ти

¹ На изгорелия храм била издигнат друг, който се запазил до 1917 г. Този храм е бил издигнат по времето на някои с. prefect Лиа, за съжаление неизвестен. Вж. O. Tafrali, Sur les réparations faites au VIIe s. à l'église de S. Démétrius de Thessalonique, Revue archéologique, XIV (1909), pp. 380—386. — Idem, Sur la date de l'église et des mosaïques de S. Démétrius de Salonique, pp. 83—101. — Баршад, пос. съч., стр. 101—104, счита, че това е станало между 640—850 г. — Lemerle, op. cit., p. 356, също изказва мнение, че издигането на новия храм не трябва да се поставя във втората половина на VII в. Между мозаиките на тази църква е бил намерен един надпис, който стои във връзка с описаните тук събития. Вж. Успенский, пос. съч., стр. 10—11 и табл. XV: κτιστὸς θεοῦ τῶν κατὰ δόξαν ἐκείθεν ἐφ' ἡμῶν μάρτυρος ἀντιστοιχίως τοῦ βαρβάρου κλέπτου βαρβάρων ἐπὶ τὸν μεταρρίπτοντες καὶ πόλιν λυτρουμένην („Ти никой от тази и онази страна [вж. Св. Димитрий] ктитория на исцеляващия храм на мъченика, който отблъсква варварския напор на варварската флота и освобождава града“).

οι: ἢ μᾶλλον ἔχουσ φείσασιν πρὸς ἡμᾶς διὰ διὰ τὰς ἐνοχίας ἡμῶν ἀμαρτίας τοῦτο γεγνηται; καὶ ἀσφαλὲς ἐὶ γὰρ ἡμεῖν ἀναμάρτητα, οὐδενὸς χρεῖαν εἶχόμεν. (Tougaard, pp. 144–145.)

III, 184. Το πνεῦμα ᾤκησας τὸ ἐν τῇ οὐκῇ τὸν Βεσλεὺλ φασίαν τὸν θεὸν καταπέμψαι εἰς ὅπως αὐτὸς ἐπαῖδει ψυχάς, ἵνα πάλιν τὸν αἰετοῦ οἶκον τοῖς ἀγαθοῖς πολίταις φασίαν ἐγκαταστήσῃ ὅπως καὶ γεγνηται, καὶ διὰ τῆς τοῦ ἀθλοφόρου σπουδῆς τε καὶ σπουδῆς, ὥς ὁρᾶτε καὶ νῦν, ὁ ὑπερκαλλὲς οὗτος καὶ ταμιευόμενος οἶκος ἀνεγέρσῃ, ξένων καὶ παλίων αὐτῆς καὶ τῆς προτέρης ἡγιασμένης, ἐδφρυσθή τε τοῖς πᾶσι γενόμενος πᾶσι παρέχει τὰς αἰτίους προσφοράς. — — — (ASS, p. 172 E)

15. Rhynchino, um rege Perbundo in captivitate abducto Slavi Thessalonicam aggrediuntur

IV, 185. Τὴν ἤδη προεβέβαιον μετὰ τὸν θαυμάσιον πληθὺν τοῦ δοξίμου καὶ σιμῶντος καὶ κηδεμόνος ἡμῶν Δημητρίου, τοῦ γνητοῦ θεοσώματος καὶ ἀνατλήτου καὶ δημοσίου τὸν ἀντίον (θεὸν ἐν βραχεῖ λόγῳ ἐκ τῶν πλεονασμῶν διεξελθόν) μετελεύσομαι εἰς τὴν νῦν καὶ ἡμᾶς προεβέβαιον παρ' αὐτοῦ τοῦ ἡγέρῃ ἡμῶν τὴν ψυχὴν προέκρινον μάκαρος Δημητρίου προμήθειαν, δαΐσαντος καθύπευθε καὶ ἰδρύσας τοῦ ἀνατλήτου δόξαν προήλατο, καὶ ὡς τὴν πόλιν παρ' Ἀλκίδας ἐξ ἀρεσκῶν καθύπευθε ἰερέατο. Τὸν γὰρ πολλὰς λελεγμένον τὸν προσπορευμένον τῇ θεοσώματι ταύτῃ πόλει Σκλαβῖνον, τὸν δονεῖν ἐκ τῆς ἐβρίτης κραυγῆς, ὁ τότε τῆς τῶν ἐνταῦθα ἐπαρχύτης κρατεῖν μελαινθεῖς, ποῦν κρῖνον ἢ κινὸς χάριν τὰς θεοσώμας τοῦ ἐπὶ θεοῦ λαχόντος βασιλεῖος ἡμῶν, διὰ ἀναφορῶν ἐνέχρησεν ἀποῶς κατὰ τὸν τὸν Ρυχίνον ἡγέρ, τοῖνονμα Περβούνδου, ὡς διαβόει δολίκα καὶ γνώμῃ πονηρᾷ κατὰ τῆς καὶ ἡμᾶς πόλεως βουλευσάμενον. (ASS, p. 173 C)

IV, 186. "Ουκ θεοσώματος βασιλεῖς θεῶν αὐτοῦ κηδεῖν πρὸς τὴν ἐπαρχὴν ἐξουσίαν κατέ-

показя? Не трябваше ли по скоро да ни поспадни, именно защото това стана за греховете, които имаме? Да, сигурно. Защото ако не бяхме грешници, нямаше да имаме нужда от никого.

III, 184. [Димитрий] помоли светия дух, който беше осветил скенията на Веслеул¹, бог да изпрати вест до душите, които той беше избрал, неговите граждани да издигнат отново светлия му храм. Това и стана. Благодарение на грижата и съдействието на победоносца беше осветен този великолепен и целителен храм, както виждате и сега². Той е спасение за чужденци и граждани и се удостои с предишната си почит. Стана радост за всички, защото молитвите им се изпълняват там навреме. — — —

15. Славяни нападат Солун, поради пленяването на Пребънд, княза на ринхините

IV, 185. След като изложих, както възнамерявах, накратко голям брой от твърде многото чудеса на прославения наш съратник и защитник Димитрий, близкия служител на неведомия създател на всички неща, бога, аз ще премина на зестничеството, проявено сега към нас от мъченика Димитрий, който положи живота си за нас. [Ще разкажа] какви опасности и какви мъки той понесе заради недоволните си раби и как, въпреки очакванията, спаси града от неизбежни опасности. Защото често споменаваните славяни, съседи на тоя богоспасем град, спаваша мира само привидно. Този, който беше назначен за управител на тукашната област, донесе чрез доклад, не зная по какъв начин и защо, до богомъдрите уши на оня, който по божия повеля паруваше над нас, че князът на ринхините, на име Пребънд³, взел решение срещу нашия град с лукава мисъл и коварно намерение.

IV, 186. Този боговечен император прати свое божествено послание до префекта⁴

¹ Този Веслеул построил скенията и ковчега, в който Мойсей поставил скрижалите със заповедите. Вж. Царств, I, 17. ² Вж. тук стр. 142, бел. I. ³ Н. Малов, Кубрат в историята и Кубер в Чудесата на св. Димитрий Солунски, ПСл, кн. 71 (1910), стр. 559, тук има името Περβούνδος като транскрипция на слав. Пребъндъ. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 394; Vasmer, Die Slaven, p. 289. — Баршан, Византизм, I, стр. 199, бел. 32, изказва мнение, че Περβούνδος е може би транскрипция на слав. Пребъндъ > Пребъндъ > Пребъ. ⁴ Според P. Lemerle, Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de l'époque romaine jusqu'au VIIIe siècle, Revue historique, CCXI (1954), pp. 270–273, смята, че споменаваният във втората книга на Чудесата Πραγος или Πραγος е бил управител на грън Солун, а не на префектурата Истрия, понеже думата не е придружена от Παιρσος. Според него префектурата Истрия по това време вече не съществувала.

70. Καὶ τῆς περὶ τὴν συντάξεως γεγενημένης μεταξὺ αὐτῶν, ὁ βῆς Περβινθος, ὡς φερὸν βουλοῖται σχῆμα, καὶ λαλῶν τῇ ἡμετέρῃ διαλέκτῃ, ὡς εἰς τῶν πολλῶν ἔχει τῆς ἐν Βλαχέρναις πόλεως, καὶ εἰς τὸ τοῦ ἐρημιανοῦ προέστησαν ἄπειροι, ἐκείτοι κρημνίσαντες ἐνδοκίμβαν. Ζητηθέντος οὖν τοῦ αὐτοῦ Περβινθοῦ ἐν τῇ βασιλευσσίᾳ πόλει, καὶ μὴ ἐρημιανόν, ἀγνώσκον δὲ τῆς τοῦ ἐρημιανοῦ καὶ αὐτοῦ συντάξεως καθυστάσεως, ὁ τῶν οὐκ ἐπιτηρῶν κύριος μετὰ καὶ τῶν αὐτοῦ ἀρχόντων ἐν ἀθύριᾳ πλοσση συνοχθεὶς, ἀπέλασεν ἐκ πάντοθεν ἐκείλους γενέσθαι, καὶ εἰς πόλιν ἀπώσας τῆς πόλεως ἀποκλείσας, καὶ ποταχόμενους ἐκπέμψας καὶ πλοῖα ἀποστείλας εἰς τὴν εἴρεσιν τοῦ ἐρημιανοῦ Περβινθοῦ, καὶ μέχρις ἡμερῶν τοσοῦτον ἔσθ' ἐβάσθη ἡμέρας ἄλλους ἐπ' ἄλλων στέλλων, τὴν ζήτησιν ἱκανοῦται.

71. Τοῦς δὲ ἐπὶ τῇ τοῦτου ποροφυλάκῃ λαχόντες, μετὰ πλείστας βασάνους ἔφαιτο ἐπεκιδύηται ἐκείλους, ἄλλους ἐξ ἐπαρκείας ἀποκτείναντες, ἄλλους φυλάκας καὶ ἀκαρμύεις ἐποβηθέντες, καὶ ἀπρώτους τοὺς τῶν κρανιόρων πρὸς πόλιν γεγενῆσθαι, καὶ, ἀπέλας ἐλπεῖν, ἀπειρον πλῆθος διὰ τὴν αὐτοῦ φυγὴν ἐκαθόκουν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν τὴν παλαστροφίαν τότε πεποιτευμένον, ἀπασκαρθέντα ἐνθάδε πάλιν καὶ ἦν θεωροῦσα τὴν ἐνδοκίμωσαν πόλιν ἐν μεγάλῃ ἀδύμῳ καὶ θλίψει καὶ δάκρυον συγχυθείσαν. Αἰσθόμενος δὲ τῆς τοῦ λεχθέντος Περβινθοῦ φωνῆς, ὁ τὴν μέγαναν πάντων ἀπαδευμένος φιλόχρητος βασιλεὺς, διὰ δρομίων σπουδαίως κατέβηκεν ἐπὶ πόλιν ἡμῶν τὴν τοῦτου φυγὴν ἐπιστάσαντο, παρκαλευνόμενος φρονέσαι τῆς αὐτοῦ ἀσφαλείας, εἰ μὴ καὶ ἱκανοῦς τῆς τῆς διὰ τὴν ἐκ τοῦτου μέλλουσας ἐπὶ πόλιν προσφύκεσθαι ἐπιστάσαντες ἐν τοῦ αὐτοῦ τῶν Σκλαβίων ἔθους.

72. Ἄλλ' ὁ πάντων δεοτὴς καὶ δημιουργὸς καὶ φυλάκων θεός, διὰ τοῦ ἐνοθενεσίου καὶ φιλοκρίτου μάστρου αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῦτου ἀπλάγῃ σθεῖς, ὅλον διέφύλαξεν τὸν ἐπ' αὐτοῦ σπερθέντα βασιλέα, καὶ παρ' ἐλπίδας λαόν, ὅτε καὶ ἡ κατὰ τοῦ λεχθέντος Περβινθοῦ ζήτησις ἡμετέραν καταπεοῖν, ἐν τῷ λεχθέντι τοῦ ἐρημιανοῦ προαποκρίσεως εἴρηται κρανιόμος ἐν καλῶν πλησίον ἐπὶ τῆς πόλεως τῶν Βυζαντινῶν, τῶν καμύζων κρημνίσαντων

70. Като се уговорили помежду си по този начин, князът Пребънд, който носеше ромейско облекло и говореше на нашия език, излязъл от Влахериската врата като гражданин. Той отишъл в имението на преводача и живял скрито там. И тъй, когато потърсеха този Пребънд в столицата, ве го намериха. А понеже не знаеха за споразумението между преводача и него, съпътносещът и първенците му бяха обзети от голямо униние. Императорът заповяда да се спре корабоплаването от всички страни, да се затворят всички врати на града, и разпрати навсякъде конници и кораби, за да търсят казания Пребънд. Той продължи около четиридесет дена търсенето, като всеки ден бяха изпратени един хора след други.

71. Императорът заповяда тези, които пазеха Пребънд, да бъдат посечени с меч след много мъчения. На други, попаднали под подозрение, той нареди да се отсекаят крайниците, а трети — да бъдат хвърлени в затвора и предадени на мъчения, а бирниците да прекратят работа. С една дума, безброй много хора се изложиха на опасност поради бягството му. Дори този, на когото тогава било поверено градоначалството¹, беше изпратен тук, понеже бяха недоволни от него. Можеше да се види целият този пастилен град потопен в голяма тревога, в скръб и съзми. А веднага след бягството на казания Пребънд христолобивият император, който се грижеше за всичко, бързо съобщи чрез един дромов² на нашия град за бягството му. Той заповяда градът да се погрижи за своя сигурност, а също и да си скъта храна, понеже след тази случка се очакваше той да бъде нападнат от същия този славянски народ.

72. Но човеколюбивият бог, господар и творец на всичко, беше омилолюбив и в този случай чрез своя твърде силен и състрадателен мъченик. Той предпази от скръб увенчания от него император. И тъй, въпреки надеждите, когато и търсенето на споменатия Пребънд шеше да пропадне, [последният] беше намерен ненадейно в казаното имение на преводача, скрит в тръстиката близо до града на визитаните³.

¹ Сиреч prefectus на града. ² Дромоните били военни двумачтови кораби с два реза гребци. Никон от тях били по-малки, други по-големи и с скняж до 200 души. Срв. Bréhier, op. c., pp. 407, 411—412, 422. ³ Под „града на визитаните“ се разбира старият тракийски град Виза, който днес носи същото име. Вж. Oberhummer: PWRE, III, col. 132. и v. Buza.

19 Гръцки извори за българската история, III

διὰ τῆς τοῦ ἐρημιτοῦ γυναικός· καὶ τοῦτο διὰ τῆς αὐτοῦ προνοίας τεράστιον ἐγένετο· ὡς κοσμάτας ἡμεῖς τὸν αὐτὸν ἱγῆρα Περβοπόδην ἐκείθι κατέστησαν καὶ ἀναμίνα, καίτοι ἐκ μήκους πλείστον τῆς βασιλίδος πόλεως ἐπάρχοντα καὶ μήτε ἐν ὕπνῳ τὸν τοιοῦτον τόπον καθεισώμεθα, ἀλλὰ καὶ πλησίον τυγχάνοντα ἐτέρων Σκλαβίνων ἐθνῶν, ὅπου γε προσδραμεῖν καὶ σκοπεῖν ἥδυνάται. Ἀλλ', ὡς λέλεκται, καὶ τοῦτο διὰ τῆς τοῦ ἀθλοφύρου θεοῦ δὲ πολυέλεος ἡμῶν θεοῦ παρούτος ἐνεργοῦσθην, ὡς ἐκ τῆς αὐτοῦ τοῦ Περβοπόδου καταθέσεως ἐν τοῖς ἑξῆς σαφηνίσωμεν.

73. Μετὰ γὰρ τὸ κατηθῆναι τοῖς, καὶ ἐν τῇ παροῦσῃ εἰσαχθῆναι πόλει, καὶ διουσιθῆναι περὶ τῆς αὐτοῦ φυγῆς, καὶ καταθέσθαι ἐκ βουλῆς καὶ γνώμης τοῦ λεχθέντος ἐρημιτοῦ πέφυκε, καὶ οὕτως οὕτως ἔχον τοῦτον ἀνέμιναν, ὁρεῖλαι δὲ αὐτοῦ ἀποσιθῆναι τότε τὸν ἐρημίτην ἐρημιτὴν μετὰ καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικός καὶ τέκνων ἐκλείποντες δὲ πάντας τοῖς εὐσεβεῖς καὶ φιλόχρητος βασιλεὺς ἔσται ἀμφοτέρους ἀποσιθῆναι, μὴ ἐπεξελεῖν ἐπὶ λεχθέντα Περβοπόδου, ἀλλὰ τοῖς ἐκ παλαιότητος, καὶ μόνον καθὺ τὸ πρότερον ἔσθηναι, γενοῦναι προσιθῆναι, ἐπελόντα αὐτὸν μετὰ τῶν ἁσπλῶν περὶ ἡμῶν ἀποσιθῆναι.

74. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως δὲ οὐρανόθεν καὶ πᾶσι πολέμοις δαίμων, ἀλλὰ ταῦτα πᾶσι τοῖς βασιλεῦσι φησὶ χρῆσθαι καὶ τοῖς μελετηθῆναι παρ' αὐτοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ δαίμονος μέλλοντος γίνεσθαι, καὶ προσιθῆναι ὅπως γνωσθέντες, ἀντιθέτη τὰ περὶ τοῦτο τῇ πανηγύρει βασιλεῖ, καὶ τὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ σπουδῶν, καὶ ὁποῖας βουλῆς ἐπῆρχεν, εἴγε φυγεῖν ἐκχάσειεν.

75. Καὶ ζητήσεως ἥδη ἀσφαλτοῦς γεγεννημένης, καὶ καταθήμερον ὡς εἶχε ἐν τῇ αὐτοῦ τόπῳ ἐπανήλθεν, μηδέπω τοῦ λοιποῦ λόγον ἐλπίσης θέσθαι· ἀλλὰ καὶ τὰ προσπαροκείμενα αὐτῷ πᾶσι ἐθνη σπασθῆναι, καὶ μήτε εἰς γῆν ἢ εἰς θάλασσαν τοῦ λοιποῦ, ὡς εἴρηται, ἀπολέμενα καταλαμβάνειν· ἀλλὰ ὁρμητὸς πολεμεῖν, καὶ μὴ ζωογονεῖν τὸν ὅλον ὅπως χρυσάνῳ καὶ τῆς τοιαύτης αἰατοῦ βελῆς θεῶν, ὡς λέλεκται, ἐνεργεῖς ἀποκαταστήσεως τότε, καὶ τὸν αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ θάνατον ἐπιστάμενα, καὶ τὸ τέλος τῆς αὐτοῦ ἀπώλειας ὅσον εἶρα, ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν τὰ πᾶν προσσηγηθέντων Σκλαβίνων ἐθνη, φημὶ τὸν τοῦ Σαρμῶνος καὶ Φυγίνου ἄμα δὲ καὶ Σαρμῶνων, πανοῦδι κατὰ τῆς καὶ ἡμῶν καθολικίσαντος τῆς Θεσσαλονικῶν πόλεως.

той бил тайно снабдяван с храна от жената на преводача. И това чудо стана по промисъл свше. Защото този княз Пребънд издържа и стоя толкова дни там, въпреки че това място беше на твърде голямо разстояние от престолния град и не попадеше под подозрение, а се намираше близо до други славянски племена, където той можеше да избяга и да се спаси. Но както казахме, по молбата на победоносца многомилостивият наш бог извърши премъдро и това чудо, както ще разкажем по-нататък чрез показванията на самия Пребънд.

73. Защото след като той беше заловен и отведен в прещастливия град, разпитаха го за бяството му. Той разказа, че избягал по съвет и със съгласие на казания преводач и че било уговорено да го чака, защото трябвало да бъде спасен чрез него. Тогава христобиеният император, който надминаваше всички с благочестие си, заповида да се посече с меч казаният преводач заедно с жена му и децата му. Той не закачи Пребънд, но нареди да бъде държан под стража, и то само както по-рано, като обещаваха да го пусне при нас срещу известна гаранция.

74. Но опасният демон, враг на всички, не остана доволен и от това, а винуши на Пребънд пак да избяга. Когато този замисли това и отново шеше да го приложи в действие, решението му се узна по божки промисъл и беше съобщено на това на всеблагия император, а също и за целта му и за намерението, което имал в случай, че успее да избяга.

75. Тогава направиха грижливо разследване и [Пребънд] заяви, че ако се бил върнал в земята си, не щял да държи повече сметка за мира. Напротив, щял да събере всички съседни нему племена и, както казваха, нито по суша, нито по море нямало да остави занепред място незасегнато от войната, но щял да воюва непрекъснато и не щял да остави жив който и да било християнин. Така с божие съдействие тогава беше разкрито това негово намерение, както разказахме, и той си докара собствената си смърт и намери заслужено своята гибел. И оттогава прочее племената на гореказаните славяни, именно стримонците и рихините, както и сагудатите, се въоръжиха напълно срещу нашия град Солун.

76. Καὶ πρῶτον μὲν ὤρσαν μετὰ ἄλλῃσιν οὗς μὲν τοῦ Στρυμόνος Σιλάβους τὰ ἀνακτορὰ καὶ ἀρσενὰ αἰχμαλωτίζεν μέγῃ, τοὺς δὲ τοῦ Ρυγγίνου καὶ Ζαρκεδάτους εἰς πρὸς θάλασσαν καὶ τὴν θάλασσαν διὰ τῶν ἐξευγμένων νηῶν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς δυσχερῶς ἐπράττετο μέχρι χρόνων δύο πληρωσάντων.

77. Συνέστηματα οὖν, ὡς εἴρηκα, τρία εἰς εἰκὸς ἢ καὶ τέσσαρα ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας προέβαλλον ὥστε λοιπὸν τὸν τῆς πόλεως λαὸν ἀπορῶν γενόμενον, μὴ ἐξισχύειν τὸν περισσασμὸν καὶ τὴν ὀδύνην φέρειν... ὡς τὸ ἀνακτορὸν ἀπίσαν μέρους ἐν τοῖς δικασίαις ἕτερος θόρυβος ἦν· εἴτα ἐν τῇ πύλῃ ἐκάλειν εἰς τὸ πρὸς ἄρκτον, ἐπὶ θάλασσαν ἄλλαι κρουγαὶ καὶ πένθος μὴ φερόντων ὄραν τῶν τε δυσχερῶς ἀναρροσμένων καὶ αἰχμαλωτίζομένων τὴν θεῖαν, ὡς λοιπὸν καὶ τὰς πόλιν ἀπαιλεῖται διὰ τὸ καί τινας τῶν ἀσθενεστέρων τῷ λογισμῷ ἐκείτῃ προσρρεῖν, διὰ τὴν ἄρσενον οὖσαν ἐν τῇ πόλει λιμὸν κέρδους γὰρ ἐνεκα καὶ λήμματος, ὡς οἶμαι, καὶ οὐ κατὰ τρόπον ἕτερον, ὥστε ἡ ἀληθινὰ ἀποδεχόμενοι, ἡ πλείστη ἐπισηλίδειν τῇ πόλει λογμός.

78. Τοῦ γὰρ τὴν πρόνοιαν πάντων ἀναρροσμένου τισιν βασιλέως διὰ θέλειαν αὐτοῦ κεραιῶν, κελύσαντος τοῦ ἐκαστοῦ τῆς πόλεως φροντιστά, καίτοι οἷτος ἐν τοῖς ἐνθάδε δημοσίοις ὠρεῖται οἷτον οὐκ ὀλιγοστοῦ. Οἱ [δὲ]¹ τῆς δικαιοσύνης τῆς πόλεως τότε λαρόντες κατὰ ἐπὶ τοῦ μολίων τοῦ νομίσματος ἐπὶ τῶν ξένων πλοίων κατέπλεον, καίτοι τῆς κηρύσεως τῶν βασιλέων καταδῆλον αὐτοῖς γεννημένης· τῇ γὰρ μὲν γὰρ τοῦ τὰ κοῦρα γενέσθαι, τῇ ἐσπερῇ δικωμοῦ, τὰ ταῦτα πλοῖα οὐπορὶ ἀποπέμψαι ἐκ τοῦ ἐνθάδε λιμένος, μηδὲν ἐπαρῶν ἐκ τῶν ἐνθάδε γενομένων, τὴν ἑλθεῖν, ὅσον πέμπαν ἐκ τῶν ἐκείνων μερῶν δοθῆναι ἄμφοι τὰ κοῦρα καὶ λοιπὸν, καθὼς εἴρηται, ἐφεξῆς ἐκείτης οὕτως κορυφῶν ἀνεκτότως, ὡς μὴ ἐπολεσθῆναι τῇ μαρτυροφιλίᾳ ταύτῃ ἡμῶν πόλει τὸ οὐνοῦν κτήνος, ἀλλὰ καὶ ἐνθὲν λοιπὸν ἀπλοῖος γεννημένης, καὶ τῆς γῆς ἀγρυπνίου, καὶ τῶν φρεσῶν μὴ ἐπὶ τῷ, δ' ἀνθρωποφθόρος ἐκείνος πρὸς τὸ καὶ ἐκπαροῦτο λιμός· ὥστε τοὺς μηδέπω κοινὸν ἢ ἀνιδιότατον βελανθίας, ἐκ τῶν ἐπολεσθῆναι ὄντων καὶ ἑκείνων κρυοσχεῖν.

a) add. Toug.

¹ Т. е. към 11 часа сутринта.

76. Най-напред те решиха помежду си славяните от Стримон да опленят източните и северните области, а ринкините и сагудатите — западните и крайморските земи, като изпращат всеки ден свързани кораби. И по тоя начин те вършиха това почти цели две години непрекъснато.

77. Както казахме, те изпращаха обикновено всеки ден групи от три или четири кораби. Така най-сетне населението на града бе омаломощено и не можеше да понесе това безпокойство и страдания... когато отиваха да защитава източната част, в западните части се явяваше друга тревога. След това, когато някои се насочваха към север, край морето се надаваха други викове и жалби. Те не можеха да понесат вида на тези, които непрекъснато биваха убивани и пленявани. Най-сетне затвориха и вратите, защото някои по-слаби по дух се стичаха там поради неизказания глад, който беше настъпил в града. Поради стремежа за печалба и поради користолюбие, мисля, а не по друга причина, както показва истината, в града се промъкна най-големият мор.

78. Верният император, който бе поел грижата за всички, заповяда чрез свое божествено послание да се погрижат за снабдяването на града с храни, въпреки че в тукашните обществени хамбари имаше немалко жито. Но теан, които тогава управляваха града, продадоха житото на чуждите кораби по седем крини за една номисма, въпреки че движението на варварите им беше известно. Защото един ден преди да бъде извършено нападението, именно в навечерието на преследването, те изпратиха от тукашното пристанище такива кораби, пълни с жито, преди още в града да получат позволение за износ. А в петия час¹ варварите нападаха града от двете страни. Оттогава, както казахме, те всеки ден непрекъснато нападаха, така че в тоя наш град, закрилян от мъченика, не остана никъкъв добитък. Понеже след това спря и корабоплаването, а и земята беше необработена и нямаше храни, този човекоунищожителен глад растеше и се засилваше. Така че онези, които никога още не бяха яли обикновена или нечиста храна, ядеха месо от останалите магарета и коне.

79. Ἄλλους ἐκ τριβύλων ἡλέγοντας, καὶ φύγοντας, καὶ ἀλίσθοντας ἐν τῇ ὑβίρῳ χυλὸν ἐπαχθεύειν ποιεῖν, καὶ ἐσθίειν ἄλλους τὰ τῶν ὀλισκοῦντων σπέρματα ἀμύρσαι, ἐτέρας δὲ τὰς τῶν ἀρτιστολόχων καὶ κινδύων κορυφὰς ἦτοι σπέρματα, καὶ ἐτέρας περματῶν καὶ βοτανῶν τετρακοσίων ἰσχυρέσεις, πρὸς τὴν τοῦ ἀράτου λιμοῦ μέθοδον, ἐκποιοῦντας. Οὐδὲν δ' οἶνος ἢ ἔλαιον ἢ δοκεῖον ἢ ἕτερον πρὸς παραμυθίαν ἐφύκειτο¹ εἶτα δὲ καὶ τὸν βοτανῶν ἐκλεπρούον, πῶσα τέχνη καὶ ἐπίνοια ἀνθρώπινη ἦπται.

80. Καὶ ἦν κεθεῖσθαι τὰς τῶν ἀνθρώπων μικρὰς τοῖς ἐν ἡῇ ἀποικισθείσας, ἐτέρας δὲ ὅσπερ ἐγκύματος γυναικας ὄραν καὶ τοὺς ἔξω πρὸ πυλῶν μικροῦ που ἑξάντας, ὅσους δ' ἄλλους φυλάσας, ἢ ποτα ἐν τῶν ἀποικισθέντων ἐν τοῖς προσοικίσις ἐκλεπρούοντα, διὰ τὸ τὰ πάντα τὴ βάρβαρον ἑκπαλῶσαι, καὶ εἰς μεγίστην καὶ πικρὴν ἄλωσιν, ἐκ τε τοῦ παρ' αὐτῶν βληθέντος πυρός γεγενημένην.

81. Ἦν δ' ἐν ὥρῳ, ὡς λέλεκται, τῶν πυλῶν προέκυψαν, ὅσπερ θῆρ ἐκόν ἄγρον ἀρπάξει, οὕτω τοὺς ἑξάντας τὸ βάρβαρον ἥρπαζεν ἢ ἰσχυρὰ καὶ οὐκ ἐν ἀνθυπείσχετον ἐκ τῶν οὐκ τοιοῦτων ἀμύρων φιλίμων καὶ τὰς τῆς φύσεως τῶν δακρύων ἔρσεις ἐκπαυθῆναι, καὶ λίθῳ ἀντὶ τοῦ παρκατέσθαι τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα, μηδὲν εἰς διακρίνον ἐκ τῆς ἀράτου διηρηθῆς κἄν σιγάει δακρύων ἀποβαλεῖν, ὡς ἐπερίσσης τὴν πολιορκίαν. Παύειν τοῦ στρατηγοῦ Σαναχτηρίμ, βασιλέως Ασσυρίων, ἐπὶ Ἑρεκίου βασιλέως Ἰσίδου, καὶ τῶν λοιπῶν. Ἢ γὰρ καὶ πρῶτον ἐκ διαφόρων ἐχθρῶν ἐκλεμύθη ἢ πόλις, ἀλλὰ τοιαύτην λιμὸν μακροῦς γεγενῆσθαι ἀπ' αἰῶνός τις ἐξηγήσατο, ὡς καὶ περὶ αὐτὸ τὸ ἔδαρ σπουδαιότερος διὰ τὸ ἐπίμακρον τῶν βαρβάρων, ἐπὶ τῷ καὶ ἀβροχίαν ἐξ ἡμετέρας ἀποσταλῆναι γεννηθῆναι, τῇ λιμῇ καὶ τῇ πικρῇ τῶν ἐκλεπρούων λιμὸν μακροθυμεῖσθαι;

82. Ὡς λοιπὸν, καθὰ εἰρηκαί τῶν ἀσθενέστερων τῷ λογνημῷ πικρῇ, τῷ δοκεῖν τὰ τῆς οὐκείας ζωῆς πραγματευόμενοι, διὰ διαλεθεῖν ἡδύνατο, φονιάδες καὶ ἀνάστατοι πρὸς τοὺς βαρ-

79. Други събираха тръни¹, изсушаваха ги, смисляха ги на воденица и се мъчеха да направят каша и да я ядат. Трети беряха семената на тръстиката², четвърти пък изимаха върховете или семената на див слез³ и на коприва и ва да се справят с този неизказан глад, измисляха и откриваха други семена и чудновати растения. А вино или дървено масло, или зеленчук, или нещо друго поне за залягване съвсем не се намираше. След това, когато и тревите се свършиха, всяко човешко изкуство и находчивост бяха победени.

80. И тъй, можеше да се видят човешките образи, уподобени на мъртъвци; други пък изглеждаха като бременни жени. Някои излизаха малко пред вратите, та ако може, да съберат малко бурени или нещо от това, което беше останало в предградията. Защото всичко беше унищожено от варварите и беше напълно и съвсем погълнато от огъня, който те бяха хвърлили.

81. Но в часа, когато те, както казахме, се подаваха извън вратите, варварите като зверове, които щом намерят плячка, грабват я, галавяха или убиваха тези, които излизаха. И те не се връщаха вече. И тъй, от тези безмерни съзърби пресъхнаха и естествените потоци от съзми и телата на хората заприличаха на бездушни камъни; от неизказаната прекомерна злочестина никой не можеше да пролее дори и една съзми. Защото тази обсада надминаваше обсадата на Рапсак, военачалника на асирийския цар Сенахерим⁴ по времето на юдейския цар Езекия, и другите такива обсади. Наистина, ако и по-рано градът да е бил нападан от различни врагове, разказвал ли е някой да е наставал някога от векове насам такъв глад, та достойният за съжаление народ да е бил притеснен дори за вода поради упоритостта на варварите, а освен това да е наставала и суша поради нашите грехове и той да е гинел от глад и жегата?

82. Най-сетне, както казахме, някои от по-слабите духом мислеха, че уж могат да спасят собствения си живот, ако успеят да се укрият, и забягваха и

¹ Според Plinius, Nat. hist., XXI, 58, I XIII, 12, 1, тези тръни се срещали по брега на Струма, идето трите правели от пада на един вид аляб, а с листата му хранели конете си. ² Пак според Plinius, Nat. hist., XXI, 71, тази вид тръстика предизвиквала главоболне. ³ Научното име на това растение е labatera. Според Theophr., Hist. plant., XI, 19, върховете му се ядели. Срв. Tougaard, op. c., p. 263, § 79, n. 74. ⁴ Този цар (701—781 пр. н. е.) разгроми евреятското царство.

βάρους ἐγένετο, ὁ μὲν τέκνον καὶ γυναῖκα ἐς ἀπολήριον, ἕτερος γόνειον καὶ συγγενεὺς καὶ πιστεύς ἀφιστάμενος καὶ ἦν θεωρεῖν τὴν ἀνεκδιήρητον ἐκείνην τῇ πόλει περιστάσει, οὐδεμίαν λοιπὴν ἐλπίδα σωτηρίας ἔχειν.

83. "Αλλ' οὐδὲ ἐν ταύταις ἡ πιστορία δύναιτο, ὁ Θεὸς ἡμῶν διὰ τῶν προσβυῶν τοῦ ἀθλοφόρου αὐτοῦ, τῆς πόλεως κατημέλησε· ἀλλ' ὅτε λοιπὸν ἡλείστος εἰς τὴν βάσβαρον προσεβρίχη λαὸς, λογισμὸν ἔπαυσε τοῖς ἔπειτα τοῖς ἐπιστάταις, ὅστε πῶς τὰς εἰς αὐτοὺς προσκεκλήσιν εἰς τὰ ἀνέστητα τῷ Σκλαβόνων ἔθνεϊ πωλῶσκειν, μάλιστα αὐτῶν ἐκεῖνος πληθυνόμενος καὶ ὡς τῆς πόλεως πληροῦσθους ἐτέρας τῶν εὐδαιμονίας καὶ τοῦτον παρὰ τοῖς βαρβάρους τοῦ σκοποῦ ἤδη γεγενημένου, καὶ τῶν κατὰ πρόθεσιν τοῦ ἀθλοφόρου ἐκεῖθεν ἀποδρασκόντων, τότε ἀναμνηστικὴ εἰς τοὺς λοιποὺς μέλλοντας ἀποδοράσκειν γεγέννηται· ἐπεὶ πῶσα σχεδὸν ἡ πόλις ἐν τῶν τοιαύτων τρόπων πρὸ τῆς τῶν βαρβάρων ἀλλόδοτος ἀσκήτου ἡμελλεν γίνεσθαι. "Αλλ' ἔβηεν λοιπὸν ἐν καταστάσει καὶ μὴ γνώμῃ δυνήθηναι διὰ τῆς προμηθείας τοῦ κορυφαίου τῆς πόλεως Δημητρίου τὰ τῆς συνεσχρικνίας αὐτῶν μικροῦς περιστάσεις ἀναγαγεῖν, ὅτε καὶ διὰ προσδοκίας τῶν τῷ δοκεῖν ἐντονηχόντων Σκλαβόνων, τὸ ἄνθος τῶν βασιλευσάντων εἰς τὰ ἀρκυῖα μέρη πρὸς τῷ θινῷ κατεσφάγησαν.

84. Αὐτίκα γ' οὖν δέκα ἐπὶ πόλιν κατέβηεν μετὰ καὶ δασιπῶν ὁ τῶν πραγμάτων κήρυς τῇ πόλει κατεπαιμὸν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι στρατὸν πλεῖστον στεῖλαι, καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς συνέβη ἐν ἐτέρῳ ἀσχολεῖσθαι πολέμῳ. Ὄκνεις τῶν κατέβηεν ἐπὶ πόλιν παραγενόμενοι τρόπον ἀσπλαγχνίας πρὸς τὴν συναλλαγὴν ἦτοι κατέπαυσαν τῶν εἰδῶν ἐπουροῦν τῶν πολιτῶν μὲν γὰρ τῇ στενοῦσαι τοῦ ἀφύκτου λιμοῦ καὶ τῇ περὶ πόλιν δειμνῶν, καὶ πρὸς ποδῶν αὐτῶν καθηκτικόντα, καὶ ὅπως τὸ τοῦ Θεοῦ ἐσχηματισμένον, εἰς ἀνθρώπων μέτρον εἰδὸς τῆς ψυχῆς τῶν δεομένων ἐλάμβανον· τὰς δὲ φέροντες πρὸς αὐτοὺς οὐ μόνον ἄνθρωποι εἶχον πρὸς κόσμον χρυσὸν εἶδη, ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτῶν στερημάτων καὶ πῶσαν ἀμείψαν, καὶ τὰ ἐκείνη τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἐξελόντες ἀπέδοντο.

85. Ἄλλοι δὲ κατὰ μέλειαν τῶν κρατούντων εἰς τοὺς τῷ δοκεῖν οὐκ ὄντος ὅπου γε καὶ ἰσχυροῦς αὐτοῦ ἰσχύος ἐδόκουν, ἐκλεισθήσαν ἐναισθητοῦς ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἐνδον τῆς πόλεως κήρυς ἔκαστον ὡς εἰς ἴδεν ἀναισθητοῦς.

преминаваха при варварите. Един напуснаше деца и жена, друг изоставяше родители, роднини и вяра. И можеше да се види това неописуемо нещастие на града, при което вече нямаше никаква надежда за спасение.

83. Но дори при това положение пресветата сила, нашият бог, не изостави града поради застъпничеството на своя победоносец. Но когато най-сетне мнозина от народа преминаха при варварите, той внуши на противниците някаква такава мисъл: да продават във вътрешността на славянския народ всички прибягващи при тях, за да не би, като се струпат на голямо множество и като е наблизил градът, да се завърват по друг начин. Когато враговете вече осъществиха това си намерение и някои избягаха оттам по промисъл на победоносца, тогава тези, които щяха да бягат, почнаха да се въздържат. Защото по този начин почти целият град щеше да остане безлюден, преди да бъде превзет от варварите. Но оттогава нататък с твърдост и с еднодушние можеше, благодарение на застъпничеството на Димитрий, покровителя на града, да се отстрани отчасти нещастие, което беше обхванало града, когато и чрез предателство на привидно дошлиите при нас славяни беше избит цветът на по-яките бойци в северните места край брега.

84. И тъй, господарят на държавата изпрати веднага към града десет кораба, въоръжени и натоварени с храна. Той не можеше да изпрати повече войски, защото тогава и той беше зает с друга война.¹ Хората от корабите, които пристигнаха тук, се показаха безсърдечни при размяната или продажбата на стоките. Защото гражданите, притеснени от неизбежния глад и измъчени от белата, ги молеха коленопреклонно, но те съвсем не притежаваха божие милосърдие и взимаха душите на молените се срещу съвсем малко количество храна. А някои им носеха не само какинто златни украшения имаха, но и постелките си и всякакви облекло; даваха им дори обещаните, които сваляха от жените си.

85. Други пък, по заповед на управляващите, влизаха в нещо като къщи, гдето по подозрение изглеждаше, че има жито. Но всеки влизаше безпрепятствено като у дома си и в градините вътре във

¹ Т. е. споменатата по-горе война с арабите.

εὐόλεχθοθα, τοὺς δὲ ἐν ἀδυναμίᾳ ὄντας οἴκω τὸ οὐκίστον ἀπενέγκασθα θάνατον. Τούτῃ γὰρ καὶ τηλικαύτῃ καὶ πολὺ ἀδυναμία ἐγενόνη, ὥς τοὺς ἐξω γινόμενους παροίκτους τοὺς φρούρια τοὺς βαρβάρους ἔχειν, κἀκεῖτοι κατακρητομένοις, ὥς δι' ἡμερῶν ἔδουσαν ἐκ τῶν πυλῶν ἐξίεναι οἱ τῆς πόλεως, αὐτίκα ὥς ἔρακις ἐκκηδόντες, τοὺς προκείμενους τῶν πυλῶν κατέφαζον. Ἄλλοι δὲ ἐν τοῖς κρημαίνουσιν ἢ ἐν ἀδύλῳ τόπῳ μετὰ μισοφύλων κοινόμενοι, τοὺς ἐκ περιστάσεως ἐκ τῆς θαλάττης πλέον βοσκόμενους ἐλέσθαι καὶ τὰ πρὸς μικρὸν παραπηλὴν ἐπιβρίσκοντας ἀγγεῖον· καὶ ἦν λίπη ἐπὶ λίπη, καὶ πένθος ἄπειρον, καὶ αἰσῶραι καὶ θυγῆραι καὶ ἀνελκυστία.

86. Τότε βουλὴ τῶν κρητόντων καὶ τῶν πολλῶν γίνεται, ὥστε τὰ ὑπολειφθέντα σκεῖν τε καὶ μετέξαι, μετὰ καὶ τῶν λεχθέντων δόξα καράβων, ὥς λοιπὸν καὶ αὐτῶν τὰς διατάκας καταπραγματευομένων, σταλῆναι εἰς τὰ τῶν Θυβῶν καὶ Δημητριάδος μέρη πρὸς τοὺς τοῦ ἔθνους τῶν Βελεγεζητῶν, δεξιόστας ἐξ αὐτῶν ξηροῦς καὶ σποῆς ἐκαστήσανθαι καὶ πρὸς μικρὸν τῆς πόλεως παραπηλὴν τόπον οὗ συνοράδεντος, ὥς τῷ ἀπομένοντι ἐνθάδε ἀγγεῖον λαοῦ ἐν τοῖς τοῖς ἀνελκυστικῶς μέχρι τῆς αὐτῶν ἐκταλίσσεως σποράδην διατελεῖ· καὶ οὕτως γενημένην, καὶ τῶν ἐν βρώμῃ σώματος καὶ ἀμυγῆς ἡλίας μετὰ τῶν τοιαύτων καράβων ἀποπλεονόστων, καὶ τῶν ἀδρονῶν πιστελῶς καὶ ἀδυναμίαν μὴ κατ' ὑπολειφθέντων, ὥς τοὺς λεχθέντας Βελεγεζήτας διὰ τὸ αἰσῶδες ἵνα τῷ δοκεῖν τὰ τῆς εἰρήνης ἔχειν μετὰ τῶν τῆς πόλεως.

87. Οἱ τῶν τοῦ ἔθνους τῶν Δρυοσιταῶν βῆγες βουλῆς κατὰς γίνονται δημοθυμῶν ἐν τοῖς τοῖς παρατάσσουσιν, ἐπὶ πολυμοίᾳ καὶ ἀλίσσει τῆς πόλεως, τοῦ ἀδρανοῦς καὶ δλεστοῦ λαοῦ καταφρονήσαντες· ἄλλως τε δὲ καὶ διαβεβαιωθέντες παρὰ τῶν τῶν αὐτοῦ Σιλαβῶν ἔθνους ἐκ παλῶς χρόνου πορθεῖν τὴν πόλιν. Ὅθεν λοιπὸν κατασκευάσαντες πυρφόρα κατὰ τῶν πυλῶν δόξα καὶ ἴνα ἐκ λιγοπέλειαν ὄργων, κλίμακας σφραγισμένους, πετραῖας τε ἰσοσῶτας, ἑτέρας δὲ κατασκευὰς ἐλλεινὸν μαρμαρίων ἀποσῶν, βέλη τε νεοκατασκευαστά, καὶ, ἀλλὰ εἰπεῖν, ἀπὸ οὐδὲς τῆς κατ' ἡμῶν γενεᾶς ἠσπαστο ἢ ἐδρακέν ποτε, ἀλλ' οὐδὲ τῶν πλείων τὰς ἐκωνομίας μέχρι τοῦ παρόντος ἐξελεῖν ἠδυνήθημεν· καὶ οὕτως ἀπάντων Σιλαβῶν

града, та по този начин ония, които бяха беззащитни, си навлякоха най-жълка смърт. Защото такава и толкова голяма беше безсилното в града, че намиращите се навън града пресвети храмове бяха завладени от варварите, които се гнаха там. Така щото през деня, когато гражданите се репавяха да излязат от града, те веднага се хвърляха като ястреби и избиваха онези, които се поляваха от вратите. Други пък, скрити с еднодръвки между скалите или из тайни места, заставяха тези люде, които при това нещастие искаха да отплуват по море. Избиваха дори онези, които хвърляха веши, за да получат малко облекчение. И беше скръб след скръб, безкрайна печал, и въздихи, и ридания, и безнадежност.

86. Тогава управляващите и гражданите решиха да изпратят в областите на Тива и Димитриада¹ при народа на велегезитите останалите морски съдове и еднодръвки заедно със споменатите десет кораба, за да си доставят най-после и сами прехраната. Те трябваше да купят от тях сушени плодове, колкото да облекчат малко града. И тъй, те взеха пред вид това, че негодното за война население, което остана тук, ще стои тук-там зад стените на града непрекъснато до завръщането им. Така и стана. Останаха само съвсем слабите и безпомощните, а онези, които бяха силни тялом и в разцвета на възрастта, отплуваха с тези кораби при споменатите велегезити, поради това че те, както изглеждаше, се намираха тогава в мир с населението на града.

87. Князете на племето драговити единодушно решиха да се наредят в боеен ред при стените, за да обсадят и превземат града, без да обръщат внимание на немошното и малобройно население. А освен това те бяха получили уверение и от някои славяни от същото племе, че непременно ще превземат града. Прочее поради това те приготвиха срещу вратите огненосни оръжия и някакви съоръжения, плетени от пръчки, стълби, високи до небето, а също и каченохвърчащи, други приспособления от безброй дървени уреди и новопригответи метателни оръжия. Накратко казано, това бяха неща, които никой от нашето поколение не е нито чул, нито виждал, а на повечето от тях и досега не бихме могли да

¹ Градовете Тива (наричана в античността Тива Фтиотийска) и Димитриада (античната Магнезия) се намират на Волоскии залива.

τοῦ Ῥαγγίνου ἔθνος μετὰ τῶν Σαγουνδαίων, τῇ ἐκείνῃ πέμπτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνός, ἡδὲ καὶ πᾶσι τοῖς Ῥαγγίνου [2-15]^а.... πᾶσι προσέβαλον, οἱ μὲν δὲ τοῦ χερσαίου, οἱ δὲ δὲ τῆς θαλάσσης μετὰ πλείστον ἀναριθμήτων πλοητήρων.

88. Τότε δὲ τότε ὁ εὐαγγέλιος καὶ ἀλεγομένης λαός, τῇ ἐκείνῃ δευτέρῃ ληρθείς, τῷ ἡμῶν καὶ τῇ ἀλεγομένη καὶ τῇ δοθέντῃ συνήχθησαν, καὶ καθάπερ ἐν ἀδίνῃ τῆς ἐν γαστρὶ ἐκείνης ἐξέκαζον. Σῶσον, ὁ Θεός, τὴν λαὸν σου τὸν ἡμαρτωλόν· ὁ τὸν βλάστησαν Ῥαγγίνου ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποστρέψας, ἐπιβλέπων ἐπὶ τοὺς ταπεινοὺς καὶ δοθέντῃς καὶ ἀλεγομένης ἡμῶν· μὴ ἀπαρτύνῃς τοὺς πόδας τὰς ἐλπίδας ἡμῶν τῶν δοσάντων σου δέχοις τοῦ ἀθλοπόρου σου μὴ μαροθῇς τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, θέσπας μὴ λήθῃς διδόντας αἱ παρὰ σοῦ ἐν τῇ δικαιοῦ σου κατὰ πᾶσι γενόμενα θαυματουργίας μὴ ἀποκλείῃς τὴν σωτηρίαν τῶν αἰχμαλώτων· μὴ ὅπως ἡμῶς εἰς εὐχὴν τῶν ἀνημέρων τοῦτων· μὴ εἰπῶν τὰ ἔθνη οὕτως ἐν πολλοῖς μέσων σώσεις, δίδῃς καὶ νῦν ἐν τῇ ἀλογότητι ἡμῶν τὴν ὑπερβάλλουσαν σου δόξαν. Ἐκτρέφον ἐν τοῖς πόρεσι καὶ τὴν ἐν νεκρῶν ἡμῶν ἀνάστασιν· εἰ γὰρ τὸ ἔλεός σου προσέσθαι ἡμῶς, ὅπως ἀνάστην καὶ ἀναρθώσονται. Ἡ βοήθεια ἡμῶν διὰ σοῦ τοῦ ποιῆσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

89. Ὁ τοῖνον πολυέλεος καὶ ἀγαθὸς Θεός, ὁ δὲ παρὼν ἐν τοῖς ἐνικαλομένοις αὐτῶν, εὐθὺς παρήλθῃ, καὶ παρὰ τὴν τῶν θαυμάτων αὐτοῦ ἐπιστάτην ἐπορεύσας, ἀποστρέψας τὸ ἔκτρον βάρβαρον, τοῦτε ἔστω, τοῦ Σαγουνδαίου ποταμοῦ. Ἐκείνῃ γὰρ καὶ αὐτῶν, κατὰ τὴν μαζὴν αὐτῶν γενομένην οὐκ ἔστιν, ὥς ἀπὸ μιλίων ἐκείνῃ τῆς θεωρητικῆς ἡμῶν ταύτης πόλεως, διὰ τῆς τοῦ ἀθλοπόρου ἡμῶν θεοῦ ἐποστρέψας ὅθεν τὸ ληχθὲν ἦσαν τοῦ Ῥαγγίνου καὶ τῶν περὶ αὐτῶν καὶ τὸ λοιπὸν βάρβαρον γένος τῶν Σαγουνδαίων, τὴν κατὰ ἡμῶς πολιορκίαν διὰ τὴν ἐξήρας καὶ θαλάσσης ποιῆσαι, καὶ τῇ μὴν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ βραχονίου μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ πᾶσαν τὴν πόλιν περικυκλώσαντες, καὶ τοὺς ἐμπειροπολλοὺς τοὺς τόπους ἀπαρτύνοντες διὰ τὴν εὐχέρως αὐτοῖς ἐν πολιορκίᾳ τὴν πόλιν εἰλεῖν· ἀσπίδος δὲ καὶ οἱ τῶν γειτόνων Σκλαβῖνοι τῶν παραλίων τὴν κατὰ

кажем имената. Така, на 25 юли, петι индикт, всички славяни от племето ринхини, заедно със савудатите, се нахвърлиха върху града..., едни по суша, а други — по море с безброй много плавателни съдове.

88. Тогава, именно тогава, слабото и малобройно население, обзето от неизказан страх, измъчено от глада, от малочислеността си и от слабостта си, извика като обхванато от родилни болки: „Спаси, боже, грешния твой народ! Ти, който отклони от израилтяните богохулника Рапсак, погледни към нас, смирените, слабите и беззащитните! Не оставяй без отговор молитвите, които ти отправя твоят победоносец за нас, твоите раби! Не си спомняй за беззаконията ни, алади-ко! Нека не бъдат забравени чудесата, които ти извърши в този твой покорен град! Не лишавай пленниците от спасение! Не ни давай като плячка на тези жестоки люде! Да не кават народите, че ти спасяваш само когато хората са много, но покажи и сега прегодымата си мощ спрямо нас, малцината. Ние ще възвестим навсякъде по света нашето възкресение от мъртвите. Защото ако твоята милост стигне навреме до нас, ние наистина ще възкреснем и ще се съвземем. Помогна за нас може да дойде само от теб, който си сътворил небето и земята“.

89. И тъй, многомилостивият и благ бог, който винаги присъствува при тези, които го призовават, се озова веднага и показа това първо свое чудо, като отклони другите варвари, т. е. тези от реката Стримон. Защото щом дойдох и те, според сключеното помежду им споразумение, на около три мили от този наш богохраним град, бяха върнати от бога чрез молитвите на победоносца. Поради това цялото споменато племе на ринхините и другите около него, както и останалите варварски племена заедно със савудатите, ни обсадиха по суша и по море. През първия ден те обкръжиха целия град от западния до източния ъгъл¹ и опитните във военните работи разгледаха всички места, откъдето беше да им бъде лесно да превземат града чрез обсада. По същия начин славяните от съвразните кораби огледаха крайбрежното и докараха по протежение

а) αὐτῶν. Toug.

¹ Βραχίονος или Βραχόνιον е един вид зглово укрепление, където се срещат две градски стени. Такива укрепления имаше на две места и в Цариград. Вж. Janin, op. c., pp. 249, 267, 303.

οκεανὸν ἐπαιόμενοι οἱ πάντες, δι' ὅλων τῶν τευχῶν ἐπιφερόμενοι τὰ ἐκ' ἀπολείας αὐτῶν κατασκευασθέντα τῆς παρθενικῆς ἀμυντήρια.

90. Τότε δημοθυμῶν τῶν πύργων δρῶντων πρὸ οφθαλμῶν τὸν ἀγῶνα αὐτῶν θάνατον, ἄλλος ἄλλω εἰβὼς¹ Εἶδε γὰρ λιμὸν διφθέρην, καὶ μὴ ἐπὶ τῶν ἀνημέρων τούτων. "Ετερος" Τροσίσαν κακῶν καὶ θανάτων ἐκτεφθέρη, ἵνα εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἀντὶ τοῦ ὕψους κατοικήσω; Καὶ ἦν αὐαί, καὶ ἦν κοπεύς² καὶ οἱ μὲν τὸν ἐκτὸν θάνατον καὶ τὴν αἰματωσαν ἐδρεψάν³ ἄλλοι [δὲ] τοὺς ἰδίους τοὺς εἰς τοὺς Βελεγεζίους ἀπελθόντας κλαίοντες ἔλεγον· Οὐαὶ ἡμῖν, οὐαὶ ἀπ' ἀλλήλων ἑκαστος τοῦ ἐξέρου τοῦ θύοντος ἢ τὴν αἰματωσαν οὐχ ὁρᾷ κρείττον ἦν καὶ αὐτοὺς μετ' ἡμῶν ὅδε ὑπαρχεῖν, καὶ μὴ χωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων ἀποθανεῖν. Λοιπὸν γὰρ καὶ ἐπὶ οὐκ αὐτῶν πόλεων ἐγένετο οὕτως, γινωσκόντων τὴν λεχθέντων Βελεγεζίων τῆς ἡμῶν πόλεως, καὶ αὐτοὺς ἐκείσε κατασφάζουσιν⁴ ὁ καὶ ἐμελετήθη ἐκείσε καὶ ἡμελλεν παρὰ τῶν αὐτῶν Βελεγεζίων γίνεσθαι, εἰ μὴ κἀκεῖσε ἢ τοῦ ἀθλοφύρου προέφθατο προμνηθεα. (Toug. pp. 150—170).

IV, 187. Καὶ οὕτως τῶν λεχθέντων βοάρον τὴν πόλιν ἡμέραν μετὰ τὴν περίοδοι τῶν τευχῶν καταπανιώντων, ὁ λευκωὴς καὶ ἐπάρμοχος ἡμῶν καὶ πολέμοχος τοῦ Θεοῦ μάστιγι φάνετα οὐ κακῶς, ἀλλὰ καὶ θύναρ ἐν τοῖς πρὸς τῇ λεγομένῃ ἀρκτῇ τοῦ μονοτεχου, ἐνθα παραπύλου ἀπάρχει μικρὸν, πεζοδρομος, τὴν χλομήδα ὅσω διασφαλλόμενος καὶ βᾶδον τῇ χωρὶ ἐπιφερόμενος, καὶ ὡς ἐκεῖσε δι' ἐκ τοῦ λεχθέντος παραπύλου τοὺς Σκιάθους τῇ πόλει εὐφραδύντας τοὺς αὐτοὺς ἰδεύοντες καὶ τῇ βᾶδῳ μαστίζαν λέγον· Κακῶς ὁ Θεὸς ἡγάγει αὐτοὺς, καὶ λοιπὸν ἐγὼ τί ποιῶ ὦδε;

(ASS, p. 174 D)

IV, 188. Καὶ οὕτως αὐτοὺς ἔξω διὰ τοῦ λεχθέντος παραπύλου ἐκ τῆς πόλεως ἐξέωσαν. Τοῦτο θαῦμα τῆς θεωρίας αὐτίκα ἐξηγήθη θόρος καὶ μικρὸν τοῖς πολίταις ἐνέθηκον⁵ ἑταροι δὲ πάλιν ἐκράκυσαν τὸν εὐσθενῆ τοῦτον μάστιγα καὶ οὐκ οἰσπαζον διατρέχοντα ἐξέδρον τῇ τεύχει καὶ ξένους πρὸς οὐρανὸς καὶ τῇ θῆν ἐπιερίμους ἀσπιδάτας ἐνδύμους ἀξιοῦντα καὶ εἰς τόπους πρὸς τῶν τευχῶν ἐσκέπαι, παρατάσσονται τε καὶ παραπύλονται. (ASS, p. 174 E) (92) καὶ ταῦτα δὲ εἰς διὰ τοῦ ἐνὸς σαφηνεζόντων, τῆς ἡμέρας λοιπὴν ἤδη καταλαβούσης⁶ οὐδὲ γὰρ καὶ εἰς ἕσπρος κατεῖχεν, ἀλλὰ

на цялата стена обсадените съоръжения, които бяха приготвили за собствената си гибел.

90. Тогава, когато всички видяха пред очите си неизбежната си смърт, единодушно започнаха да викат един на друг: „Да бях погинал от глад, а не от тези жестоки люде!“ А друг: „Дали се спасих от толкова злини и смърт, за да стигна до това горчиво и безжалостно пленяване?“ И имаше охкания, и имаше биене в гърдите. Един ридяха над собствената си смърт и пленничество. Други оплакваха близките си, които бяха отишли при велегизитите, и казваха: „Тезко ни, защото никой няма да види смъртта или пленяването на другия. По-добре би било, ако и те бяха тук с нас, та да не умрем разделени един от друг!“ Защото, най-после, гражданите започнаха да подозират, че когато казаните велегизити научат за нашето пленяване, ще избият там и тях. А това беше наистина замислено и щеше да бъде направено от тези велегизити, ако промишленето на победоносца не ги беше изпреварило и тук.

IV, 187. И така, през първия ден, след като обиколиха стените, казаните варвари бяха възмущени. Тогава напаят спасител и защитник, многострадалният божи мъченик, се показва не на сын, а на баща при така наречената северна част върху единичната стена¹, гдето има една малка вратичка. Той вървеше пеш, загърнат в хламида и държеше тояга в ръка. И когато там, именно през казаната вратичка, славяните нахлуха в града, той ги прогонваше и ги удрише с тоягата, като казваше: „Бог ги е довел за нещастие. Но въпреки какво да правя аз тук?“

IV, 188. И така, той ги изблъска извън града през казаната малка вратичка. Веднага се разчу за това чудесно видение и гражданите добиха, макар и малко, смелост. А други отново видяха този могъщ мъченик и спасител на града си излязал [от своята църква] как преминава по стената и заповядва на някакви чужденци, силни и твърде блестящи на вид и смели щитоносци, да застанат на някои места по стените, да се наредят там и да бдят. (92) Гражданите си разказаха това един на друг, когато беше вече съмвало. Защото сын не хваша

¹ Откъм север градът был ограден само с една стена *μονοειχος*, понеже местността е *Καμάριστα*. Вж. *Tafel*, *Topographie de Thessalonique*, p. 70.

πάντες κῆ μεμνησὶ καὶ τῇ θλίψει τῆς ἐλπιζομένης δόσεως, παντόχρως διετέλουν.

93. Τότε γὰρ ὅν ἰδοὺ τὴν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἔφημεν, μορφήν ἐν τῷ εἶδει παρακαταμένην κατὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ προφητείας εἰς τὸν Ναβουχοδοносор, οὗ μετὰ τῶν θηρίων ἐπὶ ἐτη ὡς βοὺς χρόνον ἦσθεν, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐβάρη καὶ τὰς τοῦτων γαστέρας ἐκ τῆς ἀρεῖας κακοσυνείσεως καὶ τοῦ ὕδατος, ὥστε ἐγκείμενος γενναίως καθύπευθε. Καὶ τῆς ἡμέρας ἥδη λοιπὸν διασκευασθεὶς, ἰσχυρὰ ἵσαν τοὺς βάρβαρον ὁμοθυμηδὸν ἀνέκραξεν, ὡς σκοπῆσαι τὴν γῆν ἀπάσαι, καὶ τὰ τεῖχη ἀληθῆσαι. Καὶ αὐθάρως ἐν τῷ ἅμα πάντας τῷ τεῖχει [προσπελάσει]^α μετὰ τῶν παρ' αὐτῶν κατασκευασθέντων ἰσχυρῶς ὄντων τε καὶ μαχητῶν καὶ περὶ, οἱ μὲν διὰ τοῦ χειρῶν, οἱ δὲ διὰ τῶν ζυγίων ἐν τῇ παραλίᾳ πάσῃ καθοικισθέντες στοιχηδόν οἱ τοῦτοι, καὶ οἱ ἀσπιδιῶται, καὶ οἱ ἀγροῖες, καὶ οἱ ἀκοντισταί, καὶ σφενδοποιοί, καὶ μαχητάρχοι καὶ οἱ ἐπιτομῆται, ἅμα ταῖς κλίμαξι καὶ τῷ περὶ προσέρρηξαν τῷ τεῖχει.

94. Τότε πᾶσα αἰρὶς ἣ ἐνοῦσα τῇ πόλει ὄρα καθάπερ τι νέφος χειμεριῶν κατουρίων, μετὰ βίας τὰ τῶν βελῶν ἅπανα πλῆθη τῶν ὁρῶν κατασπαραγνῶσα, καὶ ἀπὲρ φωτὸς ὅσον πυρρῶν ἀπεργάζετο, τότε δὲ ἴδοντα ὁ τοῦ Χριστοῦ τεθέσται μάστις τῆς πόλεως ἀποσοφῆσαι. Πυρίκαυστον [δε]^β ἐν πλῆθει παραάξει τοὺς προσημανθέν ἐτοιμαστο παραπίλιν, πυρὰ γὰρ μεγάλην ἐξέκαυσεν εἰς ἥντερ ἔβησαν στοιχηδόν πληθύνος σφενδονῶν ἐξ ἀκοντιστῶν καὶ διὰ τοὺς τοῦτοι καὶ τοὺς ἀγροῖας καὶ τοὺς ἀκοντιστοὺς καὶ τοὺς σφενδοποιοὺς μὴ περὶσσεῖν ἅμα ἐκ τῆς πληθύος τῶν ὄντων τῶν ἐκ τοῦ τεύχους ἔξω προκύει, ἣ ὅλος καταρεῖν ἐκδέξασθαι τὴν ἀπειρά ὄρα ἣ τοὺς λίθους [Toug. 172—174] (IV, 188) καὶ τοῦτον παρ' αὐτῶν γενομένην, καὶ τῆς ἰδῶν εὐλῆς πίσεως καυθείσης, μαρ' ὅλος τὴν τῶν οὐδῶν συνθεῖν πρὸς αὐτὴν χερσῶσαι, ἀλλ' ὡς ἐγκαινωσάμενα, καὶ ἐν ἑτέρῳ προσπετήγῳ εἶδει. (ASS, p. 174 E)

IV, 189. Οὕτω τὸ αὐτὸ παραπίλιν καὶ κατὰ οὐδὸν διεμενεν, ὡς τοὺς βαρβάρους ἐκπλεγνῶς τοῦ τοιοῦτου ἀποστήναι τοῦτον, πληγὰς τε αὐτὸν ὁλῶς καὶ τραύματα καὶ φέτους ἐν τοῖς αὐτοῖς βαρβάρους δοράταις γενεήσθαι, οὐ μόνον ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλης τῆς χερσονήσου καὶ κατὰ θάλατταν. Ἐπεὶ οὖν τρεῖς ἡμέ-

νικογ, и всички прекарваха цяла нощ будни в грижа и скръб поради очакваното превземане на града.

93. Тогава можеше да се види, както казахме, че хората приличат по вид на образа от пророчеството на Данаил към Навуходоносор, когато той заедно с животните като вол ял седем години трева и тялото му се напоявало от роса¹. Коремите им бяха станали като на бременни жени поради неизказано лошата храна и вода. И когато най-после съмна, цялото варварско племе се вдигна и единогласно нададе такъв вик, че цялата земя се разтърси и стените с разклатиха. В същия момент всички вкупом се доближиха до стената заедно с пригответите от тях защитни оръжия, машини и огън. Едни вървяха по суша, а другите въоръжени преминаха по ред по цялото крайбрежие през мостовете от кораби. Те бяха стрелци, щитоносци, леки части, копиеносци, пращари и техници. И по-смелите, заедно с стълбите и огъня, се спускаха към стената.

94. Тогава всяко живо същество, което беше в града, видя безбройното множество стрели като някакъв буреносен и дъждовен облак силно да ципи въздуха и да докарва нощна тъмнина вместо светлина. Но тогава там се видя как Христовият мъченик прогони варварите извън града. В бъркотията на нападението те изгориха гореозначената вратичка, като запалиха голям огън, в който изстрелниха едно след друго много дървета. Стрелците, леко въоръжените части, копиеносците и пращарите не позволяваха на никого от множеството войници, които бяха на стената, да се покажат навън и изобщо да издържат на хвърляните безброй копия и камъни. (IV, 188) Когато те направиха това и цялата вътрешна дървена част на вратата беше изгорена, сглобените железни части съвсем не се огънаха, а изглеждаха като запалени и споени с някакво друго вещество.

IV, 189. Така, тази вратичка, ако и изгорена, остана здрава, та варварите, изплашени, се отдръпнаха от това място. Те получица невидимо не малко удари и рани и ладоха убити, и то не само на това място, а и по цялата суша и край морето. И тъй, след като три дена се

^α) add. Toug. ^β) δι' add. Toug.

¹ Вж. Данаил, IV, 22, 30.

ρας οὕτως [πρὸς]^α τοὺς πόλεις καὶ πρὸς τοὺς παρ' αὐτῶν οὐκ ἐκείνων^β εὐκαίτως καὶ εὐμαχίαις τοῖς πόλεως κατὰ τῶν ὁμοίων πολέμοις ἔχοντες, τὴν τε δυναστείαν μετὰ θρήνου καὶ ὀλοογμοῦ μετ' ἐναντίων λαβόντες, καὶ τοὺς θεύθεν αὐτοῖς σφαγεῖας ἀρχοντας διὰ τοῦ ἀθλοφόρου, καὶ τοὺς αὐτοῦ πληγέντας, μετ' ἀλλήλων μαχόμενοι εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἀπῆλθον. (ASS, p. 174 F) [(95) οἱ δὲ τῆς θεοφυλάτου κατέστη πόλεως ἅπαντες τῷ Θεῷ συνήθους ἐχρηστούσαντες, τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐνηρημένα πολέμικα κατασκευάσματα, ἦσαν τὴν αὐτῶν ἐχρόνους ἐκλήν, ἔχον τῶν τεχνῶν ἐκράζον, λέγοντες: Δόξα τῷ Θεῷ τῷ καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ἐπιλέτοις καὶ ἀμαρτωλοῖς τῶν ἔλεον αὐτῷ ἀνέδοσαν ἵνα μὴ ἐπαίρηται γενεὰ κατὰ γενεὰ, ἡμῶν ἀναξίων ὄντων τῶν τοῦ Θεοῦ ἀκαταλήπτων θαυμάτων, ἀλλ' ἐν ταπεινότητι ἡμῶν ἡμνήσῃ ἡμῶν ὁ Κύριος. (Touss., pp. 174—176)]

IV, 190. Οἱ δὲ βάρβαροι πρὸς ἀλλήλους μαχόμενοι ἔλεγον τοῖς διεκείρισαν αὐτοῖς: Οὐκ ἐλάτε ἡμῖν μηδὲν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, εἰ μὴ τίνας γέροντας καὶ ὀλίγα γενναίους; καὶ πόθεν ἢ ἰσοσθένει πληθὺς τοῦ ἐν τῇ πόλει λαοῦ ἢ ἀντιπαραταξομένη ἡμῖν; τοῦτο δὲ πᾶσι δὴλον καθίστατο, ὅς ἢ τῶν ὀρίων διὰ τοῦ ἀθλοφόρου γενομένη τῇ πόλει ἐπὶ ἡμῶν συμμαχία. (ASS, p. 174 F) [(96) Μετ' ὀλίγας οὖν τινὲς ἡμῶν, καὶ οἱ ἐν τοῖς Βελεγερίταις ἀπελθόντες μετὰ τῶν ὀρίων, συνθέντες διὰ τῶν τοῦ ἀθλοφόρου προφειδῶν κατελάσαν, μαχόμενοι ἐκείσε διὰ τῶν Σκαθάνων τὴν θεοθεν διὰ τοῦ δουδίου καὶ προστάτου ἡμῶν Δημητρίου τῇ πόλει γενομένην σωτηρίαν.

97. Τῶν δὲ βαρβάρων, καθὼς ἐβήσαν, ἀποτοχεύσαντες, καὶ αὐτοὶ ἀνύμνησαν τὸν Θεὸν τὸν ἐν ὀλίγοις σῶζοντα, καὶ τὰ δοθέντ' ἐνδυναμοῦντα, καὶ τοὺς ἰσχυροτέρους μισσημένους, καὶ αὐτοὶ... ἦσαν κατ' αὐτῶν ὁ Κύριος βουλὴν διεσκέδασεν: οὗτοι ἤλπιον εἰ ἐχθροὶ ἐπὶ τῇ μεταστέτῃ αὐτῶν, καὶ ἐνδυναμώθησαν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ τῷ πληθὺ αὐτῶν.

98. Καὶ τὸ μὲν τῆς πολιορκίας παρὰ τῶν ἀντικείλων τῆς πόλεως διὰ τοῦ ἐκείνου ὑπερμάχου ἔως διεσκέδαστο: εἰ γὰρ τις κατὰ λεπτόν διασφύσει βουλευθείη τὰς κατὰ πόλιν καὶ πόλιν γενομένης θαυματουργίας τοῦ ἀθλοφόρου, καὶ ἐν τοῖς παλαιῶς μέρεσι καθὰ προκίετα, οὐδὲ αὐτῶν τῶν τοῦ Νείλου παλῶν ἐξαγαγεῖν πρὸς καταστροφήν χωρῶν ἐν γροφῇ βιβλίων, τοὺς ἀθλοῦς ἢ τοὺς θαύμασι ἢ τοῖς ἐπιστολαῖς ὁρῶντες καὶ κατὰ τοὺς κληρονομίαις τοῦ μάρτυρος.

^α) add. Touss. β) συνεκράθειον corr. Touss., συνεκράθειον Boll.

сражавали по този начин при вратите и по местата, които им се бяха сторили лесно превземаеми и удобни за сражение, те със съзнание и ридание отнесоха със себе си нещастията си и военачалниците си, които по божия повеля бяха убити чрез победоносца, а също и ранените там. Те се върнаха по своите места, враждувайки помежду си. (95) А всички жители на този богохраним град благодариха богу според обичая си. Те намериха донесените от неприятелите военни снаряжения, т. е. съоръженията им от дърво, и ги внесоха вътре в града, като казваха: „Слава на бога, който проявява милостта си дори към нас, нищожните и грешните. За да не се вдигне род срещу род и въпреки че бяхме недостойни за божияте непонятни чудеса, все пак господ си спомни за нас, когато сме унижени“.

IV, 190. А варварите, които враждуваха помежду си, казваха на подбуждателите си: „Не ни ли казвахте, че няма никой в града освен няколко старци и малък брой жени? Откъде се взе това многобройно население в града, което ни се противопостави? Това направи явна за всички помощта, която градът ни получи от светните чрез победоносца. (96) И тъй, след няколко дена и тези, които бяха отишли при велегезитите, се завърнаха с жито и варива, като бяха спасени чрез застъпничеството на победоносца. Те бяха научили там от славяните за спасението, дадено на града от бога чрез прославения наш покровител Димитрий.

7. А след като варварите, както казахме, претърпяха неуспех, също и те възхвалиха бога, който спасява хората, дори и малцина на брой, подкрепя слабите и бичува горделивите. Те [разказаха] и за плана, [замислен] срещу гражданите и осуетен от господ, защото враговете се надяваха на своята съета и се уповаваха на оръжията си и на числеността си.

98. Обсадата на града, [устроена] от противниците, беше провалена по този начин от неговия защитник. Защото ако някой би искал да разкаже подробно и както подобава за чудесата, които победоносецът извърши при мястото до вратата и по крайбрежните места, самите пашруси от Нил дори не бяха стигнали, за да се приготвя хартия за написването на книги с подвизите и чудесата, видимите грижи и невидимото покровителство на мъченика,

99. Ἄλλ' ἐκ τῶν πλείστων βροχία τοῦ ἐκθέσθαι πρὸς δόξαν καὶ αἶνον τῆς θείας Τριάδος καὶ τοῦ τσερκασιτικοῦ ἡμῶν, λέγου διὰ τοῦ εὐσεβεστάτου Δημητρίου. Εἰ γὰρ τὸ εἰς πολιορκίας τοῦτε διεσκέδαστο, ἀλλὰ τὸ τῶν κούρουον ἤγουν ἡμετέρων ἀνενδότων προσβολῶν οὐκ ἐπαύσαντο· ἀλλὰ, κατὰ τὸν προκειμένον τρόπον, ἐκ πάντοθεν ἐπὶ πόλει τοὺς ἐπιβροχίως δι' ἐνεδυῶν ποιοῦμενοι, τοὺς ἀμελεστότερους διατρέποντο.

100. Μήποτε δὲ καὶ τοῦτο ὄντως καὶ τῶν ὑπερβαλλόντων θαυμάτων θαῦμα καθέστηκεν τῶν γὰρ προλεχθέντων τῶν Σκλαβίνων ἐπὶ τῇ ἐκείνων ἀπωλείᾳ τῶν τῶν ἀμυντηρίων ὅπλων τε καὶ μαγγάνων, ἐπὶ παρατάξει τῆς πόλεως [κατασκευῆν] καταύχοντας ἐκασοῦνται τε καὶ ἐργαζομένους, καὶ ἄλλος ἄλλας μηχανὰς ἕνας ἐκινῶν ἐκτενέουσιν, ἄλλος ξιφῶν καὶ βελῶν νεοκατασκευασίους ποιήσας, καὶ θάτερος θάτερον εὐδοκωμώτερος καὶ σπουδαιότερος σπεύδων τοῦ ἐτέρου δεικνύσθαι πρὸς παράθεσιν τῶν τῶν ἐθνῶν ἡγουμένων ἡρωϊζέτω.

101. Ἐν οἷς τις ἐκ τῶν τοῦ αὐτοῦ Σκλαβίνων ἔθρους ἐπάρχων, καὶ ἰσχύος καὶ ἐργῶν καὶ τῇ θανατῇ ἐμπειρος, τοιοῦτος πρὸς παράταξιν ἦτορ κατασκευῆν μαγγανιστὴν τυγχάνουσιν διὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ πολιτείας, τὸν ἔργα αὐτῶν ἤξιον παρασχεῖν αὐτῷ ἰδεῖν καὶ τὴν αὐτῶν σπουδασίην ἐφ' ᾧ κατασκευάσει διὰ ξύλων εὐλήριων πύργον εὐτεχρον ὑπὸ τροχῶν καὶ πινας κυλινδρῶν δι' εὐμηχανοῦ σπινθήκας ἐνδόξως τοῦτον ἐκ βυσσῶν νεοδύσαν, πετροβόλους ὑπέρθεον ἔχειν φράζας, καθηλωσάσας τε ἐξ ἀμετακινήτων ξυροτευχῶν εἰς ἐπάλξεις δὲ ἀνωθεν ἐνθα δουλάτας βάλαντες τριώροφον δὲ τοῦτον, καὶ τοξότας ἔχοντα καὶ σφενδονήτας καὶ, ἀπλῶς εἰπεῖν, τοιοῦτον κατασκευάσει ὅρασαν δι' οὗ διασχορίζετο τὴν πόλιν πάντως ἔλεειν.

102. Τῶν δὲ λεχθέντων ἀρχόντων τῶν Σκλαβίνων ἐκληγομένων ἐπὶ διαθέσει οὐκ ἐλεγον ἕνους κατασκευασίμους, καὶ ἐν ἀποτίᾳ τῶν λόγων γυγνόμενον, ἦσαν μαρτυροῦν ἐν τῇ γῇ τὴν τοῦ λεχθέντος ἀρχαίου κατασκευῆν μηδὲ ἐν τοῦτω μέλλοντας δὲ τεχνίτας, δὲ τὴν τοιαύτην κατασκευῆν ἐκτελεῖν, τῇ γῇ δεικνύον τὸν σκόπεον τοῦ ἔργου ὡς εἶπον, νεοθέοντας ἐφ' ὀφειλῇ τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι, προθύμως παρέσχον νεοκίας παμπόλλους, τοὺς μὲν κόπτοντας τὴν γῆν πρὸς τὰ βάθρα, ἄλλους ἐμπειρούς

99. Но от твърде многото факти трябва да се направи един кратък разказ за хвала и прослава на св. троица и на нашия защитник, сиреч на премогъщия Димитрий. Въпреки че обсадата беше осуетена тогава, все пак набезите или непрестанните всекидневни нападения не прекъснаха, но по споменатия начин варварите нападаха града из засада от всички страни и отвлечаха по-непредпазливите.

100. А ето кое беше наистина най-голямото чудо, чудо на чудесата. Гореканските славяни, за своя гибел злодейски измисляха и правеха отбранителни съоръжения и уреди, за да нападат града. Един измисляше нови, непознати уреди, друг правеше новонаобретени мечове и стрели. Всеки се стараше да си спечели по-добро име и да се покаже по-усърден от другия и всички се съревноваваха да помагат на племенните вождове.

101. Между тях имаше един човек от същия славянски народ, опитен в постъпките си и в делата си, и разумен. Той беше такъв, поради присъщата му голяма опитност за съгласяване и приготвяне на бойни машини. Той помоли самия княз да му даде разрешение и помощници, за да приготви една хубаво изработена кула от добре сглобени дървета и поставена на колела и някакви цилиндри чрез изкусно сглобяване. Той шиял да я покрие с прясно одрани кожи, шиял да я претгради, за да постави отгоре каменометни машини и да закове от двете ѝ страни части във вид на мечове. На горната част шияло да им изберат, където щели да се движат войници. Тя шияла да бъде на три етажа и в нея да стоят и стрелци, и прашкари. Накратко казано, шиял да приготви такъв уред, чрез който той твърдял, че непременно ще превземе града.

102. Споменатите князе на славяните, удивени от описанието на странното изобретение, за което говорех, се отнесоха недоверчиво към думите му и го накараха да изобрази на земята устройството на гореканската машина. Майсторът, който беше открил това изобретение, никак не се поколеба и показа на земята модел на работата си. Убедени, както казах, за ужаса, който кулата щеше да предизвика, те на драго сърце дадоха много младежи, един — за да сечат дърва за основите, други — опитни и силни брад-

*) κατασκευῆν add. Toug.

πελεκητὰς εἰσενεῖς, ἐτέρους τέκτονες αὐτῶν ἐμμελῶν, ἄλλους ὑπλήτας καὶ βελοναῖς ἀνδρῶν καὶ ἦν πολυπληθὴς συνδρομὴ τῶν βασιλευσύντων τῷ λεχθέντι μηχανήματι.

103. Τούτων δὲ οὕτως ἄλλος τῶν ἄλλων τῷ πρόγματι συνεισῆναι, καὶ λοιπὸν τοῦ ἔργου ἐναρξασθαι μέλλοντες, ὁ πῶτον ἀρχὸς καὶ προσηγάγης, ὁ ἐν μερίσῃ προσβλέπων εἰς μέλλοντα, ὁ πανένδοξος τοῦ θεοῦ [μάργου]^{α)} Δημήτριος, τῷ τῇ μηχανῇ μέλλοντι κατασκευάζειν ὀφθαίς, βασιλίσματα κατὰ τῆς δοκίμης αὐτοῦ κρούσεως, ἔσω τοῦ νόου καὶ τῶν ἡερῶν ἐπαίρησιν εὐδόξως γὰρ ἤσθαι τοὺς ἰδίους ἀποφύγειν. Αὐτοὶ δὲ τοῦτον εἰς τὸ ἔργον προέβησαν· ἱερεὺς δ' αὖ πάλιν πορφυρότερον ἔθηκεν καὶ ὅσον πληροῦσεν αὐτῷ ἐβούλετο, τοιοῦτον μύριον δὲ αὐτῶν ἀρίστου.

104. Καὶ οὕτως ἐξεπεθίς τῶν φρενῶν, ἐν τοῖς δοσίοις ὄρεσιν, ὡς περὶ ἡγῶν ἀρχῶν, δόξεν ἀρίστον, πάντας ἀνθρώπους φέρειν καὶ χρησιμῶντες ὡς λαὸν ἀγγεῖλαι τοῦ τοιαύτης πολυπλόκου μηχανῆς ἔργον. Ἐν δὲ ταῖς ἐρήμους κατὰ τὸν δηλωθέντα χρόνον [ὅχι]^{β)} δευθεῖς μηχανήματος, αἰχρῶ ἔτου ἢ τῆς πολιορκίας διὰ τοῦ ἀλλοτρίου ὁρατὴ ἐλάτῃ. Καὶ τότε εἰς ἐσπῆραν λοιπῶν ἐλλείπειν ὁ τοιαύτης μηχανῆς ἐργασίας, ἀρηγήσαντο πῶτον ἦν ἐκ τοῦ μάργου γινόμενον αὐτῷ ἐπεξέλθων ὡς διὰ τοῦ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐναρξασθαι, ἐκαστὸν ἐκ τῶν παρὰ τὴν ἐλπίδα εἰσελθόντων ἀνδρῶν βασιλῶν καὶ ἑκαστὸν ἐκ τῶν ἐκστῶν τῶν φρενῶν καὶ τοῦ νόου, καὶ πάντας νομίζαν αὐτὸν εἶναι καὶ φέρειν.

105. Πάλιν οὖν τὸν αὐτὸν ἐκασμένον, καὶ ἀποστρέφοντα τοῦτον ἐκ τῶν ἐρήμων, καὶ εἰπὼν αὐτῷ μὴ φοβεῖσθαι, ἀλλὰ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐπιζητήσει αὐτόν. Ὅσους εἰσελθόντων, καὶ ἐπιζητήσαντων θανατοποινὴν καὶ ἐσπίπτεσθαι ἐργον, καὶ ἐρημίας, καὶ ἐπαγνοῦσθαι αὐτὸν εἶναι τῶν τῇ τοιαύτῃ μηχανῇ κωλύσαντων, αὐτὸς παύσας εἰλασμένους τῷ θεῷ καὶ τῷ ὀρίῳ μάργου Δημητρίῳ, τοῦ ἀρχόντου βασιλείας κατηγάγετο, δημηγορήσαντος πᾶσι τὸ λεχθέν ὁπῶμα. (Toug. pp. 176—182.) Καὶ ταῦτα δὲ πάλιν διὰ τῶν τοῦ φιλοπόλεμος προσηγῶν γεγνηται ἡ συμμαχία· τὸν γὰρ ἀπάντων Σκλαβόνων οὐκ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος καὶ Ῥυγγίνου, λοιπῶν ἐκ τῶν ἐνδὲν μερικῶς καταπαρόντων καὶ διαζεύκτων ἐπλεον, τοὺς θαλαττίους πλανήσαντας ἐπὶ παρακομῇ κατὰ τὸν ἐν τῇ βασιλευσύνῃ ἀνδρῶν πᾶσι παμπόλλους ἐκασθῆσαντες, ἀποτε τῶν νήσων καὶ τῆς στενῆς θαλάττης καὶ

варн, третъ — искуснн ковачи на железа, четвърти пъкъ — войници и майстори на стрели. Имаше голямо стечение на помощници при строежа на казаната машина.

103. И тъй, един други се надреварнаха в това начинание и най-после работата щеше да започне. Тогава застъпникът и защитникът на всички, преславният божн мъченик Димитрий, който със загриженост предвижда бъдещето, се яви на този, който щеше да строи машината, удари му плесница по лицето и побърка ума и съзнанието му. И наистина, той веднага започна да отбягва от своите. Те го подтикваха да върши работата си, а той отново бягаше още по-далеч. И колкото повече те искаха да се приблизят до него, толкова повече той се отдалечаваше от тях.

104. Като изгуби ума си по този начин, той започна да живее в мъчно-проходните планини като див звър без дреха. Избягваше всички хора и се криеше. Така най-сетне работата по тази сложна машина беше изоставена. И механикът не се виждаше из пустините през означеното време, докато благодарение на победоносца [враговете] се отказаха от обсадата. И тогава най-после откривателят на тази машина дойде на себе си и разказа на всички, че му се явил мъченикът. Той каза, че когато започнал работата, видял един огнен мъж, добре въоръжен който го ударил . . . по лицето. И оттогава той изгубил съзнанието и ума си. Всекиго взимал за мъченика и бягал.

105. И тъй, той отново видял този мъж, който го върнал от пустинята и му казал да не се бои, а да влезе в града и да го потърси. Той влезе в града, потърси светия чудотворец и светия спасител на града и го намери. Когато разбра, че именно той е попречил на тази машина, веднага посярва искрено в бога и в светия мъченик Димитрий и се удостои с пречиството кръщение, след като разправи на всички за казаното чудо. И така помощта отново дойде чрез застъпничеството на мъченика, който обича града: докато останалите славяни от онези места стояха отчасти спокойно и бяха сложили оръжието, от всички тях тези, които живеят по Стримон и Ривкин, нападаха много голям брой моряци, които отиваха в столицата за превозване на храни, при

a) μάργου add. Toug. b) ὅχι add. Toug. c) ol corr. Boll., τῶν in cod.

κόν ἐπὶ τὸ Πάριον καὶ Προκόνες τόπους, καὶ αὐτοὺς τοὺς εἰς τὸ τελευτεῖον θῆμα τῶν πλοῦμων εἰσχυλαπίσαντες, μετὰ πλείστον κηρὸν οἶκον ἐπὶ θυλάκους ἀπέλασαν. (ASS, p. 174 F)

IV, 191. Τότε δὲ ὁ τῶν πραγμάτων κόνος ὁ χριστοστέφης ἡμῶν βασιλεὺς τὴν ἐπιμονὴν καὶ ἀλαστορίαν τῶν ἐχθρῶν ὅρων οὐ μόνον τὴν πρὸς τὴν καθ' ἡμῶς πόλιν, ἐν δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς κολῶν ἀντιπροσάξασθαι τοὺς κρησίουτας, ἡξίωσε τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ διὰ ὁρώσης καὶ τῶν ἀντίων κατὰ τὴν τοῦ Στρυμόνος καταστρατοπεδεῖσθαι, οὐ κρηρῶν ἦτοι λαθροῖτας, ἀλλὰ καὶ προσηρῶς αὐτοῖς τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπέλεον^a οἷνας προκυνομήτας, τίς κλειστέρας καὶ τοὺς ἡχοστέφους τόπους καταλαβόντες πρὸς ἀντίστασιν τῶν ρωμαϊκῶν ἐπιστρατευμάτων^b ἀνθικελεύοντο, πάσαν τὴν βάρβαρον ἐκ διαφόρων βηγῶν βοήθειαν εἰς συμμαχίαν προσηρῶμενα. (ASS, p. 175A)

IV, 192. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ τοῦ εὐδοκεῖν, ὡς λέλεκται, μάγιστος μετὰ τῶν λατῶν ὄντων καθοπλισμένων, νίκης τὸ ρωμαϊκὸν κατὰ τῶν Σκλαβόνων ἀνέταξε στρατοπεδόν, καὶ εἰς ἡς αὐτὰ πεποιήσαν ἐνέδρας τοὺς αὐτῶν σθεναροὺς καὶ ἐξόχους καὶ δαλταζ κατέσραξαν, καὶ ἐφονεν πάσα ἡ βάρβαρος φυλὴ, ὅστε κινὰς ἐπιδραμονίας^c τῇ καθ' ἡμῶς θεοφυλάκῳ πόλει κρηρῶν δούρειαν, ἐν^d ᾧ ἐξελεῖν εἰς τὰς αὐτῶν κῆρας τοὺς πληροὺς, καὶ κρηστέας τοὺς αὐτῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὁράτου ὁφθῶν καὶ εἰς γενομένης ἐν αὐτοῖς καταστροφῆς τοὺς αὐτῶν φυμῶν^e σὺντας κατακλόντας τοὺς μέτρων [κοιτοῦς]^f προσπελίσσαι, καὶ ἦν θαυμάσιος τοὺς κρηρῶν καὶ φυγῶν πολιτας, ἅμα γυναιξὶν καὶ τέκνοις, εἰς τὰς κῆρας τῶν περὶ πόλιν καὶ λατῶν πληροῦντων ἑαυτῶν ἀπύοντες, καὶ φέρον σίτον, δοκτῆρα, καὶ ἄλλας^g ἀποσκευὰς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ πρὸς ἀποτροπὴν ἐπ' ὅμων ἀποκομίζοντας, ἀδελφούς καὶ, ὡς ἔκαστος διὰ τὴν δόδον καὶ τὸν καύσωνα, ἡμυχίαντας^h καὶ δουρ αἰτοὶ κατὰ τῆς πόλεως ἡμῶν ἐβουλεύοντο, τοῦτο

островите и тясното море¹, при местата край Парион и Проконес²; те ги пленяваха и при митницата заедно с плавателните съдове и с твърде много кораби си отиваха в страната си при своите колиби³.

IV, 191. Тогава господарят на държавата, увеличаният от Христа наш император, като видя, че враговете проявяват упоритост и надменност не само срещу нашия град, а се осмеляват да нападнат и самите управляващи, пожела неговото христолюбиво войнство да тръгне на поход срещу стримонците през Тракия и насрещните ѝ земи⁴, не скрито или тайно, а като ги предизвестя за настъпленieto си срещу тях. А славяните, предупредени, завзеха теснините и поукрепените места и се въоръжиха за съпротива срещу ромейските войски. Те поискаха за съдействие всякаква помощ от разни варварски князе.

IV, 192. Но и в този случай силният, както казахме, мъченик се въоръжи заедно с останалите светни и чрез победи издигнаха ромейската войска над славянската. Те избиха в засадите, които самите варвари бяха направили, техните силни първенци и войници. Цялото варварско племе побягна. Така те подтикнаха неколцина, които се бяха промъкнали тайно в нашия богохраним град, да се приближат към онези места, след като бяха останали [там] цялото си имущество поради неказания страх и станалата сред тях сеч, за да отидат в близките си колиби и да вземат храните си. Можеше да се види как победените граждани-бежанци⁵ отиваха заедно с жени и деца в колибите [си] около града и в останалите близки места. Те носеха на рамене жито, варива, друга похъшнина и останалите неща, нужни при бягство. Вървяха невъоръжени и както става обикновено при пътуване я жегат, бяха полуоблечени. И това, което славяните замисляха срещу нашия град,

a) ἐπιστρατευμάτων corr. Toug., ἐκ στρατευμάτων Boll. b) κατέας add. Boll. c) καὶ ἄλλας corr. Toug., καὶ ἄλλας, Boll.

¹ Според Златарски, История, I, 1, стр. 399, рѣд „Тясно море“ (τοῦ τῆς θαλάσσης) тук се разбира вероятно Хелеспонт (Дарданелите). Едва ли става дума, за Босфора, който у византийците обикновено се нарича Стенѳ. Вж. Japin, op. c., p. 437. ² Парион бил град в Мала Азия при югозападния бряг на Мраморно море, а Проконес град и остров със същото име в Мраморно море, северозападно от гр. Кизик. ³ Колибите на славяните се наричат на друго място κολαί — саване, окръг — шатри. Но повечето изследователи предполагат, че тук θάλας означава пак едни вид колиби (срв. Tougoud, op. c., p. 265, § 106, 86). Преводът на това място с несигурен. Срв. ВИНУ, I, стр. 210. ⁴ Вероятно става дума за земите в Западна Тракия, т. е. Беломорието, през където минавала Via Egnatia. ⁵ Вероятно става дума за прибегнали славяни от околностите, които си били вло краждя със Солун. За другите тълкувания на това място срв. ВИНУ, пак там, бел. 53.

διὰ τοῦ μάγιστρος ἢ ὄνοα πάντος πρόνοια εἰς αὐτοὺς ἐπαγγέλλετο. (ASS, p. 175A—B)

IV, 193. Τοῦ γὰρ στρατοῦ ἐκείνου ἐν τοῦ δουλείας καὶ εἰσεβείας βασιλείᾳ ἡμῶν λαχόντος σταλέντος ἐπὶ παρατάξει τῶν Σκλαβόνων, αὐτοφύρα σκάρη καὶ πρὸ τῆς ἡμῶν αἰχμαλωτίας ἐνταῦθα ἀπέστειλε. Τῶν κρατούντων καὶ ἐν τοῦτο ἀρρησάντων διὰ τὴν φύβαν, ὅπως ἐποίησαν ἐκ τῶν ἐνταῦθα, ἐκφορῶν μὴπως γνωσθέντες δυναμικῶς καὶ ἐποβληθῶσαν καὶ εἰ μὴ ἐκρηκνύντε χιλιάδων οἶον φύρα ἀραιὴν ἐπὶ πόλει, ἡ λεχθεὶς ἡμῶν δεσπότης διέβηεν ἑμπνευσθεὶς ἐξήκοντα χιλιάδας οἶον σταλῆναι ἡμῶν ἐκείκωνται. Τότε δὲ μετὰ τὴν τοῦ οἶου ἐστομίσθη καὶ τῶν λοιπῶν εἰδὼν, καὶ κρηάβων ἐπὶ ταῖς παραφύλακῃ κατακλεισθέντων, ἐπὶ τῆς ἐσχάτης ἀνευγκάμενοι οἱ βάρβαροι εἰς εἰρήνην λοιπὸν προσελάλησαν. — — — τὸς . . . τότε ποσὶ συμμένον ἀρχόντων ἔκων τε καὶ ἐγχερίων τὸς ἐπὶ πόλει γενομένους ἀμειλίχας τε καὶ λίπας καὶ παραβύλλον αἰσῶν τρέπους καὶ βουλῆς, ὡς μόνος ὁ ἀδολοφῶρος ἐνταρσεν, εἰ βουλευθείη τις ἐν βραχεὶ ἐκθέσθαι, οἶμαι, τῶς λεγομένην, ὡς αὐτοὺς εἴθισται, καὶ γενεθεὶς διὰ τὸς οὐκίους γνώμης τὸς τοῦ δουλιαν μάγιστρος μεροῦς φανταστροφίας, ὡς εἴθισται αὐτοῖς, ἀποκαλοῦσαν — — — (ASS, pp. 175 B—176 D)

16. Quomodo Maurus et Cuber cum exercitu Bulgarorum sedes in Illyricum collocaverint et Thessalonicam oppugnare tentaverint

V, 195. Ὡς ἴσται, φιλόχριστοι, ἐν ταῖς προτέραις τὴν τῶν Σκλαβόνων ἡγούν τοῦ κληθέντος Χατζήτονος καὶ τῶν Ἀβάρων καὶ ἐν μερεὶ ἐκθεσῶν ἐπιουρομένη, καὶ ἐπὶ τὸ Ἰλλυρικὸν σχεδὸν ἅπαν, ἡγούν τὸς αὐτοῦ ἀπαρχίας, λέγουσιν δὴ Παννονίας δύο, Δακίας ὁμοῦτως δύο [Δαρ-

висният промисъл го обръна срещу тях благодарение на мъченика.

IV, 193. Защото този, който царуваше над нас справедливо и благочестиво, след като изпрати тук войска за борба срещу славяните, изпрати още и кораби с жито, дори преди да го помолим. И макар и в този случай управниците да отстъпиха и бездействие от страх да не би износът на жито, който направилих оттук, да бъде разкрит с възмущение и да не би да бъдат обвинени, заедно са казали, че на града не ще стигнат само около пет хиляди мери жито, казаният наш господар, по божие внушение заповяда да ни изпратят шестдесет хиляди мери жито. Тогава, след като житото и другите храни ни бяха изпратени и корабите, които ги натежа, отплуваха, варварите, доведени до безизходно положение, заговориха най-после за мир. — — — Ако някой пожелае да изложи накратко грижите и скърбите, мислите и намеренията, които... тогава назначените първенци, чужди или местни, са имали по различни причини по отношение на града и с които само победоносците се справя, ще кажат, мисля, че някои по навик приказват глупости и ще сметнат чудесата на прославения мъченик за отчасти лъжливи, измислени от тях, както обикновено. — — —

16. Мавър и Кубер се установяват в Илирик с българска войска и се опитват да превземат Солун¹

V, 195. Както знаете, христолюбци, в предишните глави ние разказахме отчасти за славяните, т. е. за така наречения Хацон, и за аварите². Разказахме и за това, че те опустошиха почти целия Илирик, именно провинциите му: двете Панонии, също и двете Дакии, Дарлания,

¹ В cod. Moz. стои следното заглавие: Περὶ τοῦ μελετηθέντος κρημνὸς ἐμπνεύσαντος πάλιν κατὰ τῆς πόλεως παρὰ τοῦ Μάγιστρος καὶ Κούβερ τῶν Βουλγάρων („За междоусобната война, тайно замислена срещу нашния град от българите Мавър и Кубер“). ² Авторът припомня третото славяно-аварско нападение. За Пребъла тук не става дума, поради което H. Mader, пос. съч., стр. 561—562, предполага, че разказът за Кубер е бил съставен преди разказа за Пребъла. Според Бурков, пос. съч., стр. 211—212, установяването на Кубер в Македония е станало през 60-те години на VII в., а според Баршищ, пос. съч., стр. 126—136, — между 680—685 г. Lemerle, La composition, p. 360, приема отъждествяването на Кубер от Чудесата с Кубрат (584—642) на патриарх Нисифор и смята, че разказите, предизвикани от този Кубер-Кубрат, са станали през 635 г., както съобщава Нисифор, а отличаването на византийските поданици от аварите отнася към времето на имп. Теодорей (578—582). H. Grégoire, L'origine et le nom des Croates et des Serbes, Byzantion XVII (1944—1945), p. 88, приема идентифицирането на Кубрат с Кубер. Напротивното мнение стои V. Beševliev, Zur Deutung der Inschrift von Madera, BZ XII (1954), pp. 120—122. Подробен анализ на различните мнения виж. у Бурков, пак там, стр. 172—173, бел. 2, и Баршищ, пос. съч., стр. 130—133.

δανίαν, Μινωίαν, Πρεβάτιαν, Ῥοδοπην καὶ πά-
σας ἑπαρχίας ἐν μὲν καὶ Θράκη, καὶ τὰ πρὸς
Βυζάντιον μακρὸν τεῖχος¹⁾ καὶ λοιπὰς πόλεις
τε καὶ πολυαίετας ἐπισκοπήσαντες, ἔπειτα τὸν
αὐτὸν λαὸν εἰς τὰ ἐκείθεν πρὸς Πανονίαν
υἱὸς τὸ πρὸς τῇ Δανουβίῳ ποταμῷ, ἤσα-
νος ἑπαρχίας πόλιν μακρόπολιν ἐπέθεκεν τὸ
λεχθὲν Σερμίου²⁾ ἐκείσε οὖν, ὅς ἐλεῖται, τὸν
ἄπαντα λαὸν τῆς αἰχμαλωσίας κατέστησεν ὁ
λεχθεὶς χάρανος, ὅς αὐτῷ λοιπὸν ὑποταγμένους
ἐξ ἐκείνου οὖν ἐπιμαγέτις μετὰ Βουλγάρων
καὶ Ἀβάρων καὶ τῶν λοιπῶν ἔθνικῶν, καὶ πε-
δοποιούστων ἀπαλλήλων καὶ λαῶν ἀνείρου
καὶ παιδιλλίου γεγενητός, πῶς δὲ παρὰ περὶ
ἐκείσεως τὰς ἐνεργασμένας παρεληφθέντες³⁾ καὶ τὴν
δουρὴν τοῦ γένους κατὰ τὸν ἥθη⁴⁾ τῶν Ῥω-
μαίων, καὶ καθύστερ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐπὶ τοῦ
Φαραὼ ἠβζάντο ἐν τῶν Ἑβραίων γένος, οὕτω
καὶ ἐν ταύταις κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον διὰ τῆς
θεοδόξου πίστεως καὶ ἁγίου καὶ ζωοποιῶν βα-
πτίσματος ἠβζετο τὸ τῶν Χριστιανῶν φύλον,
καὶ ἡμέτερος θεαίερος παρὰ τῶν πατρῶν τοποθε-
σιῶν ἀρηγοούμενος, ἀλλήλους πῶρ ἐν ταῖς καρ-
δίαις τῆς ἀποδοχέως ἐσφύσαν. (ASS, p.
179 C.—180 D)

V, 196. Χρόνιον γὰρ ἐξήκοντι ἤδη ποι-
καὶ πρὸς διαδραματίζοντο, ἀπ' ἧς ἐκ τοῖς αὐτῶν
γεννητόρις ἢ παρὰ τῶν βασιβέρον γεγέννηται
πύθθητος, καὶ λοιπὸν ἄλλας νέος ἐκείσε λαὸς
ἀνεργαίνετο, ἐλευθέρους δὲ τῶς πλείους αὐτῶν
ἐκ τοῦ χρόνου γεγέννηται, καὶ λοιπὸν ὅς ἴδιον
ἔθνος προσέχευε ὁ Ἀβάρων χάρανος, καθὼς
τῷ γένει ἔθος ἐστήριξε, ὄντονα τοῖς τοῖς ἐπ' αὐ-
τῶν κατέστησε, Κοῦβερ ὄνομα αὐτῷ, δὲς ἐν τῶν
τῶν ἀναγκαιοτέρων προσοικισμένων αὐτῷ μα-
θῶν τὴν τοῦ τοῖς τοῖς λαῶν τῶν πατρῶν πό-
λεων ἐκφυγίαν, ἐν αὐτῇ γίνεται καὶ ἀνάστατον
λαμβάνει τὸν πάντα Ῥωμαίων λαὸν μετὰ καὶ
ἐτέρων ἔθνικῶν, καθὼς ἐν τῇ Μωσαϊκῇ τῆς
Ἑξέδου τῶν Ἰουδαίων ἡμετέρεται βιβλῷ, τοῦ
ἔστω, προσηλίτους μετὰ καὶ τῆς αὐτῶν ἀποσ-
κευῆς, καὶ ἐπὶ λαὸν, καὶ ἀνάσταται καὶ ἀντάγει,
καθὼς λέλεκται⁵⁾ τοῦ χαράνου γίνονται, ὅστε ἐγ-
νομότα τὸν αὐτὸν χάρανον διώξει δυνάσθεν αὐ-
τῶν, καὶ συμβαλλόντων αὐτῶν καὶ ἐπὶ πέντε

Μισία¹⁾, Πρεβαλιτάν²⁾, Ροδοπ³⁾ и всич-
ки други провинции, а още и Тракия⁴⁾,
и земите при Дългата стена край Кон-
стантинопол, както и останалите градове
и селища. Те завлякоха цялото това на-
селение в отвъдната земя към Панония,
до река Дунав. Главен град на тази про-
винция някога беше така нареченият
Сирмиум. И тъй, там, както се каза,
споменатият хаган настани целия пленен
народ, вече като подвластен нему. Именно
оттогава те се смесиха с българи, авари
и с останалите племена, родиха им се
деца от това смесение и станаха огро-
мен и много голям народ. Всяко дете
наследи от баща си вродените каче-
ства и влечението на рода към ромей-
ските предели. И както еврейският народ
се размножавал в Египет при фараона⁵⁾,
така и тук по същия начин, чрез право-
славната вяра и светото и животворящо
кръщение, се разрастваше християнското
племе. Те си разказваха един на друг за
земите на бащите си и взаимно запал-
ваха в сърцата си желание за бягство.

V, 196. Защото вече бяха изминали
около шестдесет години и повече, откакто
варварите бяха извършили нападение над
родителите им, и ето, появи се там
друг, нов народ. Мнозинството от тях
бяха станали с течение на времето сво-
бодни и хаганът на аварите, като ги
смяташе за свой народ, както беше обичай
у аварите, постави им за началник Ку-
вер⁶⁾. Той, като научи от някои,
които му били по-близки, че този на-
род копнее за градовете на бащите
си, започна да обмисля. После вдиг-
на целия този прокуден ромейски на-
род заедно с други племена, както е
разказано за юдеите в Мойсеевата книга
„Изход“, т. е. пришълците тръгнаха заедно
със покъщнината и оръжията си. Те се
вдигнаха и въстанаха, както казахме,
срещу хагана, така че когато самият ха-
ган узна, започна да ги преследва. Те
влязоха в пет или шест сражения и пъв

a) e Τουρ. b) παραίχθους corr. Τουρ. παραίχθους Boil. c) καθὼς ἰδόμεθα Τουρ., κατέλειπται Boil.

¹⁾ Инако е две провинции Мизия и областното административно деление на Византийската импе-
рия: провинция Първа или Горна Мизия, които обхващала приблизително земите по басейна на
р. Морва, и провинция Втора или Долна Мизия, между Стара планина, Добруджа, р. Дунав и р. Ват-
²⁾ Провинция Превалитана обхващала земите на днешна Западна Сърбия по р. Дрина и част от
Албания. ³⁾ Провинция Родопс обхващала областта на Родопите и земите по Беломорското край-
брежие, между реките Места и Марица, приблизително дн. Западна Тракия. ⁴⁾ Провинция Тракия
обхващала земите по средното течение на р. Марица с градовете Физалипол (Пловдив) и Берон
(Стара Загора). ⁵⁾ Загата се за библейския разказ, изможен в книгата „Изход“, за дългогодишното
робство на еврейския народ под властта на Египет, отсдето бил изведен от Мойсеев. ⁶⁾ Според
Г. Фехер, Първата поява на прабългарите в Македония, МПР, IV, 1—2, стр. 89—97, това тюркско
име означавало „сина““. Тълкуването е несигурно.

ἢ ἔξ πολλοὺς καὶ ἐν ἀμοιβεῖς παρ' αὐτῶν
ῥηθέντος, μετὰ τοῦ ἐπολεμήσαντος αὐτοῦ λαοῦ
φυγῇ χρησάμενος ἐν τοῖς ἐδοσίοις πρὸς ἄρ-
στον ἄπειοι τόποις, ὡς λοιπὸν μετὰ νύκτος περὶ-
οῦντα τὸν αὐτὸν Κούβερ μετὰ τοῦ εἰρημίου
ὄν αὐτῷ παντὸς λαοῦ τὸν προσηρηθέντα
Ἰάνουβιν ποταμὸν, καὶ ἔλθειν εἰς τὰ πρὸς ἡμῶς
μέρη, καὶ κρατῆσαι τὸν Κεραμεισίου κάμπου,
ἡφείδου αὐτῶν ἐγκαταθέντων, τὸς πατρὸς
ἡτοῦτο πόλεως, ὡς μάλιστα οἱ τῆς δευδοδόξου
καθιστῶντες πίστεως, οἱ μὲν τὴν καθ' ἡμῶς
μακροπορόλακτον τῶν Θεσσαλονικέων πόλιν,
ἄλλοι [δὲ] τὴν πανευδοίμου καὶ βασιλίδου τὴν
πόλιν, ἔπειτα δὲ τὸς διομεναίους τῆς Θράκης
πόλεις. (ASS, p. 180D—E)

V, 197. Ταῦτα δὲ τοῦ λαοῦ βουλευόμενοι,
συμβουλευτάς διὰ τὴν γνώμην τῆς βασιλῆς
καταφύγουσιν, ὥστε μὴ τινος ἐξ αὐτῶν
τοῦ ποθομένου τοῦτου^α ἀξιοθῆναι, ἀλλ' αὐτὸν
Κούβερ πάντως ὡς συμμέστωρ ἐξελεγχόντως ἐπι-
κρατῆσαι, καὶ τοῦτον ἄρχοντα καὶ χάραν γεν-
εσθῶν εἰ γὰρ πρὸς τὸν ἐπὶ Θεοῦ βασιλεῖν
ἡμῶν λαόντα ἀπελθεῖν πειραθεῖν, τὸν λαὸν
ἀποστα παρ' αὐτοῦ ληγόμενος καὶ διασκορπιστός
τοῦτον τῆς δοχῆς ἀλλότῳ οὐ καθίσταται, καὶ κατε-
στὸς δοκεῖν, ὥστε πρὸς τὸν κύριον τῶν οὐρανῶν
προσεβέσθαι αὐτῷ, ἐν' ᾧ μὲν μετὰ τοῦ
ὄν αὐτῷ ἐπ' αὐτοῦ λαοῦ ἐκείνῃ, αὐτῶν κελυ-
σθῆναι τὰ παρακείμενα ἡμῶν τῶν Δραγουβιτῶν
ἐξ ἡν δαπάνης κατὰ τὸ ὕψος αὐτοῖς ἐπιχορη-
γήσαι, ὃ δὲ καὶ γεγέννηται καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τοῦτο
ἐπὶ αὐτοῦ εἰσαλθόντων πλείστον εἰς τὸς τῶν
Συλάδων οὐκράς^β καὶ διασκορπιστῶν παρ' αὐτῆς
καθ' ἡμῶς πόλεως καὶ ἀκριβοῦς ὡς ἐκ
μύθου μὴ ἐπαύειν αὐτῶν^γ, ἡρξάντο πλείστοι
λοιπῶν οἱ ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὅπως μετὰ γενου-
κῶν καὶ τέκνων ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῆς ἡμῶν
εἰσέλθαι πόλιν, οὗς τινος αὐτοῖς οἱ τὴν ἑκταχὴν
ἔχοντες φρονεῖν ἐν τῇ βασιλευσύνῃ διὰ τῶν
πλοῦμων ἀνταγμιον πόλιν. (ASS, p. 180 E—F)

V, 198. Τοῦτον τε γνωσθέντος παρὰ τοῦ
εἰρημίου πρίστου αὐτῶν Κούβερ, καὶ μὴ δυ-
ναμένου τὸν ὑκαίμενον ἐν τῇ καρδίᾳ ἀποκα-
λεῖναι δόλον, δοκῆναι μετὰ τῶν αὐτοῦ συμ-
βούλων ἐπὶ σκιάᾳ ἀπαλεῖν καὶ γνώμῃ, καὶ
κατὰ τὴν κρυφὴν βουλὴν ἰσχύ, ὥστε τινος τῶν
αὐτοῦ ἀρχόντων ἔξοχον ὄντα καὶ πανόργον ἐν
πᾶσι, καὶ τὴν καθ' ἡμῶς ἐπιστάμενον γλῶσσαν
καὶ τὴν Ῥωμαίων, Συλάδων καὶ Βουλγάρων,

всичките той беше победен от тях. Той
удари на бягство с останалата си войска
и се оттегли по-навътре в северните
места. И тъй, Кувер премина победо-
носно казаната река Дунав с целия спо-
менат народ, който беше с него, дойде
в нашите земи и завладя Керамисийското
поле¹. Те, като се настанаха там, помис-
каха да се върнат в родните си градове,
главно защото биха запазили православ-
ната си вяра: едни — в нашия, пазен от
мъченика град Солун, други пък — в
прещастливия град и царица на градо-
вете², а трети — в останалите градове на
Тракия.

V, 197. А докато народът желаваше
това, злонамерни съветници коварно под-
държаха мнението, че никой от тях не
трябва да се удостои с това, което же-
лае, но че сам Кувер трябва да владее
всички и да им стане предводител и
хазан, защото са излезли заедно. Защото
ако той се опита да отиде при този,
който е отреден от бога да царува над
нас, то императорът щял да вземе целия
му народ и да го разпръсне, а него да
лиши от властта. И тогава присторено
[Кувер] отправи пратеници до областеля
на скиптъра с молба да остане там с на-
рода, който беше с него, и да се запо-
вядва на драгонитските племена, които се
намираха близо до нас, да им доставят
достатъчно количество храни. Така и
стана. Когато повечето от тях влизаха
по този начин в колибите на славяните
за храна, те разпитваха за нашия град.
И като научиха с точност, че не е далеч,
мнозина от тези ромейски потомци за-
почнаха оттогава да навлизат, с жени и
деца, в този наш богоспасаем град. Тези,
които се грижеха за управлението на
града³, веднага ги изпращаха с кораби
в столицата.

V, 198. Споменатият предводител Ку-
вер узнал за това. Не можейки да скрие
коварството, което лежало в сърцето му,
за своя гибел и по свое усмотрение той
направил съвещание заедно със съветни-
ците си и тайно взел следното решение.
Един от неговите първенци, който бил
изтъкнат и лукав във всичко, знаел на-
шия език, както и езика на римляните, на

a) add. Tug. b) τοῦτον Toug, αὐτοῦ Boll. c) αὐτῶν corr. Toug, αὐτοῦ Boll. d) τοῦτον Toug, καὶ τῶν Boll.

¹ Керамисийското поле се отъждествява обикновено с днешното Битолско поле. Вж. Н. Иванов: ИБД, I (1910), стр. 236 сл. Според Златарски, История, I, I, стр. 149, за предпочитане е отъждествяването му с Прилепското поле. Срв. също литературата във ВМФ, стр. 213, бел. 58. ² Т. е. Цариград. ³ Т. е. споменатите по-горе префекти.

καὶ ἀπλῶς ἐν πάσῃ ἡκουσμένην καὶ γέμοντα πόλεως δαμιοναῖος μηχανῆς ἀνέστησαν γενέσθαι καὶ τῇ κατ' ἡμῶς καὶ αὐτὸν τῷ δοκεῖν ὡς τοῦς λοιποὺς προσπαλάσαι θεοφυλάκτηρ πόλει, καὶ δοῦλον αὐτῶν προσκαίρησθαι τοῦ πιστοῦ βασιλέως καὶ λαὸν μετ' αὐτοῦ πλείστον ἐλβελεῖν πρὸς ἡμᾶς, τὰ αὐτοῦ δεσπ' φρονούντος, καὶ ἐνθεν καὶ ἐκ τῶν τρέσαντων τοῦτον τὴν πόλιν δι' ἐμφυλίου πολέμου εἰλεῖν ἐνταῦθα δηλονότι μετὰ τὴν αὐτῆς πόλεως οὐρελλοῦτος ἐγκαταστήσεται τοῦ λεχθέντος Κοῦβερ μετὰ τῆς αὐτοῦ ἀποσκευῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ ἐνθεν ἀχωρημένον ἀναπαράσσει τοῦτον τὴν πόλιν ἐξῆς, καὶ τοῦτον δεσπόζειν, καὶ πολεμεῖν τὸς γήσους καὶ τὴν Ἀσίαν, ἐν δὲ καὶ τὸν το κράτος ἔχοντα τῆς βασιλείας. (ASS, pp. 180 F—181 A)

V, 199. Τότε οὖν τῆς σκεδῆτος καὶ γνώμης γενομένης καὶ ὅρατο τὸ παρ' αὐτῶν βουλευθὲν πιστοποιεῖσθαι, τὸ δοκεῖν, τίς ἐξ αὐτῶν, Μαύρος τοῦνομα, πείσους ἐν τῇ κατ' ἡμῶς γίνεται πόλει, καὶ πρῶτον πείθει τοὺς τὴν ἀρχὴν διέποντας χρηστοὺς καὶ ἀπατηλὰς μετ' ὅρων βήμους, ἀλλήλους καὶ ἀποδοχῆς ἔξαι πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα περὶ αὐτοῦ ἀναγαλῆν⁸, ὅπως ὁ πάντων εὐσεβέτης τοῖς παρ' αὐτῶν ἀνηνεγμένους πεισθεὶς αὐτίκα λίγην ἐγγράφων στέλλει τοῖς τοῖς ἐκ τῆς πόλεως ἀρχόντοις ἐκείνους τῷ αὐτῷ Μαύρῳ, καὶ πάντων φιλομένους χάρον, καλεῖσθαι πάντας τοὺς ἐκ τῶν τοῦ λεχθέντος Κοῦβερ νεοαρχομένους ἀποφύγους ἐπ' αὐτῶν τὴν Μαύρον γενέσθαι, καὶ τῆς τοιαύτης καλεῖσθαι ἐμφαντοῦς γενομένης, καὶ μακρῶς ἐν ἑαυτῷ ἐγγράφῳ συσταθείσης, ἐξ ἐκείνου πίστεως ἐδόθη ὁ ἐνταῦθα προσρῶς λαὸς τῷ αὐτῷ Μαύρῳ, καὶ αὐτὸς τοῖς τῶν στρατῶν ἐπὶ ἤρχον. Τότε δὲ τῶν ἐκ τοῦ Ῥωμαίων φόβου τὰ περὶ τὸν Μαύρον ἐπιστάμενοι, ὡς οὐδέποτε ἐπέλαυνον πρὸς τὰ, ἀλλὰ διὰ τὸ φανόλητος καὶ ἐπὶ οὐκ ἐκείνῳ καὶ δόλον κάματος ἐν τοῖς χρόνοις, πολλοὺς τόπους καὶ ἔθνη ἐξεπύρηνον, καὶ μὴ ὁρεῖσθαι τοῖς κακιστοῦσι ἡγεμονίαις δὲ οὗτος ἐκ διεσπάρχης τῶν αὐτῶν πλησιάζοντων διὰ τρέπων καὶ σκευῆς, τοὺς καθάδην ἐν τῷ κριτικῷ ποιούμενους τὴν αὐτὴν δεινὴν ἐνεδρῶν ἀπεκατέλεον, καὶ τὰ αὐτῶν γυναικίσκεν, ὡς ἡθέλησαν καὶ διὰ ἐβούλετο, ἔπρασαν. (ASS, p. 181 A—B)

славяните и на българите и, накратко казано, бил изкусен във всяко отношение и изпълнен с всяка дяволска хитрост. Той трябвало да се вдигне и привидно да прибегне, като другите, до нашия богопазнен град, да се простири на покорен пред верния император и така да въкара със себе си при нас твърде много хора, които споделяли ужасния му план. И след това той щял да превземе града по този начин, именно чрез междоусобна война. След превземането му, разбира се, гореказаният Кувер щял да се настани в него със своето имущество и с останалите първенци. А след като се укрепи, той щял да излезе срещу околните народи, да ги покори и да тръгне на война срещу островите, срещу Азия и дори срещу този, който обладаше царската власт.

V, 199. И тъй, след като обсъдили и взели това решение, те го потвърдили с клетва. Тогава един от тях, на име Мавър¹, се яви уж като беглец в нашия град и с благи и измамни думи, придружени с клетви, убеди най-напред управлящите да съобщат за него на пребогочестивия император много хубави и препоръчителни неща. Така, благодетелят на всички, убеден от това, което му съобщили, им изпрати веднага писмена заповед за назначение на този Мавър за консул и знаме — в знак на благоволение. Той заповяда да се поставят под заповедите на Мавър всички керамисийци, които бяха избягали от хората на казания Кувер. Тази заповед беше оповестена и вписана в матрикуларния регистър². Оттогава целият прибягнал тук народ беше поверен на този Мавър и го стана негов военачалник. Някои от ромейския род знаеха истината около Мавър, именно, че той никога не спазвал честната си дума, но поради злоба, клетвопрестъпничество и коварство винаги бил твърде лош по нрав и разорил много места и народи, та не трябвало да му се вярва. Но чрез донося на тези, които му бяха близки по характер и държане, той узна и обезглави ония, които тайно разкриваха неговия страшен замисъл, а жените и децата им продаде, както му бе угодно и където искаше

8) δεσπ' corr. Toug., δεσπ. Boll. b) ἀναγαλῆν Toug., ἀναγῆν Boll.

¹ За това лице няма сведения у други автори, ашиките работи. Вж. Grosse, op. c., p. 316.

² В матрикуларния регистър се вписвали во-

V, 200. "Ὅθεν οἱ λοιποὶ τῶν Χριστιανῶν μὴ τολμῶντες ἐξελπεῖν, ἵνα περ ἐγνωσαν, κατὰ τῆς πόλεως ἐνεδραν, ἐδωρήσαντο καὶ βασιλεὺς καὶ τὴν πόλιν, μηδεὶς τολμῶντος πρὸς ἀντίστασιν τοῦτον, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ δεδιέναι σπλὸν τοὺς ἐκεῖ τῷ δοκεῖν κραυγῶντας κατέστητο γὰρ ὁ αὐτοῦ Μάγρος κενόεχρος καὶ πενηκοντάεχρος καὶ δεκάεχρος, ὅσπερ εἶχε συμπαῖδους τῆς αὐτοῦ πόλεως γνώμης, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν ἐνθα εἰσεὶ ἄνδρες ἐπικολομαὶ νέκτωρ καὶ καθ' ἡμέραν ἐρύλαστον τὰς εὐθείας κορυφόμενοι ἐκ τῶν τοῦ δημοσίου σκένους δὲ ταύτη καὶ βουλὴ ἐπέχρανον, ὅσπερ τῇ νικητῇ τῆς μεγάλης ἐσχάτης τοῦ ἁγίου σαββήτον, ὅτε τὸς τῆς συνηθούσης Χριστοῦ ἀνταπόδοτος εὐχαρίστως ἡμελλεν μετὰ πάντων ἐκτελεῖν ἡ πόλις, τότε ἡμα ἐὼν ματ' αὐτοῦ ἐμπειροπολέμων, ἐμπερίον βάλλει πόλεμον καὶ πῦρ εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐκείνας καὶ οὕτως ἐκκαταίρει τῆς πόλεως γένεσθαι. (ASS, p. 181C)

V, 201. "Ὁ δὲ τὸ κράτος θεοφειν δεδογμένος, δοράτω ἐκταπεινῶσι καὶ νεύματι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι καρδίᾳ βουλήεις ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ ἔπον βούλειται, καθάπερ ἔδωκε, ἐκείνῃ κατέστη, ὅσπερ τὸ μελετηθὲν ἐν δόλῳ κατὰ τῆς πόλεως ἐπιστάμενος κελῶσσι κατηξίωσεν Σισινίῳ, στρατηγῷ τότε τῶν καράβων ὑπάρχοντι, ἀνδρὶ συνετῷ καὶ τοῖς λόγοις καὶ τοῖς ἔργοις, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἐν ἀπίσῳ ἀναπεθεματέρῃ¹, ὅπως μετὰ τῶν ἐκείνων ἡμερῶν καραφικῶν στρατιωτῶν τῇ ἀδολοφοφυλάκειᾳ ταύτῃ ἐπιβλεῖν πόλιν, ἐπὶ παραφυλακῇ τοῦ λεχθέντος Μάγρου, καὶ ἐὼν οὖν αὐτῷ προσκείμενος, ὅπως τοῦ τοσούτου στρατοῦ ἐνθάδε τιγρήσονται, προθυμώτερος τοῖς ἀπὸ τοῦ λεχθέντος Κούβερος ἐνθάδε καταρεῖται γένηται ὅπως ἐκείνῳ σταχυρὸς Σισινίῳ τὸ κελῶσθαι εἰς αἶρας ἀγαγεῖν βουλόμενος ἔβησαν ἀπὸ τῶν τῆς Ἑλλάδος μερῶν, καὶ καταλαμβάνει τὴν Σισινίαν νῆσον ἡμέρᾳ κυριακῇ τῇ πρὸ μιᾶς τῆς ἁγίας Πασχαλίας, ἥτις ἐν ταῖς τῶν δοκδοξίων πόλεον παρὰ πάντων ἐσκαίεται καὶ λέγεται ἡ τῶν βασιλῶν προνομία οὖν ἐν τῇ λεχθείᾳ νήσῳ, δοκίμῳ οὕτῃ ἐκ πλεόντων τῶν χρόνων, καὶ εὐεργετὸς ἕνα τῶν γενομένων ἐκείσε παναγίων τῶν ἁλῶδων καὶ ἐνὸν καθεστῶτα, ἐπ' ἐτηκόῳ στρατῷ ἐπικατέστη ἐν μέρος αὐτοῦ καθάπερ, κατέλειπε τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκτελεῖν, ὃ δὲ καὶ γένηται. (ASS, p. 182 D)

V, 202. Τῇ οὖν ἐποίῳ, ἥτις ἦν ἁγία δευτέρα τῆς εβδομάδος τοῦ κατέσθαι πάθους, καὶ

α) ἀναπεθεμένη ἐπὶ. Βολ., ἀναπεθεμένη ἐν ἐκκλ.

¹ Вж. Притчи XXI, 1.

² Скиатия, дн. Скиатос, е един от Спорадските острови.

V, 200. Поради това другите християни не смееха да издадат, каквото знаеяха за засадата, готвена срещу града. Те оплакваха и себе си, и града, но никой не смееше да се противопостави на [Мавър], а дори и тези, които уж управляваха тогава, се страхуваха от него. Защото този Мавър назначи за стотници, петдесетници и десетници хора, които му бяха съмишленици в коварния му план. А войниците му, които бяха смели мъже, бяха там денем и нощем, като получаваха издръжка от казната. Ето какво беше намерението и планът им: през нощта на велика събота срещу големия празник, когато градът заедно с всички щеше да празнува тържеството на спасителното Христово възкресение, именно тогава той заедно със своите опитни във военното Дело хора щеше да предизвика гражданска война, да хвърли огън на някои определени места и така да завладеят града.

V, 201. Но този, който беше получил от бога властта, по невидимо въдъхновение и знак (защото, както е писано, сърцето на императора е в божияте ръце и той го наклонява като вода, какъдето иска¹), още преди да бе научил за коварния замисъл срещу града, реши да заповяда на Сисиний, който тогава беше стратег на корабите, мъж разумен и в думите, и в делата си и отдаден всецяло на бога, да влезе заедно с подчинената си морска войска в този град, пазен от победоносци. Той трябваше да охранява казания Мавър и тези, които бяха преминали с него, та при наличието на една такава войска, хората на казания Кувер по-охотно да прибегнат тук. Този преславен стратег Сисиний, като искаше да изпълни заповедта, излезе от областта на Елада и стигна на остров Скиатия² в неделя преди първия ден от светлата страства седмица. Тази неделя се празнува от всички в православните градове и се нарича Връбница. И тъй, като стигнал на този остров, който беше необитаем от твърде много години, той намери един от тамошните пресвети храмове обрасъл с дървета и храсти. Той заповядал на покорната си войска да прочисти една част от него и там да се отслужи божествената литургия. Това било и направено.

V, 202. На другия ден, който беше светият понеделник от седмицата на

των ἀνέμων ἐναντίον καταρχόντων πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς πλοῦν, ἐκκληρούσας τὸν αἶθρα πάντα στρατὸν προδολέχθη ὁ παρόντος αὐτοῦ ἀνὴρ βρόχον μαρμένα εἶναι, τὸ δὲ λωπὸν τοῦ ναοῦ καθάρεται ἅπαν, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ γινόμενον ἄγιον βάπτισμα, καὶ πάντας ἐτοιμασθῆναι ἀξίους τῆς ἀγίας Χριστοῦ ἀποστάσεως¹, ὥς τί κατὰ συνήθειαν τῆς ἐορτῆς ἐκκληρώσας, καὶ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ δαλαλῆς πᾶσαν καταδήλον γενομένης, προθύμως τῆς καθάρσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἡγωνίζοντο, καὶ ἄλλος μετ' ἄλλου σκληροκαρδίαν ἐδέετο, ἄλλος εὐαρεσκῶν μετὰ τῶν ἐτέρων τὰ τῆς ἐορτῆς, ἕτερος δὲ πάλιν πρὸς ἄγρον ἰχθύων ἢ καὶ περὶ τὴν προσκαίλειτο, καὶ ἀπλῶς πάντες, κατὰ τὸ ἐκάστην δοκῶν, εἰς τὸ ἐξῆς τὰ τῆς ἐορτῆς εὐτρεπίζον ἡλαῖζαν, ἐν ἀγνοίᾳ πάντων ὄντων τοῦ κατὰ τὴν γέφυραν τοῦ λελεγεμένου Κούβερ καὶ τοῦ Μάγρου, καὶ τῶν καὶ αὐτοὺς συμπονεσάντων, καὶ διὰ μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν τῆς αὐτῆς ἀγίας δευτέρας, καὶ τὸ δευτῆρας πάντας, καὶ τὴν πρὸς συνήθειαν τοῦ Θεοῦ ἀναπέμψαι εὐχαριστίαν, ὁ πανούργημος ἐκείνος ἀνὴρ τὰ τῶν βαλῶν καὶ σκολίων καὶ λωπῶν πάντων τῶν πρὸς παραφυλακὴν ἐπιτηδεύον φροντισίας ἡρμεῖν τὸν λωπὸν ἅπαντα στρατὸν προσέειπεν. (ASS, p. 182E—F)

V, 203. Καὶ δὴ αὐτίκα ἀφρονέσας αὐτοῦ, φαίνεται οὐ κατόναρ, ἀλλὰ καθύπαρ, ὁ πάντοτε μαρτὼν καὶ μηχανῶν ἐατὸ ἀνέλιν δοῦλον καὶ πατρίδος, καὶ τὰ τῆς σπηλῆος ἡμῶν καλῶς παραματευόμενος, ὁ καλλήτως μάργος τοῦ Θεοῦ Δημήτριος, καὶ οὕτως αὐτῷ ἔρη "Εγχε, τί καθεύδεις; ἀρμένισον, ὁ ἀνεμος ἐκτιδέως ἔσται. "Ὁ δὲ αὐτίκα τὸ θεαδὲν ὡς ἐνεργὸν ὑπάρχον τὸν προσώπια τοῦ κατὰ βροντῆς ἡρώτα, ποῖός ἐστιν ὁ ἀνεμος. "Ὁ δὲ ἔρη "Ἐναντίος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τοῦ χθὲς ἐπὶ πλεῖον σφοδρότερος. Πάλιν δὲ ὡς ἡμελλεν ἀφρονεῖν καὶ ἐν βοῇ αὐτοῦ αὐτὸς ἐφίσταται² διεγείρων τὸν λεχθέντα στρατηγόν, καὶ τὴν πλειοῦς νίκης ἔρη "Εγχε, εἰπὼν σοι, ἀρμένισον, ὁ ἀνεμος ἐκτιδέως ἔσται. Διαναστὰς οὖν πάλιν ἐκπρόστα τοὺς παρακοιμένους καὶ τοὺς τῆς βίγλας, εἰς ἢ ὁ λέξας, καὶ ἐξυπνίσας διὰ τὸν πλοῦν πάντων δὲ ἀφρονέμενων μηδὲν ἐσπέναι, ἢ παρὰ τινος ἀνηκούειν περὶ τούτου, πάλιν

страстите господни, духали ветрове, противни на пътя им към Солун. Като събрал цялата си войска, този отличен мъж първо казал, че никой не трябва да се отпуска, но да прочистят цялата останала част от храма и светия баптистерий¹, който се намирал в него, и всички да се приготвят достойно за светото Христово възкресение, та да отпразнуват празника според обичая. Когато тези негови думи станали достояние на всички, те устрдно почнали да се надпреварват за прочистването на храма и на светия баптистерий. Едни съчно правели палатки, други задружно приготвяли необходимото за празника, на трети пък било наредено да ловят риба или дивеч. С една дума казано, всички смятали и се надявали да приготвят потребното за предстоящия празник, като никой не знаел за намерението на казания Кувър, Мавър и съмишлениците им. И тъй, след божественото богослужение в този свят понеделник, всички вечеряли и според обичая отдали божу благодарност. Тогава този прославен мъж, след като се погрижил за стражите, за съгледвачите и за всичко останало, което било нужно за охраната, заповядал цялата останала войска да си почине.

V, 203. А на Сисиний, който заспап веднага, му се явил не на сън, а в действителност този, който винаги се труди и грижи за недостойните си раби и за града си и който добре подготвя спасението ни, именно победоносният божий мъченик Димитрий. Той му казал така: „Стани, защо спиш? Разпъни платната, вятърът е благоприятен“. А Сисиний, като разбрал, че видението е действително, веднага попитал капитана на кораба какъв е вятърът. Той му казал: „Вятърът е наврещен, а и освен това много по-силен от вчерашния“. Когато казаният стратег щял отново да заспи, след кратко време същият [мъченик] пак се явил, взел да го буди и като го мушнал в ребрата, му казал: „Стани, казах ти, я разпъни платната! Вятърът е благоприятен“. И тъй, Сисиний станал отново и попитал тези, които спели до него, както и нощните стражи, кой му е говорил и го е разбудил, за да отплува. Но всички твърдели, че не са видели никого и че не са чули нищо от

a) ἀναστάντος cōpi. Touz., ἀναστάντος Boll. b) ἐφίσταται Touz., ἐπίσταται Boll.

¹ Баптистерийт бил странично отделение в преддверието на храма. В него се кръщавали невопърстващите.

ήρουν· εἰ δ' ἄνεμος ἐπικύβειος ἦσαν κατὰ τὸ
λεχθὲν αὐτῷ εἰπεῖν δὲ τοὺς πάντας ἐκαστὸν
τυγχάνον. "὘ν ἁπορία οὖν τοῦ λεχθέντος τε
καὶ δραβέντος γεγενημένου καὶ μύλλοντος πόλεον
ἐκ πλειότες ὁδολοχίας πρὸς ὀλίγον ἀρυσσοῦν,
τὸν αὐτὸν στρατηγὸν αὐτὸς δ' αὖτις ἐκ τριτῆς
παύσεως, οὐ μικρὰ οὐποδῇ καὶ ταχυτῇ αὐτῷ
εἰπόν. (ASS, pp. 182 F—183 A)

V, 204. Σὺ μὴ ἀμελήσῃς ἔγχεον, ἀρμε-
νον, δ' ἄνεμος ἐπικύβειος ἦσαν ἰδοῦ, σὺ κα-
θεύδεις, καὶ ἄλλοι ἀρμενίζουσιν. Τότε λαοὶν
διεγεγέρθης καὶ οὐκ εἰς θάνατος καὶ ἀξιοθέ-
τος ἐκείνος, καὶ θναὸς γνήσιος φίλος τοῦ θεοῦ
καὶ τοῦ μάστερος, ὅς φησι ἀποκλῦναι καὶ οὐ
κατὰ φαντασίαν τὴν κοινὴν προσηλὴν τοῦ
πλοῦς, ἀλλὰ διὰ θάνατος, καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ περὶ
τοῦτον διεγερθέντος ἡρώδου τοὺς καράδους διατρέ-
χειν, καὶ προσηλὴν ἐξομεῖν εἰς πρὸς ἡμῶς
τῶν δὲ φαντασίαν τὸν ἀνέμον ἐκαστὸν ἄν-
θρωπον, καὶ αὐτῶν τὰ τῆς ἐστῆς ἐκείνου εὐτρεπέ-
ζον ἀποδοῦναι, καὶ βούλομαι εἶρη ἐν ἐτέρῳ
τόνῳ ἐρησιάζειν ἀποφασίζον αὐτοῦς εἶτα
δὲ ἐκείνον ἐκ τῆς ἐκ τριτῆς ἐπιστάσεως τοῦ
μάστερος ἡγεμονίᾳ ἐπὶ τῶν, ἐκ τῆς ἐπα-
μύνης αὐτοῦ ὁλοκλήσεως τε καὶ θανάτου τοῦ
ἐπικύβειου τῆς πόλεως ἡμῶν ἀμνηστῶν, τὸν
πλοῦς αὐτῷ ἐπικύβειον ἐκείνου, κατηλκῆναι
πρὸς τὴν ἀμνηστῶν τοῦ πλοῦς προσηλὴν, καὶ δι-
ὸς καὶ ἡμῶν, ὅς ἀπὸ τῶν μετῶν Χαλκιδος
εἰς τὰ πρὸς αὐτοῦς ἀρμενίζοντι εἰδήσεως, καὶ
ἐνίσταται τοῦ ἐν ἀποκλῦναι λεχθέντος αὐτῷ.
(ASS, p. 183 A — B)

V, 205. Αὐτοὶ γὰρ τῇ ἐλασίᾳ τῶν καρά-
δων ἐξίσταντο, καὶ τοῦ ἀνέμου, ὅς ἐφημεν, κατὰ
πρόσηλον ὄντος, ὅσον τεμάχια φείει διὰ τῶν
προσηλῶν τοῦ ἀλλοφρόνου ἐκ τῶν ἡπείων τοῦ-
τοις οὐκ ἐκείνου ἄνεμος κατέπει, καὶ πλειότες
ἀρμενίζοντες καὶ ἀρμενίζοντες εὐδέντες, τῇ ἐρίᾳ
κεντράδι τῆς ἐκείνου ἐβδόμητος ὡσαν ἐβδόμη
τῆς φαντασίαν αὐτῆς κατέλαβον πόλεον διὰ
τοῦ ἐπικύβειου αὐτῆς ἀμνηστῶν "Ὁθεν
τοῦ θανάτου μελετηθέντος τε καὶ σταχυθέν-
τος δρόμου τοῦ ἐπικύβειου πολλῶν λατῶν
ἀρμενίζοντες παρὰ τοῦ Μάστερος καὶ τῶν με-
τῶν, αὐτοὶ φείει καὶ ἀμνηστῶν ἀρμενίζοντες ὁ
αὐτοῦ Μάστερος, περὶ τῶν χαλκιδίων ἐκ τῆς
ἀμνηστῶν περὶ τῶν κατέλαβον ἐπὶ κλῆτος ἐπὶ
πλειότες ἡμέρας ἐνθεν καὶ τῶν ἐνίσταται με-
τῶν, εἰ μὴ δ' ἀρμενίζοντες ἀμνηστῶν κατέλαβον
στρατηγῶν, ἡμῶν τὸ μελετηθέν, τῶν ἐν λό-
γους καὶ ὄντος κατηλκῆναι. Τὰ δὲ τοῦ δρα-
βέντος αὐτῷ ἦγον διὰ τῶν κατὰ τοῦ

никого за това. Тогава той пак попита-
дали вятърът е благоприятен, както му
било казано. Но всички му рекли, че е
настрещен. И тъй, понеже стратегът из-
паднал в затруднение от онова, което
чул и виждал, поради голямата си загри-
женост той щял отново да посети мадам.
Но мъченикът за трети път се прибли-
жил до стратега и му казал с не малко
загриженост и безпокойство:

V, 204. „Не бъди нехаси! Събуди се
и разпъни платната, вятърът е благо-
приятен. Ето, ти спиш, а други разпъват
платната“. Тогава прочее този чуден и
достоеен за удивление човек, наистина
близък приятел на бога и на мъченика,
се събудил и разбрал, че това подканяне
за път идва по божие откровение, а не
от въображение. Той станал веднага, не
попитал никого повече за това нещо и
започнал да обхожда корабите. После
заповядал да потеглят към нашите бре-
гове. Някои казвали, че ветровете са
настрещни и че се били погрижили да
пригответ там всичко за празника. „Къде
иска да ни заведе на друго по-пустинно
място?“ — казвали те. Но той, понеже
виждал защитника на нашия град, Ди-
митрий, и уверен от третото появяване на
мъченика и от неговото упорито настоя-
ване, че плуването му ще бъде благопо-
лучно, заповядал да почнат да гребят,
за да потегли корабът. Тогава именно
той виждал един кораб, който като че ли
идвал откъм Халкидика направо сре-
щу тях. И си спомнил за онова, което му
било казано при откровението.

V, 205. И тъй, корабите потеглили
веднага напред и вятърът, както казахме,
бил настрещен. Но внезапно, по знак от
бога и чрез вастъпничеството на победи-
носеца, в гърба им задухал попятен ви-
тър. Като заплували леко и се носели
благополучно, в седмия час на светата
сряда от страстната седмица те пристиг-
наха в този богоспасаем град благода-
рение на неговия закрилник, Димитрий.
Ето защо прочее страшно замисленият и
подготвен заговор за междоусобна война
бе изоставен след това от Мавър и хо-
рата му. Веднага, обзет от страх и от-
чаяние, Мавър изпадна в страшна греска
поради униние и лежа на постеля много
дни. Поради това той дори щеше да
напусне този свят, ако казаният всесла-
вен стратег, който не знаеше за този
заговор, не го успокои с думи и клетва.
Той разказваше на твърде много хора

μάκτρος περί τοῦ πλοῦς, πλεῖστοις ἀφηρομένοις ἐδημιουργεῖ τὴν σποράν καὶ τὴν πρῶτον τοῦ πόλεως, ἥνπερ ἐποιήσαντο περί τῆς πόλεως. Καὶ τότε λοιπὸν τὸν αὐτὸν Μάυρον μετὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πάντων ἐν τοῦ Κούβερ καὶ τοῦ αὐτοῦ στρατοῦ τοῦ ἐκ τῶν καράβων ἔξω τῆς πόλεως ἐν τοῖς διακρίσις μίεσαν παραφοροῦντες διατάσσουσιν, πρὸς τὸ τοὺς μέλλοντας ἐκ τῶν Σκλάβων προσφεύγειν Κεραμεισίους ἀδελφούς καὶ ἀνημποδίστως προσέρχεσθαι, καὶ οὕτως διέμεσαν ἡμέρας πλείους. (ASS, p. 183 B — C)

V, 206. Μετὰ δὲ ταῦτα καλεῖσθαι βασιλικῆς φρασεύσεως τῷ λεχθέντι φιλοθέῳ στρατηγῷ μετὰ τῶν εἰρημύων καράβων, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦτο σταλέντων πλοῖον ἐπὶ τῇ ἀπονομίᾳ τῶν πολλὰς εἰρημύων Κεραμεισίων, ὁ αὐτὸς Μάυρος σὺν τῶν μετ' αὐτοῦ ἀποφύγων τὰ τοῦ θεοστέπτου βασιλέως κατέλαβεν Ἰγνη, ἐκεῖνος δεχθεὶς καὶ ὄντως χρισματίας. Ἄλλ' οὐδὲ ἐν ταύτῃ ἡγήσαν ἡ θεοβουλὸς τοῦ ἀλλοφροῦς προμήθειας, ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ νόου τοῦ Μάυρου τὸ μελετῆναι κατὰ τῆς ἡμεῶν πόλεως ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κούβερ εἰς τὰς εἰσεφεῖς ἐμήνουν ἀποός, φανερώσας αὐτῷ τὴν δουλοπνίαν καὶ φαῦλον πρῶτον τοῦ πολλὰς μνημονεύοντος Μάυρου, καὶ ὕστερ καὶ ἐν τοῖς Θερσίοις μέρεσιν προδοῖσαν κατὰ τῆς βασιτοῦ ψυχῆς ἐβουλεύσασα πρῶτον. Καὶ τοῦτον οὕτως ἀληθῶς καταφρονέων δότι εἰς μέσον αὐτῶν βελονευμένη φαλάτταν ὁ πολλὰς ὀνομασθεὶς Κούβερ, οὐδέποτε τῶν αὐτοῦ Μάυρου ἀνθρώπων ἡ πραγματικὴ ἐρήνητο, μᾶλλον δὲ τὸς αὐτοῦ γυναικας ἐν τῇ αὐτῇ, ἥνπερ εἶχον, τιμῇ καὶ πλείον ἤτις οὐκ ὁ δὲ λειψθεὶς εὐσεβιστίας βασιλέως, ὁ δὲ τῷ τῷ καίτοι αὐτῷ περὶ οὐρανὸν ἠγάθ' ἐκ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀναστήμενος, καὶ αὐτῷ τὸν αὐτὸν Μάυρον καταλείπων, φανάτω μὲν τοῦτον οὐ δέδωκεν, τῆς δὲ ἀξίας ἀποστήσας, ἐν προσηύκῳ μετὰ τῶν δοφολίων περὶ οὐρανὸν, καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς στρατίας, ἥνπερ εἶχεν, ἀπέστησεν. (ASS, p. 184 D — E)

V, 207. Τίς μὴ θαυμάσει, ἀγαπῶν καὶ φιλοχρηστικὸν ἀδελφῶν, τὸν πόλεον καὶ τὴν κερδομῶν καὶ συμμάχων τοῦ δαιμονίου καὶ προστάτου καὶ λυσιπτοῦ τῆς πόλεως ἡμῶν Δημητρίου, ὅτι ἡμῶν ἀμετρίων καὶ ἀνθρώπων περὶ τῆς οὐκίας ἀλόσεως καθιστάσαν, καὶ τὸν βασιλέα ἡμῶν διὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ καρίβου πρὸς συμμάχων καὶ σωτηρίαν τῆς πόλεως ἐνεκαρδίως οὐτεῖται ἐνταῦθα καὶ τῆς προθεσμίας τοῦ μελετηθέντος ἐμφανῶν πόλεμον καὶ ἀποδοκίμωτον καὶ

за това, което беше видял, т. е. какво беше наредил мъченикът за плуването, и по тоя начин разгласяваше за неговото устрание и грижа към града. И тогава той заповяда на Мавър и на всички негови подчинени от хората на Кувер, както и на самата войска от корабите, да се установят на стан в западните части извън града, та керамисийците, които искаха да избягат от славяните, да идват там без страх и безпрепятствено. Така изминаха много дни.

V, 206. Но след това до гореказания боголюбив стратег пристигна царска заповед да бъдат доведени често споменаваните керамисийци с казаните кораби и с корабите, изпратени за това. Тогава същият Мавър заедно с тези, които бяха избягали с него, се яви при боговенчания император, където беше приет и стана началник. Но дори и в този случай внушената по божия воля предвидливост на победоносца не остана бездейна, а чрез самия син на Мавър доведе до благочестивите уши на императора за заговора, готов срещу града ни от Мавър и от Кувер. Той му разкри хитрия и коварен план на често споменавания Мавър и че в тракийските области той замисляше да извърши покушение срещу живота му. И стана ясно, че това е наистина така, защото често споменаваният Кувер, който спазваше уговореното помежду им, не беше докоснал никого от хората или от нещата на Мавър, а дори отдаваше на жените му същата почит, която имаха по-рано, дори и по-голяма. Казаният преблагочестив император, като се уповаваше винаги за своето царство на бога, който му бе дал властта, предостави нему и самия Мавър. Не го предаде на смърт, а го лиши от достойнството му и го заточи да живее в предградията под стража. Отне му и властта, и войската, която имаше.

V, 207. Кой не ще се удивя, възлюбени и христолюбиви братя, на любовта, на покровителството и на помощта на този приснопамятен покровител и спасител на града ни — Димитрий? Докато ние си седяхме безгрижно и не знаехме, че градът ни ще бъде превзет, той по божия воля внуши на нашия император да изпрати тук корабите за помощ и спасение на града, защото беше близък денят, определен за замислената междуособна война и за нашата неочаквана и

δρακόντα θαλάσσιον ἡμῶν ἐγγὺς ἐντος, τὸν στρατηγὸν
πρὸς τὸν πλοῦν διγρυμνεν, καὶ τῶν ἀνέμων ἐναν-
τίαν ὑπαρχόντων εἰς ἐπιπλεῖον ἐπλάσας ἤρπεν
καὶ τὰς βουλὰς ἔλασεν καὶ ἐλλείδας τῶν τὴν δόλ-
ον σκεφάμενων ποιήσασθαι τῆς δουλοῦς αὐτοῦ
ταύτης πολέως. — — (ASS, p. 184 E)

17. Episcopus Cyprianus a Slavis captus

V, 208. Γεγονέ τις ἐξ Ἀφρικῆς ἀνὴρ, ὃς
μὲν συνεὶς, ὃς δὲ τὰ θεῖα θεοσεβής, καὶ πολὺς
μὲν τὴν ἀρετὴν, ἀρχιερατικῇ δὲ κοσμοῦμενος
ἀξιώματι ὄνομα τοῦτον Κυπριανός. οὗτος τὴν
πρὸς βασιλῆα τότε διὰ τινος χρείας σιλλόμενος
περίπαιον τοῖς τῆς Ἑλλάδος τοκοῦς ἀποιδύ-
κηται ἐν τῶν Σκλαβίνων ἔθνεϊ ἐνέθρομαι. Ἀπό-
γεται τοῖνυν τῇ σφοδρῇ χάριτι ἀνδράποδον δ καὶ
ἀμφοῖς αὐτοῦ καὶ πολλοὺς ἐκείνους ἀρχιερεῖς.
Ἐνταῦθα αὐτῷ δουλεῖα βαρβαρικῇ, καὶ δούλος
βαρβάρου δεσπότου καὶ ἀκαθάστου καὶ ἀνταρ-
μαρτῶν ἀνθρώπος δ θύτης καὶ οὐκονόμος τῆς
καθαρᾶς καὶ ἀκαμάρτου θουῆς καὶ τῶν λογι-
κῶν τοῦ Χριστοῦ θερμύμενος ποιμὴν καὶ δι-
δασκαλός, κομμένος ἐν τῶν ὁμῶν αὐτοῦ καθ'
ἐκείνην, καὶ κόπον τῆς βαρβαρῆς ἐπι-
στασίας ἐκείνης. Πληγὰ κατὰ πάντα, πλη-
γὰ κατὰ κόρην, κατὰ σαρκοῦς βαστάματα
ἀπὸτε δὴτα ἐξαποκομῇ ἐν χόρῳ τε, καὶ πολλῶ
τοῦ τῆς δουλείας βάρους (ὃ βάθους τῶν σὺν
καρμίαν, λόγῳ Θεοῦ ἀνεξάντη) ἡ πρῶτη
ἐκείνη, καὶ ἐν πολλοῖς, καὶ ἦν ἐν βαρβάρῳ
ὡς δ λαὸς δ ἀρχιερεῖς τρέσαν ἔτερον. (ASS,
p. 187 A — B)

V, 209. Ποῦ γὰρ διαστέλλεν οὐδὲν ἡ βάρ-
βαρος ἐκείνη ψυχὴ ἀπὸ μέσου ἱεροῦ καὶ βιβλίου
ὡς μὴ ἀπειθεῖται τοῦ Χριστοῦ Κυρίου, καὶ ἀπη-
νέσταται πονηρεῖσθαι; τί τὸ μετὰ ταῦτα; αἶψα
πρὸς οὐρανὸν τὸ ὄμμα δ μαρτυρίας ἐκείνης
ἀρχιερεῖς μετακαλεῖται τὴν ὑψίστην βοήθειαν
καὶ ταχὺ αὐτῷ ἀνατέθηκε τὰ λάματα, καὶ δ
βύτης ἐξ ὑψωμάτων δόξης ἀποστέλλεται ταχ-
ύτατος νῆξ καὶ κατὰ γῆν κατέδαθεν ἡ ἀρ-
χιερεῖς. Καὶ τοῖνυν ἔταρ αὐτοῦ θαυμάσιον δ
μάρτυς ἐπίσταται. Ἐώρα γὰρ, καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ
ἐνδοξότατος πατριάρχης στρατηγικῆν, ἔταρος,
ἐφημέριος νέος ἄμα καὶ χαριέστατος καὶ εἰ τῆς
αἰχμαλωτίας ἀπαλλαγῆναι βούλει, καὶ τῶν δεο-
μῶν, φρονέει, ἀπολοῦμαι μοι. Γνωρίζε τοῦτον καὶ

неизбежна смърт. Но той събуди стра-
тега, за да отплува [към нас] и въпреки
че ветровете бяха насрещни, той го по-
веде към благоприятно и шастливо пъ-
туване. Той осуети намеренията и надеж-
дите на тези, които възнамеряваха да
превземат този покориен нему град.

17. Славяни пленяват епископ Киприан

V, 208. Имало един човек от Африка,
който бил и разумен, и благочестив в
божните работа, и много добродетелен.
Той бил удостоен с архиепископско достойн-
ство. Името му било Киприан¹. По това
време той бил изпратен по някаква ра-
бота в столицата и някъде в земите на
Елада неочаквано бил хванат в засада
от славянския народ². И тъй, онзи свят
и побелял архиепископ бил заведен като
роб в страната им. Оттогава започнал
да робува при варвари. Жрецът и
извършителят на чистата и безкръвна
жертва, и пастирят и учителят на духо-
ните Христови чада станал роб на гос-
подар — варварин, мръсен и явно кръво-
жаден зялр. Той носел всеки ден кош
на раменете си и изхвърлял тор от вар-
варската конюшна. Удари по гърба, удари
по главата, плесници по лицето — до-
като най-после този побежда и свят ста-
рец се изтощил с течение на времето и
поради голямата тежест на робството
(а дълбочина на присъдите ти, гърпе-
ливо слово божие!). Така чрез някакъв
преврат на нещата архиепископ станал за
варярина нещо като обикновен човек.

V, 209. Защото, как тази варварска
душа би могла да направи разлика между
свещеното и несветото, та да не се до-
косва до господата Христа и да не бъде
така безмилостно жестока? Какво ста-
нало след това? Вдигнал поглед към
небето този измъчен архиепископ и призо-
вал помощ свише. Той веднага получил
изцеление и най-бързият спасител му бил
изпратен по решение свише. Било нош
и архиепископ спял на земята. И тъй, мъ-
ченикът му се явил в чуден сън: гледа
той и — ето, човек, облечен в доспехи
на стратег, възседнал на кон, с меч в
ръка и млад, и твърде приветлив на вид,
който му казал: „Ако искаш да се осво-
бодиш от плен и от оковите си, върви

¹ Бурмов, пос. съм., стр. 189—190, и Барашин, пос. съм., стр. 136—139, смятат, че случаят с Киприан е станал през VII в. Други мнения виж. у Бурмов, пак там, стр. 172—173, бел. 3. ² Тези славяни са били вероятно велегезитите, които обитавали земите около Тива и Динитрида.

χώρας βαρβαρικῆς, ἃς ὁ μέγας καθ' ἑαίσην ἐπανόλη σχεδόν, τοὺς μὲν ἐλευθερῶν ἐξ αὐτῶν διαμῶν παραπλῆ, καὶ πρὸς τὸ οὐδέποτε φεύγειν ποσὸν ἄρας, τοὺς δὲ ἐκείτους ἐφ' ὁρεῖσιν ἔπιπυ ἀνελαιζόμενος, φαινομένης ἑρπυλίας, τῶν φρουρῶν τὰς μὲν ἀνοίγον ἀράτας, τὰς δὲ καὶ ἀσπείρους κλειθρα καὶ σφραγίδα διατηρῶν τῶν δεσμῶν ἀποκτείνων, καὶ πόλεως τῆς οὐκείας ἔχει Θεσσαλονικῆς δέχοντος ὥστερ τοῦτους ἀναλωμένους, ὡς ἐντείνον καίποτε τὸν δεσμοφύλακα τοὺς δεσμίους μετροῦντα κενδεομένους εἶω φρουρᾶς ἐπὶ τὸν δόκιμον, οὗς ὁ μέγας ἐξήρασε τῶν δεσμῶν, διαπορούμενος^α εἰπεῖν. (ASS, p. 188 F)

V, 215. Τί τοῦτο; μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ ἐκ Βουλγάρων κλέπτης τῇ φυλῇ ἐπεδήμιος, καὶ δεσμίους ἐξήρασε; ἦδει γὰρ ὡς πολλὰς τῷ μάστιγι πολλοὺς δεσμίους ἐκ τῆς φρουρᾶς ἐξήρασε; εὐστό γὰρ καὶ τοὺς βαρβάρους ἐπαλζόμενος ὁ μέγας, οὗς οἶδε λόγος φέρων αἰχμάλωτον ἔπαυον, καὶ τὸν ἀπώλετο, ἢ κλέπτοντα, καὶ διακόμενον ἡμᾶς καὶ φεύγοντα, θαυμασίως ἐσχηματίζετο. Ἄλλο τί σοι τῷ μεγάλῳ τοῦ Χριστοῦ στρατιῶτη; τί σοι τῷ συμπαινεῖται καὶ φιλοπατρίδι ἀντιδίδωμεν ὁ λαὸς σου τῆς εἰς ἡμᾶς σου κηδεμονίας τῆς εἰς ἡμᾶς πολλῆς σου χρηστότητος; (ASS, pp. 188 F — 189 A)

варварска земя, което великият [чудотворец] извършвал почти всеки ден? Един освобождавал веднага от оковите им и ги оставял да избягат със собствените си крака. Други бързо отвеждал със своя кон, като им се явявал във вид на конник. Един от затворите отварял по невидим начин, а от други освобождавал пленниците, като оставял недожоснати ключалки и печат. Той ги спасявал сякаш по въздуха чак до своя град Солун. Ето защо понякога пазачът на затвора, когато преброявал затворените в тъмницата и не намирал някой, който великият чудотворец бил изтригнал от оковите, казвал с недоумение:

V, 215. „Какво е това? Да не би отново крадецът от българите да е влязъл в затвора и да е отключил затворници? Защото той знаел, че често пъти мъченикът му отнемал от затвора много пленници; великият [чудотворец] бил виждал и от варварите яздещ на кон, като носел на коня си, по свой начин, някой пленник и чудотворно взимал образа на грабител или на крадец, който е преследван и бяга. Но каква благодарност ще ти отдадем на теб, великия воин Христов? Каква благодарност ще ти отдаде твой народ за покровителството ти и голямата ти добрина към нас, на теб, който си най-благодарен към родния си град и го обичаш?

^α) διαπορούμενον codd. Boll.

X. КОНСТАНТИН АПАМЕЙСКИ

На 16-то заседание на Шестия вселенски събор в Цариград (9 август 681 г.), свикан във връзка с монотелитската ерес, присъствувал и презвитер Константин от Апамея (Сирия). В своето кратко слово сирийският свещеник засегнал неотдавнашната война между византийци и българи и споменал за поражението, което византийците претърпели. Сведението, което се съдържа в речта му, е извънредно важно въпреки краткостта си, защото въз основа на него може с положителност да се определи датата на пристигането на първобългарите на Аспарух при Дунава, именно през 680 г., както и датата на главната им победа над византийските войски — точно към края на пролетта на 681 г. Въз основа на това посочване старата дата за възникването на българската държава — 679 г. — бе поправена на 681 г.

ИЗДАНИЯ: *D. Mansi, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, XI (Florentiae 1768), col. 617.

КНИЖНИНА: Ю. Кулаковски, История Византии, III, Киев 1915, стр. 249. — Ю. Трифонов, Известие на сирийския презвитер Константин за Иперихова победа над византийците, ИИД, XI—XII (1932), стр. 199—215, 334—336. — *Moravcsik, Byzantinoturcica*, I, p. 264. — Г. Цанков-Петкова, Бележки към началния период от историята на българската държава, ИИБИ, V (1954), стр. 319—350. — М. Воднов, За първи допис на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, VI (1956), стр. 468—478.

CONSTANTINUS APAMIENSIS КОНСТАНТИН АПАМЕЙСКИ

EX ACTIS CONCILII OECUMENICI
A. 681.

ИЗ ДЕЯНИЯТА НА ВСЕЛЕНСКИЯ
СЪБОР ПРЕЗ 681 Г.

*Bulgari in Moesia consistunt et cum
Romanis pacem componunt*

*Българите се установяват в Мизия
и сключват мир с ромеите*

Ἦν διὰ συνέδου ἀπὸ τοῦ ἐκείνους ἐδλαβε-
σταιος Κωνσταντῖνος τὰ οὐκ εἰρηνοφρονῶντα λε-
γέτωι, καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν παρεγένοντο. Κων-
σταντῖνος δ' ἐδλαβεστάτος εἶπε· «Κωνσταντῖνος
λέγομαι, πρεσβύτερός ἐμι τῆς ἐν Ἀπαμείᾳ
ἐκείνης ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας τῆς δευτέρας»

Светият събор каза: „Нека преблаго-
говейният Константин, който е изправен
тук, да съобщи сведения за себе си и
за причината, поради която е дошъл“
Преблагочестивият Константин каза: „Каз-
вам се Константин. Презвитер съм на
светата божия църква, която се намира

τῶν Σύρων ἐπαρχίας, χειροκνηθεὶς ἐπὶ Ἀβραμίου ἐπισκόπου Ἀρεθούσης ἦλθεν πρὸς τὴν ἀγίαν ἐμὴν σύνοδον, ἐφ' ᾧ ἀναβιβάσει ἐμῆς, οὐκ ἔαν εἰσπρὸςθῇ, ὃ ἐπαύομεν ἐφ' ἑαυτοῖς, οὐκ εἰχομεν παθεῖν, τοιούτου εἶ τι ἐπαύομεν εἰς τὸν πόλεμον Βουλγαρίας, ἡθέλησεν γὰρ ἀπ' ἀρχῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν σύνοδον, καὶ παρακαλέσαι, ἵνα γένηται εἰρήνη, ὅπως εἰ ποτε ἐνοικίον γένηται εἰς μέσον, καὶ μὴ ἐκείνοι θλίβονται, μηδὲ θείναι, συνεβόησαν οἱ λέγοντες ἐν θέλημα, καὶ οἱ λέγοντες δύο θέλήματα, καὶ ἀπὸ τῶν ἐγγὺς τοῦ πατρὸς Θεοδώρου τοῦ σιρηνίου, καὶ παρακάλεσαν πάντες, ἵνα αὐτὸς λαλήσῃ πρὸς ἐμὴν εἰς τὴν σύνοδον, ἵνα γένηται ἀγάπη καὶ εἰρήνη. οὐ εἰρήνην καὶ ἀγάπην πλέον ὅλων ἀγαπᾷ ὁ Θεός, καὶ ἄρα ἐὰν καλέσεται, ἵνα ὁ δέδωκε μοι ὁ Θεὸς περὶ πίστεως, χρόνον Σιρηνί, καὶ ἱερηνεύσῃ Γραικίαν". (col. 617 B, C)

в Апамея, в провинция Втора Сирия¹. Ръкоположен съм от Авраамий, епископ на Аретуса². Дойдох при вашия свята събор, за да ви поука, че ако бих изслушан, нямаше да претърпим онова, което претърпяхме тази година, сиреч каквото претърпяхме във войната с България³. Защото аз поисках още отначало да дойда на събора и да помоля да стане мир, така щото да се извърши нещо, което да обедини двете страни, та нито едните, нито другите да се измъчват, сиреч нито тия, които изповядват една воля, нито тия, които изповядват две воли⁴. И аз отидох при стратега патриций Теодор и го помолих да говори на събора за мене, та да настане любов и мир, защото бог от всичко най-много обича мира и любовта. И сега, ако заповядате, нека напиша онова, което бог ми е внушил в вярата, по сирийски, и да се преведе на гръцки".

¹ Става дума за гр. Апамея на р. Оронт, северно от Антиохия, дн. Qal'at el-Mudiq. Той бил главен град на провинция Втора Сирия. Срв. E. Honigmann, Le Synecdème d'Héraclès et l'Opusculé synodique de Georges de Sypre, Bruxelles 1939, p. 39.

² Аретуса — град в Сирия, дн. er-Restan. ³ Загата се за претърпяното от византийците поражение във войната с българите. Вж. подробности у Златарски, История. I, I, стр. 139 сл. ⁴ Сиреч монотелитите, които смятали, че Христос имал две естества, по една воля и едно действие, и тези, които приемали, че той имал две воли — като човек и божество.

ХІ ХИМН АКАТИСТ

Под заглавието *Hymnus Acahistus* е запазено едно църковно слово от неизвестен автор, което дава сведения за обсадата на Цариград от аvari и славяни през 626 г. Предположението, че Георги Пизидийски е автор на това слово, е вече отхвърлено, тъй като в словото се споменават и по-късните арабски обсади на Цариград (674—678 и 717—718 г.). Други учени приписват съставянето на тази проповед на цариградския патриарх Сергий, а трети — на патриарх Фотий. Засега най-приемливо се явява предположението, че това слово е било съставено през първата половина на IX в. от неизвестен автор, който е черпил сведенията си от различни извори.

Химн Акатист е запазен в две редакции (А и В), които не се различават съществено помежду си.

РЪКОПИСИ: Cod. Paris. Suppl. 241.

ИЗДАНИЯ: Jo. Pitra, *Anallecta Sacra*, I, Romae (1876), pp. 250—262. — Migne, PG, XCII, col. 1348—1372. Дадените тук откъси са взети от това издание.

КНИЖНИНА: Krumbacher, OBL, p. 672. — Кулаковская, История, III, стр. 86—87. — А. Падопольск-Керамевс, Акафистъ Божей Матери, Русь и патриарх Фотий, ВВр, X (1903), стр. 357—401. — Анонимна беседа о обсади Цариграда, ВВВНЧ, I, стр. 169—172. — Moravcsik, *Byzantinoturcica* I, pp. 294—295.

HYMNUS ACATHISTUS

ХИМН АКАТИСТ

De obsidione Constantinopolis homilia

Слово за обсадата на Цариград

Α. Ἡρακλίου τῆν ἀντιμάρτυρα Ῥωμαίους ἀρχὴν διέπωντος, ὃ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Χοσρόης ἰδὼν τὰ Ῥωμαίων ἄκρας ταπεινωθέντα παρὰ Φόκα βασιλέως τοῦ τυράννου, ἐνα τῶν σατραπῶν Σάββαρον ὄνομα μετὰ χιλιάδων πλεόντων σιέλλει, πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐλοποιεῖσθαι. — — — Χορὸς γὰρ μὲν ὁ εἰς Μουσὴν καὶ Σινθὴν ἀρχηγός, μαθὼν τὸν βασιλέα διαπύοντα ἐς Περσας γενόμενον, τὰς μετὰ Ῥωμαίων διαλύσας ἀποκτάς, σίφη μαχηράδμα

Α. Когда Ираклий управлявал ромейская держава, персыйский цар Хоэрой, като видял, че ромейската държава е напълно разнебитена от узурпатора император Фока¹, изпратил един от сатрапите, на име Сарвараз, с многохилядна войска, за да подчини под властта си целия Изток. — — — Хаганът пък, предводител на мизите и скитите², като научил, че императорът е заминал по море за Персия, нарушил мира с персите и водейки безбройно много пълчища, нахлул

¹ Император Фока е наречен от автора узурпатор, понеже взел властта по неканствен начин.
² С името „мизи“ тук авторът очевидно означава славяните, които заедно със аvarите участвували във войската на хагана, а с името „скити“ — аvarите.

Επαγόμενος δὲ τῶν ὀπισθίων ἐμβαλλέμενος
εἰς τὴν Κωνσταντινού, κατὰ Θεοῦ / λαοφίλους
ἐκπέμπων φωνὰς ἀντίκα τοῖνον ἢ μὲν θύλασσα
πλοίων, ἢ δὲ γῆ πεζῶν καὶ ἱππέων ἀπείρων
ἐκπλεῖς ἢν Σέργιος δὲ ὁ πατριάρχης, πολλὰ
τὸν τῆς Κωνσταντινῆς παρεκάλει λαόν, μὴ κα-
ταπλεῖται, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα ἐκ γουγῆς
εἰς Θεὸν ἀνατίθειν, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ Μητέρα
τὴν πανόχραντον Θεοτόκον καὶ μαρ καὶ Βί-
νος πατριῆς ὁ τρυφερὰ τὴν πόλιν ἠέτιον,
τὰ ἀνθρώπινα εἰς ἀπεροσίην τῶν πολέμων παρ-
εοικευσέτω. — — —

*Ὁ δὲ πατριάρχης εἰς θείας εἰκόνας τῆς
Θεομήτορος μετὰ πικρῆς ἐπαγομένης τοῦ πλή-
θους περὶ τὸ τεῖχος ἔκωθεν, ἐντεύθεν τὸ
δοξαῖες αὐτῶν πορεύμενος ὡς δὲ ὁ μὲν Σέρ-
γιος εἰς ἑκόν, Χαγῖνος δὲ ἀπὸ θυμῶν περ-
πολεῖν τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἤσκησε ὁ πα-
τριάρχης τὴν ἀναστασίαν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα,
καὶ τὸ εἶμα καὶ ζωοποιὰ εἶδα, προῦτι δὲ
καὶ τὴν τιμὰν ἐδόθη τῆς Θεομήτορος ἐπε-
ρμένους, διὰ τῶν τευχῶν περιήρχετο. Χαγῖνος
δὲ ὁ Σάββας, διὰ τῶν χειρῶν τευχῶν προ-
βάλλει ἐπὶ Κωνσταντίνου σὺν πλήθει ἀπείρων
ἀερως εἰς ὅλων ἡφαιλούμενος, καὶ ποσῶν,
ὡς ἔνα Ῥωμαίων πρὸς δέκα Σάββας σαφῶς
διαμύχουσαν ἀλλ' ἢ εὐμαχὸς προμαχὸς διὰ τῶν
παρασκευῶν ὄλιγον αἶν σιμασιῶν ἐν τῷ
καὶ τοῖσιν ἐπὶ τῆς πυρρῆς πλείους αὐτῶν
παραπύλουν. Κἀπειθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἀναθα-
λάσσαντες τε καὶ ἀναστατήσαντες ἐπὶ στρατηγῷ
ἀμύχῳ ἐπὶ Θεομήτορι αὐτοῖς δὲ κατὰ κράτος
ἐνίκαν. Βλέποντες δὲ καὶ πρὸς σπῆδος οἱ
τῆς πόλεως ἀπεροσώθησαν. Ἀνείπτε γὰρ ὁ
Χαγῖνος, „Μὴ ἀπατῶθε ἐπὶ τῷ Θεῷ, ὃ πι-
στεύετε πάντως γὰρ αὐτὸν τὴν πολὺν ἡμῶν
καταλήγουμαι“. Οἱ δὲ τῆς πόλεως διακρίσαντες,
χεῖρας ἔτασαν εἰς Θεόν. Συμμενησαντες οὖν
Χαγῖνος τε καὶ ὁ Σάββας, διὰ ξηρῆς καὶ
διὰ θαλάσσης προσβάλλοντα, διὰ μηχανημάτων
τὴν πόλιν ὕλιν προθυμαίνοντες ἀλλὰ τοσούτων
ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἡττήθησαν, ὡς μὴδὲ ἑκα-
τοὺς αἰῶνα τοῖς ζῶντας καίεν τοῖς τεθνηκόσιν,
τὰ δὲ μοσφιλα ὀπλιτῶν πλήρη, διὰ τοῦ ἐκτε-
ρομένου κέρας κόλπον εἰς τὴν ἐν Βλαχέρναις
πόλιν τῆς Θεομήτορος καταγόμενοι, κατασφί-
δον ἐπὶ θαλάσῃ ἐκτετασμένης βαρδαίας,
καὶ διασφάσης ταύτης εἰς κτήματα, σὺν τοῖς
πλοίοις ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν διακρίθη, καὶ εἶδεν
ἂν τις παραδοῦν ἀριστοτέλημα τῆς πανήγυρος,
καὶ ἑκομήτορος πάντως γὰρ παρὰ τὸ χεῖλος
τῆς θαλάσσης τὸ ἐν Βλαχέρναις ἐξέβραον, ὃ
δὲ λαὸς ὅσον τάχος τὰς πόλεις ἀναπετάσαντες,

през западните области срещу Констан-
тинопол, отправяйки богохулни думи про-
тив бога. Веднага прочее морето се из-
пълнило с лодки, а земята с безброй
пехотни и конни войски. А патриарх Сер-
гий ободрявал твърде много населението
на Константинопол да не пада духом, но
от душа да възлага цялата си надежда
на бога и на неговата майка, пречистата
богородица. А също и патриций Βινος,
којто тогава управлявал града, пригото-
вявал потребното за отблъскването на
неприятелите. — — —

Патриархът, като носел образите на
богомаяката, с целия народ обхождал от-
горе крепостната стена, за да му обезпе-
чи чрез тона безопасност. И тъй Сарвараз
започнал да опожарява околностите на
града от изток, а хаганът от запад. Па-
триархът обикалял стените, носейки кер-
котворната икона на Христа и честния
и животворен кръст, както и честната
дреха на богомаяката. Хаганът скит, из-
вънредно добре въоръжен, нападал сте-
ните на Константинопол откъм сушата с
неизмеримо множество и толкова голямо,
че един ромей трябвало да се сражава
открито срещу десет скити. Но непобе-
димата защитница посредством съвсем
малобройните войници, които се намирили
в нейния храм при Извора, погубила из-
вънредно много от тях. Тогава ромейте,
ободрени и посилени от непобедимия
военачалник — божията майка, навред
побеждавали. При все че жителите на
Константинопол поискали да сключат мир,
те били отблъснати, защото хаганът заяв-
вал: „Не възлагайте лъжливи надежди
на бога, комуто явявате. Утре аз сигурно
ще преваема вашия град“. Като чули това,
жители на града протегнали ръце към
бога. Прочее, хаганът и Сарвараз се съюзи-
ли и нападнали по суша и по море, стре-
мейки се да превземат града без обсадни
машини. Но те били така разбити от ро-
мейте, че живите дори не били в състо-
яние да погребат умрелите. Пълните с
въоръжени войници еднодръвки били от-
влечени през т. нар. залив на Рога до храма
на божията майка във Влахерните и поги-
нали заедно с всички кораби на неприя-
телите, тъй като в морето внезапно се
разразила силна буря и го разделила на
две части. Би могъл човек да види не-
обикновеното чудо на пречистата бого-
маяка, защото тя потопила всички край
брега на морето при Влахерните, а вой-
ниците отворили веднага вратите и като

ἄρδην πάντας ἀνέκειναν, καὶ παῖδες, καὶ γυναῖκες καὶ αἰετὸν ἀνδραζόμενα.

Ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτον αἶθε ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσάβρ, οἱ ἐξ Ἀγάρ ἱππεὶς πλείους μυριάδας ἀντιπρόκειμαι, πρῶτον μὲν τὴν τῶν Περσῶν ἀντιστοιχοῦσαν βασιλείαν, εἶτα τὴν Λέοντος, καὶ Λιβύην ἐκδραμόντες, καὶ Ἰνδοὺς, Αἰθιοπίας τε καὶ Ἰνδοσούδας, βασιλεῖς καὶ κατ' αὐτῆς τῆς βασιλείας τῶν αὐτῶν ἐπιστρατεύοντες, χίλια ὀκτακόσια πλοῖα ἐκπεμπόμενοι, κενώσαντες εὖν αὐτῇ, ὡς αὐτῇ διαπομπήσαντες ἔμελλον. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἱερός κτὶς τὸ σελτὸν ἔβλεν τοῦ ἡμίον καὶ ζώοντος παρρησίου, καὶ τῆς σφαιροῦς εὐκλείας τῆς Θεομήτορος ὁδότητος ἐπαρόμενος, τὸ τεῖχος περικύκλουν, οὐκ δόκουν τὸν Θεὸν ἱκετοῦμενοι. Ἰδὼν οὖν οὕτω τοὺς Ἀγαγάρους, εἰς δύο διαχωρίσθηται μέρη, καὶ εἰ μὲν κατὰ Βουλγάρων στρατεύοντες, καὶ πρὸς τὸν κατὰ μακρὰς ὁδὸς αὐτῶν δὲ περικύκλουν τὴν πόλιν ἔλθιν. — — (col. 1349 A — D; 1352 A — D)

В. ¹ *Ἰνδοὺς δὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως ὁ Σούθης Χορῆνος, εὐθὺς εἶχετο ἔργον καὶ τὴν μὲν θάλασσαν πλοῖον ἐπλήρου τῶν παρ' αὐτοῖς, ἢ, διὰ τὸ ἐξ ἑνὸς ἐκμηῖκτος σχεδιάζεσθαι ἔβλεν, πομπήν τε πλοῖον προαναγορεύοντες τὴν δὲ γῆν, ἱππέων τε καὶ πεζῶν.* — —

Ἦς γὰρ ὁ Χορῆνος τοὺς τοῦ Κερατος κόλπους ἐπλήρουσε μονοζύλων, καὶ τοὺς λιμενὸν ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῇ πόλει, διὰ μὲν τῶν πολεμούντων εἰς γῆν, τὸ τεῖχος καταβαλεῖν τῆς πόλεως διὰ δὲ τῶν ναυμαχούντων ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Κερατος, εὐχερῆ τὴν κατ' αὐτῆς ἔχον ἐπίβασιν πείνομεν αὐτοῦ ὁ Θεὸς καὶ Λέοντα Πιρθέρος, ἀπράκτους καὶ κενὰς τὰς ἐλπίδας ἀπέδειξαν πομπήν γὰρ πλοῖον καὶ ἑκαστον μέρος τοῦ τεύχους τὸ Ῥωμαῖκόν στρατόν, τῶν πολεμίων ἀνέλεον, ὡς μακρὴν τοὺς ζῶντας, διανοσθῆναι κατακτείναν τοὺς θνησκόντας καὶ τοῦτο μὲν γέγονε διὰ τῶν ἀπὸ γῆς πολεμούντων τῶν δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης προσόντων πολεμίων, αἰσπάρειν τὰ μονόζυλα πρὸς τὸν ἐν Βλαχέρναις θεῖον ναοῦ ἢ Θεοτόκος καὶ Λέοντα ἐβόησαν, ἀθρόως ἐξοίον καὶ βίαν κατακτείναν καὶ αὐτῶν ἐργασίαν πεπνυμένους. — —

се опълчили срещу неприятелите заедно с жените и децата, погубили всички до един.

И отново за трети път при Лъв Исавър¹ агаряните², на брой много десетки хиляди, унищожили най-напред царството на персите, след това нападнали Египет, Ливия, Индия, Етиопия и Иезания, а по-късно се отправили на поход срещу самата столица³, водейки със себе си 1800 кораба⁴, оградили я отред и очаквали незабавно да я разграбят. А свещенослужителите на града, носейки свещеното дърво на честния и животворящ кръст и достоянията икона на божията майка-пътеводителка, обикаляли градските стени и умолявали със съзвиз на очи бога. Прочее агаряните решили да се разделят на две части. Едни от тях се отправили на поход срещу българите и там загинали над двадесет хиляди души. А другите останали, за да превземат града. — —

В.⁵ Хаганът скит, като научил, че императорът е заминал на поход, веднага започнал да действа. Той изпълнил морето с лодките на своите войски, които на варварски език се наричали еднодръвки, понеже били направени от един продълговат ствол, а земята — с конници и с пешаци. — —

И тъй, хаганът изпълнил с еднодръвки залива на Рога; той опитвал чрез тези от своите войници, които се намирили на сушата, да разруши стените на града, а чрез тези, които се сражавали по море в залива на Рога, да може лесно да нахлуе в града. Но бог и господарката дева навред оставили неизпълнени и напразни неговите надежди. Защото ромейската войска избила толкова голямо множество неприятели навред покрай градските стени, че живите вече не смогвали да изгорят умрелите. Това ставало с ония, които воювали по суша. А еднодръвките на неприятелите, които нападали откъм морето, господарката богородица потопила заедно с войниците пред божия храм във Влахерните, като подигнала внезапно ужасна и силна буря срещу тях. — —

¹ Лъв III Исавър (717—741). ² Сиреч арабите. ³ През 717 г. арабите обсадили Цариград по суша и по море. Според сведения на Теофан (Theophanis Chronographia, p. 397, 28—30) по време на този поход българите убили 22 000 араби. Според Siebertus: MGH, SS, VI, p. 329, при същия поход българите убили 30 000 араби, а според Albericus: MGH, SS, XXIII, p. 703 — 32 000 араби. ⁴ По всяка вероятност тази цифра е преувеличена. ⁵ Даваме само три откъса от втората редакция (В), понеже в тях разказът се отклонява по съществена от този в първата редакция (А).

Εἰς δὲ τὰς τῶν πολέμων Ἀγαθήας, βλασφημίας ῥήμασι Κωνσταντῖαν καλῶν τὴν πόλιν, καὶ τὴν δουλείαν ψυχῶν ὀνόματι Σοφίαν προσεγορεύων, εἰς τὰ βράσθρον οὖν τῷ ἱππικῷ αὐτοῦ μακαρούϊῳ, διακρινόμενῃ ἄλλὰ καὶ ὁ κήρυξ αὐτῶν, ἐν ἱππικῷ ξύλῳ ἀνελθὼν, πρὸς τὸ κηρύξει τὴν μαζὴν αὐτῶν προσερχήν, καὶ αὐτὸς ὁμοίως κατενεχθεὶς, βολίως τὴν ἄδην ἀπέρρηξεν. Ἐπεὶ κατὰ Βουλγάρον ἐκστρατεύον διακρινόμενος δύο στρατηγοὶ γεγενῆσθαι, ὁ μὲν πολιορκεῖν κατελείφθη τὴν πόλιν ὁ δὲ, πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμοισιν ἀπῆγε ὡς καὶ συμβαλλόντες, ἡττώμενοι, καὶ πλείονα ἱππικὴ διαμαρτίους αἱ δὲ περλειφθέντες τοῦ ἀλλόθρον διακοφέντες, οὖν αἰσχύνῃ πρὸς τοὺς, ἀπ' ὧν διεγέρθησαν, ἡττώμενοι, περὶ μὲν τὴν ἱπποστροφὴν διὰ τῶν ἐπαγούτων πλοίων ἐπὶ τὸ ἐν Βλαχίῳς μέγας ἰλθεῖν, τῇ ἐκστρατείᾳ ὅσοι τοῦ Περμάτος μέχρι τῶν Γαλιτῶν ὡς ἐκ κατεφθέντες, οὖν ἱσχυρὸν ποιῆσαι ὑπὲρ ἀπὸ θέναι. (col. 1356 B; 1360 D—1361 A; 1365 D—1368 A)

Един агарянин от неприятелите¹, наричайки с хулни думи столицата Кωνстанция и нязованайки църквата само с името София, паднал в някаква яма заедно с коня си и погинал. А също и техният глашатай, който се бил качил на едно високо дърво, за да изрече гнусната им молитва, и той паднал по същия начин и насилствено изпуснал безбожията си душа. След това двама военачалници, решили да се отправят на поход срещу българите, като единият от тях останал да обсажда града, а другият потеглил да се бие с българя. [Арабите], като влезли в сражение с тях, били победени и паднали убити над двадесет хиляди. А оцелелите, като се спасили от гибел, с голям позор се върнали при онези, от които се бяха отделили. След завръщането си те се опитали да изкарат корабите [в залива] и да проникнат до Влахерните, но били спрени от веригата, опъната от Перима² до Галата и не могли да извършат това, което възнамерявали

¹ Тук става дума за обсадата на Цариград от арабите в 717—718 г. ² Перима са наричала една местност на левия бряг на Златния рог, откъдето обикновено тръгвали лодките за отъждия бряг (Галата). Срв. *Jalila*, op. c., pp. 374—375.

XII. ТЕОДОР АНАГНОСТ

Теодор Анагност (Θεόδωρος Ἀναγνώστης) е живял през първата половина на VI в. и е бил четец в цариградската църква Св. София. С повече данни за неговия живот не разполагаме.

Теодор Анагност е написал т. нар. *Historia Tripartita*, която представлявала извлечение от съчиненията на църковните историци Сократ, Созомен и Теодорит Кирски. Освен това той е съставил и една Църковна история (*Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία*) в четири книги, която обхващала събитията от 439 до 527 г. За съжаление това негово съчинение е запазено само фрагментарно в извлечението на един неизвестен автор от началото на VIII в.

Църковната история на Теодор Анагност е била включена в съчиненията на Никифор Калист, който е живял през XIV в. Тя е служила за извор на някои хронисти от по-късно време, главно на Теофан. В нея се намират общи сведения за историята на нашите земи от V до VI в.

РЪКОПИСИ: M = cod. Venet. Marc. 344 917 (XIV s.). — B = cod. Barocc. 142 (XIVs.).

ИЗДАНИЯ: Ἐκλογαὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Θεοδοῦρου Ἀναγνώστου ἀπὸ φωνῆς Νικηφόρου Καλλιότου τοῦ Σαντάπουλου, *Migne*, PGr, LXXXVI, 1, col. 165—228. — F. Diekamp, Zu Theodorus Lector, *Historisches Jahrbuch* XXIV (1903), pp. 553—558. Дадените тук откъси са взети от изданието на *Migne*.

КНИЖНИНА: Christ—Schmid—Stählin, *Geschichte der griechischen Literatur*, II 2, München 1924, p. 1483. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 519—520.

THEODORI ANAGNOSTI

A. HISTORIA ECCLESIASTICA

*Notitiae de regionibus Thraciae
Illyricique*

I, 2. Μαρτιανὸς Ἰλλυρὸς τὸ γένος, τρι-
βουνὸς ὄν, προβεβηκὸς ἐν ἡλικίᾳ, ἐν πολέμοις

ТЕОДОР АНАГНОСТ

A. ЦЪРКОВНА ИСТОРИЯ¹

Сведения за Тракия и Илирия

I, 2. Маркиан², по род илириец, би-
дейки трибун, с напреднала възраст, от-

¹ Църковната история на Теодор Анагност поставяме между автори от VIII в., понеже тя е запазена в извлечението на неизвестен автор от VIII в. ² Византийски император (450—457).

γενόμενος ἄριστος, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ἐν τῷ Ἐβδόμῳ, ὑπὸ παντὸς τοῦ στρατοῦ δε εὐθὺς ἐκέλευσεν ἄρχοντα ἐπὶ δόσει μὴ γίνεσθαι. (col. 165 A — 168 A)

I, 4. Τῶν ἀπανταχοῦ ἐπισκόπων συναθροισθέντων ἐν τῇ Νικαίᾳ, Μαρκεσιανὸς διατρίβων ἐν Θράκῃ, ἔγραψε τῇ συνόδῳ ἀπολογούμενος καὶ τὴν σύνοδον ἐν Καίχηδόνι μεταγαγεῖν ἐπορεύσας, θέλων δὲ ἑαυτοῦ παρῆναι ἐν τῇ συνόδῳ, κατὰ μίμησιν Κωνσταντίνου τοῦ θεοῦ. (col. 158 A)

I, 7. Προχειρίζεται δὲ εἰς βασιλέα Λέων κς, Θεῶς μὲν τῷ γένει, τριβοῦνος δὲ τὴν ἀξίαν. (col. 169 A)

I, 28. Βασιλικὸς ὁ Βηρίνης γαμετὴς τοῦ μεγάλου Λέοντος ἀδελφός, διατρίβων ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Θράκης, βουλευέται κατὰ Ζήνωνος, Βηρίνης μάλιστα συνεργοῦσης, καὶ τῶν αὐτοῦ. (col. 180 A)

II, 1. Καλανδίων δὲ αἰτήσας τὸν Ζήωνα, τὸ λείψανον Εὐσταθίου εἰς Ἀντιόχειαν ἤνεγκεν ἀπὸ Φιλίππων τῆς Μακεδονίας, ἐνθα καὶ ἐξώριστο καὶ ἀπέθανεν (col. 184 B)

II, 6. Ζήνων ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν. Ἀναγορεύεται δὲ εἰς βασιλέα ὑπὸ Ἀριάδνης τῆς Αἰγύπτου ὁ Σιλενцiарий, ἐκ τοῦ Δυβραχίου ὀνομαζόμενος. (col. 185 B)

II, 9. Πολλὰ τῶν Ἰσaurῶν ἄτοπα καὶ ἀπάνθρωπα πράξαντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπαντας τῆς πόλεως ἐξέβαλεν. Οἱ δὲ ἐξεληθόντες, πρὸς τυραννίδα ὤρμησαν, καὶ ἕως τοῦ Κωνσταντείου ἐξέδρομον. Καθ' ὃν ὁ βασιλεὺς στρατὸν ἐξέπεμψεν, καὶ Ἰωάννην τὸν Σκύθην, καὶ Ἰωάννην τὸν Κυρτῶν. (col. 188 A)

II, 37. Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν ἄρρω, ζήσας ἔτη ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτώ, βασιλεύσας δὲ ἔτη εἴκοσι καὶ ἑπτὰ, καὶ μῆνας τρεῖς.

личен във войните, бил провъзгласен в Евдом от цялата войска за император. Той веднага заповядал никой да не бъде назначаван за управник срещу заплащане.

I, 4. Когато всички епископи се събрали в Никея¹, Маркиан, пребивавайки в Тракия, писал на събора, като се оправдавал [за отсъствието си]. Той се постарал съборът да бъде пренесен в Халкедон, желайки по този начин да присъствува на събора по примера на божествения Константин.

I, 7. За император бил избран някой си Лъв², тракнец по род и трибун по достойнство.

I, 28. Василиск, брат на Верина³, съпругата на Лъв Стари⁴, пребивавайки в Тракийска Хераклея, започнал да злоумишлява срещу Зенон, като за това му съдействували най-много Верина и някои от неговите хора.

II, 1. С разрешение на Зенон, Каландий⁵ пренесъл в Антиохия от Филипи, Македония⁶, мощите на Евстатий, който бил изпратен на заточение и починал [в този град].

II, 6. Император Зенон починал. От императрица Ариадна⁷ за император бил провъзгласен [Анастасий] Силенциарий⁸, който произхождал от Дирахим.

II, 9. Понеже исаврийците извършили в Константинопол много необикновени и безчовечни дела, [император Анастасий] ги изгонил всички от града. А те, като напуснали града, започнали да се бунтуват и стигнали до Котиейон⁹. Срещу тях императорът изпратил войска [начело с] Йоан Скит и Йоан Кирт¹⁰.

II, 37. След като жиял осемдесет и осем години и управлявал двадесет и седем години и три месеца, император Анастасий неочаквано починал. А за им-

¹ С едикт от 17 май 452 г. император Маркиан определил да се свика църковен събор в малоазийския град Никея. Епископите били събрани в този град, но поради неспокойното положение и понеже искал отблизо да следи събора, императорът наредил заседанията на събора да стават в гр. Халкедон. Вж. Успенский, История, I, стр. 269; Hefele, op. c., II, 2 (1908), p. 649. ² Византийският император Лъв I (457—474). ³ Верина била жена на Лъв I. Тя взимала живо участие в дворцовите интриги. Вж. Кулаковски, История, I, стр. 378 сл. ⁴ Сиреч Лъв I. ⁵ Каландий, епископ на Антиохия през 489 г. Срв. Theophanis Chronographia, p. 133, 3—5. ⁶ Развалините на античния град Филипи в Македония се намират между Драма и Кавала. За града общо вж. P. Lemerle, Philippos et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine, Paris 1945. ⁷ Императрица Ариадна била дъщеря на император Лъв I и жена на император Зенон. ⁸ Т. нар. сценциарий (silentiarii), на брой 30 души, се грижели за спокойствието и реда през време на императорските приеми, т. нар. silentia. Подробности за тях вж. у E. Stein, Geschichte des spätromischen Reiches, I, Wien 1928, p. 169; Seeck: PWRE, III, 2R., col. 57 sq.; Bréhier, op. c., pp. 68, 132, 182. Тук под Силенциарий се разбира император Анастасий. ⁹ Котиейон (Κοτινίον, Κοτινίον), град в дн. Турция на 120 км югоизточно от Бруса и на 55 км югозападно от Ескишекир, в полите на планина Бурсудаг. ¹⁰ Йоан Скит и Йоан Кирт били предводители на тракийските войскови отреди. Срв. Theophanis Chronographia, p. 133, 7—8.

Προήχθη δὲ βασιλεὺς Ἰουστῖνος, ἀνὴρ πρεσβύτατος, ἀπὸ στρατιωτῶν ἀρξάμενος, καὶ διὰ πάντων ἀριστος φανείς τῆς δὲ δρθῆς πίστεως ἔμπειρος ζηλωτὴς γενόμενος Ἰλλυριὸς ὢν, καὶ σύμβιον ἔχων ὀνόματι Λουπικίαν, ἣν γενομένην Ἀδγοῦσαν, Εὐφημίαν οἱ δημόται ὠνόμασαν. (col. 204 C)

II, 65. Ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, καὶ ἐπὶ Γενναδίου πατριάρχου, ἠνέχθη ἀπὸ τοῦ Σερμίου τὸ λείψανον τῆς ὁγίας Ἀναστασίας, καὶ κατετέθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς τῷ ὄντι ἐν τοῖς Δομνίου ἐμβόλοις. (col. 216 B)

B. FRAGMENTA

Ἐν δὲ Σιρμίῳ τρεῖς ὑπηγορεύθησαν ὡν μία ἐν Ἀρμίνῳ μετὰ τῆς ὑπατείας (Εὐσεβίου καὶ Ὑπατίου)¹ ἀνεγνώσθη. (col. 228 A)

Ταύτη καὶ Οὐλφίλας τῶν Γότθων ἐπίσκοπος τότε πρῶτον συνέθετο τῶν γὰρ ἔμπροσθεν χρόνων, τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἡσπάζετο ἐπόμενος Θεοφίλῳ ὃς τῶν Γότθων ἐπίσκοπος ὦν τῇ ἐν Νικαίᾳ Συνόδῳ παρὼν καθυπέγραψε. (col. 228 B)

ператор бил издигнат Юстин¹, мъж твърде възрастен, който започнал [службата си] като войник и във всичко се показал отличен. Той бил изпитан привърженик на правата вяра. Юстин бил иллириец и имал съпруга на име Лупкия, която, след като станала императрица, била преименувана от димотите² на Евфимия.

II, 65. При неговото царуване и по времето на патриарх Генадий били вдигнати от Сирмиум мощите на света Анастасия и били положени в нейния мартирей, който се намира в портиката на Домний³.

B. ОТКЪСИ

В Сирмунум били разгласени три [изложения на вярата], от които едно било прочетено в Армини⁴ след консулството на [Евсевий и Ипатий].

Към това същото [изложение] се присъединил тогава за пръв път и Улфила⁵, епископ на готите. Защото до това време, като следвал Теофил, който като епископ на готите присъствувал и се подписал на събора в Никея, [Улфила] приемал никейското изповедание на вярата.

a) supplēvit Migne e Gothofredo in Chronol. Cod. Theodos. ad annum Christ. n. 359.

¹ Т. е. Юстин I. ² Димотите (οἱ δημόται) били членовете на димите. Не всички жители на Цариград се наричали димоти, а само постоянните. Останалите, временни жители, били наричани тълпа (οἱ δῆλος). Вж. А. П. Дьяконова, пос. съч., стр. 155—157; Janssens, op. c., pp. 499—536. ³ Портиката на Домний (Домний) в Цариград се намирала на улицата, която почвала от Форума на Константин и водела към Златния рог. Вж. Janin, op. c., pp. 43, 92, 322. ⁴ Дн. град Римини в Италия. ⁵ Улфила, готски епископ (341—383), привърженик на арианството. Той изнамерил готската азбука, превел Библията на готски език. Когато през 348 г. вестготският крал Атаврих започнал преследвания срещу християните, Улфила се настанил заедно с другите преселници в земите, които император Констанций им определил около Nicopolis ad Istrum. Вж. W. Ensslin: BZ, XL1 (1941), p. 428 sq.

ХІІІ. ОТКЪСИ ОТ НЕИЗВЕСТЕН АВТОР

Под това заглавие даваме откъси от една кратка църковна хроника (*Εκλογαὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας*), съставена вероятно между 600—800 г. от неизвестен автор. Като извори на тази хроника за първите три века са служили Евсевий и Филип от Сидеа, който в 430 г. съставил една *Χριστιανικὴ ἱστορία*, а за по-късно време — Теодор Анагност и др.

Известен интерес за нас има краткото съобщение в тази хроника за първото аварско пратеничество в Цариград през 558 г.

РЪКОПИСИ: P = Paris. gr. 1555 A (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: J. A. Cramer, *Anecdota Graeca e codd. manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis* 1, Oxonii 1839, pp. 87—114.

КНИЖНИНА: C. de Boor, *Zur Kirchenhistorischen Literatur*, BZ, V (1896), p. 23. — *Krumbacher*, GBL, p. 247. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica* I, p. 224.

ANONYMI EXCERPTA

ОТКЪСИ ОТ НЕИЗВЕСТЕН АВТОР

1. De Valentis exitu

Οἱ Γότθοι εἰς ἓν πάλιν γενόμενοι ἐπολέμουν τῷ Οὐάλεντι ὥς καὶ τὴν πόλιν ἔβρεον κατ' αὐτοῦ χαλεπαῖς χρήσασθαι, μὴ ἐξόντος εἰς πόλεμον. ἔξερχομένου δὲ αὐτοῦ, Ἰσαάκιος ὁ ἱερὸς μοναχὸς, κρατήσας τοῦ χαλινοῦ τοῦ ἵππου αὐτοῦ, ἔφησε πρὸς αὐτὸν ποῦ βαδίζειν, ὃ βασιλεῦ, κατὰ Θεοῦ στρατευόμενος, καὶ Θεὸν ἔχων ἀντίπαλον; πρὸς δὲ ὀργισθεὶς ὁ Οὐάλης, φρουρεῖσθαι προέταξεν ἐπαπειλήσας αὐτῷ θάνατον, εἰ ἐπανέλθοι, ὥς τῷ Μιχαίᾳ δ' Ἀχαάβ. συμβαλὼν τοῖς Γότθοις Οὐάλης, καὶ κακῶς

1. Смертта на Валент

Готите, като се съединили отново¹, обявили война на Валент. Дори и градът², отправил тежки обиди срещу него, загдето не излизал на бой. А когато той излязъл, благочестивият монах Исак хванал юздата на коня му и му казал: „Къде си тръгнал, императоре, да воюваш срещу бога, когато бог ти е противник?“ Валент се разгневил срещу него и наредил да го хвърлят в затвора. Той го заплашил, както Ахав заплашил Михей³, че ще го накаже със смърт, ако се върне. Когато Валент се сблъскал с готите, претърпял

¹ Сред готите имало две партии — на Атанарих и на Фритигери. ² Става дума за Цариград. ³ Загатва се за библейския цар Ахав (873—854 пр. н. е.), който въпреки предупрежденията на пророк Михей излязъл на война срещу сирийците и загинал трагично. Вж. III. Царства, 22. Валент е сравнен с безбожния Ахав, защото бил арианин.

ήττηθείς, φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς οἴκημα ὅπερ αἰσθόμενοι οἱ πόλεμοι, κατέκαυσαν αὐτὸν σὺν τοῖς οὖσιν σὺν αὐτῷ, καὶ αὐτῷ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. (p. 97, 11—20)

2. De Marciano in Thracia degente

Τῶν ἀπανταχοῦ ἐπισκόπων συναθροισθέντων ἐν τῇ Νικαίᾳ, Μαρκιανὸς διατρέβων ἐν Θράκῃ, ἔγραψε τῇ συνόδῳ ἀπολογούμενος δι' ἐαυτοῦ παρεῖναι ἐν τῇ συνόδῳ κατὰ μίμησιν Κωνσταντίνου τοῦ θεοῦ. (p. 101, 13—16)

3. De Leone e Thracia oriundo

Προχαιρίζεται δὲ εἰς βασιλέα Λέων τις, Θράξ μὲν τῷ γένει, τριβούνος δὲ τὴν ἀξίαν. (p. 102, 11—12).

4. De Iustino ex Illyrico oriundo

Προήχθη δὲ βασιλεὺς Ἰουστίνος, ἀνὴρ πρεσβύτης, ἀπὸ στρατιωτῶν ἀρξάμενος, καὶ μέχρι τῆς συγκλήτου προκόψας, καὶ διὰ πάντων ἀριστος φανεῖς, τῆς δὲ ὀρθῆς πίστεως ἔμπυρος ζηλωτὴς γένος Ἰλλύριος, — — — (p. 108, 19—22)

5. Avars in Scythia Mysiaque considunt

Τῷ αὐτῷ ἔτει, φυγόντες οἱ Ἀβάρις ἐκ τῆς ἰδίας χώρας, ἦλθον εἰς τὰ μέρη Σκυθίας καὶ Μυσίας, καὶ ἐπεμψαν πρεσβευτὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς παράκλησιν τοῦ βασιλέως, ὥστε δεχθῆναι αὐτούς. (p. 114, 10—13)

тежко поражение и с малцина избягал в една къща. Неприятелите, като научили това, го изгорили заедно с ония, които били с него, а също и къщата¹.

2. Император Маркиан в Тракия

Когато епископите от всички страни се събрали в Никея, Маркиан, който пребивавал в Тракия, писал на събора, като правел възражения, [искайки] сам да присъствува на събора² по подобие на божествения Константин.

3. Император Лъв I произхожда от Тракия

А за император бил провъзгласен някой си Лъв³, тракиец по произход и трибун по длъжност.

4. Император Юстин I произхожда от Илирик

За император бил провъзгласен Юстин⁴, зрял мъж, който започнал [да се издига] от средата на войниците и стигнал до сенаторското съсловие. Той изглеждал най-достоеен във всяко отношение, а бил и горещ поддръжник на правата вяра. [Юстин] бил илириец по произход.

5. Аварите се настанияват в Скития и Мизия

През същата година⁵ аварите, бягайки от своята страна, дошли в областите на Скития и Мизия и проводили в Константинопол пратеници да молят императора да бъдат приети.

¹ Смята се, че Валент умрял на 9. VIII. 378 г. Вж. *Socratis Historia ecclesiastica, Migne, PG, LXVII, col. 560 A—561 A.*; Гръцки извори, I, стр. 45—47. ² В същност по-късно било решено съборът да стане в Халкедон. Срв. тук стр. 176, бел. 1. ³ Събитието се отнася към 558 г. Срв. *Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 70.*

XIV. ЖИТИЕ НА ДАВИД

За живота на Давид Солунски разполагаме с много малко данни. Той произхождал от Месопотамия и бил роден около 450 г. Притежавал блестящо образование. Още на младни си раздал имуществото на бедните и се осамотил на открито край Солун като отшелник, където поучавал и наставлявал. През 534/5 бил изпратен от жителите на Солун в Цариград, за да иска от император Юстиниан I (527—565) възстановяване на префектурата в Солун. Той умрял в Солун през 535 г.

Житието на Давид Солунски е съставено в началото на VIII в. — между 707 и 717 г. В него се съдържат интересни данни за появяването на аварите в северозападните предели на Византия, и по-специално в областта на град Сирмиум.

ИЗДАНИЯ: V. Rose, *Leben des heiligen David von Thessalonike*, Berlin 1887.

КНИЖНИНА: K. Krumbacher, *GBL*, pp. 196, 198. — O. Tafrali, *Thessalonique des origines au XIVe s.*, Paris 1919, pp. 89—90.

VITA DAVIDI

Praefectus praetorio per Illyricum sedem suam e Sirmio in Thessalonica transfert

1. Χρόνων οὖν πλείστων διελθόντων καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ κέλλῃ καὶ τῶν ἀθέων βορβάρων παραγενομένων, τότε δὴ τότε ὁ τὴν ἐπαρχότητα διέπων τοῦ Ἰλλυρικοῦ στέλλεται πρὸς τὸν ἀγιάτορον Ἀριστείδην. ἦν γὰρ λοιπὸν τὸν βίον μετελθὼν ὁ ἀγιάτορος ἀρχιεπίσκοπος Δωρόθεος καὶ διεδέξατο τὸν θρόνον αὐτοῦ ὁ ἀγιάτορος Ἀριστείδης. καὶ στέλλει τριβούρους ὁ προλεχθεὶς ἐπαρχος πρὸς τὸν

ЖИТИЕ НА ДАВИД

Преместване на Илирийската префектура от Сирмиум в Солун

1. И тъй, след като се изминали много години и безбожните варвари¹ се появили, тогава именно управителят на провинция Илирик изпратил пратеници при пресветия Аристид, който се намирал в светата си килия. Защото пресветият архиепископ Доротей бил починал и престола му приел пресветият Аристид. Споменатият управител изпратил трибуни² при

¹ Това са аварите според житиеписеца. Но обикновено се приема, че аварите достигнали чак до Сирмиум към 568 г., като го заплашили със завладяване. Вж. Кулаковски, пос. съч., стр. 231—232. Златарски, История, I, 1, стр. 73—74. — Пак според житиеписеца префектурата била преместена в Солун от заплашения град Сирмиум през 535 г. Това сведение изглежда съвсем неправдоподобно, като се има предвид, че според XI Юстинианова новела, която е от същата 535 г., префектурата била преместена от Сирмиум в Солун още в средата на V в. поради нашествията на хуните. Срв. ВИНД, I, стр. 9—10, бел. 3, и тук стр. 93, бел. 3. ² Трабунът бил началник на отряд (τάγμα или βάνδον) от около 400 души. Вж. Bréhier, op. c., p. 342.

ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον ὅπως ἀναγάγῃ τῷ
 θεοτάτῳ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ τὰ περὶ τῶν
 ἀθέων βαρβάρων, ὅπως μεταστήσῃ τὴν ἐπαρ-
 χότητα ἐκ τοῦ Σιρμιού εἰς τὴν τῶν Θεσσαλο-
 νικέων πόλιν. ἐν γὰρ τοῖς καιροῖς ἐκεῖνους ἡ
 ἐπαρχότης καὶ ὁ στρατὸς ἐν τῷ Σιρμίῳ ἐκρα-
 τεῖν, βικάριον δὲ ἦν μόνον ἔχων ἐν ταύτῃ τῇ
 τῶν Θεσσαλονικέων πόλει. τότε οὖν ἀναγνοὺς
 ὁ ἀγιώτατος Ἀριστείδης ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὰς
 τοῦ ἐπαρχοῦ ἐπιστολάς, παρόντος τοῦ θεωρι-
 τοῦς κλήρου καὶ πάσης τῆς τάξεως, καὶ ὅποιας
 περιστάσεως ἔχει τὸ Σιρμιεῖον καὶ ὅτι μέλλει ὁ
 Ἀβάρης καὶ τὸν Λαγούβιον περᾶν, εἶπεν ὁ
 ἀγιώτατος ἀρχιεπίσκοπος „πατέρες καὶ ἀδελφοί
 καὶ τέκνα, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τούτων ἀπάν-
 των; σκέψασθε τίνα ἀποστείλαι δεφίλομεν πρὸς
 τὸν δεσπότην τῆς οἰκουμένης, ὅπως δαυλιῶς
 καὶ εὐσεβῶς αἰτήσῃ περὶ τῶν μνηνθέντων ἡμῖν“.
 τότε οὖν ἐκκλησίαν συναθροίσαντες, οὐχ εὐρίσ-
 κητο ὁ πᾶσιν ἀρέσκων. τότε ἐκ θείας προνοίας
 ἀνέκραγε πᾶς ὁ λαὸς λέγων ἡ τὸν ἀγιώτατον
 ἀρχιεπίσκοπον σταλῆναι ἢ τὸν ὄσιον Δαβίδ, ἵνα
 δυνήθῃ ἀσμένως αἰτήσασθαι περὶ τῶν προρη-
 θέντων. (р. 9, 6—27)

2. Καὶ λοιπὸν ἡ ἐπαρχότης μετήλθεν ἀπὸ
 τοῦ Σιρμιέου ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Θεσσαλονικέων
 πόλει. (р. 14, 3—4)

пресветия архиепископ, за да извести на
 пребожественния император Юстиниан¹
 това, което се отнася до безбожните вар-
 вари, та той да премести управлението
 на префектурата от Сирмиум в град Солун.
 Защото по това време управителят и вой-
 ската се намирили в Сирмиум, а в спо-
 менатия град Солун имало само викарий.
 И тогава пресветият архиепископ Ари-
 стид в присъствието на боголюбивото
 духовенство и на цялото висше съсловие,
 като прочел писмото на управителя и
 узнал пред каква опасност е изправен
 Сирмиум, и че аварите възнамеряват да
 преминат Дунав, казал: „Отци, братя и
 чада! Какво мислите вие за всичко това?
 Виждате, че трябва да изпратим някого
 при господаря на вселената, за да измоли
 щедро и благочестиво онова, за което
 ние съобщаваме“. Тогава, като се събрали
 всички, не се намерил човек, който да
 допада на всички. И тогава по божие
 съзволение целият народ извикал, каз-
 вайки да се изпрати или пресветият архи-
 епископ, или благочестивият Давид, за
 да може успешно да се моли за спомен-
 натите неща².

2. И за в бъдеще префектурата се
 преместила от Сирмиум в самия град
 Солун.

¹ Сиреч Юстиниан I. ² По-нататък житиеписецът разказва, че именно Давид бил изпратен
 при императора и че починал на връщане от пътуването си, т. е. в 535 г.

XV. АГАТОН

Агатон бил дякон и картофилак на Цариградската патриаршия по времето на VI Вселенски събор в 680—681 г. и съставил актовете на събора. По-късно император Филипп Вардан (711—713), понеже бил привърженик на монотелитите, наредил да бъдат изгорени тези актове. Неговият приемник Анастасий II (713—715) заповядал на Агатон да възстанови унищожените съборни актове. Агатон действително сторил това, като направил една добавка, в която засегнал събитията около свалянето на Филипик Вардан и разказал накратко за извършеното нападение от българите в 713 г. За това събитие не притежаваме други известия. Сведението на Агатон е особено важно и поради това, че произхожда от съвременник.

ИЗДАНИЯ: *D. Mansi, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, XII (Florentiae 1766), col. 193 B.

КНИЖНИНА: Кулаковски, История Византии, III, стр. 345. — *Cy. Moravcsik, Az onogurok történetéhez* (= Magyar Nyelv, XXVI, 1930, pp. 16—18). — *Idem, Zur Geschichte der Onoguren* (= Ungarische Jahrbücher, X, 1—2, 1930, pp. 66—88. — *П. Д. Мухомов*, Един нов извор за историята на дунавските българи, ИБАИ, VI (1931/32), стр. 263—286. — *Moravcsik, Byzantinoturcica*, I, p. 217—218.

AGATHON

АГАТОН

EX ACTIS CONCILII OECUMENICI
A. 681

ИЗ ДЕЯНИЯТА НА ВСЕЛЕНСКИЯ
СЪБОР ПРЕЗ 681 Г.

Unuguri Thraciam aggrediuntur

*Нападение на унугури българи
в Тракия*

Κατὰ γὰρ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου τῆς ὀγδῆς Πεντηκοστῆς ἡδυσταῶντος καὶ ὀφρῶ περὶ δαλάνην ὄντων ἑπισκοπῶντος ἀπὸ τοῦ γενομένης ἀποστασίας ἐκ τοῦ ἐπισκοπεύοντος ἐν τῇ Θράκῃ στρατοῦ, διὰ τὴν προσηχὸς τότε, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ παραβολῆς τῶν οὐρανῶν

В съботния ден пред светата Петдесетница, през единадесетия индикт¹, при вечер внезапно настнал неочакван бунт против него² от страна на струпаната в Тракия войска. Причина за това било, че точно по това време по негова вина

¹ Събитието е ставало на 3 юни 713 г. — ² Сарец Филипик Вардан (711—713).

μένων παρταῖαν, γεγενηῖαν ἔραδον τοῦ γεγενη-
ζοντος ἔθνους τῶν Οὐνγάρων Βουλγάρων,
μετὰ πλείστης ἀλχηδυσίας τε καὶ σφαγῆς τῶν
ἐν τῇ Θράκῃ καταμετόντων Χριστιανῶν συνέληφ-
θεις ὁ αὐτὸς μετὰ βαρβάρους τέρασιν, καὶ τῆς
βασίλειος ἀποθεῖς καὶ ἐμβεβλημένος, προῖται
παραχρῆμα τὰς ὄψεις. (col. 193 B)

и поради нарушението на сключения до-
говор¹ било извършено нападение от
съседния народ на унугурите българи,
които пленили и избили твърде голям
брой от намиращите се в Тракия хрис-
тияни. Полуварваринът узурпатор бил за-
ловен, лишен от императорската власт,
изхвърлен и веднага ослепен с нажежено
желязо.

¹ Тук напълно става дума за договора от 705 г. Срв. Златарски, История, I, I, стр. 164 сл.

XVI. ЕПАРХИЙСКИ СПИСЪЦИ ОТ VII—VIII В.

Така наречените епархийски списъци (*Notitiae episcopatum*, 'Εκδόσεις, *Taximía*) са в същност списъци на Цариградската патриаршия, в които са подредени митрополитите, подчинените им епископи и автокефалните архиепископи, според ранга им. Те са възникнали главно във връзка с църковната йерархия, която била приета на съборите и на всички официални тържества.

Кога точно и от кого е бил съставен първоначалният списък, не знаем. Някои автори предполагат, че по време на Теодосий I (378—395) съществувал вече един първоначален списък, който от V в. нататък се делил на две части. В първата влизали митрополитите и автокефалните архиепископи (обикновено начело са поставени петте вселенски патриарси), а във втората — епископите, подчинени на съответните митрополити. Връзката между двете части личи от факта, че и в двете е спасен един и същ ред.

Според други автори двете части на епархийските списъци са съществували първоначално поотделно. Според тях още на Габадневия и на Ефеския вселенски събор (394 г. и 431 г.) е имало някакви списъци на митрополитите според реда, определен от Цариградската патриаршия. Също така в архива на Цариградската патриаршия имало и някакви списъци на епископите. Но пълеи и подреден списък на митрополитите, на зависещите от тях епископии и на автокефалните архиепископии не срещаме в списъците, които са ни известни от IV и V в. Такаъв списък намираме за пръв път в тъй наречения Епифаниев списък.

А. *Епифаниевият списък* е наречен така, защото според Константин Багренородни той бил съставен от кипърския епископ Епифаний, който умрял в 403 г. Но изследването на географските имена показва по безспорен начин, че той е съставен по времето на Ираклий в началото на VII в. Затова ние тук го отбелязваме като *Псевдоепифаниев списък*. Той отразява вероятно положението на църковната администрация от времето на Юстиниан I до 733 г., когато епархиите от Източния Илирик, които дотогава били подчинени на папата, минали под ведомството на Цариградската църква. Според този списък броят на митрополиите бил 33, на архиепископиите — 34, а на подчинените епископии — 352.

В. След Епифаниевия списък по хронологически ред идва друг един *Списък от времето на Исаурийската династия*. Както изглежда, този списък е съставен между 733 г. и 787 г. Втората от тези години се определя като дата, когато за пръв път се споменава Монемвазия като митрополия на VII вселенски събор. А един от издателите на списъка, Г. *Κονδάρης*, смята за *terminus post quem* 746 г., когато този град, който още не се среща в споменатия списък, бил станал епископски център. Според този списък броят на митрополиите е нарастнал на 51, на архиеписко-

пиите — на 39, на епископите — на 603. Някои автори смятат, че първоизворът на този списък не е тъждествен с първоизвора на Псевдоепифаниевия списък. Според някои изследвачи този списък е една по-късна компилация, съставена в края на VIII в. или дори през IX в., и затова не давал точна представа за реда на епископствата в Илирик през VIII в.

Епархийски списъци има и от по-късно време — от IX, X, XI, XII, XIII, XV XVI, дори от XIX в., но те не влизат засега в обсега на нашата работа.

Тези два списъка, които предлагаме тук, имат твърде голямо значение за българската история. Въпреки че в тях не се спазват строго хронологическите граници, все пак те ни дават ценни данни за църковното устройство на нашите земи в навечерието на основаването на първата българска държава, както и за промените, настъпили в първите години от нейното съществуване.

РЪКОПИСИ: а) на Псевдоепифаниевия списък: A = Cod. Lipsiensis bibl. urb. Rep. I, 17 (XII s.). — B = Cod. Hierosolym. 522 (XII s.). б) на Списъка от времето на Исаурийската династия: Cod. Paris. graec. 1555 A (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: а) на Псевдоепифаниевия списък: G. Parthey, Hieroclis Synecdemus et Notitiae graecae episcopatum, Berolini 1866, pp. 150—161. — H. Gelzer, Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum, Berlin 1900. б) на Списъка от времето на Исаурийската династия: C. de Boor, Nachträge zu den Notitiae episcopatum, Zeitschrift für Kirchengeschichte XII (1890—1), pp. 520—534. — Γ. Κοσιδάκης, *Αι μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ οἰκουμένου κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν*, Athen 1934.

КНИЖНИНА: H. Gelzer, Zur Zeitbestimmung der griechischen Notitiae Episcopatum, Jahrbuch für protestantische Theologie, 1886, pp. 337—372; 525—575. — Idem, Die kirchliche Geographie Griechenlands vor dem Slaveneinbruch, Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie, XXXV, (1892), pp. 419—436. — Mgr Duchesnes, Les anciens évêchés de la Grèce, Mélanges d'archéologie et d'histoire, XV, 1915, pp. 238—278. — N. Bees, Beiträge zur kirchlichen Geographie Griechenlands im Mittelalter und neueren Zeit, Oriens Christianus, 1914, pp. 238—278. — H. Бенешевич, Заметки к текстам Notitiae Episcopatum, Semnarium Kondakovianum, I (1927), pp. 65—72. — F. Dvornik, Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle, Paris 1926, pp. 88—99, 143—146. — N. Бенешевич, Monumenta Vaticana ad ius canonicum pertinentia, Stud. Btz. I (1927), pp. 127—186. — E. Gerland, Corpus Notitiarum episcopatum, I, Einleitung, Chalcedonensis 1931. — V. Laurent, Les sources à consulter pour l'établissement des listes épiscopales du patriarcat byantin. Echos d'Orient, XXX (1931), 65—83. — F. Dvornik, Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance, Prague 1933, pp. 160—161. — F. Gerland-V. Laurent, Corpus Notitiarum episcopatum, I, Les liste conciliaires, Chalcedonensis 1936. — Idem: Byzantion XVII (1932), pp. 520—521. Idem: Echos d'Orient XXXVI (1937) pp. 377—379. Idem: Etudes byzantines I (1943), pp. 58—59. — I. Honigmann, Le Synecdème d'Hierocles et l'opuscule géographique de Georges de Chypre, Bruxelles 1939, p. 315. — Moravcsik, Byzantinoturcica I, pp. 463—464. — П. Мутафчиев, Към църковно-историческата география на Пловдивско, Юбилеен сборник в чест на митрополит Максим, 1931, стр. 87—113. — Ив. Снегаров, Епархийските списъци като извор за християнизирание на балканските славяни, ИИБИ, VI 1956), стр. 647—658.

A. PSEUDOEPIPHANII NOTITIA

*Επιφανίου αρχιεπισκόπου Κύπρου ἑσθῆτος
πρωτοκλήσιων πατριαρχῶν τε καὶ μητρο-
πολιτῶν

- *Ο πατριάρχης Ῥώμης
- *Ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
- *Ο πατριάρχης Ἀλεξανδρείας
- *Ο πατριάρχης Ἀντιοχείας
- *Ο πατριάρχης Ἱεροσολύμων

Κλήσις μητροπολιτῶν

- γ' Ἐπαρχίας Εὐρώπης δ' Ἡρακλείας
- κη' Ἐπαρχίας Θράκης δ' Φιλίππουπόλεως
- κθ' Ἐπαρχίας Εὐρώπης, δ' Τραϊανουπόλεως^α
- λα' Ἐπαρχίας Αἰμυμόντου^β δ' Ἀδριανουπόλεως
- λβ' Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς δ' Μαρκιανουπόλεως

Περὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων

- α' Ἐπαρχίας Μυσίας δ' Ὀδυσσεῦ^ε
- β' Ἐπαρχίας Σκυθίας δ' Τομῆς
- γ' Ἐπαρχίας Εὐρώπης δ' Βιζύης
- ζ' Ἐπαρχίας Ῥοδόπης δ' Μαρωνίας
- θ' Ἐπαρχίας Ῥοδόπης δ' Μαξιμιανουπόλεως
- ια' Ἐπαρχίας Εὐρώπης δ' Ἀρκαδιουπόλεως

α) sq. in B loca urbium mutata: δ' ἀνδριανού πόλεως δ' τραϊανουπόλεως. β) ἐμμημόντου Α. γ) ὠδύσου Α

¹ Преди установяването на режима с темите във Византийската империя провинциите имали приблизително същия обхват, както епархиите. Затова тук даваме границите на тези административни единици. Провинция Европа била част от диоцеза Тракия и обхващала земите около Цариград, край Мраморно море и Галиполския полуостров. ² Градът бил наречен Pulpudeva от траките. Вж. D. Detschew, Die thrakischen Sprachreste, Österr. Akad. der Wissenschaften, phil.-hist. Kl., Wien 1957, p. 377. Името си Филиппопол той получил в чест на Филип II Македонски (386—382). В античността и средновековието се среща и името Trimontinm. Вж. G. Kazanow, Über die Namen der Stadt Philippopolis PhW (1901), № 50. — Danoff: PWRE, XIX, col. 2244—2263, s. v. Philippopolis. — В. Бешевлиев, Античната топонимия у нас като исторически извор, ИИБЕ III (1954), стр. 346и бел., стр. 354. ³ Провинция Хемимонт или Thracia secunda била част от диоцеза Тракия и обхващала земите приблизително между Стара планина, р. Тунджа, Черно море и Странджа планина, както и областта на гр. Адрианопол. ⁴ Градът бил наречен Адрианопол в чест на император Адриан (117—138). Тракийското му име е Uscudama. Вж. Detschew, op. c., p. 349. Наричал се е и Orestiss. Вж. общо Oberhammer: PWRE, VII, col. 2174, s. v. Hadrianopolis. ⁵ Тук Марцианопол е поставен в провинция Хемимонт. У Hierocles, Synecdemos, 636, 2, той е главен град на провинция Втора или Долна Мизия. Този град бил наречен така от император Траян в чест на сестра му Марция. За литературата вж. Ив. Дуйчев, За наименованието на Марцианопол — Девня, ИИД, XIX—XX (1944), стр. 51—55. ⁶ Т. е. архиепископите, които зависят направо от цариградската патриаршия. ⁷ По-старото име на града е Porsulae. Наречен бил Максимианопол в началото на VI в. ⁸ Старото име на града е Bergulae. Името Аркадиопол той е получил в чест на императора Аркадий (395—408).

A. ПСЕВДОЕПИФАНИЕВ СПИСЪКЪ

От Епифаний, архиепископ кипърски,
изброяване на първозованите патриарси
и митрополити:

- Патриархът на Рим
- Патриархът на Константинопол
- Патриархът на Александрия
- Патриархът на Антиохия
- Патриархът на Ерусалим.

Наименования на митрополитите:

- 3. в епархия Европа¹ митрополитът на Хераклея (дн. Ерегли)
- 28. в епархия Тракия митрополитът на Филиппопол² (дн. Пловдив)
- 29. в епархия Европа митрополитът на Траянопол (дн. Терма Лутра, Лъджакьой, ю. от Фере)
- 31. в епархия Хемимонт³ митрополитът на Адрианопол⁴ (дн. Одрин)
- 32. в същата епархия митрополитът на Марцианопол⁵ (дн. при с. Река Девня).

За автокефалните архиепископи⁶:

- 1. в епархия Мизия архиепископът на Одесос (дн. Варна)
- 2. в епархия Скития архиепископът на Томи (дн. с.-изт. от Кюстенджа)
- 3. в епархия Европа архиепископът на Виза (дн. Виза)
- 7. в епархия Родоп архиепископът на Марония (дн. Марония)
- 9. в епархия Родоп архиепископът на Максимианопол⁷ (дн. до Гюмюрджина)
- 11. в епархия Европа архиепископът на Аркадиопол⁸ (дн. Люлебургас)

α' *Επαρχίας Θράκης	δ Βερωνής ¹
α' *Επαρχίας Θράκης	δ Νικοπόλεως
α' *Επαρχίας *Ροδόπης	δ *Αγχιάλου ²
α' *Επαρχίας Εὐρώπης	δ Σηλυβρίας
α' *Επαρχίας Εὐρώπης	δ *Απρων
α' *Επαρχίας *Ροδόπης	δ Κυμνάλων ³
α' *Επαρχίας *Ροδόπης	δ Αἴνου
α' *Επαρχίας Εὐρώπης	δ Δριζιπάρων ⁴
α' *Επαρχίας Αἰμυμόντου ⁵	δ Μεσημβρίας

Περὶ ἐπισκόπων ἐπεχομένων

*Επαρχία Εὐρώπης Θράκης Μητρόπολις
*Ηρακλείας ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἧτοι
ἐπισκοπὰς ε', οἷον

τὸν τοῦ Πανίου

τὸν Καλλιπόλεως

τὸν Χερρονήσου

τὸν Κύλας

τὸν *Ραιδεστοῦ⁶

*Επαρχία Θράκης Μητρόπολις Φιλίππου-
λεως⁷ ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἧτοι ἐπισκοπὰς
γ', οἷον

τὸν Διοκλητιανουπόλεως

12. в епархия Тракия архиепископът на
Бероя¹ (дн. Стара Загора)

16. в епархия Тракия архиепископът
Никопол² (до дн. Неврокоп, Гоце Дел-
чев)

18. в епархия Родоп архиепископът
на Анхиало³ (дн. Поморие)

19. в епархия Европа архиепископът на
Силиврия (дн. Силиври)

22. в епархия Европа архиепископът
на Апри⁴ (дн. Кермиен)

23. в епархия Родоп архиепископът
на Кипсела (дн. Ипсала)

30. в епархия Родоп архиепископът
на Енос (дн. Енос)

31. в епархия Европа архиепископът
на Дризипара⁵ (дн. Буюк Караширан)

32. в епархия Хемимонт архиепископът
на Месемврия⁶ (дн. Несебър).

За подчинените епископи⁷:

В епархия Европа в Тракия⁸ митропо-
лията на Хераклея има под свое ведом-
ство 5 града или епископии, именно:

епископа на Панион⁹ (дн. Панизо,
Барбарос)

епископа на Калипол (дн. Галиполи)

епископа на Херсонес¹⁰ (дн. неуточно)

епископа на Кила¹¹ (дн. неуточно)

епископа на Редесто (дн. Родосто);

в епархия Тракия митрополията на Фи-
липопол има под свое ведомство 3 града
или епископии, именно:

епископа на Диоклитианопол¹² (дн. мо-
же би при Чирпан)

α) βερωνής Β. β) ἀχιάλου Α. γ) κυμνάλων Β. δ) δριζιπάρων Α. ε) αἰμυμόντου Β. ς) ροδέστου Β. ζ) φιλιππου-
πόλεως Β.

¹ Тук δ Βερωνής стон вм. δ Βερόης. Вж. П. Мутафчиев, Към църковно-историческата география на Пловдивско, Сборник в чест на Пловдивския митрополит Максим, София 1931, стр. 96. ² Става дума за Nicopolis ad Nestum, който се намирал по-точно на левия бряг на р. Места, на мястото на дн. Долин Хисарлък. Вж. Иречек, Пътувания стр. 389. — Кап. К. Николов, По горното течение на р. Места, сп. Миняло, кн. 5—6 (1911), стр. 160—162. ³ Ив. Снегаров, Епархийските списъци като извор за христи-
низирание на балканските славяни, ИИБИ, VI (1956), стр. 653, отбелязва, че тук Анхиало неправилно е
поставено в провинция Родоп, вместо в Хемимонт. ⁴ За отъждествяването на Апри с Кермиен вж.
Г. Лазаровиц, *Οδοπορικὴν *Απριος-Κερμίν, Θρακικά II (1920), р. 323. Miller, Itineraria, col. 526, го отъж-
дествява с Инеджик. ⁵ Дризипара е бил стар тракийски град, столицата на одризите. Вж. Jireček, Die
Heerstrasse, р. 50. ⁶ Името Несебър се среща още през XI в. във „Видението на пророк Исаа“. Вж.
Бешевлиев, Античната топонимия, стр. 347. — Снегаров, пос. съч., стр. 652—653, отбелязва, че Месе-
мврия е посочена по-долу като епископия, подчинена на Одринската митрополия. ⁷ Т. е. епископите,
които зависят от съответните митрополити в споменатите по-горе епархии. ⁸ Сиреч в диоцеза Тракия,
който бил част от префектурата Ориент. ⁹ През IV в. градът носел и името Theodosiopolis в чест на
император Теодосий I (379—395). ¹⁰ Този град се намирал някъде на Херсонския провлак. Вж. Bachner:
PWRE, III, col. 2251, s. v. Chersones 2. ¹¹ Според някои автори град Кила е тъждествен с дн. Кили-
бахар. Вж. Honigsmann, Le Synecdemos, р. 12. Според Miller, op. c., col. 525, той е дн. Черибан.
¹² Местоположението на този град не е уточнено. Вж. Мутафчиев, Към църковно-историческата гео-
графия на Пловдивско, стр. 90—91.

τὸν Σεβαστουπόλεως	епископа на Севастопол (дн. неуточнено)
τὸν Διοσπόλεως	епископа на Диоспол ¹ (дн. може би Ямбол);
*Επαρχία Εὐρώπης Μητρόπολις Τραιανου ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἦτοι ἐπισκοπὰς β', οἷον	в епархия Европа митрополията на Траянопол има под свое ведомство 2 града или епископии, именно:
τὸν Πήρου	епископа на Топир ² (дн. развалини на устието на Места)
τὸν *Αναστασιουπόλεως	епископа на Анастасиопол ³ (дн. неуточнено);
Επαρχία Αἰμιμόντων Μητρόπολις Ἀδριανου ^δ ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἦτοι ἐπισκοπὰς ε', οἷον	в епархия Хемимонт митрополията на Адрианопол има под своето ведомство 5 града или епископии, именно:
τὸν Μεσημβρίας ^ε	епископа на Месемврия (дн. Несебър)
τὸν Σωζοупόλεως ^δ	епископа на Созопол ⁴ (дн. Созопол)
τὸν Πλουтиνουπόλεως ^ε	епископа на Плотинопол (дн. при Димотика ⁶)
τὸν *Αναστασιουπόλεως	епископа на Анастасиопол ⁶ (дн. неуточнено)
τὸν Τζαϊδων	епископа на Цоида ⁷ (дн. неуточнено);
*Επαρχία τῆς αὐτῆς ¹ Μητρόπολις Μαρциανου ^δ ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἦτοι ἐπισκοπὰς ε', οἷον	в същата епархия митрополията на Марцианопол има под свое ведомство 5 града или епископии, именно:
τὸν *Ροδοστόλου	епископа на Доростол (дн. Силистра)
τὸν Τραμαρίσκων	епископа на Трансмариска (дн. Тутракан)
τὸν Νόβων	епископа на Нове (дн. м. Стъклен при Свищов)

α) ἐπιμουπόλεως Α Διμήμων Β β) ἀνδριανου Β. γ) μεσημβρίας Β. δ) σωζοупόλεως Β. ε) πλουτιν Β. ς) τῆς αὐτῆς νήσων κυκλάδων ΑΒ.

¹ Севастопол и Диоспол не са отъждествени с положителност. *Jireček*, Die Heerstrasse, p. 145, изказва мнение, че Диоспол е идентичен със средновековния Dismopolis, дн. Ямбол, но по-късно се отказва от това си мнение (АЕМО, X, 1886, p. 135; Пътувания из България, Пловдив 1889, стр. 382). Не е сигурно и отъждествяването на Diospolis със старата македонска колония Sabile. Срв. *Μυταφчиев*, Към първоначално-историческата география, стр. 92—93. *Д. Яранов*, Името на град Ямбол, МПР, IX, 2 (1934), стр. 17—25, предполага, че Diospolis е съкратена форма от Diopysopolis. Според *Д. Дечев*: ГИИБМ, 1936/6, стр. 47—51, Севастопол е дн. Хисаря. ² Четенето „Топир“ е според *Е. Gerland*, *Coprus Notitiarum episcopatum*, I, Einleitung, Chalcedonensis 1931, p. 17. Този град, според *Прокопий* (De bello Goth., III, p. 38, 9—12), бил разрушен от славяните през 549 г. В епархийския списък от времето на Лъв VI Философ Топир се среща под формата *Πόρον* (gen. pl.). *Th. Tafel*, De via Romanorum Egnatia II, Tübingen 1848, p. 37 sq., отъждествява *Πόρον* с развалините Бурукалеси. За името вж. *Detschew*, op. cit., p. 512. ³ Този град се намирал ю-зап. от Димотика, но точното му местоположение не е определено. Според *В. Регель*, О городе Анастасополе..., градът се намирал при дн. Бешиккьой, *I. Cantacuzenus*, Historia, ed. Bonn, I, p. 542, 10—15, твърди, че градът Перитеорион бил основан от Андроник III на мястото на дн. Анастасиопол. Но *Иречек*, Пътувания, стр. 389, бел. 1, с право отбелязва, че това твърдение е неправдоподобно, понеже в епархийския списък от времето на Лъв VI Философ двата града се срещат едновременно. ⁴ В античността градът се наричал Αροῖον. Името си Созопол той получил през V в. от н. е., когато голям брой от градовете, носещи имена на антични божества, били преименувани. Вж. *Иречек*, Пътувания, стр. 760—768. ⁵ Обикновено се приема, че Плотинопол се намирал близо до дн. Димотика. Вж. *В. Регель*, О городе Плотинополе, Сборник в честь Помяловского, СПб 1897, стр. 145—151. — *Oberhummer*: PWRE, XXI, col. 471, s. v. Plotinopolis. — *Ν. Βαφτίδης*, *Η ἐκ Λιδυμοτείχου ἀναθηματικὴ στήλη Πλουтиνουπόλεως, Θρακικά* III (1937) pp. 196—210. *Μ. Κ. Ἀποστολίδης*, *Σημειώματα περὶ Πλουтиνουπόλεως καὶ Λιδυμοτείχου, Θρακικά*, IX (1938), pp. 407—414. ⁶ Този Анастасиопол едва ли е идентичен със споменатия по-горе Анастасиопол в провинция Европа. ⁷ Според *Г. Баласчев*, Новия данни за историята грекобългарских войн при Симеоне, ИРАИК, IV, 2 (1899), стр. 212—213, Цоида се намирала някъде около Анхиало.

τὸν Ζεкеδέσπαν
τὸν Σκαρίας

епископа на Зекедеспа¹ (дн. неуточ-
нено)
епископа на Апиария[?] (дн. Ряхово,
Русенско)

B. NOTITIA TEMPORE ISAURO- SCRIPTA

В. СПИСКЪК ОТ ВРЕМЕТО НА ИСАВ- РИЙСКАТА ДИНАСТИЯ

Τάξις προκαθηδρίας τῶν ὁμοιότατων πατριαρ-
χῶν μητροπολιτῶν καὶ αυτοκεφάλων

Списък за предстоятелството на пре-
подобните патриарси, митрополити
и автокефални архиепископи:

α' Ὁ Ῥώμης
β' Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
γ' Ὁ Ἀλεξανδρείας
δ' Ὁ Ἀντιοχείας
ε' Ὁ Ἱεροσολύμων

1. Патриархът на Рим
2. Патриархът на Константинопол
3. Патриархът на Александрия
4. Патриархът на Антиохия
5. Патриархът на Ерусалим.

Μητροπολίται ἐπὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως

Митрополити под ведомството на Кон-
стантинополския патриарх:

δ' Ἐπαρχία Εὐρώπης ὁ Ἡρακλείας Θράκης

6. в епархия Европа митрополитът на
Тракийска Хераклея (дн. Ерегли)

ια' Ἐπαρχία Μακεδονίας ὁ Θεσσαλονίκης^а

11. в епархия Македония^в митро-
политът на Тесалоника (дн. Солун)

ιε' Ἐπαρχία Ἠπείρου (Νέας) ὁ τοῦ Δυραχίου^б

15. в епархия Нови Епир⁴ митро-
политът на Дирахиум (дн. Драч, Дурес)

κθ' Ἐπαρχία Παλαίας Ἠπείρου ὁ Νικοπό-
λεως

29. в епархия Стари Епир митропо-
литът в Никопол (дн. Никопол)

λβ' Ἐπαρχία Ροδόπης ὁ Τραϊανουπόλεως

32. в епархия Родоп митрополитът
на Траянопол (дн. Терма Лутра, Лъджа-
кьой, ю. от Фере)

λε' Ἐπαρχία Αἰμυμόντων ὁ Ἀδριανουπόλεως

35. в епархия Хемимонт митрополитът
на Адрианопол (дн. Одрин)

λζ' Ἐπαρχία Γοτθίας ὁ Δώρου

37. в епархия Готия⁵ митрополитът
на Дорос (дн. Маигупкале)

μ' Ἐπαρχία τῆς δευτέρας Θετταλίας ὁ Λαρίσης

40. в епархия Втора Тесалия митро-
политът на Лариса (дн. Лариса)

а) αλωνίης cod. б) ἠπείρου α — δυραχίου cod.

¹ Може би това е изопачена форма на името Сукидава (Σουκιδάβα). Това селище според *Шкорпил*: ИРАИК, X (1905), стр. 444, се намирало вероятно между Расова и Мерлян и е самото Голитно или е до Мерлян, докато според *R. Vulpe*, *The Ancient History of Dobrogea*, 1940, и *Fluss*: PWRE, IV A, col. 560, то се намирало при дн. Сатуново или Осеник. За името вж. *Detschew*, op. c., p. 149. ² За поправката *Σκάρια* — *Ἀπιδρία* вж. *Parthey*, op. c., p. 161 (nota); *Gerland*, op. c., p. 18. ³ Провинция Първа Македония била част от диоцеза Илирик и обхващала приблизително земите на дн. Гръцка Македония. ⁴ Провинция Нови Епир обхващала земите на дн. Средна и Южна Албания и била част от диоцеза Илирик. ⁵ Тази епархия се намирала в Кримския полуостров, където може би имало заселени готи още от IV в. Вж. *Ю. Кулаковский*, К истории Готской епархии в Крыму в VIII веке, ЖМНП, CCCXV (1898) февр., стр. 173 сл. Според някои автори тази епархия била създадена само в архивите на цариградската патриаршеска канцелария, и то през X—XI в. Вж. *А. А. Васильев*, Готы в Крыму, Изв. Росс. Ак. истории матер. культуры, V (1927), стр. 210 сл. — *A. Vasilev*, The Gots In the Crimea, Cambridge, 1936. Срв. *V. Laurent*: *Echos d'Orient* XXXVI (1937), pp. 377—379. Според *В. Мошин*, *Ἐπαρχία Γοτθίας* в Хазарии в VIII веке, Труды IV съезда Русских акад. организацией за границей, I, Белград 1929, стр. 149, тя била създадена след 759 г. Срв. *Оу. Моравсик*, *Zur Geschichte der Onuguren*, Ungarische Jahrbücher X (1936), pp. 64—65.

- μα' *Επαρχία Θράκης δ Φιλιπποπόλεως
 μβ' *Επαρχία (Μακεδονίας) δ Φιλίππων^α
 μγ' *Επαρχία (Δακίας Μεσογείου) δ Σαρδικής^б
 μδ' *Επαρχία Αιμιώντων δ Μαρκιανουπόλεως

Οι αὐτοκέφαλοι (ἀρχιεπίσκοποι)

- γ' *Επαρχία Ἑυρώπης δ Βιζύης^с
 θ' *Επαρχία Ροδόπης δ Μαρωνίας^д
 ια' *Επαρχία Ροδόπης δ Μαξιμιανουπόλεως^е
 ιδ' *Επαρχία Εὐρώπης δ Ἀρκαδιουπόλεως
 ιε' *Επαρχία Θράκης δ Βερόης
 ις' *Επαρχία Θράκης δ Νικοπόλεως τοῦ
 Βουλέρον
 ιθ' *Επαρχία Εὐρώπης δ Σηλυβρίας¹
 κγ' *Επαρχία Ροδόπης δ Αγχιάλου^к
 κς' *Επαρχία Εὐρώπης δ Ἄπρον
 κζ' *Επαρχία Ροδόπης δ Κυψάλων^h
 λγ' *Επαρχία Ροδόπης δ Αἶνον
 λδ' *Επαρχία (Εὐρώπης) δ Χαριουπόλεως
 λς' *Επαρχία (Θράκης) δ Λέρων¹
 λζ' *Επαρχία (Εὐρώπης) δ Δριζονάρων

41. в епархия Тракия митрополитът на Филппопол¹ (дн. Пловдив)²

42. в епархия Македония митрополитът на Филипи³ (дн. развалини между Кавала и Драма)

43. в епархия Средна Дакия митрополитът на Сердика (дн. София)

44. в епархия Хемимонт митрополитът на Марцианопол⁴ (дн. развалини при с. Река Девня).

Автокефални архиепископи:

3. в епархия Европа архиепископът на Виза (дн. Виза)

9. в епархия Родоп архиепископът на Марония (дн. Марония)

11. в епархия Родоп архиепископът на Максимианопол (дн. Месинкалеси, до Гюмюрджина)

14. в епархия Европа архиепископът на Аркадиопол (дн. Люлебургас)

15. в епархия Тракия архиепископът на Бероя (дн. Стара Загора)

20. в епархия Тракия архиепископът на Никопол във Волерон⁵ (дн. до Неврокоп, Гоце Делчев)

22. в епархия Европа архиепископът на Силиврия (дн. Силиври)

23. в епархия Родоп архиепископът на Анхиало (дн. Поморие)

26. в епархия Европа архиепископът на Апри (дн. Кермиен)

27. в епархия Родоп архиепископът на Кипсала (дн. Ипсала)

33. в епархия Родоп архиепископът на Енос (дн. Енос)

34. в епархия Европа архиепископът на Хариупол (дн. Айребол)

36. в епархия Тракия архиепископът на Деркос (дн. Деркос)

37. в епархия Европа архиепископът на Дризипара (дн. Буюк Караширан)

а) *επαρχία τῆς αὐτῆς* — δ Μαρκιανουπόλεως. *επαρχία μεσοποταμίας* — Φιλίππων *cod.* б) *сардикῆς cod.*
 с) *βιζύης cod.* д) *μαρωνίας cod.* е) *μαξιμανουπόλεως cod.* ф) *οὐλυμβρίας cod.* г) *αγχιλοῦ cod.* h) *κυψάλων cod.*
 i) *επαρχ. θράκης* — *Λέρων de B.*

¹ *Κονιδάκης*, *op. cit.*, p. 51, обръща внимание на факта, че Филиппопол е заемал в по-ранните списъци 24-о място, после 26-о, 28-о, а тук заема 41-о, докато в списъка на Лъв Мъдри заема 36-о място. Това показвало какви големи промени са ставали в провинция Тракия. ² В оригинала под № 41 (след „в епархия Тракия митрополитът на Филиппопол“) стои като № 42: „В същата (т. е. Тракия) митрополитът на Марцианопол“. Това повторение (вж. тук № 44) на митрополита на Марцианопол е било причинна за объркване на номерацията. Вж. *Κονιδάκης*, *op. cit.*, pp. 52, 90 п. 1. ³ *Κονιδάκης*, *op. cit.*, pp. 52, 62, отбелязва, че градът Филипи е споменат сам в втората част като митрополитски център на провинция Първа Македония, понеже, както изглежда, не е имал подчинени епископи. ⁴ *Снегаров*, *пос. съч.*, стр. 651—652, обръща внимание, че Марцианопол е посочен тук като митрополия на Хемимонт, а пък Одесос е посочен като митрополия на провинция Първа Мизия (тук стр. 186, 194). Според *Κονιδάκης*, *op. cit.*, pp. 48—49, тази част на списъка отразявала промени, настъпили в провинция Мизия през втората половина на VII в., т. е. през последните години на византийска власт по тези места. ⁵ Тук трябва да има някаква по-късна добавка. Темата Волерон е била основана през IX в. и обхващала земите между Марица и Места (или Струма), по долните им течения. Вж. *Ст. II. Κυριακίδης*, *Τὸ Βολερόν, Βυζαντινὰ μελετὰ*, 1—IV, *ἐν Θεσσαλονίκῃ* 1939, pp. 229—232.

λγ' *Επαρχία Αἰμιμόντου δ' Μεσημβρίας^α

Οἱ ὑπὸ μητροπολίτας (ἐπίσκοποι)

δ' *Επαρχίας Εὐρώπης *Ηράκλεια τῆς Θράκης
(μητρόπολις) ἔχει πόλεις (γ)^β

α' δ' τοῦ Πανίου

β' δ' Καλλιπόλεως

γ' δ' Λαονίου^ε

δ' δ' Τρωγύλλου^δ

ε' δ' Βρύσης

ς' δ' Μέτρον

ζ' δ' Χαλκίδος^ε

η' δ' Μηδείας^ι

θ' [δ' Αἴμου]^κ

ι' δ' Χερσονήσου

ια' δ' Κίλας

ιβ' δ' Ραυδοτοῦ^η

ιγ' δ' Λιζίκου

ια' *Επαρχία Μακεδονίας ἔχει πόλεις (γ)^η
Θεσσαλονίκη μητρόπολις

α' δ' Διοκλητιανουπόλεως

β' δ' Νίκης

γ' δ' *Ηρακλείας

δ' δ' Κέλλης

ε' δ' *Εδέσης

38. в епархия Хемимонт архиепископът на Месемврия (дн. Несебър).

Епископи, подчинени на митрополити:

В епархия Европа митрополията Хераклея Тракийска, има [под свое ведомство] 13 града:

1. епископа на Паион (дн. Панизо, Барбарос)
2. епископа на Калнпол (дн. Галнполи)
3. епископа на Даонион (дн. неуточно)
4. епископа на Цурулум (дн. Чорлу)
5. епископа на Врисис (дн. Бунархисар)
6. епископа на Метре (дн. Чаталджа)
7. епископа на Халкида¹ (дн. неуточно)
8. епископа на Мидия (дн. Мидия)
9. епископа на Енос² (дн. Енос)
10. епископа на Херсонес (дн. неуточно)
11. епископа на Кила (дн. неуточно)
12. епископа на Редесто (дн. Родосто)
13. епископа на Лизик (дн. неуточно);

11. в епархия Македония митрополията Тесалоника (Солун) има [под свое ведомство] 18 града:

1. епископа на Диоклитианопол³ (дн. Арменово, Арменохорион при Хрупища)
2. епископа на Никея (дн. може би Ведущина, Битоляско)
3. епископа на Хераклея⁴ (дн. Лерин)
4. епископа на Кели⁵ (дн. неуточно)
5. епископа на Едеса (дн. Воден⁶)

α) αἰμιμόντου—μυσημβρίας cod. β) πόλεις ιθ' de B. γ) *Αδωνίου cod. δ) τοῦ τρωγύλλου cod., Τρωγύλλου de B. ε) χαλκίδου cod. ζ) ante δ Μηδείας posuit δ Χαρισιπόλεως de B. η) Αἴμου suppos. de B. θ) βρύσης cod. ι) πόλεις ιθ' σαλονίκη cod.

1 От други извори не е известно да е съществувало селище на име Халкида в провинция Европа. Градове с име Халкида е имало в Халкидическия полуостров, в Евбея и пр. Може би тук става дума за остров Халкида, дн. Халки, в Мраморно море. 2 Тук има някаква неяснота. В текста на това място стои името Αἴμου, поставено от издателя под въпрос. Мутафчиев. Към църковно-историческата география, стр. 95—96, и Снегаров, пос. съч., стр. 652, също отбелязват, че Енос е поставен един път като епископия, подчинена на хераклеяския митрополит, и втори път като автокефална архиепископия (тук стр. 190). Те посочват, че Месемврия, Анхиало и Бероя също се срещат и като подчинени като автокефали (Месемврия и Анхиало—на одринския митрополит, а Бероя—на пловдивския). В същност споменатите три града са посочени и този списък само като автокефали (тук стр. 190). 3 Отъждествяването е според Honigmann, op. c., p. 4, п. 2, който отбелязва, че градът се среща у Hierocles, 642, 12, в провинция Тесалия. 4 Според други автори (срв. Miller, op. c., col. 521) градът Хераклея Линкестийска е тъждествен с дн. Битоля. За този град вж. и К. Петров, Еден нов податък за Хераклея Линкестис, Сборник (1955—1956), изд. на Арх. музеј, Скопје, кн. 1, 1956. 5 Miller, op. c., col. 521, отъждествява селището със село Баня при Островското езеро. Honigmann, op. c., p. 14, го отъждествява с Горичезо (Кели), Леринско. Ch. Edson, The Location of Cellae and the Route of Via Egnatia in Western Macedonia, Classicae Philology, XLVI, 1, January 1951, p. 9, го поставя недалеч от Новин град или Сурочичезо, южно от Островското езеро. 6 Българското име Βόδρνα се среща у византийски автори от XI и XII в.

ζ' δ Κάστρων

ζ' δ Πέλλης

η' δ Εὐδοξιουπόλεως

θ' δ Ἀπολλωνίας

ι' δ Ἀπαλῶν^α

ια' δ Παρθηκοπόλεως^б

ιβ' δ Καλλίκου

ιγ' δ Κυπέρου

ιδ' δ Σέρρας

ие' δ Ἀμφιπόλεως

ιστ' δ Νεапόλεως^с

ιζ' δ Δελέβου

ιη' δ Κίτρον^д

6. епископа на Кастра¹ (може би Костур)

7. епископа на Пела² (дн. Постол, Ениджевардарско)

8. епископа на Евдоксиопол³ (дн. неуточнено)

9. епископа на Аполония (дн. Полина, ю. от ез. Волве)

10. епископа на Арал⁴ (дн. неуточнено)

11. епископа на Партикопол⁵ (дн. Нигрита)

12. епископа на Калик (дн. неуточнено)

13. епископа на Кипер (дн. неуточнено)

14. епископа на Серес (дн. Сер)

15. епископа на Амфипол⁶ (дн. Амфипол — Неохор)

16. епископа на Неапол⁷ (дн. Кавала)

17. епископа на Делев (дн. неуточнено)

18. епископа на Китрос⁸ (дн. Катерини);

(ιε') *Επαρχία Ἠλείρου (Νέας) (ἔχει πόλεις η')

Δυοράχιον μητρόπολις

α' δ Θάμνης

β' δ Σκάμης

γ' δ Λυκαλίδου¹

δ' δ Ἀμανθίας²

ε' δ Βούλης³

ς' δ Ἀτράδου

15. в провинция Нови Епир митрополията Дирахнум (дн. Драч) има [под свое ведомство] 8 града:

1. епископа на Тамна⁴ (дн. неуточнено)

2. епископа на Скампа (дн. Елбасаи)

3. епископа на Лихнида (дн. Охрид)

4. епископа на Амантия (дн. Плъока)

5. епископа на Вулис (дн. Градица)

6. епископа на Атрад (дн. неуточнено)

а) Ἀπαλῶν? Коп. б) δ παρθηκοπόλεως cod. с) ante δ Νεапόλεως posuit δ Φιλιππουπόλεως de B., Φιλίππων suppos. de B. d) κίτρον cod. e) ιδ' επαρχία Ἠλείρου α' cod. f) Λυκαλίδου cod. g) ἀβαντίας cod. h) βούλης cod.

¹ Може да става дума и за стация Castra, която се намирала някъде между Охрид и Битоля. Вж. A. Cuntz, *Itineraria Romana*, I, Lipsiae 1929, p. 49, № 330, 2. ² Пела е била старата столица на македонското царство на Филип II и Александър Македонски. Развалините ѝ личат при посоченото село Постол, Ениджевардарско. ³ Не е известно от други извори да е съществувал град с това име в провинция Първа Македония. Градът Силимврия (в провинция Европа) е бил наречен Евдоксиопол в чест на Евдоксия, жена на император Аркадий. Може би и тук има някакво смесване на градове и провинции. ⁴ Ἀραλος се среща и под формата Ἀρραλος. Срв. Honigmann, op. c., p. 15. Κοιμδέρης е поставил δ' Ἀπαλῶν под въпрос, понеже не го е отъждествил с Ἀραλος. ⁵ Honigmann, op. c., p. 14 (към посоченото място), предлага като по-правилна формата Παροικόπολις, под която се среща селището в някои други паметници. ⁶ Подробно за Amphipolis вж. J. Papastavrou, *Amphipolis, Geschichte und Prosopographie*, Leipzig 1936 (=Klio, Beiheft XXXVII). Има известна неяснота относно местонахождението и отъждествяването на Амфипол с Хризопол. Изглежда, че последният е възникнал на мястото на стария Ейон, недалеч от Амфипол, когато този град вече не съществувал. Вж. Ф. Παπαζογλου, *Εἰον-Αμφιπολ-Χριστοπολ*, Зборник радова, Срп. Акад. наука, XXXVI (1953), Визант. и-т Срп. Акад. Наук, кн. 2, стр. 7—22. ⁷ Неапол е тждествен с град Христопол, който се среща между другите извори и в по-късните епархийски списъци. В средновековието градът се е наричал и Морунџа. Вж. Й. Ивков, *Богомилски книги и легенди*, София 1925, стр. 286. ⁸ В античността градът се казвал Пидна. Вж. *Μитрополит Симеон*, Писмата на Теофилакта Охридски, патриарх български, София 1931, стр. 159. ⁹ Според Honigmann, op. c., p. 4, Θάμνη е изопачена форма на Ἐπίδαμος. Известно е обаче, че Епитами и Дирахнум са били два града, издигнати непосредствено един до друг, и че двете имена се употребяват за означение на този град, дн. Драч. Вж. Philippson: *PWRE*, II, col. 1882 s. v. Dyrrachium. В такъв случай невъзможно е да е имало един епископ на Епитами, подчинен на драчкия митрополит.

ζ' δ Αἰλωνίας
η' δ Ἀκροκεραυνίας

ιβ' Ἐπαρχία Ῥοδόπης (ἔχει πόλεις ζ')

Τραϊανούπολις μητρόπολις

α' δ Πήρου^α

β' δ Ἀναστασιονπόλεως

γ' δ Περγέρου

δ' δ Σκοπέλου^б

ε' δ Τένου ἢ Δένου^с

ς' δ Παμφύλου

ζ' δ Γαριάλων

(λς') Ἐπαρχία Αἰμιμόντου^δ (ἔχει πόλεις ζ')

Ἀδριανούπολις (μητρόπολις)

α' δ Σωζοπόλεως^ε

β' δ Πλουτωνιόλεως

γ' δ Τζοΐδων^ι

δ' δ Δεβελιού^к

ε' δ Νικαίας

ς' δ Προβάτου

ζ' δ Βουλγαροφύγου

7. епископа на Авлона (ди. Валона)
8. епископа на Акрокеранния (дн. Логара в пл. Лонгария);

32.¹ в епархия Родоп митрополията Траянопол (дн. Терма Лутра, Лъджакьой, ю. от Фере) има 7 града [под свое ведомство]:

1. епископа на Топир (дн. развалини при устието на р. Места)

2. епископа на Анастасиопол (дн. неуточно)

3. епископа на Первер (дн. неуточно)

4. епископа на Скопелос² (дн. о-в Скопелос)

5. епископа на Тенос или Денос (дн. неуточно)

6. епископа на Памфил³ (дн. неуточно)

7. епископа на Гариала⁴ (дн. Харалагюне, Одринско);

36. в епархия Хемимонт митрополията Адрианопол (дн. Одрин) има 7 града [под свое ведомство]:

1. епископа на Созопол (дн. Созопол)

2. епископа на Плотниопол (дн. Димотика)

3. епископа на Цоида (дн. неуточно)

4. епископа на Дебелт (дн. Дебелт. Бургаско)

5. епископа на Никея⁵ (дн. Хавса)

6. епископа на Проват (дн. с. Провадия⁶, Одринско)

7. епископа на Булгарофигон⁷ (дн. Бабаески);

а) πέρου cod. б) post. δ Σκοπέλου posuit de B. δ Μαξιμιανουπόλεως с) τένου et δένου nomina diversarum urbium cod. d) λς' Ἐμιμόντου de B. e) δ Μασσηβρίας ante δ Σωζοπόλεως posuit de B. f) προΐδων cod. g) δ ἀχίλων ante δ δεβελιού cod.

¹ Цифрата, под която е дадена съответната епископия в I-та част на Списъка, е 33. ² Понататък Скопелос е посочен като епископство в епархия Тесалия (тук стр. 195). В тази провинция е поставен той и у Hierocles. ³ Този град се намирал между Димотика и Редесто, може би при дн. Узункюпрю. Срв. Златарски, История, II, стр. 189, бел. 2. ⁴ Гариала или Гарела се намирала на пътя между Родосто и Енос. Вж. П. Орешков, Византийски старини около Цариград, СпБАН, X, кл. ист. фил., 6, 1915, стр. 72—73. Намерен е един първобългарски надпис с името на Гариала. Вж. W. Beschewliew, Eine neue protobulgarische Inschrift, Studia hist.-phil. Serdicensia II (1940), pp. 97—98. ⁵ В античността градът се наричал Hostudisum. През IV в. в чест на победата, която Константин I извоювал над Лициния, той бил преименуван на Μικρά Νίκηλα (Никица). ⁶ Тук става дума за с. Провадия, Одринско, а не за гр. Провадия в Северна България, който в средновековието се наричал Овечь. Вж. Иречек, Путевания, стр. 695. ⁷ Златарски, История, I, I, стр. 429 смята, че крепостта Burdisus или Burtndisus е получила името Βουλγαροφύγην след победата на Янв V над българите в 814 г., което събитие според него станало именно там. Снегаров, пос. съч., стр. 651, основавайки се на това изследване, смята, че този епархийски списък е от IX в., понеже в него вече се среща името Βουλγαροφύγην. Но предположението на Златарски е погрешно. Епископът на Булгарофигон се споменава още в 787 г. на VII Вселенски събор. Вж. Mansi, Acta conciliorum, XII, col. 1110 C; III, col. 149 C. Следователно името Βουλγαροφύγην не може да служи за доказателство, че въпросният списък е от IX век.

(λη') *Επαρχία Μυοίας α' (ἔχει πόλεις ε')

α' δ Απυρίας^b

β' δ Δωροστόλου^c

γ' δ Αβρόν^d

δ' δ Νικοπόλεως

ε' δ Παλασιόνης^e

(λη') *Επαρχία Γοτθίας (ἔχει πόλεις ζ')

Δόρος μητρόπολις

δ' δ Ονογούραν

ζ' δ Οθύνων

(μβ') *Επαρχία Σκυθίας παραθαλασσίας^f

Πόντου (ἔχει πόλεις ιδ')

Τόμη μητρόπολις

α' δ Αξιονπόλεως^h

β' δ Κατηδάων

γ' δ Βιλαίνου

δ' δ Κούστρου

ε' δ Νικομηδέων

ζ' δ Λέσου

η' δ Σαλοβίας

ι' (δ) Αλμυρίουⁱ

θ' δ Τροπαίου

38. в епархия I-ва Мизия митрополитията Одесос (дн. Варна) има [под свое ведомство] 5 града:

1. епископа на Апиария (дн. с. Ряхово, Русеиско)

2. епископа на Доростол (дн. Силистра)

3. епископа на Абрит¹ (дн. Разград)

4. епископа на Никопол (дн. развалини при с. Никюп)

5. епископа на Паластолон² (дн. неуточнено);

39. в епархия Готия митрополитията Дорос³ (дн. Мангупкале) има 7 града [под свое ведомство]:

4. епископа на Оногури⁴ (дн. неуточнено)

6. епископа на Хуни⁵ (дн. неуточнено);

42. в епархия Скития край брега на Понт митрополитията Томи (дн. и. от Кюстенджа) има 14 града [под свое ведомство]:

1. епископа на Акснопол⁶ (дн. Хиог при Черна вода)

2. епископа на Капидава (дн. Калакьой, Капидава)

3. епископа на Бапени (дн. Селановци)

4. епископа на Кирсос⁷ (дн. Хърсово)

5. епископа на Никомидей (дн. неуточнено)

6. епископа на Егисос⁸ (дн. Тулча)

7. епископа на Салсовия (дн. Махмудия)

8. епископа на Алмирис (дн. Запорожени)

9. епископа на Тропеум⁹ (дн. Адамклинсе)

а) μυοίας-β cod. b) δ Νάβας ante δ Απυρίας posuit de B. c) δωροστόλου cod. d) δ μαρμανουπόλεως ante δ αβρόν posuit de B. e) Παλασιόλου supposuit Kon. f) λη' επαρχία Γοτθίας de B. g) μα' επαρχία Σκυθίας de B. h) Αξιονπόλεως de B. i) αλμυρίου cod.

¹ Доскоро Абрит бе отъждествяван със с. Абтаат в Северна Добруджа. Въз основа на новооткрит епиграфски материал днес обаче се доказва, че той е бил на мястото на дн. Разград, в местността Хисарлък. Вж. Т. Иванов, Два надписа от античния град при Разград, ИИП, XIII, I (1956), стр. 79—92; Святия: Сборник Гаврил Канзаров (ИАИ, кн. XIX), част II, София 1955, стр. 167—186.

² Поправката е от издателя Кондάρης, р. 100. Паластолон или Палатиолон (Procopii De aedificiis, IV, 6, 34) се намирал на десния бряг на Дунав срещу Сукидава, дн. Celel. За нмето вж. В. Бешевлиев, Латински местни имена в Мизия и Тракия, ИАИ, XX (1956), стр. 285. ³ Градът Дорос носел по-късно името Θεοδορέα. Вж. Кулаковский, К истории Готской епархии, стр. 181.

⁴ Името на този град се свързва с хунското племе онугури, които през втората половина на VII в. се подчинили на хазарската власт. И в „Анонимния автор от Равена“ пространството на изток от Меотидското езеро се нарича Онугурия. Вж. Кулаковский, К истории Готской епархии, стр. 187—188.

⁵ Името на този град се свързва с името на хуните. Може би се отнася за хуните в Керченския полуостров, които имали свой епископ и били кръстени по времето на император Ираклий. Вж. Кулаковский, К истории Готской епархии, стр. 189—190.

⁶ Поправката е предложена като възможна от Honigmann, op. cit., p. 5. ⁷ Тропеум се среща обикновено под формата Traianum Traiani. За него вж. Fl. Florescu, Cetatea Tropeum, București 1959.

ι δ Ζαλδίνας

ια δ Διονυσουπόλεως^α

ιβ' δ Καλάνου

ιγ' (δ) *Ιστρίου

ιδ' δ Κωνσταντιανῶν

μγ' *Επαρχία δευτέρας Θεσσαλίας (ἔχει πόλεις ιη') Λάρισα μητρόπολις

α' δ Δίου^β

β' δ Δημητριάδος

γ' δ *Εχιναίου^с

δ' δ Θηβῶν^д

ε' δ Λαμίας

ς' δ Σαλτουμηόνης

ζ' δ Καισαρείας

η' δ Σαλτουβόργης

θ' δ Φαρσάλων^е

ι δ Μητροπόλεως

ια δ Γομφέας

ιβ' δ Τρίκης

ιγ' δ *Υπάτης^д

ид' δ Διοκλήτιανουπόλεως

ие δ Πύκτου^с

ив' δ τῆς νήσου τῆς Σκιάθου

ιγ' δ τῆς νήσου τῶν Σκοπέλων

ιη' δ Πελαρήθου νήσου

10. епископа на Залдапа (дн. неуточно)

11. епископа на Дионисопол¹ (дн. Балчик)

12. епископа на Калатис (дн. Мангалия)

13. епископа на Истрос (дн. при Каравасуф, Истрос)

14. епископа на Константиана (дн. Кюстенджа);

43. в епархия Втора Тесалия² митрополията Лариса (дн. Лариса) има 18 града под свое ведомство:

1. епископа на Диос³ (дн. Малатрия)

2. епископа на Димитриада (дн. з. от Волос)

3. епископа на Ехинос (дн. Ахинос, Ежево)

4. епископа на Тива (дн. Тива)

5. епископа на Ламия (дн. Ламия)

6. епископа на Салтос Йовиос⁴ [?] (дн. неуточно)

7. епископа на Кесария⁵ (дн. Кесария, Кожанско)

8. епископа на Салтосвурамисиос [?] (дн. неуточно)

9. епископа на Фарсала (дн. Фарсала)

10. епископа на Митрополис (дн. Палеокастро, з. от Кардица)

11. епископа на Гомфи (дн. при Музаки)

12. епископа на Трики (дн. Трикала)

13. епископа на Ипата (дн. Ипата)

14. епископа на Диоклетианопол (дн. Арменово, Арменохорнон при Хрупица)

15. епископа на Пиктос (дн. неуточно)

16. епископа на о-в Скатос (дн. Скатос)

17. епископа на о-в Скопелос (дн. Скопелос)

18. епископа на о-в Пепаритос⁷ (дн. Скопелос);

α) Διονυσουπόλεως cod. β) δ Διός cod. γ) σκινέας cod. δ) υπέβας cod. ε) φαρσάλων cod. ς) υπάτης cod. г) πύκτος cod.

¹ По-старото име на града е *Κρόνιοι*. Вж. О. Tafrali, La cité Pontique de Dionysopolis, Paris 1927.
² Провинция Тесалия била част от диоцеза Илirik и обхващала земите на дн. Тесалия. Не е имало две провинции Тесалия, а в същност и в разглеждания списък никъде не се явява наименование „Първа Тесалия“. ³ Според Hierocles, 638, 5, Διός се намирал в провинция I Македония. ⁴ Възстановяваме формата според Hierocles, 643, 2. Различните мнения за отъждествяването на Σάλτος *Ιόβιος вж. у Honigmann, op. c., p. 17. ⁵ За отъждествяването на този град вж. А. Keramopoulos, Wo lag Kaisareia des Procopius, ИБАИ, IX (1935), pp. 407—411. ⁶ Възстановяваме формата според Hierocles, 643, 1; у Прокопий (вж. Procopii De aedificiis, IV, 7, 10, p. 132, 12) Σαλτουβόργος е крепост на Дунава. Според Honigmann, op. c., p. 16 може би името трябва да се чете К. Καραμύσιος, като се оближи с „Керамисийско поле“ от „Чудесата на Димитрий Солунски“ (ASS, Oct. IV, col. 180). Това сравнение изглежда неправдоподобно, ако се приеме, че Керамисийското поле се е намирало в Западна Македония. ⁷ Това е античното име на остров Скопелос. Вж. Honigmann, op. c., p. 16.

- (μδ') *Επαρχία Θράκης* (ἔχει πόλεις ζ')
- Φιλιππούπολις^b μητρόπολις
- α' δ Διοκλιτιανουπόλεως^c
- β' δ Σεβαστουπόλεως
- γ' δ Διοσπόλεως
- δ' δ Μαρκέλας
- ε' (δ) Λιτοπροσώπων
- η' δ Δεкаστέρων
- ζ' δ Λεβέδου
44. в епархия Тракия митрополията Филнопол (дн. Пловдив) има 7 града [под свое ведомство]:
1. епископа на Дноклетианоупол (дн. може би Чирпан)
 2. епископа на Севастопол (дн. неуточнено)
 3. епископа на Диоспол (дн. може би при Ямбол)
 4. епископа на Маркели¹ (дн. вероятно Карнобатски хисарлък)
 5. епископа на Литопросопон (дн. неуточнено)
 6. епископа на Декастерон (дн. неуточнено)
 7. епископа на Лебедос² (дн. неуточнено);
- (με) *Επαρχία Μακεδονίας* (Φίλιπποι μητρόπολις)
45. в епархия Македония митрополията Филипи;
- (μς') *Επαρχία Λακίας Μεσογείου Σαρδική* (μητρόπολις)
46. в епархия Средна Дакция митрополията Сердика;
- (μζ') *Επαρχία Αιμιώντιον ἔχει πόλεις δ'*
- Μαρτιανούπολις μητρόπολις
47. в епархия Хемимонт митрополията Марцианоупол (дн. при с. Река Девня) има 4 града [под свое ведомство]:
1. епископа на Трансмариска (дн. Тугракан)
 2. епископа на Нове (дн. м. Стъклен при Свищов)
 3. епископа на Зекедеспа (дн. неуточнено)
 4. епископа на Алиарна[?] (дн. Ряхово, Русенско).
- α' δ Τραυμαρίσκων^d
- β' (δ) Νόβων
- γ' δ (Ζεκεδέπων)
- δ' δ Σκαρίας^e

α) μβ' Επαρχία Θράκης ante Επαρχία δευτέρας Θυαλλίας de B. b) φιλιππούπολις cod. c) διοκλιτιανουπόλεως cod. d) τραυμαρίσκων cod. e) σκαρίας de B.

¹ Маркели е била гранична крепост между българските и византийските владения в началния период на българската държава. За отъждествяването ѝ има няколко мнения. Според *Златарски*, История I, 1, стр. 204, тя се намирала на Бакъджиците, при с. Войник, Ямболско. По-правдоподобно изглежда отъждествяването ѝ с Карнобатския хисарлък, югозападно от Карнобат (Поляновград). Вж. *К. Jireček*: AEMO, p. 158, n. 22. — *К. Шкорпил*: ИРАИК, X (1905), стр. 564. — *К. Škorpič*: Byzantinosaica, III (1931), p. 336. — *В. Аврамов*, Юбилеен сборник Плиска—Преслав, София 1929, I, стр. 197—200. ² Последните три епископии се срещат тук за пръв път.

XVII. СЪБОРНИ АКТОВЕ

Протоколите от заседанията на вселенските събори (*Acta conciliorum*) са важен извор за българската история. Наред с подробните данни за споровете, които са се водили между Източната и Западната църква на църковните събори по различни въпроси на християнската догматика, в тях се съдържат и интересни данни за нашите земи. Сведенията, извлечени от протоколите на заседанията на Шестия и Седмия вселенски събор, състояли се през 680 и 787 година (първия в Цариград, а втория в Никея), съдържат наименованията на редица градове, намиращи се на Балканския полуостров, и по-специално в днешните български земи. Освен това в речите на представителите на Западната и особено на Източната църква се съдържат някои интересни сведения, отнасящи се до политическата история на нашите земи. Особено ценни са данните, които засягат времето около образуването на българската държава.

ИЗДАНИЯ: *D. Mansi, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, X—XIII, Paris — Leipzig 1901. Преводите са направени по това издание.

КНИЖНИНА: *K. J. Héféle, Histoire des Conciles*, III, I, Paris 1909, pp. 434—451. — *Moravcsik, Byzantinoturcica*, I, p. 204.

ACTA CONCILIORUM

СЪБОРНИ АКТОВЕ

A. CONCILIUM LATERANENSE ROMANUM

A. РИМСКИ ЛАТЕРАНСКИ СЪБОР

Ἀρχὴ οὖν Θεῷ τῶν πεπραγμένων τῆς ἁγίας καὶ ἀποστολικῆς συνόδου, τῆς γενομένης ἐν ταύτῃ τῇ μεγαλυνύμῳ πρωτεύεῃ Ῥώμῃ κατὰ πρόσταξιν ἱερᾶς, ἥτοι κανονικῆς ἐπισκοπῆς Μαρτίνου τοῦ ἀγιωτάτου καὶ τρισμακαριστοῦ πάπα, καὶ πάσης ἐξάρχοντος τῆς κατὰ πᾶσαν τὴν ὕψ' ἡλίῳ θείας ἱεραρχίας, εἰς σύστασιν καὶ

С божия помощ начало на деянията на светия апостолически събор¹, който стана в този именит стар Рим, съгласно светата разпоредба и каноническо поръчение на пресветия и преблажен папа Мартин², възглавяващ свещената иерархия по цялата земя, за утвърждение и

¹ Става дума за църковния събор, заседавал в Латеран (Рим) от 5 до 31 октомври 649 г. Съборът осъди монотелитската ерес.
² Папа Мартин I заемал папския престол от 649 до 655 г. Той лично ръководел заседанията на събора.

ἐκδόκῃων, τῶν πατρικῶν καὶ συνοδικῶν δογμα-
των τῆς καθολικῆς τοῦ εὐαγγελίου καὶ ἀποστο-
λικῆς ἐκκλησίας.

Πράξις α

Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ κυρίου καὶ σω-
τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, βασιλεύοντος τοῦ
δεσπότου ἡμῶν Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβεστά-
του Αὐγούστου ἔτους ἐνάτου τῆς πρὸ τριῶν
χρόνων δεκάεττων Ἰνδικτιῶνος ὀγδόης.

Προκαθεζομένων Μαρτίνου τοῦ ἀγιοπάτου
καὶ μακαριώτατου πάπα τοῦ ἀποστολικοῦ θρό-
νου τῆς τῶν Ῥωμαίων πόλεως, προκειμένων
τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν καὶ σεπτῶν εὐαγγελίων
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σω-
τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ ἐπονομαζομένῃ
Κωνσταντιανῇ, καὶ συγκαθεζομένων αὐτῶν καὶ
συνακροωμένων τῶν θεοφιλεστάτων ἱερέων
— — —, Ἰωάννου ἐπισκόπου Ῥηγίου, — — —,
Λουμινώσου ἐπισκόπου Βωνονίου. (X, col. 864
C — 865 A, D; 868 B, C)

B. SANCTA SYNODUS SEXTA GENERALIS

1. Constantini Pogonati epistola ad Dom- num Romae episcopum

Ὡς γὰρ προείρηται, ἐλπίδα ἔχομεν εἰς τὸν
σῶσαντα ἡμᾶς Θεόν, δι' ἡρίκα θεωρήσει θέρ-
μην περὶ τοῦτο ἐξ ἡμῶν πρόθεον, ἡ αὐτοῦ
ἀγαθότης καὶ τοὺς ταραχὸν τοὺς ἐπερχομέ-
νους ἡμῖν τῶν ἐθνῶν ἀποπαύσει. (XI, col.
201 A).

2. Πράξις πρώτη

Ἐν ὀνόματι κυρίου καὶ δεσπότου Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, βασι-
λείας τῶν θεοσεβούντων καὶ γαληνοτάτων ἡμῶν δε-
σποτῶν Φλαβίων, Κωνσταντίνου μὲν τοῦ εὐσε-
βεστάτου, καὶ θεοσηφίστου μεγάλου βασιλέως,
αἰωνίου Αὐγούστου καὶ αυτοκράτορος ἔτους
εἰκοστοεβδόμου, καὶ μετὰ τὴν ἐπατίαν τῆς
αὐτοῦ θεοσόφου πράξεως ἔτους τριακιδεκά-
του. Ἡρακλείου δὲ καὶ Τιβερίου τῶν θεοφυ-

защита на отческите и синодални догми
на католическата, евангелска и апостоли-
ческа църква.

Заседание I

В името на бога, господи и спасителя
наш Исус Христос, през деветата година
от царуването на нашия господар Кон-
стантин¹, благочестив август, петн ок-
томври, индикт осми.

Под председателството на пресветия
и преблажен Мартин, папа на апостоли-
ческият престол на града Рим, пред све-
тите, божествени и честни евангелия,
в църквата на нашия спасител господ
бог Исус Христос, която се нарича
Константиана, заседаваха и участва-
ха заедно с него [следните] боголюбиви
иереи: — — —, епископът на Ригий,
Йоан, — — —, епископът на Бонония²
Луминос.

B. ШЕСТИ ВСЕЛЕНСКИ СЪБОР

1. Писмо на Константин Погонат до римския папа Домнус

Защото, както се казва, ние възла-
гаме надежда на бога, който ни е увенчал,
понеже, когато види горещия ни стремеж
за това, неговата добрина ще прекрати
сполитациите ни безпокойства от [напада-
щите ни] племена³.

2. Заседание първо

В името на господи и владиката Исус
Христос, бог и спасител наш, през два-
десет и седмата година от царуването
на богоувенчаните и прекротки наши гос-
подари Флавиевци, а именно на преблаго-
честивия Константин⁴, богопоставен ве-
лик император, вечен август и автократор,
през тринадесетата година⁵ след консул-
ството на неговата богомъдра кротост и
през двадесет и втората година на Ирак-

¹ Става дума за византийския император Констанс II (641—668). ² В средновековието градът се на-
ричал Бъднинъ. Вж. Ст. Романски, Имената на два крайдунавски града: 1. Видин, в Сборник Л. Ми-
летич, София 1933, стр. 256—258. ³ В писмото на Константин IV (668—685) до римския папа Домнус
от 678 г. става дума за нападения на „чужди племена“ над империята. Понеже през 678 г. вече е
прекратена войната между Византия и арабите, тук под „чужди племена“ навярно се подразбират бъл-
гарите. Срв. Г. Цанкова-Петкова, Бележки към началния период от историята на българската държава,
ИИБИ, V (1954), стр. 345—346. ⁴ Става дума за византийския император Константин IV. ⁵ Т. е.
през 681 г.

λάκτων αὐτοῦ ἀδελφῶν ἔτους εἰκοστοδευτέρου, τῇ ἑβδόμῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνός, ἡνδικαιῶνος ἐννάτης, προκαθήμενου τοῦ αὐτοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου — — — παρόντων καὶ ἀκρουμένων — — — Θεοδώρου τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀπὸ ἐπάτων πατρικίου, κόμητος τοῦ βασιλικοῦ ὄφραου, καὶ ἑποστρατήγου Θράκης. — — —

Συνελθούσης τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης συνόδου, τῆς κατὰ βασιλικὴν θέσπισμα συναθροισθείσης ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῃ καὶ βασιλίδι πόλει, — — —, Ἰωάννου ἐπισκόπου πόλεως Ῥηγίου, — — —, Σισινίου ἐπισκόπου Ἡρακλείας Θράκης, — — —, Γεωργίου ἐπισκόπου Βυζίνης Θράκης, — — —, Σεργίου ἐπισκόπου Σηλυβρίας. (XI, col. 208, E; 209 A, B, D, E; 212 A)

3. Πράξις ια'

Ἐν ὄνόματι τοῦ κυρίου καὶ δεσπότης Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, βασιλείας τῶν θεοσέπων καὶ γαληνιστῶν ἡμῶν δεσπότης Φλαβίαν, Κωνσταντίνου μὲν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ θεωρηχρίστου μεγάλου βασιλέως αἰωνίου Αὐγούστου καὶ αυτοκράτορος, ἔτους εἰκοστοῦ ἑβδόμου, καὶ μετὰ ἐπατείαν τῆς αὐτοῦ θεοσοφου προχρίτης ἔτους τρισκαίδεκάτου Ἡρακλείου δὲ καὶ Τιβερίου τῶν θεοφυλάκτων αὐτοῦ ἀδελφῶν ἔτους εἰκοστοδευτέρου, τῇ εἰκάδι τοῦ Μαρτίου μηνός, ἡνδικαιῶνος ἐννάτης.

Προκαθήμενου τοῦ αὐτοῦ εὐσεβεστάτου, καὶ φιλοχρίστου μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου — — —. Συνελθούσης δὲ καὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης συνόδου τῆς κατὰ βασιλικὴν θέσπισμα συναθροισθείσης ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῃ καὶ βασιλίδι πόλει τουτέστι — — —, Ἰωάννου ἐπισκόπου πόλεως Ῥηγίου, — — —, Σισινίου ἐπισκόπου Ἡρακλείας Θράκης, — — —, Γεωργίου ἐπισκόπου Βυζίνης Θράκης, — — —, Σεργίου ἐπισκόπου Σηλυβρίας — — —, Πέτρου ἐπισκόπου Μεσημβρίας, — — —, Πέτρου ἐπισκόπου Σωξοπόλεως Θράκης, — — —, Πλάτωνος ἐπισκόπου Ἀδριανουπόλεως. — — — (XI, col. 456 D, E; 457 B, D, E; 460 B)

Γεώργιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Οὐζούσης τῆς Θρακίαν χώρας ὁρίσας ἐπέγραφα. (XI, col. 992 B)

лий и Тиберий, неговн богохраними братя, през седмия ден от месец ноември, индикт девети. Под председателството на същия преблагочестив и христолюбив велик император Константин — — —, като присъствуват и слушат — — —, Теодор, преславният патриций, проконсул, комес на императорските офикии¹ и подстратер² на Тракия. — — —

Κατο се свика светият и вселенски събор³, събран съгласно царска разпореда в този богохраним и царствен град, [там присъствуваха]: — — —, Йоан, епископ на града Ригиум, — — —, Сисиний, епископ на Хераклея Тракийска, — — —, Георги, епископ на Виза в Тракия, — — —, Сергий, епископ на Силиврия.

3. Заседание XI

В името на господи и владиката Исус Христос, бог и спасител наш, през двадесет и седмата година от царуването на богоувенчаните и прекротки наши господари Флавиенци, а именно преблагочестивия Константин, богопоставен велик император, вечен август и автократор, през тринадесетата година след консулството на неговата богомъдра кротост и през двадесет и втората година на Ираклий и Тиберий, неговни богохраними братя, през двадесетия ден от месец март, индикт девети.

Под председателството на същия преблагочестив и христолюбив велик император Константин — — — се свика светият и вселенски събор, събран съгласно царска разпореда в този богохраним и царствен град. [Там присъствуваха] — — —, Йоан, епископ на град Ригиум, Сисиний, епископ на Хераклея Тракийска, — — —, Георги, епископ на Виза в Тракия, — — —, Сергий, епископ на Силиврия, — — —, Петър, епископ на Месемврия, — — —, Петър, епископ на Созопол в Тракия, — — —, Платон, епископ на Адрианопол. — — —

[Аз]⁴ Георги, иищият епископ на Удзуси⁵ в Тракия, като потвърдих, подписах.

¹ Комесът на офикиите бил началник на административните служби при византийския двор.
² Подстратер се наричал помощникът на стратега — военно-административен управител на една тема.
³ Става дума за VI вселенски събор, свикан в Цариград на 7 ноември 680 г. против ереста на монотелитите.
⁴ Следват подписите под приетите от събора 102 канона, с които се внасял ред в устроителството и управлението на църквата.
⁵ Оузоуш е може би Ut Sargas в Източна Тракия, дн. Чакли. За името Ut Sargas вж. Detschew, op. c., p. 349.

Μάμαλος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Μεσσημ-
βριῶν πόλεως τῆς Αἰμμοντίων ὁρίσας ἐπέ-
γραφα. (XI, col. 992 E)

Ἀνδρέας ἀμαρτωλὸς ἐπίσκοπος Ἀμφιπό-
λεως ὁρίσας ἐπέγραφα.

Ἰσιδώρος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος Ἐδεσσηνῶν
πόλεως ὁρίσας ἐπέγραφα.

Μαργαρίτης ἀμαρτωλὸς ἐπίσκοπος Στοβῶν
ὁρίσας ἐπέγραφα. (XI, col. 993 B)

C. SANCTA SYNODUS NICAENA SECUN- DA GENERALIS SEP TIMA

1. Πρώτη πρώτη

Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ πατρὸς ἡ-
μοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ ἡμῶν, βασι-
λείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν
δεσπότην Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς αὐ-
τοῦ μητρὸς, ἔτους ὀγδόου τῆς αὐτῶν ἐπατείας,
πρὸ ὧν καλῶν Ὀκτωβρίων, Ἰνδικτιῶνος
ἐνδεκάτης.

Συνελθούσης τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης
συνόδου τῆς κατὰ θεῖαν χάριν καὶ εὐσεβὲς θέ-
σπισμα τῶν αὐτῶν θεοκυρώτων βασιλέων συνα-
θροισθείσης ἐν τῇ Νικαίᾳ λαμπρᾷ μητροπό-
λει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας τοῦτέστι Νικηφόρου
ἐπισκόπου Ἀντάρχειου, — — —, Μανουὴλ ἐπι-
σκόπου Ἀδριανουπόλεως Θράκης, Κωνσταντί-
νου ἐπισκόπου τοῦ Ῥηγίου, — — —, Θεοδώ-
ρου ἐπισκόπου Τροπαίων, — — —, Θεοδώρου
ἐπισκόπου Βιζύης, — — —, Ἰωάννου ἐπισκό-
που Ἀρκαδιουπόλεως, — — —, Γεηργίου
πρεσβυτέρου καὶ τοποτηρητοῦ τῆς ἐπισκοπῆς
Νικοπόλεως, — — —, Λέοντος ἐπισκόπου Με-
σημίας, — — —, Ἰωάννου ἐπισκόπου Ραι-
δεστοῦ, Ἰωάννου ἐπισκόπου Πανίου, Μελε-
σεδὲκ ἐπισκόπου Καλλιουπόλεως, Λέοντος ἐπι-
σκόπου Μεδύτων, Σισινίου ἐπισκόπου Τζου-
ρουλοῦ, Θεοφυλάκτου ἐπισκόπου Χარიουπόλεως,
Θωμᾶ ἐπισκόπου Ταονίου, Γεηργίου ἐπισκό-
που Θεοδορουπόλεως, — — —, Στρατηγίου
ἐπισκόπου Δαρδάνων, — — —, Γεηργίου
ἐπισκόπου Ἡρακλείας, — — —, Λέοντος ἐπι-
σκόπου Τραιανουπόλεως, — — —. (XII, col.
991 E; 994 B, C, D, E; 995 B, C; 998
C, D)

[Αз] Мамал, недостоеен епископ на град
Месемврия в Хемимонт, като потвърдих,
подписах.

[Αз] Андрей, грешният епископ на Ам-
фипол, като потвърдих, подписах.

[Αз] Изндор, нищият епископ на град
Едеса, като потвърдих, подписах.

[Αз] Маргарит, грещият епископ на
Стоби¹, като потвърдих, подписах.

C. ВТОРИ НИКЕЙСКИ СЪБОР — СЕДМИ ВСЕЛЕНСКИ

1. Заседание първо

В името на господата и владиката, наши
бог и повелител Исус Христос, през ца-
руването на преблагочестивите и христо-
любиви наши господари Константин и
майка му Ирина², в осмата година на
тяхното консулство, двадесет и четвърти
октомври, нидикт единадесети.

Когато по божия милост и по благо-
честивото разпореждане на същите бого-
утвърдени императори бе свикан светият
и вселенски събор в Никея³, славния
град на епархия Витиния⁴, [там присъ-
ствуваха]: — — —, Никифор, епископ
на Дирахиум⁵, — — —, Мануил, епи-
скоп на Адрианопол в Тракия, Конс-
тантии, епископ на Ригнум, — — —,
Теодор, епископ на Тропеум, — — —,
Теодор, епископ на Виза, — — —, Йоан,
епископ на Аркадиопол, — — —, Гри-
горий, презвитер и наместник на епи-
скопната на Никопол⁶, — — —, Лъв,
епископ на Месемврия, — — —, Йоан,
епископ на Редесто, — — —, Йоан,
епископ на Паннон, Мелхиседек епи-
скоп на Калнопол, Лъв, епископ на
Мадит⁷, Сисиний, епископ на Цурулум,
Теофилакт, епископ на Хариупол, То-
ма, епископ на Таоннон⁸, Григорий епи-
скоп на Теодоропол⁹, — — —, Стра-
тегий епископ на дардаинте¹⁰, — — —
Григорий, епископ на Хераклея¹¹, — — —
Лъв епископ на Траянопол. — — —

¹ Град Стоби се намирал при дн. с. Стоб на р. Рила. То е било старо пеонско селище и е известно като значителен град през цялото средновековие. Вж. *Й. Иванов*, Северна Македония, София 1906, стр. 82 и passim. ² Става дума за съвместното управление на византийския император Константин VI (780—797) и майка му Ирина, която управлявала и самостоятелно, след като го ослепила (797—802). ³ През 787 г. в град Никея, Мала Азия, бил свикан VII вселенски събор. ⁴ Витиния — област в северозападна Мала Азия. ⁵ Днес Драч (Дурес). ⁶ От текста не е ясно за кой Никопол става дума, тъй като градове с такова име се срещат и на Балканския полуостров, и в Мала Азия. ⁷ Град на Галнополския полуостров, срещу Абидос, седалище на архиепископия, дн. Майдос. ⁸ Таоннон, или Даоннон, се намирал между Силимврия и Хераклея. ⁹ Местонахождението на Теодоропол е неиз-
вестно. Срв. *Fluss: PWRE*, 2. R. V, col. 1805. ¹⁰ Сиреч на епархия Дардания (срв. тук стр. 134
бел. 4). ¹¹ От текста не е ясно за коя Хераклея става дума.

2. Прѣзис деутѣра

Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου καὶ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν, βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν δεσποτῶν Κωνσταντίνου καὶ Εὐδότης τῆς αὐτοῦ μητρὸς, ἔτους ὀγδόου τῆς αὐτοῦ ἡπατείας, πρὸ δεκάτῃ καλανδῶν Ὀκτωβρίων, Ἰνδικτιῶνος ἐνδεκάτης.

Συνελθούσης τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης συνόδου, τῆς κατὰ θεῖαν χάριν καὶ εὐσεβὲς θεόπσιμα τῶν αὐτῶν θεοκυρότων βασιλέων συναθροισθείσης ἐν τῇ Νικαίᾳ λαμπρᾷ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας· τούτῃ — — —

Μανουὴλ ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως εἶπε· κατὰ τὰς ἀναγνωσθείσας συνοδικὰς ἐπιστολάς τοῦ μακαριωτάτου πάπα τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης Ἀδριανοῦ οὕτως ὁμολογῶ, καὶ ἀποδέχομαι τὰς ἁγίας σεπτὰς εἰκόνας κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· τοὺς δὲ μὴ οὕτως φρονοῦντας ἀναθεματίζω — — —

Θεόδωρος ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Βιζύης ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Ἰωάννης ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Ἀρκαδιουπόλεως ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Θεοφύλακτος ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Κυνέλων ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Λέων ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Μεσημβρίας ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Κυριακὸς ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Δρισιπάρων ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Γαλάτιος πρεσβύτερος, καὶ ἐκ προσώπου τοῦ δουλῆτου ἐπισκόπου τοῦ Ῥηγίου, ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Γρηγόριος ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Λέρμων ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Νικήτας ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Γρηγόριος ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Ἡρακλείας ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Λέων ὁ δουλῆτος ἐπίσκοπος Τραινουπόλεως ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

2. Заседание второ

В името на господа и владиката Исус Христос, истинския наш бог, при управлението на нашите преблагочестиви и христолубиви господари Коиштантин и неговата майка Ирина, през осмата година на тяхното консулство, двадесет и четвърти октомври, индикт единадесети.

Като се събра светният и вселенски събор, свикан по божия милост и съгласно благочестивото разпореждане на същите богоутвърдени императори в Никея, славния главен град на епархия Витиния, [там присъствуваха]: — — —

Преблагенният епископ на Адрианопол Манул каза: „Съгласен съм с така прочетените синодални писма на преблагочестивия папа на стария Рим Адриан¹ и приемам, според старата традиция на православната църква, светите и честни икони. Проклинам тях, които не мислят така“. — — —

Пресветият епископ на Виза Теодор обяви същото.

Пресветият Йоан, епископ на Аркадиопол, обяви същото.

Теофилакт, пресветият епископ на Кипсела, обяви същото.

Лъв, пресветият епископ на Месемврия, обяви същото.

Кириак, пресветият епископ на Дризипара², обяви същото.

Презвитер Галатий и от името на пресветния епископ на Ригнум обяви същото.

— — —³
Григорий, пресветият епископ на Деркос, обяви същото.

Никита, пресветият епископ на Адрианопол, обяви същото.

Григорий, пресветият епископ на Хераклея, обяви същото.

Лъв, пресветият епископ на Траянопол, обяви същото.

¹ Папа Адриан I (772—795). ² Дризипара е дн. село Караширан, Одринско. За това селище срв. Д. П. Димитров, Пътването на св. Александър Римски в Тракия, ИБАИ, VIII (1935), стр. 135.

³ Както в „Заседание първо“ (тук стр. 199) и тук следват подписите на епископите на гр. Редесто, Панион, Калипол и Мадит.

Εὐστράτιος ὁ δουκάτος ἐπίσκοπος Δεβελτοῦ
ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Θεόδωρος ὁ δουκάτος ἐπίσκοπος Βουλγαρο-
φύγου ἐξεφώνησεν ὁμοίως.

Γεώργιος ὁ δουκάτος ἐπίσκοπος Πλουτινου-
πόλεως ἐξεφώνησεν ὁμοίως. (XII, col. 1051,
B; 1094 D; 1095 A, B, E; 1098 A; 1099
A, C; 1102 A; 1106 C; 1107 A; 1110 C)

D. CONCILII NICAENI SECUNDI CONTINUATIO

1. Πρᾶξις τετάρτη

*Εν ὀνόματι τοῦ κυρίου καὶ δεσπότου *Ιη-
σοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν, βασι-
λεῖς τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν
δεσποτῶν Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς αὐ-
τοῦ θεοσεύτου μητρός, ἔτους ὀγδόου τῆς αὐτῶν
ἐπατείας, καλάνδαις *Οκτωβρίαις, Ἰνδικτιῶνος
ἐνδεκάτης.

Θεόφιλος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης
δομένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος,
ὑπέγραψα.

Νεκταφόρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Ανδρᾶ-
χιανῶν χώρας τῆς *Ἰλλυρικῶν ἐπαρχίας, δομέ-
νως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος, ὑπέ-
γραψα.

*Αναστάσιος ἐπίσκοπος Νικοπόλεως παλαιῶς
*Ηπείρου δομένως πάντα τὰ προγεγραμμένα
δεξάμενος, ὑπέγραψα.

Γρηγόριος ἁμαρτωλός, πρεσβύτερος, καὶ
ἐκ προσώπου τοῦ θρόνου Τραιανουπόλεως τῆς
Θρακῶν χώρας, δομένως πάντα τὰ προγεγραμ-
μένα δεξάμενος, ὑπέγραψα.

Μανουὴλ ἀνάξιος ἐπίσκοπος *Αδριανουπό-
λεως, δομένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξά-
μενος, ὑπέγραψα.

Κώνστας ὁ ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ *Ρηγίου,
δομένως πάντα τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος,
ὑπέγραψα.

Θεόδωρος ἐπίσκοπος Τροπαίων ὁμοίως.

Θεόδωρος ἐπίσκοπος Βιζύης ὁμοίως.

Εὐστратий, пресветият епископ на Де-
белт¹, объяви същото.

Теодор, пресветният епископ на Бул-
гарофигон, объяви същото.

Георги, пресветият епископ на Плоти-
нопол, объяви същото.

D. ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА ВТОРИ НИКЕЙСКИ СЪБОР

1. Заседание четвърто

В името на господи и владиката Исус
Христос, ястинския наш бог, през цару-
ването на преблагочестивите и христолю-
биви наши господари Константин и Ирина,
негова боголюбива майка, през осмата
година на тяхното консулство, първи ок-
томври, индикт единадесети.

[Аз] Теофил, недостоеен епископ на
Солун, като приех драговошно всичко го-
ренаписано², подписах.

[Аз] Никифор, недостоеен епископ на
Драчката област в епархия Илирик, като
приех драговошно всичко горенаписаио,
подписах.

[Аз] Анастасий, епископ на града Ни-
копол в Стари Епир, като приех драго-
вно всичко горенаписано, подписах.

[Аз] грешният Григорий, презвитер и
представител на престола в Траянопол,
провициния Тракия, като приех драговошно
всичко горенаписано, подписах.

[Аз] Манунл, недостоеен епископ на
Адрианоупол, като приех драговошно вси-
чко горенаписано, подписах.

[Аз] Констанс, недостоеен епископ на
Ригиум, като приех драговошно всичко
горенаписаио, подписах.

Теодор, епископ на Тропеум, също.

Теодор, епископ на Виза, също.

¹ Дебелт — днес развалини при с. Дебелт, Бургаско. Вж. К. Jireček: АЕМ, X, р. 166. — Братя Шкорпил, Черноморското крайбрежие и съседните подбалкански земи в Южна България, СбНУК, IV (1891), стр. 133—138. — Detschew, op. c., pp. 122—123. ² Въз основа на библейски текстове и на съчинения на християнски писатели било обосновано иконопочитането.

Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ἀρκαδιουπόλεως
ὁμοίως.

— — —
Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Κυνέλλων ὁμοίως.

— — —
Λέων ἐπίσκοπος Μεσημβρίας ὁμοίως.
Γρηγόριος ἐπίσκοπος Δέρκων ὁμοίως.

— — —
Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ῥαιδεστού ὁμοίως.
Ἰωάννης ἐπίσκοπος Πανίου ὁμοίως.
Μελχисεδέκ ἐπίσκοπος Καλλιουπόλεως
ὁμοίως.

Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Χариουπόλεως
ὁμοίως.

Λεωνίδης ἐπίσκοπος Μадύτου, ἦτοι Κόλης,
ὁμοίως.

Σισίνιος ἐπίσκοπος Τζουρουλουῦ ὁμοίως.
Θωμᾶς ἐπίσκοπος τοῦ Δαονίου ὁμοίως.
Γρηγόριος Θεοδοιουπόλεως ὁμοίως.

— — —
Θεόφιλος ἐπίσκοπος Ἀναστασιουπόλεως
ὁμοίως.

— — —
Εὐστράτιος ἐπίσκοπος Δεβελτού ὁμοίως.
Εὐθύμιος ἐπίσκοπος Σωζοπόλεως ὁμοίως.
Θεοδόσιος ἐπίσκοπος Βουλγαροφύγου ὁμοίως.

— — —
Γεώργιος ἐπίσκοπος Πλωτινουπόλεως
ὁμοίως.

— — —
Ῥουβίμ ἐπίσκοπος τοῦ Σκοπέλου ὁμοίως.

(XIII col. 2 A; 133 E; 136 C; 137 B;
140 D, E; 141 A, B, E; 144 A; 149 B, C;
150 C)

2. Прѣзис ѳвдѣмѣ

Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου καὶ δεσπότου Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. βασι-
λείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν
δεσπικῶν Κωνσταντίνου καὶ Εὐδόκειας τῆς θεο-
σέπτου αὐτοῦ μητρός· ἔτους ὀγδόου τῆς αὐ-
τῶν ἐπατείας, πρὸ τριῶν εἰδῶν Ὀκτωβρίων,
Ἰνδικτιῶνος ια'.

Συνελθούσης τῆς ἁγίας καὶ οὐκονμενοῦς
συνόδου, τῆς κατὰ θείαν χάριν καὶ εὐσεβὲς θέ-
σημα τῶν αὐτῶν θεοκρατῶν βασιλέων συνα-
θροισθείσης ἐν τῇ Νικαίᾳ λαμπρᾷ μητροπό-
λει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, τουτέστι, — — —,
Θεοφίλου ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης, — — —,
Νικηφόρου ἐπισκόπου τοῦ Δυβρυχίου, — — —,
Ἀναστασίου ἐπισκόπου Νικοπόλεως παλαιᾶς
Ἡλείου, — — —, Γρηγορίου πρεσβυτέρου
καὶ τοποτηρητοῦ Τραιανουπόλεως, — — —,
Μανουὴλ ἐπισκόπου Ἀδριανουπόλεως τῆς Θρά-
κης, — — —, Κωνσταντίνου ἐπισκόπου τοῦ
Ῥηγίου, — — —, Θεοδώρου ἐπισκόπου Τρο-
παίων, — — —, Θεοδώρου ἐπισκόπου Βι-

Йоан, епископ на Аркадинопол, също.

— — —
Теофнлакт, епископ на Кипсела, също.

— — —
Лъв, епископ на Месемврия, също.
Григорий, епископ на Деркос, също.

— — —
Йоан, епископ на Редесто, също.
Йоан, епископ на Панион, също.
Мелхиседек, епископ на Калипол,
също.
Теофилакт, епископ на Хариупол, също.

— — —
Леонид, епископ на Мадит, сиреч Кнла,
също.

Сисиний, епископ на Цурулум, също.
Тома, епископ на Даонион, също.
Григорий, епископ на Теодоропол, също.

— — —
Теофил, епископ на Анастасиопол,
също.

— — —
Евстратий, епископ на Дебелт, също.
Евтимий, епископ на Созопол, също.
Теодосий, епископ на Булгарофигон,
също.

— — —
Георги, епископ на Плотинопол, също.

— — —
Рувим, епископ на Скопелос, също.

2. Заседание седмо

В името на господи и владиката Исус
Христос, истинския наш бог, през управ-
лението на преблагочестивите и христо-
любиви наши господари Константин и
неговата боголюбива майка Ирина, през
осмата годна на тяхното консулство,
тринадесети октомври, индикт единнаде-
сети.

Като се събра светият и вселенски
събор, свикан по божие съизволение и
благочестивото разпореждане на същите
богоутвърдени царе в Никеа, славната
столица на епархия Витиния, [там при-
съствуваха]: — — — Теофил, епископ на
Солун, — — —, Никифор, епископ на
Дирахиум, — — —, Анастасий, епископ
на Никопол в Стари Епир, — — —, Гри-
горий, презвитер и наместник на Трая-
нопол, — — —, Мануил, епископ на
Адрианоупол в Тракия, — — —, Констан-
тин, епископ на Ригиум, — — —, Тео-
дор, епископ на Тропеум, — — —, Тео-

ζύης, — — —, Ἰωάννου ἐπισκόπου Ἀρκαδιοπόλεως, — — —, Θεοφυλάκτου ἐπισκόπου Κυπρίων, — — —, Κυριακοῦ ἐπισκόπου Δριζιπάρας, Λέοντος ἐπισκόπου Μεσηβρίας, Γρηγορίου ἐπισκόπου Δέρκων, Θεοδώρου ἐπισκόπου Ἡρακλείας, — — —, Ἰωάννου ἐπισκόπου Ραιδεστοῦ, Ἰωάννου ἐπισκόπου Πανίου Θράκης, Μελχισεδέκ ἐπισκόπου Καλλιονπόλεως, Θεοφίλου ἐπισκόπου Χαριονπόλεως, Λεονίδου ἐπισκόπου Μαδύτου, ἦτοι Ἡκόλια, — — —, Θωμᾶ ἐπισκόπου τοῦ Λαωνίου, Γρηγορίου ἐπισκόπου Θεοδωρουπόλεως, — — —, Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀναστασιονπόλεως, — — —, Νικητᾶ ἐπισκόπου Ἀδριανουπόλεως, — — —, Εὐστρατίου ἐπισκόπου Δεβελίου, Εὐθύμιου ἐπισκόπου Σωζοπόλεως, Θεοδώρου ἐπισκόπου Βουλγαροφύγου, Γεωργίου ἐπισκόπου Πλουτινουπόλεως, — — —, Ρουβίμ ἐπισκόπου τοῦ Σκοπέλου. (XIII, col. 364 E; 365 C, D; 368 A, B, D; 369 D; 372 D).

Ἡ ἀγία μεγάλη καὶ οἰκουμένη οἶκος, ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ θέλημα τῶν εὐσεβῶν καὶ φιλογρηγοῦντων ἡμῶν βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Εὐδόξου τῆς αὐτοῦ μητρὸς συναθροισθεῖσα τὸ δεύτερον ἐν τῇ Νικαίᾳ λαμπρᾷ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπονομαζομένῃ Σοφίᾳ, ἀκολουθήσασα τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὥρισε τὰ ὑποταγμένα.

Λέων ἐλέω Θεοῦ ἐπίσκοπος Ἡρακλείας Θράκης, τοῖς πατρικοῖς δόγμασι ἐξακολουθεῖν καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὁρίσας ὑπέγραψα.

Νεκηφόρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ Δυρράχιου ὁμοίως.

Ἀναστάσιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Νικοπόλεως παλαιᾶς Ἡπείρου ὁμοίως.

Ἐμμανουὴλ ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως ὁμοίως.

Κωνσταντῖνος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ Ῥηγίου ὁμοίως.

Θεόδωρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Τροπαίων ὁμοίως.

Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ἀρκαδιοπόλεως ὁμοίως.

дор, епископ на Виза, — — —, Йоан, епископ на Аркадиопол, — — —, Теофилакт, епископ на Кипсела, — — —, Кириак, епископ на Дризипара, — — —, Лъв, епископ на Месемврия, Григорий, епископ на Деркос, Теодор, епископ на Хераклея, — — —, Йоан, епископ на Редесто, Йоан, епископ на Панаян в Тракия, Мелхиседек, епископ на Калипол, Теофил, епископ на Хариупол, Леонид, епископ на Мадит, сиреч Кила, — — —, Тома, епископ на Даонион, Григорий, епископ на Теодоропол, — — —, Теофил, епископ на Анастасиопол, — — —, Никита, епископ на Адрианопол, — — —, Евстратий, епископ на Дебелт, Евтмий, епископ на Созопол, Теодор, епископ на Булгарофигоя, Георги, епископ на Плотниопол, — — —, Рувим, епископ на Скопелос.

Светният и славен вселенски събор, събран за втори път по божие съизволение и съгласно разпореждането на благочестивите и христолубиви наши царе Константин и неговата майка Ирина в Никея, славната столица на епархия Витиния, в светлата божия църква, наречена София, като следваше традицията на вселенската църква, определи изложението по-долу.¹

[Аз] Лъв, по божия милост епископ на Хераклея Тракийска, следвайки отеческите догми и традицията на вселенската църква, като потвърдих, подписах.

[Аз] Никифор, недостоеен епископ на Дирахиум, също.

[Аз] Анастасий, недостоеен епископ на Никопол в Стари Епир, също.

[Аз] Емануил, недостоеен епископ на Адрианопол, също.

[Аз] Коистанс, недостоеен епископ на Ригиум, също.

[Аз] Теодор, недостоеен епископ на Тропеум, също.

[Аз] Йоан, недостоеен епископ на Аркадиопол, също.

¹ Прочетено било решение да се отдава почит с поклон (προσκύνησις) на иконите, без да се стига до обожествяване (λατρεία).

Θεοφύλακτος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Κυπρέλλων
ὁμοίως.

Κυριακὸς ἀνάξιος ἐπίσκοπος Δριζιπάρων
ὁμοίως.

Λέων ἀνάξιος ἐπίσκοπος Μεσημβρίας ὁμοίως.

Γρηγόριος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Δέρκων
ὁμοίως.

Νικηφόρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ἀρκαδιουπό-
λεως ὁμοίως.

Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος Νικαίας τῆς
Θράκης ὁμοίως.

Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ῥαυδεστοῦ
ὁμοίως.

Μελχισεδέκ ἀνάξιος ἐπίσκοπος Καλλιουπό-
λεως ὁμοίως.

Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος Πανίου ὁμοίως.

Σισίνιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Τζουρουλού
ὁμοίως.

Γρηγόριος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Θεοδωρουπό-
λεως ὁμοίως.

Θεόφιλος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Ἀναστασιουπό-
λεως ὁμοίως.

Εὐστράτιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Λεβέλιου
ὁμοίως.

Εὐθύμιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Σωζοπόλεως
ὁμοίως.

Θεόδωρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ Βουλγα-
ροφύγου ὁμοίως.

Γεώργιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Πλουτιουπό-
λεως ὁμοίως.

Ῥουβίμ ἀνάξιος ἐπίσκοπος Σκοπέλου ὁμοίως.
(XIII, col. 380 E; 381 D; 384 A, B;
385 B; 388 A, C, D; 396 E; 397 A)

[Az] Теофилакт, недостоеен епископ на
Кипсела, също.

[Az] Кириак, недостоеен епископ на
Дризипара, също.

[Az] Лъв, недостоеен епископ на Ме-
семврия, също.

[Az] Григорий, недостоеен епископ на
Деркос, също.

[Az] Никифор, недостоеен епископ на
Аркадиопол, също.

[Az] Йоан, недостоеен епископ на Никея
Тракийска, също.

[Az] Йоан, недостоеен епископ на Ре-
десто, също.

[Az] Мелхиседек, недостоеен епископ
на Калипол, също.

[Az] Йоан, недостоеен епископ на Панион,
също.

[Az] Сисиний, недостоеен епископ на
Цурулум, също.

[Az] Григорий, недостоеен епископ на
Теодоропол, също.

[Az] Теофил, недостоеен епископ на
Анастасиопол, също.

[Az] Евстратий, недостоеен епископ на
Дебелт, също.

[Az] Евтимий, недостоеен епископ на
Созопол, също.

[Az] Теодор, недостоеен епископ на Бул-
гарофигон, също.

[Az] Георги, недостоеен епископ на
Плотинопол, също.

[Az] Рувим, недостоеен епископ на Ско-
пелос, също.

XVIII. СТЕФАН АЛЕКСАНДРИЙСКИ

Прочутият учен и математик Стефан Александрийски живял през VII в. Най-голяма дейност като учен той развил по времето на император Ираклий (610—641). Тогава той бил определен за ръководител на създадената по времето на Теодосий II в Цариград школа. В нея той преподавал философия, математика, музика и други науки.

От Стефан Александрийски са запазени редица съчинения, измежду които един коментар върху теориите на Аристотел (*Περὶ ἐρημείας*) и едно съчинение по астрономия (*Διαδοχῆς ἐξ οὐρανῶν ἐποδουμένων τῆς τῶν προχέρον καὶ ὁρῶν τοῦ θίανος*). По-късно са му били приписани някои други съчинения: едно — по алхимия и друго — върху пророчествата (*Ἀποτελεσματικὴ πραγματεία*). Във второто съчинение се съдържат пророчества за Мохамед и за бъдещето на исляма. То е написано вероятно към 775 г. В него се споменават, наред с тюрките и хазарите, и българите.

РЪКОПИСИ: A = cod. Laurent. gr. XXVIII, 14 (s. XIV). — B = cod. Laurent. gr. XXVIII, 13 (s. XV).

ИЗДАНИЯ: H. Usener, *Stephani Alexandrini quod fertur opusculum apotelesmaticum, Index scholarum...* in universitate Frederici Guilelmi Rhenana per menses hibernos anni 1879—1880, Bonnæ, pp. 17—32.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 621. — *E. Patzig*, *Leo Grammaticus und seine Sippe*: BZ, III (1894), pp. 495—496. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 512.

STEPHANI ALEXANDRINI

СТЕФАН АЛЕКСАНДРИЙСКИ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

АСТРОЛОГИЧЕСКО ПРЕДСКАЗАНИЕ

Vaticinium de Bulgarorum regno

Предсказание за българското царство

Ἐκδοίμεν δὲ τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔθνος ἀπὸ πάσης Συρίας καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν, καὶ καταπολεῖ καὶ ἀποκτενεῖ καὶ αἰχμαλωτίζει Κιλικίαν καὶ Καππαδοκίαν παντελῶς ἐρημίζον διὰ

[Народът на сарацините]¹ изгонва римския народ от цяла Сирия и от другите земи и покорява, изстребва и опленява Киликия² и ще опустоши напълно Капа-

¹ Става дума за арабите, които в 634 г. започнали завладяването на Сирия и в 637 г. я покорили окончателно. Вж. *Кулаковски*, *История*, III, стр. 144—153. ² Киликия е област в Централна Мала Азия.

τὸν Ἄρη πλὴν αὐτὸν τὴν τῶν Ῥωμαίων βασι-
λειάν οὐ παρασάλευσι διὰ τὸν ἥλιον καὶ ἐν
διὰ τὸ τὸν Ἄρη εἶναι πλησίον τοῦ μασορα-
νήματος. ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν τὸν
Ἄρη ἐν τῷ ἰδίῳ κατενόματι, ἥτοι ἐν τῷ
παρὸντι, κατανοήσαντι τὸ τοῦ Ἄρεος ἔθνη
ἀνάσσειν τοῦ λαοῦ τούτου διὰ δὲ τὸ εἶναι αὐτὸν
[τὸν Ἄρη] ἐν τῷ μασορανῆματι ἢ βασιλείᾳ
τῶν ἱσθ' αὐτὸν ἐθνῶν δεσμεύει, κατέστιν ἢ
τῶν Ῥωμαίων καὶ ἢ τῶν Τούρκων καὶ Χα-
ζάρων καὶ Βουλγάρων καὶ τῶν τοίπως ὁμοίων
(pp. 21, 14—22, 22)

докия поради [положението] на Марс¹.
Обаче той не ще разклати самото цар-
ство на ромеите поради [положението] на
Слънцето и още поради (това), че Марс
е най-високо на небето. Още и поради
това, че сам Марс е в своя залез, т. е.
в Рак, и народите на Марс ще се унижат
пřed този народ. Поради това, че той
[Марс] е в средата на небето, царството
на народите, които се намират под негова
власт, т. е. царството на ромеите, тюр-
ките, хазарите, българите и на други по-
добни тим, ще пребъде.

¹ Около средата на 641 г. арабите нахлули в Кападокия. В един кратък период от време — от 637 до 641 г. — арабите завладели Египет и Сирия, които дотогава влизали в пределите на Византия. Срв. Кулаковски, История, III, стр. 173. ² Според Златарски, История, I, стр. 91—95, по това време (около 619 г.) Византия, която загубила редни територии в Мала Азия поради нападението на персите, влизала в договорни отношения с владетеля на първобългарите Кубрат, обаче Ал. Бурмов, Въпроси из историята на прабългарите, ГСЗ/иФ, XLIV (1948), стр. 28—30, смята, че в случая не може да става дума за Кубрат.

ХІХ. ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗАКОН

В иаучната литература съществуват иай-различни мнения за времето, авторството и мястото на създаването на Земеделския закон (*Nómos γεωργικός*). Въпросът за неговия първоначален текст, както и за времето на неговото издаване още не е решен окончателно.

Земеделският закон е своеобразно съчетание на обичаите на свободната селска община с римско-византийски правни норми. В него се срещат и някои данни за наличието на робовладелчески отношения във Византия.

Обикновено се приема, че Земеделският закон, който в много от своите членове показва сходство с текста на Еклогата, е възникнал по времето на византийските императори иконоборци Лъв III (717—741) и Константин V Копроним (741—775) и че е бил издаден или едновременно с Еклогата (около 726 г.), или иаскоро след нея.

В последно време се утвърждава мнението, че Земеделският закон е съставен през втората половина на VIII в. Нормите и обичаите, отразени в него са се създавали продължително и се забелязват следи от последователни напластявания, допълнения и уточнения.

Земеделският закон е бил преведен твърде рано през средновековието на славянски език и е бил използван при съставянето на някои славянски законодателни паметници. Отделни негови постановления са преминали в славянските юридически сборници.

Земеделският закон е ценен паметник за изучаването на аграрните отношения в балканските области на Византия от края на VI до IX в. Редица негови членове разглеждат отношенията между различните категории селско население. Други членове съдържат указания за селскостопанската техника, за начина на обработването на земята и за положението на византийското и славянско селячество през тази епоха. Изобщо земеделският закон дава важни сведения за социално-икономическата история на балканските славяни. Обстоятелството, че съществуват няколко славянски превода на този закон, показва голямото му практическо приложение за държавите, които отчасти са наследили византийските правни норми.

РЪКОПИСИ: G = Cod. Vallcellhanus E 55, f. 241 sq. (XIII s.). — M = Cod. Marcianus gr. fondo antico 167, f. 37—42 (XII s.). — N = Cod. Marcianus gr. fondo antico 579, f. 191—194 (XI s.). — P = Cod. Paris. gr. 1367, f. 97—100 (XII s.). — Q = Cod. Paris. gr. 1384, f. 128—134 (XII s.). — S = Cod. Ambrosianus Q 25 snp., f. 5—10 (XI s.). — B = Cod. Vaticanus gr. 2075 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: K. Zachariae von Lingenthal, *Ius graeco-romanum*, IV, Leipzig 1865, p. 121 sq. — C. Ferrini, *Edizione critica del nómos γεωργικός*, BZ, VII (1898), pp. 558—571. — A. C. Павлов,

Книги Законныя, Сборник Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук, XXXVIII, № 3, СПб 1885. — W. Ashburner, The Farmers Law, The Journal of Hellenic Studies, XXX (1910), pp. 85—108. Текстът е взет от това издание.

КНИЖНИНА: В. Г. Васильевский, Законодательство иконоборцев, Труды, IV, Л. 1930, стр. 139—235. — K. Zachariae von Lingenthal, Geschichte des griechisch-römischen Rechts, I, Berlin 1892, pp. 249—257. — Б. А. Панченко, Крестьянская собственность в Византии, ИРАИК, IX (1903) стр. 1—87. — П. Мутафчиев, Селското земевладение във Византия, СбНУК, кн. XXV, София 1909, стр. 1—72. — N. A. Constantinescu, Réforme sociale ou réforme fiscale. Bulletin de la section historique de l'Acad. Roumaine, IX, 1924, pp. 94—109. — G. Vernadsky, Sur les origines de la Loi agraire byzantine, Byzantion, II (1925), pp. 169—180. — Г. Острогорский, Византийский податный устав, Сборник Н. П. Кондакова. Прага 1926, стр. 109—124. — Е. Э. Липшиц, Византийское крестьянство и славянская колонизация, Византийский сборник, М.-Л. 1945, стр. 96—143. — Същата, Славянская община и ее роль в формировании византийского феодализма, ВВр, I (XXVI) 1947, стр. 144—163. — Същата, Из истории славянских общин в Македонии в VI—IX вв. н. э., Акад. Б. Д. Грекову, Сборник статей, Москва 1952, стр. 49—54. — Руски превод на земеделския закон е даден от Е. Э. Липшиц: Сборник документов по социально-экономической истории Византии, М. 1951, стр. 103—110. — Fr. Dölger - A. M. Schneider, Byzanz, Bern 1952, pp. 34—35. — М. Я. Сюзюмов, О характере и сущности византийской общины по Земледельческому закону, ВВр X (1956), стр. 27—47. — G. Rouillard, L'épîcôlé au temps d'Alexis I Comnène, Byzantion X (1935), pp. 81—89. — F. Dölger, Ist der Nomos Georgikos ein Gesetz des Kaisers Justinian II? Münchener Beiträge z. Papyrusf- u. ant. Rechtsgesch., 35 (1945), pp. 18—48. — Б. Радожичић, Српски рукопис Земљорадничког закона, Сборник радова САН, XLIV, Визант. и-т, 3, 1953, стр. 15—28.

LEX AGRARIA

ΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ

ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗАКОН

Capita legis agrariae ex libro Iustiniani excerpta

Глави на Земеделския закон в извлечение от книгата на Юстиниан¹

1. Χρὴ τὸν γεωργὸν τὸν ἐργαζόμενον τὸν ἴδιον ἀγρὸν εἶναι δίκαιον καὶ μὴ παρορῆσαι ἀλλήλους τοῦ πλησίον ἐὰν δὲ τις παρορῇ παρορῶν καὶ κολοφώσῃ μερίδα τὴν ἐγγιστά αὐτοῦ, εἰ μὲν ἐν νεώτῳ τούτῳ πεποιήκειν, ἀπόλλει τὴν νέωσιν αὐτοῦ, εἰ δὲ καὶ ἐν σπόρῳ ταύτην τὴν παρορίαν ἐπικύσῃ, ἀπόλλει τὸν σπόρον καὶ τὴν γεωργίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιχαρτίαν ὁ παρορῶν γεωργός.

2. Ἐὰν τις γεωργὸς ἀνεῖ τῆς εἰδήσεως τοῦ κυρίου τῆς χώρας εἰσελθὼν νεώσῃ ἢ σπείρῃ, μὴ λαμβανέντω μήτε ἐργατείας ὑπὲρ τῆς νεώσεως μήτε ἐπιχαρτίαν ὑπὲρ τοῦ σπόρου, ἀλλ' οὐδὲ τὸν κόμον τὸν καταβλήθέντα.

1. Земеделецът, когато обработва собствената си нива, трябва да бъде справедлив и да не подорава браздите на своя съсед. Ако пък някой, прехвърляйки слога, подоре и умали участъка² на своя съсед, то ако е сторил това по време на оран, той губи оранта си. Ако ли пък е извършил нарушение при сеитба, то земеделецът-нарушител загубва и посева, и работата си, и добива.³

2. Ако някой земеделец влезе без знанието на стопанина на нивата и изоре или засее, то да не получи нито за труда си по изораването, нито от добива за посяването, нито дори хвърленото семе.

¹ В литературата е изказано мнение, че поради големия авторитет на Юстиниан I неговото име лесно би могло да се приписва и на по-късни законодателни сборници, за да им се придаде по-голяма тежест. Тук вероятно става дума не за Юстиниан II, а за Юстиниан I. Еж. Е. Э. Липшиц, Византийское крестьянство и славянская колонизация (преимущественно по данным Земледельческого закона), Византийский сборник, 1945, стр. 100—101. ² В селската териториална съседска община са ставали периодически преразпределения на земята преди съставянето на Земеделския закон, в които участвували всички членове на общината. Всеки получавал свой участък земя (μῆρις, οὐρεῖον), за какъвто става тук дума. Вж. А. П. Каждан, Аграрные отношения в Византии в XIII—XIV вв., Москва 1952, стр. 80—83. ³ Тук става дума за загубване на оранта, респ. посева или добива, само от онова парче земя, която някой земеделец би заграбил от участъка на своя съсед, а не от цялата си нива.

3. *Εάν συμφωνήσωσι δύο γεωργοὶ μετ' ἀλλήλων καταλλάξαι χώρας ἀντιμεταξὺ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς συνεφώνησαν, μετέτω τούτων ἡ βούλησις καὶ ἡ τούτων καταλλαγή κυρία καὶ βεβαία καὶ ἀπαράσλευτος.

4. *Εάν δύο συμφωνήσωσι γεωργοὶ καταλλάξαι χώρας πρὸς καιρὸν τοῦ σπείραι καὶ διαστρέφει ἐν μέρος, εἰ μὲν ὁ κόκκος κατεβλήθη, μὴ διαστρέψωσιν· εἰ δὲ οὐ κατεβλήθη, διαστρέψωσιν· εἰ δὲ ὁ διαστρέφων οὐκ ἐνέασεν, ὁ δὲ ἕτερος ἐνέασεν, γεώσει καὶ ὁ διαστρέφων.

5. *Εάν δύο γεωργοὶ καταλλάξωσι χώρας εἴτε πρὸς καιρὸν² εἴτε εἰς τὸ διηνεκὲς, καὶ εὐρεθῇ ἐν μέρος κολοβὸν πρὸς τὸ ἄλλο, καὶ οὐ συνεφώνησαν οὕτως, δότω ἀντιοπίαν ὁ τὸ πλέον ἔχων τῷ ὀλιγοστῷ· εἰ δὲ οὕτως συνεφώνησαν μὴ ἐπιδιδοῦσιν³.

6. *Εάν γεωργὸς ἔχων δικὴν ἐν ἀγρῷ εἰσέλθῃ παρὰ γνώμην τοῦ σπείραντος καὶ θερίσῃ⁴, εἰ μὲν εἶχεν δικαίον, μηδὲν ἔχειω ἐξ αὐτοῦ· εἰ δὲ καὶ ἐδικαιολόγησεν, ἐν διπλῇ ποσότητι παρεχέτω τὰς ἐπικαρπίας τὰς θερισθείας.

7. *Εάν δύο χωρία μάχονται περὶ ὕδρου ἢ ἀγροῦ, τηρεῖταισαν οἱ ἀκροαταὶ καὶ τῷ διακράτησαντι ἔτη πλείονα ἀποδώσουσι τὸ δικαίωμα· εἰ δὲ καὶ ὕδρος ἀρχαῖος ἐστίν, ἡ ἀρχαία διατήρησις ἔστω ἀπαράσλευτος.

8. *Εάν μερισμὸς γενόμενος ἡδίκησέν τινος ἐν οἰκονομίᾳ ἢ ἐν τόποις, ἴδωσαν ἔχοντος ἀναλύνειν τὴν γενόμενὴν μερισίαν.

3. Ако двама земеделци се уговорят помежду си пред двама или трима свидетели да разменят земите си, и то завинаги¹, тяхното решение и тяхната размяна да бъде законна, трайна и неотменима.

4. Ако двама земеделци се уговорят да разменят нивите си във време на сента и едната страна се отметне, то в случай че семето е засято, да не развалят договора; ако не е засято, да го развалят. Ако онзи, който се отмята, не е изорал, а другият е изорал, нека изоре и онзи, който се отмята.

5. Ако двама земеделци разменят ниви било временно², било завинаги и едната част се окаже по-малка в сравнение с другата, а не са се уговорили така, то този, който има по-голямата част, да даде равностойно място на оня, който получава по-малък парцел. Ако пък са се така уговорили, да не се дава нищо повече.

6. Ако земеделец, който е завел процес, влезе в нива без знанието на онзи, който е засял, и ожъне, то ако тъжбата му е справедлива, да не получи нищо от ожънатото. Ако пък и несправедливо е завел тъжба, да върне ожънатия плод в двойно количество.

7. Ако две села спорят за межда или нива³, съдниците⁴ да разследват и да дадат право на селото, което ги е владяло повече години. А ако има и стара межда, то старото владение да бъде неотменимо.

8. Ако бъде направена подялба и някой бъдат ошетен бил в жребия⁵, било в местата, да имат право да развалят направената подялба⁶.

а) πρόδικα P. b) ἀντιδόσεις P. c) ἀνάρχως θερίσῃ P.

¹ Посочването, че размяната на земите между двама земеделци е могла да бъде „завинаги“, „за постоянно“ (εἰς τὸ διηνεκὲς), показва, че земеделците, за които се говори в Земеделския закон, били на само непосредствени производители, но и собственици на своята земя, като пълноправно се разпореждали с нея и могли да я разменят със своите съселяни за вечни времена. Вж. Липшиц, пос. съч., стр. 119—120. ² Този член на Земеделския закон показва, че размяната на земи между двама земеделци е могла да става не само завинаги, но и за определено време. ³ Тук става дума за спор при определяне границите на земята на две села. Характерно е, че в Закона при разглеждане на такъв случай не се говори за спор между отделни заинтересовани лица, а само за защита на общата селска територия. Срв. Липшиц, пос. съч., стр. 120. ⁴ Съдниците (ἀκροαταὶ) — местни съдебни органи. Вж. Du Cange, Glossarium, s. v. ἀκροατής: auditores, qui causis cognoscendis praesunt. ⁵ Терминът οἰκονομία — жребий, дял — е указание за разчленението на общата селска територия, някогашна колективна собственост. Срв. Липшиц, пос. съч., стр. 119. ⁶ Периодично преразпределение (μερισμός, μερίδα) на общинна земя. По този въпрос съществуват няколко мнения в литературата. Така например според Липшиц, който възприема схващането на Ф. И. Успенский, ЖМНП, ССЛХ (1888), стр. 248, с μερισμός се означават периодическите преразпределения на общинната земя, които са ставали преди Земеделския закон (срв. Липшиц, пос. съч., стр. 119—120). Други изследователи са на мнение, че под този термин се разбира разделяне на неподелена земя от общинската територия, като изобщо отричат съществуването на периодични преразпределения на земята (срв. напр. Б. А. Панченко, Крестьянская собственность в Византии, ИРАИК, IX (1903), стр. 70). Трети пък смятат, че μερισμός в Земеделския закон означава допълнително разпределение на неподелени още части от общинни земи, като признават, че периодически преразпределения са ставали преди съставянето на Земеделския закон (срв. П. Мутафчиев, Селското земевладение в Византия, СбНУК, XXV (1909), стр. 26. — Каждан, пос. съч.,

9. 'Εάν γεωργὸς θερίσας μορτίτης^α ἀνευ γνώμης τοῦ χωροδότης καὶ κουβαλίης τὰ δράγματα αὐτοῦ, ὥς κλέπτῃς ἀλλοτριωθήσεται πάσης τῆς ἐπικαρπίας αὐτοῦ.

10. Μορτίτον μέρος δεμάτια ἐννέα, τοῦ χωροδότης δὲ μέρος δεμάτιον^β ἐν ὃ δὲ ἐκτὸς τούτων μεριούμενος θεοκατάρατος.

11. 'Εάν τις γῆν λάβῃ παρὰ ἀπορῆσαντος γεωργοῦ καὶ στοιχίσῃ νεώσαι μόνον καὶ μερίσασθαι, κρατεῖταισαν τὰ σύμφωνα^γ εἰ δὲ καὶ συνεφάνησαν οὐρανόν, κατὰ τὰ σύμφωνα κρατεῖταισαν^δ.

12. 'Εάν γεωργὸς λάβῃ παρὰ πτωχὸν γεωργοῦ ἀπορῆσαντος τὴν ἡμισίαν ἡμπελον πρὸς ἐργασίαν καὶ οὐ κλαδέσῃ αὐτὴν ὥς τὸ πρέπον σκάψῃ τε καὶ χαραινῶσας διασκαφίσῃ, μηδὲν ἐκ τῆς ἐπικαρπίας λαμβανέτω.

13. 'Εάν γεωργὸς λαβὼν χώραν τοῦ σπειρα τὴν ἡμισίαν καὶ τοῦ καρποῦ καλοῦντος οὐ νεώσαι ἀλλ' εἰς ὄψω^ε ῥίψει τὸν κόκκον, μηδὲν ἐκ τῆς ἐπικαρπίας λαμβανέτω, οὐ ψευδάμενος διεχλεύασε τὸν τῆς χώρας κύριον.

14. 'Εάν δὲ τὴν ἡμισίαν λαβὼν τοῦ ἀγροῦ τοῦ ἀπόρου γεωργοῦ ἀποδημήσαντος μεταμεληθεὶς οὐκ ἐργάσῃται τὸν ἀγρόν, ἐν διτλῇ ποσότητι τὰς ἐπικαρπίας ἀποδίδωτω.

15. 'Εάν δὲ τὴν ἡμισίαν λαβὼν πρὸ τοῦ καρποῦ τῆς ἐργασίας μεταμεληθεὶς μηνύσῃ τῷ

9. Ако земеделец-морти¹ ожъне без знанието на земевладелеца и превози снопите си, да бѣде лишен като крадец от целия си добив.

10. На мортита [се полагат] девет снопа, а на земевладелеца — един сноп². Който дели по друг начин, да бѣде от бога проклет.

11. Ако някой вземе от обеднялъ земеделец³ земя и уговорн само да изоре, то при подялбата⁴ да спазят уговореното. Ако пък са се споразумели и за сеитба, нека да спазят уговореното.

12. Ако земеделец вземе от обеднялъ земеделец лозе, за да го работи на изполица⁵, но не го подреже както подобава, не го изкопае и прекопае, поставяйки колове [на лозите], да не получи нищо от плода.

13. Ако земеделец вземе нива, за да я засее на изполица⁶ и когато дойде времето, не изоре, но хвърли само за очи⁷ семето, да не получи нищо от плода, понеже е излъгал и изиграл собственика на земята.

14. Ако някой вземе на изполица нива от обеднялъ земеделец, който е забягнал⁸, но се откаже и не я работи, да даде в двойно количество нейния добив.

15. Ако онзи, който е ввел нива на изполнца, се откаже, преди да дойде време за работа, и заяви на собственика

α) μορτίσας P. β) δεμάτιον] от. Q. γ) κατὰ τὰ συμφ. κρακ.] κρατεῖταισαν τὰ σύμφωνα G. τὸ σύμφωνα Q. δ) δρη P, ὄψω S.

стр. 80—83). М. Я. Сюзюмов, О характере и сущности византийской общины по Земледельческому закону, ВВр, X (1956), стр. 27—47, смята, че периодически преразпределения на общинна земя по време на съставянето на Земеделския закон не са ставали. Според него под *μεριότης* се разбира разпределение на напуснати участъци съобразно състоянието на членовете на общината във връзка със солидарната отговорност за данъците (системата епиболе). ¹ Мортитите били селяни, които вземали земя под аренда и давали на собственика ѝ част от добива, т. нар. „морти“ (*morti*). Вж. *Липшиц*, пос. съч., стр. 124. ² Размерът на *μορτή* бил обикновено 1/10 от реколтата. Земедавецът (*χωροδότης*) бил обикновено едър собственик, който предоставял част от земите си на мортита за временно ползуване. Той могъл да бѣде и беден селянин, който поради липса на работен добитък или друг селскостопански инвентар не бил въ състояние да обработва своя поземлен участък. Вж. В. Г. Васильевский, Законодательство иконоборцев, ЖМНП, СС (1878), стр. 101, 129. — А. С. Павлов, Книги законныя, СПб (1885), стр. 20. — *Липшиц*, пос. съч., стр. 124, 124—126. — Сюзюмов, пос. съч., стр. 29—30. ³ В Земеделския закон се среща категория обеднели селяни (*ἀποροι*), което показва, че в селската община вече била наличие имуществена диференциация. Апорът (*ἀπορος*, *ἀπορήσας*) поради липса на необходимите средства за обработване на нивите си, бил принуден да отстъпва своята земя на друг земеделец. Вж. *Мутафчиев*, Селското земевладение, стр. 16—17. — *Липшиц*, пос. съч., стр. 123. Срв. също и Сюзюмов, пос. съч., стр. 31. ⁴ Стана дума за разделяне на реколтата, т. е. онаи, който е изорал, да вземе част от добива. Тук *μερίσασθαι* означава, че трябва да се подели реколтата между двете страни, а не както е преведено от *Липшиц* „разделяться“ — да се разделят самите земеделци. Срв. *Е. Э. Липшиц*, Сборник документов по социально-экономической истории Византии, Москва 1951, стр. 104. ⁵ Този член на закона говори за лозе, което обеднялъ земеделец (*ἀπορος*) е дал на изполица. В случая Законът брани обеднелия земеделец от недобросъвестността на изполичара. Вж. *Мутафчиев*, Селското земевладение, стр. 16—17. ⁶ Някои от обеднелите селяни — апори поради невъзможност да обработват нивите си сами били принудени да ги дават на други селяни на изполица (*ἐφ' ἡμισίας*). Тук става дума за изполичари, които недобросъвестно изпълнявали поетите към собственика на земята задължения. Вж. *Панченко*, пос. съч., стр. 123. ⁷ В два от ръкописите (cod. P, cod. S) се срещат разночетения *ὄψω*, *ὄψω* „късно“. Ако се възприеме това четене, което подхожда повече на контекста, отколкото приетото от Павлов и *Ashburner* *εἰς ὄψω*, би трябвало да се преведе „хвърли късно семето“, вместо „хвърли за очи привидно семето“. ⁸ Тук, както и в някои други членове на Закона, се говори за обеднели членове на селската община,

κυρίῳ τοῦ ἀγροῦ ὡς μὴ ἰσχύων, καὶ ὁ κύριος τοῦ ἀγροῦ ἀμελήσῃ, ἀζήμιος ἔστω ὁ ἡμισιαῖς.

16. Ἐὰν γεωργὸς ἐκλαβόμενος γεωργίαν ἀμπελῶνος ἢ χώρας στοιχήσας μετὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ ἡραβῶνα λαβὼν ἀπάρξῃται, καὶ διαστρέψας ἀφήσῃ αὐτόν, τὴν τιμὴν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγροῦ δότω καὶ τὸν ἀγρὸν ἔχέτω ὁ κύριος αὐτοῦ.

17. Ἐὰν γεωργὸς εἰσελθὼν ἐργάσῃται ἐν ὧν χώρῳ ἐτέρου γεωργοῦ, τρία ἔτη ἀποκαρπεύσει ἑαυτῷ, καὶ ἀποδώσει πάλιν τὴν χώραν τῷ κυρίῳ αὐτῆς.

18. Ἐὰν ἀπορήσας γεωργὸς πρὸς τὸ ἐργασασθαι τὸν ἴδιον ἀμπελῶνα διαφύγῃ καὶ ξενιτεύσῃ, οἱ τῷ δημοσίῳ ἀπαυτούμενοι λόγῳ ἐπαρρηγήτωσαν αὐτόν, μὴ ἔχοντος ἀδειαν τοῦ ἐπανερχομένου γεωργοῦ ζημοῦν αὐτοῖς τὸν οἶνον^а.

19.^с Ἐὰν γεωργὸς ἀποδράσῃ ἐκ τοῦ ἰδίου ἀγροῦ, τελεῖταισαν κατ' ἔτος τὰ ἐκστρατόδυνα τοῦ δημοσίου λόγου, οἱ τρυγόντες ἦτοι οἱ νεμόμενοι τὸν αὐτοῦ ἀγρὸν ζημιούσθωσαν ἐν διπλῇ ποσότητι.

20. Ὁ κόπτων ἄλλοτριαν ἔλκην ἄνευ εἰδήσεως τοῦ κυρίου αὐτῆς καὶ ἐραζόμενος καὶ σπείρων μηδὲν ἔχέτω ἐκ τῆς ἐπωαρίας.

на нивата, че не може [да я работи], а собственикът на нивата не обърне внимание, изполичарът да не бъде наказан.

16. Ако някой земеделец приеме да обработва лозе или нива, като се уговори със собственика им, и вземайки залог, започне работа, а после се откаже и ги изостави, да даде подходящо за нивата обезщетение и собственикът да си вземе нивата.

17. Ако земеделец отиде да обработва обраснала с дървета земя¹ на друг земеделец, три години да събира плода и отново да я върне на собственика.

18. Ако земеделец, който няма средства да обработва собственото си лозе, забегне и отиде в чужда страна², то оння, които са отговорни за данъка към държавата, да берат гроздето, без да има право земеделецът, ако се завърне, да предяви каквото и да било искане за вино.

19. Ако земеделец напусне собствената си нива, оння, които използват и обработват неговата нива, да плащат на държавата извънредните налози. [В противен случай] да дадат двойно количество.³

20. Който сече чужда гора без разрешение на нейния стопанин, като разработва и засява [мястото], да не получи нищо от добива⁴.

а) αὐτῷ S. б) от. Q. τὸν οἶνον] τὸ οἶον οὖν P. c) § 19. ex. ed Pavlov.

които не били в състояние да обработват земите си и, за да се освободят от плащането на данъци, се принуждавали да избягат. Вж. Мутафчиев, Селското земевладение, стр. 17. — Липшиц, пос. съч., стр. 123, 131—132. ¹ През времето, когато е бил съставен Земеделският закон, обработваемите площи не били достатъчни. Твърде често се налагало да се разчистват и засяват обраснали с храсти и дървета земни. Затова на този земеделец, който разчиствал някой чужд участък със съгласието на неговия собственик, се давало право три години безвъзмездно да използва това място. Вж. Липшиц, пос. съч., стр. 112. — Сюзюмов, пос. съч., стр. 28. ² Срв. тук стр. 211. бел. 5. ³ В изданието на Ashburner чл. 19 от Закона гласи: ἐὰν γεωργὸς ἀπεδράσῃ ἐκ τοῦ ἰδίου ἀγροῦ τῶν κατ' ἔτος τὰ ἐκστρατόδυνα τοῦ δημοσίου λόγου, οἱ τρυγόντες καὶ νεμόμενοι τὸν ἀγρὸν ζημιούσθωσαν ἐν διπλῇ ποσότητι. Ако земеделец, който е напуснал собствената си нива, плаща всяка година извънредните данъци на държавата, оння, които използват и обработват нивата му, да бъдат задължени (да дадат) двойно⁴. Както отбелязва Мутафчиев (Селското земевладение, стр. 46), обеднелият и избягал от земята си селянин едва ли би продължавал да плаща ежегодните си данъци. За това по-приемлива се явява възприетата от Павлов редакция, по която тук е направен и преводът на този член от Закона: с ἐκστρατόδυνα тук навярно се означава данъкът на избягалия селянин, плащан от неговите съселяни, който за тях се явява извънреден. В случай на бягство на земеделеца от своя участък законът задължавал съселяните на избягалия да плащат ежегодно неговите данъци. Оння, които не изпълнявали това постановление, трябвало да платят двойно сумата. Ясно е, че тук става дума за системата ἐμβολή или „надбавка“, която съществувала във Византия. Епиболе-то представлява солидарна данъчна отговорност на селяните от една община. Разхвърлянето на данъка върху иерархия в имуществено отношение стопанства ускорявало процеса на вътрешното разслоение в общината и разорявало маломощните ѝ членове. Именно с тази тежест на данъчния гнет могат да се обяснят случаите на бягство от селата и напускането на участъците от техните стопани. Вж. Пакченко, пос. съч., стр. 52. — Мутафчиев, Селското земевладение, стр. 44—55. — Липшиц, пос. съч., стр. 131. ⁴ Докато в чл. 17 се предвижда обработката на обраснал с гора чужд участък да става със знанието на неговия собственик, тук, понеже обработката става без съгласието на собственика и има нарушение на собствеността, законът нарежда нарушителят да не получи нищо от добива.

21. *Εάν γεωργός οἰκοδομήσῃ οἶκον καὶ φυτεύσῃ ἀμπέλωνα ἐν ἀγρῷ ἀλλοτρίῳ ἢ τόπῳ, καὶ μετὰ χρόνον ἔλθωσιν οἱ τοῦ τόπου κύριοι, οὐκ ἔχουσιν ἀδειαν τὸν οἶκον κατασπᾶν καὶ τὰς ἀμπέλους ἐκρίζουν, ἀλλὰ λαμβάνειν ἀντιοπίαν δύνανται· εἰ δὲ ἀνανεύων ἀνανεύει ὁ εἰς τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν κτίσας ἢ φυτεύσας μὴ δοῦναι ἀντιοπίαν, ἀδειαν ἔχειν τὸν τοῦ τόπου κύριον τὰς ἀμπέλους ἀνασπᾶν, τὸν δὲ οἶκον κατασπᾶν.

22. *Εάν γεωργός κλέψῃ ἐν σκάφῳ λίγον^α ἢ δικέλλαν καὶ μετὰ χρόνον διαγνωσθῇ, παρῆται τὸ ἡμερήσιον αὐτοῦ φόλλεις δώδεκα ὁμοίως καὶ ὁ κλέπτων ἐν κωρῷ κλαδείας κλαδευτήριον ἢ ἐν κωρῷ θερισμοῦ δρέπανον ἢ ἐν κωρῷ ἐλοκοπίας πέλεκυν.

23. *Εάν ἀγέλαριος βοῶν ἔωθεν παραλαβὼν παρὰ γεωργοῦ βοῦν οὐγκαταμίξῃ αὐτὸν μετὰ τῆς ἀγελῆς καὶ συμβῇ τὸν βοῦν λυκωθῆναι, δειξάτω τὸ πτώμα τῷ κυρίῳ αὐτοῦ καὶ ἀζήμιος αὐτὸς ἔσται^б.

24. *Εάν ἀγέλαριος βοῦν παραλαβὼν ἀπολέσῃ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ ὁ βοῦς ἀπώλετο οὐ καταμνήσῃ τῷ κυρίῳ τοῦ βοῦς ὅτι τὸν βοῦν ἔως ᾧδε καὶ ᾧδε ἐώρακα, τί δὲ γέγονεν οὐκ οἶδα, μὴ ἔστω ἀζήμιος, εἰ δὲ κατεμήνησεν, ἔστω ἀζήμιος.

25. *Εάν ἀγέλαριος βοῦν παραλαβὼν ἀπὸ γεωργοῦ ἔωθεν ἀπέλεθῃ, καὶ χωρισθεὶς ὁ βοῦς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν βοῶν ἀπελεθὼν εἰσέλθῃ ἐν χωράφιοις ἢ ἀμπέλοις καὶ πρᾶϊδαν ποιήσῃ, τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ μὴ στερείσθω, τὴν δὲ πρᾶϊδαν διδόντω^с.

26. *Εάν ἀγέλαριος ἔωθεν παραλάβῃ βοῦν παρὰ γεωργοῦ καὶ ἀφανῆς γένηται ὁ βοῦς, ὁμοσάτω ἐν ὀνόματι κυρίου μὴ αὐτὸν πεπονηθεῖσθαι καὶ ὅτι οὐκ ἐκοινώνησε τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ βοῦς καὶ ἀζήμιος ἔστω.

27. *Εάν ἀγέλαριος ἔωθεν παραλάβῃ παρὰ γεωργοῦ βοῦν καὶ συμβῇ αὐτὸν κλασθῆναι ἢ ἐκτυφλωθῆναι, ὁμοσάτω ὁ ἀγέλαριος μὴ αὐτὸν πεπονηθεῖσθαι καὶ ἀζήμιος ἔστω.

28. *Εάν ἀγέλαριος ἐπὶ ἀπωλείᾳ βοῦς ἢ ἐπικλάσειας ἢ ἐκτυφλώσειας ὁμοσάτω ὅσοις ἔσονται ἀξιολογίστως ἐλεγχθῇ^д ὅτι ἐπώρκησεν, γλωσσόκοπηθῇς τὸ ἀζήμιον τῷ κυρίῳ τοῦ βοῦς ποιείτω.

21. Ако някой земеделец си построи къща и насади лозе в чужда нива или място, а след време си дойдат стопаните на мястото, те нямат право нито да съборят къщата, нито да изкоренят лозето, но могат да получат равностойно място. Ако овзи, който е построил къща или засадил лозе на чужда нива, отказва решително да даде равностойно място, то стопанинът на мястото има право да изкорени лозето и да събори къщата.

22. Ако земеделец открадне по време на копан лизгар или кирка и след време се узнае това, да дава за всеки изминат ден по дванадесет фолиса¹. Също така и който открадне косер по време на подрязване или сърп по време на жетва, или секира² по време, когато се сече гора.

23. Ако някой говедар рано сутрин вземе вол от земеделец и го прибере в стадото, в случай че волът бъде одушен от вълк, говедарът да покаже трупа му на неговия стопанин, а сам да не понесе наказание.

24. Ако говедарът, който е взел вол, го изгуби, и не съобщи на стопанина на вола в същия ден, в който волът се е изгубил: „До това и това място аз виждах вола, а какво е станало после, не зная“, да не остане безнаказан. Ако пък е известил, да не бъде наказан.

25. Ако говедар сутрин рано вземе вол от някой земеделец и си тръгне, а волът като се отдели от стадото, влезе в ниви или лозя, говедарът да не се лишава от своята плата, а да заплати щетата.

26. Ако говедар вземе сутрин вол от земеделец и волът изчезне, да се закълне в името господие, че не е злоупотребил и че е непричастен в изчезването на вола, и да не бъде наказан.

27. Ако говедар вземе сутрин вол от някой земеделец и волът окуцее или ослепее, говедарът да се закълне, че той не го е повредил, и да не бъде наказан.

28. Ако говедар при убиване, окуцване или нараняване на вол се е закълел, а след това бъде изобличен от достоверни свидетели, че е дал лъжлива клетва, да му се отреже езикът и да плати щетата на стопанина на вола.

а) ἐν σκάφῃ κλέψῃ σκαφόμενον (-μοκον P) GMPNS, κλέψῃ ἐν σκαφόμενον Q. б) ἀνάτιος ἔσται GPS, αὐτὸς ἔσται ἀντίος Q, ἀζήμιος NC. с) ὁμοσάτω P. д) ἐλεγχθῇ (ἐλεγχθῆς Q) ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων ἀξιολογίστων A.

¹ Фолис — византийска дребна монета на стойност $\frac{1}{12}$ от кератия (кератий — сребърна монета, $\frac{1}{12}$ от номизмата; номизма — златна монета = 12 милиарисия, 24 кератия, 288 фолиса). ² Кражбата на посочените тук сечива по време на най-голяма нужда от тях пречела на техния собственик да излезе на работа. Затова се предвиждала глоба 12 фолиса на ден от деня на открадването, която се равнявала на надницата на един селскостопански работник. Вж. Липшиц, пос. съч., стр. 110.

29. Ἐὰν ἀγέλαος μετὰ τοῦ ἐν ταῖς χειρὶν αὐτοῦ ξύλον ἀπολέσῃ καὶ κλάσῃ βοῦν ἢ ἐκτυφλώσῃ, οὐκ ἔστιν ἀθῶος καὶ ζημιωθήτω· εἰ δὲ καὶ μετὰ λίθου, ἀθῶος ἔσται.

30. Ἐάν τις κόψῃ κώδωνα ἐκ βοὸς ἢ ἐκ προβάτου καὶ διαγνωσθῇ ὡς κλήπτης, μαστιγωθήτω· εἰ δὲ ἀφανὲς γένηται το ζῷον, διδύτω αὐτὸ ὁ τὴν κλοπὴν ποιήσας τοῦ κώδωνος.

31. Ἐὰν δένδρον ἴσταται ἐν μέρει χωρίου^α, εἰ μὲν κήπος ἔστιν ἢ σύνεγγυς μέρις καὶ ἐποικιάζεται ὑπὸ τοῦ σύνεγγυς δένδρου, κλωνοκοπήσει αὐτὸ ὁ κύριος αὐτοῦ· εἰ δὲ οὐκ ἔστι κήπος, μὴ κλωνοκοπήσθω.

32. Ἐὰν δένδρον ἀνατράφῃ ὑπὸ τινος ἐν τόπῳ ἀμερίστῳ, καὶ μετὰ ταῦτα μερισμοῦ γενομένου ἔλαχεν ἐκ μερίδος ἄλλω, μὴ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δένδρου εἰ μὴ ὁ ἀναθρέψας αὐτὸ μόνος· εἰ δὲ καταφῶ^β ὁ τοῦ τόπου κύριος διὰ ἀδικοῦμαι ὑπὸ τοῦ δένδρου, δώσωσαν ἀντὶ τοῦ δένδρου δένδρον ἕτερον τῷ ἀναθρέψαντι αὐτὸ καὶ ἐχέτωσαν^γ αὐτό.

33. Ἐὰν εὐρεθῇ δωροφύλαξ κλέπτων ἐν ᾧ φυλάττει τόπῳ, στερείσθω τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ καὶ σφόδρα τυπείσθω.

34. Ἐὰν εὐρεθῇ ποιμὴν μισθωτὸς ἀμέλων τὰ βοσκήματα αὐτοῦ λάθρα τοῦ κυρίου αὐτῶν καὶ πιπράσκων, τυπτόμενος τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ στερείσθω.

35. Ἐὰν τις εὐρεθῇ κλέπτων ἀλλοτριὰν καλάμην^δ, ἐν διπλῇ ποσότητι ἀποδώσει.

36. Ἐὰν τις βοῦν ἢ ὄνον ἢ ὄλον οὖν κτήνος ἀγνοοῦντος τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἄρῃ καὶ ἐν πράγματι ἀπέλθῃ, δώτω τὸν μισθὸν αὐτοῦ ἐν διπλῇ ποσότητι· εἰ δὲ ἀποθάνῃ ἐν τῇ ὁδῷ, δώσει δύο ἀντὶ ἐνὸς εἴ τι ἂν εἴῃ.

37. Ἐὰν λάβῃ τις βοῦν πρὸς ἐργασίαν καὶ ἀποθάνῃ, τηρεῖτωσαν οἱ ἀκροαταί, καὶ εἰ μὲν ἐν ᾧ ἐργῶ ἐζήτησεν αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ καὶ ἀπέ-

29. Ако говедар убие, окуци или ослепи вол с тояга в ръка, той е виновен и да бъде наказан. Ако ли пък с камък — неповинен е.

30. Ако някой отреже звънца на вол или овца и бъде уличен като крадец, да бъде бит с камшик. Ако пък животното се загуби, да го даде онзи, който е откраднал звънца.

31. Ако в една част на нивата се намира някакво дърво, а участъкът до нея е градина и се засенчва от съседното дърво, то стопанинът на дървото да го окастри. Ако не е градина, [дървото] да не се окастри.

32. Ако някой е посадил дърво на неразделено място¹, а по-късно, когато стане дележът, то се падне в участъка на друг, да няма право върху дървото никой друг, освен онзи, който го е посадил. Ако ли пък стопанинът на мястото се оплаква, че търпи щети от дървото, нека даде друго дърво вместо това на онзи, който се е грижил за него, и да го притежава като свое.

33. Ако пазач на плодове бъде заловен, че краде в мястото, което пази, да бъде лишен от платата си и да бъде много бит.

34. Ако нает овчар² се залови, че дои овцете тайно от техния стопанин и продава [млякото], да бъде бит и лишен от своята плата.

35. Ако се залови някой, че краде чужда слама, да я даде двойно.

36. Ако някой вземе вол, магаре или някакво друго добиче без знанието на стопанина му и отиде по работа, да плати двойно наем за него. Ако добичето умре по пътя, да даде две вместо едно [и то такива], каквото е било [взетото].

37. Ако някой вземе вол за работа и волът умре, съдниците да разгледат този случай. И ако волът е умрял на

^α) μερίδι GPC, χωράφιον P. ^β) ἐχέτω MA. ^γ) εὐρεθῇ τις Δ. post: ἀλάμην add. ἀπὸ χωραφίου ἢ οἰκίας, οἶκον; Q add.: ἀπὸ χωραφίου ἢ ἑτέραν καλάμην εὐκλείην οἶκον.

¹ Несъмнено в случая се говори не за преразпределяне на цялата обработвана от общиниците земя а за дележ на част от останалата в общо ползуване територия. Всеки селянин имал право да насади дърво на неразделено място. След разделянето селянинът, чието дърво е преминало в чужд участък, не изгубвал своето право над него. Собственикът пък на земята добивал право да притежава това дърво само след като обезщетявал онзи, който го е посадил. Вж. Мутафчиев, Селското земевладение, стр. 32—36. ² Мистоти, мистии (μισθώτες, μισθίοι) били селско-стопански ратаи, които се наемали на работа у заможни собственици срещу заплата. За мистините изобщо срв. А. П. Каждан, Рабы и мистии в Византии в IX—XI вв. Ученные записки Тульского пед. института, вып. 2, 1951. — М. Я. Сюзюмов, Роль городов эмпориев в истории Византии, ВВр, VIII (1956), стр. 31—32. — Свщият, Византийская община по Земледельческому закону, ВВр, X (1956), стр. 40—42. — К. А. Осипова, Развитие феодальной собственности на землю и закрепощение крестьянства в Византии X в., ВВр, X (1956), стр. 75—76. — Д. Ангелов, Принос към поземлените отношения във Византия през XIII в., ГСУ, фил. ист. факултет, кн. II (история), 1952, стр. 88—93.

θανεν, ἀζήμιος ἔστω· εἰ δὲ ἐπ' ἄλλῃ ἐργῷ ἀπέθανεν, δώσει τὸν βοῦν δλόκληρον,

38. Ἐάν τις εὖρη βοῦν ἐν ἀμπελῶνι ἢ ἐν ἀγρῷ ἢ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ πραΐδαν ποιῶντα καὶ οὐ παραδώσει αὐτὸν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ὡς μέλλων αὐτὸν ἀπατεῖν πᾶσαν τὴν καρπὴν τὴν ἀπώλειαν ἀλλὰ φονεύσῃ ἢ κλάσῃ, δότω βοῦν ἀντὶ βοός ἢ ὄνον ἀντὶ ὄνου ἢ πρόβατον ἀντὶ προβάτου.

39. Ἐάν τις κόπτων ἐν δρυμῷ ξύλον οὐ προσέχη ἀλλὰ πέσῃ καὶ ἀποκτείνῃ βοῦν ἢ ὄνον ἢ ἄλλο τι οἷον οὖν, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς.

40. Ἐάν τις κόπτων δένδρον ἀνωθεν ἀγνώσῃ ῥίπῃ τὸν πέλεκυν καὶ φονεύσῃ ἄλλοτριον κτήνος, δώσει αὐτό.

41. Ἐάν τις κλέψῃ βοῦν ἢ ὄνον καὶ ἐλεγχθῇ, ἐν διπλῇ ποσότητι μαστιγωθεὶς δώσει αὐτὸ καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πᾶσαν.

42. Ἐάν τις κλέψῃ θέλων ἓνα βοῦν ἐξ ἀγέλης, ἀπελασθεῖσα ἢ ἀγέλη θηριόβρωτος γένηται, τυφλοῦσθαι.

43. Ἐάν τις ἐξέλθῃ πρὸς συναγωγὴν τοῦ ἰδίου βοός ἢ τοῦ ὄνου καὶ διώκων^α συνδιώξῃ μετ' αὐτοῦ καὶ ἕτερον, καὶ οὐκ ἐπισυνάξῃ αὐτὸ μετ' αὐτοῦ ἀλλὰ ἀπολείτῃ ἢ λυκωθῇ, δότω ἀντίρυχον τῷ κυρίῳ αὐτοῦ βοῦν ἢ ὄνον. εἰ δὲ μὴνύων ἐμύνησε καὶ τὸν τόπον ἐπέδειξεν, ἀπολογηράμενος ὡς ἀδυνάτως εἶχεν αὐτοῦ ἐπικρατὴς γενέσθαι, ἀζήμιος ἔστω.

44. Ἐάν τις εὖρὼν ἐν ὕλῃ βοῦν σφάξῃ αὐτὸν καὶ ἄρῃ τὰ κρέα αὐτοῦ, χειροκοπεῖσθαι.

45. Ἐάν τις δοῦλος σφάξῃ ἓνα βοῦν ἢ ὄνον ἢ κρῖον^β ἐν ὕλῃ, ὁ κύριος αὐτοῦ ἀποδώσει αὐτό.

46. Ἐάν τις δοῦλος, θέλων ἐν νυκτὶ κλέψαι, ἀπελάσῃ ἐκ τῆς ποιμνῆς τὰ θρέμματα, διώξας ἐκ τῆς μείνδρας, καὶ ἀπώλυνται ἢ θηριόβρωτα γένωνται, φουρκιζέσθαι ὡς φονεὺς.

47. Ἐάν τις δοῦλός τινος πολλὰς κλέψας κτήνη ἐν νυκτὶ ἢ ἀπελασίᾳς πολλὰς ποιήσῃ ποιμνίον, ζημιωθήσεται ὁ κύριος αὐτοῦ τὰ

тази работа, за която човекът го е взел, последният да не бъде наказван. Ако е умрял на друга работа, да даде здрав вол.

38. Ако някой намерн в лозе, в нива или на друго място вол да прави пакост и не го предаде на стопанина му, за да изиска от него нсичките загуби за плода, но го убие или го осакати, да даде вол вместо вол, магаре вместо магаре, или овца вместо овца.

39. Ако някой, който сече дърва в гората, не внимава, но [дървото] падне и убие вол, магаре или каквото и да било друго животно, да даде животно за животно.

40. Ако някой, като сече дърва, хвърли отгоре секирата по непредпазливост и убие чуждо животно, да даде също такава животно.

41. Ако някой открадне вол или магаре и бъде изобличен, да бъде бит и да го върне двойно, както и всичко изработено [от тон добитък].

42. Ако някой иска да открадне вол от стадото и стадото бъде заблудено и изядено от зверове, да бъде ослепен.

43. Ако някой излезе, за да прибере свон вол или магаре, и подкарвайки [своя добитък], подкара с него и друго добиче, но не го прибере със своя, и то погине или бъде изядено от вълци, да даде на стопанина му равностоен вол или магаре. Ако пък, пращайки известие, му е съобщил и му е показал и мястото, оправдавайки се, че не е могъл да го задържи, да не бъде наказан.

44. Ако някой, като намери в гората вол, го заколи и вземе месото му, да му се отсекаят ръцете.

45. Ако някой роб¹ заколи в гората вол, магаре или овен, господарят [на роба] да върне животно.

46. Ако някой роб, който възнамерява да краде през нощта, отмъкне овцете от стадото, като ги разгони от кошарата и те се изгубят или бъдат изядени от зверове, да се обеси като убиец².

47. Ако нечий роб краде често нощем дребен добитък или често отмъква добитък от стадото, да се искат загубите

α) διώκων τὸν (τὸ GS) ἴδιον Δ, συνδιώκει P, καὶ τὸν ἕτερον Q. β) ὄνον ἢ κρῖον] κρῖον ἢ ἐν P.

¹ В селското стопанство намирал приложение и трудът на роби (δοῦλοι). Понеже робът не бил правоспособно лице, то отговорност за убитите от роба животни се търсела от неговия господар. Вж. Липшиц, пос. съч., стр. 129. ² Лична юридическа отговорност на роба се предвижда, ако престъплението е по-голямо. В случая, че неговият господар е знаел за извършеното престъпление, той носел материална отговорност и трябвало да заплати загубите, а самият роб се наказвал със смърт. Вж. Липшиц, пос. съч., стр. 129.

ἀπολωλῆτα ὡς γνώσκων ἱπαύων τὸν δοῦλον, αὐτος δὲ φονεῖται.

48. *Εάν τις εὖρη βοῦν πραιδεύοντα καὶ οὐ δώσει αὐτὸν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ἀπολαμβάνων τὸ βλάβος, ἀλλ' ἀποκοπήσῃ αὐτὸν ἢ τυφλώσῃ ἢ οὐροκοπήσῃ, οὐ λαμβάνει αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ ἀλλὰ λαμβάνει ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ.

49. *Εάν τις εὖρη χοῖρον ἐν πραιδῳ ἢ πρόβατον ἢ κίνα, παραδώσει αὐτὸ ἐν πρώτοις τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· εἴτα καὶ παραδώσας δευτέρου, παραγγελεῖ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· τὸ δὲ τρίτον οὐροκοπεῖ ἢ ἀποκοπεῖ ἢ τοξεύει αὐτὸ ἀνεγκλήτως.

50. *Εάν βοῦς ἢ ὄνος εἰσελθεῖν θέλων ἐν ἀμπελῶνι ἢ ἐν κήπῳ ἐμπέσῃ εἰς τὸν τῆς ἀμπέλωνος ἢ τοῦ κήπου καὶ ἀποθάνῃ, ἀζημίως ἔστω ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ἢ τοῦ κήπου.

51. *Εάν βοῦς ἢ ὄνος θέλων εἰσελθεῖν ἐν ἀμπελῶνι ἢ ἐν κήπῳ ἐμπαρῇ ἐν τοῖς τοῦ φραγμοῦ πάλαις, ἀζημίως ἔστω ὁ τοῦ κήπου κύριος.

52. *Εάν τις θήσῃ μάγγανον ἐν τῷ καιρῷ τῶν καρπῶν^α καὶ ἐμπέσῃ ἐν αὐτῷ κύνων ἢ χοίρων καὶ ἀποθάνῃ, ἀζημίως ἔστω ὁ τοῦτον κύριος.

53. *Εάν τις ἐκ μιᾶς καὶ δευτέρας καταβολῆς πραιδῶς πραιδεύσας φονεύσας οὐ παραδώσῃ τὸ ζῶον τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ἵνα ἀπολάβῃ τὴν πραιδῶν αὐτοῦ, διδῶτω ὅπερ ἐφόνευσεν^β.

54. *Εάν τις ἐγκλείσῃ χοῖρον ἢ κίνα καὶ διαφθέρῃ, ἐν διπλῇ ποσότητι ἀποδώσει^γ.

55. *Εάν κίνα ποιμαίνοντά τις φονεύσας οὐχ ὁμολογήσῃ ἀλλὰ γένηται θηρίων ἐφουδος ἐν τῇ μάνδρᾳ, μετέπειτα δὲ διαγνωσθῇ ὁ τὸν κίνα φονεύσας, πᾶσαν τὴν ἀγέλην τῆς ποιμνῆς δότω μετὰ καὶ τῆς τιμῆς τοῦ κυνός.

56. *Εάν τις πῦρ ἐμβάλλῃ ἐν ἑλῇ ἰδιᾷ ἢ ἐν ἀγρῷ καὶ συμβῇ διαδραμεῖν τὸ πῦρ καὶ καύσῃ οἴκους ἢ ἐγκάρπους ἀγρούς, οὐ καταδικάζεται ἐάν οὐκ ἐν πολλῷ ἀνέμῳ τοῦτο πεποίηκεν.

57. *Ο καίων ὄρος ἀλλότριον ἢ κώπτων δένδρα ἀλλότρια εἰς τὸ διπλάσιον καταδικάζεται.

от господаря му, понеже е знаел, че робът му е виновен. А самият роб да се обеси.

48. Ако някой намерн вол, който прави пакост, и не го предаде на господаря му, за да си получи щетата, но му отреже ушите, ослепи го или му отреже опашката, стопанинът му да не го взема, но да получи друг вместо него.

49. Ако някой намери прасе, овца или куче да прави пакост, при първия път да го предаде на стопанина му. След това, при втория път, като го предаде, да предупреди стопанина му, а третия път [може] безнаказано да му отреже опашката, ухото или да го убие.

50. Ако вол или магаре, като иска да влезе в лозе или в градина, попадне в рова на лозето или на градината и умре, стопанинът на лозето или на градината да не бъде наказан.

51. Ако вол или магаре, искайки да влезе в някое лозе или градина, се намуши на коловете на оградата, стопанинът на лозето или на градината да не бъде наказан.

52. Ако някой постави капан по време на беритба на плодовете и в него попадне куче или прасе и умре, притежателят на капана да не бъде наказан.

53. Ако някой убие [животно] при първо или второ нанасяне на щета, а не го предаде на стопанина му, за да получи от него обезщетението си, да даде [такова животно], каквото е убил.

54. Ако някой затвора прасе или куче и то погине, да плати в двоен размер.

55. Ако някой убие пастирско куче и не признае, но зверове нападат кошарата, а след това се узнае, че той е убил кучето, да върне цялото стадо заедно с цената на кучето.

56. Ако някой хвърли огън¹ в собствената си гора или нива, а огънят се разпростре и изгори къщи или ниви с неприбран плод, да не се осъжда, ако не е направил това при голям вятър.

57. Който гори чужд участък² или сече чужди дървета, да се осъди да даде двойно.

α) τῶν θεῶν. β) MN add.: ὁ ἐναποκλείσας ἀλλότριον θρέμμα καὶ τροφῆς διαφθέρας ἢ ἀλλοσπῶς ἀνελών εἰς τὸ διπλάσιον καταδικάζεται. γ) ἀποδοῖ P.

¹ Огънят се е използвал при разчистването на обработваема земя. След събирането на реколтата били запалвани стърнищата за наторяване и обогатяване на почвата. Прилагането на огъня по този начин е било постоянна практика и за това не се търсела отговорност, освен ако е бил запален при силен вятър, т. е. ако стопанинът е проявил непредпазливост. Срв. *Липшиц*, пос. съм., стр. 110—111.

² Докато и предходния член става дума за употреба на огъня като средство за обработване на земята, тук той се използва за нарушаване на частна собственост, която законът брани.

58. Ὁ καίαν ἀμπέλου φραγμὸν τυπτόμενος σφραγιζέσθω ἢ χειρὶ αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ζημιούσθω διπλὴν τὴν βλάβην.

59. Ὁ κόπτιον ἀμπέλους ἀλλοτρίας ἐγκάρπους ἢ ἀνασπῶν χειροκοπεύσθω ζημιούμενος.

60. Οἱ τῷ καιρῷ τοῦ θερισμοῦ εἰσερχόμενοι ἐν ἀλλοτρίᾳ αὐλακῇ καὶ κόπτοντες^α δέματα ἢ στάχυας ἢ ὄσπρια τῶν χιτώνων στερεΐσθωσαν μαστιζόμενοι.

61. Οἱ ἐν ἀμπέλοις ἢ συκαῖς ἀλλοτρίαις εἰσερχόμενοι, εἰ μὲν βρώσεως ἐνεκεν, ἀνῶν ἐστῶσαν· εἰ δὲ κλοπῆς χάριν, τυπτόμενοι τῶν χιτώνων στερεΐσθωσαν.

62. Οἱ κλέπτοντες ἄροτρον ἢ ὄνην ἢ ζυγὸν ἢ ἕτερά τι ζημιούσθωσαν κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν ἀπ' ἧς τὸ κλέμμα ἐγένετο, καθ' ἑκάστην φόλλην δώδεκα.

63. Οἱ καίοντες ἄμαξαν ἀλλοτρίαν ἢ κλέπτοντες τὴν διπλὴν ποσότητα ἀποπνύτῃσαν^β.

64. Οἱ ἐν αἰλῳ ἢ ἐν θημονίαις βάλλοντες πῦρ πρὸς ἀμυναν ἐχθρῶν πυρίκανστοι ἐστῶσαν.

65. Οἱ ἐν οἴκῳ χόρτου ἢ ἀχύρου βάλλοντες πῦρ χειροκοπεύσθωσαν.

66. Οἱ κατασπόντες οἴκους ἀλλοτρίους ἀνάγκως ἢ ἀχρεοῦντες φραγμούς, ὥς εἰς τὰ ἴδια φράξαντες ἢ κτείναντες, χειροκοπεύσθωσαν.

67. Οἱ τόκου χάριν λαβόντες ἀγρὸν καὶ πλείω τῶν ἐπὶ τῷ χρόνῳ φανῶσι^γ καρπιζόμενοι^δ, ψηφισάτω δ' ἀκροατὴς ἀπὸ τῆς ἐπιστατίας καὶ τὴν ἄνω πᾶσαν καὶ τὴν κάτω κατὰ τὴν ἡμίσειαν^ε εἰσφορὰν στοιχηράτω εἰς κεφάλαιον.

68. Ὁ ἐν οὐρίῳ εὐρισκόμενος κλέπτιον οἶτον τυπτεῖσθω μάστιγι ἐν πρώτοις ἑκατὸν καὶ τὸ ἀξίμιον τῷ κυρίῳ ποιεῖτω^ε. εἰ δὲ ἐκ δευτέρου φανῇ, ἐν διπλῇ ποσότητι ζημιούσθω τὸ κλέμμα· εἰ δὲ ἐκ τρίτου, τυφλούσθω.

68^α. Εἴ τις τὴν καλὰμην τοῦ ἰδίου χωραφίου βουλόμενος καῦσαι ἐνέβαλλε κατ' αὐτοῦ

α) κόπτοντες] κλέπτοντες PQ. β) ἀπαιτεῖσθωσαν G. γ) φανῶσι Δ] φανερώς M, καρπιζόμενοι τὸν ἀγρὸν PQS. ἀπὸ τὴν ἐπιστάτην P. δ) τὴν ἄνω πᾶσαν καὶ τὴν κάτω κατὰ τὴν ἡμ. τὴν ἄνω καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ τὴν (κατ' G) ἡμίσειαν Ω. ε) ποιεῖτω τὸ κλεπέντι P.

¹ Членове 58 и 59 предвиждат тежки наказания за нанасяне щети в лозята. Това показва, че лозята са представлявали ценна култура и за тях се полагали големи грижи. Данните на Земеделския закон намират потвърждение и в други извори. Вж. А. Рудаков, Очерки византийской культуры по данным греческой агнографии, Москва 1917, стр. 182. ² Правото за консумиране на чужди плодове на самото място е остатък от обичаите и порядките на родовособищния строй. Земеделският закон допуска правото да се ядат плодове в чуждо лозе или градина, като предвижда наказание за онези, който влиза с цел да краде. Подобно право, макар и по-ограничено, се среща и в западни законодателни памятници от същото време. Вж. Липшиц, пос. съч., стр. 121—122.

πῦρ, τὸ δὲ πῦρ ἀχθὲν κατέκαυσε τὰ ἀλλότρια χωράφια ἢ τὸν ἀλλότριον ἀμπελῶνα, δεῖ τὸν ἀκροατὴν ἐξετάζειν καὶ εἰ μὲν ἀπειρία καὶ ἀμαθία τοῦ ἀνάγκαστος τὸ πῦρ ἀνήπτει, μὴ παραφυλάσσωντος δυνάμει τοῦ προελθεῖν τὴν φλόγα περαιτέρω, ὥς ἀμελήσας καὶ βραθυμίας ὁ τοιοῦτος καταδικάζεται. Εἰ δὲ πάντα μὲν ἐκεῖνος παραφυλάξατο, ἀθρόον δὲ πνεῦμα προσπεσὼν τὴν τοῦ πυρὸς φλόγα ἐπὶ τὸν βλαβέντα μετεκόμισεν, ἀνεύθυνος ὁ τὸ πῦρ ἀνάψας διατελεῖ.

69. Ὁ ἐν νυκτὶ κλέπτων οἶνον ἐκ πίθου ἢ ἐκ ληνοῦ ἢ ἀπὸ βουττίου τῇ αὐτῇ ἐποβλησκόθῃ ποιωῇ καθὼς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κεφαλαίῳ γέγραπται.

70. Οἱ μέτρον οἴτου καὶ οἶνου κολοβὸν ἔχοντες καὶ μὴ ἐξακολουθοῦντες τῇ ἀρχαίᾳ πατροπαράδοσει¹ ἀλλὰ δι' αἰσχροκερδίαν παρὰ τὰ διατεταγμένα μέτρα ἄδικα ἔχοντες τυπτόσθων ὥς ἀσεβεῖς.

71. Ὁ παραδόνς πρὸς νομὴν κτήρη δοῦλος ἄνευ εἰδήσεως τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος πωλήσῃ αὐτὰ ἢ ἄλλως πως ἀχρειώσῃ, ἀζημίως ἔστω ὁ δοῦλος καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ.

72. Ἐὰν σὺν εἰδήσει τοῦ κυρίου ὁ δοῦλος παραλάβῃ οἰδιόποτε θρόγματα καὶ καταφάγῃ αὐτὰ ἢ ἄλλως πως ἀφανίσῃ, ὁ κύριος τοῦ δοῦλου τὸ ἀβλαβὲς ποιέτω τῷ κυρίῳ αὐτοῦ.

73. Ἐὰν παρέρχηται τις ἐν ὁδῷ καὶ εὗρῃ κεκλασμένον ἢ ἀπολλύμενον κτήνος καὶ σπλῆγχισθεὶς μὴνύσῃ, ὁ δὲ κύριος τοῦ κτήνους ὑποψίαν ἔχῃ τὸν μὴνυτὴν πεπονηρεῦσθαι, δημοσώτω περὶ τῆς κλάσεως, περὶ δὲ τῆς ἀπωλείας μὴ δέῃ ἀνακαρτέσθαι.

74. Ὁ διαφθεῖρων ἀλλότριον κτήνος ἐξ οἰσδιόποτε προφάσεως διαγνωσκόμενος τὸ ἀζημίον ποιέτω τῷ κυρίῳ αὐτοῦ.

75. Ὁ διαφθεῖρων κύνα ποιμνὸς ἐπαγιδότῃ φαρμάκῳ λαμβανέτω μάλιστα ἑκατὸν καὶ τὸ διπλάσιον τῆς τιμῆς τοῦ κυνὸς δίδότω τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· εἰ δὲ καὶ ἀπώλεια τῆς ποιμνῆς γέγονεν, πάντων τὴν ζημίαν ὁ φονεὺς δίδότω ὥς αὐτὸς διαφθορὰς τοῦ κυνὸς γεγυνώς· μαρτυρεῖσθαι δὲ ὁ κυνὸς καὶ, εἰ θηριολόγος ἦν, ὥς προϊέπομεν ἔστω· εἰ δὲ ἀπλῶς καὶ

подпали, а огънят се разнесе и изгори чуждите ниви или чуждото лозе, съдията трябва да разследва; ако огънят се е възпламенил поради неопитността и непредвидливостта на онзи, който го е запалил и който не се е постарал с всички сили да не се разпространява той и по-нататък, да се осъди, понеже е бил небрежен и нехаен. Ако пък е взел всички предохранителни мерки, обаче нахлулнят внезапно вятър е пренесъл пламъка на огъня у пострадалия, то онзи, който е запалил огъня, остава ненаказан¹.

69. Който краде нощем вино от делва, от лин или от бъчва, да понесе наказанието, което се предвижда в по-горната глава².

70. Онези, които имат непълна мярка за жито или за вино и не следват старото, оставено от бащите преданне, но заради позорна печалба употребяват незаконни мерки вместо установените, да бъдат бити като нечестиви.

71. Онзи, който предаде добитък за паша на роб без знанието на господаря му, а робът го продаде или пък някак по друг начин го погуби, да не бъде наказван нито робът, нито неговият господар.

72. Ако роб със знанието на господаря си приеме някакви дребни животни и ги изяде или пък иначе ги погуби, господарят на роба да даде обезщетение на техния стопанин.

73. Ако някой минава по пътя и намери наранено или убито животно и като го съжали, съобщи за него, а стопанинът на животното подозре, че известителят е извършил злосторство, той да се закълне за нараняването, а за погубването никой да не бъде държан отговорен.

74. Овзи, който погубва чуждо животно по какъвто и да било повод, когато бъде уличен, да даде обезщетение на неговия стопанин.

75. Онзи, който убие овчарско куче, като си послужи с отрова, да му бъдат ударени сто бича и да даде двойната цена на кучето на стопанина му. Но ако е погинало и стадото, то оня, който е убил, да даде пълно обезщетение, понеже е станал причина за погубването на кучето. Да се съберат сведения и за кучето. И ако е било звероборец, да стане така, както казахме по-горе. А ако е било

а) τῇ ἀρχ. πατροπ. τὴν πατρικὴν ἀρχαιοπαράδοτον μέτρον Ρ.

¹ Този член липсва в изданието на Ashburner. Тук той е даден по изданието на А. С. Павлов.
² Сиреч наказанието, което се предвижда в гл. 68 от Зем. закон.

ὡς ἔτυχε, τυπτόμενος τὴν τιμὴν τοῦ κυνὸς καὶ μόνον διδόντω.

76. Ἐάν μαχομένων δύο κυνῶν ὁ τοῦ ἑνὸς κύριος δώσει τῷ ἀλλοτρίῳ μετὰ ξίφους ἢ μετὰ ξάβδου ἢ μετὰ λίθου, καὶ ἐκ τῆς πληγῆς ἐκείνης τυφλωθῇ ἢ ἀποθῶνῃ ἢ ἀλλοῦ τι ἐπικίνδυνον πάθῃ, τὸ δῆμιον τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ποσῆας λαμβανέτω μάλιστα δώδεκα.

77. Ἐάν τις ἔχων κύνα δυνάστην^a κατεπαρόμενον τοὺς συννόμους αὐτοῦ παραγρήσῃ^b τὸν κύνα τὸν δυνάστην κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων κυνῶν, καὶ συμβῇ κυλωθῆναι κύνα ἢ τι ἀποθανεῖν, τὸ δῆμιον τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ποσῆας λαμβανέτω μάλιστα δώδεκα.

78. Ἐάν τις θερίσας τὴν ἑαυτοῦ μερίδα, τῶν πλησίων αὐτοῦ μερίδων μὴ θερισθέντων, εἰσαγάγῃ τὰ ἑαυτοῦ κτήνη καὶ βλάβῃν τοῖς πλησίον αὐτοῦ ἐργάσῃται, τυπτόσθω μάλιστα τριάκοντα καὶ τὸ δῆμιον τῷ βλαβέντῃ ποιέτω.

79. Ἐάν τις τραγίσῃ τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀμπελόνα καὶ ὄντων ἀτραυγῆτων μερίδων τινῶν εἰσαγάγῃ τὰ ἴδια κτήνη, τυπτόσθω μάλιστα τριάκοντα καὶ τὸ δῆμιον τῷ βλαβέντῃ ποιέτω.

80. Ἐάν τις ἀνάγκῃς δέκῃν ἔχων μετὰ κύνος κόρη ἀμπέλους ἢ ἄλλο τὸ ὅλον οὖν δένδρον, χειροκοπέσθω.

81. Ἐάν τις οἰκῶν ἐν χωρίῳ διαγνώσῃ τόπον κοινὸν ὅντι ἐπατήρειον εἰς ἐργαστήριον μύλο· καὶ τοῦτον προκατάσχῃ, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν τοῦ ἐργαστηρίου τελείωσιν ἐὰν ἡ τοῦ χωρίου κοινότης καταβοῶσι τῷ τοῦ ἐργαστηρίου κυρίῳ ὡς ἴδιον τὸν κοινὸν τόπον προκατασχόντι, πᾶσαν τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ δίδόντωσαν καταβολὴν εἰς τὴν τοῦ ἐργαστηρίου ἔξοδον καὶ ἔστωσαν κοινοὶ τῷ προεργασμένῳ.

82. Ἐάν μεριωθείς τῆς τοῦ χωρίου γῆς εἴη τις ἐν τῇ ἰδίᾳ μερίδι τόπον ἐπατήρειον εἰς ἐργαστήριον μύλου καὶ ἐπιμελήσῃται αὐτοῦ,

просто или обикновено куче, да бъде бит и плати само цената на кучето.

76. Ако две кучета се давят и стопанинът на едното удари другото с нож, тояга или камък, и от удара то ослепее или умре, или пък му се случи някаква друга беда, той да даде обезщетение на неговия стопанин и да му бъдат ударени дванадесет бича.

77. Ако някой има зло куче, което се нахвърля срещу кучетата на съседите, и насъска това зло куче срещу по-слабите кучета, при което някое от тях бъде осакатено или погине, той да даде обезщетение на стопанина му и да му бъдат ударени дванадесет бича.

78. Ако някой, който е ожънал своя участък, докато съседните му участъци още не са ожънати, пусне своя добитък¹ и причини някаква щета на съседите си, да му бъдат ударени тридесет бича и да заплати обезщетение на потърпевшия.

79. Ако някой обере своето лозе, докато други участъци още не са обрани, и пусне в тях своя добитък, да му бъдат ударени тридесет бича и да плати обезщетение на потърпевшия.

80. Ако някой, който се съди с другиги, му изсече самоволно лози или някое, каквото и да било друго дърво, да му се отсекаят ръцете.

81. Ако някой, който живее на село, забележи някое общо място, удобно за мелница, и го завземе, а после, след завършването на мелницата, когато селската община започне да обвинява стопанина на мелницата, че е присвоил общо място, да му платят всички дължими разности за нейното завършване и всички да бъдат съобщници в това, което вече е направено².

82. Ако след като се разделн земята на селото, някой намери в собствения си участък място, удобно за постройка

a) κύνα δυνάστην] κύνα δυνατὸν M. b) παραγρήσῃ S, παραγρήσῃ G, παραγρήσῃ MP, παραγρήσῃ Q.

¹ Нивите и лозята след прибирането на реколтата бивали използвани за паша на добитъка. Законът предвижда наказание за опзи, който пусне добитък си да пасе в собствената си нива преди реколтата от съседните ниви и лозя да е събрана. Вж. *Липшиц*, пос. съч., стр. 115—116. ² Този член от Земеделския закон доказва наличието на свободна селска община (ἡ κοινότης τοῦ χωρίου). Тя могла да протестира срещу този, който е построил мелница на общо място. Всички общинници имали право да станат общи владетели на мелницата, след като заплатят разностите за нейното построяване. Това свидетелствува за наличието на неразделена общинна територия, която се намира в колективна собственост на селото, за наличието на неразделена общинна територия, която се намира в колективна собственост на селото, за наличието на неразделена общинна територия, която се намира в колективна собственост на селото. Вж. *Мушкетер*, *Селското земевладение*, стр. 35—34. — *Липшиц*, пос. съч., стр. 120—121. — *Панченко*, пос. съч., стр. 17—50, 70, смята, че тук не става дума за общинници като членове на общината. *Κοινοὶ* според него означава „съдружници“ — socii. Според *Панченко* терминът *κοινότης* в израза *κοινότης τοῦ χωρίου* не сочи общинния характер на земевладението, но означава юридическо лице, т. е. селото като владетел на територия, непостъпила в пълна наследствена собственост у отделните членове на селската община. Такъв вид собственост съществувала и в римско време.

οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν οἱ τῶν ἄλλων μερίδων γεωργοὶ λέγειν τι περὶ τοῦ τοιοῦτου μύλου.

83. Ἐὰν τὸ ὕδωρ ἐρημοῦ χωράφια ἢ ἀμπελώνας τὸ ἐν τῷ μύλῳ ἐρχόμενον, τὸ ἀβλαβὲς τούτων ποιέτω· εἰ δὲ μή, ἀργεῖτω ὁ μύλος.

84. Ἐὰν οἱ αὐθένται τῶν χωραφίαν οὐ θέλωσιν ἵνα διέρχηται τὸ ὕδωρ διὰ τῶν αὐτῶν χωραφίαν, ἄδειαν ἔχέτωσαν.

85. Ἐὰν γεωργὸς εὖρη βοῦν ἀλλότριον ἐν ἀμπελῷ ἀλλοτρίῳ πρᾶιδέοντα καὶ οὐ καταμηνύσει τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ἀλλὰ διώξει βουληθεὶς φονεύσει ἢ κλάσει ἢ ἐν πάλῳ ἐμπερεῖ, ζημιωθείτω ἐξ ολοκλήρου.

на мелница, и се заеме с направата ѝ, земеделците от другите участъци нямат право да възразяват нищо относно тази мелница.

83. Ако водата, която отива във воденицата, опустошава ниви или лозя, нейният притежател трябва да се погрижи за тяхното запазване. Ако не може, воденицата трябва да спре да работи.

84. Ако стопаните на нивите не искат водата да минава през техните ниви, да имат това право¹.

85. Ако земеделец намери в чуждо лозе чужд вол, който причинява вреда, и не извести ва неговия стопанин, но искайки да го изгони, го убие, осакати или го прободне с кол, длъжен е да даде пълно обезщетение.

¹ Член 84 допълва чл. 83. От него става ясно, че общинниците нямат право да протестират, ако някой техен съседнин построи мелница, но не вече на общо място, а в собствения си участък, след като земята се раздели.

XX. ЖИТИЕ НА СТЕФАН МЛАДИ

Стефан, дякон в цариградската църква Св. София, написал в 808 г. житието на светеца Стефан Млади, който през 767 г. бил измъчван и убит от иконобореца император Константин V Копроном (740—775), защото бил горещ иконопочитател.

В житието на Стефан Млади се споменава за един от походите на Константин Копроним срещу българите.

РЪКОПИСИ: R = cod. Regius gr. 2028.

ИЗДАНИЯ: *Migne*, PCr, C, col. 1069—1186.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, OBL, p. 193. — П. *Huxham*: *Bulletin de l'Acc. imp. des Sciences de Saint Péterbourg* VII s. (1912), pp. 1095—1115. — J. *Gill*, A note on the life of St. Stephen the Younger, by Symeon Metaphrastes, BZ, XXXIX (1939), pp. 382—386. — *Idem*, The life of Stephen the Younger by Stephen the Deacon, *Orientalia Christiana*, VI (1940), pp. 114—139. — *Ostrogorsky*, *History*, p. 132. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica* I, p. 575.

VITA STEPHANI IUNIORIS

ЖИТИЕ НА СТЕФАН МЛАДИ

De Constantini Copronymi expeditione contra Bulgaros facta

Поход на Константин Копроним срещу българите

"Εξ δὲ προελθόντων ἡμερῶν ἅπτοι δήμε-
ναν οἱ περὶ τὸν ἅγιον ἐγκλινομένοι. Καὶ ἐπὶ
ἡβδόμῃ ἡμέρᾳ ἐκ τοῦ τυφάνου βασιλεὺς ἑταίρος
τῆς ἁρχῆς παρεγένετο, τὸν ἅγιον ἐκ τῆς οὐκείας
σχετικῆς ἀποκαταστήσαν, πόλεμον πρὸς
Σλάβους παρακείμενον.

"Ο δὲ κατὰ τοὺς ἐκεῖνος παρακείμενος Κάλ-
λιτος ἕνα τῶν μαθητῶν τοῦ ὁσίου κατ' ἰδίαν
προσλαβόμενος, χρόσιον τε αὐτῷ δούς, καὶ ἑτα-
ρον δούνα ἐπαγγελόμενος, πείθει τὸν ἑλεονῶν

Шест дни изминали и затворените
сподвижници на светеца¹ стоели без
храна. На седмия ден дошъл един друг
първенец от страна на императора-на-
силник, за да върне светеца в неговия
манастир, понеже предстояла война срещу
скитите².

Този твърде лош човек, по прякор
Калист³, извикал насаме един от уче-
ниците на светеца, дал му пари, обещал
да му даде още и така убедил този

¹ Стефан Млади бил хвърлен в тъмница заедно със сподвижниците си, понеже не одобрил сви-
дения от Константин V иконоборчески събор в 754 г. Вж. *Migne*, PCr, C, col. 1122 D — 1123 AB. ² С
това име тук са означени българите. Сра. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 280. ³ Този Калист бил
патриций и служел като посредник на императора пред светеца. Тук има игра на думи между името
„Калист“, което на гръцки значи „твърде добър, отлащен“ и интригантски и злонамерен нрав на ли-
цето, което носело това име.

ἐκείνον δεύσαντὸν Ἰούδαν γενέσθαι, καὶ κατὰ τοῦ διδασκάλου ἐπιδεικνύμενος. Σέργιος δὲ δογμα τοῦτον τῇ μαθητῇ. Το δὲ σαρακένετον ἐκείνη εἰχλὴν παρὰ τοῦ ἀγίου ἰσήμεν, τὴν βασιλεύουσιν κατέλαβεν, καὶ οἱ αὖτ' ἐν βασιλεῖ κατὰ τὸν Σινδῶν ἐπὶ Εὐρώπην ἐκπορεύεσθαι. — — —

Ταύτην δολερὸν τὸ ἀνιδεικνύμενον γραμματεῖον ἐνιστορούμενη ἡ τοῦ διαβόλου ἐκταρξὶς διὰ περὶ τοῦτον ἐν Σαβῶνι πρὸς τὰς τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ χεῖρας. (col. 1125 B—1128 A)

окаяник да стане втори Юда и да се въоръжи срещу учителя си. А името на този ученик било Сергей. Овази пък войска, като поискала благословия от светеца, влязла в столицата и заедно с императора се отправила в Европа¹ на поход срещу скитите. — — —

И тъй, тази дяволска двойка², като съчинила по такъв лукав начин лъжливото писанне³, предала го чрез бързоходен в ръцете на императора [в земята на] скитите.

¹ С това име византийските автори означават общо владенията на Византийската империя в Балканския полуостров. ² „Двойката“ се състояла от доверения на императора, Калист и едно лице, на име Авлиадин, което било привлечено от него. ³ В лъжливото писмо се казвало, че Стефан уж съблазнил една благородна жена и живеел незаконно с нея. Вж. *Migne*, PGr, C, col. 1125 D.

XXI. АНОНИМНА ХРОНИКА

Под названието *Παραστάσις αὐτοματῆς χρονικῆς* е известна една кратка анонимна хроника, съставена през VIII—IX в. (по-точно между 741—829 г.) Съставителят на хрониката, както изглежда, е черпил от един по-стар извор, който е бил използван и от Свидас. Хрониката предава някои легенди за стари паметници на Цариград, които по свидетелството на други автори действително са съществували. В нея се съдържат ценни сведения за българската история, които внасят известна светлина върху отношенията между Византия и България в началото на VIII в.

Текстът на *Παραστάσις* не е добре запазен. В него има много празнини и повреди, поради което някои места са трудно разбираеми.

РЪКОПИСИ: *P = cod. Parisinus graecus 1336 (s. XI).

ИЗДАНИЯ: Migne, PG, CLVII, col. 651 sq. — Th. Preger, *Anonymi byzantini παραστάσις αὐτοματῆς χρονικῆς* (a: Programm des Königl. Maximilians-Gymnasiums für das Schuljahr 1897—98, München 1898). — Th. Preger, *Scriptores rerum Constantinopolitanarum*, I, Lipsiae 1901, pp. 19—73. Преводът е изправен по последното издание.

КНИЖКИНА: Krumpholtz, GBL, pp. 423—427. — Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, pp. 233, 471. — Г. Баласчев, Българският господар Тервел, ПСл, LXXVII (1898), стр. 19 и сл. — На. Дуйчев, Проучвания върху българското средновековие. I. Император Юстиниан II Ринотом дъщеря на хан Тервел, СББАН, XII, I (1945), или историко-филологичен, стр. 5—8. — R. Janin, *Constantinople byzantine*, Paris 1950.

ANONYMI CHRONOGRAPHIA

АНОНИМНА ХРОНИКА

1. De Euphemiae statua in Constantinopoli posita

1. Статуя на Евфимия в Цариград

30. Εὐφημίας (γενναίος) Ἰουστινιανοῦ τοῦ Θρηκῆος ἐν τοῖς Ὀλινφίοις πλησίον τῆς οὐίας Εὐφρημῆς, ἥτις ἐκλήροια ἐστὶν αὐτῆς ἐκδόση, οὐκ ἐν ἀναβύσει μὲν ἀ πάντε χρόνῳ διαφύεσθαι. (р. 37, 12—15)

30. В Оливрий¹, върху малка поставка има позлатена статуя на Евфимия, жената на Юстин Тракиец², близо до църквата Света Евфимия³, която била построена от нея.

¹ Става дума за цариградския квартал Оливрий, който се намирал на днешната височина Мамарайас (Mimar Ayaş); вж. Janin, op. c., pp. 368—369. ² Византийският император Юстин II (565—578).

³ Църквата Св. Евфимия се намирала в квартала Оливрий в Цариград. Вж. Janin, op. c., pp. 368—369.

2. Iustiniano Rhinocorpineno regnum recuperante Terbelli Constantinopolim inii

37. Θέματα α'. Τὸ ἐν τῇ Βασιλικῇ † οὐδὲ τῇ χειρογράφῳ ἀνθετικῶν ὄργανα ἐπὶ αὐτῶν χειροσφραγίσαν (ἐνθα τὸ ἔξαρον^α) Ἡρακλεῖον τοῦ βασιλέως κατεσκευάσθη, το γυναικὸς, Ἰουστινιανῶν ἐστὶ κατὰ το δεύτερον (αὐτοῦ) τὴν Κωνσταντινούπολιν παραγγέλλοντας, καὶ πολλοὺς αὐτοῦ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἀδελφεῖς Ἰβουήδρον Γλαβάνον, μετὰ τὴν ἦσαν Τιβερῖον τοῦ Ἀνιμάδου διὰ καὶ Φιλοπαῖος ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς χειροσφραγίσαν Βασιλικῆς ἀνθετικῶν ὄργανα, Τερβέλι^β τοῦ Βουλγάρου ἐκείτος πολλὰς καθίστατος καὶ Γλαβάνον Χαζάρη πάντα οὗν οὐκ ὀλίγα ἐκείτος ἰδόντων, ἐνθα αὐτοῦ τοῦ τερβέλου καὶ τῆς γυναικὸς τὰ ἄλλα μάλιστα. (pp. 39,9—40,9)

3. De Bulgari cuiusdam simulacro in Constantinopoli posito

40. Θέματα δ', τὸ ἐν τοῖς Ἀγιοπολίσκοις † πόροις ἐπὶ αὐτῶν — — — Ἀλλὰ καὶ Βουλγάρους^γ ἐκείνους † κατὰ τοῦ ἐπὶ αὐτῶν, οὗς τῇ γῇ διορίσαν ἐθέλων, τοῖς ἄλλοις θέματα τι μέγιστα. (p. 45,7—9)

2. За влизането на Тервел в Цариград при повторното възцаряване на Юстиниан II Ринотмет

37. Забележителност първа: В „Базиликата“ с позлатения покрив¹ има позлатена статуя на коленичил човек (там се намирал ексамонът² на император Ираклий) — [това е статуя] на Юстиниан³, [издигната] по време на второто му насилническо управление в Цариград след поражението на Тиберий-Апсимар⁴; наблизо до нея е статуята на неговата жена⁵, сестра на Ивузир Гливан⁶. В същото място на „Базиликата“ с позлатения покрив⁷ бил развенчан и Филипик⁸. Там често бил седял и Тервел⁹, владетелят на България, и Гливан Хазаринът. Прочее немалки данъци бяха дадени на това място, където са статуите на самия тиранин¹⁰ и на жена му.

3. Статуя на българин в Цариград

40. Забележителност четвърта, която се намира в „Хлебарските тържища“¹¹. — — — Но там имало и българин, който оре с вол, като че е готов да прокара бразда по земята¹². Каква чудна гледка за зрителите!

α) ἔξαρον—ἐκόντες ал εἰζάρων? ἔξαρον Tr. β) τερβέλι P, correxit Preger. γ) βούλαρος P, corr. Lamb., cui adversatur Comb., nomen proprium Βουλγάρων esse notus. δ) καθάως Bond., et ἑτέρη (Isi?) βοῆς καὶ ἑτέρον ἐπὶ αὐτῶν Preger.

¹ Тази базилката се наричала така заради позлатения покрив, който имала (според Janin, op. c., pp. 156—159, тя е била с позлатен таван). Споменатата базиллика е била богато украсена със статуи и се намирала в централната част на Цариград, близо до църквата Св. София. ² Ексамон (εχάμεν ποδὶς) — точна мярка за един модий (модият се равнявал на около 8,75 литра). По времето на Валентиниан (364—375) били превърнати и уеднаквили мерките и теглищата в цялата империя. В Цариград била издигната статуя във вид на две медни ръце с един модий между тях, за да напомня, че ония от продавачите, които не мерят точно, ще бъдат наказани с отсичане на ръцете. Вж. Du Cange, Glossarium s. v. echamen. — Idem, Notae ad Alexiadam apud Annae Comnenae Alexias, ed. Bonnæ II, p. 644. ³ Византийският император Юстиниан II Ринотмет (685—695; 705—711). ⁴ Става дума за византийския император Тиберий III (698—705), който е носел името Апсимар, преди да стане император, когато бил джунгарий на морската тема Киверията. ⁵ Тук се говори за Теодора, втората жена на Юстиниан II Ринотмет, която била сестра на хазарския хан Ивузир Гливан. ⁶ Ивузир Гливан бил хазарски хан, съвременник на Юстиниан II. Вж. Moravcsik, op. c., II, p. 136. ⁷ Византийският император Филипик Верман (711—713). ⁸ Българския хан Тервел през 705 г. с войска се явил под стените на Цариград и помогнал на Юстиниан II Ринотмет да възстанови властта си. Юстиниан II му се отблагодарил, като му дал титлата кесар и много дарове. Тогаво вероятно е била отстъпена на българите областта Загориза. За събитията вж. Г. Баласчев, Българският господар Тервел, ПСД, LVII (1896), стр. 58 сл. — Заатарски, История, I, I, стр. 164—174. — Вж. Дубчев, Проучвания върху българското средновековие. I. Император Юстиниан II Ринотмет даник на хан Тервела, стр. 5—8. — В. Бешевлиев: Маларският конник, София 1936, стр. 57—61. ⁹ Под тиранния тук авторът разбира Юстиниан II. ¹⁰ Става дума за мястото, където се продавали хлебни изделия. Хлебарското тържище (Τὰ Ἀρτοποιεῖα) се намирало на важната търговска улица „Меса“ в Цариград. Вж. Janin, op. c., pp. 43, 61, 96, 97, 101, 296. ¹¹ В Цариград имало статуи, които саниктиорвали отделни народи. Вероятно означавали статуя на българин е изобразявала българския народ с характерния негов поминък — земеделието. Вж. Вж. Дубчев, Принос към средновековната българска история. VI. Статуя на българин в Цариград? ИВИД, XIX—XX (1944), стр. 55—57.

4. De Belisarii Tiberique Thracis signis
in Constantinopoli positis

4. Статуи на Велизарий и Тиберий
Трокиец в Цариград

44a. — — — Ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς Βελισάριος κα-
θορᾶται χρυσοῦν βαφρος, ἡλιοκέρατος, καὶ Τιβέριος
ὁ περσιανὸς Θουρᾶ καὶ Ἰουστινὸς αὐτῷ δι
πρόπτος λεπτοειδής, ἐπιφόρος καὶ ἰδέαν πάντι,
καὶ τῶν συγγενῶν ἐπὶ αὐτῷ, αἱ μὲν ἐκ μαρμαῶν,
αἱ δὲ καὶ χαλκῶν, ἐκ τῶν ζυγμάτων^α ἐπι-
γραφομένην ἀκριβῶς τοῖς παροῦσιν^β.
(p. 52,7—11)

44a. — — — Там¹ се виждаше и [статуя на]
самия Велизарий², позлатена и със слънчев
ореол, и [на] прегърбения Тиберий Тра-
киец³. [Там се виждаше статуя] и [на]
Юстин Първи⁴, дребен, силно наведен
напред, както и [статуите] на седем [не-
гови] сродници, — едни от мрамор, други
от мед, които минуващите точно разпоз-
нават по отличителните им знаци⁵.

α) ζυγμάτων? γραμμάτων? β) παροῦσιν P, correxit Praeger.

¹ Т. е. в портината Халки („Медна“). Тя се намирала в северозападната част на Цариград.
² Известният византийски пълководец Велизарий по времето на Юстиниан I. ³ Византийският
император Тиберий II (578—582). ⁴ Византийският император Юстин I. ⁵ Под отличителни анали-
ти се разбират бележите за отделните чинове и достойнства — пояси, огърлани и др.

XXII. ТЕОФАН ИЗПОВЕДНИК

Теофан е роден през втората половина на VIII в. Още млад, той се оттегля в основания от него манастир *той Μεγάλοι ἄγιοι* при Сигриана, в Мала Азия. Теофан взел участие в религиозните разпри като противник на императора иконоборец Лъв V, поради което бил заточен и умрял в изгнание на остров Самотраки през 818 г.

Теофан се заел да продължи хрониката на своя приятел Георги Синкел (умрял в 810 г.), която стига до 284 г., и написал своята Хронография. Това съчинение обхваща времето от 284 до 813 г. Събитията са разпределени по години в строга хронологическа последователност. В основата на своето летоброение Теофан поставя т. нар. александрийска ера, според която на начало на света се приема 5492 г. пр. н. е., докато според общоприетата византийска ера сътворението на света се поставя през 5508 г. В своята хронологическа система Теофан включва и годините според новата ера, управлението на отделните византийски императори, на персийските царе или по-късните арабски халифи, а също и годините на четиримата патриарси — цариградския, ерусалимския, александрийския и антиохийския, както и на римския папа. За по-голяма точност, авторът, освен годината, дава и съответния индикт. Установено е обаче, че има известно несъответствие между годините и индиктите за времето от 6102 (609/10) — 6206 (713/4) и от 6219 (726/7) — 6265 (772/3), при което датирането по години изостава назад с по една година, в сравнение с датирането по индикти.

За най-ранната епоха Теофан е черпил от църковните истории Сократ, Созомен и Теодорит. За времето от V—VII в. той е имал под ръка съчиненията на Приск, Прокопий, Агатий, Малала, Йоан Епифанийски, Теофилакт Симоката и Георги Пизидийски. В последната част на своята хронография (VII—VIII вв.) Теофан навярно е черпил от т. нар. *Μέγας χρονόγραφος*, който е бил използван и от патриарх Никифор, но не е достигнал до нас. За последните години на VIII в. и началото на IX в. Теофан е използвал също и устното предание, а може би и градската хроника на Цариград. Значението на неговата хроника се състои главно в това, че той предава много откъси от недостигнали до нас автори и запълва една голяма празнина от византийската историография през VII—VIII в.

Теофан е почти единственият по-подробен византийски извор за най-ранния период от историята на българската държава и особено за събитията след 769 г., когато свършва историята на патриарх Никифор, до 813 г.

Хронографията на Теофан е написана на народен език и е била предназначена главно за монаси. Като монах и ревнител на православието, той на места открито проявява омразата си към императорите иконоборци и представя тяхното управление в неблагоприятна светлина.

Съчинението на Теофан е било широко разпространено и оказало голямо влияние върху по-късните византийски хронисти. От Теофан са черпили Константин Багренородни, Псевдо-Симеон Логотет, Георги Кедрин, Йоан Зонара и много други по-късни хронисти. Хронографията на Теофан била преведена на латински език от Анастасий Библиотекар между 873—875 г.

РЪКОПИСИ: d = cod. Paris. gr. 1710 (s. X). — *c = cod. Vat. gr. 155 (s. X). — g. = cod. Paris. gr. 1722 (s. XI). — *h = cod. Vatic. gr. 978 (s. XI—XII). — *b = cod. Vatic. gr. 154 (s. XII). — f = cod. Paris. Colbert. gr. 133 (s. XII). — *t = cod. Taurin. gr. 226 (s. XV). използван от De Boor. — *a = cod. Vat. Barber. gr. 553 (s. XVI). — *e = cod. Vatic. Palat. gr. 395 (s. XVI). — m = cod. Moscov. gr. 391 (s. XVI). — *i = cod. Vatic. gr. 579 (s. XVI). — *k = cod. Vatic. Barber. gr. 223 (s. XVI).

ИЗДАНИЯ: *Theophanis Chronographia*, Migne, PG, CVIII. — Ed. Bonn, I—II (1839). — *Theophanis Chronographia*, ed. C. de Boor. I—II. Lipsiae 1883. Настоящият изслед е направен по последното издание.

КНИЖНИНА: К. Kraembacher, *Zur Chronik des Theophanes*, Hermes, XXIII (1888), pp. 626—628. — C. de Boor, *Zur Chronographie des Theophanes*, Hermes, XXV (1890), pp. 301—307. — *Idem*, *Zu Theophanes*, BZ, I (1892), pp. 591—593. — Г. Дестунис, *Заметки по тексту Теофанова Временика*, ВВр, I (1894), стр. 307—318. — С. Шестиков, *Аноним cod. Paris. gr. 1712 в переделах хронографии Теофана*, *Ученые записки Императорского Казанского Университета*, LXIV (1897), май — юни, стр. 1—38, юни — август, стр. 1—32. — E. W. Brooks, *The Chronologie of Theophanes 607—775*, BZ, VIII (1899), pp. 82—97. — П. Г. Преображенский, *Летописное повествование св. Феофана Исповедника*, Вена 1912. — G. Ostrogorsky, *Die Chronologie des Theophanes im 7. und 8. Jahrhundert*, BNGL, VII (1928—29), pp. 1—56. — V. Bekeš, *Zur Chronographie des Theophanes*, BZ, XXVII (1927) p. 35. — *Idem*, *Kirchos Boulgaros*, BZ, XLI (1941), pp. 289—298. — V. Grunel, *L'année du monde dans la Chronographie de Theophane*, *Échos d'Orient*, XXXVII (1934), pp. 396—408. — Г. Михайлов, *Несколько замечаний к употреблению nominativus et genitivus absoluti у Теофана*, ИБИД, XVI—XVIII (1940), стр. 318—322. — К. Н. Успенский, *Очерки по истории монобогоческого движения в Византийской империи в VIII—IX в. Феофан и его хронография*, ВВр, III (1950), стр. 393—438, IV (1951), стр. 211—287. — Моравский, *Byzantinoturcica*, I, pp. 531—537. — *Теофан*: ВВр, I, стр. 217—237 (перевод М. Ракович).

THEOPHANIS CONFESSORIS

ТЕОФАН ИЗПОВЕДНИК

CHRONOGRAPHIA

ХРОНОГРАФИЯ

I. Notitiae de Thracia et Myricio

I. Ранни сведения за българските земи

Τὸν τὸν ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου ὁ ἐπὶ τοῦ
ἐπὶ Λαοφύλου πρεσβυτέρου ἐν αὐτῷ λυθ-
τρῷ πεποίηκε καὶ τοὺς Σλάβους ἐπέθηκεν.
(p. 28, 19—20)

През тази година¹ благочестивият
Константин², преминавайки Дунава, на-
правил върху него каменен мост и под-
чинил скитите.

¹ Теофан съобщава за това събитие под 5819 сл. г., 327 г. от н. е. Засега се приема, че годините у Теофан се изчисляват по александрийската ера, която взема като начална 5492 г. За хронологията у Теофан вж. E. W. Brooks, *The Chronologie of Theophanes*, pp. 607—775, BZ, VIII (1899), pp. 82—97. — П. Г. Преображенский, *Летописное повествование св. Феофана Исповедника*, Вена 1912. — G. Ostrogorsky, *Die Chronologie des Theophanes im 7. und 8. Jahrhundert*, BNGL, VII (1928—29), 1—2, pp. 1—56. ² Константин I Велики (306—337).

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτι Κωνσταντῖος Λιβερῶν χάριτας πρὸς αὐτὸν ἐκτὸς τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἱεροῦ Ἀθανασίου θρωπῆδες καὶ ἀποστείλας ἐξόρσας τοῦτον κατὰ τὴν Βέρουαν τῆς Θυρίας, Εὐσεβίου, τοῦ πρώτου τῶν εὐνούχων, τὸτο παρὰσκύβαντος τοῦ Ἀρειανόφρονος. (p. 40, 24—28)

Προετρέψατο δὲ αὐτὸν καὶ τοῦ γενεοῦσι σύνοδον ἐν Σερδικῇ, ἐν ᾗ τῶν ὑπερέκτων συνήλθον ἐπίσκοποι γ', ἀνατολικὰ δὲ λξ'. οἱτοι τοῖς ἐπικτικοῖς ἀντίπαιστον αἰετοῦντες ἐξελασθήναι πρότερον Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον δὲ Ὀσίος, ὁ Κονσταντῖνος ἐπισκοπῶν, καὶ Προτογένης Σερδικῆς^α οὐκ ἠτόχετο μὴ παρεῖναι τοῖς αἰῶνσι Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον, τότε οἱ ἀνατολικοὶ ἐν Φιλιπποπόλει γενόμενοι ὁμοῦς τὸ δημοσίον ἀνθεμίσαντες. οἱ δὲ ἐν Σερδικῇ^β ὁρθόδοξοι τὸν ὁρθόν τῆς ἐν Νίκαιᾳ πίστεως διον ἐκφόρσαν τὸ ἀνόμιον ἀνθεμίσαντες^γ ἀποδοδεύοντες δὲ καὶ τοὺς θρόνους Ἀθανασίου καὶ Παύλου καὶ Μαρκέλλου τῷ Ἀρσένος ὁμολογοῦντι τὸ δημοσίον καὶ ἀπολογούμενοι, μὴ ἐννοεῖσθαι τὴν συγκατάθεσιν αὐτῶν τοῖς διαβάλλουσιν ἐν αὐτοῖς, οἷτοι τῆς ἐν Σερδικῇ συνόδου παραδόντες κατὰ τὸν ἀποδιδόντα ἀνατολικῶν καὶ κυρωσάσης τὸ δημοσίον, Κωνσταντῖνος δὲ ἦν Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον ἐντίμως ἰδέσθαι καὶ τοὺς ἰδίους θρόνους ἀποδέδωκεν καὶ οἷτος Ἀθανάσιος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἦλθε καὶ ἀνετέθη μὲν χωρὶς μεγάλης ἐξέως Γεώργιος τὸν Ἀρειανόν. (p. 43, 16—31)

Λυροῖται δὲ, τὸν πολυθλίβον ἐπισκοπῶν Τύρον, τὸν πολλὰς ἱστορίας γράφοντι ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐν λόγοις διαλέγοντι, τὸν ἐπὶ Διονυσιανοῦ ὁμολογητὴν γενόμενον καὶ αὐτὸς ἐπὶ Λουκίον, ἐν γῆρα βαθεῖ φθίσαντα ἐν τῷ

През същата година¹ Констанций² се разгневи на Либерий³, който му писал за единостъпното и за свети Атанасий⁴, и като го изгонил, заточил го в Бероя, Тракия. Причината за това бил Евсевий, първият от евносите, привърженик на арианите.

[Констанс⁵] посъветвал Констанций да свика събора в Сердика⁶, в която се събрали 300 епископа от Запад и 36 от Изток. Те се обявили против западните, като искали да бъдат изгонени най-напред Атанасий и Павел⁷. Но Осий, епископ на Кордова, и Протоген, [епископ] на Сердика, не се съгласили да не присъствуват светите Атанасий и Павел. Тогава източните, събрани в Филиппол, анатемосали безсрамно единостъпното. А православните в Сердика потвърдили правилното определение на вярата, дадено в Никея, и анатемосали неединостъпното. Възвърнали епископските седалища на Атанасий, Павел и Маркел Анкирски⁸, който признавал единостъпното и който се оправдавал, че написаното от него не е било разбирано от неговите клеветници. След като съборът в Сердика взел таква решение срещу източните вероотстъпници и потвърдил единостъпното, Констанций приел с почит Атанасий и Павел и им възвърнал епископските тронове. И така, Атанасий дошъл в Александрия, като изгонил арианина Георгий, и бил приет с голяма радост.

Доротей, увенчан с много подвизи епископ на Тир, който бил написал много църковни истории и бил изтъкнат книжовник, станал изповедник при Диоклетиан, а също и при Лициний⁹, и бил

α) Σερδικῆς def., Σερδικῆς gmlA. β) Σερδικῇ gxyA.

¹ Сиреч 384/2 г., 350 г. от н. е. ² Император Констанция (337—371). ³ Либерий — римски папа (352—366). ⁴ Атанасий — александрийски патриарх (328—373). Той бил привърженик на никейците и един от главните противници на арианите. Същественото разногласие между едните и другите се състояло в учението за проваката на сина божия (Λόγος). Срв. *Hefele*, op. c., I, 2, pp. 431, 632—676. ⁵ Констанс — западноримски император (337—350). ⁶ Числото на участниците в Сердикския събор епископи е предадено различно. Според Соинат, който цитира думите на Атанасий, на Сердикския събор присъствували 300 западни и 76 източни епископи (срв. *Socratis Historia ecclesiastica*, col. 226). Същото число предава и Созомен (срв. *Sozomeni Historia ecclesiastica*, *Migne*, PG, LXVII, col. 1065). Обаче Атанасий в своята Апология предава броя не на участниците в събора, а на епископите, които са подписали решенията на събора. В друго свое съчинение (*Historia virginum ad monachos*, *Migne*, PG, XV, col. 710) Атанасий съобщава, че на събора в Сердика имало около 170 епископи, от които 76 евсевијци, т. е. източни. Седмозвонно православните са били около 94. Срв. *Hefele*, op. c., I, 2, p. 716. ⁷ Павел — цариградски патриарх (340—342). ⁸ Маркел — епископ на Анкира, град в провинция Галатия в Мала Азия. ⁹ Лициний — римски император (307—324).

δεύτερο χρόνο τοῦ παραβίου οἱ τοῦτοι ἀρχόντες ἐν Ὀδυσσεύλει τοῦτον εὐχόμενοι ἰδοῦσθαι, πολλοὺς αἰσχυροὺς διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐπαγαγόντες ἐθαύμασαν αὐτὸν ὡς χρόνιον ὑπάρχοντα. (pp. 48, 27—49, 3)

*Εὐμαστόρη δὲ καὶ ἐν Δοκестόλῳ τῆς Θράκης Αἰμιλιανὸς ἀπὸ στρατιωτῶν, περὶ πεντακοσίους ὑπὸ Καπιτωλίνου καὶ πολλοὶ ἄλλοι κατὰ διαφόρους τόπους καὶ τόκους διέτρεχον ἐν τῇ εἰς Χριστὸν ἡμολογίᾳ. (p. 51, 16—19)

Τῷ δ' αὖτε χρόνῳ δέσπον Οὐάλης ὁ βασιλεὺς ἐν Μαρσιανόπολιν τῆς Μυσίας. (p. 56, 9—10)

*Ἐν Μαρσιανόπολιν δὲ Οὐάλης στρατεύων κατὰ Γότθων παρεχόμενος ἐκεί. (p. 57, 14—15)

Τὴν δὲ Εὐδαρόν χειροτονίᾳ ἀνοήτους Οὐάλης ἐν Μαρσιανόπολιν δέσπον Εὐσταθίου μὲν τὸν ἱερὸν εἰς Βιζύην ἐβόρεον, Εὐδαρόν δὲ τῆς πόλεως ἐκβαλὼν Ἀημοτίλῳ τῶς ἐκκλησίας παρέδωκε τῷ Ἀρειανῷ. (p. 58, 21—25)

Τῆς δὲ θύσεως πάσης τριάς ὁμοούσιον προσβεβούσης, ἤλθοντο Οὐαδεντακτὸν καὶ ἑσπέρην σίνοντα ἐν τῷ Πλευρῷ καὶ τὴν ἐν Νεαίᾳ πίστιν ἐβόρεον. (p. 61, 5—8)

Οἱ δὲ Γότθοι ὑπὸ Οὐάνων πολυμήθους βοήθειαν αἰτοῦνται παρὰ Οὐάλεως δι' Εὐφίλῳ, ἑσπέρην αὐτῶν Ἀρειανόρουτος, προσειδικέντος ἐν Κωνσταντίνῳ Εὐδοκίῳ καὶ Ἀκακίῳ τοῖς Ἀρειανῶς. οὗτος ἀρριανίζεν τοῖς Γότθοις ἐδίδασκεν. (p. 64, 16—19)

вече достигнал до дълбока старост през втората година от управлението на [Юлиан] Отстъпник¹. Управниците на този [император] го заловили като частно лице в Одисопол² и след като го подложили на много мъчения поради вярата му в Христа, убили го на 107 години.

И в Доростол³, Тракия, загинал мъченически войнът Емилиан, който бил предаден на огъня от Капитолин⁴. Отличили се поради вярата си в Христа и мнозина други на разни места и по различни начини.

Същата година император Валент⁵ прекарал в Марцианопол, в Мизия⁶.

Валент, който воювал срещу готите, преимулвал в Марцианопол⁶.

Валент, който пребивавал в Марцианопол, като чул за ръкополагането на Евагрий⁷, заточил във Виза свети Евстатий, а Евагрий изгонил от столицата и предал църквите на арианина Демофил.

Понеже целият Запад въздавал почит на еднιοусиѝната троица, те помолили Валентиниан⁸ и свикали събор в Илirik⁹, като потвърдили никейския символ на вярата.

А готите, нападнати от хуните¹⁰, поискали помощ от Валент чрез своя епископ арианин Вулфила, който преди това, по времето на Констанций, бил заедно с арианите Евдоксий и Акакий. Той направил готите ариани.

¹ Юлиан Отстъпник — римски император (361—363). ² С Одисопол тук е означен гр. Одесос, дн. Варна. ³ Дн. Сливстрѝ; вж. Янко Тодоров, Durostorum, първо сѝм античната история на Сливстра, стр. 50—51. Десният бряг на Долни Дунав с една хиляда земя покрай него е бил известен в П. в. пр. н. е. като Ripa Thraciae. Към края на първия век пр. н. е. той бил присъединен към провинция Мизия. Вж. Б. Герод, Северната граница на провинция Тракия, ИБАИ, XVII (1950), стр. 11. ⁴ Капитолин — управител на провинция Тракия. ⁵ Валент — восточноримски император (364—378). ⁶ Събитието се отнася към 367 г. ⁷ Евагрий бил избран за патриарх в Цариград след смъртта на Евдоксий (370 или 369 г.) от православните, които от арианите бил избран Демофил (370—380). Но Евагрий бил скоро изпратен на заточение от Валент, който бил привърженик на арианите, а неговите последователи били подложени на различни наказания. ⁸ Валентиниан — восточноримски император (364—378), брат на Валент. ⁹ Съборът в Илirik бил свикан през 375 г. срещу арианите. На събора било осъдено ариансѝето и било утвърдено православнѝето. Срв. *Heftel*, op. c., p. 982. ¹⁰ Събитието се отнася към 376 г.

Τούτω τῷ ἔτει οἱ Γότθοι πάλιν ἐκισθόντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς γῆς τῶν Ῥωμαίων καὶ ἠρπάσαν πολλὰς ἐπαρχίας, Σκνθίαν, Μυσίαν, Θράκην, Μακεδονίαν, καὶ Ἀχαιοῖν, καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, περὶ τὰς εἰκοσὶν ἐπαρχίας. (pp. 64, 34—65, 3)

Τούτω τῷ ἔτει Γραικὸς ὁ βασιλεὺς κοινὸν τῆς βασιλείας Θεοδοσίον προσλάβας, τῷ γένει μὲν Ἰβρίων ἑστέρας, ἐγγενὲς δὲ τῶν καὶ θανατόων περὶ τοὺς πόλεις γενόμενον. οὗτος εὐθὺς τοὺς ἐν Θράκῃ βασιλεύοντες κατὰ κράτος ἐπέσχεον, εὐσεβὲς ὦν καὶ ἀγαθόδοτος. (p. 66, 16—20)

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει Ἀρκάδιος ἔσχετο τὸν κίονα τοῦ Σερόλοφου, καὶ τὴν Ἀρκαδιόπολιν ἐκτίσας τῆς Θράκης. (p. 77, 24—25)

Ἦσαν δὲ τότε Γότθοι⁸ ἔθνη πολλὰ καὶ μέγιστα πέραν τοῦ Δανουβίου ἐν τοῖς περὶ βορείους τόποις κατασπαμένα. τοῖσιν δὲ ἀξιολογητέα εἶσι τέσσαρα, Γότθοι, Γούτοι, Γεπιδοί, Γεπιδες καὶ Οὐνδῆλοι ἐν δόγματι μόνον καὶ οὐδενὶ ἐτέρῳ διαλλάττοντες, μὴ διαλέκτῳ μηχανημένοι πάντες δὲ τῆς Ἀρείου ἐπὶ ἀρχῆς μικροπότης, οὗτοι ἐπὶ Ἀρκαδίον καὶ Ὀσρόιον τὸν Δανουβίου διαβάντες ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων γῇ κατακρίθησαν, καὶ οἱ μὲν Γεπιδες, ἐξ ὧν ὕστερον διηρέθησαν Λογγίβαρδοι καὶ Ἀβαρες, τὰ περὶ Σερράβονα καὶ Σέρμον χωρία ἔλασαν. οἱ δὲ Γούτοι καὶ Ἀλάσχοι τὴν Ῥωμανὴν περὶήσαντες ἐκ Γαλλίας ἐχώρησαν καὶ τὴν ἐπὶ Ἑκράτησαν. Γότθοι δὲ Πανονίαν ἔσχον πρῶτον, ἔπειτα τῷ ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίον τοῦ μέν ἐμπεδύσαντες τὰ τῆς Θράκης χωρία ἔλασαν καὶ ἐπὶ τῇ χρόνῳ ἐν τῇ Θράκῃ διακρίσαντες Θεοδοσίῳ ἡγεμονεύοντος αὐτῶν, περὶ τὸν καὶ Ἰπλάου, Ζήρηνος αὐτοῖς ἐπαρτήσαντες, τῆς ἑσπερίου βασιλείας ἐκράτησαν. (p. 94, 9—23)

a) Γότθοι Procr., Γότθοι καὶ cood.

⁸ Събитията се отнасят към 378 г. Войната между готите и Източната Римска империя е свързана със сражението при Одрин на 9 август 378 г., в което римските иретърпели пълно поражение, а самият Валент бил убит. След това победителите готи се опитвали да превземат Одрин, Хераклея и дори самия Цариград, обаче били отблъснати и след тежки поражения се оттеглили от опустошения тракийски анотс в Дакия, а оттам в Панония. За подробности виж: E. Stein, Vom römischen zum byzantinischen Staat, Wien 1928, pp. 293—294. Сря. тук стр. 179, бек. 1. ⁹ Събитията се отнасят към 379 г. ¹⁰ Грациан — западноримски император (375—383). ¹¹ Грациан направила Теодосия (379—393) свой съуправител на 19 януари 379 г. Сря. Stein, op. c., p. 265. ¹² Сирек през 403 г. ¹³ Аркадий — източноримски император (395—408). ¹⁴ Ксиролюф — един от седемте хълма в западната част на Цариград, на който се намирали различни статуи и исторически паметници. Там бил и форумът на Аркадий, украсен със статуята на същия император върху една висока колона. Вж. R. Janin, Constantinople byzantine, pp. 402—403. ¹⁵ Хонорий — западноримски император (395—423). ¹⁶ Сингидунум — град в Горна Мизия, дн. Белград. ¹⁷ Визиготите — западните готи. ¹⁸ Превземането на Рим от готите се отнасят към 410 г. ¹⁹ Т. е. Теодосия II (408—450).

През тази година¹ готите отново се обединили, навлезли в земята на ромеите и опустошили много области: Скития, Мизия, Тракия, Македония, Ахей и цяла Елада, около 20 области.

През тази година² император Грациан³ взел за съучастник в управлението Теодосий⁴, по род изврсиец от Запад, благороден и прочут във военните дела. Той, бидейки благочестив и православен, веднага победил напълно варварите в Тракия.

През същата година⁵ Аркадий⁶ издигнал колоната на Ксиролюф⁷ и застроил Аркадиопол в Тракия.

По това време имало много на брой и многочислени готски племена, които живеели откъд Дунава в северните области. Най-известни от тях са четири — готи, визиготи, гепиди и вандали, които не се различават по нищо друго, освен по името си, и имат един и същ език. Всички те изповядват арианското аловерие. По времето на Аркадий и Хонорий⁸ те преминали Дунава и се поселили в земята на ромеите. Гепидите, от които по-късно се отделили лонгобардите и аварите, се заселили в земите около Сингидунум⁹ и Сирмиум. Визиготите¹⁰ заедно с Аларих, след като разрушили Рим¹¹, отишли в Галия и завладели тамошните области. А готите най-напред превзели Панония, след това, през 19-та година от царуването на Теодосий Младши¹², се поселили с негово съгласие в областите на Тракия и след като прекарвали в Тракия около 58 години, под предводителството на патрикий и консул Теодорих и със съгласието на Зенон завзели западните области на империята.

Ἐν τῷ μεταξὺ Ἀτίλῃ, ὁ Μουνδιῶν παῖς, Σαβῆς, γενόμενος ἀνδρεὺς καὶ ἐπεσφραγισμένος, ἀποβαλὼν Βδελλίαν, τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν, καὶ μόνος ἄρχων τὰ τῶν Σαβῶν βασίλειον, οἷς καὶ Οὐανὸς καλοῦσθαι καταρχεῖται τὴν Θυρίκην, δι' ὃν μάλιστα Θεοδόσιος ἀπελθεὶς Γεζιρκὸν καὶ ἐπιστάτης τῶν στόλων ἐκ Σικελίας, ἀποστέλλει δὲ τὸν Ἀσπαρά οὖν ἐπ' αὐτὸν δυνάμει καὶ Ἀρεόβινδον καὶ Ἀργυρίσκον ἐπὶ τὰς Ἀτίλῃν Ῥαπασίαν³ ἤδη καὶ Νάσον καὶ Φιλισποπόλιν καὶ Ἀρκαδιοπόλιν⁴ καὶ Κωνσταντίαν καὶ ἑτέρα πλείστα πόλινματα κατασφραγισμένον καὶ οὖν ἀρχαίαις πολλοῖς ἐπέρχοντο συμφορήματα λεῖπαι. τὸν οὖν στρατηγὸν Ἰλατιοθέταν σφόδρα ταῖς μάχαις προήλθεν Ἀτίλῃς καὶ μέχρι θαλάσσης ἑκατέρως, εἰς τε τοῦ Πόντου καὶ εἰς πρὸς Καλλιπόλεως καὶ Σησιῶν κρημίνης, πόσιν πόλιν καὶ προέβη δουλοῦμενος πλὴν Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἡρακλείας, τῆς ποιε Περσίνθου κληθείσης, ὅπου καὶ εἰς τὸν Ἀθήρειν αὐτὸν προέβησαν ἑλθεῖν. ἀναγκάζεται οὖν Θεοδόσιος προεβόσθαι πρὸς Ἀτίλῃν καὶ ἑξασηλίαν χρυσίου λίτρας ἐπὶ τῆς ἀνταρκαχέως παρασχεῖν, χιλίων δὲ χρυσίου λεπτῶν ἐπὶ τὸν φόρον αὐτῷ ἡγεμόντι προομολογήσει τελεῖν. (pp. 102, 14—103, 56)

Τούτῳ τῷ ἔτι Λέων ἐβασίλευσεν, ὅρῳ τῷ γένει τριβούνος τὴν ἀξίαν, ἡγεὶ Φερσουλῆς, ἰνδοπαῖς ἰ' οὐρανίου ἐπὶ Ἀνατολίῳ τοῦ πατριάρχου. (p. 110, 19—21)

Στρατηγὸν δὲ καὶ ἔαρχον τοῦ στόλου κατέστησε Βασιλίσκον, τὸν Περίνης τῆς αἰγυπτιακῆς ἀδελφῆς, τῆς ἰστικῆς τμήτης ἡδὴ μετοχόντα καὶ Σαβῆος πολλὰς πόλινματα ἐν τῇ Θυρίκῃ. δι' ὃν, συνδραμοῦσας αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς βοπερίου οὐκ ὀλίγης δυνάμεως, συμπλαμῆς εἰς ναυμαχίας πολλὰς τῇ Γεζιρκῇ⁵ μετὰ τῶν νεῶν τῷ βυθῷ παραδόξως, ἵνα καὶ αὐτὴν ἡδονήτῃ Καρχηδόνα κρατῇσαι. ὅσπερ δὲ δόρυς ἐπὶ Γεζιρκῇ καὶ πλείστοις χρόνοις

Между това Атила, синът на Мундий, храбър и надмънен скит, свалил Бледа, по стария си брат, и като станал сам владетел на царството на скитите¹, които се наричат хуни, нахлул в Тракия. Главно заради него император Теодосий сключил мир с Гензерих² и довел флотата от Сицилия. Той изпратил Аспар с подчинената нему войска, Ареобинд и Арнагискъл срещу Атила, който бил разрушил вече Рацирия³, Ниц, Филипопол, Аркадиопол, Констанция⁴ и много други градове и натрупал огромна плячка заедно с много пленници. Прочее, след като стратегите претърпели тежки поражения в битките, Атила дошъл чак до двете морета⁵, а именно Понт и това, което се излива към Калиполис и Сест⁶, поробил всички градове и крепости освен Аркадиопол и Хераклея, която се наричала някога Перинт, така че дошъл до самата крепост Атира⁷. И тъй, Теодосий бил принуден да проводи пратеници и при Атила, като му предложил 6000 златни литри, за да се оттегли, и обещал да му плаща годишен данък от 1000 златни литри, ако спазва мира.

През тази година⁸ се възкачил на престола Лъв⁹, тракиец по род, трибун по достойнство. Коронасан бил от патриарх Анатолий през месец февруарий, десети индикт.

За военачалник и предводител на флотата императорът назначил Василиск, брат на императрица Верина, който вече бил достигнал консулски чин и често бил побеждавал скитите¹⁰ в Тракия. Василиск, като събрал немалка войска и от западните области, влизал много пъти в сражение с войските на Гензерих¹¹, потопил я заедно с корабите му в морето, а след това можал да превземе и самият Кархедон¹². А след това, привлечен от Гензерих с

3) Ῥαπασίαν b. Ῥαπασίαν κα. Ῥαπασίαν f. b) καὶ Νάσον — Ἀρκαδιοπόλιν om. em. Νάσον b. Νάσον f. Νάσον dh. Νάσον g. Νάσον sine acc. c. c) ante μετὰ lacunam subesse susp. c. de Boor.

¹ Византийските автори наричат често хуните сянги. Срв. *Moravcsik, Byzantinoturcica*, II, pp. 236—237. ² Визиласки крал. ³ Развални при дн. с. Арчар, Видинско, срв. *Valit, PWRE*, I, col. 261, s. v. *Ratiazia*. ⁴ От контекста се вижда, че тук става дума за Констанция на р. Марица, северно от Хармания. Тази крепост се споменава в Скопелинкойския надпис. Срв. *Бешевлиев, Първобългарски надписи*, стр. 47. — *Златарски, История*, I, I, стр. 299. — *Иречек, Пътувания*, стр. 116, откъдето е поставил Констанция при т. нар. Асара, между гр. Хармания и гр. Марица. ⁵ Черно и Мраморно море. ⁶ Сестос — гр. на източния бряг на Галицкия полуостров. ⁷ Атира — крепост близо до Париград, дн. Бутячинец. ⁸ Теофан съобщава за това събитие под 5950 св. г., т. е. 438 г. от н. е. ⁹ Лъв I. ¹⁰ Със „сянги“ тук авторът назовава може би хуните, които по времето на Лъв I правели чести нахлувания в империята. Срв. *Кулаковски, История*, I, стр. 365—366. ¹¹ Гензерих на 23 октомври 439 г. превзема Картаген. За подробности вж. *Кулаковски, История*, I, стр. 299. ¹² Кархедон — гръцкото име на Картаген.

δωλεσθεῖς ἐπέδωκε καὶ ἡγετῆθῃ ἐκείν, ὡς^α Περούσιος Ιστορίων δ' Θράξ^б. (pp. 115, 29—115, 6)

Тούτῳ τῷ ἔτει Λέων δ' βασιλεὺς Ζήνων¹ τὸν στρατηλάτην τῆς ἐξως καὶ γαμβρὸν αὐτοῦ ἀπέστειλεν ἐν τῇ Θράκῃ ἐπὶ ἰσχυρὰς πόλιν πολεμικὴν μελεῖν παραδόντα αὐτῷ στρατὸν ἐκ τῶν ἰδίῳν πρὸς συμμαχίαν. αἱ τοιαύται καὶ παραίτησις Ἀσπαρος μικροῦ δεῖν τὸν Ζήωνα διαχειρίζοντο, εἰ μὴ προηγεῖτο τὴν ἐπαυλὴν εἰς Σερδικὴν ἀπεσπάρθη φανερὸν, πόλιν τῆς Θράκης. (p. 116, 26—31)

Χαλεπῶς δὲ ὁ Ζήνων μεταχειρισμένος τὴν ἀρχὴν, ἐν προκείμεναις Μεσοποταμίᾳ μὲν Σαρακενοῖ, Θράκῃ δὲ κατέδραμον Οὐννοι σφοδρὰ τοῖς πρὸς τὴν ἡμετέραν, τοῦ βασιλέως ἡδοναῖς ἀκόπως καὶ πρόβλεπον ἀδίκους σχολάζοντες. (p. 120, 9—12)

Ὁ δὲ Ζήνων Ἰωάννην τὸν Σκιδθητὴν ἀπέστειλε κατὰ Ἰλλου καὶ Λεοντίου μετὰ πλείστης δυνάμεως κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν. πολέμῳ δὲ σφραγίσαντος οὐδροῦ, Ἰλλος τε καὶ Λεόντιος ἡγηθήντες εἰς τὸ Πατερικὸν κασιτέλλον ἔφυγον οὐκ ἡμετέρας μαχίμας, γόνιμι λεγόμενοι εἶναι. τότε καὶ Τρακίανδον, τὸν ἀδελφὸν Ἰλλου, ἐπὶ σιλλογῆς βαρβάρων ἀπάντια Ἰωάννης συλλαβὴν ἀπέτεμεν. (pp. 129, 31—130, 5)

Κατὰ γὰρ τὸ Βυζάντιον δημοφές ποτε τοῖς ἀσίοις τὴν διδασκαλίαν ἐροῖντες, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Οὐκαλάρους μετὰ τοῖς Ἀντίλα παῖδας ἡγουμένους τῶν Γαθῶν ἐπὶ τῆς Λέοντος βασιλείας. τοῦτον οὖν ὁ Ζήνων ἐκ Θράκης μετακινεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ὑπάρχον ἀποδείξας καὶ Θράκης ἡγουμένον, μετὰ Ἰωάννου τοῦ Σκιδθητοῦ κατὰ τοῦ Ἰλλου ἐπέμψεν εἰς καὶ μετὰ τὸ ἀποκλεισθῆναι Ἰλλου καὶ Λεόντιον εἰς τὸ Πατερικὸν κασιτέλλον καπλιτῶν Ἰωάννην πολιορκεῖν αὐτοὺς αὐτὸς πρὸς Ζήωνα ἦλθεν καὶ ἐξελθὼν ἐν τῇ Θράκῃ καὶ στρατοπεδεύμενος ἐπέβλεπε τῷ Βυζαντίῳ.

подаръци и много пари, той отстъпил и се оставил да бѣде победен, както съобщава Приск Тракиец¹.

През тази година императоръ Лѣвъ изпратилъ Зенон², стратилатъ на Изтокъ и неговъ зетъ, въ Тракия по всякаква военна работа, като заповѣдалъ да му се предаде частъ отъ собствената му войска въ помощъ. Някои по подбуда на Аспаръ насмалко щели да убиятъ Зенонъ, ако той не прадугадилъ заговора и не се спасилъ съ бѣгство въ Сердика, градъ въ Тракия.

Тѣхъ като Зенонъ але управлявалъ държавата, отначало сарацинѣти нападнали Месопотамия, а хунѣти — Тракия³, като причинявали големи щети навредъ, докато императорътъ се отдавалъ на мелеми удоволствия и на несправедливи деяния.

А Зенонъ изпратилъ Йоанъ Сцитъ съ огромна войска срещу Илусъ и Леонтийъ по суша и по море. Следъ като се завързало ожесточено сражение, Илусъ и Леонтийъ били победени и избягали съ магистратъ Пампретий, за когото се говорело, че е магьосникъ, въ крепостта Пампрій⁴. Тогава Йоанъ валовилъ Трокундъ, брата на Илусъ, който отивалъ да събира варварски [войски], и го убилъ.

[Теодорихъ]⁵, чийто баяца Валамеръ управлявалъ готѣти следъ синовете на Атила при царуването на Лѣвъ, посещавалъ някога като заложникъ въ Константинополъ най-добрите учители. Прочее императоръ Зенонъ, като го повикалъ отъ Тракия въ Константинополъ, направилъ го консулъ и управителъ на Тракия и го изпратилъ съ Йоанъ Сцитъ срещу Илусъ. Теодорихъ оставилъ Йоанъ да обсажда Илусъ и Леонтийъ, които били обградени въ крепостта Пампрій, а самъ се отправилъ срещу Зенонъ. Той излязълъ въ Тракия, където се разположилъ на станъ, и настѣпилъ срещу Константинополъ. Но само отъ съжален-

α) ὡςτε πρὸς γ, ὡς Περούσιος leg. esse subditiat Goar recte et sic corr. in m. sec. m. β) Θράξ codd.

¹ Приск — наречен Тракиецъ, понеже се родилъ въ тракийския градъ Павлонъ, е написалъ една Византийска история въ 8 книги, която обхваща събитията между 411 и 472 г., отъ гдето черпалъ Теофанъ. Избрани откъси отъ неговата история са обнародвани въ Гръцки извори за българската история, I, стр. 86—129.

² Българскиятъ императоръ Зенонъ, който билъ жененъ за дъщерята на Лѣвъ I. Арвалия.

³ Споменатото тукъ нападение на хунѣти въ Тракия се отнася къмъ началните години отъ управлението на Зенонъ. Срв. Кулаковска, История, I, стр. 360. — Успенски, История, I, стр. 331. ⁴ Крепостта Пампрій се намирала въ Исаурия, въ М. Азия. Точното ѣ местонахождение е неизвѣстно. ⁵ Теодорихъ Валамеръ е билъ дѣленъ на осемгодишна възраст като заложникъ въ Цариградъ за мира, сключенъ между Лѣвъ I (457—474) и вандалските остготи. Той прекралъ къмъ византийската столица десетъ години. Срв. Кулаковска, пос. съч., стр. 385.

καὶ μόνῃ φειδοῖ τῇ περὶ τὴν πόλιν, ὥς φασί, κρατήεις ἐπαύχεται εἰς τὴν Ὀρφεον καὶ προμαχίς ἐπὶ Ζήνωνος κατέχευται εἰς Ἰταλίαν. (p. 131, 2—13)

Τούτους ἀντίστροφαι ἀνέστηντο Ῥωμαίων Ἀναστάσιος, ἡγουμένον ὄντος Ἰωάννου τε τοῦ Σάββου, τοῦ τὴν Πίον καὶ Λεοντίου ἐκτενήδα καθελόντος, καὶ Ἰωάννου τὸ ἐπὶ ἐκτὴν Κυρτού, ἡγουμένου τοῦ Ὁρραίου στρατεύματος ἡγουμένου, καὶ Διογένης (οἱ τοὶ κόρυμπες σχολῶν ἐπύχσανον ὄντες) καὶ ἑτέρων τούτων ἐκινετῶν ἀνδρῶν. (p. 138, 6—11)

Τῷ δ' αὖτε καὶ οἱ καλούμενοι Βουλγάρων τῷ Πλινκῷ καὶ Ὁράῳ ἐπιτρέχονσι καὶ ἐκτεταρεχονσι πρὶν γινωσθῆναι αὐτοὺς. (p. 143, 26—27)

Τούτῳ τῷ ἔτι στέλλεται παρὰ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου στρατὸς Γούθων τε καὶ Βέσσων καὶ ἑτέρων Ὀρραίων ἱθύνων, στρατηγούντων τῆς ἐκ καὶ ἑξαρχόντων αὐτῆς Ἀρεοβίνδου, τοῦ Δαγαλαίφου παιδός, ἐστίον γεγονότος ἀδελφίου. (p. 145, 17—20)

Τούτῳ τῷ ἔτι Βουλγάρων, τὸν υἱὸν Πατριάρχου κόρυμπες Φαυδάρειον, οἱ ἐν Σκυθίᾳ καὶ Μυσίᾳ καὶ λοιπαῖς χώραις ἀφ' ὧνδοξοι παρ' ἐκείνων κληθέντες παρὰ Ἀναστασίου τοῦ ἐκτεταρεχόντος, οἱ δὲ κληθέντες πολλὰς μαχίδας ἀνέτελεσαν τοῦ τῶν ἑτέρων Ἀναστασίου μαχομένου, χροῶν τε εἰς ῥόγας αὐτῶν περιτόμενον πλεῖστον καὶ ὅλην εἰς σμυμάχων καὶ δαπάνων καὶ ὅσα ἅλλα ἐκτενέοντο, φασὶ δὲ οὕτως ἐν μὲν σμυμάχῳ ἔξ ἡλιδος στρατοῦ βασιλικῷ ἐκρήμονος οὖν Ὑπατίῳ στρατηγούντι αὐτῶν, υἱῷ δὲ ἀδελφῆς Ἀναστασίου καὶ Σεκουνδίνου πατρὸς, ὃν καὶ παῖδος ζῶντα ἐν φρουρᾷ εἶχεν. (p. 157, 11—19)

ние към града, както казват, се върнал в Тракия и отблъснат от Зенон, отишъл в Италия¹.

Анастасий им² противопоставил ромейска войска, предвождана от Йоан Смит, който бил потушил въстанието на Илус и Леонтий, от Йоан, по прякор Гърбавин, — и двамата военачалници на тракийската войска, от Диоген (по това време те били комити на школите) и от други достойни за похвала мъже.

През същата година така наречените българи, нападавали Илирик и Тракия³ и се завърнали, преди да се разбере за тях.

През тази година⁴ била изпратена от император Анастасий войска⁵ от готи, беси⁶ и други тракийски племена, които били предвождани от стратега на Изтока Ареобинд⁷, сина на Дагалайф, редовен консул.

През тази година⁸ православните в Скития, в Мизия и в останалите области подканили Виталиан, син на Патрикиол, комес на федератите, да се вдигне срещу нечестивия Анастасий⁹. След като се опълчил срещу него, той избил десетки хиляди от войниците на Анастасий и сложил ръка на огромно количество злато, изпращано за заплати на войниците, бойни съоръжения, припаси и други подобни неща. Казват, че в едно сражение той повалил 65 000 души от императорската войска¹⁰ заедно със стратега Ипатий, сестрин син на Анастасий, и патриций Секундин, когото заловил жив и го държал под стража.

¹ В Италия Теодорих основал остготското кралство след победата си над Одоакър. Оттеглянето на Теодорих от Цариград се отнася към 487 г. Оттогава започна и преселението на остготите в Италия. Вж. Успенский, пос. съч., I, 1, стр. 340. ² Възбуждането на Анастасий предизвикало недоволство сред исаврийците, което скоро се превърнало в бунт. Вж. Кулаковски, пос. съч., стр. 440. Срв. тук стр. 84, бел. 1. ³ Теофан съобщава за появата на българи през 5993 св. г., т. е. 501 г. от н. е. За нахлуване на българите в Илирик и Тракия съобщава под 449 и 504 г. и *Cotter Marcellinus*: MGH, AA, XI, pp. 95, 96. ⁴ Теофан съобщава за това събитие под 5997 св. г., т. е. 505 г. от новата ера. ⁵ След завземането на гр. Анкира (дн. Диярбакър) от персите в 503 г. Анастасий бил принуден да изпрати нова войска за Изток. ⁶ Бесите били клон от ил-войственото тракийско племе — сарите — и живеели по горното течение на Хеброс, дн. р. Марица, между Хемус и Родопи. Вж. Г. Кадаров, Тракийските беси, ИИД, VI (1924), стр. 81—47. Срв. Д. Дечев, Характеристика на тракийския етнически, София 1952, стр. 10, 25, 70. ⁷ Ареобинд бил назначен за адистър на източните войски. Вж. Кулаковски, История, I, стр. 453. ⁸ Събитията се отнасят към 6005 св. г., т. е. 523 г. от н. е. ⁹ Анастасий бил монофизит. Неговите политически противници изпозвавали религиозните му убеждения, за да предизвикат гражданска война. Срв. Успенский, пос. съч., I, стр. 350—352; Кулаковски, пос. съч., стр. 442—447. ¹⁰ Срещу Виталиан била изпратена 80-хилядна войска, начелствувана от племенника на Анастасий — Ипатий. Вж. *Ioannis Antiocheni Excerpta de insidiis*, p. 143, 8 sq.; тук стр. 38.

30 Извори за българската история, III

Τούτῳ τῷ ἔτει Βιταλιανὸς παραλαβὼν πάντας τὴν Θράκην καὶ Σκυθίαν καὶ Μυσίαν, ἔχων μετ' αὐτοῦ πλῆθος Ὀνόκων καὶ Βουλγάρων παρέλαβε τὴν Ἀρχαίαν καὶ τὴν Ὀδυσσέων, πύλας καὶ Κιλλίκιον, τὸν στρατηλάτην Θράκης, καὶ ἤλθε παραδείον ἕως τοῦ Βυζαντίου, φειδόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐν τῷ Σουλθενίῳ ἱστογραφίδευσεν. Ἀναστάσιος δὲ ἀπαιτῶνς πέμπει πρὸς τῆς συγκλήτου παρακαλῶν εὐφροσύνην αὐτῶν καὶ ἄλλοις σὺν τῇ συγκλήτῳ, τοὺς τε ἑξαρχοφάντας ἐπισκόπους ἀνακαλεσθαι...¹ Ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Θράκης, ὃ δὲ Βιταλιανὸς προσέειπεν, ἵνα καὶ οἱ πύργους ἐκείνης σχολῆς τοῦτο ἐμύσωσαν, καὶ Μεταδόκιος καὶ Φλαβιανὸς οἱ ἀδελφεοὶ ἐβλήθησαν τοὺς ἰδίους θυμῶνας, ὁμοῦς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι, καὶ οὕτω κρατηθῇ ἡ σύνοδος, ἐρχομένου καὶ τοῦ Ῥώμης καὶ πάντων τῶν ἐπισκόπων, καὶ κοινῇ κρίσει δοκιμασθῇ τὰ κατὰ τῶν ἀρτοδόξων τοιμαρθέντα, τοῦ δὲ βασιλέως καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων τε καὶ λαῶν ἐμυσῶντων καὶ βελιωσάντων ταῦτα ὕψω γίνεσθαι, εὐρήνη γέγονεν καὶ ἐπαύξεν ἐν τῷ ἴδιῳ. Σεκουνδίνος δὲ ὁ πατριάρχης, γαμβρὸς Ἀναστασίου ἐν ἀδελφεῷ πατρὶ δὲ Ὑπατίου, εἰς τοὺς πόδας Βιταλιανοῦ προσπεσὼν πολλοῖς δάκρυον Ὑπάτιον τὸν ἴδιον εὐδὸν ἐκ τῶν ἐν Μυσίᾳ δεσμῶν ζῶντα ἀπέλαβεν. Οὐ μόνος δὲ, ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης, ἐρχόμενος ἐπὶ Θεοδωρίχον χραιζομένον Βιταλιανῷ Ἐνδόδιον τὸν ἐπίσκοπον ἐπεμψε καὶ Βιταλιανὸν ἀρχιερέα εἰς τὸ κρατηθῆναι τὴν ἐν Ἡρακλείᾳ σύνοδον, ἥλθον δὲ ἐπισκοποι ὡς δεκάοικτοι ἐκ δεσφῶν τῶντων οἱ τοὺς ἐμπαρθέντες ἐπὶ τοῦ παρανόμου βασιλέως καὶ Τιμοθέου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἀνεχώρησαν ἑκαστοὶ. ὃ γὰρ ἀσεβὴς βασιλεὺς παρὰ τὸς συνθήκας λάθρα ἐδήλωσε τῷ πάπῃ Ῥώμης μὴ παραγενέσθαι, τῷ γὰρ Βιταλιανῷ σέσωκεν τὴν πέρας τοῦ πέμφει αὐτὴν εἰς Ῥώμην πρὸς τὸ παρενεσθῆαι τὸν πάπῃ ἐν τῷ κρατηθῆναι τὴν σύνοδον ἐν Ἡρακλείᾳ. πᾶς δὲ ὁ λαὸς καὶ ἡ σύγκλητος παρεστάς βλαδέρον Ἀναστάσιον ὡς ἐπίσκοπον, ὃ δὲ παράνομος ἀναίδως ἔλεγε νόμον εἶναι μελεδόντα βασιλεὺς καὶ ἀνάγκην ἱστασθῆναι καὶ ψεῦδεσθαι. ταῦτα ὁ παρσνομώτατος ματαχάσθη.

α) Post ἀνακαλεσθαι tacitam subesse statuit De hoc sic fere explemdam: οὐδὲν ἐκδομένον συγκλητέον.

¹ 6006 с. г., т. с. 514 г.

² Миселоний — цариградски патриарх (496—511).

арх на Ангитохия (505—512).

³ Ормизд — римски папа (514—523).

⁴ Тимотея — цариградски патриарх (511—517).

⁵ Манихейство — религиозно дуалистично учение, възникнало в Мала Азия през III в.

През същата година¹ Виталиан превзел цяла Тракия, Скития и Мизия, като водел със себе си много хули и българи. Той превзел Анхиало и Одиспол, заловил стратега на Тракия Кирил и стагнал, плячкосвайки, чак до Константинопол. Като пощадил града, той се разположил на стан в Состений. Анастасий, изплашен, изпратил някои сенатори, полканейки Виталиан да се помирят, като самият той положи клетва заедно със сенаторите, че ще се върнат заточените епископи [и ще се свика събор] в Травкийска Хераклея. Виталиан добавил като условие да се заключат в същото и началниците на всяка школа, а несправедливо нагонените Македоний² и Флавиан³ да вземат съответните си престоли, както и всички останали епископи, и така да бъде свикан съборът, като дойде и самият епископ на Рим, както и всички епископи, и с общо решение да се прецени онова, което се вършило срещу православните. След като императорът, сенатът, останалите първенци и войските се заключи и потвърдили, че ще бъде направено така, бил сключен мир. Така [всички] се завърнали в земите си. А патриций Секундин, зет на Анастасий по сестра и баща на Ипатий, се хвърлил в краката на Виталиан и с много съзли успял да си върне жив собствения си син Ипатий от плен в Мизия. Ормизд⁴, епископът на Рим, по настояване на Теодорих, който бил благосклонен към Виталиан, изпратил епископ Енодий и архидякон Виталиан за свикването на събор в Хераклея. Дошли около 200 епископа от различни места. Обаче те се разотшли, без нищо да свършат, излъгани от безбожния император и от константинополския епископ Тимотея⁵. Защото нечестивият император, нарушавайки споразуменieto, съобщил тайно на римския папа да не идва. А пък на Виталиан бил дал послание да го изпрати в Рим на папата, та папата да пристигне за свикването на събора в Хераклея. Но целият народ и сенатът открито хулели Анастасий като клетвопрестъпник. А беззаконникът безрамно твърдял, че има закон, който повелява на императора при нужда да престъпва клетвата си и да лъже. Така поступил най-беззаконният съмниленник на манихейте.⁶

Τούτω τῷ ἔτει Βασιλευσὶς ἀρπαξαίφως κατὰ Ἀναστασίον διὰ τὴν εὐσεβείαν πολλὰ κατὰ τοὺς ἑαυτὸν Ἀναστασίον στρατοπέδους καὶ τῇ λουστῇ πολιτείᾳ ἐπέδεικνυτο, ὡσαύτων καὶ ἀρπάζων καὶ ἀρπαλλίζων καὶ τέλος πρὸς ἕβρον ἔκτιστον στρατιάν τινι μὲν φόβου ἐκπύρηνεν. (pp. 160, 13—161, 17)

Τῷ δὲ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης^α διὰ φόβον τοῦ βασιλέως κινουμένης Τιμοθέου τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ, μὲν ἐπισκοπῇ τοῦ Ἰλλυριοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος συνελθόντες εἰς ἕν δὲ ἐγγράφον δηλογίας ὡς ἀπὸ ἰδίου ὑποσηπολίτου ἀπέστειραν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ εἰς Ῥώμην πέμψαντες τῷ Ῥώμης κομικῶν ἐγγράφῳ συντίθεντο, τὸν δὲ Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον Θεόδωρον δὲ ἱεροσολῶν πατριάρχην ἐνομάζει ἀλόγως, μὴ εἰδὼς τὸ διαί. (p. 162, 19—25)

Καὶ ἐβασίλευσεν Ἰουστινὸς ὁ εὐσεβὴς ἀπὸ αὐτοῦ, ἀνὴρ προσβύτης καὶ πολέμιος, ἀπὸ στρατιωτῶν ἀρξάμενος καὶ ἕως τῆς συγκλήτου προσέτας, Ἰλλύριος τῷ γένει. (p. 164, 16—18)

2. In Bosphoro Cimmerio pax restituitur

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει προσηρμή τοῖς Ῥωμαίοις γυνή τις ἐκ τῶν Ὀθύνων τῶν λεγόμενων Σαβίρη, βασίλειος, ὀνόματι Βωαρίξ^β, χήρα, ἔχουσα μετ' ἐαυτῆς Ὀθύνων χιλιάδας εἰς, ἧς κατεδουλοῦντο τῶν Ὀθύνων μετὰ μετὰ τὴν τοῦ ἰδίου ἀνδρός Βαλάχ ἀποβολήν. αὕτη τοῖς προσηρμένους παρὰ Κονσταντίνου, βασιλέως Περσῶν, δύο βήρας ἀπὸ ἄλλων ἔθνους Ὀθύνων ἐνδοτέρας, ὀνόματι Στίρας καὶ Γλόνις, τοῖς συμμαρτήσιν αὐτῷ καὶ Ῥωμαίων, παρέλαβεν ἢ αὐτὴ Βωαρίξ παρόντος διὰ τῆς χάριτος αὐτῆς ἐπὶ τὰ Περσῶν μετὰ χιλιάδων αὐτῶν καὶ κατέκρινεν, καὶ τὰ μὲν ἑκα βήρα αὐτῶν, τὴν λεγόμενον Στίρασαν, συλλοβισμένη δέσμευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν τῷ βασιλεὶ ἐπέμψας, τὸν δὲ Γλόνην ἐν τῷ πολέμῳ ἔσφαξεν. καὶ αὕτη γέγονε σύμμαχος καὶ εὐφρενὴ τῷ βασιλεὶ Ἰουστινιανῷ.

През тази година¹ Виталиан се надигнал срещу Анастасий поради илютевопрестъпничеството и причинил много злини на Анастасиевите войски и на цялата държава, като убивал, грабел и обезоръжавал войници. И най-после за гавра продавал един войник за един фолис.

Понеже от страх пред императора епископът на Солун влязъл в споразумение с константинополския патриарх Тимофей, 40 епископа на Илирик и Еяла се събрали заедно и чрез писмено изложение се отцепили от него като от свой митрополит. Те проводили пратеници в Рим и се споразумели писмено да бъдат в общение с римския епископ. Историкът Теодор² нарича неоснователно солунският епископ патриарх, без да знае защо.

Вместо Анастасий се възцарил благочестивият Юстин³, мъж възрастен и много опитен, илириец по род, който започнал като войник и се издигнал до сенатор.

2. Омиротворяване на Кимерийския Босфор

През същата тази година⁴ минала на страната на ромеите със сто хиляди хуни една жена варварка, цювица, от хуните Савири, на име Боварикс⁵, която управлявала земите на хуните след като загинал нейният мъж Валах⁶. Боварикс заловила двама царе на друго хунско племе от по-вътрешните области, на име Стиракс и Глонис⁷, които минавали през страната ѝ с двадесет хиляди души на път за Персия, привлечени от персийския цар Кавал като негови съюзници срещу ромеите. Тя ги изстребила и като заловила единия цар, на име Стиракс, изпратила го окован на императора в Константинопол, а Глонис убива в сражение. По такъв начин тя се съзавила и установила мир с византийския император.

α) Θεσσαλονίκης ἐκ, Θεσσαλονίκης β). β) Βωαρίξ ἐκ. Βωαρίξ f, Βωαρίξ xz, Βωαρίξ A, Βόβα Mal.

¹ Теофан съобщава за това събитие под 6007 св. г., в 515 г. от н. е. ² Събитието се отнася към 6008 св. г., т. е. 516 г. ³ Става дума за Теодор Агапист, църковен историк от първата половина на VI в. Неговата „Църковна история“ обхваща времето от 313 до 527 г. От нея е черпана Теофан. Срв. Moravcsik, op. cit., p. 519—520. Откъси от него са дадени тук, стр. 175—176. ⁴ През 6010 св. г., т. е. 518 г. ⁵ Теофан съобщава за това събитие под 6020 св. г., сиреч 528 г. от н. е. ⁶ Името Боварикс е преведено от Малала (Malalas, op. cit., pp. 430, 22; 431, 8) под формата Βόβα. Срв. за това Moravcsik, Byzantinoturcica, II, pp. 107—108. По всяка вероятност втората част на името Βωαρίξ отговаря на лат. rex. ⁷ Валах — вожд на собирите (около 520 г.). У Малала (op. cit., p. 431, 2) името е преведено под формата Βιλάχ. Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, op. cit., II, pp. 83—85. ⁸ Стиракс и Глонис били преводители на нахканските хуни (около 527 г.). Срв. Moravcsik, op. cit., II, pp. 114, 292—293.

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτι καὶ ὁ πλησίον Βοσπόρου ῥῆξ τῶν Ὀννῶν, ὁνόματι Γορδάς^α, προσερχόμενος τῷ βασιλεὶ καὶ ἐγένετο Χρυσάινος καὶ ἐμπορεύσθη καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς καὶ πολλὰ αὐτῷ ποροσχηρῶς δῶρα ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν φυλάττειν τὰ Ῥωμαϊκὰ καὶ τὴν Βόσφορον πόλιν. ἦντος ἐκλήθη ἐκ τοῦ συνελεύειν Ῥωμαῖους ἀπὸ χρημάτων βόας κατ' ἔτος (Βόας φραγός ἐκάθητο δ' ἐκεῖ καὶ ἀκριβοῦς συμμεταῖον Ῥωμαῖον^β καὶ κριβοῦσιν φυλάττειν τὴν πόλιν διὰ τοὺς Ὀννοὺς καὶ Ἀπαιεῖν εἰς συστειλὰς τὴν βοῶν. ἦν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει συναλλάγματα πολλὰ Ῥωμαίων καὶ Ὀννων, ὁ δὲ γινόμενος Χρυσάινος ῥῆξ τῶν Ὀννων ἀπελθὼν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν εἶρε τὸν ἰδιὸν ἀδελφὸν καὶ διαγνώσκον αὐτῷ τὴν τοῦ βασιλέως ἀρετήν καὶ φιλοτιμίαν, καὶ διὰ Χρυσάινος γένονεν καὶ λαβὼν τὰ ἀγάλματα, ἃ ἐσέβοντο οἱ Ὀννοι, αὐτὰ ἐχόντωνσιν, ἦσαν γὰρ ἀργυρὰ καὶ ἡλεκτροῖα καὶ χαλκῶσταις οἱ Ὀννοι, συμπαιρῶντες μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀπέλθοντες ἐκράσαν αὐτὸν καὶ ἐπαίσαν ῥῆγα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μουαγερν^γ καὶ φοβηθέντες, μὴ ἐκζητήσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι, ἦλθον αἰφνης ἐν τῇ Βοσπόρου πόλει καὶ ἐβόωνσιν τὸν τρεβοῦντον Δαλμάσιον καὶ τοὺς στρατιώτας, καὶ ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε τὸν ἀπὸ ὑπάτων Ἰωάννην, τὸν ἔργονον Ἰωάννου τοῦ Σαΐθου, υἱὸν δὲ τοῦ πατριάρχου Ῥαφίνου, μετὰ βοηθούσας Σαυθῶνης πολλῆς, καὶ ἐσφράδηντες κατ' αὐτὸν ἅμα καὶ Γούδιον διὰ γῆς ἀπὸ Ὀδισσοπόλεως καὶ Βαδοῦριον στρατηγόν, καὶ ἀκούσαντες οἱ Ὀννοι ἐβόων ἀφανῆς γενόμενοι, καὶ γέγονεν εἰρήνη ἐν Βοσπόρῳ, καὶ ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι δρόβος. (pp. 175, 12—176, 17).

3. De Diospolitano episcopo

Τοῦτον τῷ ἔτι Ἡσάας, ἐπίσκοπος Ῥόδου, καὶ Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοπος Ἀμοσπόλεως τῆς Θυρakis, καθρεβήσαν ὡς παιδερασταὶ ἐφραθέντες, καὶ ἐταμορήθησαν δευτέρως ἀπὸ τοῦ βασιλέως, καυλοτομηθέντες καὶ πομπεδοστές, τοῦ

През същата година и царят на хуните на име Грод¹, който живял близо до Босфора, минал на страната на императора, като се покръстил и станал християнин. Императорът го приел и като му дал много дарове, изпратил го в страната му да охранява ромейските предели и града Босфор². Понеже плащал ежегодно данък на ромейците във волове вместо в пари, този град се нарекъл Боон форос. Юстиниан поставил там известен брой ромейски войници и трибун да пазят града от хуните и да изискват определения данък във волове. В този град имало оживена търговия между ромей и хуни. А царят на хуните, като станал християнин, отишъл в страната си и намерил [там] своя брат, комуто разказал за любовта и уважението на императора и за това, че станал християнин. После взел статуйте³, които хуните почитали — те били направени от сребро и електрон⁴ — и ги стопил. Разярили, хуните се споразумели с брат му, отишли и го убили. И направили цар неговия брат Муагерис⁵. Но като се уплашили да не би ромейците да поискат да отмъстят за него, те отишли неочаквано в Босфор и убили трибуна Далмаций и войниците. Научавайки това, императорът изпратил бившия консул Йоан, внук на Йоан Скит и син на патриций Руфин, с голяма скитска войска. Той се отправил срещу тях по суша от Одисопол заедно с Годица и стратега Бадурий. Като чули това, хуните избягали и изчезнали. Тогава настанал мир в Босфора и ромейците, без да се страхуват от нищо, го завладели.

3. Епископът на Диосполис

През тази година⁶ били низложени, понеже били заловени като мъжеложици, Исая, епископът на Родос, и Александър, епископът на Диосполис в Тракия. Те били жестоко наказани от императора, като били скотени и развеждани из града, а същевременно глашатаят

^α Γορδάς emz, Χορδῆς d, Γορδ Mal. ^β κατ' ἑτος paktor codd., supplement de Boor ex A et Mal.

¹ Грод бил предводител на хуните в областта на Меотиското езеро (дн. Азовско море). Разказът на Малаза (Malazae Synopographia, op. c., p. 431, 17) за Грод не се съгласува със сведенията на Теодфан. От неговите думи може да се заключи, че Грод отстъпил мястото на своя брат. Златарски, История, I, I, стр. 49, е изтъквала спеленето на Малаза в смисъл, че Грод нападнал брат си и го принул да отстъпи. ² Градът Босфор, известен под името Пантекапейон, се намирал на левия бряг на Кимерийския Босфор. ³ За наличността на статуи у хуните вж. В. Беневидес, Врата на първобългарите, ГСУФ, XXXV, I, 1939, стр. 36 и сл. ⁴ Сплав от злато и сребро (около 52% злато и 48% сребро), известна под името било злато. ⁵ Муагерис — предводител на хуните около Меокиа. Йоан Малаза (op. c., p. 432, 12) дава името му под формата Μουγιά. Живял е около 527 г. Срв. Моргански, Byzantinoturkica, II, pp. 192—193. ⁶ През 602 г. е. г., т. е. 529 г.

μήκος βούντος „ἐπίσημοι ὄντες τὸ τίμον σχῆμα μὴ ἐνυβρίζετε“, καὶ ἐξέδωτο ὁ βασιλεὺς νόμους ἀφορροῦς κατὰ τῶν ἀσελεγκάτων, καὶ πολλοὶ ἐτιμωρήθησαν, καὶ ἐγένετο φόβος πολλὸς καὶ ἀσφάλεια. (р. 177, 11—17).

4. De origine Belisarii

Ἡμεῖς τοι δὲ ὁ Βελισάριος ἐκ Γερμανίας, ἢ Θερσῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν μεταξὺ μένει. (р. 189, 19—20)

5. Pompeiopolis terrae motu diruitur

Τούτῳ τῷ ἔτει ἐπάρθεν ὑπὸ θεομηνίας Πομπειόπολις τῆς Μισίας. ὁρμήσθη γὰρ ἡ γῆ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ, καὶ ἐκράσθη τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως μετὰ τῶν ἀσπυρίων, καὶ ἦσαν ἐπὶ τῇ γῇ, καὶ οἱ φωναὶ πάντων ἠκούοντο βοῶντων ἐλεηθῆναι, καὶ πολλὰ ἐδοκίμαστο ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ ἐκχορήγησαι καὶ βοηθηθῆναι αὐτοῖς, καὶ τοὺς ζήσαντας ἐρισιμύησατο. (р. 216, 17—22)

6. Bulgari Scythiam Misiamque aggrediuntur

Τούτῳ τῷ ἔτει ἐμάχησαν οἱ Βούλγαροι, δύο ῥῆγε: μετὰ πλείονας Βουλγάρων καὶ δρογγῶν^α, εἰς τὴν Σκυθίαν καὶ Μισίαν, στρατηλάτην ὄντος τῆς Μισίας Ἰουστινῶν καὶ τῆς Σκυθίας Βασουάριον, οἱ τινες ἐξεληθόντες κατὰ τῶν Βουλγάρων συνέβαλον πόλεμον, καὶ ἐσφύγη Ἰουστινὸς ὁ στρατηλάτης ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐγένετο ἀντ' αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Φλωρεντινὸς καὶ ἦλθεν οἱ Βούλγαροι^β ἕως τῶν μερῶν τῆς Θερσῆς, καὶ ἐξῆλθε κατ' αὐτῶν ὁ στρατη-

νικαλ: „Вие, които сте епископи, не се гаврете с честния сан“. А императорът издал строги закони срещу блудниците и мнозина били наказани. Настанал голям страх и сигурност.

4. За произхода на Велизарий

Велизарий¹ произхождал от Германия, която лежи между Тракия и Илирик.

5. Земетръс в Помпейопол

През тази година пострадал от божият гняв Помпейопол², град в Мизия. Земята се пропукала от земетресение и погълнала половина от града заедно с жителите, които се намерили под земята. И чували се гласовете им, които викали за милост. Императорът дал много подаръци, за да бъдат изкопани и да им се подпомогне, а оживелите надарил.

6. Българи нападат Скития и Мизия

През тази година³ се раздвижили българите — двама техни „царе“ с множество българи и с дронга⁴ — срещу Скития и Мизия, когато стратилат⁵ на Мизия бил Юстин, а на Скития — Бадуарий. Теви, като излезли срещу българите, завързали сражение и стратилат Юстин⁶ бил убит в сражението, а вместо него станал военачалник Константин, синът на Флоренций. И българите дошли чак до областите на Тракия. И излезли срещу

а) Βούλγαροις z. b) καὶ δρογγῶν om. dh. καὶ δρογγῶν? om. μετὰ πλείονας, Βούλγαροι καὶ δρογγῶν? ex. A moti sunt Vulgarum duo reges, Vulgar scilicet et Drogo. c) Βούλγαροις z.

¹ Известният военачалник на имп. Юстиниан (527—565). ² През 6028, т. е. 536 г. Местоположението на град Помпейополис не е уточнено. Според един автори този град се намирал в Горна Мизия, на около 35 км северно от Наксос (дн. Нави), а според други той се намирал в Киликия. Срв. E. Honigsmann, A propos de Pompeiopolis de „Mysie“, Byzantion, XXII (1952), pp. 301—304. ³ Теофан отнася това събитие към 539 г. (св. г. 6031). Златарски, История, I, 1, стр. 51—52, го датира в 538 г. ⁴ Иосиф Мавала започва разказа си за същата случка с думите: „Επὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας δύο στρατηγοὶ οὐκ ὄντες ἀγαθόντες μετὰ πλείονας εἰς τὴν Σκυθίαν καὶ τὴν Μισίαν“ (Malalas, op. cit., p. 442, 8—10). Сякош по това той говори само на двама предводители (στρατηγοὶ) на хуните (т. е. на първобългарите). Близо по значение до текста на Мавала е преводът на Анастасий Бяблинчевар: „moti sunt Vulgarum duo reges, Vulgar scilicet et Drogo“ (Theophanes, Synopographia, II, p. 141, 11). Въз основа на неговия превод надтеат С. de Boer предлага конъектурата: „μετὰ πλείονας, Βούλγαροι καὶ δρογγῶν“ — като допуска, че Βούλγαροι и δρογγῶν са лични имена. Di Cange, Glossarium graec., s. v., обяснява думата като cisterga militum. Ф. Успенский, К истории крестянского землевладения в Византии, ЖМНП, ССХХV (1883), 2, стр. 68 сл., смята, че под „други“ тук се разбират славянски дружини или заруги, и тълкува това място: „длинный Болгаре, взяв с собою дружи (дружина или заруги) славянские“. Златарски, История, I, 1, стр. 52—53, като съпоставя сведенията на Мавала с това на Теофан, отхвърля тълкуването на Успенский и смята, че Теофан е перифразирал текста на Мавала, прибавяйки към него καὶ δρογγῶν в смисъл на „cisterga militum“, т. е. на войскови тълпи от неопределена народност, увлечени от хуно-българите. Следователно, ако Теофан е искал да обозначи славянски войски, би употребил самото име на славяните, което му е било добре известно. Може би в извора на Теофан става дума за двама вождове на първобългарите: Булгар (епошии) и Дронг. За епошия Булгар срв. Leonis Diaconi Historiae, ed. Bonn, p. 103, 23. ⁵ Както личи от контекста, „стратилат“ отговаря на „strateg“ (magister militum). ⁶ Византийски военачалник по времето на Юстиниан, брат на Бадуарий. Срв. Malalas, op. cit., p. 437, 18—20.

λάτης Κωνσταντίνος καὶ Γώδιλος καὶ [ἀκούσας] ὁ στρατηλάτης τοῦ Ἰλλυριοῦ, Ἀκούμ² ὁ Ὀννος³, ὃν ἐδόξατο ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ βασιλείου καὶ μέσων βαλόντες τοὺς Βουλγάρους⁴ ἔμακρον αὐτοὺς καὶ ἀπέκταναν πλῆθος πολλὰ, καὶ ἐξείνασαν παῶν τῶν πραιδῶν καὶ ἐνίκησαν κατὰ κράτος φρονέοντες καὶ τοὺς δύο βῆρας αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ἡνωσμένῳ αὐτοῖς μετὰ χαρᾶς ἐπῆντησαν αὐτοῖς ἄλλοι Βούλγαροι⁵, καὶ οὗς ἀπὸ κόπου ὄντες οἱ στρατηλάται δέδωκαν αὐτοῖς ῥῆμα, καὶ κατεδίδωσαν αὐτοῖς οἱ Βούλγαροι καὶ τοῖσιν αὐτοῖς φεύγοντες, Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Ἀκούμ καὶ Γώδιλον, καὶ ὁ μὲν Γώδιλος μετὰ τοῦ παρχιμῆρον αὐτοῦ κόμης τὸν οὖλον ἐξείλησεν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος οὖν τῷ Ἀκούμ συνέλκυσθῆσαν ζῶντας καὶ τὸν μὲν Κωνσταντῖνον δέδωκεν λαβόντες χίλια νομισματά, καὶ ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν δὲ Ἀκούμ ἐκράτησαν εἰς τὴν ἰδίαν παρῖδα μετὰ καὶ ἄλλων αἰχμαλώτων. (pp. 217, 26—218, 17)

7. Mundo Romanis socius fit

Τούτῳ τῷ ἔτει προσερχθήντι Ῥωμαῖος Μούνδος ἐκ τοῦ γένους τῶν Γηραιῶν καταγόμενος, οὗτος Γέροντος, οὗτος μετὰ τῆς τελευταίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἦλθε πρὸς Ῥῆγον, τὸν θεῖον αὐτοῦ ἀπὸ μητρὸς, βῆρα ὄντα τοῦ Σερμίου. καὶ γνώσας τοῦτο ὁ βῆς Ῥώμης, ὁ Θεοδώρας, πέμψας πρὸς αὐτόν, καὶ πεσθεὶς ἀπέλθε πρὸς αὐτόν καὶ ἦν μετ' αὐτοῦ σιμωχόμενος αὐτῷ. μετὰ δὲ τῆς τελευταίας Θεοδώρας ἦλθεν ἐπὶ τὸν Λεοντίον ποταμὸν καὶ ἡγήσατο τὸν βασιλέα Ἰουστινιανόν· εἶτα ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ καὶ ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ πολλὰ αὐτὸν φιλοτιμωόμενος ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν υἱὸν αὐτοῦ ἀπέλυσεν ἐκείνης, πομπὰς οὖν στρατηλάτην τοῦ Ἰλλυριοῦ, καὶ ἐν τῷ παρεγνεσθαι αὐτὸν εἰς τὸ Ἰλλυριόν, ἐξῆλθον οἱ Βούλγαροι πλῆθος πολλόν, καὶ ὁρμήσας καὶ αὐτὸν πάντας ἀπέκταναν, καὶ ἀπέσπειραν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν ἡγεμόνον αὐτῶν μετὰ καὶ ἄλλων, καὶ ἐπόμπησαν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐγένετο εὐμένη βασιλεὺς ἐν τῇ Θεῶν, μηκέτι γολυμάντων τῶν Ὀννων παρῶσι τὸν Ἰουστινιανόν. τοὺς δὲ αἰχμαλώτους τῶν Βουλγάρων ἔπειραν ὁ βασιλεὺς εἰς Ἀρμενίαν καὶ εἰς

τῶν στρατιλατῶν Κωνσταντῖν καὶ Γώδιλα, καὶ στρατιλατῶν τοῦ Ἰλλυριοῦ — хунът Акум, когото императорът бил възприел от светото кръщение. Като обкръжили българите, започнали да ги секат и избии голямо множество, отнели им цялата плячка и ги победили съвършено, като убили и двамата им „царе“. И когато се завръщали назад с радост, срещнали ги други българи и понеже стратилатите били изморени, обрънали им гръб. А българите ги преследвали и уловили с ласо бягащите Кωνσταντῖν, Акум и Годи́ла. Годи́ла, като срязал с меч си ласото, избягал, а Кωνσταντῖн и Акум били хванати живи. Кωνσταντῖна върнали, като получили хиляда номизми, и той дошъл в Кωνσταντιнопол. Акума пък задържали в отечеството си заедно и с други пленници¹.

7. Mundo stava съюзник на Византия

През тази година² преминал на страната на ромеите синът на Гисем, Мундо³, който произхождал по род от гепидите и който след смъртта на баща си бил отишъл при Рига⁴, негов вуйчо по майка, „цар“ на Сирмиум. Като научил това, Теодорих, кралят на Рим, изпратил да го повикат. Мундо се съгласил, отишъл при него и станал негов съюзник. След смъртта на Теодорих той отишъл при река Дунав и помолил император Юстиниан да бъде под негова власт. След това Мундо отишъл в Кωνσταντιнопол. Императорът го почел богато заедно със сина му, направил го военачалник на Илирик и го отпратил. При пристигането му в Илирик излезли българите в голямо множество, а той потеглил срещу тях и избил всички. Измежду пленниците изпратил в Кωνσταντιнопол началника им заедно с някои други пленници, които били прекарани през хиподрума. И настанал дълбок мир в Тракия, понеже хуните вече не се осмелявали да преминават Дунава. Пленените българи импе-

2) Ἀκούμ h, Ἀκούμ Mal. b) Ὀννος degm, Ὀννος h. c) Βούλγαροι eodd. praeter d. d) Βούλγαροι om. em.

¹ Теофан дава тук едно важно сведение за военната тактика и въоръжението на първобългарите.
² През 602 г. е 640 г. ³ Мундо бил хунин (гепид или хун), който минал на византийска служба и достигнал дъниността стратег. Теофан отнася това събитие към 640 г. Срв. Златарски, I, 1, стр. 54. — Дубчев, Балканският Юстиниан, стр. 233—234. — W. Ensslin: PWRE, XVI, col 1559—1560, s. v. Mundo. — Бурман, Възросли на историята на първобългарите, стр. 17—18, като съставял запаметените сведения на латинските и византийските хронисти, основателно приема, че това е станало през 630 г.
⁴ Византийските автори обикновено наричат аварските кнзе *ripas* (= *ruges*). В някои от кодексите е дадено името *Рѣгън*. Matkalas (op. s., p. 450, XIX) го нарича с името *besanvilas*.

Λιζιαν, καὶ κατεσφύρασαν ἐν τοῖς τοιμαρίαις ἀριθμοῖς. (pp. 218, 31—219, 16)

8. Pontus Euxinus per ripam Thraciae diffunditur

Τούτῳ τῷ ἔτει ἐπινέσθη ἡ θάλασσα τῇ Θράκῃ ἐπὶ μίλια δ' καὶ ἐκάλυψεν αὐτὴν ἐπὶ τὰ μέρη Ὀδессου καὶ Λιονισοπόλεως καὶ τὸ Ἀφροδισιον καὶ πολλοὶ ἐπινέησαν ἐν τοῖς ἕδασι, καὶ πάλιν τῷ τοῦ θεοῦ προστάγματι ἀπεκατέστη ἡ αὐτὴ θάλασσα εἰς τοὺς ἰδίους τόπους. (p. 224, 29—33)

9. De cultu habituque Avarum

Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ εἰσῆλθεν ἔθνος ἐν Βυζαντίον παρὰ δόξαν τῶν λεγόμενων Ἀβάρων, καὶ πόσις ἡ πόλις συνέτρεχεν εἰς τὴν θείαν αὐτῶν, ὥς κατέποιε ἑαρωμένοι κοῦτοις ἔθνος, εἶχον γὰρ τῆς κοῦας διασθεν μακρὰς πόσας, δεδεμένους περισθίοις καὶ πεπλεγμένους, ἡ δὲ λοιπὴ φορεῖται αὐτῶν ὁμοία τῶν λοιπῶν Οὐννων¹, οἷτοι φονήτες ἐκ τῆς ὕλης χάρας ἦλθον εἰς τὰ μέρη Σερβίας καὶ Μυσίας καὶ ἐπεμψαν πρὸς Ἰουστινιανὸν πρέσβεις αὐτοῦται δεσφύρα αὐτούς. (p. 232, 6—13)

10. Slavi Hunnique Thraciam pervasant

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ἐπινέστησαν οἱ Οὐννοι² καὶ οἱ Σλάβοι τῇ Θράκῃ πλείστη πολλὰ καὶ ἐπολέμησαν αὐτὴν καὶ πολλοὺς ἐφόνευσαν καὶ ἡχμαλώτευσαν. ἐπίσταν δὲ καὶ Σέρβων τὸν στρατηλάτην, τὸν ἰδὼν Βάκχον τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ τὸν Ἑδερίον, τὸν στρατηγὸν Καϊσινιδίου, τοῦ ἡγεστάτου κυβικουλαρίου καὶ πρωτοστόλου, εἰδόντες δὲ τοῦ κέρους τοῦ Ἀνωταρινοῦ τόπους πᾶς πεπτακίας ἐκ τῶν οὐνοῦν, εἰσελθόντες ἡχμαλώτευσαν ἑως Δρυϊνῆς καὶ Νιμφῶν καὶ Χίτου κόμης καὶ πάντες ἔστησαν ἐν τῇ πόλει μετὰ τῶν ἑσπαρχόντων αὐτῶν. αὐτοὶ δὲ γνοὺς ὁ βουλὰς ἐδημώτευσεν πολλοὺς καὶ ἐπεμψεν εἰς τὸ μακρὸν τεῖχος καὶ συγκροσάτους πολέμους ἑκά πολλοὶ ἀπέθανον τῶν Ῥωμαίων καὶ σχολαρίων, λοιπὸν ἐπέλευσεν δ'

раторът изпратил в Армения и Лазика³ и ги включил във войсковите отреди.

8. Черно море залива Тракийското крайбрежие

През тази година⁴ морето се разляло в Тракия до 4 мили и я покрило при областите на Одессос, Лионисопол и Афродисияс⁵. И мнозина се удавили във водите. И отново това море по божие повеление се върнало в своите места.

9. Аварска носия

През същата година⁶ дошъл във Византия странен народ, наречен авари. И целият град се стекъл да ги гледа, понеже не били виждали такъв народ. Защото те имали отзад много дълги коси, вързани с панделки и плетени, а оставалата им носия била подобна на [тази на] другите хуни. Те, като избягали от своята земя, дошли в областта на Скития и Мизия и изпратили пратеници при Юстиниан с молба да ги приеме.

10. Славяни и хуни опустошават Тракия

През същата година⁷ се опълчили срещу Тракия големи множества хуни и славяни, нахлули в нея и избили и пленили мнозина. Заловили и стратилата Сергей, син на презвитер Вакх, и стратега Едерм, син на Калоподий, преславния кубикуларий⁸ и препозит⁹. А като намерили някои места от Анастасиевата стена разрушени от земетресение, нахлули и опленили чак до Дрипия¹⁰, Нимфите¹¹ и селото Хитос¹². И всички избягали в града заедно с имуществото си. Императорът, когато узнал това, наbral мнозина [от гражданите] и ги изпратил при Дългата стена. Там те извършали сражение и мнозина от ромеите и школяриите¹³ загинали. После императо-

a) τοῖς λοιποῖς Οὐννοις κ. b) οἱ ante Οὐννοι om. yz, Οὐννοι emx. Οὐνοι h. c) οἱ ante Σλάβοι om. z.

¹ Лазика, област на източния бряг на Черно море в Южен Кавказ, известна в древността под името Колхид, дн. Абхазия. ² Сербинето се отнася към 6036 св. г., т. е. 544 г. ³ Афродизияс е град в северната част на Тракийския Херсонес, близо до дн. Сароски залив. Вж. Hirschfeld: PWRE, I, col. 2726—27, s. v. Aphrodisias. ⁴ Сербията се отнася към 558 г. ⁵ През 6051 св. г., т. е. 559 г. ⁶ Кубикуларияте били дворцови еunuхи, които прислужавали на византийския император и съпругата му. Вж. Brehier, op. c., p. 128. ⁷ Препозитът (praepositus sacri cubiculi) бил началник на кубикуларияте и надзорник на императорските покои. Вж. Brehier, op. c., p. 128. ⁸ Местност между Анастасиевата стена и Цариград. Точното ѝ местонахождение е неизвестно. ⁹ Местност близо до пътя, който водел от Анастасиевата стена към Цариград. Вж. Janin, op. c., pp. 412—413. ¹⁰ Селце, разположено край пътя, който водел от Анастасиевата стена към Цариград. Точното му местонахождение е неизвестно. Вж. Janin, op. c., pp. 245—246. ¹¹ Схочари — войници от схолите, които прислужавали към охраната на императора.

βασιλεὺς καὶ κατασχεθῆσαν τὰ ἑσπερία καὶ
 ῥα καὶ αἱ ἄγρια τράπεζαι αὐτῶν ἐξ
 τῆς πόλεως, καὶ παρερρίπαιον τὸς πόδας πό-
 ρας τοῦ τείχους τοῦ Θεοδοσιακοῦ αὐτῶν σχολῶν
 καὶ οἱ προκίετρος καὶ οἱ ἀρσενιοὶ καὶ πῶσα
 ἡ σύγκλητος. ἰδὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι ἐπιμένον-
 ὤν οἱ βάρβαροι, ἐκέλευσε Βελισάριον τὸν πα-
 τριῶνον ἐξελεῖν κατ' αὐτῶν μετὰ ἐτέρων τῆς
 συγκλήτου. ὁ δὲ Βελισάριος ἔλαβε πῶσαν τὴν
 ἱπποὶν, τῇ τε βασιλικῇ καὶ τοῦ ἱπποκοῦ καὶ
 τῶν εἰσογῶν οὖων καὶ παντὸς ἀνθρώπου, ὅπου
 ἦν ἱππὸς καὶ ἀπλῆτος λαὸν ἐξήλθεν εἰς Χίτον
 κόμησιν καὶ ἐποίησε φουκόταν καὶ ἔρξατο μά-
 χην ἐξ αὐτῶν τινὲς καὶ φονεῖον. καὶ ἐκέλευσε
 καταρῖνα λένδρα καὶ σφαιρεῖα ὀπισθεῖν τοῦ
 ἐξορῶντος αὐτῶν, καὶ ἔγινετο ἐκ τοῦ ἀνέμου
 κοροστός μέγας, καὶ ἐπύρεν ἐπάνω τῶν βαρ-
 βάρων. οἱ δὲ νομίσαντες, ὅτι πλῆθος πολὺ
 εἶσιν, ἔσκηον καὶ ἤλθον εἰς τὰ μέρη τοῦ ἁγίου
 Στρατονίκου εἰς τὸ Λένκασον, μαθόντες δὲ ἐκ
 τῶν κατασπῶντων, ὅτι παρερρίπαιον πολλὰ ἔσκη-
 ον εἰς τὰ τεῖχη Κωνσταντινουπόλεως, ἤλθον εἰς
 τὰ μέρη Τζουρούλου^α καὶ Ἀρκαδιουπόλεως
 καὶ τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου Ζουπαρῶν καὶ
 ἔμεινον ἐκεῖ παρακαθήμενοι ἕως τὸ ἔσκηον
 πᾶσαι μετὰ δὲ τὴν ἑσπέρην τοῦ πάσχα ἐξήλθεν
 ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶντες τῆς πόλεως σὺν αὐτῷ
 ἐν Σηλυβρίῳ^β ἐπὶ τὸ κτίσιον τοῦ τείχους τὸ μακ-
 ρόν, ὅθεν οἱ βάρβαροι εἰσῆλθον. καὶ ἔμεινον
 ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ βάρβαροι ἐξοὺ τῆς πόλεως περι-
 ἐκρίνον ἕως τοῦ Ἀγίουστοῦ. λοιπὸν ἐκελεύσεν
 ὁ βασιλεὺς γενέσθαι πλοῖα διάκρυμνα, ὥστε
 ἀπικεῖσθαι εἰς τὴν Δανούβιον καὶ ἀπαιτῆσαι τοὺς
 βαρβάρους περὶ τοῦ καὶ πολέμου αὐτοῦς.
 τοῦτο γινώσκοντες οἱ βάρβαροι παρεκάλουν διὰ
 πρεσβευτοῦ ἀνδρόνους ἔλθαι αὐτοὺς περὶ τοῦ
 πρὸς Δανούβιον. καὶ ἐπεμεινεν Ἰουστινῶν, τὸν
 ἀνεγρόντα αὐτοῦ καὶ κοροπαλάτην, καὶ διέσωσεν
 αὐτοὺς. (pp. 233, 4—234, 12)

рът заповядал да приберат сребърните
 съдове и сребърните свети трапези, които
 се намирали извън столицата, а школи-
 те, протекторите, нумерите¹ и целият
 сенат пазели всички врати на Теодосие-
 вата стена². Но когато императорът³
 видял, че варварите постоянствуват, за-
 повядал на патриций Велизарий да излезе
 срещу тях с други от сената. Велизарий
 взел всички коне, както императорските,
 така и от конната войска, и от богоугод-
 ните домове, и от всеки човек, който
 имал кон. И като въоръжил войска, изля-
 зал в селото Хитос, направил окоп, започ-
 нал да пленява някои от варварите и да
 ги избива. Той заповядал още да отсека
 дървета и да ги влачат зад войската. От
 вятъра се вдигнал много прах и се по-
 нествал над варварите. А те, като помисли-
 ли, че са голямо множество, избягали и
 дошли в местността Св. Стратоник, в
 Декатон⁴. Но когато узнали от съглед-
 вачите, че има голяма стража по стените
 на Константинопол, дошли в областта на
 Цурулон, Аркадиопол и Св. Александър
 Зупарски⁵, където останали в очакване
 до светата пасха. След празника на пас-
 хата императорът и всички в града заедно
 с него излезли в Силимерия, за да за-
 строят Дългата стена там, през където
 навлезли варварите. И останал импера-
 торът там до м. август. Също така и
 варварите се навъртали вън от града чак
 до август. После императорът заповядал
 да построят двукръмни кораби, за да
 отиде до Дунава, да посрещне преминава-
 щите варвари и да влезе в сражение с
 тях. Когато узнали това, варварите по-
 молили чрез пратеник да ги остави да
 преминат безопасно Дунава. И той из-
 пратил своя племенник и куропалат⁶
 Юстин⁷ и ги прекарал.

α) Τζουρούλου dh, Τζουρούλου c, Τζουρούλου pr, m. corr. e Τζουρούλου g. β) Σηλυβρία df, Σηλυβρία h
 Σηλυβρία em.

¹ Схолите, протекторите и нумерите били отделни войскове части от императорската гвардия.
² Теодосиевата стена била построена в 413 г. на разстояние един километър с.-з. от Константиновата
 стена, като включвала в чертите на града и Влахерните. Вън от нея се намирали предградията на
 Цариград. Вж. Janin, op. c., pp. 38—39. ³ Император Юстиниан I. ⁴ Декатон — местност на
 Цариград, на десет мили западно от Цариград. Там се намираха църквата Св. Стратоник. Сра. Janin,
 Via Egnatia, на десет мили западно от Цариград. Там се намираха църквата Св. Стратоник. Сра. Janin,
 op. c., p. 107. ⁵ Св. Св. Александър Зупарски, сиреч „Дрианзърски“, тук е означен известният
 манастир Александър Рински, който завършил нивата си в гр. Дрианзър (дн. с. Карацирак) по вре-
 мето на император Максимиан. Сра. Д. П. Димитров, пос. съч., стр. 157—158. ⁶ Куропалатът заемал
 една от най-висшите длъжности при византийския двор. По-късно тази длъжност се превърнала в
 почетна титла. Куропалатът заемал четвърто място след кесаря, сената и nobilissima. Вж. Н. Скабалла-
 нович, Византийское государство и церковь в XI веке, СПб. 1884, стр. 151. ⁷ Бъдещият император
 Юстин II.

Καὶ Ἐπεμψεν ὁ βασιλεὺς Μάρκελλον κομ-
στρατηλάτην καὶ ἔδωκεν αὐτοῦ ἄνευτον μετὰ
πλήθους στρατοῦ, τοῦ ἀναρράσσασθαι τὴν πύλιν
καὶ τὴν "Περσίδα". ἐπὶ δὲ Ἀπριλίῳ μηνὶ
παρελήφθη καὶ ἡ Ἀνατολική πόλις τῆς Θρά-
κης ἐπὶ τῶν αὐτῶν Ὀσων. (pp. 236, 25—
237, 1)

11. De Iustini origine Thracica

Τούτῳ τῷ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰδ', ἡνδικ-
νῆνος ἰδ', ἱβραῖνον Ἰουστινός, ὁ ἀνεμὸς
Ἰουστινιανού, σπαρθείς ἰπὸ Ἰωάννου πατριάρ-
χου τοῦ ἀπο σχολαστικῶν. ἦν δὲ τῷ γενεῖ
Θυρᾷ, μεγαλόφυχός τε καὶ εἰς πάντα ἐνδύ-
ξιος, φιλοκτίστης. (p. 241, 26—30)

12. Avares terras Romanas aggrediuntur

Τούτῳ τῷ ἔτει ἦλθον οἱ Ἀφάρεις εἰς τὰ
μέρη τοῦ Λαυενθίου, καὶ μαθὼν ὁ βασιλεὺς
ἀπέστειλε Τιβέριον, τὸν κόμητι τῶν ἐκασκου-
φόρων, κατ' αὐτῶν καὶ συμβάλλειν αὐτοῖς ἡγή-
σθαι αἰρηθῆσθαι. ἰπ' αὐτῶν, καὶ ἀποβαλὼν
πολλοὺς ἐπιστράφηκεν. (pp. 246, 32—247, 3)

18. De Tiberii origine Thracica

Τούτῳ τῷ ἔτει μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, ἡνδικτιῶ-
νος ἰβ', ἱβραῖνον Τιβέριος σπαρθείς ἰπὸ
Εὐθυμίου πατριάρχου, ὅς προέβλεπται. ἰπ' αὐ-
τῶν, καὶ αὐτοῖς Θυρᾷ. (p. 249, 22—24)

14. Romani Avaribus tributa solvere pollicentur

Τῷ δ' αὐτῷ μηνὶ προσβύουσιν οἱ Ἀβα-
ρες πρὸς τὸν αυτοκράτορα Μαρτίνον, οἱ πρὸ
ὀλίγου χρόνου τὸ Σέρμον χειραρσένον, πόλιν
τῆς Εὐρώπης ἐπίσημον, ἔχοντες καὶς ἡθοῦ-
κοντα χίλιοι τοῦ χρόνου, οἱς ἐλάμβανον κατ'
ἔτος παρὰ Ῥωμαίων προσηθῆναι ἄλλος κ' ὁ
δὲ βασιλεὺς εὐρήνης ἐνέμενος τοῦτο κατεδίδετο.
ἦτορος δὲ καὶ ἐλέγαντα, ζῶν Ἰνδοῖον, ἐκ-
παμφθῆναι αὐτῷ πρὸς θέαν καὶ ὁ βασιλεὺς
τὸν μείζονα πάντων ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν καὶ
τοῦτον θεασάμενος πάλιν ἐπέμψεν αὐτόν πρὸς
τὸν βασιλέα, δμῶς καὶ κλέοντ' ἡγοῦντ' ἦτορος

8) καὶ τὴν Περσίδα от. А.

Императорът изпратил своя племен-
ник¹, военачалника Маркел, с много
войска, за да освободи града и² Персия.
През месец април бил превзет от хуните
и Анастасиопол в Тракия.

11. Тракийският произход на Юстин

През същата година³ на 14 ноември,
индикт 14, се възцарил, коронясан от
патриарх Иоан Схоластик⁴, Юстин, пле-
меникът на Юстиниан. Той бил по род
тракиец, великодушен и способен във
всичко, голям строител.

12. Аварите нападат Византия

През тази година⁵ дошли аварите
в придунавските области. Императорът,
шом узнал това, изпратил срещу тях
комита на екскувитите Тиберий. Той
влязъл в бой с тях, но бил победен при
внезапно нападение и се оттеглил, като
изгубил много от хората си.

13. Тракийският произход на Тиберий

През тази година, м. октомври, 12
индикт, се възцарил Тиберий⁶, коронясан,
както се казва, от патриарх Евтихий⁷.
И той също бил по род тракиец.

14. Ромеите обещава да плащат данък на хогана

През същия месец⁸ аварите, които
малко време преди това превзели Сир-
мун, забележителен град в Европа, про-
водили пратеници при император Мав-
рикий и поискали да бъдат прибавени
нови двадесет хиляди към осемдесетте
хиляди номизми⁹, които взимали всяка
година от ромеите. Императорът, понеже
желал мир, се съгласил на това [Хага-
нът] поискал да му бъде изпратен за
арелище и индийското животно слон.
Императорът му изпратил най-големия
от всички слонове. Но той, шом го виждал,
го върнал обратно на императора. Пояс-
кал също да му се изпрати златно легло.

¹ Събитията се отнасят към 562 г. ² На това място в ръкописите има пропуск. ³ Съ-
битията се отнасят към 563 г. ⁴ Цариградският патриарх Иоан III Схоластик (565—577). ⁵ Тео-
фан отнася тези събития към 574 г. Кулаковскай, История, II, стр. 346—347, ги датира около 570 г.
⁶ Император Тиберий II бил коронясан на 26 септември 578 г. Вж. Кулаковскай, История, II, стр. 380.
Теофан съобщава за това събитие под 6071 св. г. (578—579). ⁷ Цариградски патриарх (562—565,
577—582). ⁸ През м. май на 583 г. ⁹ Сиреч 80 000 мизмизма.

σταλῆναι αὐτῶν ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ ταύτην ἀπέ-
σταλεν, αὐτὸς δὲ καὶ ταύτην ἀπέστειλεν
ἐπιτάλῃ αὐτῇ, ἥτις δὲ πάλιν ἄλλος κ' ἡλια-
δας προσεθῆναι ταῖς εἰς τοῦ δὲ βασιλεὺς μὴ
καταδεχάμενος, στρατεύσας ὁ Χαγάνος τὴν
Σερρῶνα πάλιν κατέσχευε καὶ πολλὰς ἐκείνης
πόλεις ἐχειρόσκηκε τὰς ἐπὶ τὸ Ἰλλυριὸν τε-
λοῦσας, παρέλαβε δὲ καὶ τὴν Ἀγγυλὸν, ἥπει-
λε δὲ καὶ τὰ Μακρὰ τεῖχη κατασπῆσαι, ὁ δὲ
βασιλεὺς Ἐλπίδιον τὸν πατρίκιον οὐκ Κομεν-
τιόλῳ παύσας πρὸς τὸν Χαγάνον ἐξαπέστειλεν,
καὶ ὁ βράβευρος ἐπὶ ταῖς τῶν πύργων συνθή-
κας εἰρήνην ἄγιστον καθομολόγησεν. (pp. 252,
31—253, 14).

15. Chaganus Slavorum gentes contra
Thraciam movet

Ὁ δὲ Χαγάνος^α τὴν εἰρήνην διαλύσας δούλῳ
ἔστειλεν, τὰ γὰρ Σκλαβόνων^β ἔθνη κατὰ τῆς
Θράκης ἐβόσκησαν ἢ νυν παρέρχοντο μέχρι
τῶν Μακρῶν τεύχεων πολλὰν ἰλυσαν ποιού-
μενα, ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ τοῦ παλατίου στρατεύ-
ματα ἔστειλεν τῆς πόλεως καὶ τοὺς δήμους
φυλάττειν τὰ Μακρὰ τεῖχη ἐκέλευσεν, καὶ Κο-
μεντιόλῳ στρατηγὸν χειροτονήσας καὶ ἐξοπλίσας
κατὰ τῶν βρυβόρων ἀπέστειλεν, ὁ δὲ ἀδοκίμως
ταῖς βρυβόροις ἐπιτετοῦν πολλὰ πλήθη ἀνέλε
καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀπύλασεν, παρέρχόμενος δὲ ἐν
Ἀδριανούπολιν^γ ἀερίεργον Ἀρδραγαστῶν^δ πλήθη
Σκλαβόνων μετὰ αἰχμαλωτοῦς ἐντρομέμενος^ε καὶ
τοῦτο ἐπιτετοῦν τὴν αἰχμαλωτοῦς διέκοψε
καὶ νύκτωρ μεγάλῃ περικέλευτο. (p. 254, 3—13).

16. Avares foedus rumpunt et oppida
Romana expugnant

Τούτῳ τῷ ἔτει ὁ τῶν Ἀβάρων^α Χαγάνος τὰς
οὐκ ἐπὶ διαλύσας τὴν αἰ^β Μοσόν^β καὶ Σκεθίαν
κατεπολέμει δεσπῶς καταστρέψας τὴν αἰ^γ Ρα-
πάριαν καὶ Βονορίαν^δ καὶ Ἀκίς^ε καὶ Δορό-
στολον^ς καὶ Ζάρδαν^ζ καὶ Μαρτζανόπολιν, ὁ
δὲ Κομεντιόλος ἐπὶ τὴν Ἀγγυλὸν ἦλθε καὶ
διελὼν ἐδ' ἐστράτευσε τοὺς ἄδοκίμους ἐν τῶν
ἀκατόντων^δ διασπῶν καὶ τὴν μὲν ἀχρηστὴν δέ-
καμα μ' ἡλιαδας φυλάττειν τὸν χάριμα κελεύει,
τοὺς δὲ ἐπιλέκτους ἐξασπληνούς^ε ὄντας παρὰ
λιβάν^ζ δύο ἡλιαδας παρέδωκε τῷ Κίστῳ καὶ

Императорът му изпратил и него, но
хаганът и него върнал, като не го на-
мерил за достойно. И отново поискал
да бъдат прибавени към стоте хиляди
номизми други двадесет. Понеже импе-
раторът не се съгласил, хаганът се
отправил на поход, разрушил града Син-
гидунум и превзел много други градове,
които се намирали под властта на Илирик.
Той превзел и Анхиало, а заплашвал да
събори и Дългата стена. А императорът
проводил като пратеници при хагана
патриций Елпидий и Коменциол. И вар-
варинът се съгласил да съблюдава мир
при условията на договора.

15. Хаганът повдига славянските пле-
мена срещу тракийските земи

Хаганът побързал да наруши с измама
мира¹, като накарал славянските племена
да грабнат оръжие срещу Тракия. Те
достигнали чак до Дългата стена, като
отвеждали много пленници. А императо-
рът, като извел вън от столицата двор-
цовите войски и демите, заповядал им
да пазят Дългата стена. Той назначил
за стратег Коменциол и като въоръжил
войска, изпратил я срещу варварите. Ко-
менциол връхлетял неочаквано върху ава-
рите, избил голямо множество и ги про-
гонил. Когато стигнал в Адрианопол, той
заварил Ардрагаст², който водел мно-
жество славяни, заедно с пленници. Ко-
менциол го нападнал, освободил пленни-
ците и спечелил голяма победа.

16. Аварите нарушават договора
и превземат ромейски градове

През тази година³ хаганът на ава-
рите, като нарушил договора нападнал
Скития и Мизия и страшно разрушил
Рацария, Бонония, Акис⁴, Доростол,
Залдапа и Марцианопол. А Коменциол
стигнал в Анхиало и разделил войската,
като отделил негодните от храбрите. На
ненадеждната четиридесетхилядна вой-
ска заповядал да пазят стана, а отбра-
ните, на брой шест хиляди, отвел. От
тях две хиляди предал на Каст, две хи-

α) Chaganus Avarum A, b) Σκλαβόνων g, c) Ἀρδραγαστῶν x Th. Sim., Ἀρδραγαστῶν cfm A, Ἀρδραγαστῶν d.
d) Βονορίαν c, Βονορίαν d, Κορονίαν h, Κορονίαν y, Κισσόνιον g, Βονορίαν A, e) Ἀκίς hy nec. om. c.
f) Δορόστολον g, Ζάρδαν g, Ζάρδαν dh, Ζαρδάνα y, Ζαρδάνη nec. om. c, Zandara A.

¹ През 6076 сл. г., 584 г. ² Ардрагаст бил един от вождовете на откъснуднавските славяни.
Вж. П. Н. Трубецкой, Восточнославянские племена, стр. 180. ³ 6079 сл. г., 587 г. ⁴ Тук стават
дума за града Аквила (ad Aquas), дн. Бургаски бани, който у Прокопий (Procopius, op. c. III,
2, p. 126, 19) гласи "Акис".

δύο τῷ Μαρτίνῳ, καὶ τὰς δύο αὐτὸς ἀνελθὼν κατὰ τῶν βοσκόρων χωρεῖ. ὁ δὲ Κάσιος ἐλθὼν ἐπὶ τὰ Ζάρδανα^ε καὶ τὸν Αἰμον^б, εὐρών^с τοὺς βοσκόρους ἡμελημένους πολλοὺς δέφθεν. αἰχμαλωσίᾳ δὲ κρατήσας πολλὰς δορυφόρους ἀποσείων ἰδίῳι, Μαρτίνος δι' εἰς τὸ περὶ Τέρμα^д τὴν πύλιν γενόμενος, τῷ Χαγάνῳ ἀμφοδοκίῃσας περιπεσὼν πολλοὺς τῆς αὐτοῦ διπλῆμους ἀνέκλειν, οἷον αὐτὸν φανή τὴν σκηνήν πρὸς αὐτὸν ἐπιδόξαι. ὁ δὲ Μαρτίνος ἐπιδόξον νικῶν ἀράμενος πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐπαρχεῖται, ἐνθα ἐπηγγέλται ἀναιμένον αὐτοῦ. ὁ δὲ Κομεντιόλος δαδὶ κατασχεθεὶς εἰς Μαρκιανόπολιν ἐπέσχευεν. οἱ δὲ μὴ εἰδότες αὐτὸν ἐπιστάντες τὸ ἴδιον στρατεύματα καὶ ἐπὶ τοῖς σκευατοῖς τοῦ Αἰμον^б σπερσασθενομένη. ἰδὼν δὲ ὁ Μαρτίνος τὸν Χαγάνον διακυρῶντα τὸν ποταμὸν πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐπαγγέλλεται. ὁ δὲ Κάσιος τὸν ποταμὸν διαπεράσας καὶ πληθάσας τοὺς προσέχοντες τὸν Ἀβάρων^г τῆς μάχης κρατεῖ. σκαπὸν δὲ υἱὸς δοίμονος ἐποθύσας οὐκ ἀνέστρεφεν ἐπὶ τὴν σκηνήν. τῇ δὲ ἐπιστῇ κρατήσας τὰς διαβάσεις ὁ Χαγάνος ἀνέκλεισεν αὐτὸν. περισχέζεται τοῖν ὁ λαὸς, καὶ ἕκαστος οὐκ ἔχει διπλῆμας διὰ τοῦ ἄλλου δούλου. ἠνέχοντο τοῖν τὰς παρὰ τῶν βοσκόρων καὶ καταμνηστούσαν, ποῦ ἐκέρχεται Κάσιος, καὶ τοῖτον ζωγροῦσας περισχέζον καὶ ἠνέκλειον. ὁ δὲ Χαγάνος διὰ τῆς μεσημβρίας ὁδεύσας κατὰ τῆς Θυρίας^з χωρεῖ καὶ τὰ Μακρὰ^и τεῖχη κατέλαβεν. ὁ δὲ Κομεντιόλος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Αἰμον^б κρατούμενος ἐξῆλθε οὖν τῷ Μαρτίνῳ, καὶ καταλαβὼν τὸν Χαγάνον ἀναιμάκτον διὰ τὸ τὴν πληθὺν τῶν βοσκόρων περισχέσθαι τῇ θυρίδι, πρώτη φυλακὴ καὶ αὐτοῦ χωρεῖ. καὶ ἦν αὐτῷ μέγα τὸν ἐπείκειν τὸ κατόρθωμα, εἰ μὴ ἔχρηται τικροσάλη τοῦ Γυχαίματος. ἔως γὰρ ζῶον τὸν φανὸν διασπέρσας, ἕκαστος τὸν διασπέρει ἐπὶ ζῶον προσπαθεῖ τὸν φανὸν ἀπορθεῖσαι τῇ παρῶν φωνῇ „τόρνα, τόρνα, φράτερ“^к. καὶ ὁ μὲν κάσιος τῆς ἡμέρας τὴν φωνήν οὐκ ἠθόνηται. οἱ δὲ λαὸ ἀποφύοντες καὶ τοὺς πολεμίους ἐπιστρέφει αὐτοῖς ἐπιστρέφοντες εἰς φωνὴν ἐπιδόξαι, „τόρνα, τόρνα“^л μέγιστος φωνῆς ἀνακλά-

ляди на Мартин, а двете хиляди взел самият той и се отправил срещу варварите. Каст пък, като отишъл към Залдана и Хемус, намерил варварите без охрана и погубил мнозина. Той взел много пленници, които предал на оръженосците си да ги пазят. Мартин, като дошъл в околността на град Томи, нападнал неочаквано хагана и набил голяма част от войската му, така че той едва се спасил с бягство. Мартин спечелил прекрасна победа и се завърнал при стратега, где то той им бил съобщил, че ще ги чака. А Комендиол, обхванат от страх, се върнал в Марцианопол. Военачалниците, като не го намерили, събрали войските си и се разположили на стан при теснините на Хемус. Мартин, като видял хагана да преминава реката, отишъл при стратега. Каст пък, като преминал реката и като се приближил до предния отред на аварите, победил ги в сражението. Но по съветите на никакъв въз дух той не се завърнал при стратега. На следния ден хагана завзел проходите и го обградил. И така, войската се разцепила и всеки, колкото имал сила, започнал да бяга през гората. Прочее някои били уловени от варварите и надали къде бил скрит Каст. А тези, като го уловили жив, ликували и тържествували. Хагана се отправил на юг, преминал Тракия и стигнал Дългата стена. А Комендиол, който се криел в горите на Хемус, излязъл с Мартин. И като заварил хагана най-неподготвен, понеже множеството варвари били разпръснати из Тракия, нападнал го по времето на първата стража. И този подвиг щил да бъде едно от най-големите му дела, ако по някаква случайност начинанието му не пропало. А именно, когато едно животно обърнало товара си, някой извикал на бачиния си език¹ към господаря на животното да изпрати товара му: „Тогна, torna, frater!“² Но господарят на мулето

ε) Ζάρδана α, Ζαρδана om. acc. ε, Ζαρνίδα em. Ζαρνίδα. f Τζάρνδα z, Ζαρνίδα A. б) καὶ τὸν Αἰμον om. y, τὸν Αἰμον g, τὸν Αἰμον c, τὸν Αἰμον om. spir. d, τὸν Αἰμον h. c) καὶ εὐρών yz. d) Τέρμα acc. e conl. Τούρνα yz. Τούρνα g, εὐ μὲν h Mean A. e) Αἰμον g, Εἰμον d, Εἰμον cy, Εἰμον h. f) Αἰμον g, Εἰμον efz, Εἰμον h, καὶ Αἰμον om. m.

¹ Както се вижда и от контекста, „бачин език“ означава латински език — езика на старите римляни, аз чиято потомци се смислява византийците. Срв. P. Kállas, Τόρνα-Εὐρώπος γλώσσα, „Εστὶν ἡμεῖς ἡμεῖς“ Βυζαντινὸν αἰῶνα XIV (1938), p. 298 sq. — P. Năsturel, Toma, torna fratre, Studii și cercetări de istorie veche, VII (1956), 1—2, pp. 179—187. ² „Низад, низад, брате!“ Това като военна команда се среща и у Пекло-Марино (Arriani tactica et Mavrich milit. militaris libri XII, p. 83). Цялата военна терминология по времето на император Маркиан и Тракия е латинска (ibidem, pp. 79, 80, 81, 83 et passim). Срв. Kállas, op. c., p. 298 sq. — П. Мутафчиев, Българи и румъли в историята на Дунавските земи, София 1927, стр. 180. За употребата на frater между войниците срв. Dölger, Die „Familie“ der Könige im Mittelalter, Historisches Jahrbuch, 1940, p. 410, n. 43. Срв. „τόρνα, τόρνα“ у Теофанит Симоната (Simocatta, op. c., p. 100. 20), който предава силния разказ.

ζόντες, ὃ δὲ Χαγάνος μεγάλην δαίαν περιβα-
λόμενος ἀρσενῶς ἐβριχεν, καὶ ἦν ἰδεῖν Ἀβάρ-
ρους τε καὶ Ῥωμαίους ἀλλήλους διαδιδράσκον-
τας, μηδενὸς ἡσυχίας. ὃ δὲ Χαγάνος ἀπολαβὼν
τὰς δυνάμεις τὴν Ἀπηνάρια πόλιν παρεκάλεσεν.
ἐβράν δὲ Βανοῦν, τὸν τῆς πόλεως μαγιστὸν,
ἰνελεῖν αὐτὸν ἐπειράτο. ὃ δὲ Βανοῦς παρεκάλε
χρήματα ἵκανά αὐτῷ παρέχειν, εἴπειρ τὸ εἶναι
αὐτῷ φιλοτιμώμενος· οἱ δὲ τοῦτοι δεσμεύσαντες
τὴν πόλιν ἀνέστησαν. αὐτὸς δὲ ἔρχεται τοὺς τὴν
πόλιν ἀποδόντας ἀνήσασθαι αὐτὸν, ἀπαιτούμενος
δοῦα ὑπὲρ τῆς πόλεως ἡγωνίστατο. πολῖταις δὲ
τις τὰ πλήρη ἀπέπειθε μὴ τοῦτο ποιεῖν, λόγος
δὲ τοῦτον τῇ Βανοῦ γυναικὶ παρενέειπαι.
ἐπεὶ τοῦτον κατεφροσίνθη ὁ Βανοῦς, ὑποχρεῖτο
τῷ Χαγάνῳ παραδόναι τὴν πόλιν, καὶ πολιορ-
κῆται ἄρσενον συνηγμένους, διὰ κρῶν ὑπο-
μαύσουν, τὴν πόλιν παρέλαβεν. μαθόντες δὲ
οἱ βαρβάροι τὸ τεχνουργημα πλείους καὶ ἄλλας
πόλεις ἐδοιλάσασθαι καὶ μετὰ πολλῆς οὐχυνό-
σιας ἐπέστειραν. ἀποκοσάντες δὲ οἱ Βυζάντιοι,
ὅτι Καστὸς ὑπὸ τῶν βαρβάρων αἰχμάλωτος
γένεσεν, μεγάλως λυδορῶντες κατὰ Μανρικίου
ἔρχοντο καὶ εἰς φανερὰν τοῦτον ἐβλαστήμουν.
(pp. 257, 11—259, 7)

Εὐφρίτης δὲ βαθεύς τὴν ἀνατολήν κατελα-
βαίνους, Ἀβαρακὸς ἐπὶ τὴν Εὐρώπην ἐβόμει
πόλεμος, οὗ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Μανρικίος
τὰς δυνάμεις ἀπὸ ἀνατολῆς ἐπὶ τὴν Οὐρῶν
μετέθηκεν.

Τούτῳ τῷ ἔτει ἀρχομένον τοῦ ἔαρος, καὶ
τῶν τορμάκων τὴν Θούρη κατελάβοντο,
ἐβλήθη σὺν αὐτοῖς ὁ Μανρικίος ἰδεῖν τὰ ἐπὶ
τῶν βαρβάρων κατατρομαγμένα. ἡ δὲ αἰγρότητα
καὶ ὁ ποικίλος καὶ ἡ οὐχυνότης παρεκάλεον
τὸν βασιλεῖ μὴ ἀποτονεῖν πόλεμον, ἀλλὰ
στρατηγῷ τοῦτον ἐχρεώσαι· ὃ δὲ οὐ κατέθε-
ξαιτο, ἐβλήθη δὲ αὐτῷ ἐν τῷ Ἐβδόμῳ γέ-
ροντι ἡλίον εὐλεπεῖν. (pp. 267, 31 — 268, 7)

не чул вика, а войниците чули това и
като предположили, че неприятелите ги
нападнали, обхърнали се в бяство, ви-
кайки със силни викове: „Тогна, тогна“.
Хаганът пък, обхванат от голям страх, не-
удържимо побягнал. И могло да се види
как аварите и ромеите бягат едни от
други, без никой да ги преследва. А хага-
нът, като събрал отново силите си,
обсади град Апенария¹. И като зало-
вил Бузас², началника на бойните ма-
шини на града, поиска да го убие. А
Бузас обещал да му даде много пари,
ако му подари живота. Но те го вързали
и поставили пред града. Той помолил
гражданите да го откупят, като разказ-
вал колко много се е сражал за града.
Обаче един гражданин убедил тълпата да
не изпълни молбата му. Говорело се, че
той имал връзки с жената на Бузас. И
тъй, понеже Бузас бил пренебрегнат, той
обещал на хагана да му предаде града, и
като сглобил обсадна машина, която се
нарича „овен“, превзел града. Аварите,
като усвоили тази машина, поробили и
много други градове и се завърнали с
много пленници. А жителите на Кон-
стантинопол, щом узнали, че Каст бил
заловен в плен от аварите, отправили
големи ругатни срещу Маврикий и започ-
нали открито да го хулят.

Докато дълбок мир³ владеел в Из-
тока, в Европа бушувала войната с ава-
рите⁴. Затова императорът Маврикий
превел войските от Изток⁵.

През тази година⁶ в началото на
пролетта, когато войсковите части при-
стигнали в Тракия, Маврикий излязъл с
тях да види разрушенията, причинени от
аварите. Императрицата, патриархът и
сенатът умолявали императора да не ръ-
ководи самият той лично военните дей-
ствия, а да ги предостави на стратег.
Обаче той не се съгласил, а след като
отишъл в Евдомон, станало слънчево за-
тъмнение.

¹ У Теофилакт Симоката (*Simocatta*, op. c., p. 101, 10), името на този град е предадено под фор-
мата „Апηνάρια“. С. de Boor (*Theoph. Confessor*, II, p. 571) отбелязва, че Теофан е предал погрешно
името на града Апенария под формата „Апηνάρια“ — др. Ряхово, Русенско. Обаче от контекста на Теофан
и на Теофилакт Симоката (*Simocatta*, op. c., p. 101, 10) е ясно, че става дума за град във вътрешността
на страната, на юг от Източна Стара планина. Кулаковски, *История*, II, стр. 452 бел. 1, приема, че
превземането на Апенария може би трябва да се отнесе към началото на похода. Следователно в изло-
жението на Теофилакт Симоката и Теофан има известна непоследователност. ² Бузас, тракиец по
происход, бил военачалник в град Апенария през 587 г. Срв. В. Бешевлиев, Участието на траките в
обществения живот на провинция Тракия и на Източната римска империя, ИВИ, I—II, (1951), стр. 280.
³ Теофан съобщава за това под 6002 св. г., т. е. 590 г. от н. е. За събитията вж. Кулаковски, *История*, II, стр. 448—457. ⁴ Т. е. от малоазиатските теми на империята. ⁵ Т. е. на следната 591 г.

17. *Legati Slavorum regiones septentrionales incolentium ad Chaganum mittuntur*

Τῷ δὲ ἑσπερίῳ ἄνδρες χρῆς Σλάβανοι το γένος, μηδὲν τι αἰδηρῶν περιβαλλόμενοι, ὅσοι Ῥωμαίων ἐκρατήθησαν, καθόρας μίανος βασίζοντες, ὃ δὲ βασιλεὺς ἡρώτι, πόθεν τι αὐτῶν καὶ ποῦ τίς διατρεφὴς ἐποιεῖντο; αἱ δὲ τὸ αὐτῶν γένος ἔφασαν περιμένειν Σλάβανος πρὸς τῷ τέλει δὲ τοῦ δικαίου φρενέειναι ἀκαιοῦ τὸν δὲ Χαγάνον πρὸς αὐτοῖς προσβίαν πέμψαι καὶ δῶρα τοῖς ἐθνήσιν αὐτῶν τοῦ συμμαχῆσαι αὐτῷ κατὰ Ῥωμαίων. οἱ δὲ ταξίαρχοι αὐτῶν ἀπέστειλαν αὐτοῖς ἀπολογησάμενοι τῷ Χαγάνῳ, ὅτι αἱ δυνάμεις διὰ τὸ μικρὸς τοῦ ὁδοῦ ἀποστελεῖν αὐτῷ συμμαχῆσαι. ἀκαιομένους γὰρ μηχανῇ ἔφασκον ποιήσασθαι ὁδοπορίαν καὶ οὕτως τοῖς Ῥωμαίοις περιπεσεῖν· πῶς δὲ περὶ φέρειναι ὥς μὴ εἰδότες ἐπὶ περιβολέσθαι τὰς τῆς χώρας αὐτῶν ἀποστάσεις τὸ αἰετοῦ. ὃ δὲ αὐτοκράτωρ θαυμάσιος τὴν τε ἡλικίαν καὶ τὰ μεγέθη τοῦ σώματος αὐτῶν, ἐπαινοῦς εἰς Ἡρόκλητον αὐτοῖς παρεπεμψεν, καταλαβόντι δὲ τὴν Ἀγγύλον, καὶ μηδὲν, ὅτι πρὸς εἰς τὴν Βουλάνιον Περσὴν τε καὶ Φράγγων παρεγένοντο, ἐπείσθεν ἐς τὰ βασίλεια. (pp. 268₂₄–269₁₀)

Τοῦτον τῷ ἔπει ὁ Χαγάνος ἔλκει προσθήκης τοῖς συνθήκαις λαμβάνειν, ὃ δὲ αὐτοκράτωρ τοῖς λόγοις τοῦ βασιλέως οὐ παρεδίδωκεν, διὰ τοῦτο ὁ Χαγάνος ἡρώτι πάλιν τὸν πόλεμον καὶ πολιορκίαν τῇ Σιγγιδνῇ καὶ συγκαταπέσειν κατὰ τὴν Σύγκλητον. ὃ δὲ αὐτοκράτωρ συγκατῆρξεν τῆς Εὐρώπης χειροτονεῖ τὸν Πρίσκον, ὃ δὲ Πρίσκος Σάλβιανον ἐποστράτηγον παύσης προεβίβειν ἐπέλευσεν καὶ κατὰ τὸν βασιλέως χωρήσαντες συγκαταπεσεῖν πόλεμον, καὶ νῦν αὖτε Ῥωμαῖοι, ὃ δὲ Χαγάνος τοῦτο διηκόως, ἀνταβόν τὰς δυνάμεις ἑαυτοῦ πρὸς πόλεμον. ὃ δὲ Σάλβιανος ἰδὼν τὰ πλήθη καὶ καταπληγεὶς πρὸς Πρίσκον ἀφιστῆται, γινώσκων δὲ ὁ Χαγάνος τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐνοχόλησιν εἰς Ἀγγύλον ἐξέρχεται ἥτοι εἰς τὸν ὄχιον Ἀλέξανδρον καὶ τοῦτον τῷ παμρόχῳ πύρι πυροδίδωκεν, μεταβὰς δὲ εἰς τὰ δεξιότερα ἐπὶ χειρὶ ἐπικρατῆσαι τὸ πόλεμον πολιορκητικῇ ἐξερπασμένους ἄγραναι, οἱ δὲ τὰ δεξιότερα οἱ

17. Пратеници на славяните от северните земи до хагана

На другия ден били заловени от ромейте трима мъже, славяни по род, които нямали никакво оръжие и носели само гъдулките си¹. Императорът ги запитал от кое племе са и где обитават. А те казали, че са славяни по род и че живеят на края на Западния океан. Хаганът бил проводил при тях пратеници и дарове за племенните им вождове, за да му станат съюзници срещу ромейте. А техните вождове ги изпратили да обяснят на хагана, че не могат да изпратят военна помощ поради далечния път. Те казвали прочее, че след като пътували 18 месеца, се отзовали при ромейте. А гъдулки носели, понеже не умеели да си служат с каквото и да било оръжие, тъй като страната им не познавала желязото. Императорът, възхитен от тяхната стройност и снажност, ги похвалил и ги изпратил в Хераклея. След това отишъл в Анхиало и като узнал, че в Константинопол са пристигнали пратеници на персите и франките, върнал се в столицата.

През тази година² хаганът поинскал да получи добавка към уговорения данък. Императорът обаче не приел искането на варвара. Поради това хаганът пак подновил войната, обсадил Сингидунум и се отправил на поход срещу Сирмиум. А императорът назначил за военачалник на Европа³ Приск. Приск пък направил Салвиан свой помощник и му заповядал да тръгне напред. Като се оторавили срещу варварите, завързали сражение и ромейте победили. Щом узнал това, хаганът събрал войските си и се отправил на война. А Салвиан, като видал пълчищата, се изплашил и се върнал при Приск. Хаганът, научавайки се за оттеглянето на ромейте, отишъл в Анхиало, след това⁴ при [храма] Св. Александър и го предал на вседневния огън. А след като се прехвърлил към Дризипера, взел се да превземе града, като приготвил обсадни машини. Но жителите на Дри-

¹ Св. Теофанът Симоката (*Simocatta*, op. c., pp. 223, 9–224, 13: Гръцки извори, II, стр. 315 са). Св. *Niederle*, op. c., II, pp. 324–325. — *Успенский*, История, I, стр. 639–640. Кулаковски, пос. съм., II, стр. 454 предполага, че тук става дума за цигани, които по това време ситали сред европейските народи. ² През 608 г. сл. г., т. е. 692 г. от н. е. ³ Под „Европа“ тук се разбира „нападните“ или европейските войски на империята. ⁴ Текстът на Теофан (*Theophanes*, op. c., p. 269, 22) гласи: εἰς Ἀγγύλον ἐξέρχεται ἥτοι εἰς τὸν ὄχιον Ἀλέξανδρον. С. de Boor предава вместо ἥτοι четенето εἰς. *Simocatta*, op. c., p. 227, 28, дава ἐντέθειν.

κοῦντες ἐλπίσιν αὐτοῦ, ὅτε παρὰ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, καὶ οἱ γὰρ πόλεις ἀναπεσέμεναι ἠπείλουν τοὺς βαρβάρους πολεμῶν ἐν δειλῇ ἐξουσίᾳ ὄντες, εἶπε δὲ τότε θεῖα αὐτοῖς ἐκείνη δύναμις, μεσοῦσης γὰρ ἡμέρας ὅρῃν ἐδοῦσαν οἱ βαρβάρους Ῥωμαίων δυνάμεις ἐκαστοῦ τοῦ ἑσπερίου, καὶ μέλλειν συμμύχεσθαι, καὶ κατασπυλαίνεσθαι συντόνῃ φονίᾳ ἀποδορρόσκουσα καὶ ἐπὶ τὴν Πείρην θύοντα. ὁ δὲ Πρίσκος μαρδὲ θυοῦσιν ἑστῶν τὰ πλεῖστα τῶν βαρβάρων, εἰς τὸ Τζουρουλὸν^α μεταβῆναι τὸ φρούριον ἠσφαλίετο, ὃ δὲ βάεβαρος τὸν Ποίανον πολιορκεῖν ἤντησεν, ταῦτα δὲ ἀκηκοὺς Μανρίκιος ἀπηρώρει, τί ὁρῶσα, εἰβηολίς δὲ κατασπαραγῆς τῆς ἀπείρου διπλάσιας καὶ ἑκατὸν τῶν ἐκαστοῦ βαρβάρων μεγάλως θυοῦσας καὶ ἐπισπῶσθαι πείθει ἑκαστὴν πεμπεσθῆναι τοῖς βαρβάρους καὶ δίδωσαν αὐτῷ τῷ Πρίσκον γράμματα περὶ τῶν τοῦτο, «ἐφ' ἐνδοξοῦσιν σφραγιστῇ Πρίσκου, τὴν ἀπαιτῶν τὸν βαρβάρων ἐγχείρησιν μὴ διωλεῖσθαι, πρὸς γὰρ ἐπὶ ὧν αὐτῶν τοῦτο γέγονεν, γίνονται γὰρ οὐ μετὰ πολλῆς αἰσχύνῃς ἔχει ὁ Χαγάνος ἐπισπῶσθαι εἰς τὴν ἀσμενολογίαν αὐτῷ ἐπὶ Ῥωμαίων χάριν, διὰ τοῦτο κατεργάσθαι ἡ σὴ ἐνδοξοῦσιν ἐν Τζουρουλῷ^β περὶ τῶν αὐτῶν, πέμπεσθαι γὰρ διὰ θαλάσσης πλοῖα καὶ ἀντιμωχεῖσθαι τὸς φραγίους αὐτῶν, καὶ ἀναγκάζεσθαι μετὰ αἰσχύνῃς καὶ ζημίας εἰς τὰ ἴδια ἐπισπῶσθαι». ὁ δὲ Χαγάνος κρατήσας τὸ γράμματι καὶ ἀναγνῶνς γίνετο περὶ τῆς, καὶ συνθήκης πρὸς τὸν Πρίσκον διαθέμενος καὶ εὐφραίνεσθαι ἐπὶ δόξας ἀλλοῦ καὶ ἀνασπῶσθαι εἰς τὴν ἐκείνου ἐπισπῶσθαι γῆν μετὰ φωνῆς κρατήσας. (pp. 269, 12—270, 18)

18. Priscus terras Slavorum aggreditur et Musoctum, ducem eorum, capit

Τούτῳ τῷ ἔτει ὁ αὐτοκράτωρ Μανρίκιος τὸν Πρίσκον οἶον πύσας τοῖς Ῥωμαίοις διημύσας ἐπὶ τὸν Ἰστρον ποταμὸν ἐπεμύσας, ὅτε τὰ Σκλαυθῶν ἔθνη διασπῶσαι κατέστη, ταῦτα δὲ ἔλθοντας ἐπὶ τὸν Δορύστολον, ὁ Χαγάνος μετὰ τὴν ἀρτίαν ἐξέπεμψε πρὸς αὐτὸν, καὶ κατηνύκτο Ῥωμαίους ἐνταῦθα τῷ πολέμῳ δίδοντας, ὁ δὲ Πρίσκος ἀπελογεῖται, ὅτι «οὐ πρὸς Ἀβάρους τὸν πόλεμον ποιῶσαι παραγέρονται, ἀλλὰ πρὸς τὰ Σκλαυθῶν ἔθνη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἀποσπῶνται». ἀκηκοὺς δὲ ὁ Πρίσκος, οὐκ Ἀρδάγαστος τὰ πλεῖστα τῶν Σκλαυθῶν πρὸς τὸ περὶ τὴν ἀσμενολογίαν, διασπῶσθαι τὸν Ἰστρον μεσοῦσης νυκτὸς ἀδυνατήσας τῷ Ἀρδα-

γαντῇ проявили от своей страны присторена смелость. Ако и да били обхванати от голям страх, те отворили вратите и заплашвали, че ще се бият с варварите. Тогава именно им дошла на помощ някаква божествена сила. Защото по гласне на варварите им се сторило, че виждат ромейски войски, които излизат от града, готови да влязат в бой. Изплашени, те ударили веднага на биг и достигнали до Перинт. А Приск, който не могъл дори да гледа равнодушно варварските плъчища, влязъл в Цурул и подсмилл крепостта. Като чул това, Маврикий недоумявал какво да прави, но с мъдрост и военна хитрост надвил безчисленото множество. С големи дарове и обещания той склонил един от екскуитите да се отзове доброволно асред варварите и му дал писмо до Приск със следното съдържание: „До преславния военачалник Приск. Не се страхувай от пагубното настъпление на варварите. Защото то е за тяхна гибел. Зная прочее, че с голям срам ще се завърне хаганът в земята, която ромеите са му предоставили. Затова нека твоя светлост да се държи в Цурул и да ги дебне. Защото ние изпращаме по море кораби и ще опленим техните семейства. А той ще се принуди с позор и голяма загуба да се върне в страната си“. Хаганът заловил писмото, прочел го и се изплашил. Той предложил на Приск споразумение, сключил мир срещу малко и незначителни подаръци и с усилено бягство се завърнал в земята си.

18. Приск напада земите на славяните и пленява техния вожд Мусокий

През тази година¹ император Маврикий изпратил Приск с всички ромейски войски при река Истр, за да възпре преминаването на славянските племена. Когато Приск стигнал до Доростол, хаганът узнал това и като проводил пратеници при него, започнал да обвинява ромеите, че са подновили войната. А Приск се оправдавал: „Аз не съм дошъл тук, за да воювам с аварите, а съм изпратен от императора срещу славянските племена“. Щом като се научил, че Ардагаст е разпръснал славянските отреди, за да плячкосват, Приск преминал по сред нощ реката Истр и неочаквано напад-

а) Τζουρουλὸν h, Τζουρουλον d, Τζουρουλὸν et, Τζουρουλλὸν e, Τζουρουλλὸν fg, Τζουρουλον Α. б) Τζουρουλὸν dh, Τζουρουλὸν y, Τζουρουλὸν sine acc. e, Τζουρουλλὸν k.

¹ 6055 св. г., 593 г., от н. е.

ζώσιν συνέμειν. ὁ δὲ Ἀρδαγαστὸς τοῦ νιν-
δόνου αὐθόρμητος ἔπαιον τε γυναικὸς ἐπιβὰς
μύλις διασώζεται, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀνελόντες
πλήρη Σκλαυγῶν καὶ τὴν περὶ τὸν Ἀρδά-
γαστον διατεμένους χώραν αἰχμαλωτοῦς τε κρα-
τίζοντες πολλοὺς εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπέμεινον
διὰ Τατίμερος. ὁ δὲ Τατίμερ ἐχέτως τὴν
πορείαν ποιοῦμενος καὶ εἰς μεθρὴν καὶ τροφὴν
ἐκιδεύει ἡμέλει καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ πλὴθὺν
Σκλαυγῶν ἐπαίθοντα αὐτῶν καὶ διελθὲν οὐλο-
θεῖς, φεύγων εἰς τὸ Βυζάντιον ἵπεν. οἱ δὲ οὐκ
αὐτῷ Ῥωμαῖοι ἐκραιγῶς τοὺς Σκλαυγῶς μαχη-
οίμενοι κρατοῦσι τὸν βασιβάρην παραδόχως
καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν αἰχμαλωσίαν τῷ
βασίλει ἀποσώζουσιν· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ εὐχαρι-
στῆς εὐχαριστήτως ἡμῶς μετὰ πόσης τῆς
πύλης τῷ θεῷ προσέφερεν. ὁ δὲ Πρίσκοις
παροῦς εἰς τὰ ἱερότερα μέρη τῶν Σκλαυγῶν
ἵσταται. Γένους δὲ ὁμοῦ τῆς ἀφροσύνης τῶν
Χριστιανῶν ὑπάρχον αὐτομολεῖ πρὸς Ῥωμαίους
καὶ τὴν εἰσοδὸν τοῖς Ῥωμαῖοις ὑπέδειξε καὶ
τὸν βασιβάρην ἐκράτησεν· ἔφησε δὲ καὶ Μου-
σοῦκος^α, τὸν ἑγγὺ^β τῶν βασιβάρων, ἀπὸ τρα-
ποντα σημειῶν διαγνῶν, προσδοκῶν δὲ τοῦ Ἱπρι-
δὸς διαβῆς τὸν ποταμὸν ὁ Πρίσκοις μισοῦς
νοκτὸς ἐβόηκε τὸν Μουσούκου^γ διεσθαρμένον
τῇ μέτῃ· ἐπείκειον γὰρ ἐορτὴν τοῦ Ἰδίου ἀδελ-
φοῦ ἐώρουν καὶ τοῦτον συλλαβόμενος ζῶντι
ζώνων πολὺν ἐν τοῖς βασιβάρους ἐσθίασαν, πολ-
λὴς δὲ αἰχμαλωτοῦς κρατήσαντες τροφῇ καὶ
μέτῃ ἑαυτοὺς διδιδάσκουσιν, σπαιδοκροτέοντες·^δ δὲ
οἱ βασιβάραι τοὺς νεωστέρους ἐρίσαντας καὶ
ἦν ἐν ἡ ἀντιόχοις χαλεπότερα τῆς προσημαρτά-
σης ἀνδραγαθίας, εἰ μὴ ὁ Γένων μετὰ τῆς
περὶ τῆς διαμέσεως τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὰς μάχην
ἡμετέρας διακλόνος εἰς δομὰς τῶν βασιβάρων.
ὁ δὲ Πρίσκοις τοὺς τὴν φρονεῖν αὐτῶν πεπ-
στευμένους ἀνεσκόλιστοεν. (pp. 270, 21—
271, 27)

Τούτῳ τῷ ἔτει τοῦ Πρίσκου πάλιν τὸν
Ἰστρον καταλαβόντος καὶ τὰ Σκλαυγῶν ἔθνη
προδίδουσι καὶ πολλὴν αἰχμαλωσίαν τῷ
βασίλει ἀντιπαραστάς, ὁ βασιλεὺς τὸν Τατίμερα
ἀπεστέλλει πρὸς Πρίσκον παρακαλεῖντα αὐτόν
τὸν χιμάρια διατρέψαι τοὺς Ῥωμαίους καὶ
οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοῦτο μεμαθημένοι ἀνέλεγον,
ὅς οὐκ ἐνόησαν τοῦτο γινώσκειν διὰ τε τὰ
πλὴθὺν τῶν βασιβάρων καὶ τὸ πολεμίων ἔσθιναι
τὴν χώραν καὶ τὰ νόχην ἀφάρτα. ὁ δὲ Πρίσκοις
λόγους πιθανοὺς ἔπεισεν αὐτοὺς καὶ χιμάρια
καὶ τὴν τοῦ βασιλέως μέλειον πληροῦσαι. ὁ δὲ
βασιλεὺς Μανράκος ταῦτα ἀποκρίσας Φίλιππῶν,

нал Ардагаста. Предусещайки опасността, Ардагаст се метнал на неоседлан кон и едва се спасил. Ромеите пък избили множество славяни и взели много пленници, които изпратили в Константинопол чрез Татимер. Но Татимер пътувал непредпазливо и нехвελ, отдаден на пиене и удоволствия. На третия ден го нападнали славянски множества. Обвзет от страх, той избягал и пристигнал в Константинопол. А придружаващите го ромеи след упорито сражение със славяните надвили неочаквано варварите и предали на императора в Константинопол всички пленници. Зарадван, императорът отправил заедно с целия град благодарствени песнопения към бога. Одръзостен, Приск навлязъл в по-вътрешните области на славяните. А един гепид, който бил приел християнска вяра, преминал на страната на ромеите, посочвал им пътя и [по този начин ромеите] надвили варварите. Той им казал и това, че Мусокви¹, князът на варварите се намирал на 30 милиарни знака. Благодарение на предателството на гепида Приск преминал реката посред нощ и намерил Мусокви мъртво пиян. Той бил устроил надгробно пиръшество на своя брат. Приск го заловил жив и извършил голяма сеч всред варварите. След като заловили много пленници, те се отдали на необуздано пиене. А варварите се събрали и нападали победителите. И те щели да изкупят твърде тежко успеха, който били спечелили преди това, ако Генцион, върхлитайки с ромейска пехота, не отбил с упорито сражение напора на варварите. А Приск набил на колове [войниците], на които била поверена охраната.

През тази година² Приск отново стигнал до Дунава, опленил славянските племена и изпратил на императора голям брой пленници. Императорът, изпращайки Татимер, заповядал на Приск ромеите да прекратят там зимата. Ромеите, като чули това, изразили, че те не са съгласни да зимуват всред варварските пълчища, във вражеска страна, при непоносими студове. Но Приск с убедителни думи ги склонил да зимуват там и да изпълнят заповедта на императора. Като научил това, Маврикий назначил за комит на ескувитите своя зет Филипп, който бил

α) Μουσούκου γ. Μουσούκου δ (Μουσούκου Γη. S.). β) ἑγγὺ dJh. γ) Μουσούκου γ. Musachum A.

¹ Мусокви бил един от вождовете (βίρα) на отъдунавските славяни. Вж. *Мутафчиев*, пос. съч., стр. 65. — *К. Јуречек*, *Историја Срба*, I, Београд 1911, стр. 86. ² През 6086 от. г., 595 г. от н. е.

τὸν ἴδιον γαμβρὸν, τὸν τῆς ἀνατολῆς στρατηγόν, ἐποίησε κήρυκα τῶν ἑκατοντάχρων θαυρῶν αὐτοῦ, ὡς τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν αὐτῷ χεύσας. ὁ δὲ Φιλίππος ἤρξατο καλεῖν ἐν Χρυσόπολει τὴν μονὴν τῆς παναγίας δεσποῦσης ἡμῶν θεοτόκου καὶ παλάμην ἐν αὐτῇ ἀρεῖλον ἐποθέχουσι Μανυράον τὸν βασιλέα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, ποιεῖσας ἐχθροποιεῖα καὶ παραδείου ἐνδοθέν [ῥω] εἰς τὴν περικεῖαν αὐτοῦ. — — — (p. 272, 10–26)

19. *Romani captos Avaras Slavosque
Chagano reddunt*

Τούτῳ τῷ ῥεῖ εἰς τὸ τοῦ Βυζαντίου προέσκειν τίτλους τίματα, παύλιν τετραπόιν, καὶ ἄλλο διακροφον. λέγουσι δὲ οἱ τὰς ἱστορίας ἐπιμελῶς ἐγγράφοντες μὴ σημεῖν ἀγαθὰ ταῖς πόλεσι, ἐν αἷς ἂν τεχθῶσι τὰ τοιαῦτα. ὁ δὲ βυζαντινὸς τὸν Πρίσκον τῆς στρατηγίας ἀποπαύει, κείρον δὲ, τὸν ἑκατοῦ ἀδελφόν, στρατηγὸν τῆς δυτικῆς ποιεῖται Ῥωμαίων. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τὰς δυνάμεις ἀρίστες πρὶν ἢ τὸν Πέτρον φθάσαι διαπερᾶν τὸν ποταμὸν ὁ δὲ Χαγάνος τὴν μετὰσσαν τοῦ Ῥωμαίου ἡσοῦ ἀκροῦσας λίαν ἐθαύμαζε καὶ πρὸς τὸν Πρίσκον ἠρώταται, μαθεῖν τὴν αἰτίαν ἐπισητῶν καὶ μοῖραν λαβεῖν τῆς πραιδίας καὶ οὕτω τὸν ποταμὸν διανήσαντα. λίαν γὰρ ἐθαύμαζεν ἐπὶ τοῖς ἐπισημασίαι τῶν Ῥωμαίων. πέμπει τοῖνυν ὁ Πρίσκος περὶ τοῦτον πρὸς τὸν Χαγάνον πρόβιν Θεόδωρον τὸν ἱερεὺς ἀρχιερεὶς καὶ συνέσει νεκοσημένον. οὕτως ἐπικροῖς τὸν Χαγάνον μέγα φανερόντα καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἀλαζονικότερον ποιοῦμενον (ἦτις γὰρ πάντων τῶν ἔθνων αὐτὸν εἶναι κείρον) διαγίμναι παλαῖον τὸν βαβυλωνίον καταπράντε τῶρον. ἔγραψε γὰρ ὁ ῥωμανός, Χαγάνε, ἐπιστολὴς διαγίμναις. Σπασοῖς, ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς, περιφανὴς τε καὶ λίαν ἐδδαίμων, τῷ πολυτέρῳ λαμπρότε καὶ ταῖς δυνάμειν ἀκαταμάχητος, πλείστα καὶ μεγάλα ἐδουλώσατο ἔθνη ἐπείθην εἰς ἀλαζονεῖαν περιεοῶν, χρονοκόλλων ὄχημα ἐκ λίθων τμήων κατασκευάσας ἐποσθῆται τοῦτον καὶ τοσούτῳ τῷ ἐν τῷ τῶν ἡγετῶν βασιλέων τέσσαρας ἔλκεν τὸ ὄχημα. τοῦτον δὲ γονομένον ἐν ἐπιστομῇ ἑορτῇ, εἰς τὸν τεσσάρων βασιλέων συρῶς τὸ ὄχημα ἐπέστρεψεν εἰς τοῦτον καὶ τὸν τροχὸν ἐνὶ καὶ κυλούμενον τῷ δὲ Σπασοῖς ἐπερωτᾷ, „διὰ τί ὡσθεν ἐπιστρέφεις τὰ ὄχημα;“ τοῦτον εἰπεῖν „τὸν τροχὸν θαυμάζω ἀστατοῦντα καὶ ἄλλοτε ἄλλος

στратег на Истока и когото имал доверие, понеже бил мъж на сестра му. А Филипик започнал да строи в Хризопол манастир на нашата господарка всесвета Богородица и в него дворец, където щял да бъде посрещнат император Маврикий с децата си и където били направили за удобство на императора рибници и паркове. — — —

19. *Ромеите отстъпват пленените
авари и славяни на аварския хаган*

През тази година¹ в предградията на Константинопол се родили чудовища — едно четирикрако и друго с две глави. Ония, които записват грижливо историята, казват, че такива неща не предвещават добро на градовете, в които се явят. Императорът уволнил Приск от длъжността стратег и направил брат си Петър стратег на ромейската войска. Но Приск вдигнал войските преди Петър да пристигне и започнал да преминава реката. Щом хаганът се научил за превърлянето на ромейската войска, много се учудил и проводил пратеници при Приск, искайки да научи причината за това, да получи част от плячката и тогава да преминат реката. В същност той много се вдоскал заради успехите на ромейците. Прочее за тия неща Приск проводил като пратеник до хагана лекаря Теодор, известен с находчивостта и съобразителността си. Теодор, като виждал, че хаганът се е възгордял и държи надмени слова (той се хвалел нанстина, че е господар на всички народи), укротил високомерието на навразния с един стар разказ. И тъй, той казал: „Чуй, хагәне, един поучителен разказ. Севострис, царят на египтяните, който бил прославен и много пастива, прочут с богатството и непобедим със силата си, бил заробил много и големи народи. Като се възгордял от това, той си направил златна колесница, украсена със скъпоценни камъни, седнал в нея и впрегнал четирима измежду победените от него царе в ярема, за да теглят колесницата. На един голям празник, когато ставало това, единият от четиримата царе често обръщал погледа си назад и гледал как се върти колелото. И когато Севострис запитал: „Защо насочваш погледа си все назад?“ той отговорил: „Учудвам се, че колелото не

¹ Теофан отнася събитията към 6087 св. г., 595 от н. е.

κακούμενον, καὶ ποτὲ μὲν καὶ ἐν ἡμέλᾳ ταπεινούνηται, αὐθὺς δὲ ἐπὶ ταπεινὰ ἀνυψοῦνται*. τὸν δὲ Σαυδοστρεν συνειπὼς τὴν παραβολὴν ἐποικεύοντα νομοθετοῦσι το μῆτιν τοῖς βασιλεῦς ἔλκεν τὸ ἔργον*. ὁ δὲ Χαγάνος ταῦτα ἀσπράξας καὶ ὑποφειλάσας ἔφηρε τὴν εἰρήνην ἄγειν, τῇ δὲ προαίρεσει Πρίσκοι, εἴ τι ἦν θέλην τῶν λεγόντων τὸν Χαγάνον τιμῆσαι. ὁ δὲ Πρίσκος τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπέδωκεν εἰς Χαγάνω ὑπὲρ τῆς διαβάσεως. τὰ δὲ λάφυρα πάντα λαβὼν δυνάμειος τὸν ποταμὸν διεπέρασεν. ὁ δὲ Χαγάνος ταῦτα δεξιόμενος ἦσθη μεγάλως· καὶ ὁ Πρίσκος εἰς Βυζάντιον ἦκεν. ὁ δὲ Πέτρος τὴν στρατὴν παρέλαβεν.

Τοῦτω εἰς ἐκεῖ ἐβίβεντο ὁ βασιλεὺς Πέτρος εἰς στρατῶν, ὥστε τὴν κρίσιν μᾶλλον εἰς βόλας διὰ χρόσθι τοῖς Ῥωμαῖους λαβεῖν, καὶ τὴν κρίσιν δὲ ὁλοκλήρως, τὴν δὲ ἑτέραν κρίσιν δὲ ἰσότητος παντοίας. οἱ τοίνυν Ῥωμαῖοι τοῦτο ἀκροαίτες πρὸς τυραννίδα ἐτρέποντο. ὁ δὲ στρατηγὸς φοβηθεὶς τοὺς στρατιωτάδων ἀπειλοῦντο, ὥς οὐκ ἀληθὲς τοῦτο ἔστω. καὶ ἐπεδύοντο εἰς στρατὸν ἑτέρα γράμματα παρακαλεόμενα αὐτῶν, ὥστε τοὺς ἀπειλούμενους καὶ ἐκ τῶν κατόντων διασωθέντας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνταποστέλλειν καὶ γρηγοροῦσθαι ἐκ τῶν δημοσίων, τοὺς δὲ παῖδας τῶν στρατιωτῶν εἰς τοὺς τόπους τῶν οὐκείων γονέων ἐγγράφειν καὶ ταύτῃ τῇ πεποιθεσίᾳ τὸν λαὸν κατεργάζοντες, καὶ τὸν λαόν τε ἀνταστήσαντες. ταῦτα δὲ ὁ Πέτρος εἰς βασιλεὺς κατεμήγαγεν. ἔλθον δὲ ἐπὶ Μαρκανόπολιν ἀποστέλλει χίλους προερχόμενους. οἱ τε περσεύοντες Σαλαυοῖς ἐπιπερομένης Ῥωμαίων ληλασίαν πολλὴν ταύτους ἐτρέπονται· οἱ δὲ βιάσθαι τὴν αἰχμαλωσίαν ἀποσφάξαντες... καὶ αἰχμαλωσίας πολλὰς κρατήσαντες ἐπὶ τὰ Ῥωμαῖα ἰσέστεργον. (pp. 272, 31—274, 21)

20. Bulgari in Moesia inferiore cum Romanis pugnant. Proelia inter Slavos Romanosque in regionibus Transdanubianis ineuntur

Τοῦτω εἰς Πέτρον τοῦ στρατηγῶν κινή-
γούτος, καὶ εἰς ἀγρίον αἰετὶ συναντήσαντος,
τὸν πόδα τοῦτον ἐν δένδρῳ ἐξέθλαψεν, καὶ
ἀφροσύτης δόξας χρόνῳ πολλῷ ἐννολεβέτο

στον на едно място, а се движи веднаж така, веднаж иначе, като оная част, която е била отгоре, огъва отдолу, и на свой ред долната част се възкачва нагоре*. Севострис разбрал смисъла на тази притча и постановил царете да не теглят вече колесницата*. Хаганът, като чул това, се позасмял и казал, че е съгласен на мир, но предоставя на волята на Приск, ако иска да подари на хагана нещо от плячката. Тогава Приск, за да премине [Истор], дал на хагана пленниците. А той взел цялата плячка и безпрепятствено преминал реката. Хаганът, като получил пленниците, много се зарадвал. Приск пристигнал в Цариград и Петър поел командуването¹.

През тази година² императорът заповядал на стратега Петър да заплати на ромеите една трета от заплатата в пари, другата трета — в оръжия и последната трета — в равни дрехи. Като научили това, ромеите се разбунтували. Уплашен, стратегът се оправдавал пред войската, че това не е вярно. Той показал на войниците друго писмо, което му повелявало ония, които се били отличили и се били спасили от опасностите на войната, да се пратят на почивка в градовете и да се издържат на старини за сметка на държавата, а синовете на войниците да се вписват в списъците на мястото на своите бащи. С тия привлекателни обещания той усмирил войниците и те отправили възхвали към императора. Петър съобщил това на императора. Като стигнал в Марцианопол, той изпратил хиляда войника да отидат напред. Те понадали на славяни, които носели голяма плячка, взета от ромеите, и ги обърнали в бяство. Варварите избили пленниците... [ромеите] взели голяма плячка и се върнали в ромейските предели.

20. Българи в Долна Мизия се бият с ромеи. Сражения между ромеи и славяни отвъд Дунава

През тази година³ стратегът Петър премазал крака си с едно дърво, когато по време на лов бил пресрещнат от един глган, и дълго време боледувал при не-

¹ Императорът, недоволен от отношението на Приск към хагана, го уволни и назначил на негово място своя брат Петър. Вж. Кулаковски, История, II, стр. 459. ² Сиреч на славянската 596 г. ³ През 6089 св. г. (597 г. от н. е.). Кулаковски, История, II, стр. 458—459, предполага, че това пишеция на дунавските славяни могат да се свържат и с обсадата на Солун от славяните в 597 г.

ὁ δὲ αὐτοκράτωρ γράμματα ἀπέστειλε καὶ ἀπελθόντας ἀπὸ τῶν περὶβαλὼν ἀκοῶν Σκλαυὸν ἔθηκε κατὰ τοῦ Βοζανίου κατεῖσθαι. ὁ δὲ Πέτρος βασιλεύς εἰς Νόβας^{α)} παρῆνεν. οἱ δὲ τῆς πόλεως ἐπίσημοι στρατιῶναι ἡμᾶ τῷ ἐπισκόπῳ τῷ στρατηγῷ ἐκρίναντο οὕτως ἰδὼν ὁ στρατηγὸς καὶ βασιλεὺς τὴν τε ἐξουσίαν καὶ ἀνδρείαν αὐτῶν κλέβει καμπύλωτας τὴν ὁδὸν τῇ Ῥωμαῖν^{β)} αληθῆς οὐκ αἰνέμενός τις· οἱ δὲ στρατιῶται ἐπὶ φρουρᾷ τῆς πόλεως συνεισαγμένοι οὐκ ἐπαύοντο τοῦτο ποιεῖν. θυμωθεὶς δὲ ὁ στρατηγὸς ἀπέστειλε Γέντζον μετὰ πλείονος στρατιᾶς. οἱ δὲ μαθόντες ἔσπευον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς θύρας τοῦ καὶ κλείοντες ἐκώθηον ἔνδον. ὁ δὲ Γέντζον τῇ αἰδοῦ τῷ κατὰ ἀπαικὸς δέμνοντι Πέτρῳ δι' ὀρθοθῆς ἀποχωροῦναι τὸν Γέντζον τῆς στρατηγίας καὶ ἐκείμηνι περιβόνα ἡτοιμαμένους τὸν ἐπισκοπὸν πρὸς αὐτὸν ὄραται. ὁ δὲ τῆς πόλεως παρῶν συνεστῆναι οἰμῶς τὸν σκρίβωνα τῆς πόλεως ἀπελαθόντων καὶ τὰς πόλεις τῆς πόλεως κλείοντες τὸν μὲν Μαρτίαν^{γ)} ἱεροῦ ἐκκλησίαν, τὸν δὲ στρατηγὸν ἐξῆλθαι περικύβαν καὶ οὕτως οἰμῶς ὁ Πέτρος ἐκείθιν ἀνεχώρησεν. προέμεινε δὲ χίλιος ἐπὶ κατωκοπιῇ^{δ)} οἱ δὲ περὶερχόμενοι Βουλγάρους χίλιος τὸν ἀρῶν. οἱ δὲ Βουλγάρους^{ε)} ἀποσπῶντες τῇ εἰρήνῃ τοῦ Χαγάνου ἀμείνωνος ἐβόδον· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς Βουλγάρους τὰς ὁδοὺς ἐπορεύοντο· οἱ δὲ Βουλγάρους^{ε)} ἀποσπῶντες ἔβαντο ἐπὶ τὴν παραοῖοντες μὴ παραλῶσαι τὴν εἰρήνην. τοῦτον ἀκούσαντες οἱ προερχόμενοι μάρτυροι τῷ στρατηγῷ ταῦτα. ὁ δὲ στρατηγὸς ἔφη· «οὐδὲ εἰ ὁ αὐτοκράτωρ παρέλθῃ, τοῦτον φείσομαι». συμβολῆς δὲ πολέμου γενεῶν, ἐρέπονται Ῥωμαῖοι. οἱ δὲ βούλγαροι οὐκ ἔδειξαν αὐτοῖς, ἵνα μὴ νικῶντες κατὰ τὴν περιπέτειαν. ὁ δὲ στρατηγὸς τὸν ἐκείμηνον τὴν προερχόμενον χαλεπῶς ἐμυσώριον. τοῦτο μαθὼν ὁ Χαγάνος πρόβους πρὸς τὸν Πέτρον ἐξέπεμψε τὴν ἐνοχλὸν αἰτιῶμενος, καὶ ὡς Ῥωμαῖοι ἔσπευον διὰ τὴν εἰρήνην διέλκον. ὁ δὲ Πέτρος ἀντιπλοῖς λόγοις χροῶμενος μὴ εἰδὼν τὴν κήρυξ διὰ τὴν εἰρήνην, δευλασίονα δὲ διδόντι τὰ σκεῖλα ἀπέναντι καὶ οὕτως ἐν μόλις

τърпими мъки. А императорът, когато чул, че славянските племена се отправят срещу Константинопол, му писал писмо, пълно с обиди и непонисими оскорбления. Петър, като се насилдил, пристигнал в Нове. Личните воини на града заедно с епископа посрещнали стратега. Като ги видял, стратегът, удивен от въоръжеността им и от тяхната мъжественост, заповядал да напуснат крепостта и да се присъединят към ромейското множество. Но войниците, на които била поверена охраната на града, не склонили да направят това. Разгневен, стратегът изпратил Генцон¹ с множество войници. А онези, като се научили, избягали в църквата и затваряйки вратите ѝ, заседнали вътре. Генцон отпочит към храма останал в бездействие, но Петър ядосан уловил [Генцон] от началството над войската и изпратил скрибона² да му доведе по позорен начин епископа. Жителите на града се събрали вкупом и позорно изгонили скрибона от града. И затваряйки вратите на града, приветствували император Маврикий, а стратега обсапали с ругатни. Така позорно се оттеглил оттам Петър. Той изпратил напред хиляда съследвачи, които се натъкнали на българи, хиляда на брой. Българите, уповавайки се на мира, който хаганът бил сключил, се движели безгрижно. Обаче ромейте се втурнали срещу българите. Българите изпратили седем души, като ги увещавали да не нарушават мира. Ония, които били изпратени напред, като чули това, го съобщили на стратега. А стратегът казал: „Дори и императорът да пристигне, не ще ги пощада“. След като се завързало сражение, ромейте били разбити. Но българите не ги преследвали, а да не би като победят, да се изложат на опасност. А стратегът бичувал жестоко таксирхата³ на изпратените напред войници. Щом узнал това, хаганът проводил пратеници при Петър, обвинявайки го, че е подновил войната и че без справедлива причина ромейте са нарушили мира. Петър започнал да уверява с лъжливи слова, че не знае за стълкновение и че ще върне двойно цалата плячка. И тъй, вар-

а) Νοβός h, Νοβός d, Νοβας sine acc. e, Νομάς g.
б) Βουλγάρους ul. vld. e, Βουλγάρους ul. vld. f, Βουλγάρους z. c) Βουλγάρους z, Βουλγάρους e.

¹ Военачалникът във византийската войска с неизвестен етнически произход. ² Скрибоните били войници от охраната на императора или главнокомандуващи, на които се доверявали и во-специални политически и дипломатически задачи. Вж. Bréhier, op. cit., p. 354. ³ Таксирхът бил началник на военен отряд. Числеността на отряда (τάγμα) не е била точно определена.

δὸν οἱ βάρβαροι τὰ ἀπολαύματα οὐδὲν ἀναλαμβάνοντες στέγονα τὴν εἰρήνην. ὁ δὲ Πέτρος κατὰ Πηροχρίστου, τοῦ δούλου τῶν Σαρακηνῶν, γάρει, οἱ δὲ βάρβαροι περὶ τὴν ἄχραν ἐν ποταμῷ τοῖτους βουλήσαντες διεικύνει τοῦ περάσαι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶν ποσθίων τοξοειδῶν τοῖτους ἀπέστειλαν καὶ τραπέμων αὐτῶν, πληττεῖται κατὰ τῆς λαγῆρας ὁ Πηροχρίστου καὶ θνήσκει. περὶ αὐτοὺς δὲ οἱ Ῥωμαῖοι εὐχραιστέως πολλὰς ἐκράτησαν καὶ εἰς τὰ ἴδια ἐπαχέρεζον. πληνθέντων δὲ τῶν ὁδῶν καὶ ἀνδρῶν ἰσάως περὶ αὐτοὺς, ἐκώλυον τὴν στρατιάν. βιάσαντες τοὺς διὰ τῆς νεκρῆς περὶ αὐτοὺς τῶν ἡλιθίων ποταμῶν, ὁ δὲ εἰς τὸ ἀντιπέρα ἰσάως τῶν ποταμῶν, οἱ βάρβαροι ἐν ταύτῃ κραυγάζοντες τοὺς ἀσχυμένους τὸ ἔδαφος ἐπέδον· μεγάλῃς τοῖνυν ἐπὶ τῆς τοῖς Ῥωμαῖοῖς γενομένης στρατείας, πρὸς φυγὴν ἐκράτησαν κατανοηθέντες ἐπὶ τῶν βαρβάρων. ὁ δὲ Μανρικὸς ταῦτα θεωρῶν τὸν Πέτρον τῆς στρατίας ἀπέκρινε καὶ τὸν Πρίσκον πάλιν στρατὸν τῆς Θράκης ἀπέστειλε. (pp. 274, 26—276, 11)

21. *Romani Singidunum ab Avaribus
Bulgarisque occupatum liberant*

Τότερον τῷ ἔτει Πέτρος ὁ στρατηγὸς ἐξελθὼν ἐν τῇ Θράκῃ πρὸς δικήμους ἡλιθίους καὶ εὖρος διὰ πλῆθος πολὺ διεσπάρη ἐξ αὐτῶν. τοῖτους δὲ ἀναλαβὼν παραγίνεται εἰς τὸν Ἰστρον ποταμὸν εἰς Νόβας. ὁ δὲ Χαρίωνος αὐτὸ μαθὼν πρὸς τὸν ἐξέλεγε τὴν αὐτὴν συνθυμῶν τῆς ἀφίκεως. ὁ δὲ Πέτρος προεφασίστο διὰ κινήματα ἐξηλυθέντα. ὁ δὲ Χαρίωνος, «οὐ δίκαιον ἔστι», ἔφη, «ἐν ἀλλοτρίῳ ἔσθω κινήσειν». ὁ δὲ Πέτρος ἰδὼν ἔλεγεν εἶναι τὸν ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐξ ἀνατολῆς ἀπόδρασαν τῷ Χαρίωνος ἀνείδειν. ὁ δὲ βάρβαρος τῆς Συγγιδνῶν τὸ πύργον κατέλυνε, καὶ ἐπὶ τῶν τῶν Ῥωμαίων γῆν ἐξώρει. ταῦτα μαθὼν Πέτρος παραγίνεται εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἰστρον, καὶ παραλαβὼν δρόμονας παραγίνεται πρὸς τὸν Χαρίωνος εἰς Κωνσταντιόλην^α, θύλων αὐτῷ δμῶν. ἰδόντι δὲ τῷ Χαρίωνος πρὸς τὴν ἄχραν τοῦ ποταμοῦ ὁ Πέτρος ἀπὸ τῆς νῆρος διαλέγεται. ὁ δὲ Χαρίωνος ἔφη πρὸς αὐτόν· «εἰ σοι, Πέτρος, καὶ τῇ γῇ τῇ ἐμῇ; καὶ ταύτην βούλει διὰ φρεσὶν λαβεῖν ἐν τῶν χειρῶν μου; κρινεῖ ὁ Θεὸς ἀναμίστον ἐμοῦ καὶ Μανρικῶν τοῦ βασιλέως. ἐκτρίψει τὸ αἷμα τοῦ στρατοῦ τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐμοῦ ἐκ τῶν

варите получили в двоен размер загубената плячка и запазили мира. А Петър се отправил срещу Пирагаст, вожда на славяните. Но варварите ги посрещнали на брега на реката и не им позволили да преминат. Ромеите пък хвърляли стрели от лодките и ги обрънали в бягство. По време на бягството Пирагаст бил ранен в хълбока и починал. Ромеите, като преминали реката, заловили много пленници и се върнали в земята си. Но водачите се обрънали и след като попаднали в безводни места, войската се изложила на опасност. Прочее те пътували през нощта и се озовали до река Иливанни¹. На отсрещния бряг на реката имало един хълм и варварите, скрити зад него, хвърляли стрели към войниците, които черпели вода. Понеже ромейските войски много пострадали, те се втурнали да бягат, гонени от варварите. Като узнал това, Маврикий уволнил Петър от длъжността стратег и отново изпратил Приск за стратег на Тракия.

21. *Ромеите освобождават Сингидунум
от аvari и българи*

През тази година² стратегът Приск излязъл в Тракия, преброял войските си и намерил, че голяма част от тях са загинали. Заедно с останалите той пристигнал в Нове³ при река Истр. Щом научил това, хаганът проводил пратеници, искайки да узнае причината за пристигането им. Приск изтъкнал като предлог, че е дошъл на лов. А хаганът възразил: „Не е справедливо да се ходи на лов в чуждо място“. Приск пък отговорил, че е на свое място⁴ и укорил хагана за бягството му от Изток. Варваринът разрушил крепостта Сингидунум и нахлул в земята на ромеите. Като научил това, Приск пристигнал на острова на р. Истр, взел дромони и отишъл при хагана в Константиола⁵, искайки да говори с него. Хаганът отишъл на брега на реката, а Приск се разговарял от кораба. Хаганът му казал: „Какво търсиш, Приск, в моята земя? И нея ли искаш да изтригнеш с ръцете от ръцете ми? Нека бог отсяди между мене и император Маврикий. Той ще изиска от ръцете му кръвта на ромейските войници и на моята

^α) Κωνσταντιόλην η.χ., Κωνσταντινούπολη g. Constantiniam A.

¹ Иливанни, дн. р. Яномни в Румъния.

² През 690 са. г., 598 г. от н. е.

³ Горно Нове.

на левия бряг на Дунав, при дн. с. Бръница, източно от Голубац. Срв. ВИНМ, I, стр. 120, бел. 67.

⁴ Византийците гледали на аvarите като на пришълци и смятали, че заземаната от тях територия принадлежи по начало на Византия.

⁵ Град срещу устието на Морави. Вж. Jireček, Heerstrasse, pp. 15, 57, 66.

χειρὸν αὐτοῦ. ὁ δὲ Πρίσκος ἔφη (, Συγγιδύνου τὴν πόλιν ἀπόδος τοῖς Ῥωμαίοις" ὁ δὲ ἔφη), „ὅτι μὴν πόλιν ἔχεις εἰς τὴν ἡμῶν λαβεῖν, ὅπου μὲν" ὀλίγον πενήτην πόλιν Ῥωμαῖοι δουλοῦντες Ἀφάρους. ὁ δὲ Πρίσκος διὰ τοῦ παλαιοῦ εἰς τοῦς τῇ Συγγιδύνου παραστησάμενος ταύτην ἐπόρθησε καὶ τοῖς Βουλγάρους ἐξ αὐτῆς ἐξέβαλε καὶ τὸ πῶτος κίεον ἐστήριξε, ὁ δὲ Χαγάνος ἀγγέλους πρὸς αὐτὸν ἀπεστείλε καὶ τοῖς ψευδοκρίμας αὐτοῦ θεοῦ διαμαρτύρεται καταπαύμενος τῶν γυμνῶν τὸν Πρίσκον, χαριῶς δὲ καταλοβόντος, ἐκείνου εἰς τὰ ἴδια ἐπεχώρησαν. (pp. 276, 21—277, 13)

22. Chaganus quadraginta oppida Illyrici expugnat

Τούτῳ τῷ ἔτει οὐρανόθεν ὁ Χαγάνος τὰς περὶ αὐτὸν διατάξεις ἐπὶ τὴν Δαλματία ἐχώρησε καὶ καταλάβειν τὴν Βάλκην² καὶ τὰς περὶ αὐτὴν μὲν πόλεις πάσας ἐπόρθησεν, ὁ δὲ Πρίσκος ταῦτα μεμαθηκώς Γουδοῖν³ ἐπὶ κατασκαφῇ τῶν παρατομένων ἀπέστειλεν καὶ καταλάβειν τοὺς βαρβάρους διὰ δουλείων χαρίσας τὴν βλάβαν ποιούμενος, περὶ γὰρ δύο βαρβάρους τῷ οὐν καταχωμένους καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπελῆκεν ὁ Γουδοῖς τὰ τῶν βαρβάρων κτήματα, οἱ δὲ ἔγρασαν δυσχλίως ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίᾳ τὸν Χαγάνον παραδεδοκένῃ καὶ πρὸς τὰ οὐκ αἰστανταί. ταῦτα ὁ Γουδοῖς μεμαθηκώς κρύπτει ἐν μικρῇ σφάγγῃ, καὶ ἐξ ἐκείνου ἐπὶ τὰ νῦν ταῦτον γινόμενος ἀθρόως πόντος ἀνέλεν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν λαβεῖν πρὸς τὸν Πρίσκον ἔγραψεν. ὁ δὲ Χαγάνος εἰς τῆς ἀποτυχίας μαθὼν εἰς τὴν αὐτοῦ ἐπαύριον χάραν καὶ ὁ Πρίσκος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. (pp. 277, 19—278, 2)

23. Milites Romani a Chugano frumentum accipiunt. De peste in exercitu Avarico orta

Τούτῳ τῷ ἔτει, ἡδυσμένους γ', μὲν Μαοτί⁴, ἀναλαβὼν τὰς ἀνάμεις ὁ Πρίσκος ἐπὶ τὴν Συγγιδύνου παραγίνεται. ὁ δὲ Χαγάνος συναθροίσας τὴν αὐτοῦ δύναμιν ὄρκοι τῇ Μοίρ ἐρίσεται καὶ τὴν Τομέαν⁵ πόλιν ἐνεχείρει λαβεῖν. διὰ τοῦτο καὶ Πρίσκος τὴν Συγγιδύνου καταλειπὼν τοῦτον ἠληρώσκει. τῆς δὲ ἐορτῆς τοῦ πάσχα καταλαβόντος, καὶ τῶν Ῥωμαίων λιμὲν τηρούμενος, ἀκρωτὶς ὁ Χαγάνος τῷ

войска". Приск казал: „Върни на ромеите град Сингидунум!" А той отвърнал: „Ти се опитваш да вземеш един град от нас. След малко ще видиш петдесет ромейски града заробени от аварите". Приск, като довел по реката корабите в Сингидунум, разрушил града, изгонил българите от него и започнал да застроява крепостта. А хаганът изпратил вестители при него и призовавал лъжливите си богове, обвинявайки Приск за станалото. Когато настъпила зимата, и едните, и другите се завърнали в земите си.

22. Хаганът превзема 40 града в Илирик

През тази година¹ хаганът, като събрал своите войски, отишъл в Далмация. Той завзел Валкис² и четиридесет града около него и всичките ги разрушил. Научавайки това, Приск изпратил Гудуин, за да разузнае онова, което се вършело. Гудуин настигнал варварите, които преминавали през мъчнопроходими места, и попаднал на двама напълно лияни варвари, които той разпитал за плановете на варварите. Те му казали, че хаганът е предал пленниците на две хиляди войници, за да ги отведат в страната му. След като научил това, Гудуин се скрил в един малък дол и като ги нападнал внезапно на разсъмване откъм гърба, избил ги до един, взел пленниците и ги завел при Приск. Хаганът, научавайки за злоразположката, се отправил за земята си. И Приск се върнал у дома си.

23. Ромейските войници получават храна от аварския хаган. Чума сред аварите

През тази година³, индикт трети, месец март, Приск заедно с войските си пристигнал в Сингидунум. А хаганът, като събрал войските си, внезапно нападнал Мизия и се опитал да превземе град Томи⁴. Поради това и Приск напуснал Сингидунум и се приближил към него. Понеже настъпил празникът пасха и ромеите се измъчвали от глад, хаганът, узнавайки това, известил на Приск

2) Συγγιδύνου — ὁ δὲ ἔφη addidit de Boer ex A, om. codd. b) Βάλκην g. Balcan A (al. Βάρος Th. S.). c) Τομέαν Th S A, Τομοίαν ex, Τομοίαν hy, Τόμα? conl. de Boer.

¹ През следната 599 г. (6091 св. г.) — У Теофилакт Симоката (Вж. Simocatta, op. c., p. 265, 7) името на този град гласи Βούκις (в един от ръкописите на Теофилакт Симоката Βάκις). Шафарик предполага, че това е Βάλκην, дн. Белга, на юг от Карпат. Вж. Кулаковски, История, II, стр. 465, бел. 1. ² През 600-та година (6092 св. г.). ³ Томи се намирал малко на с.-изток от дн. Кростенджа, главен град на Малка Сърбия.

Πρίσκῳ ἐδήλον ὁμάδῃς ἐπέμψαι πρὸς αὐτόν, ὅπως διασπῆματα ἀποστείλῃ αὐτοῖς, ἵνα μετὰ ἰλαρότητος τὴν ἐαυτῶν ἐορτὴν ἐπισηροῦσιν. τετρακοσίους κοῖνας ὁμάδας πληρώσας τοῦτους ἐξέπεμψε ὁμοίως καὶ ὁ Πρίσκος εἶδῃ τὴν Ἰνδικὰ ἐντέτακται τῷ βαρβάρῳ, πέπερί τε καὶ σέλλῳ Ἰνδοῦ καὶ κόπον καὶ κισσοῦν καὶ ἕτερα τῶν ἐπιτηρυμένων, καθέζοντόν τοῦ Χερσίου εἰς τὸ Σίρμιον^{α)}, καὶ ταῦτα δεξιμένοι ἦσαν ἐν αὐτοῖς καὶ μέγα τοῦ πληρωθῆναι τὴν ἐορτὴν Ῥωμαῖοί τε καὶ οἱ βαρβαροὶ ἀλλήλους στήνουντο, καὶ οὐκ ἦν φόβος ἐν ἑκατέρωθεν δυνάμεσιν τῆς δὲ ἐορτῆς πληρωθείσης διαχωρίζονται ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων οἱ βαρβαροί. ὁ δὲ Μαυρίκιος ἐπὶ συνάσει δῆθεν τοῦ Πρίσκου Κομεντιόλου ἀπέστειλε μετὰ πεζοῦς δυνάμεις τοῦτο μαθὼν ὁ Χερσίος ἐπὶ τῇ Μυσίᾳ κατὰ Κομεντιόλου στρατεύεται ἀπὸ ἰ' σημείου τοῦ Κομεντιόλου. ὁ δὲ Κομεντιόλος ἐν ἀπογραφῇ ἀγγέλῳ πρὸς τὸν Χερσίον ἐξέπεμψε, φασὶ δὲ πως τὸν Μαυρίκιον ἐποθέσθαι τῷ Κομεντιόλῳ, ὅπως τὸ Ῥωμαϊκὸν στήνεται ἀποφάσει πόλεμος διὰ τὰς διαζύας αὐτῶν. τοιοῦτος δὲ μακάριος ἐκέλευσε τὸν στρατὸν ἀπλῶσαι, μὴ παρεγερμένους τοῖς ὅχλοις ἄλλων πόλεμον ἐσπείρασθαι. αὐτοὶ δὲ ἰσχυροὶ, οὐκ ἔμελλαν, ἐκείνοις οὐδὲν ἀντιπαραστήσαντες, οὐκ ὥς ἔδει ἀπλῶσαντο, ἡμέρας δὲ γονυμένης, καὶ τῶν βαρβάρων καταλαβόντων, θεῶς πολὺς τὸν σιγαλὸν κατέλαβεν ὁ δὲ Κομεντιόλος τὰς τάξεις ἐτίναξε καὶ αὐτοῖς ἀπὸ τῆς ἀκαταστάσεως ἔγενετο, οὐκ ἦν μὲν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς φωνὴν ἐκρίνοντο, οἱ δὲ βαρβαροὶ ὠπετήθησαν τὸν λαὸν εὐχόμενοι, ἀνηλεῶς τοῖς τοῖς ἐκείνους. ὁ δὲ Κομεντιόλος ἀσχημὴν φωνὴν ἐπὶ τὰ ἱεῖρα γένετο, οἱ δὲ τῆς πόλεως ὕβρις καὶ λῆθος βύλλοντες αὐτὸν τοῦ ἵππου ἀποστήσαντες. οἱ δὲ βαρβαροὶ ἐπὶ τὰ ἱεῖρα ἐλθόντες τὴν τε πόλιν ἐκόρησαν καὶ τὸν καὶ τοῦ ὁγίου Ἀλεξάνδρου ἐκέντησαν, τὸν τε τάφον αὐτοῦ ἡρηγούμενον ἐκείνους ἰσχυρῶς ἀκατέκοντον, καθυβρίζοντες καὶ τὸ οὖμα τοῦ ἱερέως καὶ πολλὰν αἰματωσίαν ἐν τῇ θύρῃ ποιεῖν ἐδοχόντο λαμπρῶς Ῥωμαίων κατεσφάδισαν. τοῦ δὲ Κομεντιόλου ἐν Βυζαντίῳ καταλαβόντος, μέγας πόντος καὶ κλύδων ἐπὶ πόλιν ἐνέκυρσε ὥστε φοβηθέντες βολέσθαι τὴν Εὐρώπην καταλειπὴν καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν ἐν Χαλκιδόνι μακροσθέντες. ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ τε ἐκκοῦβαν ἀναλαβὼν καὶ ἀπλῶσαν, συλλεξιμένος ὅμιλον ἐπὶ Μικρῇ δι-

да проводи при него [свои хора], за да му изпрати приласи, та да прекратят радостно празника си. И тъй, той напълни 400 коли и им ги изпрати. Също така и Приск от своя страна изпрати на варварина — той бил отседнал в Сирмиум — някои индийски подправки — пипер, индийски лист, „кост“¹⁾, касийски лавър и други редки неща. Хаганът, като получил тия неща, им се зарадва. И докато се свършил празникът, ромеите и варварите обичуваха едни с други и нимало страх нито у едната, нито у другата войска. Но след свършването на празника варварите се разделили с ромеите. А Маврикий със съдействието, разбира се, на Приск изпрати Коменциол с пеша войска. Щом научил това, хаганът се отправил в Мизия срещу Коменциол и се настанил на 30 милиарни знака от Коменциол. Обаче Коменциол проводил тайно вестител при хагана. Някои казват, че Маврикий внушил на Коменциол да предаде на неприятелите ромейските войници поради тяхното непокорство. Посред нощ Коменциол заповядал на войската да се въоръжи, без да обявява на множеството, че ще се започне сражение. И тъй, те помислили, че им заповядва да вземат оръжие на упражнение, и не се въоръжили както трябва. Но когато се съмнало и варварите нахлули, голямо брожение обхванало войската. А Коменциол разбъркал редиците и това станало причина войниците да напуснат строя. По такъв начин ромеите се обърнаха в бягство, а варварите, намирайки безредно множество, безпоощадно ги избили. Коменциол с позорно бягство пристигнал в Дризипера, обаче жителите на града се нахвърлили отгоре му с ругатни и камъни и го пропъдили от града. Варварите пък, като стигнали до Дризипера, разрушили града, нагорили храма на св. Александър и като намерили гробницата му, която била обкована със сребро, безбожно я осквернили, като поругали и мощите на мъченика. Взимайки много пленници от Тракия, те гръмко се хвалели, предизвиквайки ромеите. Когато Коменциол пристигнал в Константинопол, голям смут и възмущение настанили в града. Уплашените жители дори искали да напуснат Европа и да се преселят в Халкидон, в Азия. Но императорът, като взел екскувитите и събрал отряд войници, поставил стража на Дългата

^{a)} Σίρμιον] Sirmium A, Θέρμιον cod. A. nihil hac de re Th S.

¹⁾ Т. нар. costus arabicus, от чийто корени се приготвяла билсам.

φρούρατοι κτείχει. οἱ δὲ δῆμοι τὴν πόλιν ἐφέ-
λατον καὶ ἡ σύγκλητος παρήγει τὸν βασιλεῦ-
σα προσβέβωτο πρὸς τὸν Χαγάνον ἐκπέμψαι. ὁ δὲ
θεὸς τὴν ἐνδοξαίον τοῦ μύστερος Ἀλεξάνδρου
παιδάριον λαομαχὴν νόσον τοῖς βαρβάρους ἐπι-
ψεν καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐπὶ τὸν νότον τοῦ Χαγά-
νον διὰ πνευτὸς καὶ βομβήδων ἀπέκτεινε οὖν
πολλοὺς ἄλλους ὄχλους ὥστε ἀπὸ χαλδὸς ἐπινύκτου
καὶ παύσαν καὶ φοματῶν θυμῶν καὶ δόκμων
καὶ πένητι καταμνησθέντα ἔχον τὸν βάρβαρον.
ἡ δὲ σύγκλητος παρεκάλεε τὸν κοίναρα προ-
βέβωτα (πρὸς) τὸν Χαγάνον. (ὁ δὲ βασιλεὺς
τὸν Ἀρμάντζον ἀπέστειλε μετὰ δόκμων πολλῶν
πρὸς τὸν Χαγάνον)^α εἰς τὰ Ἀρζιπέρα, δοῦς
λογους ἡρώους τὸν βάρβαρον ἐκωλύοντες. ὁ δὲ
βάρβαρος οὐκ ἠβόλετο τὰ δόκμα διέσωθαι,
βρομήντ ἀρχόντ τὸν παιδὸν κατεχόμενος. ἔβωτον
δὲ πρὸς τὸν πρόβατον „καὶ ὁ θεὸς ἀναμυσσὸν
ἐμοῦ καὶ Μανρικόου τοῦ ἀετνωσέτορος αἰτός
γὰρ τὴν εἰρήνην δέχεται“ ἐγὼ δὲ τοῖς αἰχμα-
λώτοις ἀποδοῶμι αἰτέζω κατὰ ψυχὴν νόμου
ἐν κοινωμένους κατὰ αἰτός^β. ὁ δὲ Μανρικός
οὐκ ἠνέχετο δοῦναι καὶ πάλιν ὁ Χαγάνος
ἡρώετα ἀπὸ ἡμῶν λαβεῖν κατὰ ψυχὴν καὶ
οὐδ' ὅπως ὁ βασιλεὺς δοῦναι κατεδέχετο, ἀλλ'
οὐδὲ προσέειπεν κεραιὸν λαβεῖν. καὶ θυμωθεὶς
ὁ Χαγάνος πάντας ἀπέκτεινε καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη
ἀνέειπεν. πενήτωντα χιλιάδας (χρυσῶν)^γ ταῖς
οὐρανδαῖς τοῖς Ῥωμαῖοις ἐπέστειλε καὶ τὸν
Ἰσχυρὰ ποταμὸν μὴ δοῦναι οὐλοῦσθαι. ἐκ
τούτων πολλὴ μῆσος ἐκινήθη κατὰ Μανρικόου
τοῦ βασιλέως, καὶ ἤρξατο λαοβορία τοῦτον
βιάλλαι^δ ἡμῶν καὶ ὁ λαὸς ὁ ἐν τῇ Θράκῃ
πρὸς λαοβορίαν τοῦ βασιλέως ἐκινήθη. ὁ δὲ
σεραπὸς ἐνελικαρίους ἀπέπεμψε πρὸς τὸν βα-
σιλεῦ κατὰ Κομεντιόλου ὅς προδοίαν ἐν τῇ
πολέμῳ ποιήσαντος, ἐν οἷς ἦν καὶ Φοκάς,
ὅπως τῷ βασιλεῖ διαλεγόμενος βραχὺς τοῦτο
ἀντέλεγε^ε ἐν τῇ σελενίᾳ, ὥστε τὰ τῶν πα-
τριῶν τοῦτον μεταλλάσσει καὶ τὸν παύσαν
οἰοῦ^ς εἶλαι. ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ κατεδέχετο τὴν
κατὰ Κομεντιόλου (τοῦ λαοῦ)^ς ἐγκλησιν, ἀλλὰ
τούτους ἀπράτους ἀπέλυνε, διὰ τοῦτο καὶ
ἡ ἐκβρομή^ς τοῦ βασιλέως ἀρχὴν ἔλαβεν.
(pp. 278, 13—280, 20)

стена. Също и демите пазели. Сенатът съ-
ветвал императора да проводи пратеници
при хагана. А бог като възмездие за
мъченик Александър изпратил чумна
болест на варварите. И в един ден погу-
бил чрез огнища и бубонна чума седем
сина на хагана и много други плъчища,
така че вместо ликуване, победили химни
и песни, на главата на варварина се
струпали надгробни ридания, създи и
неутешима мъка. А сенатът настоявал
пред императора да проводи пратеници
до хагана. Императорът изпратил с мно-
го дарове при хагана в Дризипера Ар-
мазон, който с ласкателни слова предум-
нал варварина. Обаче, обзет от неудър-
жима мъка за синовете си, той не искал
да приеме даровете, но казал на прате-
ника: „Нека бог отсъди между мене и
император Маврикий. Защото той нару-
ши мира. Аз му връщам пленниците, ка-
то искам да ми даде по една номизма
за човек“. Обаче Маврикий не се съгла-
сил да даде. Отново хаганът поискал да
получи за човек по половин номизма. Но
императорът не се съгласил да даде до-
ри и толкова, нито дори по четири ке-
ратини. Разгневен, хаганът набил всички
и се завърнал в страната си, като уве-
личил с 50 000 жълтици данъка, пла-
щан от ромеите, и обещал да не преми-
нава река Истр. Това предизвикало го-
ляма омраза срещу император Маврикий
и започнали да го обсипват с ругатни
Също така и народът на Тракия започ-
нал да ругае императора. А войниците
проводили пратеници при императора,
обвинявайки Коменциол, че е извършил
предателство във войната. Между тях
бил и Фока¹, който, като разговарял с
императора, му възразил грубо в събра-
нието, та един от патрициите го уда-
рил с жезъла си и му оскубал бра-
дата. Императорът не приел обвине-
нието на войниците срещу Коменциол,
но ги отпратил, без да изпълни молбата
им. Поради това бил устроен заговор
срещу императора.

24. *Romani de Avaribus, Sclavis Gepidis-
que insignem victoriam referunt*

Ὁ δὲ βασιλεὺς μὴ προσχῶν τὰς ἐγκλήσεις
τῶν ἐν τῇ Θράκῃ στρατηγῶν κατὰ Κομεν-

24. *Бляскава победа на ромеите
над варварите*

След като императорът не обърнал
внимание на обвинението на войниците в

^α πρὸς ἀδελφεὶ e con. de Boor, om. codd. β) ὁ δὲ βασιλεὺς — πρὸς τὸν Χαγάνον ἀδελφεὶ de Boor
ex A, om. codd. γ) χρυσῶν addidit ex A Th, S. de Boor, om. codd. δ) τοῦ λαοῦ om. codd.

¹ Българският император Фока.

πύλων, ὁ αὐτὸς Κομεντιόλος ἀνέλαβεν τὸ ἐπιτιμὸν ἐρχομαι ἐπὶ τὸν Ἰστυρ καὶ ἐνοῦται ἐφ' Ἡρόδοτον ἐν Σερριόδοις καὶ λείπει ἡ πρὸς τοὺς Ἀβάρους^α εἰρήνη. ταύτης λυθείσης, ἔρχονται εἰς τὸ Βυμαρσίον, ἦτες ἰσὶ τῆς μεγάλης τοῦ Ἰστυρ. ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Χαγάνος, συναθροίσας τὰς ἐαυτοῦ δυνάμεις ἐπὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ χωρὶς τοῖς Ἀβάρους αὐτοῦ πλοῖς τιμηδοὺς ἑτέρας δυνάμεις παρέστηκε φρονεῖν τὰς διαβάσεις τοῦ Ἰστυρ. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι σχεδὸν ποιήσαντες τὸν ποταμὸν διενήσαντο καὶ πλέμιν μετὰ τὸν αὐτὸν τοῦ Χαγάνου συνστήσαντο, Πηρίκοκ^β στρατηγὸντος. ὁ γὰρ Κομεντιόλος ἀσθενήσας εἰς τὸ Βυμαρσίον τῇ τῆσον ἐπαβίβηται, ἐπὶ πολλὰς δὲ ὥρας τοῦ πόλεμον κρατήσαντος, καὶ τοῦ ἡλίου δύοντος, τραποῦνεν ἐν Ῥωμαίων ἀνταρθέτοις, χιλιάδες τέσσαρες ἐκ τῶν βαρβάρων ἀπύλοντο. ὡπότεν δὲ πάλιν συνίσταντες τὰ στρατεύματα πάλιν τοῦ πόλεμον ἀπύλοντο καὶ πάλιν ὑπὲρ χιλιάδας τὸν βαρβάρων ἀπύλον. ὁμοίως καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ παρασπένοντο ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐχόμενοι, καὶ τοσοῦτοι ἡρώατες καὶ ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς λίμνης τοὺς Ἀβάρους ἀθήσαντες πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἐν οἷς καὶ οἱ τοῦ Χαγάνου παῖδες ἀπεπλήγοντο καὶ νύκτιν οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τὴν ἀνεδύσαντο ὁ δὲ Χαγάνος συναθροίσας δυνάμεις πολλὰς καὶ Ῥωμαίων ἐπύχεον πολλῶν δὲ κρατηθέντος, κτείνουσιν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους, καὶ πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἱππομότηρας ταύτην ἀπηνεγκράτω τῇ νύκτι. ὁ δὲ Πηρίκοκ^β ἱππομότηρας χιλιάδας συνίστας τὸν Ἰστυρ ποταμὸν παρὰ τοῦ ἐκείνου καὶ καυκαποῖον ἐπὶ τὸν βαρβάρων κρήναι οἱ δὲ βάρβαροι μὲν τῶν τραποῦντων ἐγνωκότες ἐσπῆν ἐπιτελοῦντες συνεπλοῦντο. τοῖσιν οἱ Ῥωμαῖοι κρητὸς ἐπισπεύοντες μέγιστον σθένος ἀπεκράζοντας κτείνονται γὰρ χιλιάδας Γραικῶν καὶ ἑτέρον βαρβάρων ἀπέκτειναν καὶ ἐλείποντο αἰχμαλώτων λαβόντες πρὸς τὸν Πηρίκοκ^β ἐπέστρεψαν. ὁ δὲ Χαγάνος πάλιν δυνάμεις συναθροίσας ἐπὶ τὸν Ἰστυρ παραστάντας καὶ συμβαλόντες πόλεμον ἤκωνται οἱ βάρβαροι καὶ εἰς τὴν βύθρον τοῦ ποταμοῦ ἀποστρέφονται, σπασαίνοντες δὲ τοῖσιν καὶ Σκλαυνοῖς^γ πολλοὶ ἔσονται δὲ ἐκράτησαν Ἀβάρους μὲν τραχιλοῦς, (Σκλαυνοῖς δὲ ἀκακοῦλους καὶ Γραικῶν τραχιλοῦς)^δ ἀκακοῦλους καὶ βαρβάρους δυσχίλους. ὁ δὲ Χαγάνος εἰς Μαυρίκον τὸν βασιλεὺς πρέσβεις ἀπέστειλεν ἀπαλαβεῖν τοὺς τραχιλοῦς πειρώμενος ὁ δὲ Μαυρίκος μῆναι

α) Avares A, βαρβάρους cod. b) Σκλαυνοῖς em. c) Σκλαυνοῖς — τραχιλοῦς addidit ex A de Boor, op. cod.

¹ Σχόληται се отнасят към 601 г. ² На това място в ръкописа има празнина. Заградените в скоби думи в гръцкия текст са добавени от издателя според латинския превод на Анастасий Библиотечар.

Тракия срещу Коменциол¹, сам Коменциол, като ввел войската, пристигнал при Истър и в Сингидунум се присъединил към Приск. И така, мирът с аварите бил нарушен. След нарушаването на мира те пристигнали във Виминациум, голям остров на Истър. Като чул това, хаганът събрал войските си и се отправил срещу ромейските предели. Той предал на четиримата си сина други войски и ги поставил да пазят местата, през които се преминава Истър. Но ромеите направили салове, преминали реката и под началството на Приск завързали сражение със синовете на хагана. Коменциол пък се разболял и останал на остров Виминациум. Сражението продължило много часове. Когато се мръзнало, били убити 300 ромей, а от варварите загинали четири хиляди. Рано сутринта войските пак се строили, пак започнали сражение и пак загинали осем хиляди от варварите. И на третия ден също се строили и ромеите се спускали от по-високо място срещу варварите, обърнали ги в бягство и като ги натикали във водите на езерото, издавили много от тях. Между удавените били и синовете на хагана. Така ромеите спечелили бляскава победа. А хаганът събрал голяма войска и потеглил срещу ромеите. Завързало се сражение и ромеите победили варварите. Тази била най-бележитата от всички победи на ромеите. Приск, като строил четири хиляди души, заповядал им да преминат р. Тиса и да разузнаят придвижванията на варварите. А варварите празнували някакъв празник и пирували, без да знаят нищо от онова, което се извършело. Ромеите ги нападнали тайно и извършили голямо клане. И тъй, те избивали 30 000 гепиди и други варвари и като ввели извънредно много пленници, се завърнали при Приск. Хаганът отново събрал войските си и пристигнал при Истър. След като се завързало сражение, варварите били победени и се издавили във вълните на реката. Заедно с тях загинали и много славяни. Заловени били живи три хиляди авари, [осемстотин славяни, три хиляда и двеста гепиди]² и две хиляди варвари. Хаганът проходил пратеници при император Маурикий, като искал да му бъдат върнати пленниците. А Маурикий, като не бил

μυθὼν τὴν περιφανή των Ῥωμαίων τάκην γράφει τῷ Πρίσκῳ ἀποδιδόντι τῷ Χαγάνῳ τοὺς Ἀβάρους² καὶ μόνον. ὁ δὲ Κομεντιόλος μολὺς τῆς νόσον διαφερόμενος ἐξέρχεται εἰς Νόβον³ ζητῶν ὁδηγὸς τοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτὸν εἰς ὁδὸν Τρεϊτανῶν τοῦ βασιλέως. γέρον δὲ τις ταύτην ἐπιστάμενος ἐφασκε διανοεσθὶ ταύτην εἶναι καὶ ἀδιόδοτον ἀπὸ τῶν πολλῶν καὶ χερμάτος ὄντος, ἐνθάδ' ὄρη καὶ χύμας κεντημένην. ὁ δὲ Κομεντιόλος μὴ πεσοθεὶς τοῖς λόγοις τοῦ γέροντος ἀπέρχεται διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης. ψυχρὸς δὲ γεροντικός ἐξαισίου τοῦ μεγάλου κρύους, διασθέρωνται πολλοὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν τοιοπόρων ζώων τὰ πλεῖστα, καὶ μόλις ἐπὶ τὴν Φιλιπποπόλιν ἀφίκνται, καίκετος τῶν Ῥωμαίων παραχρυσάστων, ὁ Κομεντιόλος εἰς Βυζάντιον ἐρχεται. (pp. 281, 21—283, 6)

25. *Avars Antarum gentem, Romanis sociatam, delere conantur*

Ὁ δὲ βασιλεὺς Πέτρος, τὸν ἴδιον ἀδελφόν, στρατηγὸν πάντων τῆς Θράκης χειροτονήσας ἀπέστειλεν, ἵνα πρὸς τοὺς Καταράκτας ἀδελφισθῇ τὰ τῶν βαρβάρων πλῆθη τῶν Ἀρήχ στρατηγὸν ἔχοντα. ὁ δὲ Πέτρος ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀρήχ ἀρεσβενήν περὶ εἰρήνης. ὁ δὲ Ἀρήχ τοὺς Καταράκτας ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐπεχείρει λαβεῖν καὶ ὁ Χαγάνος ἐπὶ τὴν Κωνσταντιόλιν⁴ ἐχώρησεν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὴν Θράκην ἐπιστρέψαντες καὶ εἰς Ἀδριανόπολιν ἀφίκνται. ὁ δὲ βασιλεὺς μυθῶν, διὸ ὁ Χαγάνος κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐτίχεται, γράφει τῷ Πέτρῳ εἰς τὸν Ἰστρον ἱποστρέφειν, καὶ ἀποστέλλει Βόνουον τὸν οὐρίβωνα μετὰ νηπιῖδας τοῦ διαπερῶναι τὴν λιμὴν παοσιέας δὲ Πέτρος Γουδαῖον τὸν ἱποστρέφοντα πέριχον τοῦ Ἰστρον πολλὰς ἀρματωσίους ἐπέστειλεν ταῦτα μυθῶν ὁ Χαγάνος τὸν Ἀρήχ μετὰ πλῆθους ἀπέστειλεν, διπλὸς τοῦ τῶν Ἀντῶν⁵

още научил за бляскавата победа на ромеите, писал на Приск да върне на хагана аварите и нищо повече. А Коменциол, който едва се съвзел от болестта, пристигнал в Нове и потърсил водачи, за да го преведат по пътя на император Траян¹. Някакъв старец, който познавал пътя, казал, че той е труден и че не е преминаван от много години, че е зима, че планините са високи и има снегове. Коменциол не повярвал на думите на стареца и тръгнал по този път. Но настъпила необичаен студ и голям мраз, та погинали много ромеи и повечето товари животни и тъй едва стигнал до Филипопол. След като ромейските войници презимували там, Коменциол се върнал в Константинопол.

25. *Avarum se opitvat da uniozozat antite, ponezhe bili syoznitsi na romite*

Императорът отново назначил за стратег на [войските] в Тракия своя брат Петър и го изпратил на поход². Защото бил чуд, че при Праговете³ се събират варварски племена под предводителството на Апсих. Петър проводил до Апсих пратеник за мир. Но Апсих се опитал да завземе Праговете от ромеите. И хаганът се отправил срещу Константинола. А ромеите се закърнали в Тракия и стигнали до Адрианоупол. Императорът, шом научил, че хаганът настъпва към Константинопол, писал на Петър да се върне при Истръ и изпратил скрибона Бонос да прекара войниците с флота. Петър, като изпратил подстратега Гудуин отвъд Истръ, заловил много пленници. Научавайки това, хаганът изпратил Апсих⁴ с много войска, за да изстреби племето на антите⁵, понеже

2) Ἀβάρους A Th. S. βαρβάρους codd. b) Νοβός dhm. Νοβός ε, Νοβός sine acc. ε, Νοβός g. c) ἐπὶ τὴν Κωνσταντιόλιν d Th. S. ἐπὶ τὴν Κωνσταντιόλιν y, ἐπὶ τὴν Κωνσταντιόλιν z, ἐπὶ τὴν Κωνσταντιόλιν c. d) τὸν Ἀντῶν scripta e Th. S. de Boor. τὸν αὐτῶν fmkz. τὸν αὐτῶν e.

¹ За този път вж. Jireček, Die Heerstrasse, pp. 156—157. — В. Абрамзон, Траяновият път от Карпатите през Дунав и Балкана за Писидия, ИБАД, IV (1914), стр. 226. — В. Бешевлиев, Латински местни имена в Мизия и Тракия, Сборник Г. Капарова, ИБАИ, кн. XIX, 1965, II, стр. 290 и сл. — Името на император Траян е запазено до днес в наименованието на Троянския проход, през който минавал Траяновият път. ² Събитията се отнасят към 604 г. от н. е. ³ Тези прагове (катакти) се намирили на Дунав, дн. Железни врата. ⁴ Аварски вожд около края на VI в. За него вж. посочваната у Моравска, Byzantinoturcica, II, p. 82. ⁵ Ръкописите дават четенето τῶν αὐτῶν и τῶν αὐτῶν вж. τῶν αὐτῶν. Издателят е възприел четенето τῶν Ἀντῶν въз основа на разказа на Simocatta, op. c., p. 293, 1—6, който предава τῶν Ἀντῶν. Антите са били един клон от източнославянските племена. За тях вж. Niederle, Manuel de l'antiquité slave, I, Paris 1923, p. 24. — Срв. Б. А. Рыбаков, Анты и Киевская Русь, ВДР, 1939, I, стр. 300—324. — М. Ю. Брайчевский, Об „антах“ Псевдоавракия, СЗ, 1963, 2, стр. 29 и сл. — Третякова, пос. съм., стр. 137—142. — Теофан за последен път споменава тук племето „анты“.

διόλησθ' ἔθνος ὡς σήμερον τῶν Ῥωμαίων. τοῦτον δὲ γενομένον τῶν βαρβάρων ἀπόμνημα προσεφύη τοῖς Ῥωμαίοις. ὁ δὲ Μανριός ἐν βασιλῇ γενόμενος καὶ εἰδὼς, ὅτι οὐδὲν τὸν θεὸν λατρεῖν, ἀλλὰ πάντων ἀποδίδωκε κατὰ τὰ ἔργα αἰετῶν, καὶ ἐπιλογισμένος τὸ σφάλμα, ὃ ἐποτρύνει εἰς τὴν αἰχμηλοσύνην μὴ ἔκτασθαι αὐτὴν, συμφέρον ἔκρινεν ἐν τῷ βίῳ τοῖσι τοῖσι ἀπολαβεῖν τὴν ἀμαρτίαν, καὶ μὴ ἐν τῷ μέλλοντι. (p. 284, 6—25)

26. *Exercitus Romanus in terris Savorum hiemare negat*

Τῆς τοῦτον μετανοήσεως ὥρας μεγαλοβούσης, καὶ Μανριόου τοῦ βασιλέως μετέσταντος τῷ Πέτρῳ ἐν τῇ τῶν Σλαβωνῶν χώρῃ τὸν λαὸν παραχμῆσαι, ἀνέστησαν οἱ Ῥωμαῖοι μὴ καταδεχόμενοι τοῦτο ποιεῖν διὰ τε τῆς τῶν ἱππέων τιμωρίας καὶ διὰ τὸ πολλὴν προῖδαν ἐπαρέρχου καὶ διὰ τὸ πλήθον βαρβάρων παρεκχρῆσθαι τῇ χώρῃ, καὶ σκότον ἰμελέτησαν. ὁ δὲ στρατηγὸς διαγινώσκων κατὰ τοῦ λαοῦ εἰς ἀπόστασιν αὐτοῖς ἐνέβαλεν. ἐπιστάταινοι τοῖσιν ἐπεὶ λάβουσι τῷ λαῷ καὶ πύργους πολλοί, ὃ δὲ Πέτρος ἀπὸ εἰκοσι μιλίων τῆς στρατιᾶς τὴν διασφίην ἐκείνην. Μανριόος δὲ τῷ Πέτρῳ ἐπαγγέλει διὰ γραμμάτων περὶ τοῦ Ἰστροῦ, καὶ τὰς χειμεριὰς ἀπογραφὰς τοῦ λαοῦ ἐκ τῆς τῶν Σλαβωνῶν χώρας ἀνέκοιθαι, ὥπως μὴ δημοσίας σκῆρας ἀναγκασθῇ τοῖς Ῥωμαίοις παραστῆσθαι. ὁ δὲ στρατηγὸς μεταπειλούμενος τὸν Ἰσθμόν ἐφησεν: «ἴδαν μοι βαρβάρων τὰ τοῦ βασιλέως προστάγματα ἐκ ἀλλοτριᾶς γῆς χρεῖσιν Ῥωμαίων» καὶ τὸ παρανοήσαν χαλεπὸν, καὶ τὸ ἐπακούσαν ἀκρότερον, οὐδὲν καλὸν ἵσκει φιλαργυρία, μήτις δὲ πόρνη τῶν καλῶν κατέστρεψεν. ταύτην νοῶν ὁ ἀποκρίσας τῶν μεγίστων κακῶν αἴτιος τοῖς Ῥωμαίοις γίνεσθαι. (pp. 286, 14—287, 2)

27. *Avars Thraciam sub Heraclio pervasunt*

Ὁ τε γὰρ Χοαρόης, ὁ τῶν Περούων βασιλεὺς, τὴν εἰρήνην διόλκων, καὶ οἱ Ἀβάρων τὴν Θράκην διόλκων, καὶ ἄμφοι τὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων διεφθάρουν, ὅσα, ὁπρὸν ἡ Ἡράκλειος ἐβασίλευσε καὶ ἐξήσαν τοῦ διπλακοῦ ἡμεροῦσιν εἰς τὸ ἀκράδης, ἐκ πάσης τῆς πληθύνος τῆς εἰρεθείας ἐπὶ τῆς κυρια-

α) βαρβάρῳ γ.

¹ Опозитите на Маврикий да сложат в ред финансите в империята, като съхрат разходите и намалат военните разходи, му създават име на съхраник. Непрекъснатите войни с перси, авари и славяни, от друга страна, също съдействували за неговата непопулярност. Срв. Успенский, пос. съм., I, стр. 346—347, 363. — Кулаковски, пос. съм., стр. 486—487. Обаче за управлението на имп. Маврикий см. Н. Пизулевская, Византизм и Иран на рубеже VI и VII вв., Л. 1946. ² Хозрой II Парвиз (590—628).

били съюзници на ромеите. Когато това станало, част от варварите минали на страната на ромеите. А Маврикий, като се осъзнал и разбрал, че нищо не остава скрито от бога, който нъздава на всички според делата им, схванал каква грешка е сторил, като не откупил пленниците, и отсъдил, че е по-добре през този живот да изкупи греха си, а не в бъдния.

26. *Ромейската войска отказва да зимува в земите на славяните*

Когато настанала есен, император Маврикий заповядал на Петър — войската да зимува в страната на славяните. Ромеите се противопоставили и не се съгласили да сторят това, тъй като конете им били изтощени, понеже носели голяма плячка, а страната била заета от варварски плъчница. Те замислили бунт, а стратегът, като се опълчил срещу войниците, ги подтиквал към буйство. При това над войската се изсипали силни дъждове и настанал голям студ. Петър се установил на двадесет мили от войската. А Маврикий настоявал с писма до Петър да премине Истръ, за да се изхрани войската през зимата в страната на славяните, тя да не бъде принуден да дава храна от държавата на ромейските войници. Стратегът повикал Гудуин и му казал: „Твърде тежки са за мен заповедите на императора да зимуват ромеите в чужда земя. И да се престоят е мъчно, и да се изпълнят е още по-опасно. Нищо добро не ражда сребролюбие¹, което е майка на всички злини. Боледувайки от него, императорът е причинил на ромеите най-големи беди“.

δος Μανρικίου μετὰ Φοκά οἱς εὖρε περὶ αὐτοῦ
δύο ἀνδρῶν, οὕτως αἱ τὸν γένοντο προση-
σάμενοι ἐπὶ αὐτοῦ ἀνηλώθησαν. (р. 290,
14—20)

Τούτῳ τῷ ἔτει πικρίλαβον οἱ Πέρσαι Κι-
σαρίαν τῆς Κασπαδοκίας καὶ πολλὰς μυριάδας
ἐν αὐτῇ ἡγμυλόνευσαν. Ἡράκλειος δὲ ὁ βα-
σιλεὺς εὖρε παραλελυμένα τὰ τῆς πολιτείας
Ῥωμαίων πράγματα, τὴν τε γὰρ Εὐρώπην οἱ
Ἀβάραι ἡγήμουναν, καὶ τὴν Ἀσίαν οἱ Πέρσαι
πῶσαν κατέστρεψαν καὶ τὰς πόλεις ἡγμυλόνε-
υσαν καὶ τὸν τῶν Ῥωμαίων στρατὸν ἐν τοῖς
πολέμοις ἀνέλωσαν. (pp. 299, 31—300, 3)

Τούτῳ τῷ ἔτει ἐστράτευον οἱ Ἀβάραι
κατὰ τῆς Θράκης, καὶ ἀποστείλας Ἡράκλειος
πρόξενους πρὸς αὐτοὺς ἤπειτο εἰρήνην¹ καὶ συ-
νημένον τοῦ Χαγάνου ποιῆν ποιῆν, ἐξῆλθεν
ὁ βασιλεὺς ἐξ αὐτοῦ Μακεδὸν τεύχεσι μετὰ πύ-
σης ὁ εὐνοχὸς βασιλεὺς καὶ δούκων πολλῶν
καὶ μεγάλων ἐκστρέψαντες τὸν Χαγάνον, λαβόν
τὰ πικρὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ ποιήσαι πρὸς ἀλλή-
λους ἀσπονδὸς ἀφρηκίας. ὁ δὲ βάρβαρος ἐκείνος
τὰς τε συνθήκας ἀθέτησας καὶ τοὺς θεοὺς
ἀγνοῶν τιμωροῦσας κατὰ τοῦ βασιλέως ἐξέστρεψεν.
Ἐπειταγεὺς δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ ἀσποδοκίτῳ τοῦ
πράγματος φηδὸς ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπέστρεψεν.
λαβὼν δὲ ὁ βάρβαρος τὴν τε βασιλίστην ἀπο-
σκήνῃ καὶ δορυφορίαν καὶ θύονας μεταλαμβάνειν
ἤδηνήθη, ἐπέστρεψε πολλὰ χωρία τῆς Θράκης
ἀποσπένων ἐν τοῦ ἀσποδοκίτου ἀπαισθητικῇ
τῇ ἰλαδίᾳ τῆς εἰρήνης. (pp. 301, 26—302, 4)

заедно с Фока участвувало в бунта срещу
Маврикий, не намерил повече от двама
души. Така че ония, които избрали узур-
патора, били погубени през неговото
управление.

През тази година¹ персите превзели
Кесария² в Кападокия и поробили в нея
много десетки хиляди. Император Ирак-
лий заварил ромейската държава в
тежко положение, защото аварите опу-
стошавали Европа, а персите разорили
цяла Азия, опленили градовете и избili
във войните ромейската войска.

През тази година³ аварите пред-
приели поход срещу Тракия. Ираклий
проводил при тях пратеници и поискал
мир. Понеже хаганът се съгласил да
склочи мир, императорът заедно с вси-
чките си копненосци и с много и го-
леми дарове излязъл от Дългата стена
да посрещне хагана, който му бил дал
обещание да сключат мирен договор по-
между си. Обаче варваринът, като по-
тъпкал споразумението и клетвите, се
спуснал внезапно с оръжие срещу импе-
ратора. Удвоен от внезапния обрат на
работите, императорът побягнал и се
върнал в столицата. А варваринът взел
всички императорски вещи, копненосците
и колкото хора можал да залови и се
върнал, като опустошил много селища в
Тракия, неочаквано излъгали в надежда-
та си за мир.

28. De pace Heraclii cum Avaribus inita

Τούτῳ τῷ ἔτει Ἡράκλειος πρὸς τὸν Χα-
γάνον τῶν Ἀβάρων⁴ πρόξενους ἀποστείλας ἐν-
κάλεσεν παρὰ τὸν ἱπ' αὐτοῦ γεγενῆσαν ἀθέτησιν
καὶ πρὸς εἰρήνην προτρέπεται. ἐπιστρατεύοντι
γὰρ διασπένων κατὰ Περσέως εὐνοχέον
μετὰ τοῦ Χαγάνου ἤθελεν. ὁ δὲ Χαγάνος ἀθε-
σθεὺς τὴν τοῦ βασιλέως ἀγάπην μετανοεῖν
ἐπαγγέλλεται καὶ εἰρήνην ποιῆν ἐσχευέτω καὶ
συσχίζοντες πόλιν ἐπέστρεψεν οἱ πρόξενους ἐν
εἰρήνῃ. (р. 302, 15—21)

28. Сключване на мир между аварите и Ираклий

През тази година⁴ Ираклий, като
проводил пратеници при хагана на авари-
те, укорил го за извършените от него
беззакония и го подканил към мир. Той
възнамерявал прочее да воюва с Персия
и ватова искал да има мир с хагана. А
хаганът, засрамен от миролюбие то на
императора, признал, че се разкайва и
обещал да зачита мира. И като сключи-
ли договор, пратениците се завърнали с
мир.

α) τὸν Ἀβάρων Combes ex A. τὸν βάρβαρον cod.

¹ Теофан отнася събитията към 6102 св. г., т. е. към 610 г. от н. е. Установено е обаче, че между
609 и 775 г., с изключение на времето между 714—726 г., датиратото у Теофан изостава с по една
година. Вж. G. Ostrogorsky, Die Chronologie des Theophanes im VII und VIII Jahrhundert, pp. 1—7.—II,
P. Г. Преображенский, летописное повествование св. Феофана Исповедника, стр. 138—139. Следователно
и тук 610 г. трябва да се коригира на 611 г. ² Кесария (дн. Кайзер), главен град на областта Касадо-
кия в Централна Мала Азия. ³ Според Теофан през 6110 св. г., 618 г. от н. е. В същност събе-
дната се отнася към 619 г., като се направи корекцията. Св. Успенский, пос. см., стр. 683—684.
⁴ Т. е. 620 г.

Τότε Ἡράκλειος ζήτησεν θεοῦ ἀνταλῶν καὶ μετὰ τῶν Ἀβάρων εὐχρησθεὶς, ὡς ἐνόμαζεν, μετήνεγκε τὰ στρατεύματα τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καὶ διενεῖτο ἐπὶ συντηρία τοῦ θεοῦ κατὰ Περσίδος χωρῆσαν. (p. 302, 28—30)

Κατέλιπε δὲ τὸν ἴδιον ἴδιον σὺν τῷ πατριάρχῃ Σεργίῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει διακοῦν τὰ πράγματα σὺν Βονόσῳ τῷ πατριάρχῃ, ἀνδρὶ ἐχέμενον καὶ τὰ πάντα συνετῆρ καὶ πελεγεμένην. ἔγραψε δὲ καὶ πρὸς τὸν Χαγάνον τῶν Ἀβάρων παρακληθεὶς τοῦ ἐλκευομένου τῶν Ῥωμαίων πράγματα, ὡς φίλων σπευσόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐπέταξεν τοῦ ἐκαστοῦ ἰσθῶ τοῦτον ἐνόμασεν. (p. 303, 3—8)

29. Bulgari, Avars Slavique Constantinopolim oppugnant

Τὸν δὲ Σάββαρον σὺν τῷ λογιῷ αὐτοῦ στρατῷ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέστειλεν, ὅπως τοὺς ἐκ δόσεως Οὐγγους, οὓς Ἀβάρους^α καλοῦσιν, Βουλγάρους^б τε καὶ Σλάβους^в καὶ Γηραιούς^г συμφωνήσας, κατὰ τῆς πόλεως χωρήσας καὶ ταύτην πολιορκήσας. γιγνὸς δὲ ταῦτο ὁ βασιλεὺς τὸν ἐκαστοῦ στρατὸν εἰς τρεῖς διακρίσας ἐχόρυσεν καὶ τοὺς μὲν ἐξέπεμψε εἰς τὸ φυλάξαι τὴν πόλιν, τοὺς δὲ παραδόντες Θεοδώρῳ, τῷ ἰδῷ ἀδελφῷ, κατὰ τοῦ Σάββαρου πολιορκίαν ἐπέταξε. τὸ δὲ τρίτον μέρος αὐτὸς λαβὼν ἐπὶ Λαζικήν ἐχώρει, καὶ ἐν ταύτῃ διατρίβων τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς ἐσθῆς, οὓς Χάζαρους^д ὀνομάζουσιν, εἰς συμμαχίαν προσκαλέσας, ὃ δὲ Σάββαρος ἅμα τῷ νεοσυλλέκτῳ λαφῷ ἀνταλῶν τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφὸν Θεόδωρον πρὸς πόλεμον ὁπλίσας. — — — τρέπονται δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Πέρσας καὶ ἀναρροῦσι πλῆθος πολὺ. τοῦτο μάθων Χοζρόης^е ἀργίετο κατὰ τοῦ Σάββαρου ὃ δὲ Σάββαρος ἐκ πολλῆς ἀθυρίας εἰς νόσον ἐμπεσὼν ἐτελεύτησεν. (p. 315, 7—24)

Ὁ δὲ Σάββαρος ἐπὶ Χαλκηδὸν προεβλήθη, καὶ οἱ Ἀβάρους ἐκ τῆς Θυρίας ἐπὶ πόλει

Τοгава¹ Ираклий, като възложил надеждите си на бога и сключвайки мир с аварите, както си мислил, прекарал войските от Европа в Азия и решил с божия помощ да се отправи срещу персите.

[Ираклий] оставил своя син² и патриарх Сергей в Константинопол да управляват държавата заедно с патриций Бонос, мъж мъдър, разумен и във всичко опитен. Отправил писмени молби до хагана на аварите да окаже помощ на ромейската държава, тъй като бил сключил с него договор за приятелство и го бил определил за настойник на синовете си.

29. Българи, авари и славяни нападат Цариград

Хозрой изпратил Сарвараз с останалата му войска срещу Константинопол, за да сключи споразумение между западните хуни, наречени още авари³, българи⁴, славяните и гепидите, та да се отправят срещу столицата и да я обсадят. Щом научил това, императорът разделил войската си на три части: едните изпратил да пазят столицата, другите предал на брат си Теодор и му заповядал да се бие срещу Шахин⁵, а третата част взел самият той и потеглил за Лазика. Докато бил в Лазика той прилякъл за съюзници турките от Изток, наречени хазари⁶. А Шахин заедно с новобранците настигнал Теодор, брата на императора, и се готвел за бой. — — — Ромейте равнили персите и погубили голямо множество. Научавайки това, Хозрой се разгневил срещу Шахин. А Шахин от отчаяние паднал болен и умрял.

Сарвараз нападнал Халкедон, а аварите, като се приближили от Тракия към сто-

α) Ἀβάρους β) Βουλγάρους γ) Ἀβάρους (sic) δ) ху, Vulgaribus A.

¹ През 621 г. За събитията вж. Успенский, пос. съч., стр. 684—707 — Кулаковский, пос. съч., III, стр. 57—76. — Gerland, op. c., pp. 338, 372. — А. Я. Монастырник, Маршруты персидских походов императора Ираклия, ВВр, III (1950), стр. 133—153. ² Малолетният Константин бил роден през 612 г. Срн. Кулаковский, пос. съч., III, стр. 29. ³ За смесването на аварите с хуните срн. посочената у Моммзен, Byzantinoturica, II, p. 53. ⁴ За участие на първобългари в обсадата на Цариград от перси, авари и славяни през 626 г. съобщава и Георги Проклиевски (G. Prokles Belthm Avaricum, p. 55, v. 157), срн. тук стр. 56. ⁵ Хозрой изпраща две армии — едната в Халкедон, а другата под началството на Шахин (Савн) имала за задача да следят движението на императора в Лазика (дн. Грузия) и да не му позволява да изпрати помощ на Цариград. Вж. Успенский, пос. съч., I, стр. 689. ⁶ По това време хазарите днешни областите на север от Кавказ. Договорът между Ираклий и хазарски хаган бил сключен в Тифлис (дн. Тбилиси). С този договор Ираклий осигурявал така си при подготовката нов поход срещу Персия и добивал възможност да попълни загубите във войската си, отслабена поради изпращането на военни части срещу Шахин и Шахрбазар. Вж. Успенский, пос. съч., I, стр. 689—690.

πληροῦσιντες, ταύτην ἔλκον ἐβόλυντο, καὶ πολλὰς μηχανὰς κατ' αὐτῆς μηχανήσαντες καὶ εἰς σκάφῃ γλυπτὰ ἐκ τοῦ Ἰστροῦ πλῆθος ὄπισθον καὶ ἀρῆμιοι κρείττον ἐνέγκαντες τὸν κόλπον τοῦ Κόρυτος ἐπλήρωσαν. δέκα δὲ ἡμέρας τῇ πλῆει παρασπένοντες διὰ τῆς γῆς καὶ θαλάττης τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ συνεργίᾳ καὶ ταῖς προσευχαῖς τῆς ἀρχόντου καὶ θεομήτορος παρθένου ἠντήθησαν καὶ πλῆθη πολλὰ ἀποβαλόντες ἐν τῇ γῇ καὶ θαλάττῃ, μετὰ μεγάλης ἰσχύος εἰς τοὺς βασιλῶν τόπους ἐπέστρεψαν. ὁ δὲ Σάρβαρας τῇ Χαλκηδὼνι παρασπένόμενος οὐ μετέσθι, ἀλλ' αὐτοῖσι ἐχέμασε κουρασίαν καὶ προειδὼν τὰ περὶ αὐτῶν μέγ' αὖ τὰς πόλεις αὐτῶν. (р. 316, 16—26)

30. *Constans bellum contra Slavinitas suscipit*

Τούτῳ τῷ ἔτει ἐπεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς κατὰ Σκλαβόντας καὶ ἔχμαλόντες πολλοὺς καὶ ἑνέταξεν. (р. 347, 6—7)

31. *Slavi in Syria considunt*

Καὶ ἐπεστράτευσεν ὁ Ἀβδαραχμάν, ὁ τοῦ Χαλδέου, τὴν Ρωμηνὴν καὶ ἐν αὐτῇ ἐχέμασε καὶ πολλὰς ἐχέμασε χώρας. οἱ δὲ Σκλαβονοὶ τότεν προσπένοντες οὖν αὐτῷ ἐν Συρίᾳ κατέλθον χιλιάδες πέντε, καὶ ἐφύθησαν εἰς τὴν Ἀλαμηνὴν χώραν ἐν καύμῃ Σελευκοβόλῳ. (р. 348, 16—20).

32. *Bulgari in Moesia considunt et regnum condunt*

Τούτῳ τῷ ἔτει Ἰσαβίω Μανίας, ὁ τῶν Σαρακηνῶν πρωτοπρόεδρος, μετὰ Ἀρμενίων ε' ὀδοκτόνους α'. γέγονε δὲ στρατηγὸς ἐντὶ καὶ ἀμύνησεν ἐντὶ καὶ, καὶ ἤρξεν Ἰζίδ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

лицата, искали да я превземат и придвижили много съоръжения срещу нея. Те прекарвали от Истр с издълбани кораби¹ огромно и неизброимо множество и изпълнили залива на Рог². След като обсаждали десет дни града по суша и по море, те с божията сила и чрез помощта и застъпничеството на непорочната дева богородица били победени. Те загубили много войска по суша и по море и с голяма позор се върнали в своите места. А Сарварас заседнал в Халкедон и не се иръднал, но останал да зимува там, като опустошавал и опячкосвал отъдните области и градовете им.

30. *Император Констанс предприема поход срещу земите на славяните*

През тази година³ император [Констанс] се отправил на поход срещу Славиниите⁴, пленил и подчинил много [люде].

31. *Славянски поселници в Сирия*

Абдарахман⁵, синът на Халед, се отправил на поход⁶ срещу Романия⁷, зимува в нея и опустошил много области. А славяните⁸ преминали на негова страна и като отишли заедно с него в Сирия, на брой 5000 души, се поселили в областта Аламея, в селището Селевковол⁹.

32. *Установяването на прабългарите на юг от Дунава. Създаване на българската държава*

През тази година на 6-ия ден от месец артемизий¹⁰, първи индикт¹¹, умрял Манвий, владетелят на сарацините. Той бил стратег 20 години, а емир 24 години. Започнал да управлява неговият син Изид.

¹ Т. е. с така наречените еднодръвки. ² Сиреч Златния рог. ³ Теофан отнася събитията към 6149 св. г., 557 г. Тъй като датировката у Теофан през този период от време изостава с една година, следователно и тук трябва да се посправя на 558 г. ⁴ Под „Славиниите“ тук се разбират заеите от славяните области на запад от Струма. Вж. Златарски, История I, I, стр. 136. Срв. Ст. Станоевич, Византија и Срби, II, Нови Сад 1906, стр. 40—41, който датира този поход към 649 г., като се позовава на Б. Панченко, Памятник славян и Вифинии VII-го века, ИРАИК, VIII (1902), стр. 25—27. Кулаковски, пос. съч., III, стр. 210, съвеща, че победените славяни били обложени с данък, а също и задължени да доставят военни контингенти на Византия. ⁵ Предводител на арабите, чийто баща Халед, известен с прозвището „меч боин“, бил един от четиримата арабски вождове, избрани от Мохамед преди смъртта му. ⁶ Според Теофан през 6156 св. г. (668 г., а със споменатия по-горе поправка 669 г.). Кулаковски, пос. съч., III, стр. 210, отнася похода на Абдарахман към 655 г. ⁷ Т. е. срещу Византия. ⁸ Славяните, които участвали във византийските войски. Срв. Кулаковски, пос. съч., стр. 210. ⁹ Селевковол — град в бившата провинция Втора Сирия, дн. вероятно Селебие в равнината до Аламея. Вж. Панченко, пос. съч., стр. 14. — Кулаковски, пос. съч., III, стр. 210. ¹⁰ Приблизително м. юрия. ¹¹ Теофан отнася събитията през 6171 св. г. (679 г.), а според споменатата по-горе корекция трябва да се отнесат към 680 г.

Καὶ τοῦτω τῷ χρόνῳ τοὶ τῶν Βουλγάρων ἔθνος ἐπέλαθε τῇ Θράκῃ, ἀναγκάσαν δὲ εἰσεῖν καὶ περὶ τῆς Ἀσσυρίας τῶν Ὀσσογονοῦσιν Βουλγάρων¹ καὶ Κοτράγων² ἐν τοῖς ἀρκτέσις περικυκλῶσι μέσσι τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἐν τῇ λεγόμενῃ Μαιώδι λίμνῃ, εἰς ἣν εἰσέρχεται ποταμὸς μέγιστος ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ καταπεφυμένος διὰ τῆς τοῦ Σαρματῶν γῆς, λεγόμενος Ἀτελ³, εἰς ἣν εἰσέρχεται ὁ λεγόμενος Τάναϊς ποταμὸς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν Ἰβηρίων πολλὸν ἐκέρχμετος τῶν ἐν ταῖς Κασπασίαις ὄρεσι, ἀπὸ δὲ τῆς μέσης τοῦ Τανά καὶ τοῦ Ἀτελ⁴, (ἀναθεὶς τῆς προλεχθείσης Μαιώδος λίμνης ὀρεζομένην τοῦ Ἀτελ⁵) ἔρχεται ὁ λεγόμενος Κοῦφικ ποταμὸς, καὶ ἀποδίδει εἰς τὸ τέλος τῆς Ποντικῆς θαλάσσης πλησίον τῶν Νεμεσιλλῶν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ λεγόμενου Κροῦ Πηροσίου, ἀπὸ δὲ τῆς προσημασθείσης λίμνης τοῦ ποταμοῦ θάλασσα, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν τοῦ Εὐξείνου πόντου θάλασσαν διὰ τῆς γῆς Βοσφύρου καὶ Κιμμερίου, ἐξ οὗ ποταμοῦ ἀρχεῖται τὸ λεγόμενον μονερχοῦλον καὶ τὰ τοῦτον διέσκει, καὶ εἰς μὲν τὰ πρὸς ἀνατολὴν μέρη τῆς προσημασθείσης λίμνης ἐπὶ Φαναγορίαν καὶ τοὺς ἐκεῖσε οἰκούντας Ἑβραίους παρῶσται ἔθνη πλείστα⁶ ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς λίμνης ἐπὶ τὸν λεγόμενον Κοῦφικ ποταμὸν, ἐνθα τὰ ἐκείσε ἀρχεῖται Βουλγαρικὸν ἔθνος, ἢ παλαιὰ Βουλγαρία ὅστις ἡ μερὶς, καὶ οἱ λεγόμενοι Κότταροι δρόνολοι αὐτῶν καὶ οἱ τοι τευχόμενοι. ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου, τοῦ εἰς τὴν θῆσαν, Κροβάρου⁷ τοῦ πατρὸς τῆς λεχθείσης Βουλγαρίας καὶ τῶν Κοτράγων τὸν βίον μεταλλάξαντος καὶ πᾶντι μαλακώσαντος αἰσὶς καὶ δασυκαρῶστος μηδὲν τοῦτον ἀποχωρησθῆναι ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους διαίτης, διὰ τὸ πᾶντι κακώσαν αἰετοὺς καὶ ἔτερον μὴ

През същата тази година народът на българите нападнал Тракия¹. Необходимо е да се каже и за миналото на уногундурите-българи и котраги². В Северните откъдни части на Евксинското море, в т. нар. Меотидско езеро се влива огромна река, наречена Ател³, спускаща се от Океана през земята на сарматите. В нея се влива реката, на име Танаис⁴, която извира също от Иверийските врати в Кавказките планини. От съединяването на Танаис и Ател (което се отделя над споменатото Меотидско езеро⁵) води началото си реката, наречена Куфис⁶, която се влива в края на Понтийското море, близо до Некрополиите⁷, при нос, наречен Криспрозополис⁸. От споменатото по-горе езеро започва море, подобно на ръкав, и се влива в морето на Евксинския понт през земята на Кимерийския Босфор⁹. В тази река се лови т. нар. риба музули и други ней подобни риби, а в източните части на лежащото по-горе езеро, около Фанагория¹⁰ и обитавашите там евреи, живеят твърде много народи. От същото езеро до реката, наречена Куфис, гдето се лови българската риба ксистон¹¹, се намира старата велика България¹² и т. нар. котраги, които са също техни едноплеменници. През годините на Константин¹³, който управлявал на Запад, Кробат¹⁴, господарят на казаната България и на котрагите, завършил живота си. Той оставил петима сина и им завещал по никакъв начин да не се отделят един от друг и да живеят заедно, за да владеят те навсякъде и да не робуват на

а) Ὀσσογονοῦσιν Βουλγάρων б, Ὀσσογονοῦσιν Βουλγάρων в, Ὀσσογονοῦσιν (Ἰν. см) Βουλγάρων γδ, Ὀσσογονοῦσιν Βουλγάρων з, Ὀσσοκ καὶ Βουλγάρων Νεφρ. б) Contragenses et Contragus А ubique. в) Κροβάρου з, Κροβάρου Νε.

¹ През същата 680 г. ² Уногундурите и котрагите били племена от тюркски произход, родственни на първобългарите. В други извори се срещат под имената Ὀσσογόροι, Ὀσσογονοί, Κοντράγοι и пр. За тях вж. Златарски, История, I, I, стр. 72—97. — Бурков, Към въпроса за произхода на прабългарите, стр. 298—302. — Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 219. — Idem, Zur Geschichte der Osseten, Ungarische Jahrbücher, X (1930), pp. 53—90. ³ Ател е дн. р. Волга. Географските познания на Теофан не са твърде точни. ⁴ Танаис е дн. р. Дон. ⁵ Меотидското езеро е дн. Азовско море. ⁶ Куфис е дн. р. Кубан. J. Marquart, Osteuropäische und Ostasiatische Streifzüge, Leipzig 1903, p. 32, n. 1, смята, че Куфис е дн. р. Кака. ⁷ С Некрополиите древните географи наричали залива на Черноморското крайбрежие, близо до устието на Дунава. Вж. Const. Porphyrogenitis De administrando imperio, ed. Gy. Molnarsik, Budapest 1949, pp. 184, 67—186, 69. ⁸ Криспрозополис означава „свищка глава“ — нос на брега на Черно море, близо до устието на р. Кубан, дн. Тамански полуостров, на източния бряг на Керченския пролив. ⁹ Кимерийският Босфор е дн. Керч, ср. тук стр. 234, бел. 2. ¹⁰ Фанагория — град на източния бряг на Кимерийския Босфор, сега развалини в Таманския полуостров, срещу Пантинанеум. ¹¹ Българската риба, която се ловела в река Куфис (дн. Кубан), е напълно една и съща с *perca*. Ср. Ф. Брун, Записки одесского Общества Истории и Древностей, V (1863), стр. 146 сл. — Moravcsik, Byzantinoturcica, II, pp. 212—213. ¹² Велика България се наричала старата Кубратова България между Азовско и Черно море, по долините теченна на рр. Днепър, Дон и Кубан, за разлика от Дунавска България. ¹³ Сиреч при управлението на Константин III (641). ¹⁴ Според Златарски, История, I, I, стр. 84, Кубрат (Кробат) умрял към 642 г. Силението на Теофан за смъртта на Кубрат се отнася напълно не към управлението на Константин III, а за времето на неговия наследник Константин II (641—668).

δουλοῦνται ἐθνεῖ, μετ' ὁλίγον δὲ χρόνον τῆς ἐκείνου τελευτῆς εἰς διαίρεσιν εἰρηκότες οἱ αὐτοὶ πάντα τοὶ διέστησαν ἀπ' ἀλλήλων μετὰ τοῦ ἐν διαξουσίᾳ βασιτοῦ αὐτῶν ἐπακαμένου βασιλῆως, καὶ ὁ μὲν πρότερος υἱὸς ὁ λεγόμενος Βαμβαῖν¹ τὴν ἐντολὴν τοῦ αὐτοῦ φησὶν ἡλίας πατρὸς διέμεινεν ἐν τῇ προσημασθῇ αὐτοῦ γῇ μέχρι τῆς θάλασσης, ὁ δὲ δεύτερος τοῦτον ἀδελφός, ὁ λεγόμενος Κότταρος, τὸν Τάναν διαβὰς ποταμὸν αὐτῶν τοῦ πρῶτου φησὶν ἀδελφεοῦ. ὁ δὲ τέταρτος καὶ ὁ πέμπτος τὸν Ἰστρον ἦτοι Δανούβιον λεγόμενον περιελθόντες ποταμὸν, ὁ μὲν εἰς Πανονίον τῆς Ἀβασίας ἐπορεύετο τῷ Χερσῶνι τῶν Ἀβάρων ἔμμενον ἐκεῖ μετὰ τῆς δυτάμιας αὐτοῦ, ὁ δὲ τὴν πρὸς τῇ Ροβέρτῃ Πενταπόλει καταλαβὼν ἐπὶ τὴν βασιλείαν τῶν Χρυσωτῶν γέγονεν. ἔπειτα τούτων ὁ τρίτος, Ἀσπαρῶς λεγόμενος, τὸν Ἰστρον καὶ Δανούβιον περὶ τὸν ὄγκον² καταλαβὼν βορειοπέρους³ τοῦ Δανούβιου ποταμοῦ μετὰ τούτου κατέβηκεν φησὶν, δορυλῇ καὶ θυριάχῃ ἐναι τὸν τόπον στοχασάμενος ἐξ ἐκείνου μέρους τελευτῶντος γὰρ ἡμεροσθεν, καὶ ἄλλοθεν τοῖς ποταμοῖς στεφανούμενος, πολλὴν γῆν εἶναι τεταπεινωμένην διὰ τὸν μερισμὸν τῆς ἐκ τῶν πολεμίων παρούσης ἀνατολῆς, τούτων δὲ οὕτως εἰς πᾶσι μέρη διακεκέντηται καὶ ἐν βραχυτάτῃ καταγεγραμμένην διὰ τὸν μερισμὸν τῆς ἐκ τῶν πολεμίων παρούσης ἀνατολῆς, τούτων δὲ οὕτως εἰς πᾶσι μέρη διακεκέντηται καὶ ἐν βραχυτάτῃ καταγεγραμμένην διὰ τὸν μερισμὸν τῆς ἀπορίας τῆς πρώτης Σαρματίας καὶ ἐδέσποσε πόσης τῆς περσικῆς γῆς μέχρι τῆς Ποντικῆς

друг народ. Малко време след неговата смърт петте му сина се разделили и се отдалечили един от друг с тази част от народа, която всеки един от тях нямал под своя власт. И първият син, наречен Батбаин¹, спазил нареждането на баща си и останал в земята на прадедите си досега, а вторият, неговият брат, наречен Котраг, преминал реката Танаис и се заселил срещу първия брат. Четвъртият пък и петият, като прехвърлили реката Истр, наречена още Дунав, единият останал там в аварска Панония, подвластен на хагана на аварите заедно с войската си, а другият стигнал до Пентапол² в Равена и се подчинил на царството на християните³. Най-сетне третият от тях, наречен Аспарух⁴, като преминал Днепър и Днестър, по-северин от Дунавз реки, и като завзел Огрос⁵, заселил се между него и онея реки, понеже забелязал, че мястото е защитено и мъчно превземаемо от всяка страна; билейки отпред блатисто, а от другите страни оградено като венец от реките, то давало голяма сигурност спрямо неприятели за отслабения от раздялата народ. А след като били разделени така на пет части и станали малобройни, излязъл големият народ на хазарите от най-вътрешните части на Вералия⁶ в първа Сарматия и покорил цялата отвъдна земя чак до Понтийско море. И пър-

a) Βαμβαῖν hу, Βαμβαῖν d, Βαμβαῖον sine acc. e., Βαμβαῖος A, Βαβαῖος Nic. b) "ὄγκον Nic., "ὄγκον dhy, "ὄγκον sine acc. e., ὄγκον A. c) βορειοπέρους z, βορειοτέρους y.

¹ Пагиверт Никифор (ed. C. de Boor, pp. 33, 26; 34, 18) нарича първия син на Кубрат Βαμβαῖος. За името срв. J. Marquart, Die Chronologie der alttürkischen Inschriften, Leipzig 1898, pp. 40, 85. — Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 84. — Ив. Дубчев, Най-ранни връзки между първобългари и славяни, ИБАИ, XIX (1955), стр. 332. За събитията вж. Кулаковскай, История, III, стр. 246—252. — Златарски, История, I, 1, стр. 96—151. — St. Rundman, A History of the first Bulgarian Empire, London 1930, p. 20 sq. ² С Пентапол тук се обозначават петте града в областта на Равена (Аикона, Раванна, Песаро, Фано, Сенежано) по източното крайбрежие на Северна Италия. ³ Сиреч на Византийската империя. ⁴ В Имениния името на Аспарух е предадено като „Исперих“. Византийските автори, а също и арменските историци предават формата Аспарух. Вж. J. Marquart, Die Chronologie der alttürkischen Inschriften, p. 7. Срв. Златарски, История, I, стр. 122—130. — В. Н. Абаев, Осетинский язык и фольклор, I, Москва 1949, стр. 157, 177. — Ив. Дубчев, Имя Аспарух в новооткритых надписях Грузии, Archiv Orientalni, XXI (1953), стр. 358—359. — В. Вешевска, Славяни в първобългарските надписи, Сборник в чест на академик Ал. Теодоров-Балин, София 1955, стр. 101. ⁵ К. Шкорниел, Старобългарски паметници, Сборник Добруджа, София 1918, стр. 227, смята, че има противоречие между данните на Теофан и Никифор за местоположението на Онгъла. Според него Теофановият Онгъл отговаря на лагера до дн. гр. Галац, докато описаният от Никифор Онгъл (Nisephagus, ср. e., ed. C. de Boor, p. 34, 8) отговаря на Николиевския лагер при дн. Исака. Златарски, История I, 1, стр. 127—137, 387—392, казва, че описаният у Теофан и Никифор Онгъл се е намирал в северозападния край на дн. Добруджа, южно от т. нар. Сисемно устие на Дунав при дн. Исака. — Срв. Ф. Брук, Черноморье, I, Одеса 1880, стр. 50. Относно името "ὄγκος някои наследвачи смятат, че то е от тюркски произход. Срв. Moravcsik, op. c., II, pp. 184—185. — В. von Arnim, Türkotatarische Beiträge, I. Geschichte der Onoguren, Zeitschrift für slav. Philol., X (1933), pp. 343—345. Други са на мнение, че името е славянско. Вж. П. И. Шафарик, Славянские древности, II, Москва 1846, стр. 163. — Пречек, История, стр. 158—159 и сл. — Дубчев, Славяни в първобългари, ИБАИ, I—II (1951), стр. 205—206. Според В. Галкова-Занкова, Първоначалното българско селство и издръжка за аулите, ИБАИ, VI (1956), стр. 445, тюркското понятие аул е било осмислено от славяните с една такова дума жгълъ, предадена с дулос у византийските автори. — П. Мутафчиев, История на българския народ, I, София 1948, стр. 104, 105, сравнява Онгъла с Буджак в дн. Весарабия. ⁶ Вералия или Вералия се наричала старата родина на хазарите. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 89.

βασιλεὺς καὶ τὸν πρῶτον ἀδελφεὸν Βαϊβαῖαν, τῆς πρώτης Βουλγαρίας ἄρχοντα, ἐπιστελῇ κατὰ τοὺς νόμους παρ' αὐτοῦ κομίζεται μέχρι τοῦ νῦν. ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μετὰ τὴν, ὅτι ἐξέστην ἔθνος ξυμμάχων καὶ ἀνέστησαν ἐκείθεν τοῦ Ἀνατολίου εἰς τὸν Ὀγλὸν ἐσθρέμεν, καὶ τὰ πληροῦσθαι τῷ Ἀνατολίῳ ἐσθρέμεν καὶ λυμάνεται, τοῦτ' ἐστὶ τὴν κρητισμένην ἐπ' αὐτῶν γῆραν, ἐπὶ Ἀνατολίων τότε κρατοῦμενην, ἡμέθη σφόδρα καὶ κλεῖται περθεῖν πάντα τὰ θέματα ἐν τῇ ἑσθρῇ, καὶ ἐξοπλίσας σὺλῶν διὰ τὴν γῆν καὶ θαλάσσης καὶ αὐτῶν ἀπεκίνησε πολέμῳ τοῖς τοῖς ἐσθρέμεν, καὶ διὰ τὴν τῆς πρὸς τῷ Ὀγλῳ κλητισμένην καὶ Ἀνατολίῳ ἡσθρῶν τὰ περὶ παρατάξας, διὰ δὲ τῆς πληροῦσθαι ἀπὸ τῆς τὰς ναὺς προσορμίσας. τοῦτο δὲ τὸ ἄνδρῶν καὶ πομπηθῆς τῆς παρατάξεως οἱ Βούλγαροι θεοσέμενοι, τῆς ἐσθρῶν ἀνεγρομίστας οὐκ ἔστιν εἰς τὸ προλεγεῖν ὁρμήματα καταφύγουσι καὶ ἐσθρῶν ἀσφαλισμένοι. ἐν τῇ δὲ καὶ τέτταρον ἡμέρας ἐκ τοῦ τοιοῦτου ὁρμήματος αὐτῶν μὲν ἐξελθεῖν μὴ τολμήσαντες, τῶν δὲ Ῥωμαίων πόλεμον μὴ σπουδάζοντων διὰ τὴν προκείμενην τῶν τελευτῶν πρόσφατον, οὐκ ὀρμίσαντες τὸ μακρὸν ἔθνος τὴν χερσὶν τῶν Ῥωμαίων ἀπελάβετο καὶ προθυμότερον γέγονεν. τοῦ δὲ βασιλεὺς ἐν ποδολογίᾳ ἐξισταθήσαντος καὶ ἐπὶ Μεσσηνίᾳ βυσιθῆντος ἡσθρῶν διὰ σπουδῆς λουτροῦ ἅμα πάντα δρομίσαντες καὶ τῶν οὐκ ἔστιν αὐτοῦ ἀνθρώπων, κατέλειπε τοὺς στρατηγούς καὶ τὸν ἅλιν κλεῖσας παρασπονδίσαντες καὶ ὑποσφύρας αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὁρμήματος καὶ πόλεμον πρὸς αὐτοὺς κρητισῶν, εἰ τῶν αὐτοῦ ἐξελθεῖν εἰ δὲ μὴ, πᾶν παρασπονδίσαντες αὐτοὺς καὶ φυλάττειν ἐν τοῖς ἐσθρῶν. οἱ δὲ τοῦ μεσσηνιακοῦ τῶν βυσιθῶν φεύγοντες διασπασμένοι καὶ φόβῳ ἀσχεθέμενοι τῇ αὐτῇ στυγῇ ἐσθρῶν, μηδενὸς διάκοντος. οἱ δὲ Βούλγαροι τοῦτο θεοσέμενοι ἐπεδύσαντες ὅτιον αὐτῶν καὶ τοὺς πλείστους ἔβαν ἀνέλιν, πολλοὺς δὲ καὶ ἐκρινάσαντες καὶ καταδιώξαντες αὐτοὺς μέχρι τοῦ Ἀνατολίου καὶ τοῦτο παρασπονδίσαντες καὶ ἔλθοντες ἐπὶ τὴν λεγομένην Βέργαν πλησίον Ὀδέσσου καὶ τοῦ ἐκείσε μεσογαίου, τὸν ἐσθρῶν ἡσθρῶν ἐν πολλῇ ἀσφαλείᾳ διακίμενοι, ἐκ μὲν τῶν ἐσθρῶν διὰ τοῦ Ἀνατολίου ποταμοῦ, ἐσθρῶν δὲ καὶ ἐκ πλησίον διὰ κλεισουργῶν καὶ τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, κρητισμένων δὲ αὐτῶν καὶ τῶν πομπηθῶν Σιλαυθῶν ἐσθρῶν τὰς λεγομένας ἐπὶ γενοῖς, τοὺς μὲν

вният брат Батбаян, владетелит на първата България, станал техен данъкоплатец и досега получават от него данък. А императорът Константин¹, като се научил, че мръсен и нечист народ се е настанил неочаквано отвъд Дунава в Оггоса и че напада и опустошава близките до Дунава земи, т. е. сегашната владия от тази страна, тогава владяна от християните, много се огорчил и заповядал всички отреди да преминат в Тракия. И като вървял флота, потеглил срещу тях по суша и по море с намерение да ги изгони с война, като отправил в боен ред пехотната войска по суша към т. нар. Оггос и Дунава и заповядал на корабите да пуснат котва на близкия бряг. Българите, като видели тези гъсти многобройни редици, се отчаяли за спасението си, избягали в споменатото укрепление и взели мерки за защита. След като в продължение на три-четири дена те не се осмелявали да излязат от това укрепление, а ромеите не завързали сражение поради блатата, мръсният народ, забелязвайки слабостта на ромеите, се съвзел и станал по-смел. Понеже императорът страдал силно от болки в крака и бил принуден да се възре с пет кораба и с приближените си в Месемврия, за да прати бани², оставил стратегите и войската със заповед да водят схватки, за да ги измъкнат от укреплението и да завържат сражение с тях, ако се случи да излязат. В противен случай да ги обсадат и да ги пазят в укрепленията. Конниците обаче разпространили слух, че императорът бяга, и обаеи от страх, се отдали също на бягство, без някой да ги преследва. А българите, като видели това, започнали да ги преследват подире им и повечето погубили с меч, а мнозина наранили. И като ги преследвали чак до Дунава, преминали го и дошли при т. нар. Варна³, близо до Одесос, и до тамошната земя. Като видели, че мястото е много сигурно, отвъд поради реката Дунав, отпред и от страни поради теснините и Понтийско море, и след като покорили измежду намиращите се там славянски племена така наричаните

¹ Константин IV (668—685 г.). ² Болестта на императора е била предвог, за да се оттегли от този труден и опасен поход. Срв. *Kapetan*, op. cit., p. 27. ³ Пречек, Плъгузаниа, II, стр. 818, приема, че Варна е име на местността на югоизток от Одесос, заедно с Пропадийската река и Девненското езеро. — *Дубнев*, *Проучвания*, стр. 163—165, е склонен да изтъква, че това име като „Варна река“, срещаме Варна. За етимологията на това име срв. и *В. Беневски*, *Античната топография у нас като исторически извор*, ИИФЕ, III (1954), стр. 349. За града Одесос — Варна срв. тук стр. 33, бел. 2.

Σέρβους^α παρώρισαν ἀπὸ τῆς ἐμμεροῦσθαι κλει-
σοῦρας Βερεγάβον^β ἐπὶ τὰ πρὸς ἀνατολὴν μέρη,
εἰς δὲ τὰ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δόσαν μέγας
Ἀβάρους τὰς ἐπολοῦσθαι ἐπὶ γενεὰς ἐπὶ
πᾶσαν ὄντας ἐν τοῖς οὖν πλάτυσθαι
αὐτῶν ἐλατρίσαν, καὶ ἵεσαν τὰ ἐπὶ τὴν
Ῥωμανίαν πολέμους ὄντας πόστρα τε καὶ χω-
ρίαι ἐπιρροῦσαν καὶ πικραίναντες, διὸν ἀνα-
γκασθεὶς ὁ βασιλεὺς εἰρήνην μετ' αὐτῶν, ἐπὶ-
σιν αὐτοῖς συμποσίτης πάντα παρέχων ἐπ'
αἰσχύνῃ Ῥωμαίων διὰ πλῆθος πτωμάτων
θανουμένων γὰρ ἦν ἀκούμενος τοῖς μακρῶν
καὶ τοῖς ἱγρῶς, οὗ δὲ πᾶσας ἱστορεῖς ἐαυτῶ
καταστροφόμενος, τοὺς τε κατὰ τὴν ἐξῆς καὶ
δοσαν καὶ ἄρκον καὶ μεσημβρίαν, ἐπὶ τοῦδε
τοῦ μακροῦ καὶ ποταμοῦς ἔδοντες ἡγεῖσθαι.
ἀλλ' οὗτος μὲν ἐκ προνοίας θεοῦ τοῦτο συμ-
βεβηκέναι Χριστιανούς πιστεύοντας, εὐαγγελικῶς
ἀναστροφόμενος εἰρήνην καὶ ἦν εὖς κλέντης
αὐτοῦ ἡμεῶν ἐκ πάσαις πόλεμον ὁποῦν
ἔχων ἔσταιτο ἐνὶ τῇς ἀποστολῇ διανομέ-
ναις ἀγίας τοῦ θεοῦ δικηλαίας ἀπὸ τῶν χρό-
νων Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως καὶ προέστητον
αὐτοῦ, καὶ Σερρίον τοῦ κακοφροῦς καὶ Πέτρον,
τῶν ἀναξίων ἡγεμονέων τοῦ θρόνου Κο-
σταντινουπόλεως, μὲν τε θέλησαν καὶ μὲν
ἐκτρέψαν ἐπὶ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτη-
ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δογματισμοῦ, ὃν
τὰς κακοδοξίας ἀπαρέργαι σπουδαῖον ὁ αὐτός

седем племена¹, поселили северите от
предната клисура на Верегава² към из-
точните части, а към юг и запад до Ава-
рия останалите седем племена, които
плащали данък³. И тъй, след като се
разширили в тези места, възгордели се
и започнали да нападат и да поробват
крепостите и земите, които били под ро-
мейска власт. Принуден от това, импера-
торът сключил мир с тях, като се съгласил
да им плаща годишен данък на срам на
ромейците заради многото ни грехове⁴. За-
щото чудно бе за далечни и близки да слу-
шат, че този, който е направил свои да-
нъкоплатци всички — на изток и на запад,
на север и на юг, да бъде победен от
този мръсен и новопоявил се народ. Но
той, като виждал, че това се е случило
на християните по божия промисъл,
сключил мир, разсъждавайки по еванге-
лски. И до края на живота си той бил
необезпокояван от враговете си и със
всички сили се стремил да обедини све-
тите божии църкви, разединени повсемест-
но от времето на неговия дядо импера-
тор Ираклий и на злоумишления Сер-
гий и Пир⁵, които недостойно заемали
патриаршеския престол на Константино-
пол и постановили, че има една воля и
една природа у господата бога и нашия
спасител Исус Христос. Стремейки се
да отклони техните заблуди, най-благо-

^α) Σέρβους: *hy*, Σέρβους: *sine acc. C.* ^β) Βερε-
γάβον: *g*.

¹ Относно славянските племена в Долина Миная към края на VII в. някои автори (Шафарик, пос. съч., II, стр. 573. — Niederle, Manuel, I, p. 103. — Златарски, История, I, 1, стр. 142—143. — П. Мутафчиев, История на българския народ, I, София 1948, стр. 163. — Шкорнип, Материали към въпроса за славян-
на прабългарите и на северите, Byzantinoslavica, V, 1933—34, p. 171. — I. Dujčev, Protobulgares et Slaves, Annales de l'Institut Kondakov, X, 1938, pp. 146—147) смятат, че Теофан говори за северите и за седем други славянски племена. Г. Цанкова—Петкова, пос. съч., стр. 325—328, приема, че Теофан тук говори само за две славянски племена — северите и „седем рода“. М. Войнов, За първия договор на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИФН, VI (1956), стр. 453 сл., приема, че северите са едно от споменатите седем племена. ² Проходът Верегава не е отъждествен с положителност. К. Bredek: АЕМО, p. 157, приема, че Верегава е дн. Чалънваншан (Ришки) проход. Същото погрешно К. Шкорнип: ИРАИИ, X (1905), стр. 510, 564, и Златарски, История, I, 1, стр. 142, 411—412. — В. Абрам, Глики—Преслав, I, стр. 78—84, приема, че Верегава е дн. Веселиновски (Байрамденски) проход. — Дучев, Проучвания, стр. 153—163, смята, че Верегава е била най-използуван в ранното средновековие проход, а именно Върбишкият. ³ Изразът ἐπὶ αἰσχύνῃ ὄντας е тълкуван по различни начини. Един автори приемат, че славяните били подчинени от първо-
българите и станали техни данъкоплатци (Г. Д. Баласчев, Върху държавното и военно устройство на старобългарската държава, Минзак I, 2, стр. 205. — Ил. Дучев, Въпроси из външната история на първото българско царство, Сб. През вековете, София 1938, стр. 90. — I. Dujčev, Protobulgares et Slaves, pp. 146—147). — Други са на мнение, че с ἐπὶ αἰσχύνῃ ὄντας са изразени договорните отношения между първобългарите и славяните. (Златарски, История, I, 1, стр. 143, 243. — Г. Цанкова—Петкова, пос. съч., стр. 328—334). — Според М. Войнов, пос. съч., стр. 453—458, този израз е равнозначен на *foedus*, т. е. федерат, и следователно славяните са били подчинени на Византия. — А. Бурлато, Към въпроса за отношенията между славяни и прабългари през VII—IX в., ИПР, X (1954), I, стр. 70—78, смята, че с този израз се означават договорните отношения между седемте славянски племена. ⁴ Златарски, История, I, 1, стр. 146—147, смята, че мирът между Константин IV Погоният и българите бил сключен през 679 г., а българското летописание почнало на следната 680 г. (701 куни година). Ю. Грифонов, Известията на сирийския патриарх Константина за Исламския побед над византийците, ИИД, XI—XII (1932), стр. 206—215, приема годината 681, Runciman, op. cit., p. 27, и Ostrogorsky, Geschichte, p. 103, приемат годината 680 г. — Г. Цанкова—Петкова, пос. съч., стр. 336—343, приема 680 г. — Млч. Войнов, пос. съч., стр. 458—476, приема, че войната се е водила през 680 г., а мирът бил сключен преди 16. IX. 681 г. ⁵ Пир, цариградски патриарх (639—642), приемник на Сергий.

χριστιανικῆτος βασιλεὺς ἀνέσθεν οὐκυμνη-
κὴν συναθροίους ἐπισκόπων οὐκ ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν ταῖς προ-
λαβοῦσαις ὁγῶν καὶ οὐκυμνηκῶν πέντε συν-
όδοις ἐπιβεβαίωσε δόγματα, καὶ τὸ τῶν δύο
θελημάτων καὶ ἐννευόντων ἐκείνης θεσπισθέντι
δόγμα συνεκλήρωτο κατὰ τὴν αὐτὴν ὕλην
καὶ διαβεβαίωσεν ἑκὼν οὐκυμνηκὴν οὐδόνα,
ἧς καὶ ἐξήρχον ὁ αὐτὸς τε πανευκλείης βασι-
λεὺς Κωνσταντῖνος καὶ οἱ εὐσεβεῖς ἱεράρχαι.

Τότεν τῷ ἔτει συναθροίσθη ἡ ἁγία καὶ
οὐκυμνηκὴ ἐκκλησία ἐν Κωνσταντινουπό-
λει τῶν οὐκ ἁγίων ἐπισκόπων καὶ πατέρων
κατὰ ἐπαροχήν τῶν εὐσεβῶν βασιλέων Κων-
σταντῖνον. (pp. 356, 15 — 360, 7; 360,
10—13)

33. Iustinianus Rhinocorpmenus pacem cum Bulgaris inilam rumpit

Παρόντος δὲ καὶ τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων
παρακλιθεὶς εἰρήνην διασώζων τοὺς τοῦ
οὐκυμνηκῆ πατρὸς ἐνοχλοῦντας γεγονότας τέκους,
καὶ καλεῖται παρὰ τὴν θύραν τὰ κα-
βαλλομενὰ θέματα βουλόμενος τοὺς τε Βουλ-
γάρους καὶ τοὺς Σκλαυνίους^α ἀρχαλιεῖν.

Τότεν τῷ ἔτει ἐπιστρέφοντι^β Ἰουστινιανὸς
κατὰ Σκλαυνίους καὶ Βουλγάρους, καὶ τοὺς μὲν
Βουλγάρους πρὸς τὸ παρὸν κατακλιθεὶς ὤθη-
σαι, μέγα δὲ θροαλοῦντος ἐκδημιῶν, πολλὰ
πλήθη τῶν Σκλάβων καὶ μὲν πόλεμον, τὰ δὲ
προσφύγοντα παραλαβὼν εἰς τὰ τοῦ Ὀρξίου
διὰ τῆς Ἀβίδου περὶ τοὺς κατέστητος μέγας, ἐν
δὲ τῷ ἐπιστρέφοντι αὐτὸν ὁδοκαταβῆς ὑπὸ τῶν
Βουλγάρων ἐν τῷ στενῷ τῆς κλεισοῦρας μετὰ
σφαγῆς τοῦ οὐκυμνηκῆ λαοῦ καὶ τραυματίας πολ-
λῆς μόλις ἀνταρκελθεὶς ἠδυνήθη. (p. 364,
5—18)

α) Σκλαβίους g.

¹ Шестият вселенски събор бил свикан в Цариград на 7 ноември 680 г. Завършил е на 16 септември 681 г. ² През 6172 св. г. или 680 г. от н. е. ³ Събиранта се отнася към 687 г. (6179 св. г.) ⁴ Става дума за договора, сключен между Константин IV и българите. ⁵ На следната 688 г. ⁶ За този поход на Юстиниан II съобщава и патриарх Никифор (ed. de Boor, p. 36, 22). По отношение на споменатите от Теофан и Никифор „Славини“, „Славини“ се приема, че става дума за независимите славянски племена около Солун, над които властта на императори е била само номинална. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 136, 160—161. — Дуйчев, Славяни и първобългари, стр. 198—199. — В. Бешевлиев: Мадарският конанс, София 1956, стр. 62—63. Златарски, История, I, 1, стр. 160, приема, че с „България“ тук са означени населените с българи земи по левия бряг на Струма. Същото схващане се поддържа от P. Lemerle, Phlippe et la Macédoine orientale, Paris 1945, p. 124, и от Беневизе, loc. cit., стр. 62—63. Други учени смятат обаче, че Теофан говори за македонските българи. Вж. Куликовски, История, III, стр. 260—261. — Г. Балабанов, Българският хан Тервел, ПСМ, LVII (1889), стр. 50—52. — Дуйчев, Славяни и първобългари, стр. 197—204. ⁷ Абидос — град на малозийския бряг на Хелеспонт. ⁸ Опсикон — тема в северозападна Мала Азия, южно от Мраморно море. ⁹ Поради липса на пряк данни тези кансури не са отъждествени с положителност. — Дуйчев, Славяни и първобългари, стр. 197, допуска, че тук става дума за македонските тесини около прохода Акотина, близо до Казан. Бешевлиев, loc. cit., стр. 62, предполага, че тези тесини са се намидали при устието на Ревдина.

34 Гръцки извори за българската история, III

чествият император свикал вселенски събор в Константинопол от 289 епископа¹. И чрез светия и истинен Шести вселенски събор той потвърдил постановленията, взети на предишните пет вселенски събора, и решил да се издаде благочестиво постановление за двете воли и двете действия. Съборът бил председателствувал от самия всеблагочестив император Константин и от благочестивите йерарси.

През тази година² по поръчение на светия император Константин бил свикан в Константинопол светият Шести вселенски събор от 289 свети епископи и отци.

33. Юстиниан II Ринотмет нарушава мира с българите

[Юстиниан] нарушил³ сключения с българите мир⁴, като пренебрегнал установените от неговия баща официални разпоредби, и заповядал конните отреди да преминат в Тракия, искайки да оплени българите и Славиниите.

През тази година⁵ Юстиниан се отправил на поход срещу Славиниите⁶ и България. Той отблъснал българите, които тогава го пресрещали, и нападайки чак до Солун, завоювал голямо множество славяни, едни с война, други пък доброволно минали на негова страна, и като ги прекарал през Абидос⁷, поселил ги в областите на Опсикон⁸. На връщане бил причакан от българите в теснините на клисурата⁹ и едва успял да премине, като голяма част от войниците му била избита и мнозина били ранени.

34. *Slavi in exercitu Romano contra Arabes bellant*

Τούτω τῷ ἔτει Ἰουστινιανὸς ἐπέλεξετο ἐκ τῶν μετακινήτων ἐπ' αὐτοῦ Σλάβων καὶ ὑπεράνευτο χιλιάδας ἑ' καὶ ὀλίγους αὐτοῖς ἐπιστάμενος αὐτοὺς λαὸν πηροῦσαν, ἀρχαὶ τε αὐτῶν Νέβουλον τοῦνομα. διαρρήσας δὲ εἰς αὐτοῖς παρέδωκε τοῖς Ἀραβὶ μὴ ἐμμένον αὐτὸν τῇ ἐγγράφῳ συμφωνηθείσῃ εἰρήνῃ, καὶ παραλῆθαι τὸν περὶ αὐτῶν λαὸν καὶ πάντα τὰ καβαλλάρων θέματα ἐπορεύθη ἐν Σεβαστιανῇ τῇ παρὰ θάλασσαν. — — — καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἡγήθησαν Ἀραβες. ἐπαβύλουν δὲ Μουάμεδ τῷ συμπαροῦντι Ῥωμαῖς στρατηγῷ τῶν Σλάβων, πέμψαι αὐτῷ κοίμαιον γέρον ἑομομένον, καὶ πολλὰς ἐπιστολάς τοῦτον ἀπαίσεις πεῖθει προσκαλεῖν πρὸς αὐτὸς μετὰ καὶ ἑ' χιλιάδων Σλάβων, καὶ οὕτω Ῥωμαῖς τὴν φιλίαν περιπαροῦσα. τότε Ἰουστινιανὸς ἀπέπεμψε τὸν τούτων ἐκκατάλειμνον οὖν γέροντα καὶ τέσσαρας παρὰ τῷ λεγομένῳ Λευκάτῃ, τόπον κρημνίζον καὶ παραθαλάσσιον κατὰ τὴν Νομισματικὴν πόλιν κατέμεν. (pp. 365, 30 — 366, 6, 16—23)

35. *Slavi in exercitu Mohamedi contra Romanos pugnant*

Καὶ ἐπεστράτευσεν Μουάμεδ τὴν Ῥωμαίων, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς πρόσθεντας Σλάβους ὡς ἐπιστάμενος τῆς Ῥωμανίας, καὶ πολλοὺς ἡχμαλῶσαντες. (p. 367, 9—12)

36. *Iustinianus auxilio Terbellis in regnum restituitur*

— — — αὐτοῖς δὲ ἀπὸ Φαναγορίαν λάθρα δραστηρίως εἰς Τόμιν μετακίνηται — — — Καὶ ἀναστάντας ἐκ τοῦ κλέψαντος ἐκείνου ἐξῆλθε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Δουρόβιν πολιάν, ἀποστείλαντος δὲ αὐτοῦ Σέβρανον πρὸς Τέρβελον¹, τὸν κῆρον Βουλγαρίας, ἐπὶ τῷ δοῦναι αὐτῷ σύνταγμα, ὅπως κρατήσῃ τὴν πηρομένην αὐτοῦ βασιλείαν, ὑπέσχετο αὐτῷ πλείονα παρέχειν δόξα

α) Τέρβελον x Nic., Τερβέλεν x, Τέρβελον em A.

34. *Славяни участвуват в похода срещу арабите*

През тази година¹ Юстиниан избрал измежду преселените от него славяни и направил 30 хилядна войска, и като ги въоръжил, нарекъл ги отбрана войска² и поставил за техен началник едного по име Небул³. Като се осланял на тях, Юстиниан писал на арабите, че не ще спазва склучения писмено мир. И като взел отбраната войска и всички конни отреди, потеглил за Севастопол⁴, който се намира покрай морето, и най-напред арабите били победени. Но Мохамед, като подвел помагания на ромеите военачалник на славяните, изпратил му кочан, пълен с пари. Като го подмамил с много обещания, убедил го да избяга при тях заедно с двадесет хиляди славяни и тъй обърнал в бягство ромеите. Тогава Юстиниан погубил остатъка от славяните заедно с жени и деца при т. нар. Левката, стръмно и крайморско място, което се намира до Никомидийския залив⁵.

35. *Славяни участвуват в похода на Мохамед срещу Византия*

Мохамед се отправил на поход срещу ромеите, като взел със себе си бегълците славяни, които познавали добре Романия, и отвел много пленници⁶.

36. *Юстиниан отново завзема властта с помощта на Тервел*

— — — [Юстиниан] избягал тайно от Фанагория и пристигнал в Томи. — — — Той се измъкнал невредим от бурата и навлязъл в река Дунав⁷. След като изпратил Стефан при Тервел, господаря на България, [с молба] да му даде помощ, за да завладее царството на прадедите си, обещал да му даде премного дарове и соб-

¹ През 6184 св. г., т. е. през 682 г. от н. е. ² В Библията с израза *περὶ αὐτοῦ λαὸς* — „избран народ“ — се означават евреите. Златарски, История, I, I, стр. 162, го превежда „отборен отряд“. — Кулаковски, История, III, стр. 260 — „сверхкомплексный“. — *De Sange, Oros.* gr. s. v. *περὶ αὐτοῦ* — *rebelliam exercitum*.

³ Името *Νέβουλος* едва ли е от славянски произход. То напомня по-скоро българското име „Нѣбуло“. *Γεβούλος* в надписите от IX в. Вж. В. Златарски, Известия за българите в хрониката на Симеон Μεταφραστ и Logozet, СФУЖ, XXIV (1908), стр. 48—52. — *Смицки, История* I, I, стр. 161, бек. 1. — *Moravcsik, Byzantinoturcica* II, p. 210. — *Idem, Die Namenliste der bulgarischen Gesandten am Konzil vom J. 889/70, ИИД, XIII (1933), стр. 18.*

⁴ Севастопол — град в Първа Армения на югоизточния бряг на Черно море, дн. Sidi Saray (Çiftlik).

⁵ Никомидийският залив се намирал южно от Босфора на милозийския бряг на Мраморно море. ⁶ Славяните се отнасят към 694 г. ⁷ Преддвигат тук разказ се отнасят към 705 г. За събитията срв. Златарски, История, I, I, стр. 165—170. — *Runciman, History*, p. 30 sq. — Думчев, Проучвания, стр. 5—8. — *Башалиев, пос. съч.*, стр. 53—62, свързва съдържанието на горния лесен Мадарски надпис с похода на Тервел към Цариград в 705 г.

καὶ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα εἰς γυναῖκα. αὐτοῦ δὲ πάντα ἐπακούον καὶ συνερχοῦντο ἐνομιῶς (προσχομένοι καὶ τοῦτον μετὰ τῆς δεξιᾶς, συνερχοῦντο πάντα τὸν ἐπακούοντων αὐτοῦ καὶ τὸν Βουλγάρων καὶ Σκλάβων καὶ τῶ ἐρχομένῳ χρόνῳ ἀπλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλεύσαν πόλιν παρεγένοντο. (pp. 373, 14—15, 373, 28—374, 8)

Τῷ δ' αὖτ' εἶπε Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλίσσαν πόλιν καταλὼν ἅμα Τέρβελ καὶ τὸν σὺν αὐτῷ Βουλγάρων ἐπιδέκταν εἰς τὴν Χαρσίον πόλιν καὶ εἰς Βλαχέρν. καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας προσλαλοῦντες τοῖς ἐν τῇ πόλει ἱερωμένοι καὶ αὐτῶν, καὶ οὐδὲ λόγον καταδέχοντο, ὃ δὲ Ἰουστινιανὸς μετ' ὀλίγον ἀναγκάσαν πολέμου χωρὶς διὰ τοῦ ἀρσενίου εἰσελθὼν καὶ θύρον ἀποσπῶν βαλὼν τὴν πόλιν παρέλαβε καὶ πρὸς βραχὺ ἐκατέρωθεν ἐν τῷ παλατίῳ Βλαχέρν.

Τούτῳ τῷ εἶπε Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλίσσαν ἀπολαμβάνει, καὶ πολλὰ δῶρα δοῦς τῷ Τέρβελ καὶ βασιλίσσῃ σκεῖν ἀπέλυσε αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ. Ἀφ' οὗτος δὲ καταλὼν τὴν πόλιν εἰς Ἀπολλωνιάδα φεβγί, καταδεχθεὶς δὲ σὺν λαμβάνεται καὶ πρὸς Ἰουστινιανὸν ἔρχεται. καὶ Ἡράκλειος δὲ ἀπὸ Θράκης δεδεμένος ἤχθη οὖν πᾶσι τοῖς συσταζομένοις αὐτοῖς ἀρχαῖς, οὓς ἐν τῷ εἶχε πάντας ἐφύρτισεν. (pp. 374, 16—375, 5).

37. Bulgari Romanos apud Anchialam profligant et Thraciam pervastant *

Τούτῳ τῷ εἶπε Ἰουστινιανὸς τὴν ἀναστατὴν Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων εἰρήνην διέσχευε καὶ παρ' οὓς τὰ καβαλλαρὰ θέματα εἰς τὴν Θράκην καὶ ἑσπέριας πλάτμον κατὰ Βουλγάρων καὶ Τέρβελ^δ ἐδωκεν. καταλὼν δὲ τὴν Ἀγχιάλον τὸ μὲν πλάτμον ἐμπεσθεὶν τοῦ μίσθου προσέειπεν, τὰ δὲ καβαλλαρὰ εἰς τοὺς ἀνέχοντες κίμους ἀνακαταβάς καὶ πάσης ἐμπορίας ἐκείσε ἀπληρεῖσαι προσέειπεν. τοῦ δὲ λαοῦ ἀκαταστάτους ὡς πρόβατα ἐπὶ

σθενата си дъщеря за жена. А този, обещал с клетва да му се подчинява във всичко и да му помага, приел го с голяма чест и вдигнал цялата нему подчинена войска от българи и славяни. И през следващата година, като се въоръжили, стигнали при столицата.

През тази година Юстиниан¹, след като стигнал до столицата, разположили се заедно с Тервел и неговите българи на стан при Харсийската врата² и до Влахерните. В продължение на три дни се опитвали да влязат в разговор с хората, които се намирали в града. Но онези ги обиждали и не искали да чуят ни дума. Юстиниан алязъл без борба през подпровода с неколцина свои сънародници и предизвиквайки смут с появянето си, превзел града и след малко се настанил в двореца на Влахерните.

През същата година Юстиниан завзел отново царската власт и като дал на Тервел много дарове и знаците на царската власт, изпратил го в мир. Ансимар³, напускайки столицата, избягъл в Аполониада⁴, обаче бил преследван, а след това хванат и отведен при Юстиниан. Ираклий⁵ също бил доведен скован от Тракия заедно с всички първенци, които били негови съратници и които императорът избесил до един на крепостната стена.

37. Българите побеждават ромеите при Анхиало и оплячкосват Тракия

През тази година⁶ Юстиниан нарушил мира между ромеите и българите, прехвърлил конните отреди в Тракия и като въоръжил флота, потеглил срещу българите и Тервел. А като пристигнал в Анхиало, накарал флотата да пусне котва пред крепостта, а на конните отреди заповядал да се разположат на стан непредпазливо и без всякакво опасение в намиращите се по-горе полята. А когато войската се разпръснала като

a) τοῖς — Βουλγάρους d. δι Τέρβελ g. Τέρβελ m. Τέρβελ e. Terbeli A. c) Τέρβελ g. Τέρβελ m. Τέρβελ et. Terbeli A.

¹ През 619 г. г., г. е. през 705 г. ² Харсийската (Харсисвската) врата се намирали на северната част на Теодосиевата стена, дн. Евризелану — Адрианополска врата. Срв. Janin, op. c., p. 263. ³ Ансимар е славянин от Юстиниан император Тибериус III (698—705). ⁴ Във Византия има много градове с име Аполониада. Кулаковски, История, III, стр. 289, бел. 1, предполага, че тук става дума за крайморския град Аполониада във Витиния. ⁵ Ираклий бил брат на славения император Тибериус III Ансимар. ⁶ През 620 г. г., г. е. в 708.

τοὺς κείτους πρὸς τὸ συλλέξει χόρτον, εἶδον ἐν τῶν ὁρέων οἱ κατάσκοποι τῶν Βουλγάρων τὴν τῶν Ῥωμαίων μισαίν διείδον καὶ σαρκευθέντες ὡς θῆρες ἐδάυνα ἐπαρθέοντες μεγάλως ἐείκθησαν τὸ Ῥωμαίων ποίμνιον, πολλὴν αἰχμυλωσαν τε καὶ ἔστανον καὶ ἄρματα δίχα τῶν ἀπαρθέοντων λαβόντες. ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἐν τῷ πόσει καταγύνων οὖν τοῖς περικοθεῖον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπέλειπε τὸς πόδας. θεασάμενος δὲ τὴν τῶν Βουλγάρων παραμυτὴν αὐτὸς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἕσπον νευρομυτῆρος πάντας τὸ αὐτὸ ποιῆσαι παρεκλεύσατο, τρώσται δὲ ἐπὶ τῶν τευχῶν θέμενος διὰ νυκτὸς εἰς τὰ σκοτεινὰ ἐπιβὰς λαθραίως ἀπέπλεονε καὶ μετ' αὐτοῦ τῇ πόλει παραγέγονεν. (р. 376, 13—29)

Τῶν δὲ Βουλγάρων διὰ τοῦ Φιλέα λόβη ἐπὶ τὸ Στενὸν καταρραγάντων καὶ μεγάλην σφαγὴν πεπομπέων καὶ ἐως τῆς πόλεως ἐκδημιόντων, καὶ πολλοὺς περικοθεύοντας, γάμον τε ἐνοσθόντες καὶ δουλευσάντους ἀρξάντες μετὰ ποσίδων ἀγρόων καὶ λιπῆς ἀποσκευῆς ἐβηρίσαν, καὶ ἐως τῆς Χρυσῆς πορτῆς διαδημιόντων καὶ τὴν ἑσπέραν ὄρμον αἰχμυλωσάντων, ἡβήσαντες ἀβλαβεῖς εἰς τὰ ἴδια μετὰ κτηνῶν ἡμέτερον. (р. 382, 22—28)

38. De Leonis origine

Ταῦτα τῷ ἔτι Λέων ἐβασίλευσεν ἐν τῇ Γερμανικῇ¹ κατὰρχόμενος, τῇ δὲ ἡλικίᾳ δὲ ἐκ τῆς Ἰουδαίας. ἐπὶ δὲ Ἰουστινιανῷ τοῦ βασιλέως οὖν τοῖς γονεῦσι μετατίθεται ἐν Μεσημβρίᾳ τῆς Θράκης ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ βασιλείᾳ ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ βασιλείᾳ ἐρχόμενος αὐτοῦ μετὰ τῶν Βουλγάρων, βασίτησεν αὐτῷ μετὰ δώρων προβάτων φ'. (р. 391, 5—10)

39. Hiems gravis in Thracia accidit

Χαμῶτος δὲ γενομένου βαρύνοντος ἐν τῇ Θράκῃ, ὥστε τὴν γῆν ἐπὶ ἡμέρας 8 μὴ φαίνεσθαι ἐκ τῆς χειρωνακτικῆς χιόνος, πλῆθος ἵππων τε καὶ καμήλων καὶ λοιπῶν ζώων τῶν ἐχθρῶν τεθνήσκον. (р. 396, 24—27)

а) Германікован агу.

¹ Филей (при дн. Орязица) е град в Тракия, на брега на Черно море, северно от ек. Дернос.
² Със Стеном византийските автори обикновено наричат Босфора. Срв. *Jahin*, op. cit., p. 437.
³ Сбъбитията се отнасят към 712 г. Авторът не споменава името на българския хан.
⁴ Т. е. през 717 г.
⁵ Тук става дума за Лъв III Исавър, който бил роден в клинийския град Германкия, но бил сиринеш по произход. При кръщенето той приел типичното исаврийско име Конон. Срв. Кулаковски, История II, стр. 319.
⁶ Башата на Лъв, който наистина принадлежал към съсловието на странотите, бил преселен от Мала Азия в Месемврия през първото управление на Юстиниан II (685—688). Чрез гостоприемството, което Лъв оказал на Юстиниан в 705 г., той наредил готовността си да мине на неговя страна. След възвръщането си Юстиниан го прилякнал в Цариград и го направил опатарей. Срв. Кулаковски, История, III, стр. 319—320.
⁷ Срещ врабите, които обсадили Цариград през 717 г.

овце по полята, за да събира фураж, съгледвачите на българите видели от планините глупавите разпоредби на ромеите. И като се струпали, неочаквано се нахвърлили като зверове и унищожили ромейското стадо, като взели много пленници, коне и оръжия, освен убитите. А Юстиниан набягал в крепостта с оцелелите и за три дни затворил вратата. И като видял настойчивостта на българите, той пръв прерязал жилите на коня си и заповядал всички да направят същото. След това поставил трофеи на стените, качил се през нощта на корабите, отплавал тайко и пристигнал в столицата със срам.

А българите тайно нападали през Филей¹ Стеном² и извършили голямо клане³. Те нахлули чак до града и намерили много хора, които били преминали там, богати сватби и пищни угощения с различни сребърни и други съдини. И след като стигнали до Златната врата и опленили цяла Тракия, завърнали се невредими в своите земи с безброй добитък.

38. Происхождът на император Лъв

През тази година⁴ станал император Лъв, който произхождал от Германкия, а в същност от Исаврия⁵. От император Юстиниан по време на първото му царуване той бил преселен заедно с родителите си в Месемврия, в Тракия, а през второто му царуване, когато той идвал заедно с българите, Лъв го посрещнал с дар от 500 овци⁶.

39. Тежка зима в Тракия

В Тракия настанала извънредно тежка зима, така че сто дни земята не се виждала от замръзналия сняг и измрели много коне, камили и други животни на неприятелите⁷.

40. Bulgari socii Romanis fiunt

Συνήκε δὲ πρὸς αὐτοὺς πόλεμον καὶ τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος, καὶ ὡς φασὶν οἱ ἀνερμῶς ἐπιστάμενοι, [ὅτι] καὶ χιλιάδας Ἀράβων κατέσφαζον. (p. 397, 28—30)

Тѣмъ δ' αὐτῷ ἐν τῷ Νουῳτῳς ἡ Σουλῳνῳς γράφει πρὸς Ἀρτέμιον ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπως ἀπελθεῖν αὐτὸν πρὸς Τερβελον⁸, ὅπως μετὰ συμμαχίας Βουλγαρικῆς ἔλθῃ κατὰ Λέοντος, ὃ δὲ ἐπισκοπῶς ἀπῆλθε καὶ δέδωκεν αὐτῷ στρατὸν καὶ ὃ κεντηνάρια χρυσοῦ. καὶ ταῦτα λαβὼν ἐπὶ Κωνσταντινουπόλιν ἔρχεται, τῆς δὲ πόλεως τοῦτον μὴ δεξιμένης, οἱ Βούλγαροι τοῦτον τῷ Λέοντι παρέδωκαν καὶ φιλοφρονήθεντες ἐπ' αὐτὸν ἰστέονεσαν. ὃ δὲ βασιλεὺς τοῦτον οὖν τῷ Σουλῳνῳι ἀπέλκεν, δημόσιος καὶ τῇ τοῦ Σουλῳνῳς οἰσίαν μεγίστην αὐτῷ ἰστέονετος καὶ πολλὴν κεκτημένην ὁμοίως δὲ καὶ Σιοίνιον τὸν παρίκον, τὸ ἐπὶ κληρ⁹ Ρενδάκον οἱ Βούλγαροι ἀπεκατέλασαν ὡς συνήντα τῷ Ἀρτεμίῳ, καὶ τὸν ἀρεσιπύκον Θεσσαλονίκης παρέδωκαν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀπεκατέλασθη οὖν τῷ Ἀρτεμίῳ. (p. 400, 18—29)

41. De Sclavis in Syria militantibus

Μεγάλας τὰ οὖν αὐτῷ στρατόπεδα συμβάλλει αὐτῷ κατὰ τὴν Νισίβην καὶ νορῶς αὐτῷ ὁ Ἀβουμουσλίμ πολλοὺς ἔκτισεν. ἦσαν γὰρ οἱ πλεονες Σκλάβοι καὶ Ἀντιοχείς. (p. 428, 23—25)

42. Bulgari Thraciam pervastant et Constantinopolim aggrediuntur

Ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Σύρους τε καὶ Ἀρμενίων, οὓς ἤραγε ἀπὸ Θεοδοσιουπόλεως καὶ Μελαπηνῆς, εἰς τὴν Θράκην μετέμ-

α) Τερβελον hmc, Τερβελον g.

40. Българите действуват като съюзници на ромейте

С тях¹ започнали война и българите и, както казват добре осведомените, избили 22 хиляди араби².

През същата година³ Никита Ксилинин⁴ писал на Артемий в Солун да отиде при Тервел, за да се отправи с българска помощ срещу Лъв⁵. А той го послушал, отишъл при Тервел, който му дал войска и петдесет кентинария злато⁶. И като ги взел, пристигнал при Константинопол. А понеже градът не го приел, българите го предали на Лъв и след като били приети приятелски от него, завърнали се. Императорът го убил заедно с Ксилинин. Той конфискувал и имота на Ксилинин, който бил магистър и притежавал голямо богатство. Българите обезглавили също и патриций Сисиний с прозвище Рендакас, като съмишленик на Артемий, а архиепископа на Солун предали на императора. И той бил обезглавен с Артемий.

41. Славяни в Сирия

Авуमुслим⁷ събрал войската си⁸ и влязъл в сражение [с Авдела]⁹ при Нисибис, победил го и убил мнозина. А по-голямата част от тях били славяни¹⁰ и антиохийци.

42. Българите опустошават Тракия и нападат Цариград

Император Константин¹¹ заселил в Тракия сирийци и арменци¹², които довел от Теодосиупол¹³ и Мелитена¹⁴. От

¹ С арабите. ² Срв. тук стр. 268, бел. 7. ³ Събитията се отнасят към 621 г., т. е. 719 г. ⁴ Никита Ксилинин бил magister militum. Според разказа на Теофан той бил главното действащо лице в заговора на сваления император Анастасий II (713—715), който, преди да се възврати, се наричал Артемий. На него Теофан приписва инициативата да се обърне за помощ към българския хан Тервел, докато според патриарх Никифор (ср. с., р. 55, 19 sq.) самият Артемий е поискал съдействие от българите чрез посредничеството на патриций Сисиний. Разказът на Никифор за това събитие се счита за достоверен от този на Теофан. Срв. *Златарски*, I, 1, стр. 187. — *Бенешев*: Маларският конник, стр. 71. ⁵ Съвпадение за Лъв III Исавър. ⁶ Един кентинарий се равнява на 100 литри, скръс 7200 номизми. *Златарски*, История I, 1, стр. 185, предпоставя 30 лантара злаго. ⁷ Аву-муслим бил персийски военачалник, управител на Месопотамия, който след смъртта на Мохамед се разбутувал срещу неговия наследник Авдела. ⁸ Събитията се отнасят към 755 г. ⁹ Авдела а-Мамсур, абасидски халиф около 750 г. ¹⁰ Тук явно става дума за преселени славянски племена по арабско-византийската граница. Срв. *А. Василев*, Византия и араби, I, СПб 1902, стр. 97—98. ¹¹ Константин V Копроник (741—775). ¹² Обикновено се приема, че тия преселеници са били настанени в Тракия като военно погранично население. *Златарски*, История I, 1, стр. 201. — *Мутафчиев*, История I, стр. 130. ¹³ Вероятно тук става дума за областта Охридска, дн. Раз-салин. ¹⁴ Мелитена — град в Първа Армения, дн. Малатия.

οον, ἐξ ὧν καὶ ἐπλάτυνθη ἡ αἵρεσις τῶν Παυλιανῶν. ὁμοίως καὶ ἐν τῇ πόλει, διγαυθίσαντες τὸν οὐκ ἐκείθεν αὐτοῦ ἐν τοῦ θρασυκοῦ, ἵρευσαν σιμαμιλίους ἐκ τῶν νήσων καὶ Ἑλλάδος καὶ τῶν κατωτατῶν μερῶν, καὶ ἐποίησαν οὐκίσαν τὴν πόλιν καὶ κοτεπύκνωσαν αὐτήν. τῷ δ' αὖτις χρόνῳ ἐξήγησαν οἱ Βούλγαροι πάντα διὰ τὰ κτισθέντα καὶ τὸν βασιλέως ἀμείνωντος τὸν ἀποκρισάμενον αὐτῶν, ἐξῆλθον φρασσιανῶς, καὶ ἦλθον ἕως τοῦ Μεκροῦ κέρας κατὰ τῆς βασιλέως πόλεως τὴν ὁμίην ποταμόμετροι πολλὴν οὖν ἄλυσαν ἐγχεσάμενοι καὶ ἀκρυσσάσαντες λαφύοντας ἐπέστρεψαν ἡβλαβεῖς εἰς τὰ ἴδια. (p. 429, 19—30)

43. *Constantinus Copronymus Slavinas vastat*

Τούτῳ τῷ ἔτει Κωνσταντῖνος τὰς κατὰ τὴν Μακεδονίαν Σκλαυνίκας ἡγματούκτους καὶ τοὺς λαοὺς ἐποικυρίως ἐποίησεν. (p. 430, 21—22)

44. *De clade Constantini Copronymi in angustis Beregabae*

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιστρέψας τὴν Βουλγαρίαν, καὶ ἔλθων εἰς Βερέγαβαν εἰς τὴν κλεισομένην, ἐπὶήτησαν αὐτῷ οἱ Βούλγαροι, καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκταν, ἐν οἷς καὶ Λέοντα, πατρίκην καὶ στρατηγὸν τῶν Θρακησίων, καὶ Λέοντα ἑταρον, λογιστὴν τοῦ δρόμου καὶ λαόν πολλόν, καὶ Πλαβὸν τὸν ἀρχακὸν αὐτῶν, καὶ οὐκ ὀλίγους ἐπέστρεψαν. (p. 431, 6—11)

45. *De Bulgarorum intestinis bellis*

Οἱ δὲ Βούλγαροι ἐπιστοιχάμενοι ἠρέμευσαν τοὺς κυρίους αὐτῶν τοὺς ἀπὸ αἰσῶς κακαυμένους, καὶ ἔστησαν ἄνδρα κακώτερον, ἀνήμεν

тях се разпространила павлианската ерес. Той довел също от островите, от Елада и от по-южни области цели родове в столицата, чиито жители намалели поради настъпилния мор, заселил ги в столицата и я направил по-гъсто населена. През същата година¹ българите понесали данък за постресните крепости. И след като императорът не почел техния пратеник, те се отправили на поход, стигнали чак до Дългата стена и предприели нападение срещу столицата. Те направили големи опустошения, отвели пленници и се завърнали невредими в земите си.

43. *Константин Копроним опустошава славянски области*

През тази година² Константин опленявал Славиниите в Македония³, а останалите покорил.

44. *Поражението на Константин Копроним във Верегава*

Императорът се отправил на поход срещу България и като стигнал в теснината до Верегава⁴, пресрещнали го българите и избили много от неговите хора, между които и Лъв, патриций и стратег на тракезийците, също и другия Лъв, логотет на дрома⁵, както и много войска. Българите взели оръжията им, а те безславно се завърнали.

45. *Династически междоусобици сред българите*

Българите, като въстали, избили господарите си, които произхождали от [ханския] род⁶, и поставили мъж злонра-

¹ Събитията се отнасят към 6247 св. г., т. е. 756 г. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 201, 202. — *Мутафчиев*, пос. съч., I, стр. 131. ² През 6250 св. г., т. е. 759 г. У *Златарски*, История, I, 1, стр. 206, този поход е датирован през 758 г. ³ Тук Теофан изрично упоменава, че походът е бил насочен срещу славянските племена в Македония, т. е. източно от долното течение на Места. Но *A. Lombard*, Constantin V, Empereur des Romains, Paris 1902, p. 97, смята, че това съобщение се отнася и до славянските племена в Тракия. ⁴ Този поход на Константин V бил предприет през 6251 г., т. е. в 760 г. Упоменаването на „мисурата Верегава“ като погранична местност между България и Византия дава основание на някои автори да смятат, че териториите отстъпили, делени на България по договори от 716 г., били загубени при управлението на Константин Копроним и границата между България и Византия отново се преместила по билото на Стара планина. *K. Hoff*, Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf neuere Zeit: *Ersch-Gruber*, Allgem. Encyclopädie, LXXXV—LXXXVI (1857—1868), p. 120. Срв. *Мутафчиев*, История, I, стр. 124—125, 131. — *Bevelieve*, Les inscriptions du relief de Madaga, Byzantinostica, XVI, 2 (1955), p. 246. *Свириц*: ВВр, XVI (1959), стр. 13. ⁵ Логотет на дрома е бил аксис сапоник, който се грижел за съобщенията, пратеничествата, приемите и пр. Срв. *Bréhier*, op. c., p. 120. ⁶ Теофан съобщава за този презрѣт под 6254 св. г., т. е. 763 г. Под [ханския] род тук се разбира родът Вогил или Угил, от който произхождали първите български ханове. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 212—213.

Τελείτην¹, ἐκὼν ὑπάκουοντα Ἰ. Σαλάβαν δὲ πολλὸν ἐκφυγόντων, προσερχόμενον τῷ βασιλεῖ, οὗς κατέστησεν ἐπὶ τὸν Ἀρτάν. τῇ δὲ α' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἐβλήθη δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Θράκην ἀποστείλας καὶ πλοῦτον διὰ τοῦ Ἰβήτου Πόντου ἕως αὐτῶν χελωνῶν ἐπιπλεονέμενον ἀπὸ αὐτῶν ἔπλεον. ὁ δὲ Τελείτης ἀνέλας τὴν διὰ γῆς καὶ θαλάσσης κατ' αὐτοῦ κήρυον, λαβὼν εἰς οὐμμυχίαν ἐκ τῶν περιστάσεων μενὼν ἐθνῶν χιλιάδας κ' καὶ τοὺς εἰς τὰ ἀρχαῖα στήσας ἡσυχάζοντο ἐαυτὸν, ὁ δὲ ἰσχυρὸς ἐβίων ἡττήσεν εἰς τὸν κόμπον Ἀγγαλὸν καὶ τῇ λ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς α' ὀκτωβρίου, ἡμέρα ε', ἐφάνη Τελείτης μετὰ πλείους ἐθνῶν ἐρχόμενος, καὶ συμβαλόντες πόλεμον κατεπόνησαν ἀλλήλους ἐπὶ πολὺ, καὶ κρατεὶς Τελείτης ἐκέρχεν. ἐκέρχοντο δὲ ἡ μάχη ἀπὸ ὅρας ε' ἕως ὅρας, καὶ πολλὰ πλῆθη Βουλγάρων ἀνελώθησαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἔχρησθησαν, ἄλλοι δὲ καὶ προσερχόμενοι. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀρτίως τῇ τοιαύτῃ νύκτι ἐθελόμενος ταύτην ἐπὶ τῆς πόλεως, ἀρματούμενος σὺν τῷ στρατῷ ἐβόηθη, εὐφραίνεσθαι καὶ τὸν ἄμυνον καὶ ἐκλοπιδόρους αἰετοὺς τοῖς χειροθέτας Βουλγάρους, οὗς ἔκω τῆς Χρυσῆς κούρης ἀπομνησθῆναι ἐκέλευεν ἐπὶ τὸν ποταμὸν. τὸν δὲ Τελείτην ἀνασείσαντες οἱ Βουλγαροὶ ἀπέκταναν σὺν τοῖς ἀρχοῦσι αὐτοῦ καὶ ἑτοῖστον Σαβίνον, γαμβρὸν αὐτοῦ Κορμεσίον² τοῦ πάλα κυρίου αὐτοῦ. τοῦ δὲ Σαβίνου ἐθέλων ἀποστellaντος πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ζητούντος ποιῆσαι εἰρήνην, κομμένον³ ποιήσαντες οἱ Βουλγαροὶ ἀνίστασθαι σκερδὺς τῷ Σαβίνῳ λέγοντες⁴, ὅτι „διὰ σοῦ ἡ Βουλγαρία μέλλει δουλοῦσθαι τοῖς Ῥωμαίοις“, σάουσις δὲ γενομένης, στείλα Σαβίνος ἐν τῷ κόμπερ Μερμεβρίας καὶ προσερχομένη τῷ βασιλεῖ. ἔτοισαν δὲ οἱ Βουλγαροὶ ἕτερον κύριον ἐαυτῶν, ἐνόματι Πάγανον⁵. (pp. 432, 25—433, 22)

45. Pontus congelat

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτι ἀπὸ ἀρχῆς τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς γέγονε κρύος μέγα καὶ πικρότατον, αὐτὸ κατὰ τὴν ἡμετέραν γῆν μόνον, ἀλλὰ πολλῶν ἄλλων κατὰ ἀνατολὴν καὶ ἀρκτον καὶ δύον, ὥστε τὴν ἀρκτικὴν τοῦ Πόντου παραλὸν ἐκ

вен, на име Телец¹, на 30 години. А мнозина славяни като избягали, преминали към императора, който ги настанил при Артана. На 16 юни² императорът налязъл срещу Тракия, като изпратил и през Черно море флота до 800 хеландии, носящи всяка по 12 коня. А Телец, като чул за похода по суша и море против него, взел като съюзници 20 хиляди от съседните племена, поставил ги в укрепленията и се обезопасил. Императорът, като дошъл, разположил се на стан в Анхвалското поле. На 30 юни, първи индикт, ден пети [от седмицата]³, се явил Телец. Той дошъл с множество племена и започнали сражение. Те дълго се избивали помежду си. Телец бил обърнат в бяг. Сражението продължило от 5 часа до късно и голямо множество българи били погубени, мнозина пък били пленени, други преминали [към неприятеля]⁴. А императорът, възгордян от тази победа, отпразнувал я с триумф в града, като излязъл въоръжен с войската, прославян от демите. Той влачел в дървени окви пленените българи, които заповядал да бъдат избити от гражданите извън Златната врата. Българите, като се възбунтували, убяли Телец заедно с неговите войводи поставили Сабин⁵, който бил зет на техния някогашен господар Кормесий. Но когато Сабин изпратил веднага пратеници при императора и поискал да сключи мир, българите направили събор и се противопоставили твърдо на Сабин, казвайки: „През тебе България ще бъде поробена от ромеите“. Станал бунт, Сабин избягал в крепостта Месемврия и преминал към императора. А българите си поставили друг господар, на име Паган⁶.

46. Черно море се покрива с лед

През същата година⁷ от началото на месец октомври настанал голям и много силен студ не само по нашата земя, но много повече на изток, север и запад, така че по северното крайбрежие

α) Τελείτην ε, Τελειτίν f, Zeletzim A. β) Comersii A. γ) κομμένον z. δ) τῷ Σαβίνῳ σκερδὺς g. ε) Πάγανον z sine ass. c.

¹ Въз основа на данните на „Именника“ Златарски, История I, I, стр. 202—213 отнася управлението на хан Телец към 761—764 г. В „Именника“ се отбелязва, че Телец бил от „друг род“ — от рода Уганн. ² На 16 юни 763 г. ³ С ден пети тук е означен петия ден от седмицата, т. е. четвъртък. ⁴ За тази битка срв. Lombard, op. c., p. 47, който я датира през 762 г. По-точно е датирана у Златарски, История, I, I, стр. 214, и у Runciman, op. c., p. 38, — през 763 г. ⁵ Според данните на „Именника“ Златарски, История, I, I, стр. 216, отнася възкачването на Сабин към 764 г. ⁶ Българският хан Паган (767—768). ⁷ През 763 г.

ἃ μίλια τὸ πέλαιος δουλοδοθήναι ἐκ τοῦ κρόνου ἐπὶ ἅ' πύχνης τὸ βάθος, καὶ ἀπὸ Ζήγγας μέγχι τοῦ Αἰονοβίου καὶ τοῦ Κούφου ποταμοῦ τοῦ Ἀνατολίου τε καὶ Ἀνατολίου καὶ τῶν Νεκροπύλων καὶ τῆς λαοῦς δικτῆς μέγχι Μεσομβρίας καὶ Μηδίας τῇ ἑμοῖα πεπονθότων, τοῦ δὲ τοκοῦτον πάχους ἐπυχοτηθέντος ἠδὲ ἰσθμὸς καὶ ἄλλος κ' πύχνης, ὥστε συμμαχρωθῆναι τὴν θάλασσαν τῇ ἐρηθῇ, καὶ περὶβαλεῖσθαι θάλασσαν τοῦ κρόνου ἀπὸ τε Χαζαρίας, Βουλγαρίας καὶ τῶν λαοῦν παρεκκείμενον ἔθνων, ἐπὶ τε ἀνθρώπων ἀγρίων τε καὶ ἡμῶν ζῶον. (р. 434, 6—17)

47. *Constantinus aulæ Bulgarorum incendit*

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτι ἀπείσυνθε Παγάνος, ὁ μέγχι Βουλγαρίας, πρὸς τὸν βασιλεῖα αὐτοῦ μενος ἐννομοθῆναι αὐτῷ, καὶ λαβὼν λόγον κατέβη πρὸς αὐτὸν μετὰ τῶν βασιλέων αὐτοῦ, καὶ καθισθέντος τοῦ βασιλέως, καὶ τοῦ Σαβίνου συγκαθεζομένων αὐτῷ, ἰδέσθαι αὐτοῖς καὶ ἀνείδειν τὴν ἀπαίτιαν αὐτῶν καὶ τὸ κατὰ Σαβίνου μένος καὶ ἐποιήσαν τὸ δοκεῖν εὐρήνην. ἀποστείλας δὲ ὁ βασιλεὺς λάθρα εἰς Βουλγαρίαν ἐπέπεσε τὸν Σεβέρου^α ἄρχοντα Σαλαβοῦν^б, τὸν πολλὰ κακὰ ἐν τῇ θρόνῳ ποιήσαντα, κατεσχέθη δὲ καὶ Χριστιανός^в, ἐκὼς Χριστιανῶν μαγαρίτης καὶ πρῶτος τῶν Σαμαρίων, ὃν ἐν τῷ μύθῳ τοῦ ἁγίου Θεοῦ χειρονοήσαντες καὶ υποδοκονήσαντες ἤνεγκαν τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἀνέτεμον ζῶντα ἀπὸ ἥβης ἕως τοῦ ἡλικίας πρὸς τὸ κατανοῆσαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν καὶ οὐκ αὖτε αὐτοῦ τῷ πυρὶ παρεδόσαν. ἄρρηκτο δὲ ὁ βασιλεὺς ἐξελθὼν τῆς πόλεως καὶ ἀποστέλλοντας εὐρὺν τὰς κλισίας, διὰ τὴν ἀπατηλὴν εὐρήνην εἰσῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν ἕως τοῦ Τζίκας^г, καὶ βαλὼν πῦρ εἰς τὰς ἀδύλας, ὡς εἶδεν, μετὰ φόβου κατέσχευε μηδὲν γενναῖον ποιῆσαι. (р. 436, 9—24)

на Понта до сто миди морето се скова-
ло от студ на дълбочина 30 лакти¹, от
Зихния² до Дунава и до реката Куфис,
Днестър, Днепър и Некропилите. Остана-
лото крайбрежие претърпяло същото чак
до Месемврия и Мидия. А когато този лед
се покрил със сняг, пораснал с още 20
лакти, така че морето се улудобило на
сушата. Хора и диви, и питомни животни
могли да преминават пеша върху леда
от Хазария, България и другите съседни
народи.

47. *Константин Конроним опожарява
българските аули*

През същата година³ Паган, гос-
подарят на България, изпроводи пратени-
ци при императора да моли да се види
лично с него. И като получил отговор,
слязъл при него с боярите си. Импера-
торът седнал, като заедно с него седнал
и Сабин, приел ги и ги укорил за тях-
ното безредие и за омразата им срещу
Сабин. И сключили привидно мир. А им-
ператорът, като изпратил тайно хора в
България, заловил княза на северо-
славун⁴, който бил направил много
алнии в Тракия. Заловен бил и Християн,
отстъпник от християнството и главатар
на скамарите⁵, комуто отрязал ръцете
и краката в пристройката при храма на
св. Тома. След това го занесли на лека-
рите, които го разрязвали жив, от пъла
до гърдите, за да узнаят устройството
на човешкото тяло. И тъй го предали
на огъня. Императорът пък, като изля-
зъл внезапно от града и като намерил
клизурите без стража поради лъжовния
мир, навлязъл в България чак до Чи-
ка⁶. И като хвърлил огън в аулите⁷,
които намерил, със страх се завърнал,
без да направи нещо доблестно.

^а) Σεβέρου у. б) Σεβέρων уА, Σεβερор з. с) Σαλαβοῦνδον f. г) Χριστιανός едА, Χριστιανός rml. е) ἕως τοῦ Τζίκας] usque ad Tzikas А, ἕως τοῦτζας (Τοβѣας h) cz, ἕως τοῦ βѣας у.

¹ 1 лакти = 24 пяди, 1 1/2 стъпки, около 46 см. ² Зихния — област по крайбрежието на Черно море между Кавказ и Азовско море. ³ На селзната 764 г. ⁴ За славянските имена на ун. вж. Marguier, Streitzige, p. 500. — А. Wirth, Geschichte Asiens und Osteuropas, I. Майо 1905, p. 247. — Ив. Дуичев, За някои български думи и имена във византийските извори, Сборник в чест на Ст. Младенов, София 1957, стр. 160 сл. За Славун съобщава само Теофан. ⁵ Скамарите били въоръжени отряди от разбуктувани робини и селяни. Движението на скамарите във Византия, на бакаузите в Испания и на цирамуцелоните в Северна Африка е израз на класовата борба при разлагането на робовладелския строй. Срв. А. Д. Димитров, Движение скамаров, ВВр, V (1952), стр. 3—14. — Д. П. Димитров, Революционни брожения в Тракия и Мидия, Истор. Пр., III (1946), I, стр. 35—50. ⁶ В един от ръкописите им. Τζίκας стои Τοβѣας. Тук става дума за р. Камчия, която на старобългарски се нарича Тѣча, срв. Бешевлиев, Първобългарски надписи, стр. 78. ⁷ Сооред някои изследвания с аѣде тук са означени дворците на първобългарски хан (вж. В. Бешевлиев, Паралели, ИИД, XIV-XV (1937), стр. 75—80). Други смятат, че тук става дума за селищата на първобългарите (срв. В. в. Арал, op. c., pp. 75—81. — В. Тъкова-Заимова, пос. съм., стр. 441—450). Г. Баласчев, Упрежките работи в старобългарската война, Мислало (1918), I, призна, че първобългарите са имали много аули, сиреч селища в Северозточна България.

48. *Constantinus contra Bulgaros iterum exercitum ducit*

Τῇ δὲ καὶ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς δ' ἡδου-
κίῳνος ἐκάνθη κατὰ Βουλγάρων καὶ ἀπέστειλεν
ἐπὶ Ἀχελόν^α βχ¹ χελάνδρα ἐξολύτους αὐτὰ ἐκ
πάντων τῶν θεμάτων τούτων δὲ ἐν ταῖς θαλάσσις
προσπορευθέντων, καὶ τοῦ βορρῶ πρεσβυτάτος,
ἐναντιβήσαν μισροῦ δεινὸν ἵππικον, καὶ ἐπὶ τῇ
λαὸς πολλὰς, ὥστε τὸν βασιλεὺς καλεῖσθαι γρίπους
ἐκτείνειν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀναλέγεσθαι καὶ
θάψαι. καὶ τῇ ε' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς εἰσῆλ-
θεν ἀδόξως ἐν τῇ πόλει. (р. 437, 19—25)

49. *De artificibus e Thracia Constantinopolim ab imperatore adductis*

Τῇ δὲ ε' τοῦ Νομβρίου μηνὸς τῆς αὐτῆς
ε' ἡδουκίῳνος νήσαν τοῦ βασιλέως χειροκρονήσαντα
Νεοφίτος δ' ἀπὸ Σκλάβων^β εἰρησυχὸς ἀθέμιτος
παρὸντος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐγένετο
ἀβροχία, ὥστε μηδὲ θύσαν πνεῖν ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ καὶ ἐξέλειπε παντελῶς τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς
πόλεως, καὶ ἤρξαντο τὰ τε δοχεῖα καὶ τὰ
λουτρά, οὐ μὴν δὲ καὶ τὰ πηγάδια νάρματα τὰ
δεσπόζοντα βρύοντα πῶτερον τοῦτο ἴδαν ὁ βα-
σιλεὺς ἤρξατο ἀνακατασκευάζειν τὸν Οὐαλεντιανου
ἀγωγὸν μέχρι Ἡρακλείου χρηματίσαντα καὶ
ἐπὶ τῶν Ἀβάρων^γ κατασκευάσαντα, ἐπιλεξάν-
τος δὲ ἐν διαφόροις τοῦτον περὶ τὰς ἡρώων
ἀπὸ μὲν Ἀσίας καὶ ἀπὸ τοῦ Πόντου οἰκονό-
μους α' καὶ χρίστους ε', ἀπὸ δὲ τῆς Ἑλλάδος
καὶ τῶν νησιῶν δεσποτάτορας σ', ἐξ αὐτῆς δὲ
τῆς Θράκης ὀπίσθους ρ καὶ κεραμοποιοὺς ε'
καὶ ἐπέστειλεν αὐτοῖς ἄριστους ἐργολάτους
καὶ ἕνα τῶν παρρησίων, καὶ ὅτε τοῦτέστις
τοῦ ἔργου εἰσῆλθε τὸ ὕδωρ ἐν τῇ πόλει.
(р. 440, 11—24)

50. *De puce Bulgarorum cum Romanis inita et brevi tempore rapta*

Τούτου τῷ ἔτει μηνὶ Μαίῳ ἡδουκίῳνος εβ'
ἐκάνθη Κωνσταντίνος στόλον χελάνδων β' κατὰ

48. *Нос поход на Константин Контро-
ним срещу българите*

На 21 юни през 4 индикт¹ [импера-
торът] се вдигнал срещу българите и
изпратил към Ахелон² 2 600 хеландии³,
както ги снабдил [с войници] от всички
теми. А когато тези хвърлчили котва пра-
бреговете и задухал севернякът, насмял-
ко шели да се разрушат всички хеландии
и се издавили много войници, така че
императорът заповядал да опънат мре-
жи, за да бъдат събрани мъртвите и да
бъдат погребани. И на 17 юли той вля-
зъл бесславно в столицата.

49. *Майстори траки в Цариград*

На 16 ноември през същия пети ин-
дикт⁴ по решение на императора⁵ бил
поставен беззаконно за патриарх на Кон-
стантинопол евнухът Никита⁶ от рода
на славяните. Настанала суша, та нито
капка дъжд не паднала от небето. Во-
дата в града се свършила напълно. Пре-
схнахли водоемите и къпаните, а също
и водните струи, които по-рано вечно
течели. Като видял това, императорът за-
почнал да възстановява Валентиниановия
водопровод, който се използвал до вре-
мето на Ираклий и бил разрушен от
аварите. Той събрал майстори от разли-
чни места, довел от Азия и Понта 1000 зи-
дари, 200 мазащи, от Елада и островите —
500 тухлари, от самата Тракия 5000
майстори строители и 200 керемидчи.
Той им поставил за надзорници архонти
и един патриций. След завършването на
ти работи водата била докарана в
града.

50. *Краткотраен мар между българи
и ромеи*

През тази година в месец май ин-
дикт 12⁷, Константин изпратил флота
от 2000 хеландии срещу Бълга-

а) Achelion A. *Achelon Georg. Mon. p. 651, 653, *Achelon f. Xelalon em. *Axyalon ex. Niceph. Brev. p. 78
b) δ ἀπὸ Σκλάβων em. f. c) δὲ Ἀνατλίος A. Niceph., ἐκ τῶν Ἀράβων codd.

¹ Събитията се отнасят към 766 г. (6257 св. г.). Златарски, История I, I, стр. 216, датира този поход през 765 г. ² Вместо Ἀχελόν някои ръкописи дават името Ἀχίαιον, Ἀχίαιον. По всяка вероятност тук става дума за гр. Ахенион, дн. Поморие. ³ Хеландиите били първоначално товарни кораби, а по-късно станали тежки военни кораби. Срв. Bréhier, op. c., p. 417. ⁴ Събитията се отнасят към 767 г. (6258 св. г.). ⁵ Император Константин V Копроеним. ⁶ Никита I — цариградски патриарх (764—780). ⁷ Събитията се отнасят към 774 г. (6265 св. г.). Златарски, История I, I, стр. 227, датира похода в 773 г.

ἀντιστάνας, μηδὲ σφαγῆς ἢ ἐκδόσεως Χριστιανῶν αἰμάτων γενομένης. (pp. 446, 27—447, 26)

51. *Constantinus Copronymus contra Bulgarios exercitum ducens moritur*

Ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς λέσας τὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους εἰρήνην ἐξόπλισε πάλιν οὐδὸν πόλιν, καὶ εἰσάγαγον εἰς αὐτὸν καβαλλαρύων χιλιάδας αἱ ἀπέλυσεν τοὺς στρατηγούς τῶν πλειστάτων πάντας οὖν αὐτῷ, αὐτὸς δὲ φορηθεὶς ἤμυσεν εἰς τὸ καβαλλαρύον, εἰσελθόντων δὲ αὐτῶν εἰς τῆς Μεσημβρίας, καὶ ἀνέμος σφοδρῶς βορρᾶ πνεύσας, πάντα μικρῶν δειν συνεκρίβησαν, καὶ πολλοὶ ἀπώλοντο· καὶ ἑπεί σπευσε μηδὲν ποῦρος, ὁ δὲ Τελέριγος^α, ὁ κύριος Βουλγαρίας, γνοὺς διὰ τῶν οὐκείων αὐτοῦ τὴν βουλὴν αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς μανθάνει, γράφει αὐτῷ, διὰ „βουλῆς ἐμῇ τοῦ θανατεῖν καὶ ἔλθειν πρὸς σε. ἀλλὰ πέμψον μοι λόγους ἀπαθίους μοι, καὶ τίνας φίλους ἔχεις ἐνταῦθα, ἵνα θάρσῃσιν αὐτοῖς, καὶ τίνος φίλους ἔχεις ἐνταῦθα, ἵνα θάρσῃσιν αὐτοῖς, καὶ συνδράμωσί μοι“. ὁ δὲ κορυφαῖος ἔγραψεν αὐτῷ, λέγων· „μαθὼν ἐκούρσας πάντας, ὅπερ ἀνοήτως Κωνσταντῖνος πολλὰ τὰς πόλεις αὐτοῦ ἐτίλλει. (pp. 447, 29—448, 10)

Τούτῳ τῷ ἔτι τῆς αἰ' ἰνδικτιῶνος μηνὶ Αὐγουστῷ ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατὰ Βουλγάρων, καὶ δευτὴς κατὰ τῶν οὐκείων θεράνων πληρῇ ἀνθρακωδεῖς κἀνταῖθεν πυρρῶ σφοδρῶτα καὶ τοιούτοις ἀγνώστον δι' ἐπιβόλλουσιν ἐκείνων συνεθεῖς κατὰ τὴν Ἀρκαδιόπολιν ἐνέστησαν, ἐπ' ὧμον ἐν κραββάτω φερόμενος κατὰ τῶν ἱερῶν, καὶ ἐλθὼν ἐν Σηλαμβρία^β καὶ ἐκταύσας τῇ αἰ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς αἰ' ἰνδικτιῶνος φθάσας ἐν τῷ Στρογγύλῳ κασιτέλλῃ οὐδαμῶς ἐν τῷ χελσῶδῳ θνήσκει. (pp. 448, 10—448, 19)

52. *Telerigus ad imperatorem per fugit*

Καὶ προσέφυγε Τελέριγος^α, ὁ κύριος Βουλγαρίας κύριος, εἰς τὸν βασιλῆα καὶ ἐποίησεν αὐτὸν πατριῶν ζεύξας αὐτῷ καὶ τὴν τῆς γυναῖκος

се противопоставил и не станало клане и проливане на християнска кръв.

51. *Константин Копроним умира при поход в България*

Императорът, като нарушил мира с българите, въоръжил отново голяма флота и, като натоварил 12-хилядна конница, изпратил с нея всички началници на флотата. А той, страхувайки се, останал при конницата. Когато те пристигнали до Месемерия и духнал силен северняк, насмалко всички кораби щели да бъдат разрушени и много [войници] загинали. И се завърнал, без да направи нищо. А Телериг, господарят на България, като узнал, че от неговите приближени императорът научавал намеренията му, писал му: „Възнамерявам да избягам и да дойда при тебе. Но изпрати ми обещание, че няма да пострадам, и ми съобщи, кои приятели имаш тук, за да им се доверя и да ми помогнат“. А този от лекомислие му писал и оная, като ги узнал, изтребил всички. Като чул това, Константин си изскубал много от побелките си коси.

През тази година, 13 индикт¹, през месец август налязъл император Константин срещу българите. И като изпратено от бога наказание в бедрата му се появила опасна снѣя пъпка. Поради прекомерното възпаление той бил обхванат от много силна, непозната на лекарите треска, и се върнал в Аркадиопол на носилка, която подчинените му носили на рамо. На четиринадесетия ден на месец септември, 14-ти индикт², той пристигнал в Селимврия. Като се изчил на кораб, той стигнал до крепостта Стронгимон³ и умрял в кораба като клетник.

52. *Telerig избягва във Византия*

През тази година⁴ избягал Телериг, господарят на българите, при императора⁵. Той го направил патриций и го оже-

α) Τελέριγος cxA, Τελέριγος dy Zon XV, R. β) Σολεβρία R, Σελεβρία G, Μεσημβρία sed Mox in lit. sec. m. f. γ) Τελέριγος dA, Τελέριγος cy, Τελέριγος z.

¹ През 775 г. (6267 св. г.). През тази година се възстановява точната хронология у Теофан, която за времето от 609 до 775 изостава с една година. Срв. Ostrogorsky, Die Chronologie des Theophanes, pp. 1—7. ² Сиреч през снѣтата 775 г. ³ Стронгимон е укрепен нос на Мраморно море между Теодосиевата стена и Евдомон. Вж. Janin, op. c., p. 415. ⁴ През 777 г. ⁵ Лъв IV (775—780).

αὐτῷ Εὐφρόνης ἑταῖρόν· δεξάμενος δὲ αὐτὸν βαλὼν θέντα ἐκ τῆς ὁγίας κολυμβήθρας μεγάλως αὐτὸν ἐτίμας καὶ ἡγάγησεν. (р. 451, 5—9)

53. De Nicetae patriarchae morte

Τῇ δὲ ε' τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τῆς γ' ἰνδικτιῶνος ἡμέρᾳ καὶ αὐτῇ τῆς Τεσσαράκοντέτης Νοστής δ' ἀπὸ Σουλῶν ἐκνούχος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. (р. 453, 4—6)

54. Slavi in Graecia habitantes tributarii Romanis fiunt

Τούτῳ τῷ ἔτι εὐφραίνουσα Εὐφρόνη μετὰ τῶν Ἀρίθων καὶ ὁδεύοντες εὐφροῦσα ἀποπέμψαι Στρωβάνον τὸν παρχικὸν καὶ λογοθέτην τοῦ ἑξῆος θεόμου μετὰ δυνάμεως πολλῆς κατὰ τῶν Σουλῶν^α ἔθνον, καὶ κατέλθον ἐπὶ Θεσσαλονίκῃ^β καὶ Ἑλλάδα ἰστέαζε πάντας καὶ ὑποτάσσας ἐποίησε ἐπὶ βασιλείᾳ, εὐχέλῃ δὲ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πολλῇν αἰχμαλωσίαν καὶ λάφυρα ἔλαβε τῇ τῶν Ῥωμαίων βασιλείᾳ.

Τούτῳ τῷ ἔτι μηνὶ Ἰαννουαρίου, ἰνδικτιῶνος ε', κατέλθον Στρωβάνος δ' προερχόμενος ἐκ τῶν Σουλῶν καὶ ἰθακάρβειοι τὰ ἐναντία ἐπὶ ἐκπορεύσεως, τῷ δὲ Μάτῳ μηνὶ τῆς αὐτῆς ε' ἰνδικτιῶνος ἐξῆλθεν ἡ βασίλισσα Εὐφρόνη σὺν τῷ εἰς αὐτῆς καὶ θυγάτριος πολλῆς ἐπὶ τῇ ἑσπέρῃ ἐπιστεγμένη ἄρματα καὶ μηχανὰ, καὶ ἀπῆλθεν ἕως Βεροίας, καὶ ναύτην οὐκ οδοιπορήσει μελαινάσας ἐπισυνέμισεν αὐτὴν Εὐφροσύνη^γ καὶ ἔλθον δὲ ἕως Φιλιπποπόλεως μετὰ πάσης δυνάμεως καὶ ἐπέστρεψεν ἐν εὐφρόνῃ κέσασα καὶ τῇ Ἀρχιῶν^δ. (pp. 456, 25—457, 11)

55. Romani clades a Bulgaris accipiunt

Φάτης δὲ, ὁ τῆς Θέρκης στρατηγός, ἀπελθὼν ἐν τῷ Στρωμῶνι καὶ ἀρπάζοντας ἀνελκείσας, ἐπιστεγάζων αὐτῷ ὄρω Βουλγάρων, ἀπρόεθλῃ ἰσ^ε αὐτῶν σὺν καὶ ἄλλοις πολλοῖς. (pp. 463, 28—464, 2)

Τῷ δὲ Ἀπριλίῳ μηνὶ ἐπιστρατεύσας Κωνσταντῖνος κατὰ Βουλγάρων ἦλθεν εἰς τὸ ἐνταλόμενον Προβάτον πόστρον, εἰς τὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ῥέμα καὶ σπαντήσας Καρδάμω, τῷ κατὰ Βουλγαρίας, μικροῦ πολέμου περὶ τῇν

α) Σκλαβῶν β) ἐπὶ Θεσσαλονίκῃ γ) καὶ Σουλῶν στ) δ) Ἀρχιῶν ef. Ἀρχιῶν Georg.

нил за Ирина, братовчедка на неговата съпруга. А след като го възприел при кръщение от светия купел, почел го щедро и го обикнал.

53. Смертта на патриарх Никита

На шести февруари¹, трети индикт, през сиропустната неделя умрял константинополският патриарх-евнух Никита, който бил от рода на славяните.

54. Славяните в Гърция стават данъкоплатци на Византия

През тази година² Ирина сключила мир с арабите и като намерила възможност, изпратила Ставракий, патриций и логотет на бързия дромос³, с голяма войска срещу славянските племена. И той, като се спуснал към Солун и Елада, подчинил всички и ги направил данници на империята. Той влязъл в Пелопонес и докарал много пленници и плячка на ромейската държава.

През тази година, през месец януари, индикт седми, споменатият Ставракий се завърнал от [земта на] славяните и на хиподрума отпразнувал с триумф победата си. А през месец май от същия седми индикт императрица Ирина със сина си и много войска излязла в Тракия, носейки със себе си музикални инструменти, и стигнала до Бероя. Тя заповядала да застроят този град и го преименувала Иринупол. Спуснала се също и до Филипопол в пълна безопасност и се завърнала в мир, като застроила и Анхиало.

55. Ромеите търпят поражение от българите

А Филит, стратегът на Тракия, отишъл в областта на Струма и като се разположил на стан без охрана, българите внезапно го нападнали и го убили заедно с мнозина други⁴.

През месец април⁵ Константин се отправил на поход срещу българите и дошъл в т. нар. местност Проват, до рекичката Св. Георги. Той срещнал Кардам⁶, господаря на България. След една

¹ През 780 г. (6272 св. г.) ² През 783 г. (6275 св. г.) ³ Логотетът на бързия дромос се трюмел за съобщенията и чуждите пратеничества. ⁴ Събитията се отнасят към 789 г. (6281 св. г.) ⁵ През месец април 791 г. (6283 св. г.) ⁶ Български хан (777—803).

δολοῦσαν γεγονότος, δειλὰ δὲ ἡμέρας οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τῆς νυκτὸς ἔφυγον καὶ ἐπὶ σπέρματι δόξαζον· καὶ οἱ Βουλγάροι δὲ φοβηθέντες ἐπέστρεψαν. (р. 467,6—12)

Τῷ δὲ Ἰουλίῳ μηνὶ ἐπιστρέψαντες κατὰ Βουλγάρων καὶ ἔκτισαν τὸ πᾶν Μαρκελίαν καὶ τῇ ἐκείνῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἐξῆλθεν Κάρδαμος, ὁ κῆρ: Βουλγαρίας μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ ἔστι ἐν τοῖς ἀνθρώποις. θερμοπαύσας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ ἐπὶ πρεσβυτέρων πεισθεὶς, ὡς αὐτοῦ ἔσται ἡ νίκη, ἀσέπῳ καὶ ἀσύντως συνέβαλε πόλεμον καὶ ἡττάται σφοδρῶς. ἐπατέρχεται δὲ φωνὴ ἐν τῇ πόλει πολλοὺς ἀποβαλόν, οὐ μόνον τοῦ κοινού λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τέλει, ἐν οἷς καὶ Μιχαὴλ μάλιστα τὸν Αἰσχροδόκοντα, καὶ Βάρδα πνιγνόν, καὶ Στέφανον πρωτοπατρίωνα, τὸν Χαμεῖ, Νικήταν τε καὶ Θεόγυστον στρατηγούς γεγονότας, καὶ ἀνδράσιους βασιλικούς οὐκ ὀλίγους, καὶ Παγκράτιον τὸν πρεσβυτέρωτον καὶ ἡγεμόνον, ὅπως καὶ πικρὴν αἰὼν προσηγήμενον. ἔπειτα δὲ καὶ τὸ τοῦ λαοῦ χεῖμα τὸ καὶ ἔπαινος καὶ τὴν κόστην μετὰ πάσης τῆς βασιλικῆς ἐκστρώσεως. (pp. 467,27—468,7)

56. *Constantinus tributum Bulgaris solvere negat*

Κάρδαμος^a δὲ, ὁ κῆρς Βουλγαρίας, ἐδήλωσε τῷ βασιλεῖ, ὅτι „ἢ τέλεισαι μοι πόλεις, ἢ ἔξομαι ἕως τῆς Χρυσῆς πόλεως καὶ ἐρημῶ τὴν Θράκην“. ὁ δὲ βασιλεὺς βάλων καρβύλλας ἀλόγῳ εἰς μεσθῆλιν ἐπεμψεν αὐτῷ εἰπόν, ὅτι „οἱ μὲν σοὶ πρέπει πόλεις, ἀπένειμά σοι γέρον δὲ εἴ· καὶ οὐ θέλω ἵνα κοπιώσῃς ἕως τῶν ὧδε· ἀλλ' ἔγὼ ἔξομαι ἕως Μαρκελίαν, καὶ ἐξελεύσῃ καὶ εἴ τι κράτει ὁ θεός“. καὶ ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ περὶ αὐτὸν θέματα ἐκώλυσε τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ ἦλθεν ἕως Βερσινίκης^b, καὶ ὁ Κάρδαμος ἦλθεν ἕως τοῦ δαείος Ἀβρολίβα^c καὶ διαλάσας ἔμεινεν ἐν τῇ ἡλσει. ὁ δὲ βασιλεὺς παραθάρσυνας τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπῆλθεν ἕως τοῦ γιγνοῦ Ἀβρολίβα, προκαλούμενος αὐτὸν ἐπὶ ἡμέρας ἑξ. ὁ δὲ οὐκ ἐδόλμων, ἀλλ' ἐπαρτήθη φωνὰς εἰς τὰ ἴδια. (р. 470,10—21)

a) Κάρδαμος ε. b) Βερσινίκης em. c) Ἀβρολίβα f item infra.

¹ През месец юли на следната 792 г. ² Константин VI (780—797). Събитията се отнасят към 796 г. (6288 сл. г.). Срв. *Златарска*, История, I, I, стр. 243. ³ Името Версиникия не е отъждествено. ⁴ *Пречек*, Плувания, стр. 696, отъждествява „Обрисли или гористия Аврелева“ с дн. Сакър планина, а „Гилия Аврелева“ с т. нар. Дервяшка могила на север от дн. село Циз, Сивлен-градско. Срв. *Златарска*, История, I, I, стр. 243. — *Дубича*, Проучвания, стр. 167. — *В. Бешевлиев*, Две бележки към текста на Теофилакт Симонита, СФБАН, LXXI (1956), стр. 211 сл.

малка битка, станала привечер, ромеите се уплашили, избягали през нощта и се завърнали безславно. А и българите, уплашени, се завърнали.

А през месец юли¹ императорът се отправил на поход срещу българите и застроил крепостта Маркели. И на 20 юли излязъл Кардам, господарят на България, със цялата си войска и се установил в укрепленията. А императорът, въодушевен и убеден от лъжепророци, че негова ще бъде победата, завърнал сражение необмислено и безредно и претърпял страшно поражение. Завърнал се като беглец в града, загубвайки мнозина не само от обикновените войници, но и от началниците, между които и магистра Михаил Лаханодрокон, и патриция Варда, и протоспатария Стефан Хамей, и бившите стратежи Никита и Теогност, и немалко царски хора, и лъжепророка и астроном Панкратий, който му бил предсказал, че ще победи. Българите взели и обоза, пари, коне и императорската палатка с цялата нейна прислуга.

56. *Константин VI отказва да плаща данък на българите*

Кардам, господарят на България, известил на императора²: „Или ми плати данъка, или ще дойда при Златните врата и ще опустоша Тракия“. Императорът пък, като поставил конски тор в кърпа, изпратил му го с думите: „Изпратих ти данък, какъвто ти подобава. Ти си стар и аз не искам да се мориш чак до тука. Аз ще дойда до Маркели, а ти излез насреща. И каквото бог отсъди!“ Императорът изпратил [заповед] в милозийските теми да се събере войската и дошъл в Версиникия³, а Кардам дошъл при Гористия Аврелева⁴ и понеже се страхувал, останал в гората. Императорът пък, като настърчил войската си, отишъл чак до Голия Аврелева, призовавайки [Кардам] за сражение в продължение на 17 дни. Този обаче не се осмелил, но се завърнал като беглец в страната си.

57. *Acamirus Slavorum princeps Irenae insidiatur*

Τῷ δὲ Μογίστῳ μὴ τῆς εἰς Ἀνδριανούπολιν ἔλθῃ Ἀκάμυρος^α, ὁ τῶν Σλαβικῶν τῆς Βελζίας ἄρχων, νυκθήμες ὑπὸ τῶν Ἑλλαντικῶν ἐξαγαγεὶν τοὺς υἱοὺς Κωνσταντίνου καὶ προχειρίσασθαι ἐξ αὐτῶν βασιλεῖα. γνοῖσα δὲ τοῦτο ἡ βασίλισσα Εὐφροσύνη ἀποστείλλει πρὸς τὸν πατριῶν Κωνσταντίνον τὸν Σεραπείτην Θεοφύλακτον, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, σπαθάρχον ἐντα καὶ ἀσπάρχον αὐτῆς καὶ πάντα ἐτίθασκε καὶ δεσκέδασκε τὴν κατ' αὐτῆς βασιλὴν αὐτῶν. τοῦ δὲ ἁγίου πάσχα τῇ β' ἡμέρᾳ προῆλθεν ἡ βασίλισσα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐπὶ ὀχλήματος χρυσοῦ ἐποχουμένη τέσσαρον ἑπτακοίσις συρομένον καὶ ἐπὶ τέσσαρον πατριῶν κρατούμενον, φησὶ δὲ Βαρδάνου, στρατηγῶ τῶν Θυρραίων, καὶ Σιωνίου, στρατηγῶ τῆς Θυρῆς, καὶ Νικήτα, δομοῦκου τῶν σχολῶν, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Βοϊλά. (pp. 473,32—474,11)

58. *De Stauracii patricii coniuratione*

Τοῦτ' αὖ τῷ ἔτει Ἄϊκος ὁ πατριῶς ἀπαλλαγὴς Σταυρακίου καὶ ἀπομεταστάσεως τὸ κράτος εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν μετενεγκεῖν ἐπευδεν, ὃν καὶ προεβόλετο μονοκράτητον εἰς τὴν Θυρῆν καὶ Μακεδονίαν, αὐτὸς τὰ περὶ αὐτὸ θέματα κατέχευε, ἀνατολίτικος καὶ τὸ Ὀρίνιον. (p. 475, 20—24)

59. *Nicephorus contra Bulgaros exercitum ducit*

Τούτῳ τῷ ἔτει ἐπιπορεύετο Νικηφόρος κατὰ Βουλγάρων καὶ καταβιβῶν τῇν Ἀδριανούπολιν^б, οὐκ οὖν μελετωμένης κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τῶν βασιλικῶν ἀνδράων καὶ τῶν ταγματῶν αἰσθημένος, ἐπέστρεψεν ἀπαρασκευάστως, ὃν μόνον τοὺς δημοφίλους ἀμερόμενος δαρμοῖς τε καὶ ξυρταῖς καὶ δημοτικῶς πολλοὺς ὑποβαλὼν, ἀποσταλὰς δὲ Βαρδάνου τὸν σπαθάρχον, τὸ ἐπικλῆν Ἀνεμῶν, πάντα προσήλατον καὶ πάραυτον ἐποχυαλιστικῶς ἐπέκραυεν ἐν τῇ Θυρῇ, αὐόμενος οὐκ ὀλίγην δόλιν χρυσοῦ πορίσασθαι ἐξ αὐτῶν ἐξ ἐτησίαν τελευτήσαν, ὃ πάντα διὰ τὸν ἐπιλαύμενον αὐτῇ χρυσοῦ καὶ οὐ διὰ τὸν Χριστὸν πράττειν. (pp. 482,25—483,2)

а) Ἀκάμυρος (εἰς б) Ἀνδριανούπολιν ἐπὶ

¹ Събитията се отнасят към 799 г. (6291 сл. г.). ² П. Й. Шафарик, пос. съч., II, 2, стр. 319, 365, смята, че съобщението на Теофан за Βελζία (ed. C. de Boor, p. 447, 13) и за Βελζία се отнасят към една и съща област (срв. тук стр. 274, бел. 4). Дринов, Заселение, I, стр. 306, приема, че велзките на Теофан са южени в Тесалия, а белязките или белязките — в Македония. ³ Синовете на Константин V Копромир били заточени в Елада. ⁴ Събитията се отнасят към 802 г. ⁵ Военачалник, спатарий на Ставракий. ⁶ Темата Анатолик се сформирала в Централна Мала Азия. ⁷ Събитията се отнасят към 807 г. (6299 сл. г.). Златарски, История, I, I, стр. 251, вижда причината на този поход във връжките на българите с македонските славяни.

57. *Акамир, князьт на славяните, подготвя заговор срещу императрица Ирина*

През м. март, седми индикт¹, князьт на славяните от Велзтия², подтикван от еладците, поиска да изведе синовете на Константин³ и да постави един от тях за император. Щом научила това, императрица Ирина изпратила при патриций Константин Серапидих неговия син Теофилакт, който бил спатарий и неин племенник, ослепила всички и осуетила заговора им срещу нея. На втория ден на светията пасха императрицата излязла от [храма] на светите апостоли в алатна колесница, теглена от четири бели коня и поддържана от четирима патриции, а именно от Вардан, стратег на тракезийската тема, Сисиний, стратег на Тракия, Никита, domestik на схолите, и Константин Боила.

58. *Заговор на патриций Ставракий*

През тази година⁴ патриций Аеций⁵, като се отървал от Ставракий и като се успокоил, направил опит да прекхвърли върховната власт върху своя брат, когато направил и единоначалник на Тракия и Македония, а сам той взел пограничните теми — Анатолик⁶ и Опсикон.

59. *Никифор се отправя на поход срещу българите*

През тази година⁷ Никифор се отправил на поход срещу българите. Когато стигнал в Адрианопол, той разбрал, че се подготвя бунт срещу него от царедворците и от войсковите части, и се върнал, без да извърши и без да постигне нещо, освен дето наказал съплезменниците си, като подложил мнзина на побоища, изгнание и конфискация. Като повикал спатария Варданий Анемас, той отвел в плен всички пришълци патриции и ги прекхвърлил в Тракия, мислейки, че ще получи от тях от годишни данъци немалко количество злато, тъй като вършел всичко заради милото му злато, а не заради Христа.

60. *Cronus Serdicam captam diruit.
Nicephorus Romanos in Slavis
considerare lubet*

Τῷ δ' αὐτῷ ἐκεῖ φόβος διδομένης τῷ λαῷ
ἐν τῷ Σερδικῷ¹ ἐπιπούντες οἱ Βουλγαροὶ
ταύτην ἀρπάζοντες χρόνον ἴσους καὶ καὶ πάλιν
λαὸν κατασφάζοντες ἐν τῷ στρατηγῷ καὶ τοῖς
ἀρχοῦσι. ἦσαν γὰρ καὶ τῶν λαπῶν² πεντήκοντα
ταῖς αἰσῶσι οὐκ ὀλίγαι, καὶ πάντες ἐκεῖ
ἐκτάλλοντο. ἔλαβον δὲ καὶ τὸ τοῦτον δίκον καὶ
ἐπέστρεψαν. τῷ δ' αὐτῷ ἐκεῖ πρὸ τῆς πόλεως
τοῦ πλοῦσι Κροῦνος³, ὁ τῶν Βουλγαρῶν ἀρ-
χιεὺς, παρακαλούμενος κατὰ Σερδικήν· κατὰ
παραβολὴν δόλου καὶ λήρας, κρατίζοντα Ῥο-
μαῖοι κατασφάζοντες χιλιάδας ἑκατὸν ἑκατομμύ-
ρια⁴. Νικηφόρος δὲ διέβη κατ' αὐτοῦ ἐκεί-
θεν ἐν τῇ γ' ἡμέρᾳ τῆς ἐξ ἐκείνου τοῦ στρατηγῶν
ἀφάρτος ἀξιώσεως μὲν οὐδὲν ἠφάνισεν, τοῖς δὲ
παρακαλούμενοι ἐν τῇ στρατῷ ἀρχοῦσι αἰετοῦ
λήρας σωτηρίας ἀπαζώντες δόλου, τοῖς ἐχθροῖς
προσπαγεῖν ἠρώσαντο, ἐν αἷς ἦν καὶ Εὐδοκίμης
ὁ σπαθάριος μηχανικός⁵ συμπεριεσπῶν, ὁ δὲ Νικη-
φόρος πρὸς τῇ πολλῇ ἀδοξίᾳ οὐδὲν ἐνέγκας
τῇ βασιλίδι πάλιν πείθετο ἐπαποδοῦναι, ὅτι τῇ
τοῦ πάσης ἐστὶν ἐν τῇ αἰλῇ τοῦ Κροῦνον
ἐξέσπασεν. τῇ δὲ παρακαλούμεναι Σερδικῶν οὐ-
κιδόμενοι βουλόμενος, ἠνθιστάμενοι ἐν πληθύνει
φρονηθεὶς ἐπαβόλλει διὰ τῶν στρατηγῶν καὶ
ἀρχόντων πέποιται τοῖς ἄλλοις ἀτίσασθαι τῷ
βασιλεῖ περὶ τῆς οὐλομένης. ἡ δὲ τὸ δοῦναι
κατανοήσαντες ὡς ἐκ τῆς ἐκείνου κακότητος
ἐποφειλάμενοι οὐκ οὐκίμενοι κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν
ἰδίων ἀρχόντων ὡς ἑ', καὶ ἐκτελέσαντες ἀπο-
κρίσαντες τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν. ἔλθοντες δὲ εἰς
τῆς βασιλέως ἔβησαν πολλὰ καὶ ὅραϊς αὐτῶν
ἐβόλλον μηχανὴν φέροντα τῇ ἀντιπαραστάσει
καὶ καταμύχοντες αὐτοῦ γινώσκοντες ἐξουσίαν
ὁ δὲ τῷ ἄλλῳ τῆς συνέσεως σφόδρα καταπο-
θεὶς καὶ ἀνιστὰς τῆς τραπέζης, πέποιται μὲν
διὰ Νικηφόρον καὶ Πέτρον τῶν πατρῶν δι-
κῶν καὶ πῶνολογίας καταμύχοντες ἐπικράτο το
στρατήριον. ἡ δὲ ταύτων πῶνολογίας φωνῶν
καὶ καταμύχοντες αὐτοῦ τῆς ἐν χροῖν ἐκ-
τελέσαντες περὶ τῶν, τῶν καὶ Πέτρον⁶, ἀνα-

60. *Крум превзема и разрушава Сер-
дика. Никифор изселва ромей в сло-
вянските области*

През същата година¹, когато се да-
вала заплата на войската² в Струмска-
та област, българите, като нападнали,
отнели я [заплата] — 1100 литри злато —
и избии много войска заедно със стра-
тега и началниците. Имало и от останав-
лите отреди немалко гарнизонни начал-
ници и всички загинали там. Те взели и
целия обоз и се върнали. През същата
година, преди великденските празници,
Крум, вождът на българите, като се от-
правил срещу Сердика, превзел я с из-
мама и обещания, избивайки 6 хиляди
души ромейска войска извън множест-
вото обикновени граждани. А Никифор,
като излязъл привидно срещу него на
третия ден на страстната седмица, не из-
вършил нищо достойно за споменаване.
Той отказал да даде обещание за нена-
кърнимост на спасилите се от клането
началници, които го молили за това, и ги
принудил да избягат при враговете. Меж-
ду тях бил и спатарият Евматий, опы-
тен механик. А Никифор, за голямо без-
честие, се постарал да убеди със клет-
вени послания столицата, че е отпра-
зувал Великден в аула на Крума³. А
когато поискал да застрои превзетата
Сердика, понеже се страхувал от проти-
водействието на войската, внушил на
стратежите и началниците да убедят
тълпата да помоли императора за за-
строяването. А те като разбрали, че то-
ва е една злонамерена игра, възбунту-
вали се срещу него и срещу началниците
си в 6-ия час и като се нахвърлили,
равксали палатките им. А като дошли
до императорската палатка, нападнали
го с много обиди и проклетия, ваклевай-
ки се, че те повече не ще понесат без-
мерното му сребролюбие и злонамере-
ност. Той пък, като се уплашил много
поради внезапния бунт и като станал от
трапезата, опитал се най-напред чрез
патриците Никифор и Петър да укроти
войската с клетви и увещания. А те,
нещастниците, след малко завзели ня-
какъв хълм, забравяйки започнатото де-

¹ a) Σερδικῷ δ. Σερδικῷ δ. penes Strononem
apud A. b) Κροῦνος δ ut ubique Zonaras. Crumimus
A ubique, item Georg. Mon. p. 676.

² През 809 г. (6301 с. г.). ³ Заплатата на военачалниците и войниците се плащала обикновено
веднъж в годината, а при някои случаи — веднъж на два или три години. ⁴ J. B. Bury, A History
of the Eastern Roman Empire, London 1912, p. 841, приема, че при този поход като отплате за разруше-
нието на Сердика Никифор изплатил в сребро 1100 литри. Според Златарски, История I, 1, стр. 253,
от съобщението на Теофан не могат да се правят такива заключения.

βοδύντες ὡς ἐπὶ τινι σαρμῶ ἢ ἀνομβρίᾳ. ὁ δὲ πρὸς πῶσαν κακοτυχίαν ἔκτιστος λαθραῖος δουρεὺς διὰ τῆς νουθεσίας τοῦ πολλοῦ τῶν ἄρχόντων ἐξοπατήρας τῇ ἐπιτήρειον αὐτοῦ δι' ἐαυτοῦ μῶτος ἐλθὼν τοῖς ἔχλους διέλεχθη, περὶ πάσης εὐθυμερίας ὁρῶντες φοβεροῦς αὐτοῦ διαβεβαιωσάμενος καὶ τὰ τῆς ἰσχύος πρὸς τὰ τέσσα ἀποσυρῆς, καὶ παραπικρὰ τὴν βασιλῆα καταλαμβάνει, Θεοδοσίον, πατριῖον καὶ προμοσακρίτιον, τὸ ἐπὶ ἐκκλησίαν Σολιβαρῶν, ἔδους εἰς τὸ καταμαθεῖν δι' ἀλλήλων τοὺς στασιόκτας. ἐν δὲ τῇ ἐπιστρέφειν τὰ πλῆθη φορεῖν αὐτοῖς προπομπήμενος, κατὰ τὸν δρόμον Μάμαντα δαρμοῖς τε καὶ κουραῖς καὶ ἑσπέραις τοῖς πλείστοις τιμωροῦμενος, εἰς Χρυσόπολιν τοὺς λοιποὺς διεβίβαζε καταπατήρας τοὺς τηλοκῶς φοβεροῦς ὁρῶντες. αἱ δὲ διὰ τὴν ἀμφοτέρων πύραν πατρῶν τὸ Πέραμα προσηρόμενον.

Τότεν τῷ ἐτι Νικηφόρος μετὰ τὰς ἀθέτους ἐπεφεισθεῖς τὰ στρατεύματα πᾶντα ταπεινώσει ἀνεγόμενος. Χριστιανοὺς ἀποστόλους ἐν παντός θέματος ἐπὶ τὸς Σκλαβίους γενέσθαι προστάζειν, τὰς δὲ τοῦτων ἐπιστάσεις παρῶκεσθαι, καὶ ἢν ἀχρημασίαις οὐκ ἔλατον το πρῶγμα, πολλῶν ἐξ ἀνοίας βλασφημοῦντων καὶ ἐχθρῶν ἐρόδους αἰτοῦντων, ἐτέρων δὲ περὶ τοὺς γυναικοὺς τήρας θεηροῦσιν καὶ τοὺς ἀποκτείνοντας μακαρίζοντων· οἱ δὲ οἱ καὶ ἀρχόντες ἐχρήσαντο πρὸς ἡπαλλογὴν τῶν δεσφῶν, τὰ τε γὰρ προσόντα ἀνοκίνητα ἀνεκπεφεισθεῖς ἡδυνάσαν καὶ τὴν ἐκ γυναικῶν πᾶντα μεθιέντων ἐπορεύον ἀλλομένην ἔδραν καὶ πῶσα τοὺς πόντους εἶχε ἀμνηστία. (pp. 484,29—486,19)

61. De clade Nicephori eiusque exercitus in angustiis Bulgariae

Τῷ δὲ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τῆς αὐτῆς δ' ἡμετέρας τῷ α' σαββάτῳ τῶν νηστεῶν ἡμενηθέντες οἱ Σακκαροὶ εἰς Εὐχάϊταν Λέοντι, στρατηγῷ τῶν Ἀρμενίων, οὗ τῇ ἐξοχῇ τοῦ θέματος ταύτην ἀρεῖλαντο σὺν πολλῷ πλῆθει λαοῦ, τάλλατα δὲ ἦν ἐξ γυνόμενα λίτρας μ' καὶ σὸδ' σίτους ἡλέγχον Νουκφόρος τῆς πλεονεξίας

ло, като викали, както при някакво земетресение или суша: „Помилуй, господи“. Императорът, готов за всякакво злодеяние, като измамил през нощта с тайни дарове повечето от началниците, дошъл на другия ден сам всред тыпата и говорил, като им обещавал всякакво благоденствие, и със страшни клетви ги уверявал, че еднакво обичал четата си. И веднага пристигнал в столицата, като оставил патриция и примоскриния¹ на войската Теодосий, по прякор Саливарес, да узнае от самите тях кои са бунтовниците. А когато множеството се завръщало, като се престорил, че ще им дава заплаща, наказал при Св. Мамант² повечето с бой, подстригвания и изгнания и превел останалите, в Хризопол, като потъпкал така своите толкова страшни клетви. А те поради нещастното нарекли Перاما „огнена река“³.

През тази година⁴ Никифор след безбожните си изстъпления, като взънамерявал да усмири напълно войските си, наредил да се преселят християни от всяка тема в Славиниите, а имотите им да се продадат. Това дело било истинско поробване. Мнозина в безумие злословили и искали вражески нападения. А други ридели над родителските си гробове и ублажавали умрелите. Имало и такива, които се самообесвали, за да се избавят от ужасите. Те не могли да пренесат със себе си недвижните си имоти и гледали как загива придобитото чрез труда на техните дела състояние. И пълна безпомощност обзела всички.

61. Поражението на Никифор и на неговата войска в България

През месец февруари, същия четвърти индикт⁵, през първата събота на постите, сарацините, като срещнали в Евхайтния Лъв, стратега на Армениак⁶, със заплатата на темната войска, отнели му в заедно с голямо множество войска. Имало 13 таланта, равни на 1300 литри⁷. А Никифор⁸ дори и така не

¹ Началник на т. нар. скриний — императорска канцелария, която имала три главни ведомства: scrinium memoriarum, служба, чийто органи „подсещали“ императора за дадените от него обещания и отговаряли на отправените молби; scrinium epistolarum, която се занимавала с изпращаните от различни територии грамоте и страни пратеничества; scrinium libellorum, където се водели протоколите на императорския съд и се формулирали неговите решения. Срв. Seck: PWRE, № 1, s. v. scrinium. ² Св. Мамант е местност на европейския бряг на Босфора. Срв. Janin, op. cit., p. 374. ³ Тъ Пераме част от Босфора, а също и местност на десния му бряг, срещу Галата. Срв. Janin, op. cit., p. 374. ⁴ През 810 г. (6302 св. г.). ⁵ През м. февруари 811 г. (6303 св. г.). ⁶ Армениак — тема в северната част на Централна Мала Азия; та обхващала част от Армения. ⁷ Един талант бил равен на 100 литри злато, сиреч на 7200 номизми. ⁸ Никифор I Геней (802—811).

παύσασθαι. ἐπὶ τοσοῦτοις ὅν σημείοις ὁ νόος Ἀχάβ' μὴ παυθεῖς, ὁ Φαλάριος καὶ Μιδον ἀλλοτριώτερος, κατὰ Βουλγάρων παρατάτταται ἅμα Σιτακασίᾳ, ἐφ' ἑβὲ αὐτοῦ, καὶ τῇ τοῦ Μαῖου μηνὸς τῆς βασιλείας ἐξῶν ἐκέλευσε Νικήτα, πατριάρκα καὶ γενικῶς λογοθέτην, τὰ δημόσια τέλη τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων ἀναβιβᾶσαι καὶ ὅσα ἐκτὸς ἐκείνῃ ὑποβολείας τοῖς τῶν ἀρχόντων ἀπανηθῆναι οἴκους, καὶ ἦν θυρῶς μέγας. ἐπαυλαμένος δὲ ἐπὶ υἱος γνησίου Θεοδοσίου, Θεοδοσίου φημι, τοῦ Σαλιβάρη πατριάρκου ὄντος, ἐπὶ „πάντες καταβύθισον ἡμῶν, δέσποτα, καὶ ἐν καιρῷ περιστομῇ πάντες ἐπικραύσουσιν τῇ πέτρᾳ ἡμῶν“ ἔφη πρὸς αὐτόν „εἰ ὁ θεὸς σκληρύνει ἐπικλήρυνε τὴν καρδίαν μου, ὥς τοῦ Φαραώ, τί ἄραθ' ἔσται τοῖς ἐκτὸς χεῖρά μου; παρὰ Νικήτην, Θεοδόσιον, μὴ ἐκδέχου πλὴν τῶν δωμένων σοί“. ταῦτα, κύριος οἶδεν, αὐτὸς ἐγὼ ζωσθ' φρονεῖ ὁ συγχαραρμόμενος δαίμων παρὰ Θεοδοσίον, ἐπισυνάξας δὲ τὰ στρατεύματα, οὐ μόνον ἐν Θυφρῇ, ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν θημάτων, πάντας τε πολλοὺς ἰδίους ὑφαντοὺς σφενδάνας καὶ βάρβους ὀπλισμένους, βλαστημόντας διὰ τοῖς στρατεύμασι, ἤλθον κατὰ Βουλγάρων. Κροῦμμος δὲ τὰ πλεῖστα φρονήσας, ὅταν οὐδὲν ἐν Μαρκελίᾳ, φητεῖο εἰρήνην, ὁ δὲ τοῖς οὐδαίως μακροβουλίας καὶ τοῖς τῶν δημοφώνων αὐτοῦ συμβούλοις εἰσηγήσει διακωλύθη, καὶ μετὰ πολλὰς περιστομὰς δι' ἄβυσσων ἔλθον βαρκανοδέντας ὁ θρασυδύλος εἰσερχεται εἰς Βουλγαρίαν τῇ 4 τοῦ Ἰουλίου μηνὸς (αὐτοῦς ἦν ἐπιτολὴ παυλὲθρος), συχρῶς ἐπικραυγόμενος τοῖς „τίς παρεῖσται καὶ ἀπαύσει τὸν Ἀχάβ'“ λέγων, „ἐπὶ καὶ ὁ θεὸς καὶ ὁ ἀντικείμενος ἔλκει ἀντοῖα“. πρὸ δὲ τοῦ εἰσελθεῖν αὐτοῦ, Βυζάντιος, ὁ τοῦτο ἐπιστήθιος οὐδέτης, πρὸς Κροῦμμον^α ἀπὸ Μαρκελίου προσέφυγε σπασσάσας ἐσθῆτα βασιλικήν καὶ χρυσίου λίρας

се засрамили, та да престане с алычността си. И тъй, новият Ахав¹ не се поучил от такъв знамение и бидейки по-ненаситен от Фаларис и Мидас², се отправил заедно със сина си Ставракий срещу българите. На +++³ май, като излязъл от столицата, заповядал на патриция и главния логотет⁴ Никита да увеличат държавните данъци на църквите и манастирите и да бъдат платени от къщите на първенците данъците за изминалите осем години. И настанало голямо ридание. А когато той бил укоряван от един близък свой служител, именно патриция Теодосий Саливара, с думите: „Всички викат против нас, господарю, и във време на изпитание всички ще се зарадват на нашата гибел“, този му казал: „Ако бог, който ствърдява сърцата, е вкоравил моето сърце, както на фараона, какво добро ще очакват моите подвластни? От Никифора, Теодосие, не чакай друго освен това, което виждаш?“ Това — господ знае — аз самият, който пиша, го чух от устата на Теодосий. А като събрал войски не само от Тракия, но и от отвъдните теми⁵, а и мнозина бедняци, въоръжени на свои средства с прашки и криваци, които злословели заедно с войските, потеглил срещу българите. Крум, уплашен от многобройната войска, още докато била в Маркели, поискал мир. А Никифор бил възпиран от собственото си зломислие и от внушенията на своите съветници, които мислели като него. След много заобикаляния през непроходими места дръзният страхливец навлязъл с безразсъдна смелост в България на 20 юли (бил всеунищожителният изгрев на Кучето)⁶, като се провиквал често: „Кой ще тръгне и ще измами Ахаза?“ Той казал: „Било бог, било неговият противник⁷ ме влачи против волята ми“. А преди да нахлуе, неговият любим прислужник, Византий, избягал от Маркели при Крум, като задигнал със себе си император-

a) numeras dies in cord. non legitur, Iulio mense A. b) Κροῦμμος em.

¹ Ахав бил цар на Израил (X—IX в. пр. н. е.), който под издействието на жена си се опитал да възстанови кралюпоклонството и преследва оми, които почитали Йехова. Тук се прави намек за редокъзната политика на Никифор I, който бил известен с това, че не преследвал ерезиците. На това се дължи неприязнността на Теофан към него. Той казва, че Никифор бил привърженик на „манихейте, наречени гавликани“. ² Мидас бил фригийски цар, известен по своята алычност. Живал в VIII век пр. н. е. ³ На това място текстът е погрешен. Анастасий Библиотекар (II, р. 348, 16) дава съответно ΙΙΙΙΙΙ mense. Тази дата изглежда по-вероятна. За събитията срв. Златарски, История, I, I, стр. 255—260. — Визу, ср. с., pp. 343—346. — Kunitzsch, ср. с., р. 37. — Дулич, Нови житийни данни за поход на Никифор I през 811 г., СпбАН, LIV (1936), стр. 147—149. ⁴ Той стоял начело на държавните съкровища. Срв. Bréhier, ср. с., р. 257. ⁵ Т. е. темите в Мала Азия. ⁶ Става дума за изгревът на звездата Сириус от съвездието „Голямото куче“. ⁷ Сиреч сатаната.

ε', πολλοὶ δὲ τὴν τοῦτον σφίγ' ἐπὶ κατὰ Νικηφόρου οὐκίσαντο. καὶ δὲ τοὺς ἡμέρας μετὰ τὸς ἀποβὰς συμβολὰς δόξας κατενοθεύειν οὐ τὸ κατενοθεύειν θεῶ τὰ τῆς νύκτος ἐπεφάνη, ἀλλὰ Σταυρακίου μόνου τὴν εὐτυχίαν καὶ ἐμβολίον ἐκρίναι καὶ τοὺς καλῶναι τὴν εὐδορίαν ἀρχόντων ἡγεῖται. ἄλλα δὲ ζῶν καὶ βίβλη καὶ πῶσαν βλάστη ἀνελκὺς φανεύειται προσέταξε καὶ τὰ τῶν ὁμοφύλων νεκρὰ σώματα ἔκταρ ἔκτα μόνῃς ἐπιμελούμενος τῆς τῶν σκῆλων συλλογῆς, κλεῖθρα δὲ καὶ σφραγίδας τοῖς ταμίαις Κροίμμον ἐκείνῃς ὡς ἴδια λυσίων ἡσθαλίωτο, ὅταν γούν καὶ ἔπειτα μέλλῃ Χριστιανῶν ἀφαιρέτων τῶν σκῆλων ἀπέλτμε καὶ τὴν λεγομένην σὺλῃν τοῦ Κροίμμου ἐνέπρησαν, ἔκτανον σφάδρα κατεσφραγίσαντες καὶ δηλοῦντες, ὅτι ἰδοὺ, κινδυνεύει. λάβε οὖν, εἴ τι σοὶ ἀρεσὴν εἴω, καὶ ἐξέλθε ἐν εὐρίῃ^α. ὁ δὲ τῆς εὐρίης ἐχθρὸς ταῦτα οὐ προσέειπεν ἔφ' αὖς [ἡμεῖς] χυλεῖται· ἑαίτος γὰρ τῆς χάριτος εὐδορίας καὶ ἐξόδους περισφραγίστας^β ἐκείνους ἀφαιρέματα πτωχῶν κατασφραγίσαντο. Νικηφόρος δὲ τοῦτο γινώσκων, ἐκείνους ὡς ἐμβολῶντες, ὃ καὶ πρόβας, ἡγνῆς περιώρων. καὶ τοὺς οὐκίσαντες τὰ τῆς ἀπολείας ἔλεγον, ὅτι μὲν παρὰ τοὺς γινώσκοντες, μηδὲς ἑλπίου δεσπεύειν τὸν ἄλλον^γ. ταῦτα δὲ ἦν ἐφ' ἡμέρας δύο, πέμπτη καὶ παρασκευὴ, τὰ μηχανήματα καὶ τῇ νύκτι τοῦ σαββάτου τάραχος καὶ ὄχλον ἐκείνων περὶ Νικηφόρον καὶ τοὺς οὖν αὐτῶν ἀκούοντες παρούζεις πόσους ἐξενέγκουσιν, πρὶν δὲ τῆς ἡμέρας ἐπελθόντες αἱ βάρβαροι κατὰ τῆς Νικηφόρου οὐκίης καὶ τῶν οὖν αὐτῶν μηχανῶν ἀναρῶντες τοῦτον οὐκίως, ἐν οἷς ἦν καὶ Ἀέτιος πατριῶς, καὶ Πέτρος πατριῶς, καὶ Σισίνιος πατριῶς ὁ Τεφρίλλης, καὶ Θεοδόσιος πατριῶς ὁ Σαλβωρῆς, ὁ πολλὰ λευέσας καὶ κακὰ ἐνδείξιμενος τῇ μοναχῇ Εὐφρίῃ, καὶ ὁ ἐπὶ τῶν πατριῶν, καὶ Ῥωμανός, πατριῶς καὶ στρατηγὸς τῶν ἀνατολικῶν, καὶ ἕτεροι πολλοὶ πατριῶντες ὄντες καὶ σπαθίται, καὶ τῶν ταυμάτων οἱ ἀρχόντες, ὃ καὶ τοῦ ἡσυχίου δόμοιτος, καὶ ὁ ἀστυγένης τῆς βασιλεῖς βίβλος, καὶ ὁ τῆς

ските одежди и сто литри злато. Мнозина сметнали неговото бягство като лопат предзнаменование за Никифор. Претрите дни¹ след първите сражения като мислел, че походът върви успешно, той приписвал победата не на бога, който дава успех, но прославял само цастнети и мъдростта на Ставракия и заплашвал началниците, които били против нахлуването. Той заповядал да се избиват безжалостно безсловестните животни, децата-кърмачета и хора от всяка възраст, а мъртвите тела на едноплемениците си оставял непогребани, като се грижел само за събиране на плячката. Поставил ключалки и печати на Крумовите съкровищници и вече ги пазел като свои². Отсичал ушите и други членове на християните, които се докосвали до плячката, и опожарил така наречения аул на Крум, при все че той смилено му казвал: „Ето ти победи. И тъй вземи, каквото ти е угодно, и си иди в мир“. Но врагът на мира не се съгласил. Поради това Крум, разгневен, се укрепил, изпатил хора и укрепил входовете и изходите на страната, като ги претградил с дървени укрепления. Никифоридом узнал това, като ударен веднага започнал да се движи насамнатам, незнаейки какво да направи. И той предричал на придружаващите го близката гибел: „Дори крилати да бихме станали, никой да не се надява, че ще избегне гибелта“. Това укрепяване траело два дни — четвъртък и петък. И през нощта срещу събота около Никифор и неговата свита се чували шумове и това смутило всички. А преди настъпването на деня варварите, като връхлетели срещу палатката на Никифор и на неговите велможи, погубили го по най-жалък начин. Между тях били и патриций Аеций, и патриций Петър, и патриций Трифилис, и патриций Теодосий Саливара, който бил много наскърбил блажената Ирина³ и извършил злини спрямо нея, и епархът патриций, и Роман, патриций и стражът на [тема] Анатолик, и много други протоспатари и спатари, и началниците на отредите, както и доместикът на екскувитите, и другарият на им-

^а) καὶ αὐτὸν. A. Georg. Mon. p. 676. b) περισφραγίστας Georg. Mon., περισφραγίστας ὁ, περισφραγίστας B.

¹ Това сведение на Теофан е погрешно изтълкувано от Златарски, История I, 1, стр. 255: „В течение на три дни след първите наалки битии и след много засилкови през християните места на славянскии прохода, Никифор достигнал до резиденцията на българските господари — Плиска“. Недоразумението почива на неточното тълкуване на ὁδὸς κατὰ οὐδέως, което означава „Никифор достигнал“. ² Византистият разказ за похода на Никифор съобщава, че императорът, след като обесил съкровищата на Крум, раздал на спътниците си много пари, одежди и други неща. Вж. Дучев, Истин изгнани дани, стр. 149. Изглежда, че Теофан представя в по-неблагоприятна светлина „босбонския“ император. ³ Иконотифската императрица Ирина (797—802), майка на Константин VI, любил прозвището „блжана“, който се възстановяла иконопочитанието.

θωροφης στρατηγός, καὶ πολλοὶ ἄρχοντες τῶν
θεμάτων σὺν ἀπείροις λαοῖς, πῶς τε ἡ τῶν
Χριστιανῶν καλλὴν διαφύλαξις καὶ τε διὰ πάντα
ἀπώλειτο, καὶ τὰ τῆς βασιλείας οὐκ ἔβη, τὰ δὲ
τῆς κακότητος ἡμέρας ἀκαλλῆ ῥήματα μὴ γένοιτο
Χριστιανούς ἰδεῖν ἐν, ὅς πάντες θρήνον ἐπέ-
κειτο, γέγονε δὲ ταῦτα τῇ καὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ
μηνός, Ἰνδοσιάνος δ' τὴν δὲ Νυρκιόχου κε-
φαλὴν ἰσχυρῶς ὁ Κρομμυος ἐκείνου ἐπὶ
ἐλλοῦ ἡμέρας ἱκανός, εἰς ἐκείνην τῶν ἐρχομέ-
νων εἰς αὐτὴν ἔθνην καὶ αἰσχύνῃ ἡμῶν. μετὰ
δὲ ταῦτα λαβὼν καὶ γυναικὸς τὸ δόσιον, ἐν
Ἀργυρῶν τε ἐνδόσεως ἐξῆλθεν πᾶντος εἰς αὐτὴν
τοῖς τῶν Σκυθῶν ἄρχοντας ἐποίησαν ἑνω-
χόμενος. πολλοὶ δὲ χηρῶν καὶ ὀρφανῶν ἐν
αὐτῇ ἡμέρᾳ γενομένων, καὶ θρήνον ἀπασσέχον
ἦντος, ἡ τοῦτον σφαγὴ πολλῶν παραμυθία γέ-
γονεν. τὸν δὲ κράτος τῆς τοῦτον σφαγῆς οὐδεὶς,
τῶν περὶ αὐτὴν ἀνδρῶν διαγέγονας φασὶ γὰρ
ἦναι, οἱ καὶ Χριστιανοὶ περὶ αὐτοῦ τοῦτον ἐπὶ
κρούσαν. οἱ δὲ γυναῖκες τῶν ἀνδρῶν οὐδεὶς
αὐτοῦ, οἷς καὶ οὐκ ἐνέμετο, οἱ μὲν τῷ τῆς
σοφίας πατρὶ, οἱ δὲ τοῖς ἑστέον ὁλοκτοῖ σὺν
αὐτῷ. τοῖσι τῆς ἀρχῆς Χριστιανοὶ βασιλέων
οὐδὲν χρόνον ἡνέχοντο. πάντας γὰρ ἐν πλεον-
ξίᾳ καὶ ἀκολαπίᾳ καὶ βαρβαρικοῖς ἀνείχεον
ἐννεκράτους τοῖς πρὸ αὐτοῦ βασιλεύουσας,
περὶ ὧν κατὰ μέρος διεξέναι καὶ τοῖς μετέπειτα
διηγεῖται καὶ ἡμῶν ἱστορίας, πλὴν ἐκ τοῦ
κρομμύου τὸ ὄνομα προέβηκεν, κατὰ τὴν πα-
ροιμίαν. περὶ αὐτοῦ καὶ Στανράκιος, παῖς
αὐτοῦ, κινεῖται κατὰ τοῦ σπονδίου τὸ δεξιὸν
μέρος, καὶ μάλιστα τῆς μάχης ἐξῆλθε ὡς καὶ
κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν θανάτῳ ἐκείνῳ
πληγῇ καλεσθέντος. (pp. 489,17—492,5)

Τῇ δὲ 18^ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός ἐστέφθη Προ-
κοπία αὐτοῦσα ἐν τῷ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀνγустέου
καὶ πολλὰς δωρεὰς τῇ οὐρανίᾳ ἐκρίσθη.
τῶν δὲ ἀναγεθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ ἡγε-
μονικῶν ὑποτακτικῶν τοῖς γυναιξὶ εἰ πᾶντα χρυ-
σοῦ ἐδωρήσατο. (p.494,1—4)

ператорската стража¹, и стратегът на
Тракия, и много началници на темите с
безчет войници. И цялата християнска
красота загинала. Всичкото оръжие било
загубено, а също и царския багаж. Дано
християните не изпитат пак трозната
история на този ден, тъй като надвишава
всякаква риданне! Това станало на 26
юлий, четвърти индикт². А Крум, като
отсикъл главата на Никифор, набил я
на коп много дни за показ на идва-
щите при него племена и за наш позор.
След това, като я взел, оголил черепа,
обковал го отвън със сребро и като се
гордеал, карал да пият от него славян-
ските вождове. А понеже в един ден
останали много вдовици и сираци и има-
ло неудържимо ридание, гибелта на Ни-
кифор станала утеха за мнозина. А за-
начина на неговото убийство никой от
спасилите се не е разказал точно. Защо-
то един дори казвали, че християните го
убили с камъни, когато паднал. А из-
между женоподобните служители от не-
говите мъже, с които дори спял, един
загинал в горящата преграда, а други
от меч заедно с него. През никое време
християните не са имали нещастиего да
попадат на по-тежка власт от неговата.
Защото той надминал всички цзруващи
преди него по алчност и разюзданост, и
варварска жестокост. А да изложим то-
ва последователно, би било и за следва-
щите поколения невероятно, и за нас
трудно. Обаче по рсните се познава
тъканта, както казва поговорката. Ранен
бил смъртоносно в дясната страна на
гърба и неговият син Станракий³,
който едва излязъл жив от сражението
и пристигнал в Адрианопол, страшно
нямъчван от раната си.

А на 12-ия ден на същия месец⁴
Прокопия⁵ била коронясана ая августа
в триклиния на Августейона⁶ и почела
с много дарове сената, а на жените на
избитите в България войници от темите
подарила пет таланта злато.

¹ Другаринът на императорската стража бил началник на една част от императорската гвардия, която се грижела за реда и спокойствието във вътрешността на двореца. Срв. Bréhier, op. c., p. 232.

² Според Ватиканския разказ катастрофата станала приазори в събота на 23 юли, на 15 ден от излизането на византийските войски. Срв. Дуйчев, пос. съч., стр. 150. ³ Станракий управлявал като наместник на Никифор I около два месеца — от 26 юли до 2 октомври 811 г.

⁴ Сиреч през м. октомври 811 г. ⁵ Михаил II Рангве (811—813) бил коронясан на 2 октомври. Неговата жена Прокопия, сестра на бившия император Станракий, приела титлата августа на 12 октомври същата година.

⁶ Августейонът бил украсен с колони и статуи и стоял в Наринград, близо до църквата Св. Софен. Срв. Ilin, op. c., pp. 66—67.

62. *Crumus Debeltum expugnat. Romani oppida Thraciae derelinquant* 62. *Крум превзема Дебелт. Ромеите напускат тракийските крепости*

Καὶ τῇ ζ' τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἐξῆλθε Μιχαὴλ κατὰ Βουλγάρων οὐτεξελεθούσης αὐτῷ καὶ Ἱεροκλίας εἰς Τζουρονίκον. τοῦ δὲ Βουλγάρου ἀρχηγοῦ Κροῦμου ἰδόντος τὴν Δεβελτὸν^{α)} πόλιν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ οὖν τῷ ἐπισκόπῳ μετονομασθέντος προσφύτας αὐτῷ, διὰ πολλὴν κακοβολίαν τῶν παρουσβόλων τοῦ βασιλέως εἰς ἐκβασιλὴν ἐκράτησεν καὶ ἔβρις τὰ πλήθη μάλιστα τοῦ Ὀυράκου καὶ τῶν Θρακιστῶν, οὓς κατενόησας Μιχαὴλ διατείνας καὶ παρανοήσας κατεσφύγγηκεν. οἱ δὲ Βούλγαροι τὰ τῆς στάσεως μαδόντες τῶν στρατευμάτων καὶ οὐκ ἐπισφύμενοι τὸν πόλεμον καὶ τὸν ταξιαύτῳ ἀποσπῶντες, πλέον κενόσχονον Θράκης καὶ Μακεδονίας, τότε καὶ Ἀρχιλάου καὶ Βέρουαν ἡγέτες Χριστιανοὶ ἐργάζον, μὴδένος δυνάμετος, Νίσιον τε καὶ Προβίανον κέντρον καὶ ἄλλα τὰ οὐκ ἐκράματα, ἐκαστόν τε καὶ τὴν Φιλιστοπόλιν καὶ Φιλίππους^{β)} καὶ οἱ τὸν Σαρνυβῶνα οὐκόντες μέγιστα προσφύτας δραξάμενοι ἐν τοῖς ὅμοις φεύγοντες ἐπισφύλλον. τοῦτο δὲ ἦν θεομηνία τὴν τοῦ Νικηφόρου μονίαν ἐλέγχουσα, δι' ἣν τὰ δοκοῦντα κατορθώματα αὐτοῦ, ἐφ' οὓς ἤρχε, τάχιστα διαπέσαντο. καὶ τὰς τῶν πολλῶν κακοδοξίας καὶ τὰς θεομηνίας αἰρέσεις πλεοναυτοῦσας Παύλου^{γ)} καὶ Ἀθηργάνων, Εἰκοκλαστῶν καὶ Τετραδιτῶν ἀφόντες ἀνίστασθαι (ἀπὸ γὰρ λέγει μοιείας καὶ πονείας, ἀσελγείας τε καὶ ἐπιστροφάς, μοσχελγείας τε καὶ πλεονεξίας,) καὶ τῶν λοιπῶν παρνομιῶν, κατὰ τὸν θείον καὶ οὐρανὸν εὐδύναν καὶ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἐκείνου τὰς γλώσσας, μακαρίζοντες Κοκκοσιαντῶν τὸν θεοφιδέλαστον καὶ θροναύτην ὅς κατὰ Βουλγάρων ἀριστεύοντα δι' ἣν, ὅς ἐκείνου δουλῶς ἔλεγον οἱ τῶν οὐρανῶν, εἶχεν, εὐοίεσαν. (pp. 495, 29—496, 16)

α) Δεβελτον *egm*, δι' βελτὸν δ.

И на седмия ден от м. юни¹ излязъл Михаил срещу българите заедно с Прокопия, която дошла до Цурулум. Акогато вождът на българите, Крум, превзел с обсада Дебелт и преселил жителите му, които преминали на неговата страна заедно с епископа, войските, най-вече на Опискион и на тракезийците, започнали да се бунтуват против императора и да го хулят поради голямата злонамерност на императорските съветници. Но Михаил ги успокоил и усмирил с подаръци и увещания. Българите пък, като узнали за размириците сред войските и че войниците се бунтуват поради страх от войната и от гарнизонната служба, завзели още по голяма част от Тракия и Македония. Тогава християните, без никой да ги преследва, избягали и изоставили Анхиало и Берон, също и Никея², и крепостта Проват, и някои други укрепления, както и Филипопол и Филипи³. А живущите по Струма преселници, като се възползували от случая, избягали и се върнали в земите си. Това било божие наказание, което изобличавало лудостта на Никифор и чрез което рухнали в един миг привидните му успехи, с които се хвалел; а също и злоупотребилията на мнозина, които, представяйки да преследват намножилите се богоборни ереси на павликани, атингани⁴, иконоборци и тетрадити⁵ (няма да говоря за блудството и разврата, за разпуснатостта и клетвопрестъпничеството, за омразата на брат към брат, за алчността и за останалите противозакония), насочвали езичите си срещу божествените и свети икони и монашеската одежда, облажавайки богомразния и триклетия Константин⁶, че уж поради своето благочестие, както безбожно казвали тия злощастници, се бил отличил срещу българите.

¹ Събитията се отнасят към 8304 св. г., 812 г. от н. е. ² Тук става дума за т. нар. Мамна Никея. Срв. стр. 193, бел. 5. ³ Град в Източна Македония между Копала и Драма, старото Кренидес. За историята на града вж. P. Lemerle, *Philippes et la Macédoine orientale*, Paris 1945. ⁴ Атинганите били секта, отчасти сродна с тази на павликяните, разпространена през VIII в. във Фригия и Ликаония. Известни били с крайния си аскетизъм. Срв. J. B. Bury, *The Imperial Administrative System in the Ninth Century*, London 1911, p. 40, n. 1. ⁵ Тетрадитите били секта, близка до тази на павликяните. Нарепали се тетрадити, понеже почнали особено много сръдиза, *τὴν τετράδα*. ⁶ Константин V Копроним в 754 г. свикал иконоборни събор в Цариград. Първи светия иконоборски политик той е бил меляниките от привържениците на православнието.

63. *Romani foedera cum Bulgaris icta
renovare negant*

[illegible]

a) *Agropyron* g. *Agropyron* m. b) *rosc* *de* *agropyron* *addidit* *de* *Boer* *ex* *A.* *om.* *codd.*

63. *Византия отказва да възстанови мирния договор с България*

През тази година¹ Крум, воежд на българите, отново повел преговори за мир чрез Драгомир с император Михаил. Той искал да бъде възобновен договорът, сключен при Теодосий Адрами-тец² и патриарх Герман³ с Корме-сий⁴, господаря на България по онова време. Договорът очертавал границите от Милеоноа⁵ в Тракия; [определял да се да-дат] одежди и червени кожи на стойност до 30 литри злато; освен това бегълците от едната и другата страна да бъдат връщани взаимно, дори ако се случи да заговорничат срещу властите; търгува-ните в двете страни да бъдат снабдя-вани с грамоти и печати, [а на тези, кои-то нямат печати, да им се отнема]⁶ това, което имат⁷ и да се внесе в държавно-ното съкровище. Писал на императора и за решението си: „Ако не побързаш с мир, по твоя вина ще се отправя с войска срещу Месемврия“. Императорът, като научил това, по внушение на ло-шите си съветници не приел мира. За-щото лошите съветници поради лъжливо благочестие, а още повече поради неве-жество и за обща погибел казвали, че не трябвало да се предават бегълци-те. Те приеждали за доказателство

¹ Теофан съобщава за тези събития под 6305 св. г., 813 г. Тъй като обсадата на Мисеонрия, на която се говори в следния откъс, ставаща към средата на октомври (р. 498, 4–5), Заатарски с основание предполага, че мирните преговори започнали през септември или началото на октомври, и отнася тези преговори към септември 812 г., понеже Теофан си служи със септемврийска година. Сря. *Margolis*, *op. cit.*, р. 531. ² Сиреч император Теодосий III Аспартех (713–715). ³ Чиргалският гитирлар (715–730). ⁴ Баласак, Българският господар Тевсел, стр. 58, и *Заатарски*, История 1, 1.

стр. 177–178, 196, 262, предполага, че Теофан тук е събрал името на българския хан и е приписал доверието на Корсесий, вместо на Тервел, който по това време (около 716) заема българския престол. Въз основа на данните на „Именика“ Златарски, пос. съч., стр. 193–205, отнася управителното на Корсесий между 739 и 756 г. Това съвпадение е възражено и от *Runciman*, оп. съч., стр. 59, п. 2, който отбелязва, че може би е имало и няколко договора с Корсесий, за който съобщава Теофан. *Bury*, *History*, т. 338, п. 5, е на мнение, че: „договорът би сключен между Корсесий и Константин V, но че в текста е посочен един по стар договор между Тервел и Теодосий III. *Бенедикте*: Мадарският конвент, стр. 71–72, приема, че договорът е бил сключен в 717 г. между Теодосий III и Корсесий, който е бил първи наследник на Тервел, негов съпругинен или майсторин – регент на Тервеловите наследници. *Истеч*, *Политици*, т. 685, 701

Ист. АЕМО, pp. 142—143, откъдето *Мулдун* с *Мисола* живей в Персия. *Златарски*, История, I, I, стр. 179, приемайки определеността на Ирек, твърди *Мулдун* в десетте Гошам-и Малкунистарски търгове в северните предпланина на Сакар планина. V. *Bekelevie*, Les inscriptions du relief de Midana, p. 245, извежда това име от *Muldon*, *Muldwars* (Ябълкова градина) и смята, че може да се откъдне с някое от сегашно на име Ябълково (Горно и Долно Ябълково, Амалий и пр.) но десетата България-турски граница. " Това място от текста е повредено. Заградените в скоби думи липсват в ръкописите и са добавени главно основа на предполож. на Анастасий Вабистекар: si qui vero sine signaco inventi fuissent, diriperentur. Ф. Успенский: ИРАИК, X (1906), стр. 219, превежда тази точка от договора: "Торговите люди той и другой стороны должны были снабжаться грамотами и печатями, у неминуемых же отнимается товар и передается в казну". *Златарски*, История, I, I, стр. 182, смята, че тази глава думи не за грамоти и печата, а за "дълбоки и печата". *Баласчев*, пос. см., стр. 59—60, тълкува: стъпна изрева: "чрез заверени с печати декларация". Пол думите *та пробоити аблоит* се разбират не само стоните на търговците, както приема Успенский (ИРАИК, X, 1906, стр. 219) и *Златарски* (История, I, I, стр. 182), но изобщо имуществото на произносител, което се конфискува в полза на хазната. Срв. Г. Цанкова—Петкова, България-византийският мирен договор от 716 г. Сборник Д. Дечев, София, 1958, стр. 745—746.

κρίσιν λαόν, οὐκ ἔχοντες ἐρχόμενον πρὸς μὲ οὐ μὴ ἐκβύλοι ἐξῶν¹. μεσσηντος δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς παρεκέρτατο ὁ Κροῦμος κατὰ Μεσημρίαν ἐν μηχανήμασι μαχηταῖσιν καὶ ἐκπέλειον, ἡ τῇ προσέσει Νικηφόρου, τοῦ κατελάτου τῶν Χριστιανῶν, μεμύθηκεν. Ἀραβὸ γὰρ πρὸς προσελθόντα τῷ βασιτάματι πάντις ἑμπεύον μηχανικῆς ὑπάρχοντα στρατιώτας ἐν Ἀδριανουπόλει κατέστησαν, μαθημίαν κατ' ἀξίαν ἀνέλεγκαν εἰς αὐτοὺς ἢ ἐδωκεῖτοσαν παποικρίως, ἀλλ' ἢ μᾶλλον καὶ τὴν βόλαν αὐτοῦ κολοβεύον, τὸν δὲ γογγύσαντα ἔτι περ σφοδρῶς ἀπονοηθεὶς δὲ ἐπὶ τοῦτω προσέειπε τοῖς Βουλγάροις καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς πῶς μαχηταῖσι τέχνην. ἐν τοῖσι περὶ αὐτοὺς παροιστάμενος, μαθητὴς ἀπαυδαῖσεν διὰ πολλὴν ἀκαδημίαν δι' ἑλόν τοῦ μηνός, παμύλαβον αὐτῇ, τῇ δὲ αὖ τοῦ Νομβρίου μηνός, προσκαλεσάμενος ὁ βασιλεὺς τὸν πατριάρχην, παρασταγῆναι ἐβουλεύετο πρὸς εἰρήνης παύσασθαι καὶ μαχεσθολίαν, ὃ τε Νικαίος καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν πατριάρχων (ὅν Θεοδόσιον, τῷ ἡγουμένῳ τῶν Στουδίου)², καὶ ὁ μὲν πατριάρχης καὶ αὖ μαχεσθολίαν οὐκ ἐπὶ βασιλεὺς τὴν εἰρήνην ἠπαύεοντο, αὖ δὲ καὶ οἱ σύμβουλοι οὖν Θεοδόσιον, τῷ ἡγουμένῳ τῶν Στουδίου, κατέην ἀνέκρενον ὁμιλοῦντες. «Ὡς ὁμοῦς τῆς θέας ἐκτολῆς οὐ δεῖ ἀσπάζεσθαι τὴν εἰρήνην. τὸν γὰρ ἐρχόμενον πρὸς μὲ οὐ μὴ ἐκβύλοι ἐξῶν, ὁ μήτις ἀπεφύγετο», μὴ ἐδίδως, μήτε ἡ λέγονον, μήτε περὶ τῶν ἀσβεβησάντων πρῶτον μὲν, οὐκ ἔχοντες πρὸς ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν προσηύχοντες, ἡμεῖς τοὺς ἔσω τῆς αἰῆς προσεδιδόμενοι δυνάμενοι κοῦπας εἰσπνεύσαντες περὶ αὐτοῦ δέερον δὲ οὐκ, εἰ καὶ προσέειπον τὰς ἀπάντας, τὴν τῶν πλειόνων μᾶλλον καὶ ὁμοφύλων σωτηρίαν ἐκτὴν προσηύχοντες, ἢ ἐπ' ἀδύλους καὶ ἀρσέναι πλοῦταιν. ἥλόν γὰρ θεῶν πλείους ἢ ἄλλους αὐτῶν. τὸ δὲ ζημιούμεν πλείονα διὰ μικρὸν κέρδος πρὸς ἡμᾶς. ἀλλὰ καὶ ὁ παρὶ τοὺς οὐκ ἐκείνους ἀπεροφῆτας διακείμενος τὴν πίστιν κατὰ Παῦλον ἡγήται καὶ χαίρων ἀπὸ τοῦ καίνεαι. καὶ δὲ καὶ τῶν «μετὰ τῶν μεσσηντος τὴν εἰρήνην ἡμῶν εἰρηναῖος», εἰ μὴ πον καὶ Παύ-

евангелското слово на г-спода: „Аз не ще изхвърля навън този, който идва при мен“. Към средата на месец октомври Крум се отправил с войската си срещу Месемврия с бойни и обсадни машини, които научил да прави по вина на Никифор, погубителя на християните. Именно, един покръстен арабин, който бил много опитен в механиката, бил настанен в Адрианопол от Никифор, когато този се отправил на поход. Той не му въздал никаква достойна награда или благоденствие, но дори му намалил и заплатата, а когато започнал да недоволствува, набил го жестоко. Отчаян от това, той избягал при българите и ги научил на всяко изкуство за строене бойни машини. Между това Крум, нападайки с тия машини, превзел града, като цял месец никой не му се противопоставил поради голяма глупост. А на 1 ноември императорът, понеже изпаднал в затруднение, поканил патриарха и се посъветвал за мира. Присъствуващи също и митрополитите на Никея и на Кивик³. Там били и съветниците с Теодор, игумена на Студийския манастир⁴. Патриархът и митрополитите заедно с императора били съгласни на мир, а лошите съветници с Теодор, игумена на Студийския манастир, го отхвърлили. Те казали: „Ня трябва да се съгласяваме на мир, като отхвърляме божията заповед. Защото господ е заявил: „Идващия при мен не ще го изхвърля навън“, без да знаят нито що говорят, нито за кого се застъпват. На първо място, понеже никой от тях не бива при нас, ние предаваме тези, които са вътре в аула⁵, макар да можем да ги спасим, ако сключим мир. И второ, че ако и да са избягали само неколцина, трябваше да се действувало по-скоро за спасението на мнозинството и на съплеменниците, отколкото да се обогатяваме с неизвестни и невзрачни лица. Защото на бога е по-угодно да бъдат спасени мнозина, отколкото малцина. Голямо безумие е да се понася огромна щета заради малка печалба. Но онези, които се отнели необмислено към своите, е отрекъл според Павла вярата и се осъжда като по-лош от неверника. А где остава и казаното: „С ония, които мразят мира, аз бях ми-

¹ οὐκ οὐν Θεοδόσιον — Στουδίαν. addit de Boor ex A: cum Theodoro hegumeno Studii om. codd.

² Кивик — град на занаятския бряг на Мраморно море, дн. Балканале. ³ Теодор Студий (759—826), известен със своята първова и литературна дейност, игумен на Студийския манастир. ⁴ Сиреч византийските пастирици, които се наричали и Крумови аула.

λοις καὶ Δαβὶδ οἱ τοὶ σοφώτατοι; τίς δὲ Γερμανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου σοφώτατος ἦν, εἰ μὴ κατὰ τὴν ψευδολεβὼν οὖσαν οἱ κακοὶ παρὰσημ-
βουλοὶ, εἰ τὴν εἰρήνην κολλήσαντες; ταῦτα κατὰ
τὴν εἰρήνην τοῦ Νεομηνίου μηνός, ὡς εἴρηται.
τῇ δὲ 8 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁσσην κομίσθη ἐν
σχηματι λημερῶν δύο σελήνια ἐνανθέντων καὶ
αὐτὴν διασπέντων εἰς δύο φάρα σχήματα, ὥς
καὶ εἰς δύο εἶδον ἑκάστος διδάσκων τυποῦνται.
καὶ τῇ ἐπομένῃ ἡ περὶ τῆς διόδοις Μεσημ-
βρίου ἤλθεν ἡμῖν ἡλικιῇ ἡλικίας πάντως προσ-
σαι διὰ μελίστων κακῶν ἀπεκδοχῆς, εὐχρίστες
γὰρ αὐτῶν οἱ ἐχθροὶ πεπληρωμένον αὐτῶν τῶν
ἀγαθῶν πρὸς κατοικίαν ἀσθενήσαντων παρ-
εῖναι ἀναγκάσαν, αὐτοὶ δὲ ἐκρίνοντες οὐκ τῇ λε-
γείνῃ, ἐν οὗτῃ καὶ σαρκοὶς χολοῖς εὐχρίναι ἔσ-
ται τοῦ δὲ αὐτοῦ ἐκπεριποιημένου ἔργου πρὸς
οὐκ ὀλίγον, χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ πλήθος
(pp. 497, 16—499, 15)

64. *Bulgari Hadrianopolim expugnant*

Τῷ δὲ Φεβρουαρίῳ μηνὶ δύο Χριστι-
ανῶν ἐκ Βουλγαρίας ἐγγυώσαν, ἐμύνησαν τῷ
βασίλει. Κρούοντες λυγρῶς σπένδοντες πρὸς ἐν
τῇ ἐκείνῃ ἀθήρῃ, καὶ τῇ 10 τοῦ μηνὸς ἐξ-
ῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῆς πόλεως, καὶ θεοῦ προ-
νοίας ἀρραγῶς ἀνίσταμεν Κρούοντες οὐκ ἐλά-
γους ἀποκρίσαν. ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Ἀδριανου-
πόλεως καταλαβὼν καὶ διασπέντων τὸ κατ' αὐ-
τῆς ἀνίσταμεν μετὰ χαρῆς, καὶ ἀνελθὼν εἰς
τὴν πόλιν ἐπὶ ἡμῖν Ταρασίῳ τοῦ πατρι-
άρχου καὶ ἐπισκόπου αὐτοῦ καὶ μοναχῶν ἡμῶν
Προκοπίῳ καὶ ἀδελφοῦ, ἀργυρῶν πεντήκοντα λεπτῶν
ἢ τὸν ἑξῆς αὐτοῦ τῶν ἡμερῶν. μετὰ
δὲ τὴν ἡλικίαν Μεσημβρίου ἀπελθὼν ὁ βασιλεὺς
τὸ πρὸς εἰρήνην Κρούοντες, ἐκ πάντων τῶν
θεμιῶν οὐρανοκρήνων πρὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν
ἐκείνην περαιοῦσθαι ἐκέλευεν ὥστε πόντος
δινοχεῖσθαι, μάστιγα τοῖς Καππαδόκις καὶ
Ἀρμενίοις, τοῦ δὲ βασιλέως ἐξεληθόντος με-
τὰ τῶν ταγματῶν μηνὶ Μαΐου συνεξῆλθε πάλιν
καὶ Προκοπίῳ καὶ ἀδελφοῦ εἰς τὸν Ἀκведук-
τον.

родобив". Нима тези хора са по-мъдри
от Павел и Давид? А сега кой би бил
по-мъдър от трижды блажения Герман¹,
ако не бяха негодните и пагубни съвет-
ници, които с гибелното си мнение по-
пречиха на мира?² Това станало на
1 ноември³, както се каза. А на 4-и, съ-
щия месец, се появила комета във вид на
два бляскави месеца, които се съедини-
ли и отново се разделили в различни
образи, така че се очертало и изобразе-
ние на мъж без глава. И на другия ден
дойде печалното съобщение за превзе-
мането на Месемврия, което изплаши
всички като предизвестие за по-големи
злнии. Враговете намерили града изпъл-
нен с всякакъв необходими за живота на
хората неща и го завладели заедно с
Дебелт. Там намерили и 36 медни сифо-
на и немалко количество от изхвърля-
ния чрез тях течен огън, както⁴ и
множество злато и сребро.

64. *Bulgari prezzimant Odrin*

През месец февруари⁵ двама хри-
стиани избягали от България и съобщили
на императора, че Крум бързал да на-
падне внезапно на васада жителите на
Тракия. И на 15 число от месеца импе-
раторът излязъл от града и по божия
промисъл Крум се завърнал, без да на-
прави нещо, като загубил немалко хора.
А императорът пристигнал в Адрианопол,
уредил работите в него и се завърнал
с радост. И той отишъл в манастира на
патриарха св. Тарасий⁶ и като напра-
вил заедно с императрица Прокопия по-
мен за него, облякъл неговия свещен гроб
със сребърна обкова на тежест 95 литри.
След превзimanето на Месемврия импе-
раторът се отказал от мирните прегово-
ри с Крум и като събрал войска от
всички теми, заповядал тя да премине в
Тракия преди настъпването на пролетта.
Затова всички били недоволни, главно
кападокийците и арменняците⁷. А ко-
гато императорът излязъл с него пак и
императрица Прокопия до Акведукта,

¹ Сиреч патриарх Герман. ² При решаването на въпроса за мира се наложило мнението на привържениците на войната с България, които най-изтъкнат представител бил Теодор Студит.

³ На 1 ноември 812 г. (6305 св. г.). ⁴ Съставът на т. нр. „течен“ или „гряди“ огън не е известен. Той имал свойството да гори във водата, което представлявало голяма опасност за тогвашините кораби с таквата дървена конструкция. Изстрелвал се от специални съоръжения, наречени сифони. По-подробно за т. ридиен огън вж. С. Zephritis, Le feu pyrotechnique et les armes à feu des Byzantins, Byzantion, VII (1932), p. 285 sq.

⁵ През м. февруари 813 г. (6305 св. г.). ⁶ Тарасий — патриархос патриарх (784—806).

⁷ Сиреч жителите на кападокийските теми Кападокия и Армения.

των πλησίον ^α *Ἡρακλείας*. τὰ δὲ πλήθη ἐπὶ τοῦ-
τω διασχεράνουντ' εἰς ἀνοσημίαν καὶ λαιμοφόνον
ἐπιδόθησαν κατὰ *Μεσομήλ*. τῇ δὲ θ' τοῦ *Μαῖου*
μηνὸς ἑλευσινῆς ἡλίου γέγονε περὶ τὴν κβ' μού-
ρον τοῦ *Τετίου* κατὰ τὸν ὁροσημίαν ἀναέλ-
λονται τοῦ ἡλίου καὶ πολλὸς φόβος ἐπέπεσε τοῖς
ὄχλοις. ὁ δὲ βασιλεὺς περιεπόλεον τὴν *Ἡρά-
κην* οὖν τοῖς στρατηγοῖς καὶ τοῖς σωματεύμασιν,
μήτε κατὰ *Μεσομήριον* ἀπερχόμενος, κηδ' ἄλ-
λο τι τῶν ἀπειλούντων εἰς καθύπερθεον ἐχθρῶν
διακροτούμενος, ἀλλ' ἢ μόνον παύμενος λό-
γους ματαίους τὴν ἀπειροσυνέμενον αἰσούσιν
βασιλεὺς φραζόμενος μὴ πολὺν τὴν ἐχθρὴν κατ'
αὐτοῦ ἐλθεῖν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρα καθηγουμένου.
καὶ τὴν βαρβαρικὴν ἐπιδόσαν *Ραγετέρα* ἢ τὴν
ἀριστοφύλον πληθὺς ἀποφουμένον εἰς τὰς ἀναγ-
κίνας χάρις καὶ ἡσυχασίας καὶ ἐπιβάσαντες λυ-
μοσπομένον τοὺς *Ἑλληνας*, περὶ δὲ τὸς ἀρ-
χὸς τοῦ ^β *Ἰουτίου* μηνὸς ἐξῆλθε *Κροῦμος*, ὁ
τῶν *Βουλγάρων* ἀρχηγός, οὖν τοῖς ἰδίους στρα-
τεύμασιν, ἱσχυρόμενος τὸ τῶν *Χριστιανῶν*
πολλὰ εἶναι σφόδρα στρατοπεδείους ἢ εἰς
Βερσινίαν ὡς ἀπὸ σημείων ^γ *Ἰ'* τοῦ βασιλέως
φραζόμενος, *Λέον*, ὁ πατριάρχης καὶ στρατηγός
τῶν ἀνατολικῶν, καὶ ^δ *Ἰουάνης*, πατριάρχης καὶ
στρατηγός *Μακεδονίας*, ὁ ^ε *Ἀπλάκις*, πολλὰ
προσθιμώμενος τοῖς πολέμοις ἐκωλύθησαν
αὐτοῦ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν κακῶν συμβούλων.
τῆς δὲ πόλεως λιτανευσάσης μετὰ τοῦ ἀρχι-
επισκοπῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, πρὸς
τῶν *Θεοφάνων* τῆς μαρτύρας αἰρέσεως τοῦ θεοο-
τυχοῦς *Κωνσταντίνου* μαχλεύσαντες τὴν πόλιν
εὖν βασιλεῶν κάσαν, μηδένος προσέχοντος διὰ
τὴν συνοχὴν τοῦ ὄχλου, ἀθρόως ἀνοικθῆναι μετὰ
πυρὸς καὶ πολεμικῶν, ὡς ἐκ θεῆας τῆς τε-
ρατοφυρίας καὶ ἔχθρας εἰσπρηδύσαντες προέβησαν
ἐπὶ τοῦ πλάτους μηνύματι τοῦτον ἐπικαλούμενοι
καὶ οὐ θεοῦ, „ἀνέστηθ'“, λέοντες, „καὶ εὐφύ-
θησον τῇ πολιτείᾳ ἀπολλυμένῃ“. θεωρησάντες,
ὅτι ἀνέστη ἔμπροσθεν καὶ πορεύεται πολεμῶν
Βουλγάρους ὁ τάραρον οὐδὲν μετὰ *Θαμίσην*.
(pp. 500, 2—501, 12)

Τῇ δὲ κβ' τοῦ ^β *Ἰουτίου* μηνὸς παρα-
ταξάμενοι *Χριστιανοί* τε καὶ *Βουλγάρους* οὐ μα-
κρὰν *Ἀδριανουπόλεως*, παύσαντες μὲν *Χριστιανοί*
σφόδρα θυμῶς περὶ τὸν πόλεμον, κρατοῦντες δὲ
τῆς μάχης οἱ *ἐχθροὶ* τοσοῦτον, ὥστε τοὺς πλεί-

οντο δὲ *Ἡρακλίου*. Войските, като въз-
негодували, започнали да злословят и
хулят Михаил. На 4 май станало слън-
чево затъмнение при изгрев слънце около
дванадесетата част от зодията Телец,
според хороскопа. И голям страх обзел
тълпата. Императорът обикалял из Тра-
кия заедно със стратегите и войските и
нико отивал срещу Месемврия, нито из-
вършвал друго нещо, необходимо за
унищожаване на враговете, но само се
поддавал на празните думи на своите
съветници, които били неопитни във
военното дело и казвали, че врагът няма
да се осмели да дойде срещу него, ко-
гато той си седи в собствената стра-
на. И множеството съплеменници, които
се нуждаели от най-необходимы неща и
които чрез грабежи и нападения събира-
ли местните жители, представлявали нещо
по-тежко от варварско нахлуване. Към
началото на месец юни Крум, вожда на
българите, излязъл със своите войски,
подозирайки, че християните са твърде
много. А когато се разположил на стан
във Версиния на около 30 мили от им-
ператорския стан, Лъв, патриций и стра-
тег на източните войски, и Йосиф Апла-
кис, патриций и стратег на Македония,
които били много наклонни да завържат
сражение с тях, били възпрепятствувани
от императора поради лошите съветни-
ци. Когато жителите на града устроили
пешествие заедно с патриарха в храма на
Светите апостоли, някои нечестивци, при-
кърженици на гнусната ерес на богоом-
разния Константин², разбили, без никой
да забележи поради голямата навалица,
вратата на императорската гробница и
нагласили да се отвори внезапно с шум,
сякаш по божие чудо; те паднали пред
гроба на измямника, като призовавали
него, а не бога: „Стани, казвали те, и
помогни на държавата, която загива“.
И разгласили, че оная, който обитавал ада
заедно с демоните, се вдигнал на кон
и тръгнал да воюва с българите.

На 22 юни³, когато християните
и българите се строили едни срещу дру-
ги недалеч от Адрианопол, християните
претърпели страшно поражение, а враго-
вете толкова много надделели в боя,

α) *Βερσινίαν* *em.* β) *Ἰουλίαν* *em.*

¹ Lemerle, op. c., p. 122, приема, че преди 802 г. вече е съществувала тема Македония. ² Им-
ператорът иконоборец Константин V Копроуни. ³ На 22 юни 813 г.

δυνος Χρυσικαυδὸς ἤντη τὴν πρόβην συμβολὴν
θεωσιμῶντος ἑώρα φηγῆ χρησάμενος ὥστε τὸν
Κροῦμμον καταπλεγεῖν νόμισαι λοχιστοῦ τινος
ἔρπον εἶναι τὸ γινόμενον, καὶ μικρὸν ἐπισχεῖν
τοῖς αὐτοῦ πρὸς τὴν δόξαν. ἐπεὶ δὲ εἶδεν αὐ-
τοὺς ἀκρατῶς φερόντας, καταδυσάμενος ἀνείλε
πλήθη πολλὰ, καταλαβόντες καὶ τὸ τοῦλδον καὶ
τοῦτον λοχιστοποιήσαντες. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ
τὴν πόλιν φάγαν ἐπισήχετο ἵα τε πλήθη
καὶ τοὺς τοῦτον ἄρχοντας ἐπαρμόμενος, ἐπὶ
δὲ καὶ τῆς βασιλείας τὴν ἀπύθμεν ἐξορμόμενος.
(pp. 501, 27—502_a)

65. *Romani Crumo insidiari frustra
conantur*

Ὁ δὲ νέος Σαναχερίμ Κροῦμμος Ἀρβείς
τῇ τίκῃ, καταλειπὸν τὸν ἴδιον ἀδελφὸν μετὰ
τῆς ἰδίας ἀπύθμενος πολιορκεῖν τὴν Ἀδριανού-
πολιν, μετὰ ἑξήμισι τῆς ἀποστασίας λέ-
οντος ἐπελθὼν ἐν δυνάμει καὶ ἱπποῖς τῇ βα-
σιλείᾳ πόλιν περικύβητο τὸν τῶν πατρῶν ἀπὸ Βλα-
χερσῶν ἑως τῆς Χρυσῆς πόρτης ἐπιθεσόμενος
τὴν περὶ αὐτὸν δύναμιν, (καὶ)^a ἐπιτελέσας μα-
κρὰς καὶ δαυμονιώδεις θύνας ἐν τῷ πρὸς θά-
λασσαν λιβαδίῳ τῆς Χρυσῆς πόρτης, ῥητοῖστο
τῷ βασιλεῖ παῖσαι τὸ δορυ αὐτοῦ κατ' αὐτῆς
τῆς Χρυσῆς πόρτης. τοῦ δὲ τοῦτο μὴ καταδε-
ξαμένου, ἐκείσευεν εἰς τὴν ἰδίαν ἀκρὴν. θαν-
μῶς δὲ τὰ τῆς πόλεως τεῖχη καὶ τὴν ἐν-
τακτικὴν τοῦ βασιλέως παράταξιν, καὶ τῆς ἐκ-
ουμένης αὐτῷ πολιορκίας ἀπορροῖς ἐπὶ συμβά-
σεις ἐρέμεται καὶ περὶ ἐκείνης πικροστομῶς
λόγους ἐποιεῖτο. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπορροῖς δρα-
μένους ἐπαρμόθη τοῦτον λοχιστὸς ἄλλ'. ἐπὶ τοῦ
πλήθους τῶν ἡμετέρων ἀμαρτωλῶν τοῦτο εἰς
πέρους ἀγαγὼν ἐκωλύθη τῇ τῶν καθυποταγ-
μένων τῷ ποσῶν κροσάτω δυνάμει, πληρωομέ-
των μὲν αὐτῶν, κενῶν δὲ μὴ ἐκκαταρῶντων
πληγῇ. ἐπὶ τούτῳ μενέος ὁ ἀλάστορ, ἀπο-
στεύλας νομάρχον ἐν τῷ ὁγδὼ Μάμαντι τὸ τε ἐκεί-
ου παλάτιον ἐνέσκηψε καὶ τὸν χαλκοῦν λέον-
τα τοῦ ἐκταροῦ οὐκ τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ δυνάμει
τοῦ ἰδίου καὶ μακρότερος ἐπέδρασε ἐν
ἀμύδῃ φορεῖσας ὑπέστρεψε, παρακαταῖσας
τῇ Ἀδριανουπόλει καὶ ταύτῃ ἐλὼν. (p. 503,
5—25)

щото повечето християни, без да видят
дори първото съблъскване, така силно
побягнали, та Крум, изненадан, помислил,
че това е някаква засада и възпрял за
малко своите от преследване. Но като
видял, че те бягат неудържимо, започ-
нал да ги преследва и избил голямо мно-
жество. Българите заловили и обоза и
го оплячкосали. А императорът, бягайки
се завърнал в града, като проклинал вой-
ските и техните началници и се кълнял,
че се отказва от императорската власт.

65. *Несподружимо покушение на импе-
ратора срещу Крум*

А новият Сенахерим Крум, възгордян
от победата, като останил своя брат с
неговата войска да обсажда Адрианопол,
шест дена след като Лъв¹ се възкачил
на престола, нападнал с пехота и конница
столицата и обикалял пред стените от
Влахерните до Златната врата, показвай-
ки своята мощ. Като извършил нечести-
ни и бесовски жертвоприношения на ли-
вадата до Златната врата при морето,
поискал от императора да забие копие-
то си в самата Златна врата. А когато им-
ператорът не му позволил да направи
това, завърнал се в палатката си. Смян
от градските стени и от добре строена-
та императорска войска, той се отчаял
от замислената обсада, насочил се към
спорязумение и направил опит да влезе
в преговори за мир. А императорът, из-
ползувайки този повод, опитал се да
му устрои засада. Но заради множес-
твото напни грехове бил възпрян да до-
веде това до край поради нестръхността
на натоварените с подобен подвиг: те го
каранили, но не му нанесли смъртосна
рана. Разгневен от това, злодеецът из-
пратил един отред за грабеж в Свети
Мамант, изгорил тамошния палат и като
натоварил на коли медния лъв от Хипо-
дрома² заедно с мечката и змея на подо-
хранилището и избрани мраморни статуи,
завърнал се и взел с обсада Адрианопол.

a) καὶ addidit de Boor ex A, om. codd. a) δρακοντίῳ? δρακοντιῶ A.

¹ Лъв V Арменец (813—820). ² Тук става дума за една част от циркуларнион хиподром. Спн.
Janin, op. c., pp. 119—120. — Κορυμπολάς, op. c., III, Ἀθήναι 1949, p. 1 sq.

37 Гръцкият извор за българските истории, III

XXIII. ПАТРИАРХ НИКИФОР

Патриарх Никифор (*Nikephoros*) произлизал от знатно париградско семейство. Неговият баща, както и сам той, преди да стане патриарх, бил императорски секретар. Той заемал патриаршеския престол от 806 до 815 г. Като ревностен защитник на иконопочитанието бил сваден от императора-иконоборец Лъв V Арменец и умрял в заточение през 829 г.

Патриарх Никифор е оставил редица богословски съчинения. Значителна част от тях имат полемичен характер. Интерес на нас представляват неговите исторически трудове. Първият е озаглавен *Ἱστορία σύντομος ἀπὸ τῆς Μανρικίου βασιλείας*. Това важно съчинение, което е известно под името *Breviarium Nicephori*, обхваща времето от смъртта на император Маврикий (602 г.) до 769 г. В него се съдържат ценни сведения за българската история — за първобългари и славяни, за основаването на българската държава, за отношенията между Византия и младата българска държава. Има данни и за авари и хазари. Сведенията са извънредно важни, защото някои от тях са почерпени от вече загубени извори. Изложението на патриарх Никифор на места съвпада почти дословно с хрониката на Теофан. Това показва, че те са използвали един и същ или два родствени източника. Предполага се, че този извор е бил т. нар. *Μέγας χρονόγραφος*. Трябва да се отбележи, че у патриарх Никифор се забелязва тенденция да представи някои събития в по-благоприятна светлина за византийците — обстоятелство, което намалява до известна степен стойността на неговата хроника.

Хрониката на патриарх Никифор се отличава със своето стегнато и кратко изложение. Тя е била предназначена за широк кръг читатели.

Второто историческо произведение на Никифор *Χρονολογικὸς σύντομος* (*Chronologia*) представлява кратко изброяване на събитията от Адама до 829 г. (до смъртта на автора). Това произведение на патриарх Никифор е било твърде разпространено, тъй като имало характер на справочник.

РЪКОПИСИ: с=Cod. Vatic. 977 (XI/XII в.). — I=Cod. Londin. British Mus. addit. 19380 (XI в.). — P=Paris. 1320 (X в.).

ИЗДАНИЯ: J. Bekker, Sancti Nicephori Constantinopolitani Breviarium Rerum post Mauricium Oestorum, ed. Bonn. 1837. — Migne, PG, C, coll. 876—994. — *Nicephori archiepiscopi. Constantinopolitani Opuscula historica*, ed. de Boor. — The London manuscript of Nikephoros „Breviarium“, edited with introduction by Louis Orosz. — Nikephoros „Breviarium“ának londoni kézirata. Kiadta és bevezetéssel ellátta Orosz Lajos, 1948. (in English with Hungarian summary-angolul magyar kivonattal). Настоящият превод е направен по изданието на de Boor, с добавки от изданието на Orosz.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, pp. 349—352. — Moravcsik, Byzantinoturcica I, pp. 456—457. — В. Н. Златареки, Най-старият исторически труд в старобългарската литература, СбБАН, XXVII

(1923), стр. 182—182. — R. P. Blake, Note sur l'activité littéraire de Nicéphore Ier patriarche de Constantinople, Byzantion, XIV (1939), pp. 1—15. — W. Beševliev, Където Византизмът, БЗ, XII (1941), р. 289 sq. — Е. З. Липшиц, Никифор и его историческият труд, ВВр, III (1950), стр. 85—106. — К. Успенский, Очерки по истории иконоборческого движения в Византийской империи в VIII—IX в. Теодор и его хронография, ВВр III (1950), стр. 393—438. — Патриарх Никифор, ВВр III, I, стр. 239—255 (превод М. Райкович — Л. Томић).

NICEPHORI PATRIARCHAE

ПАТРИАРХ НИКИФОР

A. BREVIARIUM

А. БРЕВИАРИЙ

1. Dux Hunnorum in fidem Christianam convertitur

1. Покръстване на хунски вожда

* Χρονος δι' ης παρόρχετο, καὶ ὁ τῶν Ὀύνων τοῦ ἔθνους κῆρος τοῖς ἀπὸ αὐτῶν ἄρχοις καὶ δορυφόροις ἕως τῆς Βυζαντίου ἐλθεῖν, μετέσθαι δὲ τὰ Χριστιανῶν βασιλεῖα ἐξῆλθε. ὁ δὲ δομένος αὐτῶν ἐπαδέχετο, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἄρχοντες τοὺς Ὀύνικοις ἄρχοντας καὶ τὰς ἐκείνων γαμετάς τὰ τοῖσιν αὐτῶν ἐφ' ὧν ἰσχυρῶς ἐκινῶσαντο οὕτως, ὅπως τε τὰ θεῖα μετὰ τὰς δόρους βασιλικὰς καὶ ἀξιομαχοῦν ἐκκλησιαστικὰς ἐκ γὰρ ἀξίᾳ τοῦ πατρῴου τὸν ἱερῶνα τοῦτον τεύμενος καὶ πρὸς τὰ Ὀύνων ἦδη φιλοφρόνως ἐξέπεμπε. (р. 12, 20—28)

* Изминало се известно време и господарят на хунския народ заедно с първенците си и копненосците дошъл във Византион и поискал от императора¹ да бъде посветен в християнството. Той го приел радостно и ромейските първенци осиновили чрез божественото кръщение хунските първенци. И на тъй посветените в божествените тайни той дал царски дарове и достойнства. Той почел този владетел с достойнството патриций и го изпратил приятелски в хунските селища².

2. De Chagani Avarum dolo

2. Коварната постъпка на аварския хаган

* Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ τῶν Ἀβάρων τοῦ ἔθνους ἡγεμὼν ἐπὶ συμβόλοις ὡς Ἡρόκληον ἐπιστρεφόμενος, ἐν* ᾧ Μαν ἱπποκρίματος δόρους αὐτῶν ἡμέβετο καὶ δὴ καὶ ἐπει-

* След това и предводителят на аварския народ отправил пратеници при Ираклий за сключване на мирен договор. Императорът твърде много се зарадвал на това, отвърнал му с дарове и изпра-

* In editione L. Orosz, The London manuscript of Nikephoros „Breviarium“, Budapest 1948, pp. 20, 168—21, 205 legimus:

(1) Ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ὁ τῶν Ὀύνων κῆρος εἰς τὴν Βυζάντιον εἰσῆλθε, καὶ βασιλεῖα δόξουσι αὐτῶν τε καὶ τοῖς ἐπὶ αὐτῶν ἄρχοις, καὶ δόδωκε τὴν διὰ τοῦ θεοῦ ἰσχυρὰν φωνήν. Καὶ θεόδοχος ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφός, ἐκ τῆς ἀγίας κοιταβήθους ἐπαδέσθη, καὶ ἄρχοντας Ῥωμαίων τοὺς Ὀύνικοις ἄρχοντας, δοσάτους καὶ οἱ τοῖσιν αὐτοῖς τὰς ἐκείνων γαμετάς. Ὅπως τε φησὶν ἀδελφὸς ἀδελφὸς βασιλικὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἀξιομαχοῦν ἐκκλησιαστικὰς ἐκ γὰρ ἀξίᾳ τοῦ πατρῴου τὸν ἱερῶνα τοῦτον τεύμενος καὶ πρὸς τὰ Ὀύνων ἦδη φιλοφρόνως ἐξέπεμπε.

(2) Μετὰ ταῦτα δὲ τῶν Ἀβάρων ἡγεμὼν περιεστρεφόμενος ὡς Ἡρόκληον ἐπιστρεφόμενος, ὅς μιν ἱπποκρίματος δόρους αὐτῶν ἡμέβετο καὶ δὴ καὶ ἐπει-

* Прегледът на даденая по изданието на Orosz откъс гласи:

(1) По същото време и господарят на хунския народ дошъл във Византион и поискал от императора да приеме него и неговите придружници и да ги просвети чрез божественото кръщение. И Теодор, братът на императора, го възприел от светата купел, и ромейските велможи [възприели от светата купел] хунските велможи, а също и съпругите на първите — жените на последните. И тъй кръстените били почетени с царски дарове и сан; той направил техния господар патриций и го изпратил в страната му.

(2) След това предводителят на аварския народ направил постъпка пред Ираклий за мир. И този изпратил патриций Атанасий, а след него и Колин, по чия квестор, и него с дарове при остана. И този

¹ Византийският император Ираклий. ² Според Заатарски, История, I, I, стр. 84—94, тук става дума за Кубрат, който през 619 г. отишъл заедно със своята си в Цариград. Напротив Ал. Булмач, Въпроси за историята на прабългарите, стр. 28—30, смята, че споменитият тук хунски вожда не може да се отъждествява с Кубрат.

πρωτεύει. οἱ δὲ Ἀβάραι οὖν θυμῷ κατὰ τὴν
διώξιν ἐπετίθεντο, καὶ πρὸς τὸ πεδίον τὸ
πρὸ τῆς πόλεως ὃ Ἐβδόμον καλεῖται καταλα-
βόντες ἰδρύσαντο. ἐνθένδε τε συνεδρῶνται ἔχει
καὶ εἰς τὴν τοῦ Βαρβίσσου ποταμοῦ γέφυραν
καὶ τὰ ἐπὶ τῇδε χωρία πικρῶς καταλαμβάνουσι
καὶ τὸν Ῥωμαίων ὕμνον ἀρπάζουσιν ἐκράζοντες, τὴν τε
βυσσικὴν ἐοῦσιν καὶ τὰς στολὰς παραλαμβάνου-
σιν, πρὸς δὲ καὶ τὰ θυμικὰ ὄργανα καὶ τοὺς
διακομίζοντας ἀπαντας. πλείστον δὲ ὅσον λαὸν
ἀνδοσποδοῦμενα δορυλόωντες ἔρποντες πρὸς τῇ
ορετῇ ἀπεκρίματον εἰς ἔβδωμοντα δὲ καὶ
δοκασίας χιλιάδας ἀνδρῶν τε καὶ γυναῶν, καὶ
καὶ ἄλλοι ἐπὶ τὸν ἀλόντων ἐκασθόντες ἀλλή-
λους στερὰ ἐκράσαν, ὃ ἡριθμὸς αὐτοῖς ἀπὸς
ἀνῆλκετο. (pp. 12, 20—14, 10)

3. Avars Slavique Constantinopolim aggreduuntur

Οἱ δὲ Ἀβάραι ἐπεὶ τὰς σπονδὰς διέλυναν
(καὶ γὰρ Ἡρόκλητος πρὸς Πέρσας ἐκστρατεύοντι
δώροις πρὸς αὐτοὺς ταύτας ἡβήσαν, ἐπισχό-
μενος παρῆεν αὐτοῖς νομισμάτων μυριάδας
εἶκοσι, οὐκ οὐκ αὐτοῖς ἐδωκότος ἑνα τὸν
υἱὸν Ἰωάννην τοῦτομο, ἐν δὲ καὶ Ἀταλάρι-
χον ἐκάλεσε, κύδιος δὲ ἦν αὐτῷ ἐκ πολλοῦ, καὶ
Στέφανον ἀνευρὼν αὐτοῦ, υἱὸν Μαρίας τῆς
ἀδελφῆς αὐτοῦ καὶ Εὐδοκίου, ἐν δὲ καὶ Ἰω-
άννην ἔκρινε, υἱὸν Βύτου τοῦ πατρικίου, καὶ
αὐτὸν ἐκ πολλοῦ αὐτῷ γενοῦσα), καὶ αὐτοὶ
ἐκστρατεύοντες ἐπὶ τῇδε τοῦ Βυζαντίου πελά-
γῳσι, εὐθὺς τε πάντα ἐπελάσαν τὴν ἀκρότητα
καὶ ὅσπερ ἀνταρροῦμενοι ἐκείνοι τὸν Θρα-
κικὸν Βόσπορον Πέρσας μὲν τὰ τῆς Ἀσιατικῆς
μυρίας καθήρουν, Ἀβάρους δὲ τὸν ἐπὶ Θράκης
διεσθάνον χῆρον. ἀλλήλους τε λόγους οἱ Ἀβα-
ροι συνετίθεντο συμφωνήσαντες εἰλὴν τὸ Βυ-
ζάντιον, οἱ οὖν Ἀβάραι μηχανήματα τευχόμαχα
ἐπέτασαν πύργον δὲ ᾗσαν ἐλάνει καὶ χελε-

да го преследват и след като стигнали
до полето пред столицата, което се на-
рича Евдомон, разположили се там на
стан. А след това се пръснали дори до
моста на реката Варвиз. Те оплячкос-
вали жестоко тамошните места и по-
губвали безопашдно ромейското населе-
ние. Заграбили царската багеница и
одеждите, а след това и театралните
съоръжения и заловили всички, които
ги превозвали. А многобройния народ,
който поробили, отвели в плен в своите
земи. Целият брой на пленниците до-
стигнал до двесте и седемдесет хиляди
мъже и жени¹, както казали единодушно
някои от уловените, които избягали.

3. Поход на авари и славяни срещу Цариград

Аварите пък, понеже нарушили мир-
ния договор (Ираклий, преди да иде на
поход срещу персите, заключил договора
с тях чрез дарове, като обещал да им
даде двеста хиляди златници и им дал
едния от синовете си на име Йоан, ко-
гото зовели и Аталарих и който му
бил незаконен син от наложница, и своя
племенник, син на сестра му Мария и
на Евтропий, а освен това и друг един
Йоан, син на патриция Бонос, роден съ-
що от наложница), и излезли на по-
ход и се приближили до стените на Ви-
занτιон, и опожарили веднага всички
предградия. И като че ли двете страни
си поделили тракийския Босфор: перси-
те събирвали местата в азиатската част,
аварите опустошавали Тракийската об-
ласт. Варварите се свързвали с взаимни
договори и се споразумели да превзе-
мат Византион². И тъй, аварите построи-
ли стенобитни машини. Тия съоръжения

към Византион. След това напълн в града и езда
се спаси. А варварите нападнали, завзели полето
извън града, наречено Евдомон, и се пръснали
чак до така наречения мост на река Варвиз. Те
погубили множество ромей и опустошили жестоко
тамошните места, заграбили царската багеница и
одеждите, а също и театралните съоръжения и вси-
чки, които ги превозвали, а от служителите тези,
който били заедно с тях. Броят на уловените от
тях пленници, които отвели в аварската земя, мъже
и жени, достигнал до двесте и седемдесет хиляди,
както твърдят някои от избягналите.

γιν ἀπὸ καφίος, ἐκείθεν τε εἰσελθὼν μίλις δι-
αοῖστο. Οἱ δὲ βάρβαροι ἐπετίθεντο, καὶ ἔσω πρὸ
τῆς πόλεως πεδίον τὸ καλούμενον Ἐβδόμον κατα-
λαμβάνοντες, καὶ συνεδρῶνται ἔχει τῆς καλομένης
γεφύρας τοῦ Βαρβίσσου ποταμοῦ, πολλὰ Ῥωμαίων
ἀνελόντες, καὶ τὰ ἐπὶ τῇδε χωρία πικρῶς καταλαμβάνουσι,
καὶ τὸν βυσσικὴν ἐοῦσιν καὶ τὰς στολὰς παρα-
λαμβάνουσιν. ἐν δὲ καὶ τὰ θυμικὰ ὄργανα,
πάντας τε τοὺς ταῦτα διακομίζοντας καὶ τὸν θυμικὸν
τοῦς συνεδρῶντας αὐτοῖς. Ὁ δὲ ἀριθμὸς — ἑσὶ — τὸν
ἀλόντων πρὸς αὐτοῖς οἰζυαλότων, οὗς δὲ κατὰ τὴν
Ἀβάρων γῆν ἀπεκρίματον ἀνδρῶν τε καὶ γυναῶν,
ὡς δοκασίας καὶ ἔβδωμοντα χιλιάδας, ὡς τις ἐκ
ἐκείνων ἀνῆλκετο.

¹ Числото въ пленените е спорно, защото у други автори броят на пленниците е даден различно.
Срв. Кулаковски, История, III, стр. 55, бел. 1 и 2. ² В този откъс става дума за обсадата на
Цариград от авари, славяни и перси през 626 г.

ναι τὰ κακοκινώματα, καὶ ἐπὶ προσήσαν
τῷ τείχει τὰ ὄργανα, θεία δόνατος ἑκαταστός
ταῦτα διέλυσε καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς τῶν Ἀράρων
μαχητὰς διέσπειρεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Σκλαβητὰ
πλήθη οἱ Ἀράροι ἐπιφέροντο καὶ εἰς συμμι-
χίαν ἔχρουντο, δεδωκέναι δὲ αὐτοῖς σημεῖον
ὡς ἦντα ἐν ἰσοῦν πικροὺς ἀναρτήτας εἰς τὸ
Βλαχευτῶν προτείχιον, τὸ καλούμενον Πτερόν,
εὐθὺς ἄμα τοῖς μοναζήτοις δικαίους κἀκαίτοις
ἐσεβόντο, ὡς πλοῦτον ἀναφανέντας τὴν πόλιν
κραυγῶς θαυρησίους αὐτοὶ τε ἀδείας λαβό-
μενοι ἐκ τῶν τειχῶν ἀνατρέχοντες ἐπὶ τοῦ
πόλεως γίνονται. ὅγλα οὖν ταῦτα Βάνω τῷ
πατριάρχῳ ἔγινοντο, καὶ αὐτὸς δάρεως μὲν καὶ
τροφῆς ἀμύβας, εἰς τὸν χρόνον ἐν ᾧ τὸ ση-
μεῖον ἐδόδοτο καθολικῶς προσάφηνεν, ἀπο-
τίως καὶ πρὸς τὴν ἀντιπύρην ἀσπὴν τὰς διήρας
ἐπέλασεν διασπρεκταίεσθαι τε εὐθέως ἐπέχε-
ψεν. ὅτε δὲ οἱ Σκλάβοι θεωρήσαντες ἐκ τοῦ
ποταμοῦ τοῦ καλουμένου Βαρβόσου ἀφύμωον
καὶ κατὰ τῆς πόλεως ῥέσαν. αἱ δὲ ἐπιτοχυροῦ-
σαι καὶ εἰς μέσον αὐτοῖς ἀπολαβοῦσαι ἐκ
τοῦ εὐθέως ἔκεινον, καὶ σίματι πολλῇ τὸ
θυλάσαν ὕδωρ ἐροσίνοντο, ἐν τοῖς πτόμασιν
οὖν τῶν ἀναρτήτων καὶ γενναίως Σκλαβητῶν
καταπαύσαντο. ὅλλὰ ταῦτα οἱ βάρβαροι θεω-
μένοι καὶ τῆς προσόδου ἀσπικόντες πρὸς τὴν
αὐτῶν ἀνεύθυνον. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς τῆς πό-
λεως οὖν Κωνσταντῖνῳ τῷ βασιλεῖ εὐχαριστη-
ρίους λαὸς τῷ θεῷ προσέειπεν ἐν τῷ ναῷ
τῆς θεομήτορος τῇ ἐν Βλαχευτῶν ἱερῶν
ἀρκαμένῳ τείχει εὐθέως δοξαζόμενῳ τοῦ Ιε-
σοῦ ἐκείνου καὶ προσέειπεν καύστησαν. καὶ ἐν
μὲν Ἀράρων οὕτω πῃ ἔοχε. (pp. 17, 16—
19, 2)

4. Cubratu ab Avaribus deficit

ὑπὸ δὲ τῶν αὐτῶν κατὰ ἐπιστολὴν Κου-
βρατοῦ^α ὁ ἀρχιερεὺς Ὀργανῶν^β ὁ τῶν Ὀνυγοῦν-
δοῦρον κέρως τῷ τῶν Ἀράρων χιρῶν, καὶ
ὅν εἶχε παρ' αὐτοῦ λαὸν περὶβρίσας ἐξεδίκοξε
τῆς οὐκίας γῆς. διασπορεύεται δὲ πρὸς Ἰρα-
κλίον καὶ ἀπένδεται εἰρήνην μετ' αὐτοῦ, ἥνπερ
ἐφύλακτον μέχρι τέλους τῆς αὐτῶν ζωῆς δῶρά
τε γὰρ αὐτῷ ἐπέμπε καὶ τῇ τοῦ πατρὶδος
ἀξίᾳ ἐκίμενον. (p. 24, 9—15)

α) Κούβρατος L. б) Ὀργανῶν L.

¹ Днерите и триерите са били кораби съответно с два и три реда гребни. ² Архиепископ на градъ т. е. иерусалимският патриархъ Сергій. ³ Става дума за Константин, малолетниятъ синъ на императоръ Ираклий, на когото за регентъ по време на персийския походъ били оставени патриархъ Сергій и патрикийъ Бонос. Вж. Кулаковская, История, III, стр. 60. ⁴ Слѣдната се отнасятъ къмъ 634—635 г. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 98. — Бурмовъ, Въпроси изъ историята на прабългарите, стр. 30—31.

били дървени кули и костенурки. И ко-
гато съоръженията били приближени до
стената, божията сила ги разрушила
внезапно и погубила намиращите се в
тях аварски бойци. Понеже аварите во-
дили със себе си и славянски множества,
които използвали като помощни войски.
уговорили се с тях, че когато видят за-
палени факли на външното укрепление
на Влахерните, наречено Птерон, веднага
и те да нападнат с лодките си еднотръв-
ни и, като се явят по водата, да смутят
силно града, а те самите безпрепятстве-
но да се спуснат от стените и да вля-
зат в града. Това обаче станало известно
на патриций Бонос и той, след като из-
гласил и въоръжил днери и триери,¹
отправил ги към мястото, гдето бил
даден знак, а също така приближил
двуредните кораби до отсрещния бряг
и наредил веднага да дадат огнен сиг-
нал. Славяните, щом съзрели това, по-
теглили от реката, наречена Варна,
и тръгнали срещу града. А триредните
кораби, като се спускали напред, огради-
ли ги и веднага започнали да ги из-
биват. От многото кръв морската вода
почервянала. Всред труповете на убити-
те се виждали и жени славянки. А вар-
варите, като видели това, отказали се
от обсадата и се завърнали в сградата
си. Тогава архиепископът на града² заедно
с император Константин³ дошли в храма
на божията майка, издигнат във Вла-
херните, и отправили благодарствени
молитви къмъ бога. Веднага построили
стена при ози свещен храм и поставили
стража. Така завършил аварският поход.

4. Кубрат въстава срещу аварите

По същото време господарят на уно-
гундурите, Кубрат, племенник на Орга-
н, въстанал срещу хагана на аварите. Той
се отнесъл много зле с войската, която
била оставена от него, и я изгонил от
своята земя. Отправил пратеници при
Ираклий и сключил с него мир, който
те запазили до края на живота си, за-
щото той му изпратил подаръци и го
почел с достойнството патриций⁴.

5. Bulgari in Moesia inferiore regnum condunt

Λέκτον δὲ ἤδη περὶ τῆς τῶν λεγομένων Ὀνῶν καὶ Βουλγάρων ἀρχῆς καὶ καταστάσεως αὐτῶν. περὶ τὴν Μισηνὴν λίμνην κατὰ τὴν Κώσταν ποταμὸν καθίσταται ἡ πάλαι καλουμένη μεγάλη Βουλγαρία καὶ οἱ λεγόμενοι Κότταροι, ὁμόφυλοι αὐτῶν καὶ οὕτω τυγχάνοντες. ἐν δὲ τοῖς Κονσταντινέου χρόνοις δε κατὰ τὴν ὁσὴν ἐπελύτα, Κοβροδὸς τις ὄνομα κείρος γενόμενος τῶν φύλων τοῦτον τὸν βίον μεταλλάξας πέντε καταλαμβάνει ἡσῆς, ἐρ' οὗς διαιτέτω μεθ' αὐτοῦ τῆς ἀλλήλων ἀσχυροδότηναι διότις, ὅς ἂν διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰσόδου τὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν διακρίσσει. οὗτοι μὲν τῆς πατρικῆς φροντίσεως παρακρούσεως ὀλίγον παρὰ τὴν χάριν διακρίσσει ἀλλήλων, ἑκαστος αὐτῶν τὸν ἑαυτοῦ μέρος ἀποτεμενόμενος. ὅς δ' ὁ μὲν πρῶτος Βοϊανὸς υἱὸς λεγόμενος κατὰ τὰ ἐνταλθέντα αὐτῷ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐν τῇ παραποικίᾳ γῇ διέμενε μέχρι τοῦ δευτέρου, ὃ δὲ δεύτερος λεγόμενος Κότταρος τὸν Τάναν ποταμὸν κατὰ τὴν ὁσὴν τοῦτον ἀντικρὺ, ὃ δὲ τρίτος τὸν Ἰστρον ποταμὸν διαβὰς ἐν Πανωνίᾳ, ἐν τῇ ἐπὶ Ἀβάρων περικύβητον ἀλιεῖται βούκοις καὶ ἰχθυοῖς ἔθνη γενόμενος, ὃ δὲ πέμπτος κατὰ τῆς Ρωμανίας ἐκτετατοῦ Ἰδρυάμενος διάφορος Ρωμανίος ἐγένετο. τοῦτον ὁ λοιπὸς τρίτος ἀδελφὸς ὄνομα Ἀσπάρουχ τὸν Ἀσπάρουχ καὶ τὸν Ἀσπάρουχ ποταμὸν παραποικίᾳ περὶ τὸν Ἰστρον οὐδέποτε, τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπαχθῶν, ὅγλον^{α)} τῇ σφῶν καλούμενον φωνῇ, καταλαβόμενος, διακρίσσει καὶ ἀνέλεον πολέμιος διακρίσσει ἀσφαλῆς καὶ ἐστὶ τὰ μὲν ἐκπορεύει τῇ τε διακρίσει καὶ τῇ τελευτῶν εἶναι τυγχάνειν τὰ δ' οὖν ὅσον χρηνοῖς ἀδελφοῖς τετυχωμένοι, αὐτοὶ τοῖν τῶν ἔθνους διακρίσσει καὶ σκιδνωθέντες, τὸ τῶν Χαζάρων φύλον ἀπὸ τοῦ ἐνδοτέρου τῆς Βερουλίας^{β)} λεγόμενης χώρας ὅς πληροῖον τῶν Σαρματῶν φωνημένοι πλείους ἀδελφὸς ἐκτείναν ἐπὶ τὸν πόντον καὶ πάντα κατέδραμον χάρις τῆς ἐπὶ Πόντου τὸν Ἐξέινον γῆς καὶ θαλάσσης ἐπὶ τῇ μετ' οὗ καὶ Βοϊανὸν ἐπεφύσαντο ποιημένους εἰς ἐπιτομήν φωνῇ κατέστησαν.

Κονσταντῖνος δὲ ἐπειδὴ ἔγνω ὅς τὸ σαρματῶν τὸν Ἰστρον ἔθνος τὰ πληροῦνται τῆς ἐπὶ Ρωμανίαν ἀρχῆς χάρις καταβῆναι διακρίσσει

5. Основането на българската държава в Долна Мизия

Трябна вече да се каже за произхода на така наречените хуни и българи и за тяхното устройство. Около Меотидското езеро, по реката Куфис, се намира старата така наречена Велика България и така наречените котраги, които са също техни едноплеменници. Във времето на Константин, който умрял на Запад, някой си, на име Кубрат, господар на тези племена, когато умрял, оставил петима сина, на които завещал да не изоставят съвместното живеење, за да могат да запазят чрез взаимната си привързаност това, което е под тяхна власт. Те пренебрегнали бащиното си напътствие и след кратко време се разделили един от друг, като всеки един от тях откъснал една част от народа. От тях първият син, наречен Баян, останал съгласно поръчението на баща си в земята на прадедите си чак досега, а вторият, наречен Котраг, преминал реката Тананс и се заселил срещу тях. Четвъртият пък преминал реката Истр и се настанил в Панония, която се намира сега под аварите, като станал подвластен на местния народ. Петият се установил при Равенския Пентапол и станал данъкоплатец на ромеите. Най-после третият брат, на име Аспарух, преминал реките Днепър и Днестър и се заселил при Истр. Той завзел удобно за заселване място, наречено на техни език Огрос, което било недостъпно и непревземаемо за неприятелите. Отпред е защитено от непроходима местност и то поради това, че е блатиста. Отзад пък е оградено като със стена от недостъпни стръмнини. И тъй, след като този народ се разделил така и се разпръснал, племето на хазарите, понеже живеело близо до сарматите, поради това почнало да напада безпрепятствено от вътрешността на така наречена земя Беравия. Хазарите опустошили всички тези селища от земята на Евксинския понт и достигнали до морето. Заедно с това починали и Баян и го накарали да плаща данък.

А Константин¹, след като узнал, че заселиният се при Истр народ напада близките области на ромейската държава

^{α)} Ὀγλον L. ^{β)} Βερουλίας L. ^{γ)} τὰ κοινοῦ πάντα καταλαβόμενος χάρις τῆς ἐπὶ Πόντου τὸν Ἐξέινον γῆς καὶ θαλάσσης ἐπὶ τῇ μετ' οὗ καὶ Βοϊανὸν ἐπεφύσαντο ποιημένους εἰς ἐπιτομήν φωνῇ κατέστησαν.

¹ Сиреч Константин IV Ποροгат.

ρην ἐπεχέουσι, στρατὸν ἀπλήρη ἐπὶ τὴν Θρακίαν διαβιβάσας χώραν, ἐπὶ τε καὶ οὐλοῦν ἀλλοίας κατὰ τοὺς ἔθνησιν ὡς ἀμυνόμενος ἔρχετο. οἱ δὲ Βούλγαροι τῶν τε ἑσπερίων καὶ πλείων τὰ πλήθη θεωρούμενοι καὶ τῷ αἰσθητῷ καὶ ἀνεκλήστῳ καταπληθέντες πρὸς τὰ ἐκείνων ὀχυρώματα ἐφύγον, τέσσαρσι ἡμέραις ἐκείτων ἐπαρμένοντες¹ καὶ τὴν Ῥωμανῶν μὴ δυναθέντων αὐτοῖς πολέμῳ συμμῆραι διὰ τὴν δυσχωρίαν τοῦ τόπου, ἀνελόμενοι τε αὐτοῖς καὶ προσθυμότεροι ἐγένοντο. οἱ δὲ βασιλεὺς νόστον ποδολοκῇ οὐσχεθῆς καὶ ὀρεσιστῆρος ἐπὶ Μεσημῆρεσσιν τὴν πόλιν ἀπέλκευθεραις ἐνεκεν, προστάξας τοῖς ἄρχουσιν καὶ τοῖς λαοῖς προσδρέσκον τῇ ὀχυρώματι καὶ ὅσα πρὸς ἄμυναν τοῦ ἔθνους κατασκευάσθαι. φήμι δὲ πρὸς ἐλθεῖν τοὺς βασιλεῖς φάσκειν μνηστῆρας, δὲ ἦν βορρῆθεντες οὐδενὸς δυνάμεως οὐκ ἔμελλεν ἐρευνῶν. οἱ δὲ Βούλγαροι ἐπιδόντες ἐπεδίωκον κατεβῆς, καὶ τοὺς μὲν τοῦ λαοῦ κατελάμβανον ἀσπύρον, πλείονους δὲ καὶ ἐξαυμάτους. περὶ αὐθέντες δὲ τὸν Ἰσχυρὸν ἐπὶ τῇ λογιμένῃ Βάρθας² πληροὺς Ὀδύσσου καὶ τοῦ ὑπερμαίοντος μεσογείον, τὸ ὄχρην καὶ ἀσφαλὲς τοῦ νηπιον πύκνους ἐν τε τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς ἄγαν δυσχωρίας θεωρούμενοι ἐνταῦθα κρητοῦσι κρατοῦσι δὲ καὶ τῶν [ἐγγύστητον] παρασημεριῶν Σκληρήτων ἔθνησιν, καὶ οὗς μὲν τὰ πρὸς Ἀράχην πληροῦς ὄρεσιν φρονέειν, οὗς δὲ τὰ πρὸς Ῥωμανοὺς ἐγγύστητα κρητὴν ἐπιδόκοντο. ἐν τούτοις ἀναχωρήσαντες καὶ ἀφελθέντες τὰ ἐπὶ Ὀρφέος χωρία τε καὶ πόλεις καταβροῦν. ἐπεχέουσι τῷ βασιλεῖ δὲ ἀνάγκη ἦν ταῦτα δοῦναι ἐπὶ τελείῳ πρὸς αὐτοῖς ἀπένδεσθαι. (pp. 33, 13—35, 25)

6. Justinianus Rhinocipimenos Slavos e regione Thessalonicae in Asiam transfert

Καταλιπὼν δὲ εἰς τὴν βασιλείαν τὸν υἱὸν Ἰουστινιανὸν ἑκαδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας ἔχοντα, ὅς τῃς βασιλείας ἐλαβόμενος τὰ ἐκείνου πατρὸς τῆς κληρῆς ἐνεκεν καὶ τῆς ἄλλης πολυαῖς εἰσελθῶς βραβευθέντα δόξαρεν. μετ' οὗτος λίβε καὶ τὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους γενόμενὴν κληρῆν. ἑταῖκα δὲ ἀνταρτικὰ πρὸς τοῖς

¹ εἰς Βάρθας L.

² Τὸν авторът има предвид византийски император Константин IV Πογγατ.

³ Сиреч византийският император Юстиниан II Ринотмет.

ва, се заел да го унищожи, прекарал тежко въоръжени войски в тракийската земя, въоръжил също и флота и се отпавил против този народ, за да се отбранива. А българите, щом видели множеството конници и кораби, уплашили се от внезапния и ненадейния поход, избягали в своите укрепления и там останали четири дни. И понеже ромеите не могли да завържат сражение с тях поради непроходимостта на мястото, те се съзвели и станали по-смели. Императорът пък, обзет от податъ и страдащ силно, отплавал за град Месемирия, за да се лекува, след като заповядал на военачалниците и на войските да обсаждат укрепението и да предприемат действия, колкото за отблъскване на този народ. Обаче се разпръснала някаква мътва, която съобщавала, че императорът бяга. Ромеите, обезпокоени от нея, избягали бързо, без никой да ги преследва. А българите, като видели това, започнали да ги преследват стремително и колкото войници улавяли, убивали ги, а мнозина ранявали. Те преминали Истрия, [спуснали се] към така наречената Варна, близо до Одесос, и до разположената по-нататък вътрешна земя и когато видели, че мястото е укрепено и осигурено отвсякъде, и от реката и от непреходимата местност, установили се тук. Те покорили и славянските племена, които живеели наблизо, и заповядали на едните да бранят земите, които граничат с аварите, а на другите да пазят земите, които са съседни на ромеите. Между това те, след като се укрепили и се усилили, започнали да опустошават селата и градовете на Тракия. Императорът пък, като гледал това, принудил се да сключи договор с тях при условие да плаща данък.

6. Юстиниан Ринотмет преселва солунските славяни в Мала Азия

[Константин¹] оставил императорската власт на сина си Юстиниан², който карал шестнадесетгодишната си възраст. Юстиниан, след като получил императорската власт, нарушил нарежданията на баща си относно мира и останалия държавен ред. Заседно с това развалил и сключения с българите мир. А като довел конните войски в

Ορεσώεις διατηρῶν χωρίους κατὰ τὸν Σιδάθη-
νδων ἐσθλούς ὄρους· μέχρι δὲ Θεοσπολίτικης
ἐκδραμῶν πόλεως, πολλὰ τῶν ἐκείσε Σιδάθη-
νδων γένη τὰ μὲν πολέων τὰ δὲ δημογῶν,
παρὰ λαβὴν, εἰς τὴν τοῦ Ὀψικίου λεγομένην
χώραν διὰ τῆς Ἀβιδίου διαβόας κατέστησεν.
Ἐξ οὗν στρατείας ἔχρη καὶ εἰς τριάκοντα χιλιά-
δας λαόν, οὗς ἐξοπλίσας λαὸν ἐκέλευε περὶ-
οισιν, ἄρχοντα αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐγγενέστερων ἐπι-
στήρας Νεβοῦλον^α τοῖτομα, εἰς οὗς θαρρύνους
λαὸν τὴν πρὸς τοὺς Σαρακενοὺς παρὰ τοῦ πα-
τρὸς γενομένην εἰρήνην, μετίσταναι δὲ καὶ τοὺς
ἐν τῇ θρεῖ τοῦ Λιβάνου λοχουτάς ἐκ πολλοῦ
χρόνου ὄντας, ἐσπαρατίζεαι δὲ κατ' αὐτοὺς,
καὶ κατὰ τὴν Σιβαστιόπολιν γίνεσθαι, καὶ αὐτοὶ
δὲ ἐπισπαρατίζοντες πρὸς αὐτοὺς παρέρχοντα·
καὶ τὰ μὲν τῆς εἰρήνης φυλάττεσθαι βέβαια
παρ' αὐτῶν ἔρασκον, εἰ δὲ βούλωντο διαστρέ-
φειν Ῥωμαῖοι, θεῖον κατὰ τῶν αὐτῶν γίνεσθαι.
Ἰουστινιανὸς δὲ μᾶλλον τῆς μάχης ἀντι-
μενοῦν, οὗτοι τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφοι λόγον
ἐπ' ἡψηλοῦ ἀναγέσαντες σημεῖον προάγειν ἐκέ-
λευον, καὶ δὲ κατὰ Ῥωμαίων ἔχοντο· οἱ δὲ
εἰς φωνήν ἐκράνοντο, καὶ ὁ κληθεὶς περὶ αὐτοῦ
τῶν Σιδάθων λαὸς τοῖς Σαρακενοῖς προσέ-
θετα, καὶ οὖν αὐτοῖς Ῥωμαίους ἀπέστην. Ἐξ
οὗ πλείον προσκυριόμενοι θάρρους πλεονέως τὴν
Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐλατύνοντο, καὶ τὰ μὲν πρὸς
τοὺς ἔθνας οὕτω πως ἔοχον. (pp. 36, 12—37
10)

7. *Terbellis iustinianum ad regnum recu-
perandum adiuvat*

Ταῦτα δὲ μνηστέον Θεοδόσε παρὰ τὸς
τῶν τοῦ πατρὸς οὐρανοῦ^α ἢ δὲ τὰ τῆς ἐπιβο-
λῆς τῷ ἀνδρὶ ἀνεῖσθαι, καὶ αὐτοὺς τὸν οὐρανοῦ
ἐκείνον τὸν Χαζάρων καλέσας καὶ ἀπαύσεως
μετ' αὐτοῦ ἀγγέλον παρέρχον, τῷ αὐτῷ τε τρόπῳ
ἀναρεῖ καὶ τὸν Βουσφόρον ἄρχοντα, εὐθὺς δὲ
Θεοδόσεον τὴν γαμετήν πρὸς τὸν πατέρα ἐκ-
πέμπει, αὐτοῖς δὲ ἀπάρας εἰς Τύρον^β καλούμενον
παρὰ βορρᾶν χωρίον κατῆλθε, κληθεὶς τῷ

α) Νεβοῦλον L. β) Τυρὸν L.

^α Ливан — гора и Сирия. ^β Вероятно става дума за гр. Севастопол в Първа Ариения, дн. гр. Süte Satay. ^γ Небул заедно с около 20 хиляди славяни преминава на страната на арабите през 693 г. За това събитие виж. Theophanes, op. cit., p. 386, 2. Срв. Златарски, История I, 1, стр. 162—163. ^δ Византийският император Тибериус II (698—705) иска да премахне славяните Юстиниан II Ринотмет, който живеел във Фанагория. Той изпратил много пари и подаръци на казарския управител, за да убие Юстиниан. Този се съгласил и подготвил убийството, но заговора било съобщено на Теодора — жената на Юстиниан, сестра на казарския хан. ^ε Сирия на Юстиниан II Ринотмет. ^ς Управителят на Фанагория поставил хора, които уж да пазят Юстиниан II от покушения, а всъщност били готови да го убият при удобен случай.

тракийските земи, отправил се веднага срещу славяните. Той нахлул чак до град Солун и като покорил много от тамошните славянски племена — едни с война, а други с договор, — прекарал ги през Абидос и ги настанил в така наречената област Опсикιον. От тях той набрал войска до тридесет хиляди, които въоръжил и нарекъл „отбрана войска“. За техен началник поставил едного от благородниците, на име Небул. Уповавайки се на тях, той нарушил съюзнението от баща му мир със сарацините. Също преместил войниците, които от старо време стоели на стан в планината Ливан^α. Той се отправил на поход срещу сарацините и дошъл в Севастопол^β, а също и сарацините, като грънали на поход, пристигнали [там]. Те казвали, че спазвали здраво мирните условия, но ако ромеите искат да ги нарушат, бог ще бъде съдник на виновните. Но понеже Юстиниан предпочел войната, теля, след като окачили писмения мирен договор на високо знаме, заповядали да бъде носено отпред и настъпили срещу ромеите. А ромеите ударили на бягство. Така наречената пък „отбрана славянска войска“ се присъединила към сарацините и заедно с тях избивала ромеите^γ. Вследствие на това те придобили още по-голяма смелост и причинявали по-големи щети на ромейската държава. Така някак станали работите с този народ.

7. *Тервел помага на Юстиниан да си възвърне престола*

За това било донесено на Теодора^α от някой от бащините ѝ слуги. А тя съобщила за заговора на мъжа, си^β. А той, като повикал оня служител, казари-на^γ, и като се отделил настрана с него, удушил го с примка, по същия начин убил и управителя на Босфор. Веднага изпратил жена си Теодора при баща ѝ, а сам, като потеглил, слязъл към крайбрежното селище, което се наричало

ἐπιβὰς οὖν ἐτέρους τοῖν ἀνδράσι καὶ καύτην
παρπλεύσας ἦλθε μέχρι Συμβόλου τῇ πόλει
πληρώσας Χερσὸν καὶ προσκυύσας τῷ ἐκεί-
νῳ ἡμίον πῆματα ἕνα τῶν ἐσθίων ἐπὶ τῇ πό-
λει, καὶ κἀὶ ἔθεν ἄγνι πρὸς αὐτὸν τὸν Βασιλικωφόρον
καὶ τὸν τοῦ αὐτοῦ ἀδελφὸν τὸν τε Σαλιβῶν καὶ
ἐτέρους τῶς ἑσθίας, καὶ οὖν αὐτοῖς ἐκπέσεις,
τὰ λεγόμενα Νεκράστρια παρῆλθον πρὸς τὸν
Ἰουστον ποταμὸν παραγόντες. ἐκείθεν ἐκπέμπει
τὸν συνάνατον κατὰ Στέφανον πρὸς Τέρβελον κή-
ριον ἕνα ἐνικαστὰ τῶν ἐκείσε Βαλχάρον, πα-
τριωτικῶν συλλαβεῖσθαι αὐτῷ ὥστε τὸν τῆς βασι-
λείας ἀπολήψεσθαι θρόνον, ἀλλὰ τε αὖτις
δύοτα ἐπισχόμενος καὶ τὴν βασιλίσσαν θυγάτηρα εἰς
γενεῖα αὐτῷ δοῦσαν ἐκσυγγλόμενος. ὁ δὲ
προσθήμενος ἐν λαῶν ἐπέκει, καὶ Ἰουστινιανὸν
οὖν τιμῇ μεγάλῃ ἐδόξιστο, καὶ ὅπαντα τὰ ἐκ
αὐτοῦ λαὸν ἀπέλας οὖν αὐτῷ ἐπὶ τὴν βασιλεί-
αν ἔρχετο. προσεδρεύει δὲ τῷ τέλει Βλα-
χερῶν ἐπὶ τῇσι ἡμέραις, ἔκων τοῖς τῆς πό-
λεως εἰσοδωθῆναι αὐτὸν βασιλείᾳ, οἱ δὲ αὖτις
ἔβριζοντες ἐπέλεμνον. ὁ δὲ νικητὴς εἰσδέεται
οὖν ὄλῃος τοῖς κατὰ τὸν τῆς πόλεως ἀγῶνι
κατατεθέν παραλαμβάνει τὴν πόλιν καὶ πρὸς
ῥηκτὴ σκηνοῦται ἐν τῷ παλαιῷ Βλαχερῶν.
Ἐρράδων δὲ τὸν ἀδελφὸν Ἀρμιάρον στρα-
τηγὸν καὶ ἀνατολικοῦ στρατοῦ γενόμενον καὶ
τοὺς ἄλλους ἄρχοντας καὶ ὑπαρχοὺς αὐτοῦ
πρὸς τῷ τέλει ἐπὶ ἑλίου ἀνήστησαν. Ἀφίκα-
ρον δὲ συλλαβῶν ἔβριζον εἰς τὴν βασιλεί-
αν δυνάμεις, ἔτι δὲ καὶ Λεόντιον σδήσας πε-
δῆρος κατέσχευεν ἐν εἰρκῇ μετὰ δὲ ταῦτα ἐπι-
κὼν ἐπακλέους ἀγῶνα, θάτερον μὲν ἐκ δεξιῶν
θάτερον δὲ ἐκ ἀριστερῶν τοῖς πῶσι αὐτοῦ
πατεῖσθαι βίβας ἐπὶ ὄχρῳ βύρασις, μετὰ ταῦ-
τα ἐκπέμπει ἐν τῷ καλουμένῳ Κινητῶν κτη-
θῆναι τὴν κεφαλὰς, τὸν δὲ Βουλχάρον ἄρχον-
τα Τέρβελον ἔξω τείχους Βλαχερῶν σκηνοῦμε-
νον πολλὰ φιλοφρονηόμενος, τέλος παρεντί-
θεν πρὸς αὐτὸν χλαμίδα τε περιβάλλει βασι-
λεῶν καὶ Καίσαρα ἀναγορεύει, καὶ συνετάρε-
δρον ποιούμενος προσκυνεῖσθαι οὖν αὐτῷ ἐκτὸς
τοῦ ἡιοῦ ἐκέλευε, καὶ αὖτις παρασχόμενος
δύοτα πρὸς τὰ ἑαυτοῦ ἐξέλεμνε. (pp. 41,
11—42, 25)

Томи¹. И там той се качил на кораб с дру-
ги някои мъже, и плувайки край брега до-
шъл до Символ, като се приближил до град
Херсон. И когато пуснал котва в тамош-
ното пристанище, изпратил един от дру-
гарите си в града, а той довел оттам при
него Варасвакурий, неговия брат Саливан и
няколко други мъже. Юстиниан отплу-
вал с тях, минал покрай така нарече-
ните Некрозии и пристигнал при река
Истор. Оттук изпратил един от спътни-
ците си, на име Стефан, при Тервел,
който бил тогава господар на тамош-
ните българи, с молба да му помогне
да си възвърне императорския пре-
стол. Той му обещавал много други
дарове и му съобщавал, че ще му даде
собствената си дъщеря за жена. Тервел
пък с готовност се съгласил на всичко
и приел с големи почести Юстиниан.
Сетне въоръжил цялата своя войска и
се отправил заедно с него срещу Констан-
тинопол. Юстиниан престоял при Влахер-
ската стена три дена и висквал от
гражданите да го приемат като импера-
тор. А те го нарутали позорно и го от-
пратили. Обаче той се възмънял пре-
нощта с няколко души през градския водо-
провод оттук завладял града и скоро се
установил във Влахерския дворец. Той
набил на кол при стените стратига на
източната войска Ираклий, брат на Ап-
симар², останалите началници и неговите
шитоносци. Уловил Апсимиар, който ка-
рал седмата година от царуването си,
също и Леонтий³, оковал ги във вериги
и ги задържал в затвор. След като
устроил конни състезания, той ги хвърлил
пред криката си, единия от дясната стра-
на, а другия от лявата, за да ги газ-
и известно време. После ги изпратил в
така наречения Кинигий⁴, за да им отсе-
кат главите. Той извънредно любезно
се отнесъл с владетеля на българите
Тервел, който бил на стан извън Вла-
херската стена, и най-сетне, когато
Тервел дошъл при него, наметнал му
царска хламиди и го провъзгласил за
цесар. И като го поставил да седне до
себе си, заповядал на войските да се
поклонят на двамата. Надарил го с мно-
го дарове и го изпратил в земята му.

¹ Томи — до дн. гр. Кюстенджа.

² Тук става дума за Апсимиар, който при провъзгласяването си за император бил изречен Таберий II.

³ Тук става дума за славения византийски император Леонтий (686—698).

⁴ Кинигий (Κινητῶν, Κινήριον) се наричало мястото, където ставали борби с диви жи-
вотни. В Кинигиона се извършвали смъртните наказания. Вж. Janin, op. cit., pp. 20, 21, 23, 190, 349—350.

8. *Iustinianus Rhinocoripimenus pacem cum Bulgaris compositam rumpit*

Μετά τοῦτο λίει τὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους εἰρήνην, καὶ στρατεύματα πλείονα διὰ τῆ γῆς καὶ θαλάσσης πρὸς τοὺς Θρακικοὺς μετέβαλεν, πρὸς τῇ Ἀγγύλει πόλει ὡς πολέμοισιν αὐτοὺς παραγίνεται. ἀρπάζοντες δὲ τοὺς λαοὺς πρὸς τὰ ἐκεῖσε τοῖς ἐπὶ κοινῇ χρότον σκεδαννύμενοι ἐκπίπτουσιν ὀρθῶς οἱ Βουλγάρων καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀρπάζουσιν, πολλοὺς δὲ καὶ ἀρπάζοντες εἰλον. καὶ Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ πόλει Ἀγγύλει ἀπολειφθέντι ἐπὶ τριῶν ἡμέραις προσεδρεύοντι. ὁ δὲ νεκρὸς παρὼν ἐπιβὰς φρεγγὶ ἐκείθεν ἀπέπλεονε καὶ εἰς Βυζάντιον ἐπιστρέφεται. (p. 43, 9—18)

9. *Terbellis auxilium Iustiniano mittit*

Ἰουστινιανὸς δὲ χρόνου παρεχόμενος ἐκπέμπειν ὡς καὶ παρ' αὐτῶν ἡδυνήμενος εἶη, διὰ τοῦτο ἀρξεται Τέρβελον τὸν ἀρχιερέα τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς αὐτοῦ συμμοχλῆν ἀπὸ τοῦ δὲ πέμπει πρὸς αὐτὸν ἄνδρος ὡς κροχλίαν, ὃς δὲ δαδόμενος συμπερανοῦται αὐτοῖς, καὶ ἅμα τῷ τοῦ Ὀυρόλου λεγομένῳ στρατῷ εἰς τὸ μελιόνητον πεδῖον τοῦ Δαματρίῳ ἰδρῶσθαι παρεκλήθη. αὐτὸς δὲ τοῖς τε ἄρχοντας ἑαυτοῦ καὶ στρατὸν ἐπὶ τὴν ἐκείθεν παραλαβὴν πρὸς τοὺς Ποντικοὺς ἐξέδραμε χαφίος, ἀρχὴ παραβαλλομένων κύριος Γεργύλλουσιον ὑπομαχομένης, ὥστε ἰσχυροτέρησιν οἷα τὰ ἐν Χερσονήῳ αὐτῷ παρεχόμενα. ἐπὶ χρόνον δὲ τῶν ἐκεῖσε διατρίψας καὶ θεασάμενος τὸν τοιοῦτον στόλον οἱ τῷ Φιλίππῳ βασιλεῖντι πρὸς Βυζάντιον καταβόρται, πρὸς τὸν καταλειφθέντι αὐτῷ λαῷ κατὰ τὸν Δαματρίον παλινστῆ. Φιλίππος δὲ πολέμον ἐκτός εἰς τὴν πόλιν εἰσφεύγει, καὶ αὐτῶν ἦσαν οἱ ἐπὶ δολιχῇ λαφρὴ κατὰ Ἰουστινιανὸν ἀποστέλλει. καὶ αὐτοῖς τῷ μὲν αὐτῶν Ἰουστινιανῷ πλείονα ὄρκους τὰ τῆς σωτηρίας ἐβελίσσονται καὶ τὸν τῶν Βουλγάρων λαὸν σώσεις ἐπαγγέλλονται, αὐτῷ δὲ Ἰουστινιανῷ τὴν κεραιὴν ἐπέμνει, ἥδε ἔτος ἕκτον ἀνέσταντος ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ βασιλείᾳ, καὶ πρὸς Φιλίππον ἐπέμνει. (p. 47, 1—22)

8. *Iustinianus Rymotmet narunawa mira s bulgarime*

След това Юстиниан нарушил мира с българите. Той превел много войска по суша и море в тракийските области и пристигнал в град Анхвало, за да воюва с тях. А когато войската се присъбила изпредназливен по тамошните поли, за да събира сено, българите ги нападнаха внезапно и погубили мнозина от тях, а и мнозина взели пленници. Те дебели останали в града Анхвало Юстиниан в продължение на три дена. А той се качил нощем на кораб и с бягство отплавал оттам и се завърнал в Византион¹.

9. *Tervel izpraца военна помоц на Юстиниан II*

След като изминало известно време, Юстиниан започнал да подозира, че ще бъде победен и от тях². Затова той склонил Тервел, вожда на българите, и този път да му помага. Тервел изпратил при него около 3000 души. Юстиниан ги приел, преминал с тях отвъд³ и заповядал да се разположат на стан заедно с така наречената опсикийска войска и полето, именувано Даматрис⁴. А сам той с военачалниците си и с друга тежко въоръжена войска избързал към понтийските области чак до приморското село, наречено Гингилис⁵, за да научи какво е било извършено против него в Херсонес. Той прекарал известно време там и понеже видял да пристига към Византион толкова голяма флота заедно с обявил се за император Филипик⁶, завърнал се назад при войската, която бил оставил в Даматрис. Филипик влязъл в столицата без бой и веднага изпратил Илия с тежко въоръжена войска срещу Юстиниан. И уверил с клетви, че ще пощади придружаващата Юстиниана войска, и обещал на българската войска да се завърне чистава, а на самия Юстиниан, който карал шестата година на своето повторно царуване, отрязал главата и я изпратил на Филипик.

¹ За нарушаването на мира с българите от Юстиниан II през 708 г. вж. *Златарски, История*, I, 1, стр. 174. ² Юстиниан се почувствувал заплашен от разбунтуваните се срещу него в Херсон войници, които през 711 г. действително го свалили от престола. ³ Сиреч в Мала Азия. ⁴ Даматрис (*Δαματρίς*) — гориста местност в областта Витиния, източно от Хризопола. Там юнаци плазина и поле със същото име. Някои смятат, че това е дн. Алмат, а други — дн. Булгурулу. ⁵ Гингилис е било село близо до гр. Синоп. ⁶ Филипик Вардан бил провъзгласен за император от разбунтуваните войници, насрещени от Юстиниан II да нахлуят гражданите на гр. Херсонес.

10. *Exercitus Bulgarorum usque ad Auream portam pervenit*

*Εν ταύτοις τῶν Βουλγάρων ἐπὶ λήτῃς δύναμις ἄφροος τοὺς ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ Βοσπόρῳ οἰκοῦντας ἐπεισέλπει καὶ λαὸν πλείστον τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν ἐκ Βυζαντίου διαπεράσαντων πέφυκτος καὶ ἡδυσθεύς ἔτακτο ἀναχωρεῖν, ἄλλους τε ἠχαιλάττεον καὶ ἄρτυον ὡς πλείστον καὶ οὐκ ἔτι ἄλλῃ τιμῇ αὐτῶν προσκησάμενος ἄδειας δὲ αὐτοῖς προσγενομένης καὶ πρὸς τῇ χειρὶ κίχρη τῆς πόλεως οὐκ ἐάσανται, ἅχει καὶ τῆς Χρυσῆς καλουμένης πόλεως προεκδρομῶντες. ἐκείθεν ἵπποδροσταίς πολλὰ τὰ ἐπὶ Ὀρέῳ χωρία καταλήζοντα. (p. 48, 15—24)

11. *Georgius Buraphus patricius exercitui Romano in Thraciam contra Bulgaros proficiscenti praeest*

Γεώργιος τις ὄνομα, τὸ ἐπὶ τῶν Βούργων παρῆρας τυγχάνων καὶ τοῦ Ὀρκεῖο στρατοῦ ἡγούμενος, πρὸς τῇ Ὀρέῳ τρυφῶντα ἐπιδημιῶν φυλακῆς ἔνεκα τῆς χάριτος διὰ τὴν τῶν Βουλγάρων κατανδραγίαν, γνώμῃ Θεοδώρου τοῦ πατριάρχου τὸ ἐπὶ τῶν Μινιαίων πέμψει τῶν ἱερατικῶν τῶν, Ῥοῦρον ὄνομα, σὺν δόλοις στρατιώταις πρὸς τὸ Βεζάντιον τὰ πρὸς τῇ Φιλίπικῳ ἐπιβουλῇ ἐπαελέσαντας. (p. 49, 5—12)

12. *Bulgari Arthemium ad regnum potendum adiuvant*

*Ἀρθέμιος δὲ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξόριστος ὢν πάλιν παρῆται τῆς βασιλείας ἐπαρτήσων, καὶ διακρίσει τοῦδε πράττειν. γράφει πρὸς Σισινιον πατριάρχον τὸ ἐπὶ τῶν Ῥωδίων, πρὸς τῇ τῶν Βουλγάρων διακρίβοντα χώρα πρὸς βασιλέως τηροῦντα ἡποσταλέντα ὡς ἂν συμμαχίαν παρ' αὐτῶν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν λήψοντο, ὥπως αὐτῷ τοῖς κατὰ γνώμην συμπράξουν, ἀνατίειν δὲ καὶ Βουλγάρους συνεγέρσειν αὐτῷ, ὃ δὲ τοῦτο ἵπποχετο. γράφει δὲ καὶ πρὸς Νικητῶν τὸν μάγιστρον τὸ ἐπὶ τῶν Σουλίων, ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχοντα, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Ἰωάννη πατριάρχον καὶ τοῦ λεγομένου βασιλικῷ Ὀρκεῖον ἡγεμῶνα, καὶ Θεόκτιστον τὸν πρῶ-

10. *Българска войска нахлува до Златната врата*

Между това тежко въоръжена българска войска нападнала внезапно жителите на тракийския Босфор. Тя избила много народ от местните жители и от дошлите от Византион за различие и удоволствие; а други заробила и загらбвала от тях твърде голямо количество сребро и немалко вещи. А понеже им се удала възможност, българите проникнали към сужеземната стена на столицата и достигнали в набезите си чак до така наречената Златна врата. Връщайки се оттам, те опустошили много селища в Тракия¹.

11. *Патрицията Георги Вураф началствува войските в Тракия срещу българите*

Някой си, на име Георги, с прозвище Вураф, патриций и началник на опсикийската войска, който тогава пребивавал в Тракия за защита на страната поради нападението на българите², изпратил със званieto на патриций Теодор, наричан Мивкий, един от служителите си, на име Руф, с неколцина войници във Византион, за да извършат покушение срещу Филитик³.

10. *Българите помагат на Артемий да завладее престола*

Артемий⁴, който бил заточен в Солун, отново се опитал да завладее императорската власт и се заел да извърши следното. Той писал на патриций Сисиний с прозвище Рендакий, който се намирал по това време в земята на българите, изпратен тогава от императора, за да получи от тях военна помощ срещу сарацините, да му сътрудничи в това начинание, а да убеди и българите да му съдействуват. [Артемий] писал също на магистър Никита, с прозвище Ксилит, който бил в Константинопол, както и на патриций Исай, който бил началник на т. нар. императорски Опсикон; [писал] и на Теоктист, който бил най-първият

¹ Българите нападнали Тракия и стигнали до Златната врата през 712 г. За тях събитият виж. *Theophanes*, op. c., p. 382, 22. Срв. *Златарски*, История 1, I, стр. 176. ² Става дума за споменатото по-горе нападение през 712 г. ³ Т. е. срещу император Филипп Вардан, който бил оседан и свален от престола. ⁴ Артемий или сваленият император Анастасий II (713—715) бил заточен в един манастир в Солун. През 718 г. той се опитал чрез помощта на българите да си възвърне престола, но без успех. Виж. *Златарски*, История, I, I, стр. 185—187.

ησαν τῶν βασιλεῶν γυμνασίον καθ' οὓς ἐβασίλευε χρόνος γενόμενοι, καὶ Νικήτην ἐπὶ κλητὴν Ἀνθιστῶν ἄρχοντα τεχνῶν, παλαιῶς φιλοῦς ἀναιμιγέστατον, καὶ ἐτοιμούς πλεονεκτήσαντες αὐτῷ καὶ τὴν πόλιν ἀνορνέσαι καὶ ὡς βασιλεὺς ἐποδέχονται, τὰ γυμνάσια οὐκ ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ διακονοῦνται, καὶ τοὺς τὰ γυμνάσια δεξιμένους χειροῦν καὶ πληρώς ἀνέχεται, καὶ αὐτοὶ ἑμολποῦνται, καὶ Νικήτη μὲν τὸν τὴν ἀξίαν μαγίστρον καὶ Θεοκτίστον τὸς κεφαλὰς ἐξέτεμε, τοὺς δ' ἄλλους οὐ μωροῦς ἀβασίμενος καὶ δημόσιος ἐξορίας ἀπέτεμεν. Ἀρτέμιος δὲ ἔμα Σισανίῳ τῷ πατρὶος καὶ τοῖς Βουλγάρους μέχρις Ἡρακλείου καταλαμβάνει, οὐκ αὐτοῖς δὲ καὶ ἄλλοι ἦσαν ἐν Θεοκτιστικῇ ἀκτίδι μονάζοντες δὲ αὐτοὶ προσερχόμενοι, γράφει δὲ Βουλγάρους ὁ βασιλεὺς ὡς τὴν εἰρήνην πολλὸν ὁπότεον καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐπιδόειν. οἱ δὲ εἰς ἀπολογίαν κατέστησαν συγγνώμην αἰτήσαντες καὶ τὰ πρὸς εἰρήνην ὑποχρεώμενοι, καὶ τὸν μὲν Ἀρτέμιον οὐκ ἐπὶ ἀρχιερεὶ Θεοκτιστικῇ καὶ ἄλλους πλείονους δεξιμένους πρὸς βασιλεὺς πέμπουσι, καὶ Σισανίον τοῦ πατρὸς τὴν κεφαλὴν ἐκτεμνόντες ἀκαίτως στέλλουσιν οὕτως τε πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπεχόρουν. (pp. 55, 19—56, 22)

13. Constantinus Copronymus contra Bulgarios bellum gerit

Ταῦτα ἐπαιτῇ ποιήσας Κωνσταντῖνος ἤρθε δομεῖσθαι τὰ ἐπὶ Θράκης πολιέματα, ἐν οἷς οὐκ ἔτι Στρώους καὶ Ἀρμενίους, οὓς ἐκ τε Μελιτηνῶν πόλεως καὶ Θεοδοσιουπόλεως μετακινήσας πέποιθε, τὰ εἰς τὴν χεῖραν αὐτοῖς ἀνίσταται φιλοκίμους διαρρησάμενος. ταῦτα τοίνυν οἱ Βουλγάρους ὡς ἐπολιόροντο θεωροῦντες, φόβους ἦσαν παρὰ βασιλεὺς δέξασθαι, τοὺς δὲ μὴ δεξιμένους οἱ γὰρ σκεπτομένους τὰ ἐπὶ Θράκης χαίματα κατέπερπον καὶ μικροῦ τοῦ μικροῦ καλουμένου τέλους ἀπεδέχοντο. ὁ δὲ ἀντεπεῖρχει καὶ συμβολὴν πόλεμος εἰς φυγὴν ἐτρέφειτο καὶ ἐδίωκεν ἀνὰ κράτος καὶ πλείστον Βουλγάρους ἀπέτλε, μετ' οὐ πολλὸν πλοῦ καὶ πείρῃ καὶ αὐτῶν ἐστράτευον. οἱ γὰρ τὰς ναῦς ἔχοντες ἄρτι καὶ εἰς πεντακοσίους τ.λ. ἀρῶν συνελθούσας, διὰ τοῦ Ἐβξεινον ἐκπλεούσας καὶ πρὸς τῷ Ἰουρῳ γενόμενοι ποταμῷ χώρας τε Βουλγάρων ἐπέμεινον καὶ δορυκόπους οὐκ ὀλίγους εἶλον· αὐτοὺς δὲ μάχῃ συμμίξας αὐτοὺς κατὰ τὰς λεγομένας Μαρκέλλας (φρούριον δὲ τοῦτο πλησιάζει Βουλγάρων κείμενον) εἰς φυγὴν ἐ-

от императорските секретари по време-то, когато той царувал, и на Никита, по прякор Антракс, началник на градските стени, — да си спомнат за старото приятелство и да бъдат готови да му сътрудничат, да отворят града и да го приемат като император. Обаче съдържанието на писмото било веднага известно на императора. Той заповишл получателите на писмата, подложил ги на мъчения и те признали. На магистър Никита и на Теоктист отсякъл главите, а останалите, след като ги измъчил немалко и им отнел имотите, изпратил ги на заточение. Артемий пък заедно с патриций Сисиний и българите достигнал чак до Хераклея, а заедно с тях дошли и лодките, които водела от Солун и които те наричали еднодръвки. Императорът обаче писал на българите да предпочетат мира и да му предадат враговете. А те започнали да се оправдават, по-искали извинение и обещали да пазят условията на мира. Те изпратили възрастни при императора Артемий заедно с архиерея на Солун и мнозина други, а на патриций Сисиний отрязали главата, изпратили и нея и се завърнали в своите земи.

13. Константин V Копроним воюва срещу българите

Като завършил това, Константин почнал да укрепява градовете в Тракия, гдето заселил сирийци и арменци, които преселил от град Мелитена и Теодосиополя, и им подарил щедро това, от което се нуждаели. Обаче българите, като видели, че градовете се укрепяват, поискали да получат данък от императора. И понеже императорът не приел това, те излезли на поход, преминали тракийските селища и достигнали почти до така наречената Дълга стена. Императорът пък излязъл срещу тях и завървал сражение, обърнал ги в бягство, преследвал ги с всички сили и погубил твърде много българи. Не много след това той се отправил на поход по море и суша срещу тях. Онези, които се качили на корабите, на брой до петстотин, отплавали през Евксинския понт и пристигнали при реката Истър. Те опожарили българската земя и взели немалко пленници. Императорът пък завързал сражение с тях при така наречената Маркелля (тази крепост се намира най-близо до българите), обървал ги в бягство и

ρέοντο καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἔκτανεν. ἐντεῦθεν
ἐκείνοι τὸ ἦντο ἀπεργαζόμενοι περὶ εἰρήνης
διαπραγματεύοντο ἐν τῶν αὐαυτῶν ἐκείνων ὁμίλῳ
προβέμενοι. (pp. 66, 11—67, 3)

14. Pontus frigore insolito congelat

Ἐν πρὸς ταῦτας αὐτὴ ἐκείνη πῦρ πρη-
δμικῶν ἄντων. ὅρα ἐνέστη γήινος, καὶ
ἐν αὐτῇ χιμῶρον γίνεται τὸ κακὸν καὶ
τὸ ὄντα κινεῖται καὶ ἀμαρτάνεται, ὅς ἐστιν τι-
νὰ καὶ ἔκτανεν τοὺς τρικλῆτας ἄνθρωπον ἀπο-
τέλλου τῆς ἰσχύος οὐσίας ἐκ τῆς περὶ αὐτῶν
συνήθους πύξεως τὴν θύαν, οὐκ ἐν τοῖς γλυ-
κίστοις ὕδασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡλιμυροδοξέμερον, καὶ
κατὰ τῆς ἁλιμυρῶς τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐν
ἄλλοις αὖν πλείστοις τοῖς ἀπὸ τὴν οὐρανὸν
ἐκείνης, οὐκ ἥρατι δὲ τὰ τε ἱερὰ ἱερότητα καὶ
προσέχεται κατεπλήθει δακρύων. ἐπὶ τοσοῦτο
δὲ κατεπληροῦτο καὶ διεκρίθησαν οὖν τὴν ἱερ-
πύον τοῦ Εὐξείνου θάλασσαν ἐπὶ οὐμῶς
ἐκείνην πον ἀποκρησταλκισθῆναι κατὰ τὸ πᾶν-
τος, ἥτι καὶ τοῖς ὑπερβαλλόμενοι ἀνθρώποις
μάλιστα καὶ πλείστοις ταπεινῶν, καὶ ἐν τῶν ἐπὶ
Μεσσηνίαν καὶ Μήδων πόλιν ἐκρήμενον
πυρκαϊῶν γῆμον τῷ πᾶσι συνωστισμένῳ ἦν,
διὰ βύθους χωρητικῆς τῆς τοιαύτης πύξεως ἄνοι-
κα καὶ εἰς τρέποντα πύξιν ἐπὶ τοῖς ἁπλοῦς
καταπαράγει τὴν χύμας εἰς ὕμους διακρίνει τὸ
καὶ τὸ ἱερὰ κατεπλήθει τῆς ἐκείνης μέρ-
πυον πον ἄλλων ἐκείνων, καὶ πῶς περὶ τῆς
τῇ ἱερῆς τὴν θάλασσαν ὡς μὲν διακρίνει
βύθους ποταμῶν ἐκείνων ἀποκρίνει, οὕτως τε ἔπει-
τα καὶ ἄνθρωποις ἡγεμονίαν ἔδωκεν περὶ
καὶ πᾶσι συνεχώρει τοὺς βουλομένους, βόου-
μα τε ἦν ἐν ἐκείνῃ ἄνθρωποι, ὅσα τε ἐν τοῖς
τῶν Χαζάρων γῆς μεθόρις καὶ τοῖς πᾶσι
χόροις Σκυθικοῖς ἔθνεσι, καὶ οὐκ ἀνθρώποις
μόνον ἀλλὰ καὶ κτήνη καὶ ζῴους ἐκείνων γε-
τόμενα ἀπλοῦς διὰ ἥδη ἐντεῦθεν γενέσθαι
τὴν Ποντικὴν τὴν θάλασσαν. ἡμῶς δὲ καὶ
διπνεύοντες καὶ ὁ ἁπλοῦς ἐκείνων τοῦ περὶ
τοῦ ὕδατος εἰς διάφορα οὐροῦντα τμήματα,
ἵνα εἰς τοσοῦτον ἔπος ἐπέσχετο ὡς ὅση δακτύ-
λῳ ἱερῆς τῆς ἐκείνης ἀποκρίνει μέρ-
κα καὶ τῇ βίᾳ τῶν συνεκρίτων συνεκρίμενα
πρὸς τε διακρίνει, φρενῶν [ἴν] τι τῆς Πον-
τικῆς μοίρας ἀμαρτάνεται τυχάνει, ἐκείνη
καὶ ἄρα τοῦ στομίον τοῦ Εὐξείνου κα-
τέμερον συνεκρίνει δὲ πρὸς ἑαυτὴ κατὰ τὸν
αὐτὸν στενὸν πόρον, τὸν μεταξὺ ποταμῶν πλη-
ροῦντα τὴς ἐκείνης ἡμῶν, τὴν τε

избил мнозина от тях. Българите, след
като претърпели това поражение, за-
почнали преговори за мир и изпратили
заложници от собствените си деца¹.

14. Черно море замръзва от не- обикновен студ

Сега, освен гореказаното, не трябва
да се отнесе още и следното. Настъ-
пила есен и тогава настана като че
ли зима, и действително било толкова
студено и сурово време, че влажната
материя поради замръзването предста-
вявала тогава за зрителите странно и
необикновено зрелище. Това станало не
само със сладките води, но, което е
още по-чудно, и при солените води и
в други места на света, а най-вече и
най-силно водите замръзвали в северни-
те и полярни страни. А толкова много
се втвърдила и замръзвала водата, че
повърхнината на Евксинското море се
вледенила на около сто мили покрай
море, освен това и по-голямата част
от най-големите вътрешни реки. А
също и крайбрежието, което се про-
стига до Месемария и града Мидия, се
сковало от лед, понеже замръзването
достигнало на дълбочина до тридесет
лакти. Освен това, понеже паднал огро-
мен сняг, ледът се издигнал на повърх-
ността на около други двадесет лакти и
море се сляло никак със сушата, та
не било лесно да се различи дали са
отделени едно от друго. Така, всичката
вода, превърната в суша към север, по-
волявала на желаещите да пътуват по
нея и всичко, което там се намирало в
пределите на хазарската земя и съсед-
ните скитски народи, станало достъпно,
и то не само за люде, но и за добитък
и други животни. Поради това Понтий-
ското море станало тогава непławателно.
Изминали се няколко дни и онази огром-
на грамада от лед се пръснала на мно-
го късове, които се издигали на тол-
кова голяма височина, че изглеждали
като да са превисоки планини. Някои
откъснати от тях части, гласкани от на-
пора на ветровете, били изхвърлени при
Дафнусия², една много яка крепост в
Понтийската област, и достигнали чак до
устията на Евксинският понт³. Те се стру-
пали в тамошния тесен проток, и след
като напълнили намиращия се по средата
брод, съединили една с друга двете

¹ Тия събития се отнасят към 756 г. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 202—204. ² Дафну-
сия (Δαφνυσία) — крепост, която се намирала на южния бряг на Черно море, близо до Цариград.
³ Босфора. Море замръзвало в 763 г.

ἐρχομένη καὶ τὴν Ἀσιασίαν, ἀλλήλους συνήρουν, ὡς ἐξ ἑστέρας πρὸς θαλάσσης περὶ μῦλλον ἢ πλοῦ διαπερνοῦσθαι ἐξεῖναι καὶ βουλομένα. ἐκείθεν συναβούμενα ἅνα τὴν Προποντίδα μέχρις Ἀβδόου ἐπεχέθησαν, ἥτις δὲ οὐδὲ θέλωσα εἶναι τὸ λοιπὸν ἀνωπτεῖτο. τοῦτον ἐν ἀποσταθμῇ τῇ ἀκροπόλει τοῦ Βυζαντίου προσεφύεσται καὶ τὸ αὐτῇ τείχος περιέσσωεν ὡς καὶ τοὺς ἐνδοὺς οἰκοῦντας συμπερισχέειν τοῦ οἴλου, καὶ τοῦτο τραχὺ διαφύεθαι παρ' ἐντέλει μέρη τῆς ἀκροπόλεως τὰς ἀσπίδας ἐμπέληται. τὸ δὲ ἔκρος αἰετοῦς εἶναι τῆς πόλεως τεχνίον ἐπεφανέσθη, δι' αὐτῶν τί τινες ἐξ ἀκροπόλεως πρὸς τὸ ἀνακλῆ, ἐν οἷς τῶν Γυλίων λεγόμενον ἔδρουν φρούρον, περὶ διαπερνοῦντο, ταῦτα ἐπελήξην μεγίστην τοῦς τῆς πόλεως ἐντολῆς καὶ παραδόξω γὰρ καὶ ἀδοκίμῳ τῆς θέας ἐν ἀπορία γενόμενοι θούρως καὶ ἀσφαλείας πλείους συντρέχοντες ἐνθένδε ἀπεβλήσαντο. (pp. 67, 4—68, 26)

15. Slavi circum flumen Artanae considunt

Χρόνῳ δὲ οὗκ ὀλίγον διελθόντων, Σλαβῶν γένη τῆς αὐτῶν μετανοήσαντα γῆς φηγόμενος διαπερνοῦσι τὸν Εὐξείνιον, συνετελεῖ δὲ αὐτῶν τὴν πλείους ἄχρη καὶ εἰς ἀσπίδων ἀπὸ καὶ δικαιοσύνης χιλιάδας, καὶ πρὸς τὸν ποταμὸν ὃς Ἀρτάνος καλεῖται αὐτοὶ κατοικίζονται. (pp. 68, 27—69, 2)

16. De discordiis apud Bulgaros ortis

Τὰ δὲ κατὰ τοὺς Οὐγγούς Βο-ῤῥάους ἐργάσται εἴδε, οἵτοι τὰ πρὸς ἀλλήλους συνθέμενοι τοὺς μὲν ἐκ αἰσῶς τὴν κυρίαν τὴν ἐπ' αὐτοὺς κεκτημένους κατένοσαν, ἡγεμόνα δὲ ἐφ' αὐτοῖς καθιστάσι Τελέσιον ἄνθρωπον, ἄνδρα σβαρόν καὶ τὸ ἐκ νεότητος θράους ἄνθρωπον, οἷος λαὸν συναγαγὼς ἀπλήτην καὶ μάχιμον τὰ πλησιέστερα τῶν Ῥωμαίων χωρίων καὶ φρούρια κατέσχευε κατὰ τοὺς οὐκ ἐπὶ τοὺς Κανταπύλους θεσάμους τοὺς ἐπικρατοῦς ἄχρη καὶ εἰς τὰς δικαιοσύνας κατεσκεύασεν, καὶ ταῦτα ἐπικαὶ στρατῷ πληρώσει διὰ τοῦ Εὐξείνου πρὸς τὸν Ἰσθμὸν ἐξέστειλεν. αὐτὸς δὲ στρατὸν ἑταρόν ἐκασόμενος πρὸς Ἀρχιλάον πόλιν παραγίνεται, καθ' ἣν Τελέσιος ἐξέρχεται ἔχων εἰς συμμαχίαν καὶ Σλαβῶν οὐκ ὀλίγα πλῆθη, καὶ ἡττηθεὶς μέχρι εἰς φρυγὴν ἐκράνθη. πλείστοι δὲ τῶν πολιτῶν ἀφ'

суши — Тракия и Азия, така че било възможно за този, който иска, да преминава от едната страна на другата по-скоро пеша, отколкото с кораб. Изтласкани оттук, ледовете се разпръснали по Пропонтията чак до Абидос, та след това не личало, че тук е море. Един отломък от тях се блъснал в акропола на Византион и разтърсил тамошната стена, та труса усетили и тези, които живеели вътре. И този отломък, разделен на три, напълнил бреговете на двете страни на акропола. Тяхната пък височина надвишава тези на градските стени и някои преминавали през тях пеша от акропола и настрелната страна, где то се издига крепостта, наречена Гаята. Това причинявало твърде голям страх на жителите на града, защото те изпаднали в недоумение от странната и неочаквана гледка и, потънали в плачове и изобилии съзвиз, си отивали оттам.

15. Заселването на славяни при реката Артана

След като се изминало немного време, славянски племена се изселили от своите земи и преминавали като бежанци Евксинския понт. Техният брой бил около двеста и осем хиляди¹. Те се заселили при реката, която се наричала Артана².

16. Размирици у хуно-българите

Работите пък у хуно-българите се развивали по следния начин. Те, след като се уговорили помежду си, убили тези, които обладавали по родова линия властта над тях, а за свой вожд поставили така наречения Телесий³, строг мъж, който заедно с това проявявал от младини смелост. Той събрал тежко-въоръжена и боеспособна войска и нападнал със сила по-близките ромейски селища и крепости. Константин V, като видял неговата смелост и самонадеяност, приготвил около осемстотин конепревозни кораби, натоварил ги с конница и ги изпратил през Евксинския понт към Истър, а сам той с друга войска пристигнал при град Анхиало. Срещу него излязъл Телесий, който имал съюзници немалко множество славяни. Победен в сражението, той се обърнал в бягство.

¹ Тук става дума за населените се 208 хиляди славяни по време на междоусобните борби в България. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 209—210. — *Ил. Дупча*, Славяни и първобългари, ИИБИ, I—II (1951), стр. 199—203. ² Артана (Ἀρτάνος) — малка река във Витиния, която се влива в Черно море, западно от р. Святица. ³ Българският хан Телесий (761—764). Годаните на хановите тук са дадени по *Златарева*, История, I, 1, стр. 460.

ἔκατον μέρους πίπτονται, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι καὶ τῶν ἐπιφανέστερον ἐξοργίσθησαν, οἵτις τε τοῦ πολέμου κρατήσαντες πρὸς τὸ Βυζάντιον Κωνσταντίνος ὄρετο, καὶ οἷς ἐκλήγετο τῶν ἐξοργισμένων τοὺς τε πόλεις καὶ τοὺς ἐκτὸν λεγόμενον χρημάτων δημότους ὡς ἀναρίστην ἀποκαταστάσει παραδίδωσαν. οἱ δὲ λιβόντες ἐξιοτείχοντο πρὸς τῇ χειροῖν καμένην ἀντίστον. καὶ τοῖσιν τὰ λάφυρα τῶν ἱερῶν ἀγῶνα διεισόμενος ἐβράβευσεν, μετ' ὧν καὶ δύο χρυσοῦ λοντήρες, οἱ ἐν τῇ νήσῳ κατεσκευάσθησαν Σικελίᾳ, δημοσιεύονται, ὁλοκλήρως χρυσοῦ ἄρα καὶ ἰς ἀποκαταστάσει λειπὼν ἔκαστος ἀργαῖα.

Ἡ δὲ Βουλγαρία τὸ δυστυχὲς Τελεσιόν διασάμενος τοῖσιν τε στυφίοντες κτείνοντα, καὶ κόρον αὐτῶν καθιστῶσα ἔτα τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρχόντων ἐνγυρῶσα, ὃ Σαβίνος ἐπέβηκε νόμος δὲ εὐθὺς τὸ κῆρος δεξιῶντος πρὸς βασιλῆα διαπροσβόλῃ, εὐρήνην αὐτῶν ἀποφύγετος βεβαιώσατο. Βουλγαρίους δὲ οὐκ ἤρεσκε τὰ πραττόμενα ἄλλοις γὰρ ἐν τοῖσιν ἰσχυρῶς ἀνέλεγον, οὐ μὲντοι ὡς Ῥωμαῖοις αὐτῶν δουλοπρεπῆς, τοῖσιν δὲ διὰ Σαβίνος φηγὲς πρὸς βασιλῆα ὄρετο, εὐχόμενος δὲ ἀποστῆναι ἀνδρῶν τῶν τὸς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τοῖς συγγενεῖς κακωμένους ἐβόων πρὸς Σαβίνον ὅτι, ἐν τοῖσιν μεταμεινόντες οἱ Βούλγαροι καὶ αὐτοὶ πέμποντα πρὸς βασιλῆα τοὺς τῶν ἐκρήνην αὐτῶν οὐκ ἔδωκεν, ἀλλ' ἐκτὸς καὶ αὐτῶν ἐξεστράτευσεν, οἱ δὲ τὸς δυσχερόνως τοῖς περὶ αὐτοὺς ὄρον ἀνέβησαν. καὶ τοῖσιν ὁ κῆρος τὰ πιστὰ πρὸς βασιλῆα λαβὼν οἱ τοὺς ἄλλοις αὐτῶν πρὸς βασιλῆα παραβόλῃ, αὐτὸς δὲ τοῖσιν δεξιῶντος ἑμὲ Σαβίνου συμπαρεδρεύοντι ἐπέβηκε τῇ ἀκαξίᾳ καὶ τὸ μῦθος δὲ κατὰ Σαβίνον ἐπαδείξαντο, καὶ εὐχόμενος αὐτοῖς συναίθετος.

Ταῦτα διαπραγματοῦν κατὰ τὴν πρώτην ἰνδικτίαν. (pp. 69, 3—70, 19)

Κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἰνδικτίαν εἰσέρχεται Κωνσταντίνος εἰς Βουλγαρίαν τῇ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν καταστάσει κατὰ Σαβίνου Οἰμαρον ὄνομα τῆς ἀρχῆς μεταστήσει Βουλγαρίους, ἀντικαθίστη δ' ἐν αὐτῇ Τόκτον ἄνδρα Βουλγαρίαν τὴν Βαϊανῶν ἀδελφόν. οἱ δὲ Βουλγαρίαν φυ-

От двете воюващи страни паднали твърде много воини и немалко други, и то от по-знатните, били пленени. След като победил така в сражението, Константин заминал за Византион и от пленниците, които водел, предал на гражданите и на демостите от споменатите цетове¹, за да ги избият собственоръчно. А те ги взели и ги убили извън градската стена, разположена към сушата. И с плячката от тях по време на конното състезание устроил триумф. Заедно с плячката били показани и два златни съда за миене, които били изработени на остров Сицилия и от които всеки един гежал до осемстотин литри злато.

Българите пък, като видели злощастното на Телесий, въстанали, убили го и поставили за свой господар едного от своите първенци, комуто името било Сабин². Този, щом получил властта, отпразил при императора пратеници, чрез които най-настойчиво молил за мир. На българите обаче не се поправила тази постыжка. Възбудени от това, те силно се противопоставили, понеже мислили, че ще бъдат веднага поробени от ромеите. Сабин се уплашил от тях и избягал при императора. А императорът изпратил [в България] няколко лековъоръжени мъже. Те намерили жените и роднините им, които се били скрили, и ги довели при Сабин. Между това българите се разкаjali и сами изпроводици при императора пратеници, да молят за мир. А той не приел, но веднага излязъл на поход срещу тях. Те пък укрепили мъчнопроходните места на своята планина и техният господар, след като взел честна дума от императора, се явил при него с първенците си. Той ги приел в присъствието на Сабин, укорил ги за безредното и омразата, която проявили спрямо Сабин, и се съгласил да склопи мир с тях.

Това станало през първия индикт.

В третия индикт Константин нахлул в България, понеже българите свалили от властта поставения от Сабина техен вожда на име Умар³ и провъзгласили за вожда Токту⁴, мъж българин, брат на Баяна. Оня от българите, които избра-

¹ Отделните демн са били обединени в партии (факции). В Цариград, а и в други големи градове на империята, е имало четири таква парти: сини (синети), зелени (грассини), бели (белети) и червени (руссини). Срв. тук стр. 77, бел. 4. ² Сабин, български хан (764—766). Срв. тук стр. 271, бел. 5. ³ Умар, български хан (766). ⁴ Токту, български хан (766—767).

γάδες ἐν ταῖς θύλας τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἰστροῦ ἀποάγοντο, οὗκ ὀλίγοι δὲ αὐτῶν κατωστρέφονται, μεῖζ' ἢ καὶ ὁ Τύκος ἅμα τῷ ἀδελφῷ Βασιλῷ ἀνατρέφεται καὶ τρεῖς, ἄλλος δὲ πρὸς ἄρχον αὐτῶν, ὃν ὀνομάζουσι Κωμπιγάνον, ἐν Βάρη (προσφυγῶν) ὥς ἐδόξα προστρέσθαι ἐκ τῶν ἰδίων δοῦλων ἀνελθεῖν. τότε δὲ καὶ Βουλγαρίας ὑπὸ Ῥωμαίων πιεσθῆναι ὥς πλεῖστα χωρία γέγονε καὶ δούλοιεν. (pp. 70, 25—71, 8)

17. Classis Romana naufragio afflictu est

Τῷ δὲ αὐτῷ ἔτι ἐπιστρατεύει Κομνηνῆτος κατὰ Βουλγάρων καὶ παραίνεταί οἱ ἐν περὶ λαῷ ἐγγέστατα τῆς Βουλγαρίας γῆς καὶ σκηνοῦνται παρὰ τὴν λεγομένην Ἐμβολίην Βεργάριον, πλῆθμον δὲ ἑξαπλῆος συντελοῦν περὶ τὰ δισχίλια καὶ ἑκατόντα ἀνδρῶν, ναυτῶν δὲ πλῆθος καὶ στρατιωτῶν ἐν τε τῶν πλεονούν στρατηγίδων καὶ ἑτέρων χάριν ἐμβολῶν ἐν αὐτοῖς ἀπένειλεν, ὥστε συμμεγείσθαι περὶ τε Μεσημῆριον καὶ Ἀγγιῶν τὰ πολλοῖσιν καὶ προσπελάσθαι Βουλγάρους. ἐντέθεν οὖν περιμεταστῆντες οἱ Βούλγαροι τότε, ἐν ἑσπέρῳ καὶ πλῆθμον θεασάμενοι πλῆθος, εἰς συνθήκας τῷ βασιλεῖ ἐτρέποντο. ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθμον πρὸς ταῖς ἀκταῖς τῆς ἐκείνῃ θαλάσσης καθωρμήετο (ἄλλωμος γάρ ὁ τόπος καὶ τοῖς πλέουσι δυσφορήτατος), πνεῦμα βλαίων καὶ σκληρὸν κατ' αὐτοὺς πνεῦμα (βορρᾶς δ' ἦν ἄνεμος) τὰς τε ναῦς πρὸς ταῖς ἀκταῖς περὰ ῥέως συνήγαγε καὶ πλῆθος τῶν ἐπισπένοντων οὐκ ὀλίγα τῷ ῥοθῷ κατεσπέντην. ἐν τοῦτοις ἄνθρωποι θορυβήθησαν τὸν βασιλεῖ μελεῖσθαι τοῖς ἀρχαῖς δικαίους περιβελῶν τὴν θάλασσαν, ὥς ἀνελθεῖν τῶν ἀποσπένοντων τὰ σώματα καὶ τῇ γῇ παραδίδουσι, οὕτω τε πρὸς τὰ βασιλεῖα ἐκοσμήθησαν. (p. 73, 10—29)

18. Constantinus Copronymus Romanos captos a Slavīs redimit

Κωνσταντῖνος δὲ τοῖς τῶν Σκλαβηνῶν ἀποσπένοντες καὶ ἀνακαλεῖται τοὺς ἐν πλείονος χρόνῳ παρ' αὐτοῖς αἰχμαλωτισθέντας Χριστιανοὺς ἀπὸ τε Ἰμβρου καὶ Τενέδου καὶ Σαμοθράκης τῶν νήσων, σκληροῖς ἡματίαις τοῖσιν αἰμαρῶμενος, τὸν ἀρχὸν ὄντας ἄχρι δισχίλιον καὶ πεντακοσίον, καὶ πρὸς ταῖς ταῖς ἀρχαῖς καὶ μικρὰ φιλοτιμηρόμενος ἀπέπεμψε πορεύεσθαι οὐ ἐν βούλοισι ἑαυτοῦ. (p. 76, 22—29)

¹ Кампаган—хан Паган. ² През 765 г. Срв. Златарски, История, I, I, 216—217. ³ Сирен Константин V Копроним ⁴ Това събитие се отнася към 768 г. Вж. Златарски, История, I, I, стр. 224—225.

гали, се оттеглили в горите при река Дунав, а немалко били убити. Между тях загинал и Токту заедно с братя си Баян, както и други. А друг един техен вожд, наричан Кампаган¹, избягал във Варна и изглеждало, че бил се спасил, но бил убит от собствените си роби. Тогава именно и доста много селища от България били опожарени и съвсем съсипе ни от ромеите.

17. Византийската флота претърпява коработушение

През същата година² Константин³ се отправил на поход срещу българите и дошъл с придружаващата го войска съвсем близо до земята на българите и се разположил на стан при така наречения проход Веретава. Той въоръжил флота, достигал до около две хиляди и шестотин кораба, качил на тях моряци и войници от морските военни области и от други места, изпратил ги да дойдат около градовете Месемврия и Анхиало и да се приближат до българите. Тогава българите, слисани от това, че видели множество конници и кораби, обърнали се към императора, за да съплат мир. Но когато флотата се устремила към бреговете на тамошното море (мястото е без пристанище и извънредно трудно за плаване), силен и суров вятър задухал срещу нея (вятърът бил северен), тласнал корабите към бреговете, разбил ги и немалък брой от плуващите се удавили във вълните. Поради това императорът много се смутил и заповядал на военачалниците да хвърлят мрежи навъколо в морето, за да извадят телата на удавените и да ги заровят в земята. И тъй той се завърнал в дворците.

18. Константин V откупува византийците, пленени от славяните

Константин проводил пратеници при князете на славяните и поискал християните, които те отдавна били пленили от островите Имброс, Тенедос и Самотраки, на брой до две хиляди и петстотин, откупил ги срещу копирени дрехи, довел ги при себе си и след като ги почел малко, изпратил ги да отидат кой къде то пожелае⁴.

B. CHRONOLOGIA

B. ХРОНОЛОГИЯ

1. *Nicephorus in Bulgaria interficitur*1. *Никифор загива в България*

Nicephorus ἔτη θ' μῆνας θ': λογάγη ἐν Βουλγαρίᾳ. (p. 101, 1—2)

Никифор управлявал осем години и девет месеца. Той бил убит в България.

2. *De Demophilo Berrhoeae episcopo*2. *Демофил — епископ на Бероя*

Demophilus ἀρχιεπίσκοπος, πρόεδρος Βεροίας τῆς - Βουλγαρίας ἔτη ιδ' μῆνας ε'. (p. 115, 14—16)

Демофил — арианинът, по-рано [епископ] в Бероя Тракийска, [бил патриарх] единадесет години и пет месеца¹.

¹ Демофил — цариградски патриарх (369—379).

XXIV. ЖИТИЕ НА МАКСИМ ИЗПОВЕДНИК

Максим Изповедник (580—662) бил секретар на император Ираклий, а след това станал монах и се отличил като непреклонен борец срещу монотелизма. Той се обявил срещу т. нар. „Типос“ (верски едикт) на император Констанс II и затова бил заточен в гр. Виза, в Източна Тракия, а след това — в Лазика, където загинал мъченически. Максим Изповедник бил един от най-известните теолози на своето време и оставил редица съчинения с богословско съдържание.

Житието на Максим е съставено, както изглежда, въз основа на няколко протокола (Acta) от процеса, който е бил възбуден срещу него. Тези документи са били използвани било цялостно, било в съкратен вид от четирите запазени редакции на житието.

Първата от тези редакции се датира приблизително от времето на VI вселеиски църковен събор (681 г.), когато православната църква започнала да чествува паметта на жертвите на монотелита Констанс II. Последната пък редакция на житието е отразена в един ръкопис от бившата Московска синодална библиотека. Съставителят на това житие е използвал както една от по-ранните редакции така и текста на Теофановата хроника, от което личи, че той ще да е писал през IX в.

Житието на Максим Изповедник дава данни за някои градове в Тракия като места, в които са били працани изгнаници на заточение. Тук ние даваме три откъса от един от документите по процеса, както и от самото житие. Тези откъси, макар и да имат приблизително еднакво съдържание, се допълват взаимно.

РЪКОПИСИ: Cod. Vatic. gr. 508 (XII—XIII s.). — Cod. Palat. gr. 245 (XII s.). — Cod. Vatic. gr. 511 (XI s.). — Cod. Mosqu. bibl. Synod. 391. — Cod. Vatic. gr. 453 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *Migne*, PGr, XC, col. 53—239. — *R. Devreesse*, La vie de S. Maxime le Confesseur et ses recensions, *Analecta Bollandiana*, XLVI (1928), pp. 4—49. Тук даваме две извадки от първата и една извадка от третата редакция.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 61—64. — *P. Peitz*, Martin I. und Maximus Confessor. Beiträge zur Geschichte des Monotheletenstreites in den Jahren 645—668, *Historisches Jahrbuch* XXXVIII (1917), pp. 213—236; 429—458. — *Ostrogorsky*, History, pp. 107—108.

VITA

MAXIMI CONFESSORIS

Maximus eiusque discipuli in Traciam relegantur

A. 30. Καὶ τῇ ἐξῆς ἑορθῇ ἐξηλθε Θεοδόσιος ὁ ἵππατος πρὸς τὸν προεξημένον ἀββᾶν Μάξιμον, καὶ ἀφείλε πάντα ὅσα εἶχεν, εἰπὼν αὐτῷ ἐκ προσοῦτον τοῦ βασιλέως: "Οὐ οὐκ ἠθέλησας τιμῇ, καὶ μακρινωθήσεται ἀπὸ σοῦ. Καὶ ἵπαγε ὅπου ξυγόν ἄξιον ἐκρίνας εἶναι, ἔχων τὸ κῆριμα τῶν μαθητῶν σου, τοῦ τε ἐν Μεσημβρίᾳ, καὶ τοῦ ἐν Περβέρους, τοῦ γενομένου νοταρίου τῆς μακαρίας ἡμῶν μάμης. — — — Καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ βῆθλεις ἵππατος Θεοδόσιος, παρέδωκεν αὐτὸν στρατιώταις, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως Σαλεμβρίας.

31. Καὶ ἔμειναν ἐκεῖ δύο ἡμέρας — — — καὶ ἔλθωσαν οἱ ἀφείλοντες ἀπαγαγεῖν αὐτὸν ἐν Περβέρους. Πλὴν οὐ θεῖα ἀγάπη νικώμενοι οἱ κληρικοί, ἐπέβησαν τὰ δύο μίλια, καὶ ἤλθον, καὶ ἠσπάζοντο αὐτὸν, καὶ ἠῤῥαυον αὐτῷ, καὶ χερσὶν ἰδίαις βαστάσαντες αὐτὸν, ἔθνησαν ἐπὶ τὸ κτήρος, καὶ ὑπέστρεψαν μετ' εὐρύνης εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, καὶ αὐτὸς ἀπηνέχθη ἐν Περβέρους, ἐν τῇ συνεχομένῃ αὐτὸν φρουρᾷ. (PGr, col. 167A—169B)

B. 26. Ἐπὶ τι πολὺ χρονίον, Βιζύῃ οὕτω καλούμενον, θάπτον ἀπαγόμενος ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τὸν μηθητὴν Ἀναστάσιον, εἰς τινὰ τόπον ἐκτόπως φαῦλον, καὶ τῆς Ῥωμανίαν ἀρχῆς ἔσχατον, μόνον ἀπενεγκάμενοι (Περβέρους οὕτω πως γλώσσει βαρβάρῳ ὁ τόπος ἀνόμασται) τὰ ἴσα δηλαδὴ καὶ τῷ αὐτοῦ δράσαντες συνώνυμῳ, τῷ τῆς Ῥώμης ἀποκρισιαρῷ φημί. (PGr, col. 96C).

C. Μαθὼν τοίνυν ὁ βασιλεὺς τὴν τε τοῦ σκελλαρίου πρὸς τὸν ἅγιον διανοητικὴν διάλεξιν καὶ τοῦ θαυμαστοῦ ἀνδρὸς τὴν πρὸς σκελλαρίου ἀκαταγώνιστον ἐν λόγοις ἀντίθεσιν καὶ ὡς μετὰ τῆς ἡττῆς πλείστην δοξὴν τῷ σκελλαρίῳ καὶ τὴν ἀσχύνην εἰσήνεγκε, μετ' ὁρ-

ЖИТИЕ

НА МАКСИМИ ИЗПОВЕДНИК

Максим и учениците му заточени в Тракия

A¹. 30. На другия ден сутринта консулт Теодосий излязъл при споменатия игумен Максим и му отиел всичко, което имал, казвайки му от името на императора:² „Понеже не пожела почести, те ще ти бъдат отнети. Върви, където сам си решил, че е достойно да отидеш³, като нмаш присъдата, която са получили учениците ти — единият в Месемврия, а другият, който беше секретар на нашата покойна баба, — в Первер⁴. — — — И казаният консул Теодосий го взел и го предал на войниците, които го завели до Селмврия.

31. Там останали два дена. — — — докато дошли онези, които трябвало да го отведат в Первер. Обаче клириците, подчинявайки се на божия милосърдие, изменили пешком двете мили, дошли [при него], прегърнали го и му се помолили. Те го качили на коня със собствениите си ръце и се върнали с мир по местата си, а той бил отведен в Первер, в затвора, където бил хвърлен⁵.

B⁶. 26. Те⁷ го отвели бързо в едно градче, наречено Виза. В същото време отвели и ученика му Анастасий сам в едно селище, извънредно лошо, накрая на ромейската държава (това селище на варварски език се нарича Первер) По същия начин постъпили и с неговия едноименник, именно апокрисиария на римския [папа].

C⁸. Императорът, като научил за прегрубия разговор на сакелария⁹ със светеца и за неопровержимия отговор на дивния мъж към сакелария, а също как, освен че сразил сакелария, но го и по-

¹ Този откъс е взет от един от протоколите по процеса на Максим. Това е т. нар. „Спор във Виза“. Автор на този документ е Максимовият ученик Анастасий. ² Т. е. от името на император Константин II (641—668). ³ Това е втората присъда на Максим: той вече бил прекарал известно време във Виза като изгнаник, след което императорът отново направил опит да го привлече на своя страна. ⁴ Селището Первер не е отъждествено. В Епархийския списък от времето на Исаурийската династия то се среща като център на епископия, подчинена на одринския митрополит. Вж. тук стр. 193. ⁵ По-късно Максим бил отново заточен в Лазика. ⁶ Този откъс е взет от житието на Максим, издадено в PGr от F. Combefis (I редакция). ⁷ Т. е. хората на императора. ⁸ Този откъс от житието на Максим е предаден в изследването на Devreesse по Cod. Vatic. gr. 453 (III редакция). ⁹ Сакеларий или началник на т. нар. *секретариат* бил един вид инспектор на императорската канцелария. Вж. Ch. Diehl, Un haut fonctionnaire byzantin, Mélanges Jorga, Paris 1933, p. 226. Името на този сакеларий е непознато. Спорът бил верски.

γῆς αὐτοὺς εὐθὺς παραλέμλει ἐν φρουρᾷ κατὰ
τὴν Θράκην, τὸν μὲν ἅγιον ἐν πόλει Βιζύῃ,
τοὺς δὲ τοῦτον μαθητάς, τὸν μὲν εἰς Πέρβην,
τὸν δὲ εἰς Μεσέμβριαν. (Devreesse, p. 33)

срамил много, се ядосал и веднага ги
изпратил в затвор в Тракия: светеца —
във Виза, а учениците му — единия в
Первер, а другия — в Месемврия.

ПОКАЗАЛЕЦ — INDEX NOMINUM ET RERUM

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

гр. — град
имп. — император
кр. — крепост

обл. — област
р. — река
с. — село

Показалецът е съставен според българската азбука. Цифрите посочват страниците. Получените цифри означават, че на тази страница към думата има обяснителна бележка.

- Абдрахман, арабски военачалник 260
Абидос, гр. 103, 104, 200, 265, 297, 303
Абрт, гр. 194
Абтаат, с. 194
авари 10, 12, 14, 41, 42, 43, 45, 50, 56, 57, 58, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 77, 78, 113, 114, 119, 133, 159, 179, 180, 181, 280, 239, 241, 242, 243, 244, 246, 251, 252, 255, 257, 258, 259, 262, 273, 292, 293, 294, 295, 296
Августейон, площад 263
Авделя, халиф 269
Авдикала, лично име 222
Авраамий епископ 170
Авролева, връх 277
Авуमुслим, персийски военачалник 269
Агатий, писател 226
Агатон, писател 7, 182
Агригент, гр. 44
Агрикола, консул 71
Адамкласе, с. 194
Адола, монах 23
Адриан I, римски папа 201
Адриан, римски имп. 185
Адрианополи, гр. 185, 188, 189, 199—201, 202—204, 242, 256, 278, 288, 289.
Аеций, патриция 278, 282
Аеций, сенатор 73
Азия 50, 70, 105, 129, 161, 185, 258, 259, 273, 303
Азовско море 236, 261, 272
Авребол, с. 189
Акакия, арменин 229
Аквае, гр. 242
Акведукт, местност 287
Акис, гр. 242
Аконтизма, проход 265
Акрида, гр. 36
Акрокератиния, гр. 192
Аксипол, гр. 194
Аларих, готски племенен вожд 29, 30, 73, 230
Алатар, военачалник 36, 37
Албания 32, 159, 189
Албин, консул 72
Александрия, гр. 22, 144, 189, 228
Александър Македонски 192
Александър Север, римски имп. 27
Александър, епископ 236
Алмалий, с. 285
Алмирис, гр. 194
Аликий, консул 72
Алнтаг, планина 299
Амантия, селище 192
Амидя, гр. 233
Анфиопол, гр. 187, 192, 200
Анагаст, военачалник 31, 72
Анаплас, селище 89
Анартискиъл, военачалник 72
Анастасиева стена, вж. Дълга стена 295
Анастасия, епископ 202—204
Анастасия, лично име 292, 307
Анастасий Библиотекар 6, 87, 88, 227, 237, 255, 261
Анастасий I, византийски имп. 7, 33, 34, 36, 44, 74, 176, 182, 233—235, 269, 300
Анастасиопол, гр. 188, 192, 203—205, 241
Анатолки, тема 278, 282
Андрей, епископ 200
Ангелскиъ, баща на Анагаст 31
Анкона, гр. 21, 262
Антемий, римски имп. 31,
Антемий, консул 88
анти, славянско племе 256
Антохия, гр. 52, 71, 86, 176, 185, 189
Анхизало, гр. 187, 188, 189, 191, 239, 242, 245, 267, 271, 278, 276, 284, 293, 303, 305
Апамея, гр. 170, 260
Апер, префект 70
Апнария, гр. 189, 194, 196, 244
Ароллония, гр. 188, 191
Аполониада, гр. 267
Бжери, история селяни 211
Аурь, гр. 187, 189
Апсикал, гот 34
Апсмар, виз. имп. 224, 267, 298
Апснх, аварски вожд 256
араби 144, 173, 174, 198, 207, 266, 268, 269, 274, 276, 297
Аражос, селище 191
Арбогаст, военачалник 29
Ардабурий консул 72
Ардаяст, военачалник 242, 246, 247
Ареобинд, военачалник 283
Аретуса, гр. 170
Ариадна, византийска императрица 176, 232
Аризисво, ерес 177
Аримини, гр. 177
Аристид, отшелник 180

- Аристид, архиепископ 181
 Аристотел, древногръцки философ 206
 Аркадий, епископ 85
 Аркадий, изт.-римски имп. 29, 30, 185, 191, 230
 Армадиопол, гр. 189, 201, 203—206, 230, 240, 275
 Арнат, военачалник 74
 Армацион, византийски протектор 254
 Армениак, тема 280, 287
 Армения 280
 Армения, с. 191, 195
 арменци 269
 Арнутий, с. 77
 Артава, р. 271, 303
 Артемий, епа. имп. 269, 300, 301
 Артоски язовир 129
 ассирийци 41
 Аспар, ван 73, 231, 232
 Аспарух, български хан 11, 15, 169, 262, 295
 Аталарих, лично име 293
 Атанарих, вестготски крал 177
 Атанасий, александрийски патриарх 75, 288
 Атанасий, патриарх 49, 79, 81, 291
 Атед, р. 261
 Атенандя, византийска императрица 71
 Атика, оба 58
 Атила, хунски вожд 72, 73, 231
 атигини, секта 284
 Атира, гр. 34
 Атрад, селище 198
 аул 272, 282, 286
 Африка 166
 Ахаз, библейски цар 178, 261
 Ахелю 273
 Ахен, оба 117, 129, 180
- Баблиски, гр. 193
 багаули, вестготски 272
 Бадуарих, стратег 236, 237
 Бакължик, връх 198
 Балкански полуостров 7, 8, 9, 68, 87, 197
 Балкѝзката, вж. Кизик 286
 Балатиния, пристанище 32
 Балчик, гр. 195
 Бяна, с. 191
 Бяпени, селище 194
 Басос, легат 20, 21
 Батбаян, български хан 29, 262, 263, 304
 Баян, аварски хан 44
 Баян, брат на Тенту 305
 Беагия 73
 Белград 78, 230
 Беляв, гр. 252
 Беотия, оба 58
 Бер, гр. 129
 Bergrife, вж. Аркадиопол 185
 берзанти, славянско племе 13, 274, 278
 Берон, гр. 159, 187, 189, 191, 228, 276, 284
 Бессарабия 262
 беси, тракийско племе 233
 Бистрица, р. 129
 Битолско поле 160
 Битоля, гр. 129, 191, 192, 274
 Бледа, брат на Атила 72
 Боарикс, хунски предводител 235
 боил, прабългарска титла 274
 Бонония, гр. 198, 242
 Бонос, военачалник 45, 46, 53, 62, 79, 172, 256, 259, 293, 294
 Босфор, гр. 286
- Босфор 32, 42, 157, 266, 268, 280, 293, 297, 300
 Бриарий, митическо лице 44
 Брмине, с. 251
 Бруса, гр. 176
 бубоническа чума 254
 Буджак, местност 262
 Бузас, военачалник 244
 Булгарик, лично име 25
 Булгарофигон, вж. Бабьески 193, 202—205
 Булгурлу, планина 299
 Бунархисар, селище 191
 Бургаски бани, вж. Адаме 242
 Бурсундаг, планина 176
 Буюн Караширан, селище 187, 188, 189
 Буюнчекмедже, вж. Атира 221
 българини 7, 10, 11, 13, 16, 24, 32, 56, 57, 59, 86, 133, 135, 136, 169, 173, 174, 182, 198, 206, 207, 233, 234, 237, 238, 250, 252, 259, 263, 265, 267, 259, 269, 270, 271, 273—279, 281, 284, 286—289, 290, 296, 298—305
 България 170, 223, 224, 263, 265, 266, 270—275, 277, 281, 283, 285, 287, 304, 305
- Вакх, претектор 239
 Валамер, готски вожд 31, 32, 232
 Валах, хунски вожд 235
 Валент, изт.-римски имп. 178, 179, 229
 Валентиниан I, зап.-римски имп. 229
 Валентиниан III, зап.-римски имп. 72, 73
 Валкис, кр. 252
 вандала, племе 230
 Варасвакур, лично име 298
 Варвизия, легендарна личност 69
 Варва, р. 81, 293, 294
 Варда, патриарх 277
 Вардан, военачалник 278
 Варданний Анемас, военачалник 278
 Варна, гр. 25, 36, 185, 194, 229, 263, 274, 296, 305
 Василий, консул 75
 Василея, военачалник 74, 176, 231
 ваянети, славянско племе 13, 129
 Вейя, хунски вожд 231
 Велерия, гр. 34, 74
 велерезити, славянско племе 13, 129, 150, 152, 154, 186
 Велес, гр. 129, 274
 Велизарий, военачалник 225, 237, 240
 Велика България 261, 295
 Велушина, с. 191
 Венаций, консул 74
 Верегана, проход 264, 270, 305
 верзанти, славянско пл. 129
 Веранлия, родим из хазарите 262
 Верантия, оба 274, 278
 Верика, византийска императрица 29, 176, 231
 Верона, гр. 28
 Верон, гр. 28
 Версиникия, гр. 274, 288
 Весленд, библейско лице 143
 Ветранмон, военачалник 71
 Vin Egnatia 32
 Виза, гр. 185, 190, 199, 201, 202, 204, 229, 307—308
 Византий, прислужник на Никифор I 281
 Византия, гр. 27, 69, 101, 291, 292, 293, 299, 300, 303, 304
 Византия 5, 11, 12, 15, 57, 59, 79, 89, 129, 207, 208, 223, 230, 239, 251, 260, 267, 270, 272, 285
 Визис, тракийски цар 69
 вичирий, управител на диоцез 71, 181

- Викторин, консул 70
 Винициум, гр. 255
 Вит, р. 134, 159
 Виталиан, архидякон 234
 235
 Виталия, воспитатель 8, 11, 34, 35—39, 233—
 Витиния, обл. 32, 200, 203, 204, 267, 299, 303
 Владислав Граматик, писатель 88
 Влахерия, квартал в Цариград 50, 65, 77, 78,
 80, 145, 172—174, 267, 289, 294
 Волан, гр. 190
 Волно, с. 34
 Войник, с. 196
 Вокиа, прабългарски род 270
 Волае, озеро 192
 Волга, вк. Ател 261
 Волерон, тема 189
 Волос, гр. 195
 Волоски залив 150
 Волюзия, римски нецар 26
 Врисис, вк. Бунарджисар 191
 Вулкс, селище 192
 Вулфия, голям епископ 229
 Втора Мизия, провинция 185
 Втора Сирия, провинция 170
 Втора Тесалия, провинция 189, 195
- Гайна, военачальник 29, 30
 Гал, римски имп. 28
 Галатя, квартал в Цариград 174
 Галатий, префектор 201
 Галатия, провинция 228
 Галац, гр. 262
 Галиполи, гр. 187, 191
 Галиполски полуостров 185, 231
 Галия 31, 73, 230
 Гарнава, гр. 193
 Гастрия, манастир 68
 Гедеон, библейско лице 46
 Гезий, управител на префектура 71, 72
 Генадий, патриарх 177
 Гензерих, вандалски крал 261
 Генцов, военачальник 247, 250
 Георги, армянски 228
 Георги, военачальник 300
 Георги, епископ 199, 202, 203
 Георги Кедрия, писател 26, 227
 Георги Монах, писател 26
 Георги, патриций 49, 51
 Георги Пизидийски, писател 5, 10, 56,
 57, 64, 171, 226, 239
 Георги Синкел, писател 6, 226
 гелиди, племе 42, 44, 72, 230, 255, 259
 Герман, цариградски патриарх 285, 287
 Германияния, гр. 268
 германци 27
 Германия 73, 237
 Гермс, гр. 134
 Гета, военачальник 37
 Гиген, с. 70
 Гиеси, лично име 238
 Гигилис, с. 299
 Гисонс, хунски вожд 235
 Гог, библейско име 55
 Гогия, хунски вожд 235, 238
 Голнат, библейско лице 187
 Голитико, селище 189
 Голубад, гр. 251
 Голямото куче, съюзение 281
 Гомфи, селище 195
 Горичево, с. 191
- Горно Ябълково, с. 285
 готв 11, 27, 28, 30, 31, 32, 34, 73, 89, 178, 189,
 229, 230, 233
 Готия, епархия 189, 194
 Гоце Делчев, гр. 187
 Градиза, вк. Булис 191
 Градния, имп. 230
 Григория, дякон 88
 Григория, епископ 200, 201, 203, 205
 Григория Палама, солунски митрополит 88
 Григория, префектор 202, 203
 Грод, хунски вожд 236
 Гръцка Македония 189
 гръцки огън 287
 Гудун, военачальник 252, 256, 257
 Гюнюрджина, гр. 32, 185, 189
 Гърция 60, 114, 129
- Давид, библейско лице 45, 137, 181
 Давид, отшелник 28
 Давид Солунски, архиепископ 5, 14, 180
 Дагалайф, гот 233
 Даний, мъченик 5, 17—21
 Дакия, обл. 134, 230
 Далмация, трибул 236
 Далмация 252
 Дамас, римски папа 75
 Дамаскии Стулит, писател 88
 Даматрис, местност 299
 Даниил, библейско лице 153
 Даонисов, селище 191, 203, 204
 Дарданели 157
 Дардания, провинция 34, 74, 134, 158, 200
 Дафнуся, кр. 302
 Дебелт, с. 193, 202, 203, 205, 284, 287
 Девиенско озеро 263
 Декастером, селище 196
 Декатия, местност 240
 Делев, гр. 192
 Демофия, армянски 229
 Дервишка могила 277
 Деркос, гр. 44, 190, 201—205
 Деркос, озеро 268
 Деций, римски имп. 26
 Диана, богиня 60
 Диварбекир, вк. Амкла 233
 двери, вид кораби 294
 деми, парти 77, 242, 304
 Димитриад, гр. 150, 166, 195
 Димитрий, чудотворец, покровител на гр. Со-
 лун, 87—89, 91—93, 95, 96, 103—113, 115, 118,
 121, 124, 126, 127, 128, 131, 132—134, 136, 137,
 140, 141, 142
 Димитрия Хризолор, писател 88
 димоти, парти 177, 304
 Димотика, гр. 188, 193
 Диклетиян, римски имп. 18, 21, 278
 Диклитиянопол, гр. 187, 191, 195, 196
 Диомедов сбор, селище 32
 Дионисий, монах 88
 Дионисопол, гр. 195, 239
 Диос, селище 185
 Диоспол, гр. 196, 236
 диосез 71
 Дирахиум, гр. 32, 176, 189, 192, 200, 203, 204
 Дисмениана, дъщеря на византийски имп.
 Фока 40
 Диепър, р. 261, 262, 272, 295
 Добрич, гр. 34
 Добруджа 14, 34, 37, 159
 Долки Хисарлък, селище 187

- Долно Ябълково, с. 285
доместик на екскувита 282
Доминик, патриарх на Антиохия 85, 86
Домнус, римски папа 198
Дон, р. 261
Дорос, гр. 189, 194
Доростол, гр. 17, 18, 21, 71, 188, 194, 229, 242, 246
Доротей, архиепископ 180
Доротей, епископ 228
Драгомир, български вратеник 285
драгуניתа, саваянско име 18, 129, 150
Драма, гр. 176, 189, 284
Драч, гр. 32, 189, 192
Драчка област 202
Дривапара, гр. **вж.** Буюк Кариядерен 187, 201, 204, 205, 245, 246, 253, 254
Дрин, р. 159
Дрипи, местност 239
дромон, вид кораб 145
друнгари, началник на част от императорската гвардия 263
Дръстър, **вж.** Доростол 21
Дунав, р. 11, 57, 66, 70, 72, 73, 75, 78, 92, 134, 159, 160, 169, 181, 194, 227, 230, 238, 240, 247, 251, 256, 262, 263, 272, 274, 301, 308
Дуросторум, **вж.** Доростол 73
Дългата стена, укрепление 44, 55, 74, 77, 78, 189, 239, 240, 242, 243, 253, 258, 270, 292, 301

Евагрий, патриарх 229
Евбея, остров 58, 191
Евгений Флавий, **имп.** 29, 30, 104
Евдокия, императрица 61
Евдоксий, армянин 229
Евдоксипол, гр. 192
Евдоксия, византийска императрица 192
Евдомон, преграждане на Цариград 40, 176, 244, 275, 293
Евксински Понт 87, 38, 261, 302, 303
Евматий, техник 279
Евманий, писател 26
еврен 132, 261, 266
Еврия, проток 58
Европа, провинция 25, 50, 59, 60, 185—188, 190, 191, 199, 222, 241, 244, 245, 253, 258, 259
Евсевий, армянин 228
Евсевий, епископ 68, 118
Евсевий, консул 177
Евсевий, писател 178
Евсигний, византийски военачалник 37
Евстатий, консул 71, 177
Евстатий, солунски митрополит 88
Евстратий, епископ 203, 205
Евтимий, епископ 203, 205
Евтимий, патриарх 241
Евтропий, лет на **имп.** Ираклий 293
Евфимия, императрица 177, 223
Евхантия, селище 280
Егейско море 129, 166
Египет 22, 25, 66, 159, 173, 207
Егисос, гр. 194
Едери, военачалник 239
Едеса, гр. **вж.** Воден 191, 200
Едирне-капу, укрепление 267
единодръвки 66, 81, 150, 172, 173
Ежено, с. 195
Езеким, юдейски цар 148
Епон, гр. 191
ексцелстор, длъжност 89
екскувита, гвардия 246, 253, 282
Елада 29, 32, 33, 71, 72, 89, 107, 162, 230, 235, 270, 273, 276, 278
Елбасан, гр. 192
Елена, майка на Константин Велики 38
Елпидий, патриций 242
Емилиан, епископ 204
Емилиан, мъченик 71, 229
Емилиан, управител на провинция 28
Енодий, епископ 234
Енос, гр. 187, 190
Еол, митическо лице 48
Епидамон, гр. 192
Епир, обл. 107, 129
Епифаний, архиепископ 68, 185
Епифания, майка на **имп.** Ираклий 61
Ереган, селище 189
Ерусалим, гр. 22, 43, 51, 114, 185, 189
Ескишехир, гр. 176
Етнокия 173
етиопци 114
Ехинос, селище 195

Железни врата 256

Заберган, кутригурски вожд 11, 40
Загория, обл. 224
Залдава, гр. 34, 195
Залдава, **вж.** Залдава 242, 243
Запорожен, селище 194
Зарай, етноска цар 114
Зевкил, баня 69, 70
Зевс, древногръцки бог 48
Зекелеспа, кр. 150, 196
Зенов, византийски **имп.** 11, 31—33, 74, 17, 230, 232, 233
Зихиня, обл. 272
Златен рог 32, 50, 52, 81, 83, 174, 177
Златна врата 77, 80, 259, 268, 271, 277, 289, 300
Золвон, хунски вожд 34
Зосим, писател 26, 27, 29

Иверийски врати, проход 281
Ивузир Гливан, хазарски хаган 224
Изворите, местност край Цариград 47, 172
Изд, арабски издател 260
Издор, епископ 200
Източна римска империя 57
Източна Тракия 199, 306
иконоборци 284
Илиавия, р. 251
Илирик, диецез 188, 195
Илирик, обл. 29, 30, 33, 34, 71, 72, 75, 89, 92, 93, 96, 104—108, 110, 114, 129, 158, 179, 184, 185, 189, 195, 205, 229, 233, 235, 237, 238, 242
Илирик, скарпия 202
Илия, военачалник 298
Илуз, военачалник 232, 233
Илуз, консул 32, 33, 74
Имброс, остров 305
Индия 178
Инеджик, **вж.** Адри 187
Ипата, селище 195
Ипаций, военачалник 34, 36, 37, 233, 234
Ипсада, селище 187, 189
Ираклий, византийски **имп.** 9, 10, 41—45, 48, 56—58, 61, 66, 68, 76—78, 102, 104, 171, 184, 194, 205, 224, 243, 257—259, 264, 287, 273, 291—293, 298, 306

- Ираклий, брат на Константин IV 198
 Ирина, визант. императрица 200—204, 276, 278, 282
 Ирина, визант. принцеса 276
 Иринупол, гр. 276
 Исаврийци, племе 33, 176
 Исаврия, обл. 74, 252, 264
 Исая, патриарх 300
 Исая, манах 178
 Ислам, гр. 262
 Исая, епископ 236
 Испания 173, 272
 Истемелиман, пристанище 32
 Истрас, гр. 195
 Истар, р. вж. Дунав, 40, 57, 66, 246, 249, 251, 254—257, 260, 262, 295, 296, 298
 Италия 21, 29, 32, 71, 174, 233
- Йован Антиохийски, писател 5, 8, 11, 26, 27
 Йован Аплакс, военначалник 288
 Йован, архиепископ 11, 12, 87, 88, 128, 135, 140
 Йован Валериян, военначалник 38
 Йован Вандалят, военначалник 72
 Йован Дамаскин, писател 85
 Йован Диакриномен, писател 178
 Йован, епископ 102, 198—205
 Йован Епифанийски, писател 226
 Йован Зоинара, писател 227
 Йован Кирт, военначалник 34, 176
 Йован, консул 236
 Йован Малак, писател 26, 34, 68, 237
 Йован Смит, военначалник 38, 34, 176, 232, 233, 236
 Йован Ставракия писател 88
 Йован Схоластик, патриарх 241
 Йордан, р. 42
- Сabile, старомкедонска колония 187
 Кавад, персийски цар 285
 Кавала, гр. 176, 190, 192, 265, 284
 Кавказ 38, 259, 261, 272
 Кадни мост, с. 34
 Кадъкьой, с. 42, 194
 Кайзер, гр. 258
 Каладий, епископ 176
 Калатис, гр. 195
 Каленикра, нос 88
 Калки, селище 192
 Калипол, вж. Галиполи 187, 191, 200, 201, 203—205, 231
 Калист, патриарх 221, 222
 Кам, р. 261
 Кампаган, вж. Паган 305
 Камчия, р. 272
 Кападокия, обл. 206, 207, 258, 287
 Капидава, гр. 194
 Капитолий, винария 229
 Каранасуф, селище 195
 Кар-ширан, вж. Дриантара 201, 240
 Кардам, български хан 276, 277
 Кардия, гр. 30
 Карни, консул 70
 Каршадт, гр. 252
 Картаген, гр. 261
 Каст, военначалник 242, 243, 244
 Кастра, селище 192
 Катерини, селище 192
 квестор, длъжностно лице 291
 Келарик, пристанище в Солун 180
 Келерин, военначалник 85
 Кели, селище 191
 Керанисийско поле 160, 195
 Кератий, монета 76, 99+ 7, 17
 Кермисен, гр. вж. Алри 187, 190
 Керса, нинфа 69
 Керч, полуостров 261
 Керченски пролив 261
 кесар, титла 224
 Кесария, гр. 195, 258
 Киверноти, морска тема 224
 Кизик, гр. 296
 Кила, селище 187, 191, 203, 204
 Киликия, обл. 88, 105, 205, 237
 Килихбахар, селище, вж. Кила 187
 Кимерийски Босфор, вж. Керч 261
 Кинигий, място за състезания в Парира 296
 Кипер, селище 192
 Киприян, епископ 166, 167
 Кипсела, вж. Ипсала 187, 190, 201, 203—205
 Кипър, остров 22, 74
 Кирван, епископ 201, 204, 205
 Кирван, патриархалски патриарх 40
 Кирид, военначалник 25, 36, 38, 234
 Кирсес, гр. 194
 Кятрос, вж. Катерини 192
 Климент, епископ 88
 Клапас, пристанище в Солун 130
 Козма, квестор 291, 292
 Колхид, обл. 239
 Коменциол, военначалник 39, 75, 76, 242, 246, 253—256
 комеркиари, длъжност 49, 81
 комес, титла 73, 103
 комес на ескувитите 74, 241
 комес на офикиите, длъжност 199
 Конов, вж. Лъв III Исавър 268
 Констанс, епископ 202—204
 Констанс II, вж. имп. 144, 198, 228, 250, 251, 306
 Константин Акрополит, писател 88
 Константин Апамейски, сирйски свещеник 7, 11, 169
 Константин Армеполол, писател 88
 Константин Вагренородик, вж. имп. 134, 227
 Константин Бонла, лично име 278
 Константин Велики, вл.-римски имп. 38, 69, 70, 79, 176, 179, 192, 227
 Константин III, вж. имп. 41, 261
 Константин IV, вж. имп. 87, 198, 199, 263, 265, 295, 296
 Константин V Копроним, вж. имп. 15, 208, 221, 278, 279, 278, 284, 285, 288, 301, 303—305
 Константин VI, вж. имп. 200—204, 276, 282
 Константин, военначалник 35, 237, 238
 Константин, епископ 200, 203
 Константин, сич на имп. Ирмий 250, 294, 295
 Константин Манасий, писател 25
 Константин, патриарх 278
 Константинополь, гр. 30, 32, 35, 37, 39, 42, 51, 78—75, 159, 185, 172, 176, 179, 188, 189, 232, 234, 235, 244, 245, 247, 248, 250, 253, 256, 258, 264, 265, 269, 273
 Константиана, гр. 195
 Констанций II, вж. импер. 228, 219
 Констанция, вл.-римски имп. 71, 177
 Константинопол, селище 251, 256
 Констанция, вж. Константинопол 174

- Константин, кр. **231**
 Кордова, гр. **228**
 Кермесий, български хан **271, 285**
 костенурки, стенобитни машини **47, 54, 60**
 Костур, гр. **191**
 Котнейон, гр. **176**
 Котрат, прабългарски вожд **262, 295**
 котрати, племе **26, 295**
 Кренидес, гр. **284**
 Кримски полуостров **188**
 Крнопросопон, нос на Черно море **251**
 Кронос, древногръцки бог **18, 19**
 Крум, български хан **16, 279, 281—289**
 Крушево, гр. **129**
 Ксиролоф, хъм в Цариград **230**
 Кубан, р. **261, 272**
 кубикужарий, длъжност **239**
 Кубрат, български хан **26, 291, 294, 295**
 Кувер, прабългарски вожд **14, 158, 159, 160, 161, 163, 165**
 куропалат, титла **240**
 Куфис, р. вж. Кубан **261, 295**
 Кюбазн, възвишение край Цариград **32**
 Кюстенджа, гр. **185, 195, 252, 298**
 Кючуккемедже, селище **88**
- Лазика, обл. **239, 259, 306**
 Ламия, гр. **195**
 Лампсак, гр. **30**
 Лариса, гр. **188, 195**
 Ластений, пристанище на Босфора **32, 36**
 Латерак, консул **69**
 Лавиум, обл. в Италия **18**
 Лебелос, селище **196**
 Левката, местност **266**
 Леонид, епископ **203**
 Леонтий, виз. имп. **296**
 Леонтий, епископ **71, 232, 233**
 Леонтий, префект на Илiria **52**
 Леонтия, лично име **40**
 Лерия, гр. **190**
 Либерий, римски папа **228**
 либийци **114**
 Ливия, планина в Сирия **297**
 Ливия, **173**
 Лидия, **35**
 Лидия, селище **191**
 Ликаония, обл. **284**
 Ликус, р. **80**
 Литазомен, местност **22**
 Ликтопросопон, селище **196**
 Литосория, местност **274**
 Лихина, гр. **50, 191**
 Лициния, имп. **193, 228**
 Логара, вж. Акрокеравия **193**
 логотет на дрона, длъжност **270**
 Лонгария, планина **193**
 Лонги, лично име **33**
 лонгобарди, племе **230**
 Луминос, епископ **198**
 Лупикия, вж. Евфия **177**
 Люлебургас, вж. Аркадиопол **135, 189**
 Лъв, епископ **201, 203—205**
 Лъв I, византийски имп. **81, 50, 73, 74, 176, 179, 231, 232**
 Лъв III Ис пър, византийски имп. **144, 173, 206, 268, 269**
 Лъв V, византийски имп. **193, 226, 239**
 Лъв VI, византийски имп. **38, 187, 189**
 Лъв, военачалник, **280, 288**
 Лъв, епископ на Мадит **200**
 Лъв, епископ на Месемврия **200, 201**
- Лъв, епископ на Траянопол **200**
 Лъв, логотет на дрона **270**
 Лъв, патриций **270**
 Лъв, префект на Илiria **142**
 Лъджакъй, с. **185**
- Мавий, арабски вожд **260**
 Маврийя, виз. имп. **8, 12, 22, 39, 40, 43, 76, 102, 105, 114, 241, 243, 244, 246, 247, 248, 250, 251, 253—255, 257, 258**
 Мавър, прабългарски военачалник **14, 158, 161, 163, 164, 165**
 магистър, титла **79**
 magister militum **269**
 Магнезия, вж. Димитриада **150**
 Магненций, римски имп. **71**
 Магнус, консул **74**
 Мадит, гр. **201, 203, 204**
 Майдос, селище **200**
 Македония, патриарх **234**
 Македония, **12, 51, 93, 134, 188, 189, 190, 195, 230, 270, 278, 284, 288**
 Макрихор, вж. Едмон **40**
 Максенция, дух на Мизия **35**
 Максим Изповедник, царюмен деси **307, 308**
 Максимиан, римски имп. **18, 21, 87, 240**
 Максимин Галерия, римски имп. **90, 122**
 Максимин Херулия, римски имп. **18, 89**
 Максиминапол, вж. Гонюджина **32, 185, 189**
 Максимин Траянец, римски имп. **28**
 Мала Азия **22, 35, 59, 74, 105, 157, 200, 228, 234, 262, 263, 268, 278, 280, 291, 299**
 Малала, писател **226, 235, 236**
 Малатрия, селище **195**
 Мамал, епископ на Месемврия **200**
 Мангалия, гр. **195**
 Мангункаде, вж. Дорос **188, 194**
 Мануил, епископ **200, 201, 202, 203**
 Маргарит, епископ **200**
 Мариан, префект на Илiria **93, 94**
 Марица, р. **189, 189, 231, 238**
 Марк Аврелий Нумерия, римски имп. **70**
 Марк Евгений, писател **88**
 Маркед Анкирски, епископ **228**
 Маркед, военачалник **241**
 Маркел, кр. **186, 277, 281, 301**
 Маркиан, византийски имп. **73, 175, 179**
 Марония, селище **186, 190**
 Марс, планета **297**
 Мартин, военачалник **243**
 Мартин I, римски папа **197, 198**
 Мартина, лично име **61**
 Мартирий, византийски братеник при хукуте **37**
 Мартириум, църква в Цариград **30**
 Марцианопол, гр. **72, 185, 187, 189, 196, 229, 185, 194, 242, 243, 249**
 Махмудия, селище **194**
 Мелантияда, гр. **78**
 Мелитена, гр. **269, 801**
 Мелхиседек, епископ **200, 203, 205**
 Менандър Протектор, писател **57**
 Меоидско езеро **194, 236, 261, 295**
 Мерлян, селище **189**
 Месемврия, гр. **187, 191, 199, 201, 203, 204, 205, 263, 268, 271, 272, 275, 285—288, 296, 302, 305, 308, 309**
 Месинкалески, селище **189**
 Месопотамия **23, 180, 232, 269**
 Места, р. **159, 187, 189, 192, 270**
 Метре, селище **191**

- Мидас, фригийски цар **281**
 мидийци **59**
 Мидия, гр. **191**, **272**, **302**
 миз, племе **26**
 Мизия, обл. **242**, **252**, **253**
 Мизия, провинция **14**, **17**, **28**, **34**, **36**, **169**, **179**, **185**, **194**, **229**, **230**, **233**, **234**, **237**, **239**
 Миледи, местност в Тракия **285**
 милиарисий, монета **213**
 Минар Аяз, височина в Цариград **223**
 местоти, категория зависими селения **214**
 Митрополис, селище **195**
 Михаил I, виз. имп. **285**
 Михаил II Рангве, виз. имп. **283**, **284**
 Михаил Лаханодракон, военначалник **277**
 Михей, библейско лице **178**
 Мойсей, библейско лице **159**
 Монемазия, гр. **184**
 монотеизъм, ерес **307**
 монотелити, еретици **170**, **182**, **197**
 монофизитизъм, ерес **75**
 Моравя, р. **159**, **251**
 мортити, категория зависими селения **211**
 Мосчан, военначалник **33**
 Мохамед **260**
 Мощени, местност **34**
 Мраморно море **88**, **40**, **42**, **44**, **185**, **190**, **231**, **283**, **286**, **275**, **286**
 Муатерис, хунски предводител **236**
 Мундия, хунски вожд **231**
 Мундо, герц. византийски военначалник **236**
 Мусоклий, славянски вожд **247**
- Навузардан, библейско лице **51**
 Навуходоносор, асирийски цар **42**, **38**, **153**
 Наксос, гр. **237**
 Неапол, гр. вж. Кавала **191**
 Небул, военначалник **266**, **297**
 Неврокоп, гр. вж. Голце Делчев **187**, **189**
 Некрополи, местност **281**, **272**, **298**
 Неофит Екклест, писател **88**
 Нехор, селище **192**
 Несебър, вж. Месемерия **187**, **191**
 Нигрита, селище **66**, **154**, **192**
 Ниябис, гр. **269**
 Ника, въстание **40**
 Никазий Дякон, писател **88**
 Никейски събор **75**, **111**
 Никей, гр. **75**, **176**, **179**, **191**, **193**, **197**, **266**, **201**, **203**—**205**, **228**, **284**, **286**
 Никита, военначалник **277**, **278**, **281**, **300**
 Никита, епископ **88**, **201**
 Никита, цариградски патриарх **273**, **276**
 Никита Антракс, лично име **801**
 Никита Ксиданит, военначалник **209**
 Никифор, епископ **200**, **202**—**203**, **205**
 Никифор I, византийски имп. **278**—**284**, **286**
 Никифор, патриарх **5**, **6**, **15**, **16**, **226**, **262**, **265**, **269**, **279**, **281**
 Никифор Григора, писател **88**
 Никифор Калист, писател **175**
 Никифор Урад, военначалник **85**
 Николай Кавасила, солунски архиепископ **88**
 Никоидей, селище **194**
 Никоидийски залив **206**
 Никопол, гр. **187**, **189**, **200**, **207**, **203**
 Никополс, гр. **194**
 Никюл, с. **194**
 Нимфите, местност **239**
 Ниш, гр. **84**, **71**, **135**, **231**, **237**
 Нове, селище **33**, **188**, **196**, **250**, **251**, **256**
 Новиград **191**
- Нови Енир, провинция **32**, **189**, **192**
 номизма, монета **75**, **213**, **280**
 нумери, императорски войски **239**
- Оглас (Онглас), укр. **262**, **263**, **295**
 Одессос, вж. Варна **38**, **36**, **185**, **189**, **194**, **229**, **239**, **253**, **396**
 Одисопол, вж. Варна **229**, **234**, **236**
 Олозкър, остготски краля **32**, **233**
 одрин, тракийско племе **187**
 Одрин, вж. Адрианопола **185**, **189**, **230**, **283**, **286**, **287**
 Оливария, квартал в Цариград **223**
 Олефер, асирийски военначалник **42**, **55**
 Онегурия, кр. **194**
 онугури, племе **194**
 Опсинион, тема **285**, **274**, **278**, **284**, **297**
 оптимати, вид войска **274**
 опариум, част от византийското обличие **91**, **92**
 Орама, прабългарски племенен вожд **294**
 Ориент, префектура **187**
 Ормания, селище **283**
 Ормизд, римски папа **234**
 Оронт, р. **170**
 Орфанострофейон, сиропиталище **81**, **82**
 Орфански залив **144**
 остготи, племе **26**, **32**, **232**
 Островско езеро **191**
 Острос, комес **73**
 Охрид, вж. Лихнида **34**, **85**, **86**, **192**
- Павел, цариградски патриарх **225**
 павликани, еретици **284**
 Паган, български хан **271**, **272**, **305**
 Паладий, отшелник **7**, **22**
 Паладион, гр. **194**
 Палакостро, вж. Митрополис **195**
 Палестина **22**, **105**
 Пампрений, магистър **232**
 Памфил, гр. **198**
 Панизо, гр. **187**, **191**
 Панийон, вж. Панизо **187**, **203**—**205**, **232**
 Панкратий, астроном **277**
 Панония, провинция **31**, **70**, **71**, **134**, **158**, **159**, **230**, **262**, **295**
 Пантеяхион, местност **39**
 Пантикапейон, вж. Босфор **236**
 Палирия, кр. **232**
 Парнон, гр. **157**
 Парорин, обл. **265**
 Партикопол, гр. вж. Нигрита **192**
 Патрикий, военначалник **35**
 Патрикюл, комес **34**, **283**
 патриция, титла **49**, **79**, **291**, **294**
 Пауляния, гр. **134**
 Пезаро, гр. **252**
 Пела, гр. **192**
 Пелопонес **30**, **276**
 Пентапол **262**
 Песиния, вж. Панония **31**
 пеоии, гркийско племе **27**
 Пепаритос, остров **195**
 Перама, местност **174**
 Первер, селище **198**, **308**, **309**
 Перинт, гр. **28**, **78**, **231**, **246**
 Персей, митологически герой **67**
 перси **8**, **10**, **41**, **42**, **45**, **49**, **56**, **59**, **62**, **67**, **78**, **81**, **171**, **173**, **233**, **245**, **257**—**259**, **293**
 Персия **61**, **81**, **171**, **235**, **241**, **258**, **259**
 Петрион, квартал в Цариград **89**
 Петър, военначалник **248**, **249**, **250**, **251**, **256**, **257**, **279**

- Петър, епископ на Месемрия 199
 Петър, епископ на Созопол 199
 Пидия, гр. 192
 Пизидия, обл. 56
 Пиктос, селище 195
 Пир, патриарх 264
 Пирагаст, славянски вожд 251
 Платон, епископ 199
 Плиска, гр. 279
 Пловдив, гр. 74, 159, 185, 189, 196
 Плотин, солунски епископ 88
 Плотинопол, гр. 188, 193, 202—205
 Пльока, вж. Амазия 192
 Полина, вж. Аполония 192
 Полихроний, византийски протечник 37
 Полянновград, гр. 196
 Поморие, гр. 187, 189
 Помпеевopol, гр. 237
 Понтика, обл. 38
 Понтийско море 261—263, 301, 302
 Porcilaе, гр. вж. Максимизианол 185
 Постол, вж. Пела 192
 Прагове, вж. Железни врата 256
 Пребънд, славянски княз 14, 143—145
 Превалутзия, провинция 159
 Препозит, началник на кубикларите 239
 praefectus praetorio, длъжност 71, 72
 Прилеп, гр. 129, 274
 Прилепско поле, 160
 приносскиня, длъжност 280
 Приск, писател 26, 73, 226, 245, 246—249, 252, 253, 255, 256
 Проб, Марк Аврелий, римски имп. 70
 Провадийска река, 263
 Провадия, гр. 193
 Проват, кр. 193, 276, 284
 Проконес, остров 157
 проконсул, титла 28
 Прокопий, писател 8, 57, 188, 226, 242
 Пропонда, вж. Мраморно море 80
 Протей, древногръцко божество 48
 протоспатрий, титла 282
 Протогев, епископ 228
 Псевдо-Маврикий, писател 13, 243
 Псевдо-Симеон Логотет, писател 227
 Птерон, укр. 294
 Първа Армения, провинция 266, 297
 Първа Македония, провинция, 189, 192
 първобългарин 8, 10, 11, 26, 34, 42, 44, 87, 237
 Равдос, квартал в Цариград 69
 Равени, гр. 262
 Разград, гр. вж. Абрис 194
 Раннон, гр. 201
 Рапсан, библическо лице 148, 151
 Расова, селище 189
 Рациария, гр. 291, 242
 Редесто, гр. 187, 192, 201, 203—205
 Река Девня, с. 185, 189, 196
 Ренатах, гот 32, 33
 Рендаки, патриций 269
 Рендина, р. 265
 Ригиум, гр. 38, 198—204
 Рила, р. 200
 Рим, гр. 22, 26, 36, 73, 75, 90, 185, 189, 197, 198, 201, 230, 234, 235, 238
 Римини, гр. 262
 Римска империя 18, 33, 34
 Риндин, р. 144, 156
 ринджин, славянско пл. 146, 147, 151
 роби 215, 218
 Рог, вж. Златен рог 173, 260
 Родопа, провинция 159, 185, 187, 189, 193
 Родопи, пл. 159, 233
 Родос, остров 236
 Родосто, вж. Редесто 187
 Ромия, патриций 282
 Романя, вж. Византия 260, 266, 274
 Руа, хунски вожд 72
 Рурик, епископ 203, 205
 руги, племе 33
 Румбона, гр. 32
 Румъния 251
 Руфин, военначалник 29, 38, 90, 69, 236
 Ряхово, вж. Ахазия 189, 194
 Сабин, български хан 271, 272, 304
 Сабиния, управител на Илiria 33
 савири, хунско племе 235
 савромати, племе 89
 сагулати, славянско племе 13, 129, 146, 147, 151
 Сакар планина 277
 сакелария, длъжност 308
 Салван, военначалник 245
 Салмоней, митологическо лице 48
 Салсвия, гр. 194
 Салтоспурамиснос, селище 195
 Салтос Йовнос, селище 185
 Салусий, консул 71
 Самос, остров 22
 Самограти, остров 226, 305
 сангария, р. 303
 сандал, вид кораб 83
 сарацини, вж. араби 266, 260, 280, 297
 Сарварза, персийски военначалник 42, 49, 50, 62, 78, 81, 171, 172, 259, 280
 сармати, племе, 261, 295
 Сарматия 262
 Сароски залив 239
 сатри, гръцкото племе 233
 Сатуново, с. 189
 Сауд, аравийски военначалник 26
 Свидас, с. 223
 Свишов, гр. 188
 Севастопол, гр. 188, 196, 266, 297
 северн, славянско племе 264
 Сезострис, египетски фараон 248, 249
 Секувлин, патриций 34, 233, 234
 Селановци, с. 194
 Селевковол, гр. 260
 Селимрия, гр. 275, 308
 Сенахерим, асирийски цар 148
 Септмий Север, римски имп. 69
 Сер, гр. 192
 Сергий, военначалник 239
 Сергий, консул 71
 Сергий, патриарх 45, 46, 63, 171, 172, 259, 264, 294
 Серлика, гр. 75, 134, 135, 189, 196, 228, 252, 279
 Серес, вж. Сер 192
 Сест, гр. 231
 Сигина, хунски вожд 34
 Сигриана, селище 226
 Сики, преградни на Цариград 32, 38, 79
 Сикидава, гр. 70
 Силиврия, вж. Силимрия 34, 44, 187, 189, 192, 199, 240, 292
 Силистра, вж. Доростол 188, 194
 Симеон Дивногорец, отшелник 85
 Симеон Магистър, писател 26
 Симеон Метастраст, писател 87, 266

- Сингидунум, гр., вж. Београд 230, 242, 245, 251, 252
 синкед, длъжност 49, 81
 Синоп, гр. 299
 скирийци 178
 Сириус, астрол. 281
 Сирия, 22, 74, 169, 206, 207, 260, 297
 Сириум, гр. 14, 70, 87, 90, 93, 159, 177, 180, 181, 230, 238, 241, 245, 253
 Сисиний, военачалник 162, 163, 269, 278, 300, 301
 Сисиний, епископ 190, 200, 203, 205
 Сицилия, 44, 105, 231, 304
 скамари, 272
 Скампа, гр., вж. Елбасан 192
 Скиатия, остров 162
 скити, 26, 27, 32, 59, 227, 281
 Скития, 34, 37, 179, 185, 194, 230, 233, 234, 237, 239, 242
 С(к)лавиния 265
 С(к)лавун, славянски викар 272
 Склебия, гр. 260
 Скопелос, остров 193, 195, 203—205
 Скопие, гр. 34
 скрибони, войници от императорската охрана 250
Scrinium epistolatum, отдел от имп. канцелария 280
Scrinium libellorum, отдел от императорската канцелария 280
Scrinium memoriarum, отдел от императорската канцелария 280
 Скутари, гр. 39
 славяни, 5—13, 41, 42, 44, 46, 49, 50, 52, 56, 57, 59, 66, 67, 78, 87, 109, 113—115, 131, 133—135, 140, 141, 143, 147, 149, 150, 151, 154, 155, 157, 158, 165, 166, 171, 188, 237, 239, 242, 245—247, 249, 251, 255, 257, 259, 260, 262, 265—267, 269, 271, 273, 276, 278, 293, 294, 297, 303, 305
 Сономей, писател 175, 228, 228
 Созопол, гр. 37, 188, 193, 203—205
 Сохрат, писател 26, 175, 226, 228
 Соломон, библейски цар 45
 Солун, гр. 5, 8, 11—15, 22, 23, 75, 87, 89—91, 93, 97, 101—104, 105, 107, 109, 113, 114, 117, 119, 128, 129, 133, 140, 143, 146, 158, 160, 163, 167, 168, 180, 181, 188, 191, 202, 203, 235, 266, 269, 276, 297, 300, 301
 Состений, ир. 234
 София, вж. Сердика 189
 Софроний, софист 22
 спатарий, титла 263, 282
 Средна Дакия, провинция 189
 Стресска Митровица, вж. Сириум 67
 Ставракий, патриция 276, 278, 281, 232, 293
 Стара Загора, вж. Беров 159, 187, 189
 Стара планина 134, 159, 185, 270
 Старк Епир, провинция 189, 202—204
 Степон, вж. Босфора 268
 Стефан Александрийски, писател 11, 205
 Стефан, византийски пратеник 101, 266, 298
 Стефан Младши, отпесник 15, 221, 222
 Стефан Хамей, протоспатарий 277
 Стихий, военачалник 29
 Стиракс, хувски викар 235
 Стоб, с. 200
 Странджа планина 185
 стражег, длъжност 75
 Стратегий, епископ 200
 стратилат, военна длъжност 25
 Стримон, р. 144, 147, 151, 156
 Стронгилон, укр. 275
 Струма, вж. Стримон 144, 189, 260, 261, 276, 234
 Студийски манастир 286
 Стъглен местност 33, 188, 196
 Суклава, гр. вж. Зоседеса 189, 194
 Sulu satku, селище 266, 297
 Суворичево, с. 191
 Сусаки, египетски фароси 114
 Суюджук, вж. Водно 34
 схолари, лична императорска охрана 239
 Сърбия 134, 159
 Таврианон, с. 34
 Тавър, планина 38
 тавсиарх, военна длъжност 250
 Тамански полуостров 261
 Тамна, гр. 192
 Танаис, вж. Дон 281, 282, 295
 Таонис, вж. Даонис 200
 Тарасий, цариградски патриарх 287
 Тарак, хун 39
 Татимер, военачалник 247
 Тбилиси, гр. 259
 Телерит, български хан 274, 275
 Телесий, вж. Телес 303, 304
 Телес, български хан 271, 303
 Телес, водна линия 288
 Тенелос, остров 305
 Теогност, военачалник 277
 Теодор Анагност, писател 5, 6, 14, 171, 178, 235
 Теодор, брат на имп. Ираклий 259, 291
 Теодор, военачалник 300
 Теодор, епископ на Булгарофигон 205
 Теодор, епископ на Виза 200, 201
 Теодор, епископ на Тролеум 200
 Теодор, комерсиарий 81
 Теодор, конюх 36
 Теодор, лекар 248
 Теодор Метохит, писател 68
 Теодор, патриция 170, 199
 Теодор, пратеник 49
 Теодор Синкед, писател 6, 10, 41, 81
 Теодор Студит, църковен деятел 286, 287
 Теодора, византийска императрица 297
 Теодорит Кирски, писател 175, 226
 Теодорих, остготски крал 230, 232, 233, 234, 238
 Теодорих Валамер, военачалник 33
 Теодорих Велики, готски викар 31, 32
 Теодорих Страбон, готски викар 31, 32, 74
 Теодоропод, гр. 200, 203—205
 Теодосиева стена 60, 77, 78, 80, 240, 267, 275
 Теодосий I, имп. 29, 104, 184, 187, 231
 Теодосий II, византийски имп. 31, 72, 73, 78, 206, 230
 Теодосий III, византийски имп. 285
 Теодосий, епископ 203
 Теодосий, консул 308
 Теодосий, логотет 81
 Теодосий, патриция 280
 Теодосий, пратеник 49
 Теодосий Саливар, патриция 281, 282
 Теодосий, съуправител на имп. Грациан 230
 Теодосиупод, гр. 269, 301
 Теодот, александрийски епископ 88
 Теофан, писател 5, 6, 15, 16, 45, 56, 173, 175, 226, 231, 235, 236, 237, 238, 241, 248, 256

- 258, 260, 261, 265, 269, 270, 272, 275, 278, 279, 281, 282, 285
- Теофан Керамев**, писател 88
- Теофил**, епископ на Ахлатскопол 203, 205
- Теофил**, епископ на Солун 203
- Теофилакт**, епископ на Кипсела 201, 203, 205
- Теофилакт**, епископ на Харнупол 200, 203, 278
- Теофилакт Синоката**, писател 6, 18, 57, 244, 252, 266
- Тервел**, български хан 15, 224, 266, 267, 269, 285, 298, 299
- Терна Лутра**, гр. 185, 189, 193
- Тесалоника**, вж. Солун 189, 190
- Тесалия**, 91, 117, 129, 190, 193, 195, 278
- тестради**, сакта 284
- Тетрастоен**, площад в Цариград 69
- Теулуд**, вж. Антиохия 85
- Тимберий II**, византийски имп. 22, 225, 241
- Тимберий III**, византийски имп. 224, 267, 297
- Тиберий**, военачалник 241
- Тиберий**, лично име 199
- Тива**, гр. 190, 166, 195
- Тигър**, р. 66
- Тиквези**, гр. 274
- Тимазий**, лично име 29
- Тимотея**, епископ 234, 235
- Тимотея**, императорски телохранител 36
- Тир**, гр. 228
- Тиса**, р. 255
- Токту**, български хан 304, 305
- Толбухин**, гр. 34
- Томас**, епископ 200, 203
- Томия**, вж. Кюстенджа 185, 194, 243, 252, 266, 298
- Топир**, гр. 190, 193
- траки**, племе 26
- Тракийска Хераклея**, вж. Ереган 189, 234
- Тракия**, обл. 8, 10, 12, 20, 29—34, 38—40, 59, 68—70, 73—78, 89, 114, 157, 160, 176, 182, 183, 199, 200, 231, 232, 238, 239, 251, 258, 257, 259, 261, 263, 265, 267—273, 276—278, 283—285, 287, 288, 292, 296, 300, 301, 303, 307, 309.
- Тракия**, дюдюз 185, 187
- Тракия**, провинция 8, 34, 159, 185, 187, 189, 199, 202
- Трансмаришка**, гр. 188, 196
- Трапезунд**, 31
- Траян**, имп. 185, 256
- Траянопол**, гр. 185, 188, 189, 193, 201—203
- трибоди**, военни съоръжения 54
- трибуни**, длъжност 180
- Трикала**, селище 195
- Трики**, вж. Трикале 195
- Трифилис**, патриарх 232
- Тропеум**, вж. Адамклис 194, 200, 202, 204
- Тулча**, гр. 194
- Тунджа**, р. 185
- Тургуи**, хан 39
- Турция** 176
- Тутракия**, вж. Трансмаришка 188, 196
- тюрки**, племе 57, 59, 206, 207, 259
- Угани**, прабългарски род 271
- Удауси**, гр. 199
- Узункюпрю**, гр. 193
- Укид**, вж. Викил 270
- Улиб**, военачалник 31
- Улфила**, готски епископ, вж. Вулфила 177
- Умар**, български хан 304
- уногулдур**—българи, 261, 294
- Унугури**—българи, 182, 183
- Урашия**, канцеларий 37
- Усудата**, вж. Адрианопол 185
- Фаяюм**, гр. в Египет 24
- Фаларис**, тиран 44, 261
- Февагория**, гр. 261, 266, 297
- Фано**, гр. 262
- фармути**, осми месец по египетското лето-броене 25
- федерати** 34
- Фере**, гр. 185, 193
- Филей**, гр. 268
- Филип Араб**, римски имп. 27, 28
- Филип II Македонски**, 185, 192
- Филиппи**, гр. 176, 189, 196, 284
- Филиппи**, военачалник 39, 40, 247, 248
- Филиппи Вардан**, виз. имп. 182, 224, 299, 300
- Филиппопол**, вж. Пловдив 159, 185, 187, 190, 196, 228, 231, 258, 276, 284
- Филит**, стротел на Тракия 276
- Флавия**, военачалник 30
- Флавия**, патриарх 234
- Фока**, виз. имп. 5, 12, 57, 59, 76, 104, 105, 171, 284, 288
- Фолкс**, монета 218, 217
- Фотий**, патриарх 171
- Франки** 245
- Франция** 73
- Фригия**, обл. 234
- Хавса**, вж. Никен 193
- хагани**, титла 41—46, 76, 78, 81, 159, 160, 171, 172, 241—246, 248, 249, 252—254, 258
- хазари**, племе 206, 207, 262, 295
- Хазария** 272
- Хала**, квартал в Цариград 81
- халей**, племе 41
- Халел**, арабски военачалник 260
- Халкедон**, гр. 39, 42, 46, 49, 55, 176, 179, 253, 259, 260
- Халки**, остров 191
- Халки**, дворец в Цариград 40
- Халкида**, селище 191
- Халкидически полуостров** 164, 191
- Харалагюне**, вж. Гарвала 193
- Харнас**, префект 188
- Харибда** 46, 60, 66
- Харнупол**, вж. Адребол 189, 200, 203, 204
- Харманли**, гр. 231
- Харсийска врата** 287
- хартофилак**, длъжност 56, 182
- Хацион**, славянски вожд 133, 184, 158
- Хеброс**, вж. Марица 233
- Хелеспонт**, вж. Дарданели 30, 114, 157, 265
- Хемимонт**, провинция 185, 187, 188, 189, 191, 198
- Хемус**, планина 233, 243
- Хераклея Тракийска**, вж. Ереган 28, 34, 44, 47, 176, 185, 187, 191, 199, 201, 204, 280, 281, 234, 245, 288, 292, 301
- Хераклея Линкестийска**, вж. Лерин 191
- Херакъл**, митически герой 57
- Херсон** 298, 299
- Херсонес**, селище 137, 191
- Херсонес Тракийски** 31
- Хиерокъл**, писател 34
- Хиног**, селище 194
- Хинос**, остров 101, 104, 105
- Хинос**, селище 239, 240
- Хозрой II Парвиз**, персийски цар 42, 56, 171
- Ховорий**, римски имп. 29, 73, 230, 259
- Хризопол**, гр. 39, 79, 81, 192, 248, 280, 299

Християн, пожд на скамарите 272

Христопоп, гр. 192

Хрупница, селище 191

Хуни, гр. 194

хуни, племе 29, 32, 34, 56, 59, 66, 180, 229, 231, 232, 234, 235, 239, 241, 259, 295

хуни савири 88

Хърсово, селище 194

Цакн, племе 31

Цариград, им. Константинопол 6, 9, 11, 15, 29, 34, 88, 40, 41, 42, 44, 50, 51, 58, 64, 66, 69, 73, 75, 78, 33, 34, 102, 144, 151, 169, 171, 173, 174, 177, 178, 180, 185, 197, 199, 206, 223, 224, 226, 229, 230, 233, 239, 249, 258, 259, 265, 266, 268, 283, 234, 293, 302, 304

Цикладски острови 129

циркумцелиони 272

Цонда, селище 188, 193, 284

Цурулум, гр. 191, 203, 205, 240, 246, 284

Черно море 35, 36, 42, 44, 185, 231, 239, 261, 265, 268, 271, 272

Чика, им. Камчия 272

Чирпан, гр. 187, 197

Чорлу, им. Цурулум 191, 200

чума 97, 117, 119, 126, 127

Шахин, персийски военачалник 259

Шахбазар, военачалник, им. Сарвараз 259

Швейцария 73

Щит, с. 277

Югославия 184

Юдени, 114, 159

Юлиан, военачалник 36

Юлиан, имп. 71, 229

Юпитер 18

Юстин I, виз. имп. 34, 74, 75, 177, 179, 225, 235, 237, 241

Юстин II, виз. имп. 223

Юстин, военачалник 237

Юстин, началник на елскупините 39

Юстиниан I, имп. 9, 21, 40, 57, 81, 85, 86, 128, 181, 184, 209, 237, 238, 239, 241

Юстиниан II Рикетмет, имп. 224, 236, 240, 265, 266, 267, 268, 296—299

Язоя, митологичен герой 60

Яланица, им. Иованция 251

Ямбол, гр. 188, 196

Януарий, консул 70

Яфет, библейско лице

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

СПИСАНИЯ И ПОРЕДИЦИ

БИБ	— Българска историческа библиотека	ИИД	— Известия на Историческото дружество в София
ВВр	— Византийский вѣстник	ИНЕМ	— Известия на Народния етнографски музей
ВДИ	— Вестник древней истории	ИРАИК	— Известия Русского археологического института в Константинополе
ВИИНЈ	— Византиски извори за историју народа Југославије	ИПр	— Исторически преглед
ГПМБ	— Годишник на Пловдивския музей и библиотека	МПр	— Македонски преглед
ГСУиФ	— Годишник на Софийския университет, историко-филологически факултет	ПСп	— Периодическо списание
ЖМНП	— Журнал Министерства Народнаго Просвещения	СбНУК	— Сборник за народни умотворения, наука и книжнина
ИАИ	— Известия на Археологическия институт при БАН	АЕМО	— Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich-Ungarn
ИБАИ	— Известия на Българския археологически институт	BZ	— Byzantinische Zeitschrift
ИБИД	— Известия на Българското историческо дружество	PGr	— Patrologia Graeca
ИВИД	— Известия на Варненското историческо дружество	PhW	— Philologische Wochenschrift
ИИБЕ	— Известия на Института за български език	PWRE	— Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung von G. Wissowa, W. Kroll, K. Mittelhaus, K. Ziegler
ИИБИ	— Известия на Института за българска история	RA	— Revue archéologique

СЪДЪРЖАНИЕ — HOC VOLUMINE CONTINENTUR

Увод	Ив. Дуйчев	5—16
Praefatio		
1. Деяния на Давид — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова		17—21
Acta David		
2. Йоан Мосхос (Евкрат) — увод, превод и бележки от Л. Йончев		22—23
Beati Ioannis Eucratae Pratum spirituale		
3. Папирус, в който се споменава за българите — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова		24—25
Papyrus de Bulgaris		
4. Йоан Антиохийски — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова		26—40
Ioannes Antiochenus		
5. Слово за аваро-славянската обсада на Цариград през 626 г. — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова		41—55
De obsidione Constantinopolis homilia		
6. Георги Пизидийски — увод, превод и бележки от М. Войнов		56—67
Georgius Pisida		
7. Пасхална хроника — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова (преводът на § 19 е преработен от В. Т.-З.)		68—84
Chronicon Paschale		
8. Житие на Симеон Дивногорец — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова		85—88
Vita Symeonis Stylitae Iunioris		
9. Деяния на Димитрий Солунски — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова		89—168
Acta Sancti Demetrii		
10. Константин Апамейски — увод, превод и бележки от Ив. Дуйчев		169—170
Constantinus Apmiensis		
11. Химн Акатист — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова		• 171—174
Hymnus Acathistus		
12. Теодор Анагност — увод, превод и бележки от П. Тивчев		175—177
Theodorus Anagnostus		
13. Откъси от неизвестен автор — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова		178—179
Anonymi excerpta		
14. Житие на Давид — увод, превод и бележки от Л. Йончев		180—181
Vita Davidi		
15. Агатон — увод, превод и бележки от Ив. Дуйчев		182—183
Agathon		

16. Епархийски списъци — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова	184—196
Notitiae episcopatum	
17. Съборни актове — увод, превод и бележки от Л. Йончев . .	197—205
Acta conciliorum	
18. Стефан Александрийски — увод, превод и бележки от Любомир Йончев	206—207
Stephanus Alexandrinus	
19. Земеделски закон — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова и П. Тивчев	208—220
Lex agraria	
20. Житие на Стефан Млади — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова	221—222
Vita Stephani Iunioris	
21. Анонимна хроника — увод, превод и бележки от П. Тивчев	223—225
Anonymi Chronographia	
22. Теофан Исповедник — превод от В. Бешевлиев и Г. Цанкова-Петкова, увод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	226—289
Theophanes Confessor	
23. Патриарх Никифор — превод от В. Бешевлиев, увод и бележки от П. Тивчев	290—306
Nicéphorus Patriarcha	
24. Житие на Максим Исповедник — увод, превод и бележки от В. Търкова-Заимова	307—309
Vita Maximi Confessoris	
Показалец	310—320
Index nominum et rerum	
Съкращения	321
Abbreviationes	
Използувана литература	
Index librorum adhibitorum	322—327